СТЕФКА ВАСИЛЕВА

РЕЧНИК НА БЛИЗКОЗВУЧАЩИТЕ ДУМИ /ПАРОНИМИТЕ/ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

РЕЧНИК НА БЛИЗКОЗВУЧАЩИТЕ ДУМИ (ПАРОНИМИТЕ) В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

ПОСВЕЩАВА СЕ НА ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН —
РЕВНОСТЕН РАДЕТЕЛ ЗА ЕЗИКОВА КУЛТУРА

**Паронимите са думи,
близки по форма,
но повече или по-малко
различни по значение...
Хора, които не владеят
достатъчно добре
изразните средства на езика,
могат да смесят
такива думи на практика.**

Л. Андрейчин

СТЕФКА ВАСИЛЕВА

РЕЧНИК НА БЛИЗКОЗВУЧАЩИТЕ ДУМИ /ПАРОНИМИТЕ/ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Редактор Любка Камарашева

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО „Д-Р ПЕТЪР БЕРОН"
СОФИЯ 1988

УДК 801.3

В речника са представени често срещащи се в българския език пароними — думи, които поради сходство в звуковия състав, а при някои и поради близост в значенията им може неправилно да бъдат употребени в речевата и писмената практика, като вместо точната дума се използува друга близка по звуков състав дума. Всяка от речниковите единици е подробно представена — с граматична характеристика, произход, тълкуване, употреба на думата в текст или във фраза.

Предлаганият речник е първото по рода си издание у нас. С големия си лексикален обхват той ще бъде полезен за ученици, студенти, журналисти, за изучаващите български език, за всички, които желаят да повишат своята езикова култура.

Стефка Василева Радославова
Речник на близкозвучащите думи (паронимите) в българския език

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

В речника са представени думи в българския език, близки по звуков състав, но повече или по-малко различни по значение, които може погрешно да бъдат заменени една с друга. Такива близкозвучащи думи в езикознанието са известни като пароними, а самото явление — като паронимия.

Паронимията е специфична за всеки език, създава се на негова почва, често с негови собствени средства и затова предизвиква затруднения при правилното му усвояване.

Езиковата практика показва, че при търсенето и избора на думата, която най-точно и вярно да изрази мисълта му, човек може да бъде подведен от звуковата близост между две или повече думи и неволно да подмени нужната дума с подобната ѝ по звучене. При такива случаи изказът на мисълта се нарушава, тъй като употребената дума, имайки свое, различно значение, не може да се включи в смисловата верига на останалите думи от израза. Няколко примера от художествената литература, от страниците на наши всекидневници, от различни материали, излъчвани по радиото или телевизията, ни убеждават, че никой не е застрахован от подобни грешки: *„Панко [...] точеше косата, която издаваше дрезгав звук, сякаш се караше с* ***бруста****, задето я изтънява."* Тук неправилно е употребена думата ***бруст***, която означава *'стил на плуване'*, вм. ***брус*** със значение *'камък за точене'*. *„Той знаеше от опит, че цигари лесно не се намираха и би било от негова страна* ***непростено*** *разточителство, ако захвърли тая кутия."* В случая неправилно е употребена думата ***непростен*** със значение *'който не е простен, не е извинен'*, *вм.* ***непростим*** със значение *'който не може да бъде простен, извинен, който не заслужава снизхождение'*. *„От важните хора са и* ***кумците****, тоест свидетелите."* Неправилно е използувана думата ***кумец*** със значение *'женен човек по отношение на своя кум, кума и семейството им'*, *вм.* ***кум*** *'човек, който заема първо, най-почетно място при обредна сватба'*. *„Той запечата писмата и ги предаде на* ***адресантите****."* Тук съществителното ***адресант***, което означава *'лице, което изпраща писмо; подател'* е употребено неправилно вм. ***адресат*** *'лице, до което се адресира писмо; получател'*. Приведените примери дават съвсем бегла представа за естеството на грешките, допускани в езиковата практика поради паронимна подмяна.

Основното предназначение на речника е да насочи вниманието на читателите към подобни грешки, както и да обхване типовете пароними. Ето защо ползуването му от ученици и студенти ще сведе до минимум допускането на неточности в речта им, ще отговори на техни въпроси относно нюансите и начините на употребата на близки по звуков състав домашни и чужди думи в българския език.

Речникът ще улесни изучаването на българския език от чуждестранни студенти, учещи в България, както и от чужденци-българисти, които не познават достатъчно добре българската лексика.

В изданието е включен показалец на основните думи, които влизат в състава на паронимните групи.

Надяваме се изданието да бъде полезно за журналисти и редактори, преподаватели и изследвачи на българския език, за всички, които се стремят да говорят и пишат правилно.

При съставянето, обсъждането и редакционната обработка на този първи по рода си у нас речник стана ясно, че не е възможно да бъдат включени всички думи, при които е вероятна паронимна подмяна. От друга страна, някои от

съдържащите се в речника думи като че ли са добре известни на всички и паронимията е само теоретично допустима. В този смисъл направеният подбор е субективен и оспорим.

Уважаеми читатели, очакваме да пишете до издателството за наблюдавани от вас случаи на паронимия, като цитирате и източниците — художествена литература, печат, разговорна реч и т. н. Убедени сме, че с ваша помощ и участие при евентуално следващо издание този речник ще бъде допълнен и усъвършенстван.

От издателството

ПАРОНИМИЯТА КАТО ЕЗИКОВО ЯВЛЕНИЕ

Паронимията е езиково явление, което разкрива една страна от взаимодействията на думите в езика и речта. Намираща се в тясна връзка с антонимията, синонимията и омонимията, паронимията сравнително по-късно става обект на изследване [1]. Отделни случаи на паронимия, разбира се, привличат вниманието на езиковедите, преди всичко на радетелите за култура на речта.

Съществуват различни дефиниции за същността на паронимите, както и различни виждания за характера, границите и обема на паронимията, за причините, пораждащи това езиково явление.

Според едни езиковеди паронимите са явление на езика — разглеждат ги като фонетично сближени думи и ги определят единствено като факт на езика и негова лексикална подсистема [2]. Според други — паронимите са явление на езика и речта [3], възприемат ги като сходни в звуково отношение думи, различаващи се по смисъл, които могат да се употребяват в речта погрешно едни вместо други. Ще посочим само няколко дефиниции: „думи, имащи структурно (следователно и звуково) сходство“ [4], „еднокоренни думи, близки по звучене, но различни по значение или частично съвпадащи по значение“ [5]; „подобни по значение еднокоренни думи с ударение на една и съща сричка, отнасящи се към един логически ред, една част на речта, един род, изразяващи понятия, различията между които се заключават в частните допълнителни смислови оттенъци на лексикалните значения“ [6]; „фонетически близки думи, почти омоними“ [7], от една страна, и „думи, близки във фономорфологичен и семантичен план, поради което се смесват в речта“ [8]; „думи, които вследствие сходство в звученето и частичното съвпадение на морфологичния състав могат да се сгрешават или каламбурно да се използуват“ [9]; „явление в речта, при което две сходно звучащи в някаква

[1] *Бояджиев, Ж.* Тези коварни пароними..., — Бълг. ез., 1979, № 5, с. 432.

[2] *Розенталь, Д. Э.* и М. А. Теленкова. Справочник лингвистических терминов. Пособие для учителя, М., 1972, с. 274; *Розенталь, Д. Э.* и Н. П. Колесников. Словарь паронимов русского языка. — Русский язык в школе. М., 1972, № 6, 108—110; *Вишнякова, О. В.* Паронимы в русском языке. М., 1974; *Горкинский, В. Д.* Абсолютная глагольная паронимия современного польского литературного языка (На фоне смежных лексических явлений). Автореферат. Л., 1978, 3—14; *Червенкова, И.* О паронимии (на материале русского языка). — Годишник на Софийския университет, Т. LXIII, 1970, с. 421, и др.

[3] *Марузо, Ж.* Словарь лингвистических терминов, М., 1960, с. 202; *Роберт, П.*— В: Dictionnaire alphabetique et analogique de la langue française. Paris, 1962, c. 1237; *Колесников, Н. П.* Паронимия в современном русском языке. — Русский язык в школе. М., 1961, № 3; Словарь паронимов. Тбилиси, 1971; *Ахманова, О. С.* Словарь лингвистических терминов. М., 1966; *Кузнецова, И. Н.* О паронимии. — В-к Московского университета, 1976, № 1, 34—43; *Андрейчин, Л.* и др., Съвременен български език. Ч. I. С., 1956, с. 65; *Андрейчин, Л.* На езиков пост. С., 1961, с. 190; *Русинов, Р.* Към въпроса за лексикалната паронимия в съвременния български език. — Бълг. ез., 1967, № 2, 125—130, и др.

[4] *Бельчиков, Ю. А.* и М. С. Панюшева. Трудные случаи употребления однокоренных слов русского языка. М., 1967, с. 13.

[5] *Розенталь, Д. Э.* и М. А. Теленкова. Цит. съч., с. 247.

[6] *Вишнякова, О. В.* Цит. съч., 8—9.

[7] *Роберт, П.*. Цит. съч., с. 1237.

[8] *Кузнецова, И. Н.* Цит. съч., с. 39.

[9] *Ахманова, О. С.* Цит. съч.

степен думи, имащи различно значение, погрешно се употребяват една вместо друга"[10], от друга страна.

Това многообразие при определянето на същността на паронимите диктува избора на различни граници и обем на паронимията. Все пак се налагат две най-ярки позиции. При едната са включени в паронимни отношения еднокоренните думи, т. е. думите с общ, еднакъв корен (срв. *икономичен* || *икономически*)[11], а при другата се допускат по-широки граници и се включват думи, които нямат общ, еднакъв корен (например *фармация* || *формация*[12]). Основите на изучаването на това езиково явление в българското езикознание поставя проф. Л. Андрейчин. Неговата лаконична, но точно характеризираща дефиниция за паронимите като „думи, близки по форма, но повече или по-малко различни по значение"[13], става отправен момент при разглеждането на паронимията от българските езиковеди Р. Русинов, Ц. Младенов, Д. Чизмаров, Ж. Бояджиев, Т. Балкански и др.[14]

Подборът на паронимите в речника е изграден върху схващането, че паронимията е явление на езика и речта. В езика като определена даденост от лексикални единици откриваме всички предпоставки за обективното съществуване на паронимията — наличие на думи със звуково сходство, но с различно значение.

Как се появяват паронимите в езика?

Всеки език разполага с ограничен брой звукове. Ето защо при изграждането на думите е неизбежен моментът, когато не само ще се използуват еднакви звукове, но и подредбата им в редица случаи може да бъде в една или друга степен близка, еднаква. Така естествено се раждат думи с приблизителна еднаквост, общност във формата, но с различно смислово съдържание, които наричаме пароними. Можем да посочим следните четири групи пароними според основното и характерното при тяхното възникване:

1. Пароними със случайно съвпадение на звуковия материал — думи без етимологична връзка. В тази група влизат думи, при които корените са с еднакъв

[10] *Колесников, Н. П.* Словарь паронимов. Тбилиси, 1971, с. 3.

[11] *Вишнякова, О. В.* К вопросу о паронимах. — Русский язык в школе. М., 1964, № 3; О паронимии в русском языке. — Русский язык в национальной школе. М., 1965, № 5; Паронимия и парономазия. — Русский язык в школе. М., 1966, № 3; Паронимы и антонимы. Сб. В научном поиске. М., 1967; О паронимии и культуре речи. Сб. Вопросы культуры речи, вып. 8, М., 1967; Паронимы и синонимы. — Русский язык в школе. М., 1967, № 3; Паронимы в русском языке. М., 1974; Паронимы современного русского языка. М., 1981, с. 5; Паронимия как языковое явление. — Вопросы языкознания. М., 1981, № 2, с. 53.

[12] *Колесников, Н. П.* Цит. съч.; Андрейчин, Л. Цит. съч.; *Русинов, Р.* Цит. съч.; и др.

[13] *Андрейчин, Л.* и др., Съвременен български език. Ч. I. С., 1965, с. 65.

[14] *Младенов, Ц.* Книжен и книжовен. — Език и литература, 1959, № 2, с. 148; Пароними. — Родна реч, 1960, № 1, с. 44; *Русинов, Р.* Цит. съч., с. 125; *Чизмаров, Д.* Правописни трудности във връзка с редукцията на гласните в българския език, С., 1970, с. 53 и 77; Стилистически особености на съществителното име в българския книжовен език. С., 1978, 126—127; Стилистично значение на паронимията и омонимията. Стилистика на българския книжовен език. С., 1982, 127—133; *Балкански, Т.* Два случая на паронимия. — Бълг. ез., 1975, № 5, 441—443; *Василева, Ст.* Към въпроса за класификацията на паронимите в съвременния български език. — Бълг. ез., 1978, № 2, 112—119; *Бояджиев, Ж.* Цит. съч. и Отново по въпроса за паронимите в българския език. — Бълг. ез., 1983, № 1, 53—55; и др.

или близък звуков състав, като може да имат еднакви или различни префикси и суфикси (например ***вихрушка*** || ***върхушка***, ***лекувам*** || ***ликувам***).

2. Пароними, изградени с общ корен — сродни, с етимологична връзка думи, които може да имат еднакви или различни префикси и суфикси (например ***довод*** || ***повод***, ***изпитание*** || ***изпитване***, ***духовен*** || ***духовнически***, ***преобразователен*** || ***преобразователски***).

3. Близкозвучащи думи — заемки от други езици. Някои от тях са с гласеж, близък до една или друга домашна дума (например ***семенар*** || ***семинар***). Други измежду самите заемки може да бъдат с много близък звуков състав (например ***арена*** || ***аренда***).

4. Близкозвучащи думи може да се получат на българска почва при образуването на производни (със суфикси преди всичко) от заетите думи, корени или основи (например ***индивидуален*** || ***индивидуалистичен***, ***практичен*** || ***практически***).

Ще изтъкнем, че възприетото от нас определение на паронимите означава и доста широки граници на паронимията. Включват се еднокоренни (***ескадра*** || ***ескадрила***) и разнокоренни (***щангист*** || ***щандист***) думи.

Както се вижда от посочените примери, а също и при оглеждането на подбрания в речника материал, паронимните двойки може да се характеризират откъм звуков състав така:

● Изградени от еднакви звукове, но с разменени места — ***акузатив*** || ***каузатив***, ***алгоритъм*** || ***логаритъм***, ***дебри*** || ***дерби***, ***лавра*** || ***ларва***, ***мирта*** || ***митра***, и др.

● С един различен звук само в единия пароним — ***кауза*** || ***клауза***, ***формант*** || ***формат***, и др.

● С два различни звука само в единия пароним — ***критик*** || ***критикар***, ***метеор*** || ***метеорит***, и др.

● С повече от два звука само в единия пароним — ***абонамент*** || ***абонат***, ***естетика*** || ***етика***, ***параграф*** || ***параф***, и др.

● С разлика по един звук и в двете думи — ***параметър*** || ***периметър***, ***фармация*** || ***формация***, и др.

● С разлика по два звука и в двете думи — ***антропофагия*** || ***антропофобия***, ***авторитарен*** || ***авторитетен***, ***квартет*** || ***квинтет***, ***камуфлаж*** || ***камуфлет***, и др.

● С повече от два звука и в двете думи — ***конфедерация*** || ***конфигурация***, и др.

● Смесени форми: с един различен звук в едната дума и с два в другата и под. — ***адамант*** || ***адамит***, ***кворум*** || ***форум***; или два звука различни в едната, три в другата дума — ***координата*** || ***координация***, и др.

По отношение на ударението, което О. В. Вишнякова поставя като парониморазличителен белег[15], ще посочим, че едноместното ударение може само да подсили интонационното сходство. Разноместното ударение не е пречка за паронимизирането на сходните по звуков състав думи. Звуковата близост е доминиращият, определящият фактор при паронимията. Ето защо включваме в паронимите думи като ***трибун*** || ***трибунал***, ***реклама*** || ***рекламация*** и др.

Явлението паронимия е близко с другите явления, характеризиращи лексико-семантичните отношения между думите: полисемия, антонимия, омонимия, синонимия. Чести са случаите на пресичането на паронимията с тези явления, като при едни наблюдаваме съвместимост, при други рязко разграничаване, поляризиране, а при трети — преразпределяне на смисловите връзки между думите. Значителен брой лексикални единици са многозначни и влизат в паронимни отношения с други думи, които също са многозначни лексикални единици. Това показва съвместимостта на явленията полисемия и паронимия — срв. например

[15] *Вишнякова, О. В.* Паронимия как языковое явление. М., 1981, с. 56.

паронимните отношения между многозначните глаголи ***оставам*** (с 10 знач.) и ***оставям*** (със 17 знач.), ***предавам*** (с 9 знач.) и ***придавам*** (с 5 знач.), и др.

Пълна съвместимост се наблюдава между паронимия и антонимия. Думите ***експорт*** || ***импорт*** поради противоположността на семантичния заряд са антоними, но в същото време образуват и паронимна двойка, тъй като се характеризират със звуково сходство, близост, която създава условие за погрешната им взаимна подмяна в речта.

Рязка поляризация съществува между паронимия и омонимия, тъй като пълното сходство, т. е. еднаквостта в звуковия състав на думата ги определя не като пароними, а като омоними.

Подобно е положението при другия случай — на максимална близост в значенията на думите — те не са пароними, а синоними. Своеобразно преразпределяне на семантичните връзки между думите настъпва при пресичането на паронимия и синонимия при многозначни лексикални единици, когато само отделни значения може да бъдат основа за синонимизирането им. Тогава чрез останалите значения думите влизат в паронимни отношения, т. е. те са частични, непълни пароними. И този вид пароними намират място в речника, като се представят само със значенията, при които влизат в паронимия, например ***вандализъм*** || ***варваризъм***, ***гарванов*** || ***гарвански***, и др.

Като явление на речта паронимите се характеризират с важна особеност — те могат да бъдат взаимозаменяни в говора на отделни личности, при това неосъзнато, неволно.

Причините за неправилното подменяне на паронимите в устната и писмена реч са следните:

1. Непознаването на точното значение на съответните думи, особено ако те са от чужд произход. Например ако дадена личност не е добре запозната с терминологията в областта на медицината, съществува потенциална възможност да подмени ***невралгия*** с ***неврастения***; на химията — ***нитрид*** с ***нитрит***; на историята — ***катакомба*** с ***хекатомба***; на музиката — ***кларнет*** с ***корнет***; на литературата — ***анафора*** с ***метафора***; на политиката — ***геноцид*** с ***геоцид***, и др.

2. Непознаването на смисловия нюанс, чийто носител е един или друг словообразувателен елемент (представка, наставка). Например ***благодетел-ен*** (старец), но ***благодетел-ски*** (дейности); ***въздухоплавател-ен*** (апарат), но ***въздухоплавател-ски*** (упражнения); ***преглеждам*** (разглеждам нещо, изследвам, за да установя нещо, хвърлям поглед върху написано), но ***приглеждам*** (грижа се за някого, помагам му); ***престроявам*** (строя повторно и по нов начин), но ***пристроявам*** (правя пристройка), и др.

3. Народната етимология, която намира обяснение и мотивировка за недобре усвоените и за неразбираемите чужди или домашни думи, като ги привежда към познатите думи от всекидневната реч. Народната етимология подвежда към грешка, към подмяна в речта на думите-пароними, като в същото време, фонетично изравнявайки ги, създава речеви омоними, например ***шумка*** || ***шунка***, ***лист*** || ***листа*** и др.

Ще отбележим, че при тези случаи се подменя погрешно само единият пароним — поясняваният чрез народната етимология.

4. Несъсредоточеността, моментното нарушаване на връзката между мисловния процес и учленението (също и при писането). Например „*Сега тя монтира* ***представките*** *на ултракъси вълни на новите радиоприемници*". В случая представка със значение 'словообразувателна частица, стояща пред корена на дадена дума', е употребена неправилно вм. ***приставка***, която означава 'приставена, добавена част на нещо'.

5. Артикулационната близост, която може да обуслови разликата в разпо-

ложението на звуковете или елиминиране на някои от тях, например ***кантарджия* || *катранджия*.**

Последните две причини (4. и 5.) са с несъществена роля и обикновено при случаите на паронимна взаимозамяна говорещият може да осъзнае грешката след произнасянето на думата, като се поправи чрез изричане на правилната дума. Резултатите от действието на тези две причини не са същинският обект на нашата тревога за езиковата и речевата култура. Те *не са свързани с незнание*, а с моментни психофизични състояния (умора, разсеяност, прибързване и под.) на говорещото лице.

Както става ясно, основната причина за неправилната подмяна на паронимите в речта е непознаването на значенията на думите, особено когато те са от чужд произход. В тази посока трябва да бъдат насочени усилията за правилна и точна реч — да се овладява значението на всяка дума, да се свързва правилно дадено значение с неговата звукова форма.

Подмяната на паронимите в речта се осъществява и в зависимост от възрастта на личността, професията, образованието или други социални признаци. По-младите хора могат да сгрешат някои по-остарели думи като ***болярица*** с ***болярка***, ***возилка*** с ***возилница*** и др., а по-възрастните грешат по-нови думи — ***аеролит*** с ***аеролифт***, ***екскаватор*** с ***ескалатор***, ***магнет*** с ***магнит***, и др. Жените заменят думи като ***щекер*** с ***щепсел***, ***локаут*** с ***нокаут***, мъжете — ***виолетка*** с ***воалетка***, ***совалка*** със ***сновалка***, и др. Образованите хора по-често грешат думи, между които има етимологична и семантична връзка като ***поетичен*** || ***поетически***, а по-необразованите — и пароними, между които не съществува етимологическа и семантична близост, като ***фактура*** и ***фрактура***, и др.

Коя дума от дадена паронимна група се греши за сметка на другата? Обикновено по-познатата, близката дума се поставя на мястото на по-неизвестната и посоката тогава може да се уточни (***ефект→афект***, ***формат→формант***). В други случаи при приблизително еднакво употребими думи или морфеми грешките са възможни и в двете посоки (***преглеждам⇆приглеждам***, ***претъпквам⇆притъпквам***, ***типография⇆топография***).

Паронимията е вероятна в различна степен. Една част от паронимите (от близки морфеми *пре-/при-,о-/у-, о-/от-, вам-/вям-*, от една терминология — например медицинска, техническа, географска и др., или с приблизително еднаква честота на употреба) се смесват и грешат по-често, други — изключително рядко и обикновено от непознаване на едната дума. В речника са включени и двата типа пароними с оглед на неговата задача.

Тъй като предлаганият речник има за основна цел да предпази от нежеланите възможни грешки, в него са представени паронимни двойки, при които найчесто се извършва погрешна подмяна на думите. Включват се:

1. Паронимни думи от чужд произход. Голям брой думи от международната лексика и много термини от различни науки и области на живота: ***абсорбция*** || ***адсорбция***, ***алюзия*** || ***илюзия***, ***волтаметър*** || ***волтметър***, ***дебит*** || ***дебют***, ***експонат*** || ***експонент***, ***инвенция*** || ***конвенция***, ***орогенеза*** || ***ортогенеза***, ***палеология*** || ***палеонтология***, и др. „*Най-интересни* ***експоненти*** *бяха мумиите*“, четем в българско периодично издание. Думата ***експонент*** със значение *'лице или предприятие, ведомство и др., което излага, представя на изложба, панаир и др.; изложител'* неуместно е употребена на мястото на ***експонат*** със значение *'предмет, изложен в музей, на изложба, мострен панаир и др.'*.

2. Паронимни двойки от чужда и българска дума: ***брус*** || ***бруст***, ***виола*** || ***виолина*** || ***виолка***, и др. „*Детето свири на* ***виолка***“, където думата ***виолка***, означаваща *'риба змиорка'*, неправилно е заменила ***виола*** *'струнен лъков музикален инструмент, по-голям от цигулка и с по-нисък регистър от нея; алтова цигулка'*;

3. Паронимни двойки, съставени от български думи: ***водоскок*** || ***водосток***, ***водотек*** || ***водоток***, ***громол*** || ***ромол***, и др. В изречението *„Чуваше се **громолът** на малката рекичка"* думата ***громол***, означаваща *'грохот, гърмеж, трясък, громолене'*, е употребена неправилно вм. думата ***ромол*** *'тих приятен шум от плискане на река, от шумене на гора, дъжд* и др.; *ромон'*.

4. Контактни* пароними, които лесно подвеждат към взаимозамяна: ***барелеф*** || ***орелеф***, ***кокаин*** || ***кофеин***, ***кокален*** || ***кокалест***, ***крикет*** || ***крокет***, ***криминалистика*** || ***криминология***, и др. Наричат се още парасеми. *„Старецът има **кокалено** лице"*, вм. ***кокалесто***. Думата ***кокален***, означаваща *'който е направен от кокал; костен'*, неправилно е заменила *кокалест* със значение *'който е с едри, изпъкнали кости'*.

5. Дистантни** пароними, които се паронимизират по случайна близост във външната форма като ***адажио*** || ***ажио***, ***кеч*** || ***скеч***, ***синусен*** || ***синусов***, ***хипотеза*** || ***хипотенуза***, и др. В изречението *„В представлението бяха включени хорови декламации и весели **кечове**"* сгрешената дума е ***кеч*** *'малък двумачтов кораб'* и *'вид борба в свободен стил'*, неуместно подменила съществителното ***скеч***, което означава *'лека едноактна шеговита или сатирична пиеса, която се представя най-често по телевизия, на естрада или в цирк'*.

Пароними с наставки **-ов/-ен, -ичен, -ически/-ски**[16] като ***езичен*** || ***езически***, ***Ботев*** || ***ботевски***, ***Вазов*** || ***вазовски***, ***Димитров*** || ***димитровски***, ***Ленинов*** || ***ленински***[17], ***класен*** || ***класов*** и др. Във фразата *'езична вяра'* прилагателното ***езичен***, означаващо *'който се отнася до езика'* погрешно е подменило ***езически*** *'който се отнася до езичество и до езичник'*.

7. Паронимни еднокоренни прилагателни с наставки **ен-/им-** като ***извинен*** || ***извиним***, ***неизменен*** || ***неизменим***, ***необяснен*** || ***необясним***, ***неопределен*** || ***неопределим***, ***непростен*** || ***непростим*** и др. *„Убеждението му остана **неизменно**"* вм. ***неизменимо***. Прилагателното ***неизменен*** *'който не се е изменил, който не е претърпял промени във времето; постоянен, вечен'* неправилно е употребено вм. ***неизменим*** със значение *'който не може да се промени, да се измени'*.

8. Така наречените правописни пароними с представки **пре-/при-, о-/у-, о-/от-**, описани като типове в българската литература от Д. Чизмаров, М. Москов[18]. Представките пре-/при- и о-/у- поради потъмняване на гласните **е** в **и** и **о** в **у** се смесват, но с това се губят отсенките на значенията, носени от тях. Глаголите с тези представки са пароними и не трябва да се смесват. Примери на неправилна употреба от тези типове думи-пароними има много. *„**Приглаждам** ризата си"*, вм. ***преглаждам***. ***Приглаждам*** със значение *'правя нещо разрошено, обикновено коса, мустаци и под., да стане гладко, прилепнало'* погрешно е заменен с глагола ***преглаждам***, означаващ *'гладя повторно, отново'*. *„**Умаля** ми панталонът'*, вм. ***омаля***. Значението на глагола ***умалявам*** е *'правя нещо да стане по-малко; **намалявам**'* и той неуместно е употребен на мястото на глагола ***омалявам*** *'за дреха, обувка — ставам по-малък'*.

Към някои от многобройните паронимни глаголи с представки **пре-/при-** са включени и паронимни глаголи с представка **про-** като ***преливам*** || ***приливам*** || ***проливам***, ***прелитам*** || ***прилитам*** || ***пролитам***, ***препуквам*** || ***припуквам*** || ***пропуквам***,

* контактни — от еднаква сфера на употреба

** дистантни — от различна сфера на употреба

[16] *Леков, Ив.* Динамично-функционално отношение на някои синонимни наставки в българския език според статистичните данни на предвиждания по въпроса на -ически, -ичен, -ски, -жски, -шки. — Бълг. ез., 1970, № 2—3, 158—162.

[17] *Москов, М.* Порочна поява (размяна) на една дума вместо друга. С., 1974, 184—187.

[18] *Чизмаров, Д.* Цит. съч.; *Москов, М.*, Цит. съч. 184—187.

***преслушвам* || *прислушвам* || *прослушвам*,** и др.

9. Лексикални единици с чужди и български корени или основи и заети словообразувателни средства като суфикси, префикси, полупредставки и полунаставки, първи или втори съставни части на сложните думи от типа на ***газомер* || *газометър*, *монотип* || *монотипист*, *макрокосмос* || *микрокосмос*, *хипертония* || *хипотония*, *хипертрофия* || *хипотрофия***, и др. *„Жилищен **газометър**"*, вм. ***газомер***. Терминът ***газометър***, означаващ *'уред за събиране, съхраняване и измерване обема на газовете'*, неправилно е даден на мястото на термина ***газомер*** със значение *'уред, който измерва количеството на минаващия през него газ'*.

Говорещият даден език, както и чужденецът, който го изучава, са запознати с най-съществените характеристики на лексикалната система в нейното граматично разпределение — части на речта (съществително, прилагателно, глагол и пр.). Ако думите принадлежат към една и съща част на речта и са с близък звуков състав, вероятността те да бъдат взаимозаменени е голяма. Оттук произтича и допълнителният елемент в характеристиката на паронимите — обикновено те са думи от една и съща част на речта. Съвсем малко са паронимните имена от различни части на речта като *гайтанджия* (същ.) || *гайтанлия* (прил.) или *фрез* (прил.) || *фриз* (същ.).

Като се отчита близостта между лексикалната и фразеологичната единица в семантичен и функционален план, в речника са представени също и фразеологизми-пароними [19], като например *Не зная сметка на парите си* || *Не зная сметката на парите си.*

Включени са и някои често употребявани географски имена, които по наблюдения върху езиковата практика погрешно се взаимозаменят.

При работата над речника на паронимите в българския език сме използвали богат материал от езиковата практика на българи и чужденци, изучаващи или вече усвоили българския език. Взети са под внимание и допусканите грешки — неправилни замени на пароними в печатен текст (предимно художествена литература), като тук изключваме случаите на парономазията [20] (съзнателна авторска подмяна на една дума с нейния пароним и създаването на изкуствени пароними с оглед на постигането на определен художествен ефект).

Именно богатите наблюдения над езиковата практика показват, че речникът на паронимите ще играе ролята на помагало за отстраняването на възможните грешки при употребата на думите в речта.

Структура на речника

В речника са представени около 1200 паронимни групи, както и техните производни, които също влизат в паронимни отношения.

Всяка речникова статия съдържа данни за паронимната група, която може да бъде от 2 лексикални единици минимум (най-типичният случай), от 3, 4 и повече лексикални единици (сравнително рядко срещани в езика).

За всяка дума — член на паронимна група, са дадени: граматична характеристика; сведения за произхода на думата (етимология); тълкуване; употреба на думата.

[19] Имат се предвид фразеологизмите в тесен смисъл на думата, т. е. фразеологичните единици (вж. за определението им *Ничева, К.*, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. Фразеологичен речник на българския език. Т. I, С., 1974, с. 11.).

[20] *Василева, Ст.* Парономазията в българския език. — В: Въпроси на съвременната българска лексикология и лексикография. С., 1986, с. 147.

В края на общата паронимна статия след специален знак (△) следват паронимите, получени по словообразувателен път от представяните думи (обикновено това са прилагателни, отвлечени съществителни със суфикс *-не* или *-ост*, наречия).

Семантиката (значението) на думите, влизащи в паронимни отношения, е първият и най-важен белег за индивидуалността на конкретната лексикална единица. Ето защо в тази част статиите са най-подробни.

Значенията на думите са заети от тълковните и специалните речници на българския език, посочени в раздела Използувани източници. В някои случаи при тълкуването на дадена дума се налага употребата на друга, непозната за читателя на речника на паронимите дума — значение, което се посочва в скоби. Например при *елиптичен* ‖ *епилептичен* е пояснена в скоби дума *епилепсия*, тъй като тя е употребена в тълкуването на *епилептичен*.

Граматичната характеристика, от една страна, подчертава допълнителните граматични различия (ако съществуват) между паронимните членове, а от друга — подпомага по-пълното опознаване на паронимите, особено когато са специална или чужда лексика.

Съществителните-пароними са дадени във формата на единствено число. Ако съществителното няма форма за единствено число, представя се чрез множественото число. След това се поставя означението за род.

При едносричните съществителни (например *коз, ко̀зът, ко̀за, мн. ко̀зове,* след *числ. ко̀за*) формите изцяло са изписани.

Членната форма се посочва при имената от мъжки род и при имената от женски род, които завършват на съгласна. При съществителните от среден род членната форма не се дава.

Формата за множествено число е отбелязана при всички съществителни, които са представени с членна форма, при всички съществителни от среден род, при съществителните с промяна на крайната съгласна, с изпадане на гласна (подвижно ъ или е) или наставка -ик, с променливо я в корена и при съществителни, които образуват от друга основа форма за множествено число.

Прилагателните-пароними са представени от формата за мъжки род, единствено число. Отбелязват се окончанията за женски и среден род, единствено число, и за множествено число. При прилагателните, в които еровата гласна или гласната е се явяват само в м. р., окончанията за ж. и ср. род, ед. ч. и за мн. ч. се изписват с предходната съгласна (например *склонен, -нна, -нно,* мн. *-нни*). Неизменяемите по род прилагателни от чужд произход имат бележка *„неизм.“*.

Причастията, употребени като прилагателни, се придружават от бележка *„като прил.“*, а прилагателните във функция на съществителни — от бележка *„като същ.“*

Глаголите—пароними са дадени във формата за 1 л. ед. ч. сег. вр. изяв. накл. Отбелязват се видът (*св., несв.*), преходността (*прех., непрех.*), онези от граматичните форми, които изграждат общата морфологична характеристика на глагола, както и формите, представляващи особеност, изключение. Приложеният илюстративен материал към всички пароними има за цел да затвърди познанията за значението и употребата на думите. Предпочетени са примери от художествената литература. Малка част от примерите са авторски. Някои термини са илюстрирани с фрази, извлечени от техническата литература. За източниците, откъдето са взети примерите, са посочени името на автора на произведението и заглавието или съкратеното название на периодичното издание. Поради големия брой на заглавията отделно не са дадени подробни библиографски справки за тях.

Тъй като голяма част от паронимите са чужди думи, с посочването на

произхода (етимологията) им се цели да се покажат еднокоренните пароними и да се подчертае още веднъж генетичното различие при разнокоренните пароними. Етимологичните бележки съдържат сведения за езика първоизточник, като е изписана и думата на този език: *арена — от лат. 'пясък'.*

За изясняването на етимологията на думата са използувани етимологичните бележки, дадени за съответните думи в Българския етимологичен речник, Т. I—II (Вл. Георгиев и др.), Речник на българския език, Т. I—IV (А—Е), Речник на чуждите думи в българския език (Ал. Милев и др.) и др., както и указанията и бележките на проф. Йордан Заимов от Института за български език при БАН.

Изказвам най-голяма благодарност на колегите от Секцията за българска лексикология и лексикография и от Секцията за съвременен български език при БАН за оказаната помощ, за ценните съвети и за участието им при обсъждането на този труд.

Сърдечно благодаря на доц., к. ф. н. Ж. Бояджиев за компетентните съвети и справки, както и на редактора Л. Камарашева и рецензентите на речника ст. н. с., к. ф. н. Ем. Пернишка и ст. н. с., к. ф. н. М. Чоролеева.

Стефка Василева

ИЗПОЛЗУВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

авиац. — авиация
анат. — анатомия
англ. — английски
антроп. — антропология
апт. — аптекарство
араб. — арабски
аритм. — аритметика
архит. — архитектура
астрон. — астрономия
банк. — банков [термин]
безл. — безлична [глаголна форма]
биол. — биология
бот. — ботаника
бълг. — български
в. — вестник
венец. — венециански
вер. — вероятно
вж. — вижте
воен. — военно [дело]
г. — година
гальов. — гальовна [дума или значение]
геогр. — география
геод. — геодезия
геол. — геология
геом. — геометрия
готв. — готварство
гр. — гръцки [старогръцки или новогръцки]
грам. — граматически
диал. — диалектна [дума или значение]
дипл. — дипломация
евр. — еврейски
егип. — египетски
ед. ч. — единствено число
езикозн. — езикознание
електр. — електротехника
ж. — женски [род]
желез. — железопътно [дело]
зват. — звателна [форма]
знач. — значение
зоол. — зоология
избр. — избран, -и
изк. — изкуствознание
изр. — изречение
иконом. — икономически [термин]
инд. — индийски
ирон. — иронична [дума или значение]
исл. — исландски
исп. — испански
ист. — история
истор. — историческа [дума или значение]
ит. — италиански
канц. — канцеларска [дума или значение]
келт. — келтски
кл. — клас
книж. — книжна [дума или значение]
л. — лице
лат. — латински [класически латински и къснолатински]
литер. — литературознание
лог. — логика
м. — мъжки [род]
мал. — малайски
мат. — математика
мед. — медицина
междум. — междуметие
мес. — месец
метал. — металургия
метеор. — метеорология
мех. — механика
мин. неопр. — минало неопределено [време]
мин. несв. — минало несвършено [време]
мин. св. — минало свършено [време]
минер. — минералогия
митол. — митологично
мн. — множествено [число]
монг. — монголски
мор. — морско [дело]
муз. — музика
нареч. — наречие
нар. пес. — народна песен
нар.-поет. — народно-поетична [дума или значение]
нар. прик. — народна приказка
неизм. — неизменяема [част]
нем. — немски
неодобр. — неодобрително

НУ — [сборник за] народни умотворения, [наука и книжнина]
непрех. — непреходен глагол
несв. — несвършен вид
несъгл. — несъгласувано
нов. — нова [дума или значение]
НТ — Наука и техника (списание „Наука и техника за младежта")

обст. — обстоятелствено
опред. — определение
опт. — оптика
остар. — остаряла [дума или значение]
отриц. — отрицание, отрицателно
перс. — персийски
печат. — печатарство
пов. — повелително [наклонение]
погов. — поговорка
подигр. — подигравателно
поет. — поетична [дума или значение]
пол. — полски
полигр. — полиграфия
полит. — политика
португ. — португалски
поясн. — пояснение
пр. — произведение
предл. — предлог
презр. — презрително
прен. — преносно [значение]
пренебр. — пренебрежителна [дума или значение]
прех. — преходен [глагол]
прил. — прилагателно
прич. — причастие
прич. мин. деят. — причастие минало деятелно
прич. мин. страд. — причастие минало страдателно
простонар. — простонародна [дума или значение]
р. — род
разг. — разговорна [дума или значение]
разш. — разширено [за значение или отсенка]
рел. — религия
рибол. — риболов
РЛТ — Речник на литературните термини
рум. — румънски
рус. — руски
самост. — самостоятелно
санскр. — санскритски
сб. — сборник
св. — свършен [вид]
сканд. — скандинавски
следв. — следващо
собств. — собствено [име]
сп. — списание
спец. — специална [дума или значение]
спорт. — спортен [термин]
ср. — среден [род]
старин. — старинна [дума или значение]
стевр. — староеврейски
стесн. — стеснено [за значение или отсенка]
строит. — строителство
събир. — събирателно [име]
събр. — събран, -и
съгл. — съгласувано
съч. — съчинение
съчет. — съчетание
същ. — съществително [име]
т. — том
тат. — татарски
театр. — театрален [термин]
техн. — техника
търг. — търговия
търж. — тържествено
тюрк. — тюркски
унг. — унгарски
физ. — физика
физиол. — физиология
филос. — философия
финанс. — финансово [дело]
фотогр. — фотография
фр. — френски
хим. — химия
хол. — холандски
христом. — христоматия
църк. — църковен [термин]
числ. — числително
шахм. — шахмат
юрид. — юридически [термин]
як. — якутски

ВЕСТНИЦИ

ВН — Вечерни новини
КС — Кооперативно село
ЛФ — Литературен фронт
НА — Народна армия
НК — Народна култура
НМ — Народна младеж
НС — Народен спорт
ОФ — Отечествен фронт
РД — Работническо дело
ТД — Техническо дело

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

| | — за отделяне на паронимни думи
/ — за отделяне на стихове
[ ] — за ограждане на пояснение към някоя дума в илюстративния материал
[...] — за пропуснат текст в пример
△ — за означаване на паронимни производни
~ — за заместване на словосъчетание

А

АБАНО̀С || АЛБИНО̀С

Абано̀с *м.* (от араб.). 1. Тропическо широколистно дърво с много твърда (в по-възрастните екземпляри лъскавочерна) дървесина от семейство абаносови; абаносово дърво. Diospyros ebenum. *Плантации от* ***абанос.*** **2.** Само *ед.* Това дърво като материал. *За него бяха по-важни паркетът на яхтата и мебелите от* ***абанос,*** *тапицирани със скъпа кожа.* (М. Марчевски, Остров Тамбукту) **3.** Само *ед.* Твърда, лесно полираща се дървесина от това дърво, която се употребява за изработване на художествени изделия и др. *Статуетка от* ***абанос.*** **4.** Само *ед.* *Събир.* Предметите, изработени от дървесината на това дърво, възприемани като цяло. *Мина през разкошния хол, който блестеше от злато,* ***абанос,*** *огледала и скъпи килими.* (Д. Димов, Осъдени души)

Албино̀с, *м.* (от лат. albus 'бял' през исп. albinos). Човек или животно с неестествено бяла кожа и косми поради вродена пълна или частична липса на пигмент в тъканите (албинизъм). *И външността му беше доста особена — нисичък и набит, с лице на* ***албинос.*** (П. Вежинов, Далече от бреговете)

АБОНАМЀНТ || АБОНА̀Т

Абонамѐнт *м.* (от фр. abonnement). 1. Право за получаване на нещо, за използуване на нещо за определен срок, обикновено срещу предплащане. *Започва* ***абонаментът*** *за съветски вестници и списания.* **2.** Парична сума, която се предплаща за добиване на такова право, обикновено за списания, вестници и пр. *Виждах с какви грижи бе претоварен при отпечатването на всяка книжка, как мъчно се събираха* ***абонаментите*** *на списанията.* (Ал. Спасов, Спомени)

Абона̀т *м.* (от ит. abbonato през рум. abonat). Лице, което се ползува от абонамент. *Макар че списанието много се харесваше на децата, за съжаление, то имаше слаб пласмент — около 2000* ***абонати.*** (М. Герасков и др. в спомените на съвременниците си)

△ абонамѐнтен || абона̀тен

АБСО̀РБЦИЯ || АДСО̀РБЦИЯ

Абсо̀рбция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. ab + sorbeo 'поглъщам'). *Физ. Хим.* Поглъщане на газове или течности от течности (по-рядко от твърди тела) в целия обем на веществото, което поглъща. *Течностите притежават способността да поглъщат и разтварят газовете, които идват в допир с тях. Това явление е известно под името* ***абсорбция.*** (Ст. Станчев, Хидравлика)

Адсо̀рбция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. ad 'ни, при' + sorbeo 'поглъщам'). *Физ. Хим.* Поглъщане на газове или разтвори от повърхностния слой на течност или твърдо тяло. ***Адсорбцията*** *се използува за отстраняване на някои вредни газове.*

△ абсорбѐнт || адсорбѐнт, абсорбѝрам || адсорбѝрам, абсорбѝране || адсорбѝране, абсорбцио̀нен || адсорбцио̀нен

АБСЦЀСЕН || АБСЦЍСЕН

Абсцѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Мед.* Който се отнася до абсцес (гнойно възпаление в организма на човек или животно). ***Абсцесна*** *кухина.*

Абсцѝсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил. Мат.* Който се отнася до абсциса (хоризонтална координата — величина, с която се определя положението на точка върху линия или в пространството).

АВАЛ || АВРАЛ

Авал *м.* (от фр. aval). Поръчителство, което осигурява изплащане на задължение по полица, менителница, запис, като поръчителят се подписва върху тези документи. *През последния месец в банката са покрити само три **авала**.* (ОФ)

Авра̀л *м.* (от хол. overal 'навсякъде'). *Мор.* **1.** Бърза, спешна работа на кораб, в която участвува целият личен състав. *Фантастична тотална гама на звездни експлозии сменяше напрегнатите мигове на корабен **аврал**, когато няколко секунди и чифт мъжки ръце решават съдбата на експедицията.* (Сп. НТ за младежта) **2.** Извикване на целия личен състав на един кораб върху палубата. *Заради пожара на задната палуба прибегнахме до **аврал**.*

АВЀРСИЯ || ВЀРСИЯ

Авѐрсия *ж.* (от лат. aversio 'отклоняване'). *Литер.* Стилна фигура, чрез която се цели да бъде отвлечено вниманието на слушателите или читателите към друг въпрос или образ. *В стихотворението на Ботев „Зададе се" намираме типичен пример на **аверсия**: „— Ех, мой синко! Що ме питаш? / Чуй тоз гарван де там грачи* [...] *Но в село нали отиваш, / ще видиш защо плаче / стар войвода след туй рало!"* (РЛТ)

Вѐрсия *ж.* (от лат. versio 'обръщане'). **1.** Едно от няколкото различни помежду си изложения или тълкувания на текст, факт или събитие. *Официална **версия**. Нова **версия**.* **2.** *Литер.* Една от разработките на тема в народното творчество. *Певецът от Смочанско знаеше три **версии** на песента за ранения войвода.*

АВТОРИТА̀РЕН || АВТОРИТЀТЕН

Авторита̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. auctoritas 'пълна власт' през фр. autoritaire). Който е основан на безпрекословно подчинение на властта. *Тая държава трябва да бъде **авторитарна**, с тотална власт, държава, управлявана от група избраници, които могат да се налагат и да ръководят с уверена и здрава ръка.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

Авторитѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. auctoritas, -atis 'влияние, тежест'). **1.** Който се ползува с влияние, сила, престиж. *В тоя критичен час Михаил III потърси помощта на българите в лицето на всепризнатия и **авторитетен** вожд на емиграцията Г. С. Раковски.* (Ив. Унджиев, Васил Левски) **2.** Който изхожда от човек, ползуващ се с влияние, сила, престиж; силен, влиятелен. *Моряците обикновено отиваха при него, когато трябваше да се оплачат от нещо или да поискат една **авторитетна** намеса.* (Н. Антонов, В открито море) **3.** Който съдържа или изразява авторитет. *Когато не е можал да убеди със слово, той е прибягвал до **авторитетен** тон.* (К. Величков, Български писатели)

Δ авторита̀рно || авторитѐтно, авторита̀рност || авторитѐтност

АГРАВЍРАМ || ГРАВЍРАМ

Агравѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. aggravo 'утежнявам, влошавам, изострям'). *Мед.* Съзнателно преувеличаване на болестни явления. *От невротичните синдроми най-често се симулират или **агравират** главоболие, съчетание на „болки в главата и болки в кръста", болки по цялото тяло.* (Н. Антонов, Симулация и агривация на психоневрологични синдроми)

Гравѝрам, -аш, *несв.*, *прех.* (от фр. graver 'изрязвам' през нем. gravieren). Нанасям рисунка, надпис и под. върху твърд материал с режещ инструмент или по химичен начин. *Белобрад майстор нагрява на мангала голяма плоска съдина от пиринч. Тя е вече **гравирана**. Остава да бъде оцветена.* (Т. Кюранов, Азиатски пътешествия)

Δ агравѝране || гравѝране

АГРОНО̀МИЯ || ЕРГОНО̀МИЯ

Агроно̀мия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. agrós, лат. ager 'нива' + nómos 'закон'). **1.** Наука за земеделието и селското стопанство. *При народната власт* ***агрономията*** *придоби особено значение за развитието на селското стопанство.* **2.** Тази наука като учебна дисциплина, специалност във висше учебно заведение. *Записах агрономия.*

Ергоно̀мия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. érgon 'работа, дело' + nómos 'закон'). *Спец.* Наука за създаване на възможно най-добри условия на труд чрез приспособяване на оръдията на труда и средата към човека. ***Ергономията*** *е нова наука.*

△ *агроно̀м || ергоно̀м, агрономѝчен || ергономѝчен, агрономѝчески || ергономѝчески*

АДА̀ЖИО || А̀ЖИО

Ада̀жио (от ит. adagio). *Муз.* **1.** Като *нареч.* за означаване на темпо в музикално произведение — бавно. *Краят на сонатата е в* ***адажио.*** **2.** Като *същ.* ***ада̀жио,*** *мн.* -а, *ср.* а) Музикално произведение или част от него, изпълнявано в такова темпо. *Солистът изпълни много добре* ***адажиото*** *от концерта.* б) Бавна част в класически балетен танц, съпроводена от музика с напевно лиричен характер и съставена предимно от комбинации на широки и плавни движения. *Дебютантката се представи блестящо в* ***адажиото*** *от второто действие на балета.*

А̀жио, *мн.* няма, *ср.* (от ит. aggio). *Банк.* В капиталистическите страни — повишаване курса на основната парична единица и ценните книжа в сравнение с номиналната (недействителната, фиктивната) им стойност. *Без сключването на заеми банката ще бъде принудена да поддържа сегашното банкнотно обращение: при него* ***ажиото*** *се колебае между 12 и 15 на сто.* (РД)

АДАМА̀НТ || АДАМѝТ

Адама̀нт *м.* (от гр. adámas, -antis 'стомана'). *Остар.* Диамант. *Ширно е небето — и тайни са пътищата на Адонай. Като* ***адамант*** *е здрава мъдростта му.* (Н. Райнов, Богомилски легенди)

Адамѝт *м.* (от евр. собств.). *Истор.* Привърженик на адамитството (религиозна ерес, възникнала през II в., разпространена в България през XIV в. Привържениците ѝ проповядвали, че обществените различия са създадени от хората, а не от бога и че всички хора се раждат равни). *Освен подробности за* ***адамитите,*** *аз те бих просил да ми кажеш мнението си върху това: имат ли общо* ***адамитите*** *с богомилите, или са били съвсем отделна секта.* (Ив. Вазов, Непубликувани писма)

АДАПТА̀ЦИЯ || АДОПТА̀ЦИЯ

Адапта̀ция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. adaptatio 'приспособяване'). **1.** *Биол.* Приспособяване на организъм или на сетивни органи към околната среда, към окръжаващите условия. ***Адаптацията*** *е защитна реакция на организма.* **2.** *Книж.* Приспособяване, нагаждане на текст с оглед да се направи по-достъпен за читателите и слушателите. ***Адаптация*** *на разказ.*

Адопта̀ция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. adoptatio). *Юрид.* Осиновяване. *Съдът разгледа делото за* ***адоптация.***

△ адаптѝрам || адоптѝрам, адаптѝране || адоптѝране

АДМИРА̀ЛСКИ || АДМИРАЛТЀЙСКИ

Адмира̀лски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е свързан с адмирал (най-висш чин в командния състав на военноморски флот; лице, което има такъв чин). ***Адмиралски*** *чин.* **2.** Който е свързан с военноморски флот. ***Адмиралски*** *флаг.*

Адмиралтѐйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е свързан с адмиралтейство (вж. *адмиралство* || *адмиралтейство*). *Адмиралтейска корабостроителница.*

АДМИРА̀ЛСТВО || АДМИРАЛТЀЙСТВО

Адмира̀лство, *мн.* няма, *ср.* Чин, служба на адмирал (вж. *адмиралски* || *адмиралтейски*). *Той заслужи адмиралството след много битки в морето.*

Адмиралтѐйство, *мн.* няма, *ср.* (от хол. admiraliteit). **1.** Върховна управа на военен флот. *Адмиралтейството заседаваше вече втори час.* **2.** Зданието, в което се помещава тази управа. *Над адмиралтейството се развяваше флаг.*

АДРЕСА̀НТ || АДРЕСА̀Т

Адреса̀нт *м.* (от нем. Adressant). Лице, което изпраща писмо, пратка или под.; подател. *Писмото е върнато на адресанта.*

Адреса̀т *м.* (от нем. Adressat). Лице, до което се изпраща писмо, пратка и под.; получател. *Обхванат от единственото желание да стигне по-скоро до адресата, [...] той нямаше време дори да се порадва на Дунава.* (С. Северняк, Ветрило от сандалово дърво)

△ адреса̀нтка || адреса̀тка

АЕРО̀БИ || АНАЕРО̀БИ

Аеро̀би *мн., ед. (рядко)* аеро̀б, *м.* (от гр. aèr 'въздух' + bíos 'живот'). *Биол.* Микроорганизми, които могат да съществуват само при наличност на свободен кислород. *Аеробите обитават среди, до които има достъп на въздух.*

Анаеро̀би *мн., ед. (рядко)* анаеро̀б *м.* (от гр. an 'без' + aér 'въздух' + bios 'живот'). *Биол.* Микроорганизми, които живеят без въздух в почвата или в някой организъм, където се хранят от разпадащите се органични вещества. *Сред разпространените болестотворни анаероби е например причинителят на тетануса.*

△ аеро̀бен || анаеро̀бен

АЕРОЛЍТ || АЕРОЛЍФТ

Аеролѝт *м.* (от гр. aér 'въздух' + гр. líthos 'камък'). *Астрон. Остар.* Каменен метеорит (тяло, откъснато от звезда, движещо се в междупланетното пространство, небесно тяло, което може да пада върху земната повърхност). *Аеролитите са били за ма̀ите изображения на думи.* (Л. Стефанова, Вулканите на Мексико димят).

Аеролѝфт *м.* (от гр. aér 'въздух' + англ. lift 'подемник'). *Спец.* Специална помпа, която работи със сгъстен въздух и служи за издигане на разяждащи течности, земно масло и др.

АЕРОФО̀Н || АЕРОФО̀Р

Аерофо̀н *м.* (от гр. aér 'въздух' + гр. phonė 'глас'). *Спец.* **1.** Уред (съчетание на телефон и фонограф) — апарат за записване и възпроизвеждане на звукове, за предаване на човешкия глас на далечни разстояния. *Аерофонът подобрява съобщителните връзки.* **2.** *Муз.* Инструменти, които се привеждат в звучене чрез въздушна струя.

Аерофо̀р *м.* (от гр. aér 'въздух' + гр. phéro 'нося'). *Спец.* **1.** Уред за доставяне въздух за дишане на водолази. *Продължителната работа на водолаза на голяма дълбочина е невъзможна без аерофор.* **2.** Уред за пречистване на въздуха в минни галерии и др.

АКВЕДУ̀КТ || ВИАДУ̀КТ

Акведу̀кт *м.* (от лат. aguae-ductus 'водопровод'). *Архит.* Съоръжение във вид

на мост с водопровод за напояване, снабдяване с вода и др., строено още от римляните. *Акведукти са каптирали водите на планинските езера и потоци, отвеждали ги в огромни водоеми, откъдето били пускани по една твърде умела система през хиляди канали.* (Е. Николов, Перу)

Виадукт *м.* (от лат. via 'път' + ductus 'прекарване'). *Архит.* Многосводест мост, който служи за прекарване на път над ниски местности, жп линии, улици и под.; надлез. *От прозореца на вагона виждаме огромни **виадукти**, под които от най-близките планини е текла вода за Рим.* (Л. Мелнишки, По паралел около света)

АКЛАМАЦИЯ || ПРОКЛАМАЦИЯ

Акламация *ж., ед.* (рядко), *мн.* акламации (от лат. acclamatio 'викане, приветствуване'). *Книж.* Шумно ръкопляскане и възгласи като израз на възторг, одобрение, радост. *Речта на оратора и неговата резолюция са били одобрени с **акламации** от събранието.* (К. Величков, Български писатели)

Прокламация *ж.* (от лат. proclamatio 'възвание') **1.** Тържествено обявяване на нещо важно от страна на правителството или държавния глава към народа; манифест. ***Прокламация** към българския народ. Прокламация на Комунистическата партия.* **2.** *Остар.* Печатен или ръкописен лист с политическо съдържание, разпространяван с агитационна цел; позив. *Въстаниците издигнаха **прокламация** за свобода.*

△ акламирам || прокламирам, акламиране || прокламиране

АКМЕ || АКНЕ

Акме *ср.* (от гр. akmé 'върхна точка'). *Мед.* Най-високата точка на трескаво състояние; най-висока точка в развитието на температурна крива. *В общия вървеж на типичните трескави състояния можем да различим три стадия: [...] начало, покачване на треската, пълно развитие на треската (фастигиум **акме**) и спадане на треската.*(Ст. Киркович, Пропедевтика на вътрешните болести)

Акне *ср.* (от гр. akné). *Мед.* Особени кожни изменения от възпалителен характер, младежки пъпки. *Младежките пъпки (**акне**) са едни от най-честите козметични недостатъци у девойките и младежите.* (Г. Козловски и др., Малка козметика)

АКОМОДАЦИЯ || АКУМУЛАЦИЯ

Акомодация *ж.* (от лат. accomodatio 'приспособяване'). *Спец.* Обикновено в *съчет.* **Акомодация на окото.** Способност на окото да се приспособява и да вижда ясно предметите на различни разстояния чрез изменение на лещата. *На двадесетгодишна възраст Юнг публикува статия за **акомодацията** [...] на окото към различни условия на осветяване.* (Сп. Космос)

Акумулация *ж.* (от лат. accumulatio). *Спец.* Натрупване, напластяване на нещо (материал, енергия и др.).*По долното течение на р. Амнокган е разположена Ранченската равнина. Тя е дело на **акумулацията**. Част от нейната повърхнина е покрита с блата, а останалата — с плодородни почви.* (Г. Костов и др., Корея)

△ акомодативен || акумулативен, акомодационен || акумулационен, акомодирам || акумулирам, акомодиране || акумулиране

АКОРД[1,2] || РЕКОРД

Акорд[1] *м.* (от ит. accordo). *Муз.* Хармонично съчетание на три или повече музикални тона, различни по височина, които звучат едновременно. *Клавдия взе китарата и тъй, както се беше замислила за нещо, пръстите ѝ се наместиха на грифа и в стаята прозвуча **акорд**.* (Д. Добровски, Бунтът на крайцера „На-

дежда")

Акòрд [2], *мн.* няма, *м.* (от фр. accord 'съгласие'). *Иконом.* Система за отчитане и заплащане на труда в зависимост от извършената работа и получената продукция. *Отглеждането на тютюна чрез семейния **акорд** даде добри резултати.*

Рекòрд *м.* (от англ. rekord 'сполучване, постигане, достигане'). **1.** *Спорт.* Най-висок успех при състезание. *През изтеклата година българските лекоатлети подобриха републиканските **рекорди** в различните дисциплини.* **2.** Най-високо постижение в някоя област на труда. *На таблото беше отбелязан **рекордът** на младежката бригада „Малчика" — най-висок процент изпълнение на нормите — 165 на сто, при най-високо качество на изделията.* (ВН)

△ акòрден || рекòрден

АКÒРДЕН || АКÒРДОВ

Акòрден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* *Иконом.* Който е свързан с акорд [2], който се извършва по договор, по споразумение (вж. ***акорд*** [1, 2] || ***рекорд***). ***Акордна** работа. **Акордно** заплащане.*

Акòрдов, -а, -о, *мн.* -и *прил.* Който се отнася до акорд [1] (вж. ***акорд*** [1, 2]||***рекорд***). *След мощния **акордов** удар на оркестъра прозвуча меката мелодия на арфата.*

АКТИВÀЦИЯ || АКТИВИЗÀЦИЯ

Активàция *ж.* (от фр. activation). *Спец.* Засилване на химичните, физичните или биологичните свойства на едно тяло.

Активизàция *ж.* (от лат. activisatio). Засилване на някаква дейност, подбуждане към решителни действия.

△ активациòнен || активизациòнен

АКУЗАТЍВ || КАУЗАТЍВ

Акузатѝв, *мн.* няма, *м.* (от лат. accusativus). *Езикозн.* Винителен падеж. *В румънския език **акузативът** е запазен.*

Каузатѝв, *мн.* няма, *м.* (от лат. causa 'причина' през фр. causatif). *Езикозн.* Глаголна форма, която изразява нареждане на подлога да се извърши нещо. *Аористната форма epoine в старогръцкия език е случай на типичен **каузатив**.*

△ акузатѝвен || каузатѝвен

АКЦИÒНЕН || АКЦИОНЀРЕН || АКЦИОНЀРСКИ

Акциòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от лат. actio 'действие'). Който е свързан с акция (организирано действие в широк мащаб за постигане на известна цел или защита на някакво становище). *В окръга въстанието избухнало на 19 срещу 20 септември по решение на специален **акционен** комитет, в който влизали представители на Комунистическата партия и Земеделския съюз.* (Ист. X кл.)

Акционѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от фр. actionnaire). Който се отнася до акция (документ за внесен дял от суми в капитала на акционерно дружество). *Теорията за „демократизирането на капитализма" е свързана с нарастването на **акционерния** капитал.*(ВН)

Акционѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от фр. actionnaire). Който се отнася до акционер (участник в акционерно дружество, притежател на акции). ***Акционерски** средства.*

АЛАГÀТОР || АЛИГÀТОР

Алагàтор *м.* (от лат. allagator). *Истор.* **1.** В средновековна България — титла на началник на военен отряд. **2.** Военен сановник в старобългарската конни-

ца. *Поменатите в тоя роман гръцки титли бяха свързани с високи военни и административни звания. Така протостратор се наричаше военачалникът,* ***алагатор*** *— началникът на конница.* (Ив. Вазов, Светослав Тертер)

Алига̀тор *м.* (от исп. el lagario 'гущер' през англ. alligator). Вид крокодил с широка и къса муцуна, който живее по реките и блатата на Северна Америка, а също и в Китай. Alligator. *Двата вида* ***алигатори*** *(китайският и американският) са единствените, които приготвят леговище за многомесечен сън, докато други се отдават на летен сън из местата, където периодът на дъжд се сменя със силна суша.* (ВН)

АЛАРМѝРАМ || АРМѝРАМ

Алармѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (от фр. alarmer). **1.** *Прех.* Давам сигнал, знак за тревога; вдигам тревога. *При пожар трябва веднага да* ***алармираме.*** **2.** *Непрех.* Предизвиквам тревога, шум, като разпространявам тревожни вести, слухове. *Какво вярно има — запитахме го — в това, което се пише в пресата, вие наистина ли се обединявате, или пресата само* ***алармира****?* (Хр. Радевски, Либералско обединение)

Армѝрам, -аш, *несв.* и *св.* (от фр. armer). *Техн.* **1.** *Непрех.* Придавам якост на материал, на части на конструкция и под., като ги свързвам механично с елементи от по-здрав материал. *Новата машина* ***армира*** *стъклото три пъти по-бързо от предишната.* **2.** *Прех.* За материя с определена здравина — придава якост на материал, на части от конструкция и др., като се свързва механично с тях; укрепва. *В някои случаи е възможна употребата на плочи от глина, смесена със слама, която придава по-голяма якост на облицовката (****армира*** *я).*

△ алармѝране || армѝране

АЛБИНО̀СКИ || АЛБИО̀НСКИ

Албино̀ски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до албинос (вж. ***абанос*** || ***албинос***). *Албиноска кожа.*

Албио̀нски, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Рядко.* Който се отнася до Албион (старо поетично име на Англия). *Мъже* ***албионски.***

АЛГОРѝТЪМ || ЛОГАРѝТЪМ

Алгорѝтъм, *мн.* -тми, след *числ.* -тъма, *м.* (от араб. през фр. algorithme). *Мат.* Система от правила, които определят последователността от изчислителни операции, чието прилагане води до решаването на дадена задача. *Математиката върви към простота: тя изучи функцията на една променлива, на много променливи, [...] сега борави с функции от* ***алгоритми*** *(правила), на чиято основа е построена кибернетиката.* (ВН)

Логарѝтъм, *мн.* -тми, след *числ.* -тъма, *м.* (от гр. lógos 'дума' + arithmós 'число'). *Мат.* Показател на степента, на която трябва да е повдигнато едно число, наричано основа, за да се получи друго определено число. *По-нататък е по-удобно да направим изчисленията с помощта на таблицата за десетични* ***логаритми.*** (Сп. Математика)

△ алгоритмѝчен || логаритмѝчен

АЛЕГО̀РИЯ || АЛЀРГИЯ

Алего̀рия *ж.* (от гр. allegoría). **1.** *Литер.* Изобразяване на идеи, представи и отвлечени понятия чрез конкретни образи; иносказание. ***Алегорията*** *най-често се използува в басните, в приказките за животни, в притчите и др.* (РЛТ) **2.** *Изк.* В изобразителното изкуство, в театъра, киното и под. — изображение и олицетворение на отвлечено понятие чрез конкретен образ. *Картината представлява*

*едновременно и нещо като **алегория** на преходността — звуците на мелодията, които отлитат, и цветята (които ще увяхнат) се превръщат в символи.* (Хр. Ковачевски, Светът на картината)

Алѐргия *ж.* (от гр. állos 'чужд' + érgon 'дейност'). *Мед.* Особен начин на реакция, индивидуална непоносимост на организъм (на човек или животно) спрямо някои храни, вещества, лекарство и др., към които той проявява свръхчувствителност. *Една [...] трансплантация на кожа може да създаде състояние на **алергия**.* (Ц. Михов и др., Кожната пластика при повреди на крайниците)

△ алегорѝчен || алергѝчен, алегорѝчно || алергѝчно, алегорѝчност || алергѝчност

АЛЕГРЀТО || ЛИБРЀТО

Алегрѐто (от ит. allegretto 'доста живо'). *Муз.* **1.** Като *нареч.* за означаване на темпо — умерено живо; умерено бързо. *Скерцото на квинтета е в умерено движение — **алегрето**.* (НК) **2.** Като *същ.*, *мн.* няма, *ср.* Музикална пиеса или част от нея, изпълнявана в такова темпо.

Либрѐто, *мн.* -а, *ср.* (от ит. libretto 'книжка'). *Литер.* Словесният текст, думите на опера или оперета, на оратория. *Той* [Гьоте] *съставя **либрето** на комичната опера „Триумф на чувствителността", осмивайки вертеровското настроение и кокетиране с природата.* (М. Арнаудов, Гьоте, човек, поет, мислител).

АЛЀЯ || АЛИНЀЯ

Алѐя *ж.* (от фр. allée). **1.** Пътека в градина или парк. *Минавам по **алеята** в парка.* **2.** Път, обикновено за пешеходци, между храсти и дървета. *Това шосе, което минава през царството на вековните буки, образува хубави **алеи** на места.* (Д. Калфов, Под южното небе)

Алинѐя *ж.* (от лат. alinea 'от нов ред'). *Юрид.* Част от параграф или член от закон, наредба или правилник, която започва на нов ред. *Той беше партизанин. Заловиха го ранен след тежко сражение. Осъдиха го на смърт. Според **алинеята** на закона трябвало да го излекуват и след това да го обесят.* (Д. Жотев, Пак мамеше изгрева)

АЛИМЀНТ || ЕЛЕМЀНТ

Алимѐнт *м.* (от лат. alimentum 'храна, хранене'). **1.** Храна, прехрана, хранително средство. *При лабораторното култивиране на микроорганизми като **алимент** се използва агар-агар.* **2.** Само *мн.* *Юрид.* Средства, които според закона едни лица са длъжни да плащат като издръжка на други (нетрудоспособни и нуждаещи се), свързани с тях в брачни или семейни отношения. *Бащата не плаща редовно **алименти** за детето си.*

Елемѐнт *м.* (от лат. element 'стихия, първоначално вещество'). **1.** *Хим.* Просто вещество, съставено от атоми от един и същ вид, което не се разлага по химични начини и се характеризира с определени химични и физични свойства, например кислород, желязо, азот и др. *Най-мъчнотопимият земен **елемент** е волфрамът.* **2.** Съставна част на нещо; компонент. *Фонетичен **елемент**.* || Особеност, черта на нещо. *Стилът на града съдържа **елементи** от румънската архитектура.* || Детайл на някакво съоръжение, механизъм, устройство. *Машинни **елементи**.* **3.** Със *съгл. опред.* Представител на някаква среда или носител на някаква особеност, посочени от определението. *Загорски бе отишъл да съветва Найден как да чистят държавата от нежелателни **елементи**.* (В. Геновска, Седем години) || Само *ед.* *Събир.* С *опред.* и *самост.* Много такива представители като едно цяло. *Той беше представител на умерения **елемент** в партията.* **4.** *Остар.* *Рядко.* Създание, същество, лице. **5.** *Физ.* Уред за получаване на галваничен ток.

Галваничен елемент.

АЛИТЕРА̀ЦИЯ || АЛТЕРА̀ЦИЯ || АЛТЕРНА̀ЦИЯ

Алитера̀ция *ж.* (от лат. alliteratio). *Литер.* Подбор на думи с повторящи се звукове или срички (обикновено в стих, по-рядко в немерена реч) като художествен похват, например *Ден денувам — пътища потайни, /нощ нощувам пътища незнайни.* (П. К Яворов, Подир сенките на облаците)

Алтера̀ция *ж.* (от лат. alteratio 'изменение'). **1.** *Муз.* Изменяне височината на даден звукоред чрез повишаване или понижаване с половин тон или с цял тон.

Алтерна̀ция *ж.* (от лат. alternatio). **1.** *Спец.* Редуване. **2.** *Езикозн.* Закономерно редуване на звукове в една основа при различни форми на една и съща дума или в редица думи от един и същ корен, например кожух — кожуси, другар — дружба.

АЛКА̀ЛЕН || АЛКЙЛОВ

Алка̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Хим.* Който съдържа основа; основен. *Алкални соли.*

Алкйлов, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Хим.* Който съдържа едновалентен радикал с един въглероден и три водородни атома. *Алкилов йодид.*

АЛОГЙЧЕН || АНАЛОГЙЧЕН

Алогйчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. álogos 'безразсъден'). Който противоречи на логиката; нелогичен. *Първата вест за Великата октомврийска революция и преживяванията ми тогава са свързани с Исус Христос* [...] *Когато днес мисля за тези далечни дни, в тази „случайност" с Исус Христос откривам* [...] ***алогичната** романтика на юношеските ми години.* (Т. Генов, Дневник с обратна дата)

Аналогйчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. analogikós). Сходен, съответен, подобен. *Сега нашите машини се приближават до известните чешки и немски **аналогични** конструкции.* (ВН)

△ алогйчност || аналогйчност

АЛПЙЕЦ || АЛПИНЙСТ

Алпйец, *мн.* -ийци, *м.* Жител на селище в Алпите. *Към теб се рва* [...] *тъй както в тъмна нощ за дома /**алпиецът** усамотени / бленува планините снежни / от месечината огрени.* (П. П. Славейков, Немски поети)

Алпинйст *м.* (от фр. alpiniste). Лице, което се занимава с алпинизъм (изкачване и преминаване на труднодостъпни планински върхове, ледници и под.). *Петима български **алпинисти** покориха връх Еверест.*

△ алпййка || алпинйстка

АЛПЙЙСКИ || АЛПИНЙСТКИ

Алпййски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. собств.). **1.** Който се отнася до Алпите, свързан с Алпите (най-високата планинска система в Европа, разположена на територията на Италия, Швейцария, Франция, ФРГ, Австрия, Югославия и Лихтенщайн). ***Алпийски** върхове.* **2.** Който се намира, живее, расте високо в планината; високопланински. *Из високопланинските ливади на Стара планина виреят **алпийски** рози.* **3.** Който е свързан с високопланински спорт. *В големите ски-състезания на **алпийските** дисциплини участвуваха 108 мъже.* (ВН)

Алпинйстки, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до алпинист и алпинизъм (вж. ***алпиец* || *алпинист***). ***Алпинистката** експедиция до Еверест завърши.*

АЛПИНИА̀ДА || ОЛИМПИА̀ДА

Алпиниа̀да *ж.* (от фр. alpiniade). *Спорт.* Масов поход, масови спортни прояви на алпинисти (вж. ***алпиец* || *алпинист***). *Участвувам в **алпиниадата** в Пирин.*

Олимпиа̀да *ж.* (от гр. olympiás, -ados). **1.** *Истор.* Състезателни игри в древна Гърция, провеждани на всеки четири години в чест на бог Зевс. *Старите гърци започнали своето летоброене от 776 г. пр. н. е., когато била първата олимпиада.* (ВН) **2.** *Спорт.* Международни спортни състезания, които се провеждат на всеки четири години, по образец на олимпийските игри в древна Гърция. *В петия кръг от шахматната **олимпиада** българският отбор завърши наравно с отбора на ФРГ — 2:2.* (ВН) **3.** *Нов.* Състезание, обикновено по математика, физика и др., организирано на различни интервали от време и на различни равнища — градски, републикански и под., за ученици, студенти и др. *Тази година в страната се организира **олимпиада** по български език.*

АЛЮ̀ЗИЯ || ИЛЮ̀ЗИЯ

Алю̀зия *ж.* (от фр. allusion 'намек'). Загатване, подмятане за нещо. *Строг към опозиционните и щедър към правителствените депутати, той дрънкаше в изстъпление звънеца при всяка **алюзия** на германски неуспехи и правителствени грешки.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно)

Илю̀зия *ж.* (от лат. illusio 'надсмиване' през фр. illusion). **1.** Погрешно, изопачено възприемане на действителността. *С издигането на слънцето хълмчета, вълни и тополи меняха своите оттенъци* [...] *Тази изменчивост създаваше **илюзията** за движение.* (Й. Радичков, Планинско цвете) **2.** *Прен.* Нещо, което съществува само във въображението; неосъществима мечта. *Много **илюзии** се бяха изпарили и от неговата глава, много мечти беше погребал и той.* (М. Марчевски, Ленко)

А̀МБРА || У̀МБРА

Амбра *ж.* (от араб. през фр. ambra). Благовонно, прилично на восък вещество със сив цвят, което се изхвърля от кашалотите; употребява се в парфюмерията. ***Амбрата** се използува при производството на парфюми и по стойност се равнява на златото.* (ВН)

Умбра *ж.* (от лат. umbra 'сянка'). Кафява минерална боя за рисуване. *Като пигменти се употребяват оксидни бои, ултрамарин, **умбра**, охра.* (Н. Гудев, Подови настилки и бои от пластмаси).

АМНЀЗИЯ || АНАМНЀЗА

Амнѐзия *ж.* (от гр. а 'без' + mimnésko 'помня'). *Мед.* Болестно състояние, при което отслабва или се загубва паметта (споменът от преживени събития, научени факти, образувани понятия и пр.). *Интересна загадка е **амнезията**. Това са случаи когато от паметта „изпадат" цели периоди от живота на човека.* (Сп. Космос)

Анамнѐза *ж.* (от гр. anámnesis 'припомняне'). *Мед.* Описание на миналия живот на болен и на историята на болестта му, съставено от лекар по сведения от болния и близките му, за да се насочи правилно лекуването. *Изслушвам **анамнезата**, съставена от лекуващия лекар.*

АМОРА̀ЛЕН || АНОМА̀ЛЕН || А̀НОРМАЛЕН

Амора̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от фр. amoral). Който не признава нравствените принципи и норми; безнравствен. *Империалистическите разузнавания и техните помагачи са се опирали на всякаква измет от декласирани и **аморални** елементи.*(РД)

Аномàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от гр. anomalos 'неравен'). Който се отклонява от закономерността при някакво явление, от общото правило, от нормата; неправилен. *Чугун, бисмут* [...] *и някои сплави също намаляват обема си при топене. За всички тези тела казваме, че имат* ***аномално*** *отнасяне при преминаване от твърдо в течно състояние.* (Физ. X кл.)

Анормàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от фр. anormal). **1.** Който се отклонява от общоустановените норми, правила, ред; ненормален. ***Анормално*** *време.* **2.** *Мед.* Нередовен. || Нездрав (особено в умствено отношение); ненормален. *Детето има* ***анормално*** *развитие.*

△ аморàлно || анормàлно, аморàлност || анормàлност

АМПÈР || АМПЍР

Ампèр *м.* (от фр. собств.). *Физ.* Единица мярка, с която се измерва силата на електричния ток.

Ампѝр, *мн.* няма, *м.* (от фр. empire 'империя'). *Изк.* Художествен стил в архитектурата, приложните изкуства и занаятите (при мебелите, златарските произведения, в книгопечатането и пр.), създаден във Франция по време на Империята (началото на XIX в.). *Къде другаде има такъв чист* ***ампир*** *освен в архитектурните паметници в Париж?* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. II)

АМФИБИÀЛЕН || АМФИБÒЛЕН

Амфибиàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от гр. amphibios 'земноводен'). Който е свойствен на амфибия (земноводно животно или растение, пригодено за живот на сушата и във водата). ***Амфибиален*** *живот.*

Амфибòлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от гр. amphibolos 'двусмислен') *Минер.* Който е от амфибол (различно обагрен, най-често тъмнозелен минерал), който съдържа амфибол. ***Амфиболни*** *кристали.*

АНАЛÒГИЯ || АНТОЛÒГИЯ

Аналòгия *ж.* (от гр. analogia 'сходство, еднаквост, съпоставяне'). **1.** Подобие, сходство между предмети и явления вследствие на еднакви признаци. *Да речем, едно нещо ще бъде такова, каквото го показва хипотезата, не защото ние имаме несъмнени доказателства за това, а защото съдим за него по* ***аналогия*** *— по нещо друго, което е прилично на първото.* (Г. Томалевски, Астрономия на народа) **2.** *Разг.* Обикновено в *съчет.* с правя, направя. Съпоставяне, сравнение. **3.** *Филос.* Умозаключение, при което от сходството на два предмета или две явления по едни признаци се стига до извод за сходството им и по други признаци. *Евгений се чувствуваше смазан от неговата здрава логика, от това стройно свързване на нещата. И все пак това бяха не факти, а логически изводи,* ***аналогии*** *и съпоставки.* (Д. Ангелов, На живот и смърт) **4.** *Езикозн.* Сближаване на дадена граматична форма или дума в звуково отношение с друга форма или дума (например под влияние на формите 'печеш', 'пече' и 'печем', 'печете' в разговорната реч са възникнали форми 'печа' и 'печат').

Антолòгия *ж.* (от гр. anthologia 'събиране на цветове; сборник от малки стихотворения'). *Литер.* Сборник от избрани произведения от различни автори или от избрани произведения на един автор. *Струва ми се, че е належащо издаването на една* ***антология*** *на най-новата пролетарска поезия у нас.* (Г. Бакалов, Избр. пр.)

△ аналогѝчен || антологѝчен

АНАТОМЍЧЕН || АНТОНИМЍЧЕН

Анатомѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до анатомия (наука за външната форма и вътрешния строеж на организмите); анатомически. ***Анатомично устройство.***

Антонимѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Езикозн.* Който се отнася до антоним (дума, противоположна по значение на друга дума). ***Антонимични думи.***

АНА̀ФОРА || МЕТА̀ФОРА

Ана̀фора *ж.* (от гр. anáphora 'изнасяне, издигане'), **1.** *Литер.* Повторение на еднакви думи, синтактични построения или звукове в началото на няколко последователни стиха, думи или изречения в художествен текст (поезия или проза). *В стихотворението „До моето първо либе" от Христо Ботев намираме типичен пример на* ***анафора*** (повторението на 'запей'). **2.** *Църк.* Църковен благословен хляб по време на богослужение, който се раздава на вярващите след службата; нафора, просфора.

Мета̀фора *ж.* (от гр. metaphorá 'пренасяне'). *Езикозн.* Стилна фигура, при която качества на един предмет се пренасят върху друг въз основа на прилика, свързваща прякото и преносното значение на думите; пренасят се черти на човек върху неща от околната среда и обратно или свойства на един предмет се приписват на друг вследствие на подобие или сходство. *В стихотворението „Елегия" от Христо Ботев е употребена* ***метафора*** *съществително име (крило): Ала за клети сюрмаси / крило бе Чавдар войвода.*

АНИЛЍН || ВАНИЛЍН

Анилѝн, *мн.* няма, *м.* (от араб. през фр. aniline). *Хим.* Безцветна течност, която се получава чрез химична преработка на бензол и се използува за приготвяне на багрила, лекарства, пластмаса и др.

Ванилѝн *м.* (от фр. vanilline). Ароматично вещество, което се съдържа в плодовете на тропическото растение ванилия Vanilia planifolia. || Добивано по химичен начин ароматично вещество с мирис на ванилия, което се употребява в сладкарството и парфюмерията. *Според рецептата в кейка се прибавя и* ***ванилин.***

АНИМА̀ЛЕН || АНОМА̀ЛЕН

Анима̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. animal 'животно'). *Биол.* Който се отнася до животните; животински.

Анома̀лен (вж. ***аморален*** || ***аномален*** || ***анормален***).

АНИМАЛЍЗЪМ || АНИМЍЗЪМ

Анималѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. animal 'животно'). Изобразяване на животни в изкуството, скулптурата, литературата.

Анимѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. animus 'душа, дух'). Характерна за първобитните народи вяра в съществуването на дух, душа у всеки предмет; одухотворяване на силите и явленията на природата. *Идеализмът в биологията се проявява като* ***анимизъм*** *(учение за „душата") или по-често като витализъм (учение за „жизнената сила").* (Обща биол. X кл.)

Δ анималистѝчен || анимистѝчен

АНИХИЛА̀ЦИЯ || ИНХАЛА̀ЦИЯ

Анихила̀ция *ж.* (от лат. nihil 'нищо'). *Физ.* Реакция, при която масата на веществото се преобразува в енергия; унищожаване на веществото. *Като действуват с гигантски мощни реактивни струи, инженерите на бъдещето ще изместят планетите в нови орбити. А източник на енергия [...] ще бъде онова, което физици-*

те наричат ***анихилация****, или пълно преобразуване на веществото с превръщане и отделяне на цялата негова маса в енергия.* (И. Спасова, Часът на космоса)

Инхалация *ж.* (от лат. inhalatio 'вдишване'). *Мед.* Вдишване с лечебна цел на пари, газове или превърнати на прах вещества. *Етеричното масло е много добро средство за* ***инхалация*** *при възпаление на гърлото, прегракнал глас и гнойни възпаления на сливиците.* (А. Бойчинов, Приятелите на хората — билките)

Δ анихилѝрам || инхалѝрам, анихилѝране || инхалѝране

АНОТÀЦИЯ || НОТÀЦИЯ || НУТÀЦИЯ

Анотàция *ж.* (от лат. annotatio 'бележка'). **1.** Кратко изложение, характеристика на съдържанието на книга, статия и др., резюме. *Често* [в музеите] *вместо оригинални веществени експонати като постъпления се отчитат копия,* ***анотации*** *от документи.* (НК) **2.** Описание на книга, в което сбито се дават някакви сведения или критични бележки за произведението. *В* ***анотацията*** *се отразяват типът на книгата и предназначението ѝ, задачите и методите на автора, структурата на книгата, основните положения и изводи, характеристиката на спомагателните материали, допълненията, приложенията, справочният апарат.*

Нотàция *ж.* (от лат. notatio 'отбелязване, забележка'). Остро, строго наставление, напътствие. *Председателят на съда* [...] *започна да ни чете* ***нотация*** *по морал.* (К. Митев, През бури)

Нутàция *ж.* (от лат. nutatio 'кимване'). **1.** *Мед.* Неволно, неконтролирано движение на главата. **2.** *Физ.* Периодично изменение наклона на оста при собственото въртене на движещо се тяло. **3.** *Астрон.* Периодично изменение на посоката на земната ос (през 18 г. и 8 мес.), предизвикано главно от притегателното действие на Луната (и Слънцето). **4.** *Бот.* Насочване на растение към слънцето. ***Нутацията*** *е изразена най-ярко при виещите се растения.*

АНТЙКА[1, 2] || АНТЙКВА

Антика[1] *ж.* (от ит. antica). **1.** Старинен, обикновено ценен предмет (украшение, оръжие, статуя, монета и др.). *Види се манастирът да е притежавал още много стари и ценни* ***антики****, пропаднали през опустошенията.* (Ив. Вазов, Живописна България) **2.** Ценна вещ; рядкост *А-а, ти имаш и кама! — Имам, я.* ***Антика*** *е тя, стара като дядо ви Станчо. От Влашко си я донесох...* (Ив. Мартинов, Пролет мила) || *Стесн. Остар.* Скъпоценен камък. *На китката бил везан златен пръстен с червена* ***антика*** *и около двайсет златни монети.* (Л. Каравéлов, Годéж) **3.** *Разг. Ирон.* Нещо, излязло от мода, остаряло. *Какво представление ще давате? — „Геновева". — Отде избрахте тая антика?* (Ив. Вазов, Под игото)

Антѝка[2] *ж.* Остар. Обигран, хитър човек. *Да ви кажа ли защо сте дошли?* [...] *— За имането на баба Дончевица. Не ме смятайте за толкова глупав, ами зъмнете и мене за съдружник* [...] *Пък и познавам тъдява всяка бразда и всяко камъче. — Гледай го ти каква е* ***антика*** *— рече по-високият.* (А. Каралийчев, Народен закрилник)

Антѝква, *мн.* няма, *ж.* (от лат. antiqua 'старо писмо'). *Печат.* Един от най-старите печатарски видове латински шрифт, при който очертанията на буквите са закръглени и надебелени, вертикалните им черти в края заострени, а кръглите букви оформени елипсовидно. ***Антиквата*** *се дели на обикновена, средновековна и нова.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. I)

АНТЙКВА || РЕЛЙКВА

Антѝква (вж. ***антика***[1, 2] || ***антиква***).

Релѝква *ж.* (от лат. reliquae 'останка'). **1.** *Църк.* Старинна вещ, предмет на религиозно поклонение, за която се вярва, че има чудотворно въздействие. *Има*

чудни работи и чудни ***реликви*** *на религиозното изкуство — икони от XII—XIII в.* (Кр. Белев, Запад) **2.** *Прен.* Почитани, пазени неща заради скъп спомен или по традиция. *Тоя стол беше наследен от баща ѝ, тя го пазеше като* ***реликва.*** (Х. Русев, Под земята)

АНТИНО̀МИЯ || АНТОНЍМИЯ

Антино̀мия *ж.* (от гр. antinomía 'противоречие'). *Филос.* Противоречие между две взаимно изключващи се положения, които еднакво убедително могат да се докажат по логичен път. *Самовилите-самодивите, олицетворение на природата в пълнотата на нейните прояви под двете* ***антиномии*** *— живот и смърт, се явяват също олицетворение на смъртта под образите на стари юди.* (Б. Ангелов, Литературни статии)

Антонѝмия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. antí 'против' + ónyma 'име, название'). *Езикозн.* Семантична (смислова) противопоставеност, противоположност. *Введенская разглежда* ***антонимията*** *като езиково явление, старае се да определи неговите граници.* (Сп. Бълг. език)

АНТИПА̀ТИЯ || АПА̀ТИЯ

Антипа̀тия *ж.* (от гр. antipátheia). Чувство на спонтанна, необусловена от разума неприязън или отвращение към някого или към нещо. *Чрез симпатиите и* ***антипатиите*** *на автора към героите му ние се убеждаваме в неговата правилна идейна оценка.* (Сп. Септември)

Апа̀тия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. apátheia). **1.** *Спец.* Болестно състояние на пълно безразличие към неща, събития, близки и липса на желания, интереси, причинено най-често от органично заболяване на мозъка, а понякога и вследствие на тежка преумора. *Той боледуваше — връхлетял го беше пристъп на сърдечна умора и* ***апатия.*** (Г. Константинов и др. в спомените на съвременниците си) **2.** Разг. Липса на интерес, желание за нещо; безразличие, равнодушие, безучастност. *Той* [Барутчиев] *усещаше приближаването на кризата, но страдаше от* ***апатия*** *и не реагираше. В складовете му лежаха огромни количества непродаден тютюн.* (Д. Димов, Тютюн)

Δ **антипатѝчен || апатѝчен, антипатѝчно || апатѝчно, антипатѝчност || апатѝчност**

АНТИСЀПТИКА || АСЀПТИКА

Антисѐптика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. antiseptikós 'противогнилостен'). *Мед.* **1.** Използване на химични средства и методи за унищожаване на болестотворни микроорганизми в човешкото тяло. *Асептиката и* ***антисептиката*** *при отглеждането на детето трябва да се спазват стриктно.* (К. Рашков и др., Детски болести) **2.** *Събир.* Антисептичните вещества, средства, възприемани като едно цяло.

Асѐптика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. a 'не' + septikós 'който предизвиква гниене'). *Мед.* Предотвратяване заразяването на рана чрез обеззаразяване с физични средства и методи (изваряване, па̀ра, измиване и др.) на всички предмети, които са в съприкосновение с нея. *Оперативната рана може лесно да се инфектира. Това е недопустимо усложнение при съвременното развитие на хирургията,* ***асептиката*** *и антисептиката.* (Ц. Михов и др., Кожната пластика при повреди на крайниците)

Δ **антисептѝчен || асептѝчен, антисептѝчно || асептѝчно, антисептѝчност || асептѝчност**

АНТИСОЦИА̀ЛЕН || АНТИСОЦИАЛИСТЍЧЕСКИ

Антисоциа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който се съобразява само със собствените си интереси и с постъпките си вреди на общите интереси, на обществото. *Ти си **антисоциален**. Егоистите като тебе нямат обществени интереси.* (Ем. Станев, Иван Кондарев). 2. Който е против интересите на обществото; противообществен. *Цялата образна система на „Записките" внушава извода, че по своята същност крепостното право е **антисоциално** и антихуманно и следователно трябва да бъде премахнато.* (Лит. X кл.)

Антисоциалистѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е враждебно настроен към принципите на социализма. *Антисоциалистически цели.*

АНТРАЦЀН || АНТРАЦЍТ

Антрацѐн, *мн.* няма, *м.* (от гр. ánthrax, -akos 'въглен'). *Хим.* Органично съединение, получавано от каменовъгления катран във вид на безцветни кристали. *Днес много бои се приготовляват от други производни вещества на каменовъглeния катран като нафталин и **антрацен**.* (Ст. Младенов и др., Обща технология на кожата)

Антрацѝт, *мн.* няма, *м.* (от гр. ánthrax, -akos 'въглен' през нем. Anthrazit и фр. anthracite). Вид висококачествени и висококалорични каменни въглища с най-висока степен на овъгляване със сиво-черен цвят с жълтеникава отсенка и метален блясък. *Каменните въглища са известни още под названието изкопаеми горива. Според количеството на въглерода и въз основа на физични и химични белези те се делят на кафяви каменни въглища, черни каменни въглища и **антрацит**.* (Геол. IX кл.)

АНТРОПОФА̀ГИЯ || АНТРОПОФО̀БИЯ

Антропофа̀гия *ж.* (от гр. ánthropophagía). Човекоядство, людоедство.

Антропофо̀бия *ж.* (от гр. ánthropos 'човек' + phóbos 'страх'). *Мед.* Болезнен, натрапчив страх от общуване с хората; страх о̀т човека.

АНХИДРЍД || АНХИДРЍТ

Анхидрѝд *м.* (от гр. а 'без' + гр. hýdor 'вода'). *Хим.* Вещество, което се получава чрез отнемане на вода от киселина, а също и вещество, което при взаимодействието с водата преминава в киселина. *Най-лесно се разтварят седиментните (утаечните) скали като варовици [...] **анхидрид** и др.* (Н. Ненков и др., Безценното съкровище)

Анхидрѝт *м.* (от гр. а 'без' + hýdor 'вода'). *Минер.* Бял до безцветност минерал, безводен калциев сулфат, използуван за производство на цимент, в строителството, химическата промишленост, земеделието, медицината и др. *Концентрираните киселини [...] азотната, оцетната заедно с оцетен **анхидрит** превръщат целулозата в моно-, ди-, три- и полиестери.* (Н. Николов, Материалознание)

АПАРАТЎРА || АПРЕТЎРА

Апаратўра *ж.* (от лат. apparatura). *Събир.* Система от апарати за извършване на определена работа. *Електронна **апаратура**.*

Апретўра *ж.* (от нем. Appretur). *Спец.* 1. Окончателно дообработване на тъкан, кожа, хартия, прежда и др., за да се получат определени качества. *Суха **апретура**.* 2. Лъскавина на тъкан, кожа, хартия, прежда и др., която се получава при такава обработка. *Понякога при пране **апретурата** на плата се разваля.* 3. Лак за кожа. 4. *Разг.* Отдел в текстилното производство за апретиране на платове. *Работниците от **апретурата** направиха най-големи икономии за тримесечието.*

АПЕЛА̀ЦИЯ || ЕПИЛА̀ЦИЯ

Апела̀ция *ж.* (от лат. appellatio). *Юрид.* **1.** Характерен за буржоазното наказателно и гражданско съдопроизводство начин за проверяване правилността на присъдите и решенията, произнесени от първоинстанционен съд. *След продължителна борба в съдебните инстанции и след цял ред **апелации** Върховният федерален съд на САЩ издаде постановление, с което разрешава на Уилям Фостър, [...] да отиде на лечение в Съветския съюз и в Чехословакия.* (ВН) **2.** *Остар.* Апелативен съд. *Делото е в **апелацията**.*

Епилация *ж.* (от лат. е 'без' + pilus 'косъм'). *Спец.* Премахване на косми от кожата на човек с козметична или лечебна цел; обезкосмяване. ***Епилация** с пинцет.*

△ апелацио̀нен || епилацио̀нен

АПЀНДИКС || АПЕНДИЦЍТ

Апѐндикс *м.* (от лат. appendix 'придатък'). *Анат.* Червообразен израстък у човека от дъното на сляпото черво, много по-тънък от него и дълъг от 2 до 15 см. *При нетипично разположение на **апендикса** болката може да бъде в областта на черния дроб.* (Г. Маджаров и др., Съвети на домашния лекар)

Апендицѝт *м.* (от лат. appendix, -cis 'придатък'). *Мед.* Възпаление на апендикса. *Острият **апендицит** започва най-често с болки в корема.* (Г. Маджаров и др., Съвети на домашния лекар)

АПЛЍК || АПЛЍТ

Аплѝк, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* (от фр. applique). Осветително тяло, закрепено на стена. *И все му се искаше тя да не бъде всред тоя облян от светлините на полилеите и кристалните **аплици** свят.* (Ст. Дичев За свободата)

Аплѝт *м.* (от гр. aplós 'прост, еднороден'). *Геол.* Дребнозърнеста жилна магмена скала с бял, възрозов или зеленикав цвят, съставена предимно от кварц, която се използува при производството на порцелан. *Лука Димитров различава следните гранитови разновидности по Витоша: [...] обикновен **аплит** и турмалин* (П. Делирадев, Витоша)

АПЛИКА̀ЦИЯ || ИМПЛИКА̀ЦИЯ

Апликация *ж.* (от лат. applicatio 'присъединяване'). **1.** Фигура от един вид материя, поставена като украса върху друг вид материя. *Блуза с **апликации**.* **2.** Прибавка, притурка. *При лечение във физиотерапията все по-масово се прилагат **апликациите** от лечебна кал и парафин.* (ВН)

Импликация *ж.* (от лат. implico 'вплитам'). Замесване, вплитане в нещо. *Всяка от тези съвкупности от символи също е означение на съждение и следователно можем да образуваме с всяко от тях **импликация**, разнозначност и отрицание.* (Сп. Математика)

АПОЗЍЦИЯ || ПОЗЍЦИЯ

Апозѝция *ж.* (от лат. appositio 'прибавяне, прилагане'). *Грам.* Съществително, употребено като определение на друго съществително; приложение — например мечка-стръвница, ангел-хранител.

Позѝция *ж.* (от лат. positio 'положение'). **1.** Обикновено *мн.* Състояние на нещата в определено време; положение. *Заздравяваме икономическите **позиции** на страната.* **2.** *Воен.* Участък от местност, оборудван с цел да бъде заеман от войски при отбрана или за преминаване в настъпление. *Откъм **позициите** се чуваха топовни гърмежи.* **3.** *Муз.* Разположение на ръцете и пръстите върху грифа при свирене на струнни лъкови инструменти. *При цигулката се използуват*

*седем **позиции** на ръцете*. **4.** Разположение на фигурите при шах. *Създавам сложни многофигурни **позиции***. **5.** *Прен*. Гледище, становище, мнение. *Идейни **позиции***.

△ апозициòнен || позициòнен

АПОЛÒГ || АПОЛОГÈТ

Аполòг, *мн*. **-зи**, *м*. (от гр. apólogos 'разказ'). *Литер*. Кратък разказ, обикновено в стихове, с нравоучителна идея, построен върху алегорично (иносказателно) изобразяване на животни, растения; басня. *Най-напред **апологът** се появява в литературата на старите индуси*. (РЛТ)

Апологèт *м*. (от гр. apologètes 'защитник') **1.** Християнски писател, който горещо защищава основите на християнството; специалист по апологетика (вж. *апологетика* || *апология*). **2.** *Прен*. Страстен привърженик на някаква идея, учение и под., чиято правота се стреми да докаже с всички средства.

АПОЛОГÈТИКА || АПОЛÒГИЯ

Апологèтика *ж*. (от гр. apologetikós 'защищаващ'). **1.** Богословска дисциплина, чиято цел е да защищава християнската религия. *Началото на християнската **апологетика** поставят произведенията на Тертулиан*. **2.** *Прен*. Безрезервна защита на някакво учение, която достига до прекалено и неубедително възхваляване. *Симпатиите към оная продукция, която се нагажда към вкусовете на публиката, се изразяваха с подетата отново **апологетика** на филмовата зрелищност*. (НК)

Аполòгия *ж*. (от гр. apología 'защита'). **1.** Страстна реч или патетично писмено произведение, което защищава и възхвалява някакво лице, учение или идея. *Кириловото обширно житие предава доста подробно и в пряка реч **апологията** на писмеността на роден език, която Кирил прави във Венеция срещу т. нар. „триезичници"*. (Сп. Пламък) **2.** *Прен*. Страстна защита или възхвала на някого или нещо. *Докато Христов говореше с патос и увлечение, Михалаки, наведен и навярно доволен от **апологията** на младия поет, правеше разни фигурки с върха на бастуна си*. (Цани Гинчев и др. в спомените на съвременниците си)

АПОСТРÒФ || АПОСТРÒФА

Апострòф *м*. (от гр. apóstrophos 'обърнат настрана или назад'). В *знач*. на: **1.** Надреден знак във вид на запетая, с който се означава изпусната буква или се предава на български, съответно френски или друг правопис, например *наш'-та, Жана д'Арк*. **2.** Обикновено *мн*. *Прен*. Остра дума или забележка, с която предизвикателно се прекъсва говорещо лице. *Генков се престори, че не чу **апострофа**, и продължи да излага марксическите възгледи за ролята на личността*. (Ем. Станев, Ив. Кондарев)

Апострòфа *ж*. (от гр. apostrophé 'отклонение'). В *знач*. на: *Литер*. Стилна фигура — неочаквано обръщение на говорещия към отсъствуващи лица или към неодушевен предмет като към одушевен, напр.: *Детински златни дни, къде хвръкнахте вий? / Бял снежен къдрец на челото се вий,/ от други помисли душата ми гнетена, / чуждее се от вас и няма, и смутена*. (П. П. Славейков, Кървава песен)

АПСЍДА || АСПЍДА

Апсѝда *ж*. (от гр. apsis, -idos 'кръг, свод' през фр. abside). **1.** *Архит*. Полукръгла, по-рядко правоъгълна или многоъгълна засводена ниша в стена на постройка. *Недалеч от южната крепостна стена се откри една полукръгла **апсида**, дълга 28 m и широка 16 m*. (ВН) **2.** *Архит*. Полуцилиндрична или многостенна изпъкнала част на постройка, засводена с четвъртит купол. *На източния хълм на града, пред **апсидата** на старославянската църква [...] личи мозаичен надпис*.

(П. Константинов, Предание от изчезналия град) **3.** *Архит.* **В култовите сгради част от олтара в източния край на църквата или място за хор (певците) към** северната и южната стена пред олтара. ***Апсидата в старата църква е вече възстановена.***

Аспѝда *ж.* (от гр. aspis, -ibos 'щит'). **1. Вид отровна змия в Южна България, по окраска подобна на усойницата; каменарка.** *У нас се срещат само три вида отровни змии. Хванатият единствен вид* ***аспида*** *или каменарка не говори убедително, че тя е четвъртият срещан у нас вид от това семейство* [отровници]. (ВН) **2.** *Прен. Диал. Руг.* За грозна, зла и развратна жена.

АРАНЖЙРАМ || РАНЖЙРАМ

Аранжѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* (от фр. arranger 'привеждам в ред'). *Муз.* Приспособявам музикален мотив или пиеса за инструментално или многогласно изпълнение, преработвам за изпълнение от един вид инструмент или състав за друг. ***Аранжирам*** *сонати и квартети.*

Ранжѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* (от фр. ranger през нем. rangieren). *Остар.* Нареждам по ръст, нареждам. ***Ранжирам*** *рота.*

△ аранжѝране || ранжѝране

АРГО̀ || АРГО̀Н

Арго̀, *мн.* няма, *ср.* (от фр. argot 'наречие'). *Езикозн.* Таен, условен език, който се отличава от общонародния език главно с лексикалните си особености и е присъщ на обособена социална група. *Студентско* ***арго.***

Арго̀н, *мн.* няма, *м.* (от гр. argós 'бездеен'). *Хим.* Химичен елемент Ar — инертен газ без цвят и мирис, който се съдържа във въздуха и се използува за създаване на специална газова среда в електричната крушка, за пълнене на електролуминесцентни тръби и др. *Ако отстраним кислорода от пещите,* [...] *металните загуби могат да се избегнат. За тази цел въздухът се замества с инертни газове като* ***аргон*** *или азот.* (Св. Райчев, Корозия)

АРЕА̀Л || АРИЀЛ

Ареа̀л *м.* (от лат. area 'площ'). *Бот. Зоол.* Област, в чиито граници са разпространени в естествено състояние растения, животни от определени видове, родове, семейства и пр. *Освен на Галапагос само на Кокосовия остров има една представителка на* [дарвиновите чинки]. *Това е все пак насока, подсказваща малък остатък от някогашния им по-обширен* ***ареал.*** (Н. Боев, Галапагос) **2.** *Езикозн.* Област, в чиито граници са разпространени определени фонетични, граматични или лексични явления.

Ариѐл *м.* (евр. от собств.). В западноевропейските средновековни митове — добър дух. *Приказка с* ***ариел.***

АРЕА̀Л || РЕА̀Л[1,2]

Ареа̀л (вж. ***ареал*** || ***ариел***).

Реа̀л[1] *м.* (от исп. real). Стара испанска сребърна монета. *В нузмизматичната му сбирка имаше и няколко* ***реала.***

Реал[2] *м.* (от нем. Real). *Печат.* Вид шкаф, на който се поставя каса с букви или набиране в печатница.

АРЀНА || АРЀНДА

Арѐна *ж.* (от лат. arena 'пясък'). **1.** *Истор.* В дневния Рим — място в центъра на амфитеатър, посипано с пясък, където ставали борбите на гладиаторите, спортните състезания и др. *Рим е господарувал дълго над тоя край, оставяйки*

множество паметници — храмове, гробници, ***арени*** *— из цялата околност.* (К. Константинов, По земята) || В съвременна Испания, Португалия и др. — място в центъра на амфитеатър, където стават борбите с бикове. *В параден ход излиза на* ***арената*** *пъстра колона от матадори.* (Сп. Космос) **2.** Площадка в цирк, посипана обикновено с пясък или стърготини, на която се изпълнява програма. *Чуха се гласовете на акробатите и клоуните, които разиграваха на* ***арената*** *своите циркови номера.* (Д. Спространов, Самообречените) || *Остар.* Цирк. *Съдържател на* ***арена.*** **3.** *Прен.* Място, където се развиват важни (най-често политически) събития, борби. *Италия се превърна в* ***арена*** *на военни действия не* ***защото*** *скъса с Германия, а тъкмо защото късно, много късно скъса.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) **4.** *Прен.* Област, поле на дейност; поприще. *Той се прекомандирова при нас, защото в София биде изметен от политическата* ***арена.*** (Ив. Вазов, Нова земя)

Арѐнда *ж.* (от лат. arrenda). *Иконом.* **1.** Даване на недвижим имот (главно земя) за временно ползуване срещу наем. *Кралските земи се давали под* ***аренда*** *на селяните при крайно тежки условия.* (Св. Кюпрюбашиев, Исландия) **2.** Наемът, който се плаща в пари или натура, за недвижим имот, даден за временно ползуване при определени договорни условия. *Получавам* ***аренда.***

А̀РКА || АРКА̀ДА

А̀рка *ж.* (от лат. arcus 'дъга, лък, арка'). **1.** Конструктивен елемент от различен материал (камък, дърво, тухла, стомана и др.) с дъговидна форма над отвор в стена или между колони, стълбове и пр. *Зад гърба му се извиваше* ***арката*** *на една ниша, в която проблясваха оръжия.* (А. Дончев, Време разделно) **2.** Главен вход на градина, парк, лагер и под. със свод. *От двете страни на шосето* [...] *се бялнаха спретнати гробища, обградени с варовик и красива каменна* ***арка.*** (Ал. Гетман, Виетнамско сърце) **3.** Декоративна конструкция във вид на сводеста врата, построена в чест на тържествено събитие, високопоставено лице и под. *А на северния вход бе изградена* ***арка*** *с надпис: „Добре дошли, освободители!"* (К. Калчев, Живите помнят)

Арка̀да *ж.* (от фр. arcade). *Архит.* **1.** Редица от еднакви или почти еднакви по форма и големина арки. *Ако отидете в Рилската обител, преминете под огромните* ***аркади*** *с чудни фризове.* (П. Константинов, Предание от изчезналия град) **2.** Място, оградено от колони, стълбове, свързани с арки. *Зданието от три страни е заобиколено с* ***аркади*** *от мраморни колони.* (Ив. Вазов, Живописна България)

АРСЀН || АРСЀНИК

Арсѐн, *мн.* няма, *м.* (от гр. ársen 'мъжки, силен'). *Хим.* Минерал — самороден химичен елемент As, със сив цвят и метален блясък, чиито съединения се употребяват в медицината, селското стопанство, военното дело и др. *Съдържанието на урана в земната кора е значително — повече, отколкото на някои метали като сребро, живак,* ***арсен.*** (ВН)

Арсѐник, *мн.* няма, *м.* (от гр. arsenikón). *Хим.* Силно отровно вещество с блестящ сив цвят, слабо разтворимо във вода, което се употребява в медицината, в селското стопанство и др.; мишеморка. *Цели племена са били изтравяни с* ***арсеник,*** *примесен с брашно.* (РД)

АРТЕЗИА̀НСКИ || КАРТЕЗИА̀НСКИ

Артезиа̀нски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от фр. artesien). Който е свързан с водоносен пласт, затворен между земни пластове, непропускащи вода. *В Западен Сибир е открит един* ***артезиански*** *басейн, простиращ се на десетина хиляди квадратни*

километра. (ВН)

Картезиа̀нски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. собств.). Който е свързан с картезианството (философското учение на Декарт, който прави опит да примири идеализма с материализма). ***Картезиански** дух.*

АРТЀЛ || КАРТЀЛ

Артѐл *м.* (от рус. артель). *Спец.* Обединение за съвместна работа от лица с обща професия или занаят, които имат определено по договор участие в труда, отговорностите и доходите. *Занаятът им бе горесечение и зидарство, те съставяваха дружества — **артели** — с обща каса.* (Ив. Вазов, Пътувания из Русия)

Картѐл *м.* (от ит. cartello през фр. cartel). **1.** Една от формите на капиталистическите монополи — обединение на големи сродни индустриални предприятия за осигуряване господство на пазара и добиване на високи печалби. *„Никотиана" обсебва всички чужденци и задушава дребните фирми и комисионери. Тя е **картел** от работници, който монополизира печалбите и не дава на хората да дишат.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** *Полит. Остар.* В буржоазните страни — съюз на политически партии по някакъв политически въпрос.

△ артѐлен || картѐлен

АРХО̀НТ || АФРО̀НТ

Архо̀нт *м.* (от гр. árchon, -ontos 'началник'). *Истор.* **1.** Висше длъжностно лице в старогръцките градове-държави. **2.** Във Византия и средновековна България — управник, феодал. *Мохамед II оглеждаше Юстиниановия храм и един **архонт**, когото мъчеше страхът, му разчиташе веленията и мислите на светците.* (П. Константинов, Предание от изчезналия град) **3.** Във Византия и средновековна България — висш военачалник. — *А! Севастократор, **архонт** на непобедимите легиони, а сега роб у българския цар* [...]*! Какъв срам!* (В. Друмев, Иванко)

Афро̀нт, *мн.* няма, *м.* (от фр. affront). *Рядко.* Пренебрежително отношение, свързано с обида, оскърбление. *След всеки такъв **афронт** още по-силно се раздразнуваше неговото честолюбие.* (Т. Г. Влайков, Сп. Мисъл)

АСИГНЍРАМ || СИГНЍРАМ

Асигнѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. assignieren). *Финанс.* Отпускам, отделям определени парични средства за някакъв разход. ***Асигнирам** покупката на книги за библиотеката.*

Сигнѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. signieren). Поставям сигнатура (библиотечен знак върху книга за нейното подреждане и намиране). ***Сигнирам** книги.*

АСИМИЛАТЍВЕН || АСИМИЛА̀ТОРСКИ

Асимилатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. assimilatio 'уподобяване'). *Спец.* Който се отнася до асимилация (процес, при който растенията образуват органични съединения от неорганични, а в по-голямата си част останалите живи организми усвояват готови органични вещества; претопяване, поглъщане на една народност от друга или на един език от друг). ***Асимилативен** процес.*

Асимила̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от нем. Assimilator). *Полит.* Който се отнася до асимилатор (лице, което провежда политика на претопяване, поглъщане на чужда народност или език). *Последната мисъл преди да заспя тази нощ беше за езика, за това безкрайно упорито, интересно и спасително нещо в Родопа, което изигра ролята на броня срещу **асимилаторските** попълзновения на турци и гърци.* (Н. Хайтов, Писма от пущинаците)

АСПЙД || АСПЙДА

Аспйд *м.* (от гр. aspis, -idos). *Минер.* Вид тъмносива или черна слоеста скала, използувана за правене на плочи за писане и покриви на къщи. *Страната има широки перспективи за развитие на **алуминиевата** промишленост поради богатите залежи от алуминит,* [...] ***аспид***. (Г. Костов и др., Корея)

Аспйда (вж. ***апсида*** || ***аспида***).

АСПИРÀНТ || СПИРÀНТ

Аспирàнт *м.* (от лат. aspirans, -ntis 'който се старае да достигне нещо'). Лице с висше образование, което се подготвя във висше учебно заведение или в изследователски институт за преподавателска или научна работа и след защита на дисертация получава научна степен кандидат на науките. ***Аспиранти по история.***

Спирàнт *м.* (от лат. apirans, -antis 'духащ'). *Езикозн.* Съгласен звук, който се произнася с шум поради триенето на въздушната струя. ***Спиранти** са звуковете с, з, ш, в, ф и др.*

АСПИРÀНТСКИ || ЕСПЕРÀНТСКИ

Аспирàнтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до аспирант (вж. ***аспирант*** || ***спирант***). ***Аспирантски** труд.*

Есперàнтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от исп. esperant 'който се надява'). Който се отнася до есперанто (изкуствен международен език, създаден към края на XIX век). ***Есперантски** речник.*

АСПИРÀЦИЯ || ИНСПИРÀЦИЯ

Аспирàция *ж.* (от лат. aspiratio 'веене, духане' през фр. aspiration). **1.** Домогване, стремеж към нещо; претенция. ***Аспирация** към власт.* **2.** *Мед.* Проникване на чужди тела в дихателните органи при дишане. **3.** *Спец.* Всмукване, изтегляне на въздух, течност, прах, газ и др. от нещо. ***Аспирация** на гнойно съдържание от бронхите.* **4.** *Езикозн.* Придъх, придихание.

Инспирàция *ж.* (от лат. inspiratio). **1.** Вдъхновяване, подбуждане, внушение. **2.** *Мед.* Вдишване. *Болният има затруднена **инспирация**.*

ÀСПРА || ÀСТРА

Àспра *ж.* (от гр. áspra). Дребна средновековна сребърна или медна монета. *Сребърните монети **аспри** са дребни, тежат едва половин грам.* (Сп. НТ за младежта)

Àстра *ж.* (от гр. ástron 'звезда'). Градинско цвете с кичести бели, розови, червени или лилави цветове, което цъфти в края на лятото и началото на есента; богородичка. ***Астри** и гергини цъфтяха покрай пътечката на градината.* (И. Спасова, Часът на космоса).

АСТРОНÀВТ || СТРАТОНÀВТ

Астронàвт *м.* (от гр. ástron 'звезда' + náutes 'плувец'). Космонавт. *Може би не след много години **астронавтите** ще достигнат изпъстрения с гигантски кратери лунен диск.*(ВН)

Стратонàвт *м.* (от лат. stratum + гр. náutes 'плувец'). Лице, което извършва полет в стратосферата (слой от атмосферата, достигащ височина до 50 km от земната повърхност). *Съветски **стратонавти**.*

АСТРОНЙМ || АСТРОНÒМ

Астронйм *м.* (от гр. ástron 'звезда' + ónoma 'име'). *Литер.* Заместено с графични знаци (звездички, точки, тирета и др.), а не и с буквени или цифрови данни,

име на автор. *П. П. Карапетров се подписва с три звездички, Хр. Д. Брьзицов — с пет точки. Най-рано появилите се* ***астроними*** *се състояли от астрономически-те знаци на небесните тела, откъдето е произлязло и името им.* (РЛТ)

Астроном *м.* (от гр. astrónomos): Учен, специалист по астрономия (наука за небесните тела). *Древните* ***астрономи*** *в стара Гърция още през I хилядолетие определили разстоянията до Слънцето и Луната.*

АТАВЙЗЪМ||АТЕЙЗЪМ

Атавѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. atavisme). **1.** Проява на наследствени качества и белези в даден организъм, които са съществували само у далечни предци. *Понякога се раждат деца с дълга външна опашка. Това явление е известно като* ***атавизъм***. (Обща биол. X кл.) **2.** *Прен.* Връщане към нещо крайно отживяло, примитивно, диво. *Той не съзнаваше своя аристократичен* ***атавизъм***, *който противоречеше на разума.* (Д. Димов, Осъдени души)

Атеѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от гр. a 'не, без' + theós 'бог' през фр. athéisme). Научнообоснована система от материалистически възгледи, която отрича религията и религиозните идеи; безбожие. *Важно място в неговите* [на Бакунин] *разсъждения заема безбожието (****атеизмът****).* (Ист. X кл.)

△ атавистѝчен || атеистѝчен, атавистически || атеистѝчески, атавистѝчно || атеистѝчно

АТЕЙЗЪМ || ТЕЙЗЪМ

Атеѝзъм (вж. ***атавизъм*** || ***атеизъм***).

Теѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. théisme). Религиозно-философско учение, според което светът е дело на всемогъщия и разумен бог — създател и властелин на света.

△ атеѝст || теѝст, атеѝстка || теѝстка, атеистѝчен || теистѝчен, атеистѝчески || теистѝчески

АТЛА̀З || АТЛА̀С[1, 2]

Атла̀з *м.* (от араб.). **1.** Вид копринен плат с гладко и лъскаво лице. *Ния облече салтамарка от черен* ***атлаз*** *с широки ръкави.* (Д. Талев, Преспанските камбани) **2.** Само *ед. Събир.* Дрехи, облекло от такъв плат. *На шията си имаше седем реда рубета и махмудии, облечена беше в* ***атлаз***. (Й. Йовков, Шибил) **3.** *Разш. Остар.* Коприна. *От шумата на черница* ***атлаз*** *става.* (П. Р. Славейков, Български притчи или пословици и характерни думи)

А̀тлас[1] *м.* (гр. от собств). **1.** Събрани и подредени по определена система географски карти, издадени във вид на албум или книга. *Да разгънеш географския* ***атлас*** *и да усетиш под пръстите си шарените кожи на петте материка — ето едно незабравимо удоволствие, което човек изпитва преди отпътуването си за някоя далечна страна.* (Св. Минков, Другата Америка) **2.** *Разш.* Събрани и системно подредени рисунки, таблици, технически чертежи и др., свързани с определена област на науката (медицина, астрономия, езикознание и др.). *А къде се намира вашата планета? — Трудно ми е да ви обясня... Освен ако ми покажете някой звезден* ***атлас***. (П. Вежинов, Сините пеперуди)

Атла̀с[2] *м.* (гр. от собств). *Анат.* Първият шиен прешлен у висшите гръбначни животни, който се свързва непосредствено със задтилната кост на черепа. *Първият шиен прешлен, наречен* ***атлас***, *има пръстеновидна форма.* (А. Гюровски, Анатомия на човека)

АТРА̀КЦИЯ || ТРА̀КЦИЯ

Атра̀кция *ж.* (от лат. attractio 'привличане'). Ефектен номер в циркова или

естрадна програма, който привлича публика. *Изпълнението на трупата Панови е **атракцията** на вечерта.*

Тракция *ж.* (от лат. tractio 'влачене, возене'). Отдел от жп управа, който отговаря за поддържането и поправянето на локомотивите, вагоните и др. *По здрач се навъртаха работници от **тракцията**, мъже с железничарска униформа.* (Др. Асенов, Сурово възпитание)

△ **атракционен || тракционен**

АТРИБУТ || ТРИБУТ

Атрибут *м.* (от лат. attributum 'прибавено'). **1.** *Филос.* Основен признак, неделимо свързан със същността на даден предмет или явление. *Движението е **атрибут** на материята.* **2.** Характерен белег, принадлежност, свойство, качество на някого или на нещо. *Облечен в пълна въстаническа униформа на калпака и надпис: „Свобода или смърт", с два револвера и няколко други **атрибути** — той* [Бенковски] *изглеждаше наистина внушителен.* (Л. Стоянов, Бенковски) **3.** *Грам.* Определение. *Прилагателното е **атрибут** на съществителното.*

Трибут *м.* (от лат. tributum). Налог, данък. *Последствие за страната след войната бяха тежките **трибути**.*

АУДЕНЦИЯ || АУДИЕНЦИЯ

Ауденция *ж.* (от лат. audentio). Дързост, нахалство.

Аудиенция *ж.* (от лат. audientia 'изслушване'). Официален прием от лице, заемащо висок държавен пост, за изслушване на някого. *Докато траеше **аудиенцията** на дипломатите, в големия салон се трупаха политици и офицери.* (В. Геновска, Седем години)

АУЛ || АУЛА

Аул *м.* (от тюрк). **1.** *Истор.* Дворец на прабългарски хан. *Други обаче настоявали, че **аулът** на Омуртаг трябва да се търси около Чаталар.* (Сп. НТ за младежта) **2.** *Истор.* Древно укрепено прабългарско селище. *Ханът остави кърчага и погледът му плъзна над пробуждащия се **аул**,* който се откриваше оттук като на длан. (Д. Линков, За земята българска) **3.** Малко селище на кавказките планинци, киргизите и др. *А татък — град Октябърский расте / на мястото на старите **аули**.* (Е. Багряна, Пет звезди)

Аула *ж.* (от гр. aulé 'двор' през лат. aula). Тържествена голяма зала, най-често във висше учебно заведение. *Стоях заедно с колеги от Писателския съюз няколко минути на почетна стража пред тленните останки на Елин Пелин в **аулата** на университета.* (Цани Гинчев и др. в спомените на съвременниците си)

АФГАНЕЦ || АФГАНИСТАНЕЦ

Афганец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Демократична република Афганистан. *Афганистан е многонационална държава. Най-многочислени са **афганците**.*

Афганистанец, *мн.* -нци, *м.* Гражданин на Демократична република Афганистан. ***Афганистанецът** отива на пазар не само за да купи или продаде нещо, но и за да се види с познати на чашка чай, да научи последните новини.* (Е. Андрейчин, Афганистан).

△ афганка || афганистанка, афгански || афганистански, афганче || афганистанче

АФЕКТ || ЕФЕКТ

Афект *м.* (от лат. affectus). Пристъп на силна нервна възбуда, при която човек не може да контролира постъпките си. *Н. Й. Вапцаров с достигащо до*

***афект** чувство „закрещява" „Свалете! Свалете! По-скоро свалете / въжето, злодеи!"* (Лит. XI кл.)

Ефѐкт *м.* (от лат. effectus 'извършен'). **1.** Само *ед.* Резултат, последица от извършването на някаква дейност или процес. *Това лекарство* [ерготинът] *дава **ефект** само ако се употребява в началото на кризата.* (ВН) **2.** Психическо въздействие, предизвикано върху някого от нещо. *От шегите на Алекси особен **ефект** имаха закачките по някой случаен минувач или непозната жена из улицата.* (К. Константинов, Избр. разк. и пътеписи) || Обикновено в *съчет.* с *предл.* **за.** Преднамерено, съзнателно предизвикано силно впечатление. **3.** Обикновено със *съгл. опред.* Нещо, което създава силно впечатление, оказва силно психическо въздействие и привлича вниманието. *Фееричен **ефект** от светлини.* **4.** *Спец.* Обикновено *мн.* Със *съгл. опред.* В театъра и киното — звукови, светлинни и под. средства, начини чрез които изкуствено се възпроизвежда някакво явление, създава се илюзия или се оказва въздействие върху зрителя. *Шумови **ефекти**.* **5.** *Спец.* Със *съгл.* или *несъгл. опред.* Някакъв процес, някакво явление в областта на науката и техниката. *Топлинен **ефект**.*

△ афѐктен || ефѐктен

АФИШЙРАМ || ФИШЙРАМ

Афишѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. afficher). **1.** Обявявам нещо с афиш; съобщавам, разгласявам, рекламирам. *Парижкият му помощник помисли малко и навъсен каза: Да не **афишираме** много. Може би балът няма да се състои.* (Хр. Смирненски, Карнавална приказка) **2.** *Прен.* Изкарвам на показ, изтъквам. *Може би и тя имаше своите приключения, но никога не ги **афишираше**.* (Д. Димов, Тютюн)

Фишѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. ficher). Записвам, отбелязвам на листчета (фишове) някакъв текст, обикновено във връзка с някакво наблюдение, изследване по определен въпрос. ***Фиширам** книга.*

△ афишѝране || фишѝране

АФОРИСТЙЧЕН || ЕУФОРИСТЙЧЕН

Афористѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. aphoristikós). **1.** Който е наситен с мъдрост и е изразен стегнато, кратко. *За Максим Горки, който високо е ценял **афористичната** реч, езикът е най-великото оръдие на културата.* (Н. Лилиев, сп. Театър) **2.** Който си служи с афоризми (изречения, които изразяват мъдрост). *У Нитче, мисля аз, имаме не воля, а необходимост да бъде **афористичен**, необходимост органическа.* (П. П. Славейков, Чужди литератури)

Еуфористѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. euphorós). Който се отнася до еуфория (вж. ***еуфория** || **ефория***). *Всички тия опивателни средства, целият арсенал на **еуфористичните** отрови правят от живота болен сън със страшно пробуждане.* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. II)

АФРИКАНЀР || АФРИКА̀НЕЦ || АФРИКАНЙСТ

Африканѐр *ед.* (рядко), *мн.* африканѐри, *м.* Бели хора (най-често от холандски произход), родени в Южна Африка.

Африка̀нец, *мн.* -нци, *м.* Мъж от някои от народите, населяващи Африка. *Макар и възпитаник на европейски колеж, не забравяше, че е **африканец**.*

Африканѝст *м.* Специалист по проблемите на Африка. *В международната конференция по опазването на природната среда участвуваха и **африканисти**.*

АФРО̀НТ || ФРОНТ

Афро̀нт (вж. ***архонт** || **афронт***).

Фронт, фро̀нтът, фро̀нта, *мн.* фро̀нтове, след *числ.* фро̀нта, *м.* (от лат. frons, -ntis, 'чело' през фр. front). 1. *Воен.* Предна бойна линия, обърната срещу противника страна на бойния ред на войските. ***Фронтът на противника се огъна.*** 2. Мястото, където се развиват военните действия; бойно поле. 3. *Прен.* Група армии на бойното поле под общо ко̀мандуване. *Източен **фронт**.* 4. *Прен.* Обединяване на обществени сили; обществена организация за политическа борба или дейност. *Народен **фронт**.* 5. *Прен.* Област, сфера на обществена, културна, стопанска и др. борба или дейност. *Идеологически **фронт**.* 6. *Метеор.* Разделна граница между две маси въздух с различен произход, която има различни метеорологични елементи от двете маси. *Атмосферен **фронт**.*

АХРОМАТЍЗЪМ || ХРОМАТЍЗЪМ

Ахроматѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от гр. achrómatos 'безцветен' през фр. achromatisme). *Опт.* Свойство на оптични стъкла да пречупват светлинните лъчи, без да ги разлагат на съставните им цветове. ***Ахроматизмът** съпровожда всяка оптична система.*

Хроматѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от гр. chromatismós). 1. *Физ.* Свойство на лъч бяла светлина да се разлага на основните си цветове. 2. *Муз.* Повишаване или понижаване с полутон на степените на гамата, отбелязани със знаците диез, бемол и бекар. *Елементи на **хроматизъм** откриваме и в мелодията, и в хармонията.*

△ ахроматѝчен || хроматѝчен

АЦЕТЍЛ || АЦЕТИЛЀН

Ацетѝл, *мн.* няма, *м.* (от лат. acetum 'оцет' през нем. Azetyl). *Хим.* Органичен радикал (устойчива група атоми в молекулата на химично съединение), който се получава при обезводняване на оцетна киселина. *Аспиринът е **ацетил**-салицилова киселина.*

Ацетилѐн, *мн.* няма, *м.* (от лат. acetum 'оцет' + гр. hýle 'гора, дърво' през нем. Azetylen). *Хим.* Безцветен, леснозапалим отровен га̀з, съставен от въглерод и водород, който се употребява за осветление, в металургията, в химическата промишленост и при заваряване на метали. ***Ацетиленът** е суровина за получаване на оцетна киселина, спирт, каучук и др.* (Хим. VIII кл.)

Б

БАЗА̀ЛЕН || БАЗА̀ЛТОВ

База̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. basalis). *Мед.* Разположен ниско, в основата; основен. *Небцовата кост е сравнително малка и се намира на **базалната** страна на черепа.* (А. Гюровски, Анатомия на човека)

База̀лтов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. basaltes 'вид тъмен и твърд етиопски мрамор'). *Геол.* Който съдържа базалт (плътна или дребнозърнеста скала от вулканичен произход със сиво-черен до черен цвят, която се използува в строителството, за пътни настилки и др.). *По улиците има широки и удобни тротоари, наслани с **базалтови** плочки.* (ВН)

БАЗЀДОВ || БАЗЍДИЕВ

Базѐдов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от нем. собств.). В *съчет.* **Базедова болест.** *Мед.* Заболяване, причинено от ненормално повишената функция на щитовидна-

та жлеза, което води до тежки смущения в обмяната на веществата и до отравяне на организма. *Едно ново постижение в областта на медицинската наука е лечението на базедовата болест с радиоактивен йод.* (ВН)

Базѝдиев, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. basidium). *Бот.* В *съчет.* **Базѝдиеви гъби.** Клас висши гъби, чиито спори се образуват върху специални бухалковидни израстъци, наречени базидии. *Мухоморката е **базидиева** гъба.*

БАКАЛАВРА̀Т || БАКАЛА̀ВЪР

Бакалавра̀т, *мн.* няма, *м.* (от лат. baccalaureatus). **1.** Най-низшата научна степен в някои западноевропейски университети в миналото, запазена и до днес в Англия. **2.** В съвременна Франция и някои други европейски страни — изпит, полаган от завършилите средно образование, за да получат право да продължат образованието си във висше учебно заведение. ***Бакалавратът** е насрочен.*

Бакала̀вър, -ът, -а, *мн.* -ври, *м.* (от лат. baccalaureus). **1.** Звание на лице, което е получило научната степен бакалавраt. *И така, ако на петнадесет години Лайбниц е вече студент в университета и следва право, на седемнадесет той е **бакалавър**.* (Сп. НТ за младежта) **2.** Лице, което има такова звание. *Доктор Роберто Лоренцо [...], **бакалавър** на университета на Падуа и лекар на френското посолство, [...] бе допуснат в Топкапу.* (В. Мутафчиева, Летопис на смутното време) **3.** В съвременна Франция и някои други европейски страни — звание на лице, завършило средно образование и получило право да продължи образованието си във висше учебно заведение.

БАКТЀРИЯ || БАТЀРИЯ

Бактѐрия, обикновено *мн.* бактерии, *ж.* (от гр. baktería 'пръчица'). Едноклетъчен микроорганизъм с примитивно ядро, размножава се чрез просто делене и притежава множество биохимични, често патогенни (болестотворни) свойства. *Най-разпространената форма на **бактерия** е нишковидната.*

Батѐрия, *мн.* -ии, *ж.* (от фр. batterie). **1.** *Физ.* Верига от галванични елементи за получаване на ток. *Терморегулаторът работеше автоматично, черпейки енергия от мощна **батерия**, монтирана в основата на камерата.* (Ст. Волев, Младите столетници) **2.** *Техн.* Съединение на няколко еднотипни апарата, съоръжения, устройства в единна система за ефективно съвместно действие. **3.** *Разг.* Джобно електрическо фенерче. *Тимко намери ръчната си **батерия** и заедно със Сергей се зае да възстанови инсталацията.* (Ст. Волев, Младите столетници)

△ бактѐриен || батѐриен

БАЛА̀НС || БАЛА̀СТ

Бала̀нс *м.* (от фр. balance). **1.** *Спец.* Система от показатели, които характеризират към определена дата съотносителното състояние на явленията, намиращи се в постоянно изменение; равносметка. *Търговски **баланс**.* **2.** *Остар.* Равновесие. *Речеш да си облечеш дрехата, ръцете ти не държат **баланс**, претъркулиш се.* (Ал. Константинов, сп. Бълг. преглед) **3.** *Спец.* Жанр в цирковото изкуство, което се състои от изпълняване на акробатични номера, основани върху умението да се пази равновесие. *В програмата са застъпени най-разнообразни циркови жанрове като **баланс** на перш и еквилибристика върху подвижни топки.* (ВН) **4.** *Техн.* Уред за регулиране работата на някакъв механизъм; балансир, балансьор. *Наскоро представих рационализаторско предложение — заменяне на **балансите** на инжекционните помпи.* (ВН) || Главен регулатор в часовников механизъм, който заменя махалото. || Махало на часовник.

Бала̀ст, *мн.* няма, *м.* (от нем. Ballast). 1. *Спец.* Допълнителна тежест в кораб, балон, самолет и др. за изкуствено увеличаване на теглото им, с което се придава

по-голяма устойчивост и равновесие при тяхното движение. *Самолетен **баласт**.* **2.** *Събир. Прен.* Съвкупност от подробности, неща, които излишно утежняват нещо. *Той е непосредствен, наивен художник, освободен от **баласта** на всякакъв сантиментализъм.* (Б. Ангелов, Литературни статии) **3.** *Желез.* Насип от дребни камъни и пясък или сгурия върху платно на жп линия като основа на траверсите и подсилващо средство. **4.** *Техн.* Баластра. *Естествен примес от чакъл и пясък (**баласт**) може да се употреби само за второстепенни бетонни работи — бетонни настилки и др.* (В. Брънеков и др., Строително дърводелство)

БАЛЙСТА || БАЛЙСТИКА

Балѝста *ж.* (от гр. bállo 'хвърлям' през лат. ballista). В древността — бойна метателна машина за хвърляне на големи камъни, копия и други тежести. *Още древните елини в разцвета на своето знание изработили огромни лъкове и прашки. Лъкът родил катапултата — стрелометката, а прашката **балистата** — каменометката.* (А. Дончев, Сказание за времето на Самуила)

Балѝстика *ж.* (от гр. bállo 'хвърлям' през фр. balistique). **1.** *Физ.* Дял от теоретичната механика, изучаващ законите на движение на тежко тяло, хвърлено под някакъв ъгъл спрямо хоризонта. *Н. Е. Жуковски остави ценни трудове и в областта на хидродинамиката, **балистиката**, приложната механика и др.* (Р. Радулов, От Икар до Гагарин) **2.** *Воен.* Наука за движението на снаряда (куршум, мина, авиобомба, артилерийски или реактивен снаряд и др.) при стрелба. *В изстрелването на изкуствен спътник като във фокус са концентрирани съвременните възможности на науките математика, астрономия, физика, химия, **балистика**.* (Сп. НТ за младежта)

БАНДА̀Ж || БЛИНДА̀Ж

Банда̀ж *м.* (от фр. bandage). **1.** *Мед.* Специална (най-често еластична) превръзка за поддържане на някои части на тялото в нормално положение. ***Бандаж** за херния.* **2.** *Техн.* Метален пояс, който опасва машинни части или конструкции, за да им придаде здравина, устойчивост или да ги предпази от износване. *При въртене с повишена скорост се изпитват издръжливостта на роторните **бандажи** и качеството на механичното сглобяване на машината.* (Кл. Карчев и др., Електротехническа лаборатория) **3.** *Техн.* Стоманена шина на вагонните и локомотивните колела, която ги предпазва от износване. *Пристигнаха **бандажите** и релсите от Катовице и никой не се усъмни във високото качество на стоманата.* (А. Гуляшки, Любов) **4.** *Техн.* Плътна автомобилна гума на някои тежки товарни коли.

Блинда̀ж *ж.* (от фр. blindage). *Воен.* Отбранително съоръжение, изградено в земята от дърво, камък, бетон и др., предназначено за запазване на жива сила и бойна техника от различните средства за поразяване; укритие. *Снаряди от най-различни калибри фучаха, ломяха окопите, срутваха прясно изкопаните **блиндажи**.* (П. Вежинов, За честта на родината)

△ банда̀жен || блинда̀жен

БАРЕЛЁФ || ОРЕЛЁФ

Барелѐф *м.* (от фр. bas-relief). Леко изпъкнал скулптурен образ или орнамент върху плоска повърхност; нисък релеф. *Големите белокаменни стени на храма са украсени с мраморни **барелефи**.* (Ив. Вазов, Пътуване из Русия)

Орелѐф *м.* (от фр. haut-relief). Скулптура, при която изобразените фигури изпъкват над плоския фон с повече от половината си обем; висок релеф. *Бронзов **орелеф**.*

△ барелѐфен || орелѐфен

БАРК || БÀРКА

Барк, бàркът, бàрка, *мн.* бàркове, след *числ.* бàрка, *м.* (от англ. bark). *Мор.* Морски платноход за далечно плаване с няколко мачти. *Очакваше се **баркът** да влезе в пристанището след два часа.*

Бàрка *ж.* (от ит. barca 'лодка'). Малък плавателен съд за превоз на товари обикновено по вътрешни водни пътища. *И този път Силва Порту пристигаше без особени повреди на **барката** и без загуба на хора от екипажа.* (Гр. Угаров, По следите на заточеника)

БАРÒН[1, 2] || БАРОНÈТ

Барòн[1] *м.* (от фр. baron). **1.** Само *ед.* Дворянска титла на благородник в Западна Европа и дореволюционна Русия, обикновено с една степен по-ниска от графската. **2.** Лице, което носи такава титла. *Поколения наред селяни бяха обработвали на изполица земите на **барони**.* (Д. Димов, Тютюн)

Барон[2] *м.* *Диал.* Накъдрен кичур коса, който се спуска отпред или от двете страни на челото; къдрица. *Стоян в Добруджа ще иде. / Сестра му **барон** чешеше.* (Сб. Васил Стоин, Нар. песни от Средна България)

Баронèт *м.* (от англ. baronet). **1.** Само *ед.* Дворянска титла във Великобритания, по-ниска от барон, преходна степен между низшето и висшето дворянство. **2.** Лице, което носи такава титла. *Сър Роберт Пил, втори фабрикант и пръв болярин (**баронет**) с това име, наследи бащината си предприемчивост, умение и имот.* (Й. Груев, Сам си помагай)

БЕГÀЧ || БЕГЛÈЦ

Бегàч *м.* В *знач.* на: **1.** Човек, който може да бяга бързо, изкусен в бяг. *Той беше невиждан **бегач**,* ловък и опитен лодкар, изумителен плувец. **2.** *Спорт.* Спортист, който участвува в бягане на дълги или къси разстояния или в колоездачни или скиорски надбягвания. *В традиционните състезания участвуваха най-добрите **бегачи** от цялата страна.* (НС) **3.** Породист кон, който може да бяга много бързо и се използува при надбягване. *Чистокръвен **бегач**.* **4.** Велосипед за надбягване. *В село ли ще ходиш? Нима пеш?... С колело е тъй леко, бързо и практично. Удоволствие е просто да пътуваш с моите **бегачи** „Свифт" и „Лабор"!* (Чудомир, Търговец).

Беглèц, *мн.* беглецѝ и бегълцѝ, *м.* **1.** Човек, който е избягал отнякъде. *Цяла нощ полицейските хайки търсиха из къщите, блокираха цели квартали, но от **беглеца** нямаше ни следа.* (Ем. Коралов, Дъщерята на партизанина) || Войник, който е избягал от поста или частта си; дезертьор. *Един ден Мишо се прехвърли през оградата на казармата. Но постовете го забелязали, пуснали потеря по дирите на **беглеца**.* (М. Марчевски, Митко Палаузов) **2.** Бежанец. *Тази история ми разказа Костас Сарандитис, концлагерист в Германия, **беглец** във Франция.* (Ал. Гетман, Виетнамско сърце)

БÈДРЕН || БÈДРЕСТ

Бèдрен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е свързан с бедро, с горната част на крака. *Аз почувствувах лявата си нога изтръпнала и мъчно подвижна. Опипвам горната **бедрена** част: подуто и твърдо.* (П. К. Яворов, Хайдушки копнения)

Бèдрест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е с големи, едри бедра. *Бедрестата млада жена явно се притесняваше и поглеждаше недоволно към духовниците.* (А. Христофоров, Ангария)

БЕЗКЛÀСЕН || БЕЗКЛÀСОВ

Безклàсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* За житно растение — който не е завър-

зал клас, не е изкласил; безклас. ***Безкласни стъркове.***

Безклàсов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не се дели на класи, при който няма класи. ***Безкласово общество.***

БЕЗМЀСЕН || БЕЗМЀСТЕН

Безмѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* **1.** За храна — който не е приготвен с месо, при който не се употребява месо; вегетариански. ***Безмесна диета.*** **2.** По време на който не се яде месо. *Гледай ти! И тук безмесен ден! Жалко, добре бихме си похапнали по случая!* (М. Грубешлиева, Пред прага)

Безмѐстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Остар.* Неуместен. *Едно дете, по невинност, казало няколко* ***безместни****, но прави думи* [...] *та какво от това?* (Ив. Вазов, Под игото)

БЕЗМЍСЛЕН || БЕЗСМЍСЛЕН

Безмѝслен, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Рядко.* Който не мисли, не разсъждава, няма мисъл. ***Безмислен*** *човек.* ***Безмислен*** *мозък.*

Безсмѝслен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който няма смисъл, няма логично съдържание; несмислен. ***Безсмислени*** *думи.* **2.** За поглед, усмивка и под. — който не изразява нищо определено (мисъл или чувство) или който показва отсъствие на здрав разум, разсъдък. *Мунчовата физиономия се озари от една още по-блажена усмивка, очите му блеснаха от непонятен и* ***безсмислен*** *възторг.* (Ив. Вазов, Под игото) **3.** Който е лишен от сериозност, сериозно съдържание, дълбочина; повърхностен, празен, безсъдържателен. *Тя долавяше* ***безсмислените*** *брътвежи на момчетата и сещаше как всичко наоколо я задушава.* (Г. Райчев, Златният ключ) || Който не е осмислен; празен, безцелен. *Мъжът ми се помина в Солун. Водеше нездрав и* ***безсмислен*** *живот.* (Д. Димов, Тютюн) **4.** За който няма разумно основание, оправдание; безполезен, безпредметен, излишен, ненужен. *Страданията на войната, ужасът на* ***безсмислената*** *смърт усилват съзнанието за социалното страдание.* (Р. Ликова, Васил Карагьозов)

Δ безмѝслено || безсмѝслено

БЕЗПРИСТРÀСТЕН || БЕЗСТРÀСТЕН

Безпристрàстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който не проявява пристрастие, не се ръководи от предубеждения; обективен, справедлив. ***Безпристрастен*** *свидетел.* **2.** Който не съдържа, не изразява пристрастие. ***Безпристрастна*** *история.*

Безстрàстен, -тна, тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който не проявява или не изпитва страст, силно влечение, силно чувство; студен, хладен, равнодушен. ***Безстрастна*** *душа.* **2.** Който няма или не проявява никакво чувство или отношение към някого, към нещо; равнодушен, безразличен, безучастен, индиферентен. ***Безстрастен*** *зрител.* **3.** Който изразява липса на силно чувство към нещо; студен, равнодушен, безразличен, безучастен. ***Безстрастен*** *поглед.*

Δ безпристрàстие || безстрàстие, безпристрàстно || безстрàстно, безпристрàстност || безстрàстност

БЕНЗЍЛ || БЕНЗÒЛ

Бензѝл, *мн.* няма, *м.* (от фр. benzile). Химично съединение във вид на жълти кристали, неразтворими във вода, а само в органични разтворители. ***Бензилът*** *влиза в състава на препарат против вредни насекоми.*

Бензòл, *мн.* няма, *м.* (от лат. benzol + oleum 'масло'). Безцветна леснозапалима течност с характерен мирис, добивана от нефт и при сухата дестилация на каменните въглища; използува се като разтворител, за производството на багрила, взривни вещества и др. *К. Е. Циолковски пръв предложи за ракетите да се*

използува по-ефективно гориво — течни въглеводороди (петрол, бензин, ***бензол****).* (Сп. Космос)

△ бензѝлов || бензо̀лов

БЕНЗО̀ЕН || БЕНЗО̀ЛЕН

Бензо̀ен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Само в *съчет.:* **Бензоена киселина.** *Хим.* Безцветно кристално органично съединение, което се използува като антисептично (вж. ***антисептика*** || ***асептика***) и консервиращо средство. ***Бензоената*** *киселина има широко приложение в живота.*

Бензо̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Хим.* Който се отнася до бензол; бензолов (вж. ***бензил*** || ***бензол***). ***Бензолен*** *разтвор.*

БЕРТОЛЀТОВ || БОРДОЛЀЗОВ

Бертолѐтов, -а, -о, *мн.* -и *прил.* (от фр. собств.). Само в *съчет.* **Бертолетова сол.** *Хим.* Безцветни, разтворими във вода кристалчета, които се разпадат при загряване, като отделят кислород. ***Бертолетовата*** *сол има широко приложение в медицината, индустрията и др.*

Бордолѐзов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от фр. собств.). Само в *съчет.* **Бордолезов разтвор.** *Хим.* Разтвор от син камък, вар и вода в определено съотношение, с който се пръскат лозя, овошки, зеленчуци и др. култури за предпазване от болести. *За да предпазим доматите от различни заболявания, мани и други, ние ги пръскаме два пъти с* ***бордолезов*** *разтвор.* (ВН)

БѝБЕЛ || БѝБЕР

Бѝбел *м. Диал.* Пуяк. *Шарен* ***бибел.***

Бѝбер *м.* (от нем. Biber). **1.** Кожа от бобър (гризач с ценна кожа, който живее във вода и на суша). Castor fiber. **2.** Плат, който имитира кожа от бобър. *Палто от* ***бибер.***

БИБЛИОГРА̀ФИЯ || БИБЛИОЛО̀ГИЯ

Библиогра̀фия, *мн.* -ии, *ж.* (от гр. biblíon 'книга' + grápho 'пиша'). **1.** Научно изработен опис, каталог на книги и други издания, систематизирани по някакъв признак, в който се посочват сведения за съдържанието и външното им оформление; книгопис. *След всяка глава е посочен подробен книгопис (****библиография****).* (Сп. Бълг. реч) **2.** Списък на литература по даден въпрос или на трудовете на някого. ***Библиография*** *на съчиненията на Йордан Йовков.* **3.** Само *ед.* Наука за систематизацията и критическото описание на печатни издания и ръкописи в указатели, каталози, книги и др. *Българска* ***библиография.***

Библиоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. biblíon 'книга' + lógos 'наука'). Наука за книгите; книгознание. *Изпит по* ***библиология.***

△ библиогра̀ф || библиоло̀г, библиографѝчен || библиологѝчен

БИБЛИОГРА̀ФИЯ || БИОБИБЛИОГРА̀ФИЯ

Библиогра̀фия (вж. ***библиография*** || ***библиология***).

Биобиблиогра̀фия *ж.* Библиография на произведенията на някое лице и на литературата за него, придружени с биографични данни. *Отпечатана е* ***биобиблиографията*** *за Добри Немиров.*

БИБЛИОГРА̀ФИЯ || БИОГРА̀ФИЯ

Библиогра̀фия (вж. ***библиография*** || ***библиология***).

Биогра̀фия *ж.* (от гр. bíos 'живот' + grápho 'пиша'). Описание на живота и дейността на някое лице; животопис. *Изминаха двадесет години, откакто излезе*

*първата обстойна **биография** на Апостола на свободата.* (Ив. Унджиев, Васил Левски). || Живот и дейност на някое лице. *Докато се черпехме, лекарят разказа скромната си **биография**.* (П. Вежинов, Звездите над нас)

△ библиогра̀ф || биогра̀ф, библиографѝчен || биографѝчен

БИЗО̀Н || ВИЗО̀Н

Бизо̀н *м.* (лат. bison). Едър тревопасен чифтокопитен бозайник с гърбав врат и силно развита предна част на тялото, покрита с дълга, мека козина. Bisonus. *Докато местните великолепни животни на европейския континент като турът и европейският **бизон** бавно изчезват, биволът бързо се размножава.* (Сп. Природа)

Визо̀н *м.* (от фр. vison). Малък бозайник от разреда на хищниците с ценна мека кафява кожа, разпространен в Америка; американска норка. Mustela vison. *Ще ми трябва манто с малко кожа от лисица. В краен случай кожата може да е от хермелин, **визон** или чинчила.* (Ж. Шемтов, Фантастичното прасе)

△ бизоно̀в || визоно̀в

БИНО̀КЪЛ || МОНО̀КЪЛ

Бино̀къл, *мн.* -кли, след *числ.* -къла, *м.* (от фр. binocle). Ръчен оптичен уред, състоящ се от две успоредни зрителни тръби с увеличителни стъкла за наблюдаване на отдалечени предмети. *Театрален **бинокъл**. Военен **бинокъл**.*

Моно̀къл, *мн.* -кли, след *числ.* -къла, *м.* (от фр. monocle). Вдлъбнато или изпъкнало оптично стъкло за очила, което се поставя на едното око вместо очила. *Там има още няколко души дриплювци, вагабонти — измърмори Гробов, като гледаше с **монокъла** си — и в това кафене се намъкнаха.* (Ив. Вазов, Немили-недраги).

БИОТѝП || БИОТѝТ

Биотѝп *м.* (от гр. bíos 'живот' + týpos 'вид'). *Биол.* Съвкупност от индивиди със сходни наследствени заложби. *Менделизмът осветли и въпроса за запазването на чистата раса от даден вид. Дотогава, докато не се произведе със смес или случайна хибридизация, чистата линия (**биотипът**) остава запазена.* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. III).

Биотѝт *м.* (от фр. biotite). *Минер.* Минерал от групата на слюдите с черен до кафяв цвят; черна слюда. ***Биотитът** (черната слюда) се среща в скалите като блестящи люспици и плочки с тъмнокафяв до черен цвят.* (Р. Христов и др., Геол.)

БИОТО̀К || БИОТО̀П

Биото̀к *м.* (от гр. bíos 'живот' + ток). *Физиол.* Електричество, което възниква в тъканите на живите организми при обмяна на веществата и при различни дейности на тъканите. *Вероятно знаете, че физиолозите отдавна са открили наличието на **биотоковете** в тялото на човека.* (ВН)

Биото̀п *м.* (от гр. bíos 'живот' + tópos 'място'). *Биол.* Участък от земната повърхност, характерен с еднородни условия за съществуване и подходящ за определени организми. *Той направи хубав скален масив, по който нареди в съответна поза срещащите се в скалните **биотопи** животни, като диви кози, орли и др.* (К. Тулешков, Наши зоолози)

БЛАГОВОЛЀНИЕ || БЛАГОГОВЀНИЕ

Благоволѐние, *мн.* няма, *ср.* Проява на добра воля, на разположение, доброжелателство към някого; благосклонност, благоразположение. *Хитрият старец знаеше, че за да се спечели **благоволението** на съпруга, първо трябва да се спечели*

за съюзник жената. (Д. Кисьов, Щастието не идва само)

Благоговѐние, *мн.* няма, *ср.* Дълбока почит, преклонение, уважение. *Навеждаше се* [Еньо], *взимаше пръст, миришеше я и я пускаше с* ***благоговение.*** (Елин Пелин, Земя)

БЛАГОДЀТЕЛЕН || БЛАГОДЀТЕЛСКИ

Благодѐтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар.* **1.** Който прави благодеяния. ***Благодетелният*** *старец не се вести на определеното време, очевидно станало е с него нещо.* (Л. Стоянов, Бенковски) **2.** Който въздейства много добре, благотворно върху някого или нещо, благотворен, благодатен. *Тая вяра беше в неговата тъмна душа една заря и една* ***благодетелна*** *сила, която го поддържаше в тежкия му мъчен живот.* (Ив. Вазов, Живописна България)

Благодѐтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, характерен за благодетел, който принадлежи на благодетел. ***Благодетелска*** *дейност.*

БЛАГО̀ЕВ || БЛАГОЕВСКИ

Благо̀ев, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на Димитър Благоев, основателя на марксическата партия на българската работническа класа. *Чета* ***Благоеви*** *статии. Издадени са* ***Благоевите*** *трудове.*

Благо̀евски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен на Димитър Благоев. *Той притежава* ***благоевски*** *устрем,* ***благоевска*** *прозорливост.*

БЛАМЍРАМ || БЛЪФЍРАМ

Бламѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* (от фр. blâmer). **1.** *Полит.* Свалям някого от власт, от ръководен пост чрез гласуване. *В селото не можеха да го търпят повече и го* ***бламираха.*** **2.** Излагам някого с нещо; провалям. *Изведнъж главният лекар връща неподписан болничния лист.* ***Бламира*** *лекуващия лекар,* ***бламира*** *Велева, която сложила втория подпис.* (М. Радев, Снимка в рамка)

Блъфѝрам, -аш, *несв.* и *св., непрех.* (от англ. bluff). Служа си с измама, измамвам. *Хитлер и Гьобелс* ***блъфираха*** *и шантажираха света.* (Г. Димитров, Вторият конгрес на ОФ)

△ бламѝране || блъфѝране

БОГАТЍР || БОГАТУ̀Р

Богатѝр *м.* (рус. богатырь). **1.** Герой от руските народни приказки — воин с необикновена сила, храброст, съобразителност и красота. **2.** *Прен.* За воин от руската или Червената армия, воювал за освобождението на България. *А там горе в непристъпните каменисти върхове срещу безчетните турски пълчища бяха насочили шест хиляди щика българските опълченци и руските* ***богатири.*** (Д. Линков, За земята българска) **3.** *Прен.* За човек със здраво телосложение и голяма сила; юнак. *Като разярен* ***богатир*** *Яцо се нахвърляше върху ръкойките и връзваше едри, тежки снопи.* (Й. Петров, Нонкината любов)

Богату̀р *м.* (от тюрк. baghadur 'храбър воин'). *Истор.* **1.** Титла, давана на прабългарски воини за проявена храброст. **2.** Воин с такава титла. *Аспарухов* ***богатур.***

БОГОЛЮ̀БЕН || БОГОЛЮБЍВ

Боголю̀бен, -бна, бно, *мн.* -бни, *прил. Остар.* Който е обичан от бога; боголюбим. ***Боголюбна*** *монахиня.*

Боголюбѝв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който обича, почита бога и е предан на християнската религия и църква. ***Боголюбива*** *християнска душа.* **2.** С който се изразява, доказва обич, почит към бога. *Простите го ударили на безгрижие, а*

*царската власт линее — наслаждава се нашият застарял самодържец на **боголюбиви** слова.* (Ем. Станев, Антихрист)

БОКСЍРАМ || БУКСЍРАМ || БУКСЎВАМ

Боксѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* и *непрех.* (от англ. box). Удрям с юмрук. *Вратарят **боксира** топката.*

Буксѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от хол. boegseeren). За превозно средство (обикновено кораби, товарни автомобили, леки коли и др.) — тегля, влача привързано след себе си друго превозно средство, машина, съоръжение и под. *Корабът **буксира** два шлепа с въглища.*

Буксỳвам, -аш, *несв.*, *непрех.* (от рус. буксовать). За колело на превозно средство — въртя се на едно място, без да мога да се придвижа напред. *Войските затъваха в меките пътища, камионите **буксуваха** тежко в рохкавата земя.* (П. Вежинов, За честта на родината)

△ боксѝране || буксѝране || буксỳване

БОЛЕРО̀[1, 2] || БОРДЕРО̀

Болеро̀[1], *мн.* няма, *ср.* (от исп. boléro през фр. boléro). **1.** Старинен национален испански танц, придружен с песни и тракане на кастанети. *На сцената танцуват **болеро**.* **2.** Музикално произведение, написано в ритъма на такъв танц. *Слушаме „**Болеро**“ от Равел.*

Болеро̀[2], *мн.* -а, *ср.* (от исп. bolero през фр. boléro). Къса горна женска дреха без ръкави. *Към костюмите се носят къси блузи — **болера** от жарсе, трико и др.* (ОФ)

Бордеро̀, *мн.* -а̀, *ср.* (от фр. bordereau). **1.** *Банк.* Банков документ, с който се потвърждава получаването или изплащането на парични суми и въз основа на който се извършват счетоводни операции. *Натуралното заплащане става в зърно пшеница след представена ведомост и **бордеро** от банката.* (РД) **2.** *Спец.* Опис на пари, документи, ценни книжа, стоки и др. *На масата му бяха струпани папки с **бордера**, трудови книжки, графици.* (Ст. Ц. Даскалов, Стубленските липи)

БОЛЯРЍЦА || БОЛЯ̀РКА

Болярѝца *ж. Диал.* Богаташка. *Като отишел при нея търговецо, рекъл ѝ: „Ги говедарица ли сакаш за напред да си, или **болярица**!“* (СбНУ Т. XIV)

Боля̀рка *ж.* Жена или дъщеря на болярин. *По-младите боляри разиграваха изпотените си коне и отвреме навреме хвърляха някоя закачлива дума на **болярките**.* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

БО̀МБЕН || БО̀МБЕСТ

Бо̀мбен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до бомба. *Куршумите се сипеха като град. Ридовете ехтяха от **бомбени** взривове.* (М. Яворски, През огъня на Балванската битка)

Бо̀мбест, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Рядко.* Който е издут, закръглен по форма като бомба. ***Бомбест** съд.*

БОРДЍРАМ || БРОДЍРАМ

Бордѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. border 'ограждам'). *Готв.* Обвивам птица с тънки парченца сланина или шунка, за да добие сочност и аромат, когато се пече или задушава. ***Бордирам** фазан.*

Бродѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. broderie 'бродерия'). Шия на ръка или на машина фигурки за украса върху тъкан; веза. *Майката и приятелките ѝ седяха една срещу друга, **бродираха** и си приказваха.* (М. Грубешлиева, Пред

прага)

БОРЍКА || БО̀РИНА

Борѝка *ж.* Бор (високо иглолистно дърво с дълги тънки листа и с плодове шишарки, използвано в строителството, за направа на мебели и др.). *Пъстрата сянка на **бориките** плете слънчева дантела по пътеката и след няколко часа* изниква *красивата хижа „Демяница“.* (К. Константинов, По земята)

Бо̀рина *ж.* **1.** Смолиста треска̀, отцепена от борово дърво, която се използува за подпалване на огън, за осветление и др. *Запалена **борина**.* **2.** Само *ед. Събир.* Много такива трески, събрани на едно място. ***Вързоп борина.***

БОТ || БО̀ТА

Бот, бо̀тът, бо̀та, *мн.* бо̀тове, след *числ.* бо̀та, *м.* (от хол. boot). *Мор.* Неголям плавателен съд с весла, ветроходен или моторен с различно предназначение. ***Ботът** е кораб, имащ много разновидности в своята форма, конструкция и назначение.* (ВН)

Бо̀та *ж.* (от ит. botta през рум. botă). *Диал.* Дървен съд за кисело мляко. ***Ботата** е пълна с мляко.*

БО̀ТА || БЎТА

Бо̀та (вж. ***бот** || **бота***).

Бу̀та *ж. Диал.* Подпорна греда. *Караджов пушеше... От време на време ще хвърли тежък поглед, точно когато установят мястото на подпорната греда — **бутата**.* (Т. Монов, Смърт няма)

БО̀ТЕВ || БО̀ТЕВСКИ

Бо̀тев, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на поета-революционер Христо Ботев. *Чета **Ботев** фейлетон. Декламирам **Ботеви** стихове. Пиша книга за **Ботевите** четници.*

Бо̀тевски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен на Христо Ботев. *И от самия хребет / най-горе, дето вечността мълчи, / на длан лежи родината пред тебе / и ти я гледаш с **ботевски** очи.* (Бл. Димитрова, Лиляна) *Вървим с **ботевски** устрем.*

БО̀ТЕВЕЦ || БОТЕВЍСТ

Бо̀тевец, *мн.* -вци, *м.* **1.** Участник в партизанския отряд или в партизанската бригада „Христо Ботев“. *Пристигането на **ботевци** се очакваше с голямо нетърпение и вълнение, защото бяхме вече слушали за многобройните им акции и за бойната слава на батальона.* (Сл. Трънски, Неотдавна) **2.** Член на спортно дружество или на някакъв друг колектив (пионерски отряд, младежка бригада и др. под.), носещ името на Христо Ботев. ***Ботевци** се стремят към първото място.*

Ботевѝст *м.* Специалист, който изследва творчеството на Христо Ботев; ботевовед. *Михаил Арнаудов е един от най-известните **ботевисти**.*

БОХЀМЕЦ[1, 2] || БОХЕМЍСТ

Бохѐмец[1], *мн.* -мци, *м. Остар.* Бохем (човек, най-често на изкуството, който води весел, безгрижен живот).

Бохѐмец[2], *мн.* -мци, *м. Остар.* Мъж, който е роден или живее в Бохемия, област в Чехословакия, където е създадена чешката държава; чех.

Бохемѝст *м.* Специалист по бохемистика (съвкупност от дисциплини, които се занимават с изучаването на чешкия език, на чешката литература и култура;

чешка филология). *Конференция на **бохемисти**.*

△ бохемѝстка || бохѐмка

БО̀ЦМАН || ЛО̀ЦМАН

Бо̀цман *м.* (от хол. bootsman). *Мор.* Лице от младшия команден състав на кораб с чин старшина, който е пряк началник и инструктор на моряците и се грижи за реда и чистотата на кораба. *Някога той бил **боцман** на пътнически параход.*

Ло̀цман *м.* (от хол. loodsman). *Мор.* Лице, което познава добре плавателен път и превежда плавателен съд по него. *А в Сингапур **лоцманът**, англичанин, ни разказа същата история, докато извеждаше кораба ни към протока.* (Н. Антонов, В открито море)

△ бо̀цмански || ло̀цмански, бо̀цманство || ло̀цманство

БРАН[1, 2] || БРА̀НА

Бран[1], бранта̀, *мн.* няма, *ж. Старин.* Война, битка, бой, борба. *Да не бяха кървавите вади и труповете по пясъка, никой не щеше да познае, че преди малко тука е имало люта **бран**.* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

Бран[2], бра̀нът, бра̀на, *мн.* бра̀нове, след *числ.* бра̀на, *м. Диал.* и *поет.* Вълна̀. *Във водите на езерото се оглежда небето, къпе се слънцето и **брановете** извезват чудна плетеница от багри и светлина.* (Д. Спространов, Самообречените)

Бра̀на *ж.* Земеделско оръдие, с което се разбиват буците пръст на изорани или засети площи. ***Браната** е нова.*

БРА̀ШПИЛ || РА̀ШПИЛ

Бра̀шпил *м.* (от хол. braadspil). *Мор.* Скрипец за изваждане котвата на кораб. ***Брашпилът** е повреден.*

Ра̀шпил *м.* (от нем. Raspel). Пила с едри нарези за обработка на дърво, леки метали и др. *Мебелното предприятие „Страцин" няма достатъчно бургии за дърво и **рашпили**.* (РД)

БРЕЗЀНТЕН || БРИЗА̀НТЕН

Брезѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни и -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от хол. presenning). Който е направен от брезент (грубо непромускливо платно). *Изпод **брезентеното** платнище се подаваше нечия чанта.*

Briза̀нтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от фр. brisant). *Спец.* Който има свойство да избухва, да се пръска на малки парчета във въздуха. ***Бризантен** снаряд.*

БРЕТО̀НЕЦ || БРИТА̀НЕЦ

Брето̀нец, *мн.* -нци, *м.* (от фр. собств). Мъж, който е роден или живее в Бретан, полуостров в Западна Франция. ***Бретонците** по религиозна принадлежност са католици.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. I)

Брита̀нец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Великобритания.

△ брето̀нка || брита̀нка, брето̀нски || брита̀нски, брето̀нче || брита̀нче

БРИГА̀ДЕН || БРИГАДЍРСКИ

Брига̀ден, -дна, дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който се отнася до бригада (войсково поделение на два полка; колектив, който изпълнява определена трудова задача; група хора, включващи се временно в строителството на национални обекти или в помощ на селското стопанство). ***Бригаден** резерв. **Бригадно** ремонтиране на машини. **Бригаден** съвет.* **2.** Като *същ.* **бригаден** *м.* Командир на войскова бригада. *Заминавам днес с **бригадния**.*

Бригадѝрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до бригадир (участник в трудова бригада; ръководител на трудова бригада в производството или в селското стопанство). ***Бригадирска** работа. **Бригадирски** огън. **Бригадирско** знаме. **Бригадирско** движение.*

БРИДЖ || БРИЧ[1, 2]

Бридж, брѝджът, брѝджа, *мн.* няма, след *числ.* брѝджа, *м.* (от англ. bridge). Вид игра на карти с една колода за две групи по двама души, при която едната група, като обяви възможния резултат, се стреми да го постигне, за да спечели играта. *По околните маси седяха мъже, някои с дами, вечеряха, играеха **бридж**, покер.* (Ст. Дичев, За свободата)

Брич[1], брѝчът, брѝча, *мн.* брѝчове, след *числ.* брѝча, *м. Остар.* и *диал.* Бръснач. *Пази боже от калпав **брич** и от неучена жена.* (Ив. Вазов, Немили-недраги)

Брич[2], брѝчът, брѝча, *мн.* брѝчове, след *числ.* брѝча, *м.* (от англ. мн. breeches). Вид панталони — горе и встрани широки, а от коляното надолу тесни. *В кръчмата влезе Фитилчето. Той бе облякъл **бричове** и къса кожена шуба.* (Д. Димов, Тютюн)

БРУС || БРУСТ

Брус, брỳсът, брỳса, *мн.* брỳсове, след *числ.* брỳса, *м.* **1.** Изгладен къс зърнест камък за точене на ножове, коси, брадва и др.; точило, гладило. *Младите негри точеха металическите върхове на копията върху **брусове**.* (Гр. Угаров, По следите на заточеника) **2.** *Диал.* Четвъртит, дългнест къс, парче от нещо, обикновено сланина. *Синът започна да нарежда върху бял везан месал храната: кръгъл самун пшеничен хляб, **брус** ланска сланина, две варени кокошки.* (Г. Манов, Крилат Димо) **3.** *Диал.* Греда.

Бруст, брỳстът, брỳста, *мн.* няма, *м. Спорт.* Вид стил на плуване по гърди, при който ръцете едновременно се изнасят напред и след това се прибират към тялото с кръгови движения. *Тренирам **бруст**.*

БУДЍЗЪМ || НУДЍЗЪМ

Будѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от собств.). Религия, основана от Буда през VI в. пр. н. е., която проповядва отричане от действителността и непротивене на злото и е разпространена в страните на Източна Азия. ***Будизмът** започва да прониква в Китай през I в., а в Корея през IV в.*

Нудѝзъм, -змът, зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. nudus 'гол' през фр. nudisme). Теория, която препоръчва живот на чист въздух и спортуване при напълно съблечено, голо тяло.

Δ будѝст || нудѝст, будѝстка || нудѝстка, будѝстки || нудѝстки

БỲНДЕСВЕР || БỲНДЕСРАТ || БỲНДЕСТАГ

Бỳндесвер, *мн.* няма, *м.* (от нем. Bundeswehr). Въоръжените сили на Федерална република Германия. ***Бундесверът** е създаден през 1954 г.*

Бỳндесрат, *мн.* няма, *м.* (от нем. Bundesrat). **1.** Федерален съвет във Федерална република Германия и Австрия. **2.** В Германската империя (през 1871 — 1918) — горната камара в Парламента. **3.** В Швейцария — орган на изпълнителната власт, който се състои от седем души.

Бỳндестаг, *мн.* няма, *м.* (от нем. Bundestag). Парламентът на Федерална република Германия. *Конгресът прие единодушно резолюция във връзка с насрочените за тази есен избори за **бундестаг**.* (ВН)

БУРА̀Т || БУРЯ̀Т

Бура̀т *м.* (от ит. buratto 'голямо сито'). *Техн.* Съоръжение в малка мелница, състоящо се от система метални или копринени сита, с които се отсяват различните видове мливни продукти.

Буря̀т *м.* (от рус. бурят). Лице от основното население на Бурятската АССР.

БУ̀РОВ || БУ̀РСКИ

Бу̀ров, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Обикновено в *съчет.* **Бурова течност.** *Апт.* **Бурова вода.** *Разг.* Разтвор от алуминиев ацетат — безцветна течност с миризма на оцетна киселина, която се употребява при правене на компреси, промивки и др. *Концентрацията на буровата течност е достатъчна.*

Бу̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до бурите (потомци на европейски, главно холандски колонизатори в Южна Африка, основали там свои републики). *Английските капиталисти организираха заговор за сваляне на бурското правителство.* (РД) **2.** Като *същ.* **бурски** *м.* Езикът, на който говорят бурите, създаден въз основа на холандския език; бурски език, африкаанс.

БУФА̀Н || БУФО̀Н

Буфа̀н неизм., *прил.* **1.** За ръкав на женска дреха — който е широк и с дълбоки, богати чупки или с набор. *Рокля с буфан ръкави.* **2.** Като *същ.* **буфан** *м.* (от фр. bouffant 'надут, издут'). Ръкав на женска дреха, много набран или начупен в горната част и стегнат в долната. *Блуза с буфани.*

Буфо̀н *м.* (от фр. bouffon) *Литер.* Шут, комическо лице в италианска опера от XVIII в.

БУ̀ФЕР || БУ̀ХЕР

Бу̀фер *м.* (от англ. buffer). **1.** Приспособление към вагон, локомотив, кораб, автомобил и др., предназначено да пружинира при удар, за да го омекоти. *Найсетне локомотивът изсвири рязко, призивно, тържествено и в същото време буферите на вагоните изтракаха.* (Г. Караславов, Обикновени хора) **2.** Метално колче в долната вътрешна страна на външно крило на прозорец, предназначено да предпазва стъклата от счупване.

Бу̀хер *м.* *Остар.* и *диал.* Охлюв. *След дъжда излязоха бухери.*

БЪЛГАРОФЍЛ || БЪЛГАРОФО̀Б

Българофѝл *м.* Лице, което обича България и българите. *За помощ във Влашко много са разчитали и на българофилите.*

Българофо̀б *м.* Лице, което мрази България и българите. *Известно ни е за него, че е българофоб.*

△ българофѝлски || българофо̀бски, българофѝлство || българофо̀бство

В

ВА̀ЗОВ || ВА̀ЗОВСКИ

Ва̀зов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на писателя Иван Вазов. *Поставям Вазова драма. Обичам Вазовите романи. Ценя Вазовата поезия.*

Ва̀зовски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен на Иван Вазов. *Той притежава вазовски талант. Лиричното отклонение е направено по вазовски.*

ВАЛЎТА || ВОЛЎТА

Валўта *м.* (от ит. valuta). *Финанс.* **1.** Вид парична система (златна, сребърна, книжна) в дадена страна. *Народната банка даде равностойна на злато първостепенна **валута**, за да запази интересите на житарите.* (Т. Спасов, Хлябът на хората) **2.** Парична единица на дадена страна (например лев, рубла, долар, франк и др.). ***Валутата** на страната често мени курса си спрямо **валутите** на другите страни.* **3.** Чуждестранни пари и платежни средства. *Предвидено е също да се открие бюро за информация и обмяна на **валута**.* (РД)

Волўта *ж.* (от лат. voluta). *Архит.* Спираловидно скулптурно украшение, най-често на колона.

ВАЛЦ || ФАЛЦ

Валц, вȁлцът, вȁлца, *мн.* вȁлцовѐ, след *числ.* вȁлца, *м.* (от нем. Walze). *Техн.* Цилиндрична част на уред, машина, която се върти около оста си. *Лесно му е на него — пусне **валцовете** и чака отдолу да потече... Туй му е цялата тънкост.* (Г. Мишев, Есенен панаир)

Фалц, фȁлца, *мн.* фȁлцове, след *числ.* фȁлца, *м.* (от нем. Falz). *Спец.* **1.** Надлъжна правоъгълна вдлъбнатина на дъска, камък и др. *Дюшеме с **фалц**.* **2.** *Спец.* Удар на топка, при който тя получава въртеливо движение и става мъчно уловима от вратаря или трудно се отбива от противников играч. *Отправих топката с **фалц**.*

△ вȁлцов || фȁлцов

ВАНДАЛЍЗЪМ || ВАРВАРЍЗЪМ

Вандалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от нем. Vandalismus). Жестоко, безогледно ограбване, разрушаване на културни ценности; вандалщина. *Не по-малко злодейство е ограбването на художествените ценности на Ростовския музей. Тоя **вандализъм** е бил извършен лично от един хайдутин с генералски пагони.* (В. Коларов, Против хитлеризма и неговите български слуги)

Варварѝзъм, -змът, -зма, *мн.* -зми, *м.* (от гр. barbarismós). В *знач.* на: *Езикозн.* Заимствувана дума или израз, образувани по чужд образец и несвойствени на даден език. *Как те можаха за творци да минат и цял свят да накарат да признае, че смесването на неологизми и на **варваризми** в старовременната реч народна е верен признак на оригиналност.* (Ст. Михайловски, сп. Мисъл)

ВАПЦА̀РОВ || ВАПЦА̀РОВСКИ

Вапца̀ров, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на Никола Йонков Вапцаров. *Слушам **Вапцарови** стихове. Ние познаваме **Вапцаровата** майка.*

Вапца̀ровски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен на Никола Йонков Вапцаров. *Него го крепяла **вапцаровска** вяра.*

ВАРИА̀НТ || ВАРИА̀НТА

Вариа̀нт *м.* (от фр. variant). Разновидност, видоизменение на нещо (най-често на литературно, музикално произведение, на проект и др. под. или на начин на действие). *В основата на разказа-приказка е познатият мотив за женитбата на Слънцето, разработен в няколко различни **варианта** в народната поезия.* (Б. Ангелов, Литературни статии)

Вариа̀нта *ж.* (от лат. varians, -antis). В *знач.* на: Втори път (най-често при жп линии) в същата посока. *Минах **вариантата** и до кантона се спуснах надолу по стръмната пътека.* (Д. Калфов, Изпуща ли се такъв шаран)

ВАРИА̀НТА || ВАРИА̀ЦИЯ

Варѝанта (вж. ***вариант*** || ***варианта***).

Вариа̀ция *ж*. (от фр. variation). **1.** Разновидност, видоизменение на нещо; вариант. *Трябва да има нещо ново пак! Както знаеш, пак старото, само че — в друга* ***вариация***. (Д. Калфов, Необоримият) **2.** *Муз*. Видоизменение на музикална тема или мелодия. **3.** *Муз*. само *мн*. Музикална форма, изградена от видоизменени повторения на една и съща тема, съчинена или заимствувана. ***Вариации*** *от Брамс върху тема от Хайдн*. **4.** В балета — неголям класически солов танц с бързо, живо темпо, сложен в техническо и композиционно отношение. *Балерината танцува* ***вариации*** *из „Лебедово езеро"*.

ВАРИЕТЀ || ВАРИЕТЀТ

Вариетѐ, *мн*. -та, *ср*. (от фр. variete 'разнообразие'). Увеселително заведение, в което се изнася лека, разнообразна програма. *В хотела живееха също и много артисти от близките театри и* ***вариетета***. (Ал. Бабек, Малкият емигрант)

Вариетѐт *м*. (от нем. Varietät). *Биол*. Растителен или животински организъм, който произхожда от определен вид, но се различава от него по характерни белези. *Проф. Иванов публикува проучванията си и върху твърдата пшеница, при което установи разпространението на няколко* ***вариетети*** *от нея в страната ни*. (Сп. Природа)

ВАРИО̀ЛА || ВАРИЦЀЛА

Варио̀ла, *мн*. няма, *ж*. (от лат. variola от varius 'пъстър'). | *Мед*. Вид тежка заразна болест, причинявана от вирус и характеризираща се с изрив по лицето и тялото, който оставя трайни следи, белези; едра шарка, сипаница. *Против* ***вариолата*** *се прилага предпазна ваксинация*. (Енциклопедия А—Я)

Варицѐла, *мн*. няма, *ж*. (от лат. varicella през фр. varicelle). *Мед*. Остра заразна болест, причинявана от вирус, характеризираща се с изрив от мехурчета по лицето и тялото, което не оставя следи по кожата; лещенка. ***Варицелата*** *е инфекциозна болест, която се среща* [най-често] *у деца до 10-годишна възраст*. (П. Гълъбов, Инфекциозни болести)

△ варио̀лен || варицѐлен

ВАРИО̀ЛА || РУБЕО̀ЛА

Варио̀ла (вж. ***вариола*** || ***варицела***).

Рубео̀ла, *мн*. няма, *ж*. (от лат. rubeola). *Мед*. Заразна болест, причинявана от вирус, който се разпространява по капков път (при кихане, кашляне), характеризира се с увеличаване на лимфните възли, особено на тилните, и специфичен обрив по тялото. *Характерни за* ***рубеолата*** *са обривите от дребни и средни по големина червеникави петънца*. (Г. Маджаров и др., Съвети на домашния лекар)

△ варио̀лен || рубео̀лен

ВА̀РОВ || ВАРОВЍТ

Ва̀ров, -а, -о, *мн*. **-и**, *прил*. Който се отнася до вар (бяло или сиво вещество — калциев окис, което се получава от изпичане на варовик и се употребява главно в строителството). *Михов така е устроил работата си, че нито за минута обектът не е останал без бетон и* ***варов*** *разтвор*. (ВН)

Варовѝт, -а, -о, *мн*. -и, *прил*. **1.** Който е от варовик (скала от утаечен произход, съставена от калциев карбонат). ***Варовити*** *скали*. **2.** Който съдържа варовик, калциеви соли. ***Варовита*** *вода*.

ВЕТРОГО̀Н || ВИХРОГО̀Н

Ветрого̀н *м. Разг.* Вятърничав, лекомислен човек. ***Ветрогон**, бащичко! Все чуждите работи ще оправя.* (М. Грубешлиева, Грижи и радости)

Вихрого̀н *м. Нар.-поет.* Епитет на кон, който е много бърз и буен като вихър. *В полето се кършат и пръхтят коне **вихрогони**, волно се веят и мятат тъмни черни гриви и далеч поле ечи от тропот и викове.* (П. Ю. Тодоров, Идилии. Т. I)

ВЕЩЀСТВЕН || СЪЩЀСТВЕН

Вещѐствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се състои от вещество, от материя; материален. *В космическото пространство има и космически лъчи, радиовълни, гравитационно поле, газове, прах и др. — материя в полева или **веществена** форма* (ВН) **2.** Който има материален израз. *Цани Гинчев влага личния си опит от живота всред народа при създаването на първата книга в новата българска литература, която представя всестранно **веществената** култура на народа.* (Г. Константинов, Писатели реалисти) **3.** Който се отнася до вещество. ***Веществени** науки.*

Същѐствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Много важен, основен. *Поставените в програмата на Отечествения фронт задачи в **съществената** си част са вече изпълнени.* (Г. Димитров, Вторият конгрес на ОФ)

△ вещѐственост || същѐственост

ВЍДРА || ХЍДРА[1, 2]

Вѝдра *ж.* Бозайник от разреда на хищниците, с ценна тъмнокафява кожа, с крайници, пригодени за плаване, който води полуводен живот край реки с гористи брегове. Lutra lutra. *Оглеждаме се наоколо. Чудна гледка: по леда на реката се затичва на едри скокове **видра**, а после се плъзва няколко метра по корем.* (Сп. Космос)

Хѝдра[1] *ж.* (от гр. hýdra). **1.** *Митол.* В древногръцката митология огромно многоглаво чудовище, което обитавало Лернейското блато в Арголида и изтребвало хора и добитък. *Стоглава **хидра**.* **2.** *Прен.* Враждебна сила. *Бюрократизмът се проявява като стоглава **хидра** под най-различни форми и по много канали.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Хѝдра[2] (от гр. hýdra). Малко сладководно животно от типа на мешестите. Hydra viridis. *Лепешинская демонстрира и друг интересен опит. Тя стрива в стъклен хаван 20 сладководни **хидри**, така че клетките им напълно се разрушават и от тях се получава една безформена кашичка.* (ОФ)

△ вѝдров || хѝдров

ВЍЗА || ВЍЗИТА

Вѝза *ж.* (от фр. visa). Отбелязано на задграничен паспорт правителствено разрешение за даване право на влизане в една държава, за преминаване през нея или за излизане от нея. *За улеснение на пътниците, които минават транзит, са въведени специални туристически транзитни **визи**.* (РД)

Вѝзита *ж.* (от фр. visite). **1.** Официално посещение (обикновено за гостуване). *Посещението на българската делегация в Република Индия не е само протоколен отговор на **визитата** на индийската делегация, а израз на стремежа на българското правителство да развива приятелски отношения между двата народа.* (РД) **2.** Посещение на лекар за преглед на болен вкъщи. *Лекарят от поликлиниката е на **визита** у нашите съседи.*

ВЍЗИТА || ВИЗИТА̀ЦИЯ

Вѝзита (вж. ***виза** || **визита***).

Визита̀ция *ж.* (от лат. visitatio 'посещение'). Лекарско посещение, обхождане на болните по стаите им в болница по определено време от деня. *Сутрешна визитация.*

ВИНОПРОИЗВОДЍТЕЛЕН || ВИНОПРОИЗВОДЍТЕЛСКИ

Винопроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до произвеждане на вино; винопроизводствен. ***Винопроизводителен център.***

Винопроизводѝтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до винопроизводител (лице, което произвежда вино). ***Винопроизводителска дейност.***

ВИО̀ЛА || ВИОЛЍНА || ВИО̀ЛКА

Вио̀ла *ж.* (от ит. viola). 1. Струнен лъков музикален инструмент, по-голям от цигулка и с по-нисък регистър от нея; алтова цигулка. *В школата се изучават цигулка, **виола** и контрабас.* (ВН) 2. Старинен струнен лъков музикален инструмент от 5—7 струни и с корпус, подобен по форма на днешната цигулка; разпространен през XV—XVI в.

Виолѝна *ж.* (от ит. violino). *Рядко.* Цигулка. *Най-образцовият му* [на Рафаело] *портрет е* [на] *момъка с **виолина**, който се пази в двореца на княз Шарра в Рим.* (К. Величков, Писма от Рим)

Вио̀лка *ж. Диал.* Риба змиорка. *Ленко похапваше набързо и бягаше към полето, бродеше по реката, ловеше кротушки и **виолки**.* (Г. Караславов, Ленко)

ВИОЛЀТКА[1, 2] || ВОАЛЀТКА

Виолѐтка[1] *ж.* (от фр. violette 'теменужка'). Пролетно диво или градинско цвете с малки виолетови цветове и приятен аромат. Viola odorata. *Букет от **виолетки**.*

Виолѐтка[2] *ж.* Вид ядлива гъба с аметистововиолетов цвят, която се среща в широколистни и иглолистни гори обикновено през есента. Rodopaxillus nudus. *От установените на Витоша висши гъби само 25 имат народни названия и около 20 имат названия, дадени им от туристите, най-често преводни, като **виолетка**, коралка.* (Сп. Природа)

Воалѐтка *ж.* (от фр. voilette). Прозрачна тюлена мрежа, която украсява дамска шапка и прикрива лицето. *Шапките били или с периферия, или съвсем малки. Привързвали ги с **воалетки**.* (Б. Божиков и др., История на облеклото)

ВИРА̀Ж || МИРА̀Ж

Вира̀ж *м.* (от фр. virage). 1. Завой на самолет или кораб с наклон на едната страна. *Самолетът направи внезапен **вираж**.* 2. Завой на автомобил, велосипед и др. по крива линия. 3. Завой на път, където платното има наклон по отношение на хоризонта. *По възможност пистите трябва да бъдат разположени на разнообразен терен и да включват всички разновидности на естествените затруднения — падове, противонаклони, **виражи** и др.* (П. Николов, Наръчник на скиора)

Мира̀ж *м.* (от фр. mirage). 1. Оптично явление в атмосферата, при което на хоризонта се вижда лъжлив образ на част от небосвода или на предмети от земната повърхност — дължи се на вътрешното отражение на светлинните лъчи между редуващите се топли и студени въздушни слоеве. *Камили отиваха на водопой. — Виждам — промълви болно нашият приятел. — Това е **мираж**, лъжовна гледка е, сега ще изчезне...* (Ст. Дичев, Рали) 2. *Прен.* Илюзия, нещо създадено от въображението.

ВИРМЀНТ || ФЕРМЀНТ

Вирмѐнт *м.* (от фр. virement). *Банк.* Банкова операция — прехвърляне на суми от една сметка в друга, от текущата сметка на един клиент в сметката на друг. ***Вирментът** е подписан от директора.*

Фермѐнт *м.* (от лат. fermentum). *Биол. Хим.* Сложно органично белтъчно вещество, което се образува в живата клетка и улеснява химичните процеси в организма или вън от него. *Значение за храносмилането имат **ферментите**, съдържащи се в чревния сок.* (М. Василев и др., Учебник по вътрешни болести за фелдшери)

ВИРОГЛА̀В || ВЪРТОГЛА̀В

Вирогла̀в, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не се покорява никому, не се вслушва в мнението, съветите на другите; непослушен, непокорен. *Аз станах непослушен, **вироглав**. Ако някой ме удареше, отвръщах му с два удара.* (К. Калчев, При извора на живота)

Въртогла̀в, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* За животно (най-често за овца) — който е заболял от въртоглавие (тежко паразитно заболяване, при което се уврежда главният мозък и животното обикновено се върти на едно място до пълното си изнемощаване и смърт). *Метилява овца, щом я водят **въртоглави** шилета, тя най-сетне се удавя.* (Кр. Григоров, Раздолчани)

△ **вирогла̀вец || въртогла̀вец, вирогла̀вие || въртогла̀вие, вирогла̀во || въртогла̀во, вирогла̀вост || въртогла̀вост**

ВИСОКОУВАЖА̀ВАН || ВИСОКОУВАЖА̀ЕМ

Високоуважа̀ван, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се ползува с голямо уважение и почит. ***Високоуважаван** гражданин.*

Високоуважа̀ем, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Обикновено в *обръщение*. Който е достоен за голямо уважение и почит. ***Високоуважаеми** господин Големанов и драги съграждани, с вашата щедра десница се издигна нов храм на светлина и просвета.* (Ст. Л. Костов, Големанов)

ВИХРУ̀ШКА || ВЪРХУ̀ШКА

Вихру̀шка *ж.* **1.** Бързо и силно кръгово движение на вятъра, което повдига стълбовидно прах и леки предмети. *От невиделица **вихрушка** / сви татък в пътя стълпи прах / и ниви кат море разлюшка — / и спуща се направо в тях.* (К. Христов, Вечерни сенки) || Малък стълб от прах и леки предмети, носени от такова движение на вятъра. *Понякога от запад подухваше вятър и в града се вдигаха **вихрушки**: облаци прах се носеха над улиците.* (Ив. Мартинов, Миньори) **2.** Много силен и бърз вятър; вихър. *Една **вихрушка**, мигновена и стихийна, процепва въздуха.* (Д. Калфов, Под южното небе)

Върху̀шка *ж.* (от рус. верхушка). В класовото общество — привилегирована ръководна част от общество, класа, организация. *Управляваща **върхушка**.*

ВИШНА̀К || ВИШНА̀П [1, 2]

Вишна̀к, *мн.* -ци, *м. Събир.* Много вишневи дървета, гъсто израснали на едно място. ***Вишнаците** разцъфтяха.*

Вишна̀п[1] *м.* **1.** Овощно дърво — хибрид между вишна и череша, което ражда сочни плодове, подобни на вишни. Prunus chamaccerasus. *Посадих **вишнап**.* **2.** Плодът на това дърво. *Бера **вишнап**.*

Вишнап[2] *м. Разг.* **1.** Сироп от вишна. *Почерпиха ме с **вишнап**.* **2.** Вишновка.

ВОДОСКО̀К || ВОДОСТО̀К

Водоско̀к, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* **1.** Декоративно архитектурно съоръже-

ние с приспособление за изтласкване на водна струя във вертикална посока и басейн за улавяне на падащата вода; фонтан, шадраван. *В двора на преспанската чаршийска джамия имаше мраморен **водоскок**.* (Д. Талев, Преспанските камбани) || *Разг.* Водна струя, която се издига под налягане във вертикална посока. **2.** *Рядко.* Водопад. *Под Златните мостове реката върви из една рязко очертана планинска долина, по корито, пълно с* [каменни] *блокове, полирани бързеи и **водоскоци**.* (П. Делирадев, Витоша)

Водосто̀к, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* Приспособление, съоръжение за оттичане на дъждовни и други надпочвени води. *След една година аз дойдох повторно да видя прохода на младите строители. И заварих равното платно на широкия път, новите **водостоци** и мостове.* (А. Каралийчев, Народен закрилник)

ВОДОТЀК || ВОДОТО̀К

Водотѐк, *мн.* ци, след *числ.* -ка, *м. Диал.* **1.** Малка вада от извор, чешма и под. *Каптирали чешмата за някаква си сграда. Запротестира всичко живо, че каптажът умъртвил **водотека**.* (Н. Хайтов, Шумки от габър) **2.** Вада отстрани на улица или път, която служи за оттичане на дъждовната вода. *Шум от **водотека**.* **3.** Вада, ров, издълбан от поройни води; водостечище.

Водото̀к, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* **1.** Поток от вода, която тече в естествено или изкуствено корито. *От двете страни на седловината, се спускат дълбоки гористи пропасти, а по-нататък водят **водотоци** и суходолия.* (П. Велков, Стълба до небето) **2.** Само *ед.* Посока на оттичане на повърхностни и подпочвени води. *Каскада се нарича система от електростанции, наредени една под друга, които използуват общия воден пад на поречие или **водоток**.* (Ст. Станчев, На раздумка)

ВОЗЍЛКА || ВОЗЍЛНИЦА

Возѝлка *ж. Диал.* **1.** Само *ед.* Возене, возитба. *Дойде време за вършитба и **возилка** на снопи.* **2.** Возило. *Подир колата се вдигна пушилка, като че гигантска къделя, повлечена от последната **возилка** в кервана.* (Г. Манов, Крилат Димо)

Возѝлница *ж. Диал.* Огромна бъчва за вино или голяма длъгнеста бъчва, която може да се превозва с кола; возилник, возелница. *Майсторът имаше голямо лозе. Пълнеше по три **возилници**.* (Т. Харманджиев, Краят на едно детство)

ВОЛТАМЀТЪР || ВО̀ЛТМЕТЪР

Волтамѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от ит. собств. + гр. métron 'мярка'). *Физ.* Уред за измерване силата на постоянен ток и количеството протекло електричество по неговото химично въздействие. *Електролизните процеси се използуват за приготвяне на измервателни апаратури, каквито са кулонометрите (**волтаметрите**).* (К. Кулелиев и др., Физикохимия)

Во̀лтметър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от ит. собств. + гр. métron 'мярка'). *Физ.* Уред за измерване на напрежението между две точки на електрическата верига; волтмер. *За измерване на напрежението* [на електроенергията] *между двете фази е включен **волтметър**.* (Електр. XI кл.)

ВО̀ЛФРАМ || ВОЛФРАМА̀Т || ВОЛФРАМЍТ

Во̀лфрам, *мн.* няма, *м.* (от нем. собств. Wolfram). *Хим.* Химичен елемент W — много твърд и тежък метал със светлосив цвят, най-труднотопим от всички метали, употребяван за производство на сплави, направа на жички за електрически крушки, в радиоелектрониката и др. *Страната е богата с полезни изкопаеми: каменни въглища, **волфрам** и мн. др.* (Л. Мелнишки, Нигерия)

Волфрама̀т *м. Хим.* Сол на волфрамовата киселина. *Природен **волфрамат**.*

Волфрамѝт *м. Спец.* Кафяво-червен минерал, основна руда за добиване на волфрам. *За получаване на волфрам най-важен минерал е* ***волфрамитът.*** (Б. Некрасов, Органична химия)

ВРЕДЙТЕЛЕН || ВРЕДЙТЕЛСКИ

Вредѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Остар.* Вреден (който причинява вреда, от който има вреда). *Ще се трудя вечно именно да стана и аз полезен човечец, но засега докато следвам ще бъда* ***вредителна****, при всичко че се старая да не бъда такава.* (Ст. Грудев, Адриана Будевска)

Вредѝтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до вредител (човек, който причинява някаква вреда или вражески настроено лице, което съзнателно се стреми да причини икономически или политически вреди на държавата или да осуети полезни нейни мероприятия). *Нашите трудности на село са били предизвикани преди всичко от съпротивата и* ***вредителската*** *дейност на кулашки и други вражески елементи.* (ВН)

ВРЕТЀНЕН || ВРЕТЀНЕСТ

Вретѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил. Техн.* Който се отнася до машинно вретено (част от предачна, плетачна или тъкачна машина, на която се навива прежда). ***Вретенна*** *смазка.*

Вретѐнест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който има форма на вретено; вретеновиден, вретенообразен. ***Вретенест*** *корен.*

ВРЪ̀ЗКА || СВРЪ̀ЗКА

Врѐзка *ж.* В *знач.* на: **1.** Къса връв или тънка ивица от плат, кожа, лико и под., която се използува за завързване, увързване на нещо. ***Връзки*** *за обувки.* **2.** *Разг.* Вратовръзка. || Червено или синьо триъгълно парче копринен плат, което се носи около врата, завързано отпред на възел, към униформата на пионерите и чавдарчетата. *Пионерска* ***връзка.*** **3.** Няколко еднакви, еднородни предмети свързани заедно. ***Връзка*** *моркови.* **4.** *Простонар.* Вързоп, пакет. **5.** *Анат.* Здрава съединителна тъкан, която свързва отделни органи или части на скелета. *Нервни* ***връзки.*** **6.** Нещо, което обединява отделни хора или група от хора, като създава общност, взаимно разбирателство, вътрешно единство между тях, прави ги близки. *Колегиални* ***връзки.*** **7.** Обикновено *мн.* и със *съгл. опред.* Взаимно общуване между хора, изразено в роднински, приятелски, делови и под. отношения. *Дипломатически* ***връзки.*** || Любовни отношения; любов. **8.** Само *мн.* Близки отношения и познанство с влиятелни лица, на чиято подкрепа, покровителство може да се разчита. *Имаше големи* ***връзки*** *в научните среди.*

Свръ̀зка *ж.* В *знач.* на: **1.** *Воен.* Войник на служба при командир за предаване на заповеди и донесения. *Войника! Вие откога сте* ***свързка*** *в щаба ми? — От една седмица, господин майор.* (М. Яворски, Хората се промениха) **2.** Лице, което служи за свързване на отделни членове или части на една организация. ***Свръзка*** *с нелегални.* **3.** Скоба, клин, винт и др., които съединяват в едно отделни части на нещо. ***Свръзките*** *на машината са здрави.*

ВРЪ̀ХЕН || ВЪ̀РХОВ

Врѐхен, -хна, -хно, *мн.* -хни, *прил.* **1.** Който се намира, стои или се поставя най-отгоре; най-горен. *Роголистниците образуват едри* ***връхни*** *пъпки, които заедно със стъблото падат на дъното.* (Д. Воденичаров, Екскурзии по ботаника) || Който се облича, носи най-отгоре върху друга дреха; горен. *Бърже облече* ***връхната*** *си дреха и излезе на улицата.* (К. Петканов, Вълнолом). **2.** *Прен. Рядко.* Върховен, най-висш. *Чрез финалната сцена авторът бележи* ***връхния*** *момент в*

духовното извисяване на Татяна. (Лит. X кл.)

Вѐрхов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. *Рядко.* Който се отнася до връх. ***Върхова** част на дърво.* 2. *Техн.* За мощност, напрежение, натоварване — най-голям, максимален. *За покриване на моментните **върхови** натоварвания мощността на двигателите с вътрешно горене се избира с една резерва от 50 до 100 на сто от необходимата средна мощност.* (Д. Христов, Строители на пътни машини)

ВСЕВЍШЕН || ВЪЗВЍШЕН

Всевѝшен, -шна, -шно, *мн.* -шни, в *обръщение* за *м. р. ед. ч.* всевишни, *прил.* 1. Епитет на бога — който стои над всичко в света. ***Всевишният** [бог] не оставя страдущите, които имат упование на неговата милост.* (Ив. Вазов, Под игото) 2. Който е свързан с бога или е характерен за него. ***Всевишна** милост.* 3. Като *същ.* **всевишният** и в *обръщение* **всевишни**. Господ, бог; всеблагият, всемилостивият, всемогъщият. *Аз от сърце им пожелавам щастие и моля **всевишния** да им го даде!* (Ст. Дичев, За свободата)

Възвѝшен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който се издига над обикновеното със своите нравствени и духовни качества. 2. За чувства, мисли, отношения, прояви, творби и под. — който стои над обикновеното и изразява ценни духовни и нравствени качества или е свързан с тях. *Великият наш национален герой, революционер и поет Христо Ботев е и си остава най-**възвишеният** пример за българския* народ, за неговата младеж. (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) 3. Като *същ.* **възвишено** *ср.* а) Това, което се издига над обикновеното със своите нравствени и духовни качества. *Човекът затова е човек, да живее с бъдещето, с **възвишеното**...* (Кр. Григоров, Раздолчани) б) *Изк.* Характеризираща явления в действителността и изкуството естетическа категория, в която се разкрива грандиозност на възможностите и безкрайност на перспективите за развитие.

ВСЕМѐРЕН || ВСЕМЍРЕН

Всемѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от рус. всемерный). Който се осъществява с всички мерки, с всички средства. *Организациите на Отечествения фронт трябва да окажат **всемерна** помощ на народните съвети за по-бързо приключване на вършитбата.* (ОФ)

Всемѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* 1. Който се отнася до целия свят, до вселената; вселенски 2. Който се отнася до цялата Земя, до всички страни на човечеството; световен. *Много неща, които бях виждал само нарисувани, сега като ги виждам на **всемирното** изложение в действителността, гледах ги като нещо познато.* (Ал. Константинов, Сп. Бълг. преглед)

△ всемѐрно || всемѝрно

ВЪГЛЕВО̀ДИ || ВЪГЛЕВОДОРО̀ДИ

Въглево̀ди, обикновено *мн.* (от рус. углеводы). *Остар. Хим.* Въглехидрати.

Въглеводоро̀ди, обикновено *мн. Хим.* Органични съединения, съставени от въглерод и водород, които са основна съставна част на живата клетка. *В химично отношение земното масло е смес от наситени и ненаситени мастни и ароматни **въглеводороди**.* (П. Пеев, Материалознание по керамика)

△ въглево̀ден || въглеводоро̀ден

ВЪЗДУХОПЛАВА̀ТЕЛЕН || ВЪЗДУХОПЛАВА̀ТЕЛСКИ

Въздухоплава̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до въздухоплаване (движения по въздуха с летателни апарати); летателен. *Изработила съм метулическа обвивка на **въздухоплавателен** апарат.* (И. Спасова, Часът на космоса).

Въздухоплавàтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до въздухоплавател (специалист, който управлява летателен апарат, обикновено по-лек от въздуха). ***Въздухоплавателски*** *занимания.* ***Въздухоплавателски*** *костюм.*

ВЪЗМÒЖЕН || ЗАМÒЖЕН

Възмòжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* В *знач.* на: **1.** Който може да се осъществи, да стане, да се случи; осъществим, изпълним. ***Възможен*** *брак.* || Който може да се допусне, че съществува; допустим. ***Възможни*** *варианти.* **2.** Обикновено членувано. Който при дадени обстоятелства е най-голям, краен. *Българската артилерия усили огъня до* ***възможния*** *предел.* (П. Вежинов, За честта на родината) **3.** Като *същ.* **възможно** *ср.* Това, което може да се осъществи, да стане, да се допусне. *Но не съм и всесилен. Мога да помогна в рамките на* ***възможното.*** (Ст. Христозова, Да тръгнеш с вятъра)

Замòжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който притежава достатъчно имот или средства за добър живот. ***Заможни*** *хора.* **2.** Който показва материално благополучие. ***Заможна*** *къща.* **3.** *Прен. Остар.* Който показва сила, влиятелност. **4.** Като *същ.* **заможни** *мн.* Хора, които притежават достатъчно имот и средства за добър живот. *Въведена бе по-голяма справедливост при данъчното облагане, като данъчните тежести се прехвърлиха повече върху* ***заможните.*** (Г. Димитров, Вторият конгрес на ОФ)

△ възмòжност || замòжност

ВЪЗМУТÈН || ВЪЗМУТЍТЕЛЕН

Възмутèн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от възмутя като *прил.* **1.** Който е обзет от възмущение. ***Възмутено*** *честолюбие.* **2.** Който изразява възмущение. ***Възмутена*** *физиономия.*

Възмутѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който предизвиква възмущение, който възмущава. ***Възмутително*** *държане.*

△ възмутèно || възмутѝтелно

ВЪЗПИТÀТЕЛЕН || ВЪЗПИТÀТЕЛСКИ

Възпитàтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е свързан с нравственото и физическото оформяне на някого, с неговото възпитание. *Историческите народни песни имат огромно* ***възпитателно*** *значение. Много векове те са крепили борческия дух на народа.* (Христом. VI кл.) **2.** Който влияе за правилното оформяне на някого, за доброто му възпитание. *Той* [Левски] *внася нещо ново във* ***възпитателната*** *практика на училищната традиция на селото.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

Възпитàтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен за възпитател (лице, което възпитава някого). ***Възпитателски*** *метод.*

ВЪЗПРИЕМЧЍВ || ПРЕДПРИЕМЧЍВ

Възприемчѝв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който има качеството лесно и бързо да получава възприятия, който е чувствителен към възприятията от обкръжаващата действителност; впечатлителен. *Всички смели похвати в областта на изкуството са изкусили тяхната* [на художниците] *отзивчива и* ***възприемчива*** *душа.* (Сп. Художник) **2.** Който има способността лесно да възприема, да схваща, да разбира; схватлив. *Той беше* ***възприемчив*** *към идеите на новото време.*

Предприемчѝв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който има склонност да предприема някаква дейност; деен. *Татко беше* ***предприемчив*** *човек, който не чакаше нищо наготово.* (Сп. Картинна галерия)

△ възприемчѝвост || предприемчѝвост

ВЪ̀РХОВ || ВЪРХО̀ВЕН

Въ̀рхов (вж. *връхен* || *върхов*).

Върхо̀вен, -вна, -вно, *мн.*.-вни, *прил.* Който е достигнал най-висока степен на развитие, има най-голямо значение или заема най-високо място в социалната или административната йерархия; най-висш, най-главен, най-важен. *Въстанието бе* ***върховният*** *израз на борбата на живот и смърт срещу врага.* (Ив. Хаджийски, Бит и душевност на нашия народ. Т. I)

Г

ГАБРО̀В [1], ГА̀БРОВ [2] || ГА̀БРОВСКИ

Габро̀в[1], -а, -о, *мн.* -и, *прил. Минер.* Който се отнася до габро (тъмноцветена магмена скала със зърнеста структура; използува се като строителен и декоративен камък). *Островът е изграден от коралови варовици. Само в централните планински части има* ***габрови*** *скали.* (Хр. Тилев, Филипините)

Га̀бров[2], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до габър (горско дърво или храст с двойно назъбени жилести листа, с гладка сива кора на ствола и бяла твърда дървесина, използувана за производство на музикални инструменти, в машиностроенето и др.). *Някои* ***габрови*** *гори в Стара планина са отпреди повече от век.*

Га̀бровски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до Габрово и до габровец (лице, родено или живеещо в Габрово). [Миленко] *беше обут в кафяви* ***габровски*** *чехли, които бяха купени наскоро и още миришеха на кожа.* (Ив. Волен, Между два свята) **2.** Прекалено пестелив човек, сметкаджия, скъперник.

ГАДА̀ТЕЛЕН || ГАДА̀ТЕЛСКИ

Гада̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е свързан с гадаене, врачуване (разкриване на миналото и предсказване на бъдещето). ***Гадателни*** *книги.* ***Гадателни*** *думи.*

Гада̀телски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на гадател (лице, което се занимава с гадаене, врачуване; прорицател). ***Гадателско*** *умение.* ***Гадателско*** *внушение.*

ГАЗОМЀР || ГАЗОМЀТЪР

Газомѐр *м. Техн.* Уред за измерване количеството на минаващия през него газ. *С помощта на часовник със секундарник можем да отчитаме цялото количество газ, което протича през жилищния* ***газомер.*** (М. Томова, Ти и твоето жилище)

Газомѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м. Техн.* Уред за събиране, съхраняване и измерване обема на газовете. *Повредата на* ***газометъра*** *създаде трудности в производството.*

ГАЙТАНДЖЍЙСКИ || ГАЙТА̀НЕН

Гайтанджѝйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. gaitanum 'колан, каиш'). Който се отнася до гайтанджия (вж. *гайтанджия* || *гайтанлия*). ***Гайтанджийски*** *еснаф.*

Гайта̀нен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. gaitanum 'колан, каиш'). Който се отнася до гайтан (плътен шнур за обшиване и украсяване на народна носия от дебел, вълнен плат — аба. ***Гайтанен*** *ръб.* **2.** Само *мн. Прен. Нар.-поет.* За вежди — тънки, вити и източени като гайтани.

ГАЙТАНДЖИЯ || ГАЙТАНЛИЯ

Гайтанджѝя, -ѝята, *мн.* -ѝи, *м.* В миналото у нас — производител или търговец на гайтан (вж. ***гайтанджийски* || *гайтанен***). *Та става татко като много други хора **гайтанджия**.* (Т. Г. Влайков, Преживяното)

Гайтанлѝя, *ед. неизм.*, -ѝи, *прил.* *Диал.* За дреха от дебел вълнен плат — аба — който е обшит с гайтан. *Калофер войвода облече новия си **гайтанлия** кафтан.* (М. Марчевски, Калофер войвода)

ГАЛЁН || ГАЛЕНИТ

Галѐн *м.* (от фр. galène). *Минер.* Изкуствен кристал, получен от галенит.

Галенѝт *м.* (от лат. galena 'олово'). *Минер.* Минерал с оловносив цвят и метален блясък, основна суровина за добиване на олово. *В Западните Родопи има няколко рудоносни зони с **галенит**, а също сребро и злато.* (Р. Димитров, Разходка в земните недра)

ГАЛЕРА || ГАЛЕРИЯ

Галѐра *ж.* (от ит. galera). **1.** Средновековен военен кораб с весла, гребците на който били най-често каторжници, роби. *Какъв е — правоверен или неверник? — Неверник. Купих го от един капитан на **галера**.* (А. Дончев, Време разделно) **2.** *Прен.* През средновековието в Западна Европа — принудителен труд за престъпници в качеството на гребци на такива съдове.

Галѐрия *ж.* (от ит. galleria през фр. galerie). **1.** Най-горен балкон в театър, концертна зала и под. *Вместо за **галерията** той си взема билет за партера.* (Ив. Вазов, Утро в Банки) || Ниско помещение над магазин, свързано с него. **2.** *Разг.* Публиката, която заема най-горния балкон в театър, концертна зала и под. *Думата ми бе, че никога **галерия** не е присъствувала на по-внушителна комедия.* (Ив. Вазов, Из сенките на нашия живот) **3.** Зала или сграда за изложби на произведения на изкуството. *В града е уредена художествена картинна **галерия**.* **4.** *Прен.* Поредица от художествени образи, типове, картини и под. в литературни произведения или в произведения на изобразителното изкуство. *За повече от половин век той* [Андрей Николов] *създаде богата **галерия** от скулптурни образи на видни български дейци.* (ОФ) **5.** Дълъг, тесен подземен коридор в мина или укрепление. *Подаде ѝ един миньор за спомен / през шиповете на телта кристал, / от тъмните **галерии** отломен.* (Бл. Димитрова, Лиляна) **6.** *Остар.* Дълъг и светъл, най-често остъклен коридор в къща, магазин, театър. *Своdecта **галерия**.*

ГА̀ЛИ[1, 2] || ГА̀ЛИЙ

Га̀ли[1] *мн.*, *ед.* (рядко) гал *м.* (от лат. Gallus). Римско название на келтите, населявали от IV до I в. пр. н. е. Галия (историческа област в Европа, разположена на териториите на днешните държави Франция, Северна Италия, Белгия, Люксембург и части от Швейцария и Холандия). *Той напомни, че когато войската на непобедимия Юлий Цезар обсаждала галската крепост Алезия, него пък го обсаждали седемдесет хиляди **гали**.* (А. Дончев, Сказание за времето на Самуила)

Га̀ли[2] само *мн.* (от лат. galla). *Спец.* Болестни израстъци по различни, предимно млади части на растенията; шикалки.

Га̀лий, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (от фр. собств.). *Хим.* Химичен елемент Ga — мек, сребристобял метал, употребяван при направата на термометри за високи температури, за оптични огледала и др. *Учени са открили начин за добиване на фосфорни кристали с примес от индий и **галий**.* (РД)

ГАЛИЛЕЕВ || ГАЛИЛЕЙСКИ

Галилѐев, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от ит. собств). Обикновено в *съчет.*: **Галилеева тръба.** *Физ.* Къса далекогледна тръба, която се употребява при слаби увеличения, главно като театрален бинокъл.

Галилѐйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до Галилея (област в древна Палестина).

ГАЛИЛЕЙСКИ || ТИЛИЛЕЙСКИ

Галилѐйски (вж. *Галилеев || галилейски*).

Тилилѐйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Обикновено в *съчет.*: **Гори тилилейски** (в нар. поезия). Далечни, непристъпни места. *Двата палаша го посрещнаха така, сякаш беше се завърнал от тилилейски гори.* (А. Гуляшки, МТ станция)

ГАРАФА || ГРАФА

Гарàфа *ж.* (от араб. през исп. garrafa). Вид шише за вода с дълга шия. *Чичо Кръстник отпи още една глътка от гарафата, налапа едно парче от печеното прасе и седна на масата.* (В. Цонев, Едно време в Овча купел)

Графà *ж.* (от гр. graphè 'писано'). В таблица, формуляр, документ и пр. — място върху листа, ограничено с две отвесни линии и предназначено за вписване на точно определени данни. ***Разчертани графи.***

ГАРВАНОВ || ГАРВАНСКИ

Гàрванов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* В *прен. знач.*: За коса, очи, вежди, мустаци — който е много черен и лъскав. *В списание за малките излезе една дивно хубава приказка „Житената питка". Под нея стоеше името на студента с гарвановата коса — Ангел Каралийчев.* (Г. Русафов, И те са били деца)

Гàрвански, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до гарван (черна, креслива, всеядна птица, която не отлита през зимата и се среща обикновено в полето и из скалистите места). *Слушай — рече гарванът. — Ако знаеш гарвански, бил могъл да ти приказвам много по-добре.* (Св. Минков, Снежната царица и други приказки)

ГАРСОНЕТА || ГАРСОНИЕРА

Гарсонèта *ж.* (от фр. garçonnet). *Остар.* Мъжка лятна сламена шапка с плоско дъно и периферия. ***Гарсонетата му избеля от слънцето.***

Гарсониèра *ж.* (от фр. garçonnière 'ергенска квартира'). Едностаен апартамент без хол. *Сега разполагаме с целия апартамент. Дори вдигнахме тавана, та направихме една гарсониера.* (М. Марчевски, Тайнствените светлини)

ГАСТРОМАНИЯ || ГАСТРОНОМИЯ

Гастромàния *ж.* (от гр. gastér 'стомах' + manía 'лудост'). Склонност към чревоугодничество.

Гастронòмия *ж.* (от гр. gastronomía). В *знач.* на: Готварско изкуство и неговите тънкости. *Дори знаменитият Брия Саварен, автор на „Физиология на вкуса", би завидял на нашата сватбарска компания и би написал някое ново съчинение из областта на гастрономията.* (Св. Минков, Алхимия на любовта)

ГЕЙМ || ГЕМА

Гейм, гèймът, гèйма, *мн.* гèймове, след *числ.* гèйма, *м.* (от англ. game 'спорт, игра'). *Спорт.* Завършена партия при спортни игри (тенис, волейбол, баскетбол). *Най-интересен беше последният гейм, в който френските волейболисти водеха с 10:4.* (ВН)

Гѐма *ж.* (от лат. gemma). Скъпоценен или полускъпоценен камък с гравирано вдлъбнато или изпъкнало изображение, който служи за украса обикновено на пръстен, употребяван и като печат. ***Гемата** се употребява в златарската промишленост.*

ГЕНЕРА̀ЛЕН || ГЕНЕРА̀ЛСКИ

Генера̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. generalis 'общ, главен'). **1.** Който се отнася до всички части или страни на нещо; общ, цялостен. ***Генерален** план на града.* **2.** Който е най-главен, най-съществен, най-важен. ***Генерален** въпрос.* || Обикновено със *същ.*, означаващо длъжност — който заема най-висшата степен от някаква длъжност (указана от съответното съществително). ***Генералният** директор на държавната кинематография заяви, че идейното съдържание на филмите, е значително обогатено.* (ОФ)

Генера̀лски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. generalis 'общ, главен'). Който е на генерал (висш офицерски чин, по-висок от полковник; лице, което има такъв чин). *На, видиш ли го де живее Бочката? В **генералска** къща.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

ГЕНЕРАТЍВЕН || ГЕНЕРА̀ТОРЕН

Генератѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. genero 'раждам'). Който поражда, създава, произвежда. ***Генеративните** органи при растенията произвеждат полови продукти.* (Енциклопедия А—Я)

Генера̀торен, -рна, -рно, *мн.* -рни, прил. (от лат. generator 'производител, създател'). *Техн.* Който се отнася до генератор (устройство, апарат, машина за преобразуване, превръщане на един вид енергия в друг). *Всеки хидропредавател се състои от помпено (**генераторно**)* устройство. (Д. Вълков, Хидропредаватели)

ГЕНОЦЍД || ГЕОЦЍД

Геноцѝд *м.* (от гр. génos 'род' + лат. caedo 'убивам'). *Полит.* Физическо унищожение на определени групи от населението по расови, национални, религиозни и други мотиви. ***Геноцитът** е едно от най-тежките престъпления към човечеството.* (РД)

Геоцѝд *м.*(от гр. géa 'земя' + лат. caedo 'убивам'). *Полит.* Насилствено изменение или унищожаване на географско-физическия характер на дадена територия в резултат на масирани бомбардировки с взривни вещества с висока мощност или чрез изкуствено предизвикани проливни дъждове. *Военните химически оръжия, изпитани във Виетнам, причиняват **геоцид** на цветущи земи.*

ГѐРБЕРОВ || ГѐРБОВ

Гѐрберов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от нем. собств.). Само в *съчет.*: **Герберов апарат.** *Спец.* Апарат за определяне маслеността на млякото. *Лабораторията е снабдена с модерни **герберови** апарати.*

Гѐрбов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от нем. Erbe'наследство'). Който се отнася до герб (отличителен знак на държава, град и др., който се поставя на знаме, монети и пр.; държавна такса, събирана чрез марки с изображението на държавния герб). ***Гербови** знаци.*

ГЕРМА̀НЕЦ || ГЕРМАНЍСТ

Герма̀нец, *мн.* -нци, *м.* Мъж от основното население на ГДР и ФРГ; немец. ***Германци** живеят и в Бразилия, САЩ, Канада и другаде.*

Германѝст *м.* Учен, специалист по германистика (наука за изучаване на общите елементи в историята, езиците, етнографията и др. на германските народи). *Конгрес на **германисти**.*

△ германка || германйстка

ГЁТИ [1, 2] || ХЕТИ

Гети[1] *мн., ед.* (рядко) **гѐта** *ж.* (от ит. ghetta). *Остар.* Вид платнени, кожени или плъстени обвивки на краката, които се носят от обувките до над глезените или до към колената; гетри, гамаши. *Доктор Платнаров беше нисичък, пъргав старец. Ходеше старомодно облечен: с лачени обуща и **гети**, рае панталони, рединготи и жилетка от кадифе.* (П. Славински, Момичето със слънчеви коси)

Гѐти[2] *мн.* **1.** *Истор.* Древно племе, родствено на даките и мизите, което населявало източната част на Дакия (приблизително днешна Румъния, Бесарабия и Добруджа). ***Гетите** били покорени от римляните през 107 г. от н. е. и включени в римската провинция Дакия.* **2.** *Остар. Истор.* Старо източногерманско племе, населявало първоначално остров Готланд и областта по река Долна Висла; готи. *Йорнанд нарича готите **гети**, защото ги е намерил в страната гетска.* (Т. Шишков, История на българския народ)

Хѐти само *мн. Истор.* Общо название на населението, обитавало през II хилядолетие пр. н. е. централната и източната част на Мала Азия. ***Хетите** създават обширна раннобовладелска държава, която след XIII в. пр. н. е. се разпада на дребни княжества.* (Енциклопедия А—Я)

ГЛАВОРЁЗЕН || ГЛАВОРЁЗКИ

Главорѐзен, -зна, -зно, *мн.* -и, *прил. Рядко.* Който се отнася до обезглавяване. ***Главорезен** меч.*

Главорѐзки, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до главорез (жесток убиец). ***Главорезко** поведение.* **2.** Който се състои от главорези. ***Главорезка** армия.*

ГЛАГО̀ЛЕН || ГЛАГО̀ЛСКИ

Глаго̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Грам.* Който се отнася до глагол (изменяема част на речта, която означава действие или състояние, свързано с някакво лице или предмет). ***Глаголно** време. **Глаголно** изречение. **Глаголна** основа.*

Глаго̀лски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до глаголица (първата българска азбука, създадена от Константин-Кирил Философ през IX в. и използвана няколко века от българи, хървати и др. в книжовната им практика) или е написан на глаголица; глаголически. *В едно гръцко удостоверение от 982 г. личат подписите на свидетели славяни, от които един се е подписал с **глаголски** букви.* (Сп. Природа)

ГЛЕЙ || КЛЕЙ

Глей, глѐят, глѐя, *мн.* няма, *м.* (от рус. глей). *Геол.* Хоризонтален почвен пласт от лепкава глина, който не пропуска вода и пречи на развитието на растенията. *При движението си от долу на горе водата изнася ситни почвени частици, които напластява и образува също един хоризонтален пласт от лепкава глина, наричан **глей**.* (Д. Велев, Мелиорации)

Клей, клѐят, клѐя, *мн.* няма, *м.* Лепкава течност, която избива по кората на някои дървеса, постепенно става прозрачна и се втвърдява; дървесна смола. *Отсам плета остарелите вишни с напукана лъскава кора, по която сълзи сладък вишнев **клей**, хвърлят мека сянка.* (З. Сребров, Момчил слиза от планината)

ГЛИЦЕРЙН || ГЛИЦЙН

Глицерѝн *м.* (от нем. Glyzerin). Най-простият тривалентен алкохол, безцветна масловидна хигроскопична течност със сладък вкус, употребяван за медицински и технически цели. ***Глицеринът** се получава при осапуняване на мазнини.* (Ен-

циклопедия (А—Я)

Глицѝн, *мн.* няма, *м.* (от гр. glykys 'сладък'). *Хим.* Една от най-разпространените аминокиселини, съдържащи се в почти всички природни белтъци, която взема дейно участие в обмяната на веществата; гликокол. *Браконио откри аминокиселината гликокол (нарича се още глицин).* (К. Колчаков, Белтъчните вещества, основа на живота)

△ глицерѝнов || глицѝнов

ГНИЛЁЖ || ГНИЛЁЦ

Гнилѐж, *мн.* няма, *м.* 1. Събир. Много гнили неща (обикновено растения, листа, трева, дървета, клони), събрани на едно място; гнилаж, гнилак, гнилота, гнилоч. 2. Гниене. *И случи се [...] неврьстно дете, помами го ябълката и настървено отхапе от нея. И изведнъж докосне гнилежа. Ще хвърли плода, ще плюе.* (М. Смилова, Друм се вие)

Гнилѐц, *мн.* няма, *м.* Вид остро заразно заболяване по пчелите, което причинява загниване на ларвите или на какавидите им. *Предстоящо е сключването на застраховката на пчелите против болестта гнилец.* (РД)

ГНОМ || ГНО̀МА || ГНО̀МОН

Гном, гно̀мът, гно̀ма, *мн.* гно̀ми, *м.* (от нем. Gnom). 1. В западноевропейската митология — дух с уродлива външност, нисък на ръст, който живее в недрата на Земята и в планините и пази подземните съкровища. 2. Джудже. *Страната на гномите от приказките.*

Гно̀ма *ж.* (от гр. gnóme 'мнение'). Кратко, мъдро изречение (често в стих); мъдра мисъл, сентенция. *Философска гнома.*

Гно̀мон *м.* (от гр. gnómon). Древен астрономически уред във вид на отвесен стълб, поставен върху хоризонтална площадка, по чиято сянка се определяли височината на Слънцето, времето, наклонът на еклиптиката на екватора, географската ширина и др. *В двора на обсерваторията се намира гигантски слънчев часовник, гномон и други астрономически уреди.* (Ек. Мечкова, Из страната на мусоните)

ГОДЕЖА̀РСКИ || ГОДЁЖЕН

Годежа̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до годежар (близко на момъка лице, което е изпратено у момата да преговаря за годеж; сватовник и гост, който присъствува на годеж). *Годежарско цвете. Годежарска бъклица.*

Годѐжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* Който се отнася до годеж, който е свързан с годеж (постигане и известяване на съгласие за сключване на брак); годежнически. *Тя късаше дъбови шумки и ги изронваше на пътя с дясна ръка с малки пръстчета, дето сега се лъщееше годежен златен пръстен.* (Ив. Вазов, Казаларската царица)

ГОРНЯ̀НИН || ГОРЯ̀НИН

Горня̀нин, *мн.* няма, *м.* *Диал.* Северен вятър; горняк, горненец. *Повей ветре, повей, / ветре горнянино, / [...] че ми гласа развей.* (Сб. Васил Стоин, Нар. песни от средна Северна България)

Горя̀нин, *мн.* горяни, *м.* *Диал.* 1. Човек, който живее в планинско селище; планинец. *Нямало друг горянин да познава като него кой път да се избере, за да избегне човек всяка лоша среща.* (О. Василев, Зъб за зъб) 2. Само в *съчет.*: **Змей горянин.** В народните песни — прозвище на змей, който живее в планината.

ГОРЧЍВКА[1, 2, 3] || ГОРЧЍЛКА

Горчѝвка[1] *ж.* Ракия, подправена с билки, която има приятно горчив вкус. *По-скоро налей една **горчивка**! **По възможност две.*** (А. Каралийчев, Птичка от глина)

Горчѝвка[2] *ж. Диал.* Малка рибка от семейство шаранови със странично сплеснато тяло, която живее в течащи или застояли води и ня̀ма стопанско значение. Rhodeus sericeus.

Горчѝвка[3] *ж. Диал.* Синя тинтява. *Усети по едно време, че го понесоха на ръце, положиха го тъпен върху хладната земя и наоколо силно замириса на **горчивка**.* (Д. Рачев, Светлини от север)

Горчѝлка *ж.* **1.** Горчив вкус; горчивина, горчивост. *От време на време посягаше към шишето с шербета. Но **горчилката** в устата му не изчезваше.* (Б. Несторов, Светлина над Родопите) **2.** Нещо, което има много горчив вкус; горчило, горчилак. *Гълтам **горчилка** за цяр.* **3.** *Прен.* Огорчение, обида, мъка; горчивина, горчивост. *Личеше, че тя* [Жечка] *е чакала някой близък човек, за да изплаче **горчилката** на своята душа*.(Г. Караславов, Обикновени хора)

ГОСПО̀ДСКИ[1, 2] || ГОСПО̀ДСТВЕН

Госпо̀дски[1], -а, -о, *мн.* -и, *прил. Остар* и *диал.* Който се отнася до господ; госпо̀ден. ***Господска** милост.*

Госпо̀дски[2], -а, -о, *мн.* -и, *прил. Остар.* и *диал.* Който е на господар; господарски. *Малко е бисерното зърно, а се носи на **господска** шия.* (П. Р. Славейков, Бълг. притчи...)

Госпо̀дствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който господствува, който се издига над другите. ***Господствено** положение.*

ГОСТИЛНИЧА̀РСКИ || ГОСТЍЛНИЧЕН

Гостилнича̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до гостилничар (съдържател на гостилница). ***Гостилничарска** шапка.*

Гостѝлничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до гостилница (малък ресторант от ниска категория). ***Гостилнична** мизирма. **Гостилнична** стая.*

ГРАВЍРАМ || ГРАВИТЍРАМ

Гравѝрам (вж. ***агравирам*** || ***гравирам***).

Гравитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от лат. gravitare). **1.** За път — насочвам се нанякъде; клоня. **2.** *Прен.* Имам предпочитание към някого или към нещо; клоня. *Федерацията на професионалните съюзи на държавните и обществени служители се ръководеше от широки социалисти и **гравитираше** към партията.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно)

△ гравѝране || гравитѝране

ГРАДЍРАМ || ГРАДУЍРАМ

Градѝрам, -аш, *несв.*, *прех.* (от нем. gradieren). Подреждам по степени; степенувам. ***Градирам** задачите си.*

Градуѝрам, -аш, *несв.*, *прех.* (от нем. graduieren). *Спец.* Разпределям на градуси и означавам. ***Градуирам** колбата.*

△ градѝране || градуѝране

ГРА̀ЖДАНСТВЕНОСТ || ГРА̀ЖДАНСТВО

Гра̀жданственост, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* **1.** Широка известност и всеобщо признание. *Писал е* [Рабиндранат Тагор] *на бенгалско наречие, получило **гражданственост** в индийската литература.* (ЛФ) **2.** *Остар.* Цивилизованост. *Вие дори не ми*

забранихте да излагам възгледи, противни на вашите. И не се ядосвахте, а се държахте като мъдреци с човечност и ***гражданственост.*** (Сл. Боянов, Светлини над кладата)

Гра̀жданство, *мн.* няма. *ср.* **1.** *Събир.* Всички жители на един град като общност. *Моят съвет е по-скоро да поправим грешката, да не дразним* ***гражданството.*** (Ем. Станев, Иван Кондарев) **2.** Всички граждани, поданици на една страна като общност. *Българско* ***гражданство.*** **3.** *Стесн.* Всички цивилни жители на един град, област или цивилни поданици на дадена страна като общност. *В градината стана кръвопролитие!* ***Гражданството*** *и офицерството са в стълкновение!* (Ем. Станев, Иван Кондарев) **4.** Поданство.

ГРАНА̀Т[1,2] || ГРАНА̀ТА

Грана̀т[1] *м.* (от лат. granum 'зърно'). *Минер.* Минерал със зърнест строеж, обикновено с тъмночервен цвят и голяма твърдост. ***Гранатът*** *се употребява вместо шмиргел — за избрусване и шлифоване на различни предмети.* (Геол. IX кл.) || Този минерал, обработен като полускъпоценен камък. *Пръстен с тъмновинен* ***гранат.***

Грана̀т[2] *ж.* (от лат. granum 'зърно'). *Остар.* Субтропично дърво нар. **2.** Плодът на това дърво.

Грана̀та *ж.* (от ит. granata). **1.** *Воен.* Артилерийски снаряд; взривно вещество. *И обърна назад* [поп Андрей] *своя топ: / последната* ***граната*** */ изпрати / право там / — в божия храм!* (Гео Милев, Септември) **2.** *Воен.* Ръчна бомба. *На тръгване в ръцете ми стояха като най-скъп спомен* [...] *три ръчни* ***гранати*** *и около триста патрона.* (Сл. Трънски, Неотдавна) **3.** *Спорт.* Метална тежест, снабдена с дървена дръжка и предназначена за хвърляне надалече или в определена цел.

△ грана̀тен[1] || грана̀тов

ГРАНА̀Т[1,2] || ГРАНЍТ

Грана̀т[1,2] (вж. *гранат*[1,2] || *граната*).

Гранѝт *м.* (от ит. granito) **1.** *Минер.* Вид твърда скала със зърнест строеж, която се състои от кварц, ортоклаз и слюда, употребявана предимно като строителен материал. *В строителната промишленост се употребяват много минерали и скали, като мрамор,* ***гранит*** *и пр.* (Х. Попйорданов и др., Разработка на находища на полезни изкопаеми) **2.** *Прен.* Като *прил. неизм.* който е твърд, здрав, несломим.

△ грана̀тен || гранѝтен

ГРАНДОМА̀НИЯ || ГРАФОМА̀НИЯ

Грандома̀ния *ж.* (от лат. grandis 'голям' + гр. manía 'лудост'). Мания за величие и чувство за собствено превъзходство над другите.

Графома̀ния *ж.* (от гр. grápho 'пиша' + manía 'лудост'). Болезнена страст към писане и съчинителстване.

ГРАНИЧА̀РСКИ || ГРАНЍЧЕН

Гранича̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до граничар (военнослужещ от погранично войсково поделение). ***Граничарски*** *кучета.* ***Граничарски*** *писма.* ***Граничарска*** *служба.*

Гранѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до граница (линия, която разделя територията на две съседни държави или области; разделна линия между две посевни площи и под.; разграничаване, различие; краен допустим предел). ***Гранична*** *линия.* ***Гранични*** *войски,* ***Гранични*** *постове.* ***Граничен*** *офицер.*

ГРАНУЛА̀РЕН || ГРАНУЛА̀ТОРЕН

Гранула̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Спец.* Който се отнася до гранула (малки плътни късове от някакво вещество във вид на зърна). ***Грануларни** хапчета.*

Гранула̀торен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил. Техн.* Който се отнася до гранулатор (машина, с която се раздробяват руди и камъни на малки зърна). *След като температурата достигна към 1000 градуса, от **гранулаторното** отделение бе подадено суровото брашно за подсушаване и изпичане.* (РД)

ГРАФЍК || ГРА̀ФИКА[1, 2]

Графѝк, *мн.* -ци *м.* (от гр. graphikós). Художник, който работи графика. *Български **графици**.*

Гра̀фика[1] *ж.* (от гр. graphikós). **1.** Само *ед.* Вид изобразително изкуство, чиито изразни средства са точката, контурната линия, петното (в един тон, обикновено черен), които въздействуват в съчетание с бялата основа на листа. *Според съдържанието и предназначението си **графиката** се дели на изящна и приложна.* (Енциклопедия България. Т. II) || *Събир.* Произведения на това изкуство, разгледани като едно цяло. *Изложените композиции, портрети, пейзажи, скулптурни групи, бюстове, **графика** свидетелствуват за значителните успехи на нашето ново реалистично изкуство.* (ВН) **2.** Отделно произведение на това изкуство. ***Графика** с революционна тематика.*

Гра̀фика[2] *ж.* **1.** Съвкупност от всички средства на дадена писменост. *Латинска **графика**.* **2.** *Езикозн.* Съотношение на системата на писмените знаци с фонетичната система на езика. **3.** *Физ.* Геометрично изобразяване на функционалната зависимост между две променливи величини посредством линии в равнината. *Линейна **графика**.*

ГРАФЍК || ГРАФЍТ

Графѝк (вж. *график* || *графика*[1, 2]).

Графѝт *м.* (от гр. grápho 'пиша'). **1.** *Минер.* Черно-сив, лъскав и мек минерал, съставен от въглерод, от който се правят моливи, бои, огнеупорни съдове за металургията и др. *Тинята беше затрупала дърветата, а миньорите изкопаха **графит**.* (П. Бобев, Гърбавата ела) **2.** *Стесн.* Тънка пръчица от този минерал или от друг материал в молив. *Остря **гра̀фита** на молива.*

ГРАФЍТЕН || ГРАФЍЧЕН[1, 2]

Графѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до графит (вж. *график* || *графит*). *И като на филм в кошмара на болестта премина целият му живот: въглищният рудник [...] **графитната** мина в Мадагаскар и накрая последната злополучна експедиция.* (П. Бобев, Кактуси)

Графѝчен[1], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до графика[1] (вж. *график* || *графика*[1, 2]); графически. *В залите са подредени 145 живописни и **графични** изложби от 17 руски и 5 румънски художници.* (ЛФ)

Графѝчен[2], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до графика[2] (вж. *график* || *графика*[1, 2]); графически. *Решението на задачите се дава в **графичен** вид.* (ВН)

ГРАФОМА̀Н || ГРАФОНЍМ

Графома̀н *м.* Мъж, който страда от графомания (вж. *грандомания* || *графомания*). *Най-голямата част от авторите на такива* [схематични] *произведения са „културни, начетени" **графомани** или амбициозни „непризнати" литератори.* (НМ)

Графонѝм *м.* Писателски псевдоним, който се състои от отделни букви, цифри или други знаци. *Графонимите са едни от рядко срещаните псевдоними.*

ГРЕНЬО̀Р || ГРИМЬО̀Р

Греньо̀р *м.* (от фр. graineur). *Спец.* Производител на бубено семе. *Трябва опитът на производителите на бубено семе (* ***греньорите*** *) у нас да се обобщи.*

Гримьо̀р *м.* (от фр. grimeur). *Театр.* Лице, което се занимава с гримиране (слагане на грим) на актьори. ***Гримьорът*** *на театъра работѝ близо осем часа, докато постигне физическата ми прилика с Ленин.* (РД)

△ греньо̀рка || гримьо̀рка, греньо̀рски || гримьо̀рски

ГРИВ || ГРИФ[1, 2]

Грив, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Обикновено за гълъб, сокол — сив или изпъстрен със сиво. ***Грив*** *гълъб.* || За очи, вежди и др. — сив, сивкав.

Гриф[1], грѝфът, грѝфа, *мн.* грѝфове, *м.* (от нем. Griff 'хващане, хватка, дръжка'). Пластинка, обикновено от дърво, залепена върху шийката на струнен инструмент, към която при свирене се притискат струните. *Музикантът владее отлично своя* ***гриф*** *и лък.*

Гриф[2], грѝфът, грѝфа, *мн.* грѝфове, *м.*(от гр. grýphos). *Митол.* Грифон (в митологията на някои народи в древния Изток и в античната митология — чудовище с тяло на лъв, криле и глава на орел).

ГРО̀МОЛ || РО̀МОЛ

Гро̀мол *м.* Грохот, гърмеж, трясък, громолене. *През една модра априлска утрин още в тъмно от стария град Добрич излезе с* ***громол*** *писана добруджанска каруца.* (Г. Русалиев, И те са били деца)

Ро̀мол, *мн.* няма, *м. Поет.* Тих приятен шум от плискане на река, от шумене на гора, дъжд и др.; ромон. *Чуваше се само* ***ромолът*** *на реката.* (Д. Спространов, Охридска пролет)

ГРУ̀ДЕН || ГРУ̀ДЕСТ

Гру̀ден, *мн.* няма, *м. Старин.* Месец ноември. *Към края на месец* ***Груден****, през студените вече нощи калта по пътищата помръзваше.* (Д. Талев, Самуил)

Гру̀дест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* За растение — който има грудки (вж. ***грудка*** || ***грулка***). *Той* [полският хвощ] *е многогодишно растение. Презимува коренището, по което има* ***грудести*** *надебелявания, изпълнени със запасни хранителни вещества.* (Бот. VI кл.)

ГРУ̀ДКА || ГРУ̀ЛКА

Гру̀дка *ж.* Твърдо, кълбовидно надебеление на стъблото или на корена на растение. *Някои от цветята имат и коренища, а други луковици или* ***грудки****, които се изваждат през есента.* (Ив. Димитров, Обичай природата!)

Гру̀лка *ж. Диал.* Недозряла слива. *Варя чорба от* ***грулки****.*

ГРУ̀ПА || ТРУ̀ПА[1, 2]

Гру̀па *ж.* (от ит. gruppo). **1.** Няколко лица или еднородни предмети, събрани на едно място, заедно. *През прозореца се показа пъстра* ***група*** *от жени с бели забрадки, черни сукмани с извезани със златна сърма поли.* (РД) || Графично или скулптурно изображение на няколко лица. *В центъра на Берлин* [...] *се намира известната скулптурна група „Нептун“.* (РД) **2.** Обединение на лица върху основата на общи интереси, идеи, цели или обща дейност. *Трябваше да разширява и обсега на печатната пропаганда, като привлича все нови нелегални* ***групи****: на лека-*

рите, на печатарите. (В. Геновска, Повест за Юлиус Фучик) **3.** Неща или явления, обединени въз основа на общи свойства, признаци. *Езикова **група**.*

Тру̀па[1] *ж.* (от ит. truppa). Група драматични, оперни, циркови и др. артисти, които дават самостоятелни представления. *Воден от любовта си към театъра, даскал Генчо замисля и образува с помощта на колегите си любителска театрална **трупа**.* (Сп. Театър)

Тру̀па[2] *ж.* (от ит. truppa). Вид игра на карти за трима души. *През почивката играехме **трупа**.*

ГРЪКОФЍЛ || ГРЪКОФО̀Б

Гръкофѝл *м.* Привърженик или поклонник на гръцката нация, политика и култура.

Гръкофо̀б *м.* Лице, което мрази гръцката нация и култура, противник на гръцката политика.

△ **гръкофѝлски || гръкофо̀бски, гръкофѝлство || гръкофо̀бство**

ГУБЕРНА̀ТОРСКИ || ГУБЀРНСКИ

Губерна̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. gubernius, gubernator 'ръководител, управител'). **1.** Който е на губернатор (управител на губерния в Русия или висше длъжностно лице в колониални страни); губернаторов. *Губернаторска канцелария.* **2.** Който се отнася до губернатор. *Губернаторско предписание.*

Губѐрнски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. gubernius, gubernator 'ръководител, управител'). Който се отнася до губерния (административна териториална единица в Русия от началото на XIII в. и в СССР до районирането на страната през 1929—1930 г.) *Губернски чиновник.*

ГУЛА̀Ш || ГУ̀ЛЕШ[1, 2]

Гула̀ш *м.* (от унг. gulyás). Вид яхния от късове месо и картофи, унгарско национално ястие. *Тогава всички ще бъдем сити. Ти знаеш ли, хлапенце, какво е това унгарски **гулаш**?* (Ив. Хаджимарчев, Овчарчето Калитко)

Гу̀леш[1] *м.* Речна дънна риба от семейство щипоци с удължено до 10 cm тяло, жълтокафеникаво с тъмни петна по гърба, покрито с извънредно дребни люспи; тлъстак. Nemachilus barbatulus. *П. Дренски споменава и малката паничарка, наречена още **гулеш**.* (П. Делирадев, Витоша)

Гу̀леш[2] *м. Диал.* Буболечка, която яде корени на растения. *Тревата е пострадала от **гулеш**.*

Д

ДАРЀНИЕ || ДАРОВА̀НИЕ

Дарѐние, *мн.* -ия, *ср.* **1.** Пари, вещи, имоти и др., подарени от някого на някое лице, учреждение и др., обикновено с благотворителна и обществена цел. || Подаряване. *Американската данъчна система, която предвижда множество облекчения на онези, които се занимават с филантропска дейност, дава възможност на американските милионери да съчетаят рекламен ефект от **даренията** с чисто материална изгода.* (Хр. Ковачевски, Светът на картината) **2.** *Юрид.* Договор, с който едно лице отстъпва безвъзмездно пари, вещи, недвижими имоти и др. на друго лице, което приема. *Законът предвижда случаи, при които направените **дарения** се отменят.* (ОФ)

Даровàние, *мн.* -ия, *ср.* 1. Дарба, дар, талант, надареност, заложба, даровитост. *Трябва да имаме предвид, че е необходим упорит труд, за да може всяко* ***дарование*** *да се развие и стане пълноценно.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии). 2. Даровит човек; талант. *И все пак той* [Гео Милев] *е намерил случай да отдели две ценни* ***дарования*** *на театъра „Студия" и да ги посочи на обществеността: Дора Дюстабанова и Константин Кисимов.* (Н. Лилиев, Съч. Т. III)

ДВÒЕН || ДВÒЙСТВЕН

Двòен, двòйна, двòйно, *мн.* двòйни, прил. В *знач.* на: 1. Който има две еднакви части или е съставен от два еднородни предмета. ***Двойно*** *легло.* 2. Който се повтаря два пъти. ***Двойно*** *превъртане.* 3. Който е два пъти по-голям, увеличен два пъти; удвоен. ***Двойна*** *ширина.*

Двòйствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който има две различни или две противоположни качества или същини, двояк. ***Двойствена*** *природа.* 2. Който е неискрен, двуличен. ***Двойствен*** *живот.*

ДВУТÒНЕН || ДВУТÒНОВ

Двутòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* 1. Който тежи два тона. ***Двутонна*** *ракета.* 2. Който има вместимост два тона. ***Двутонен*** *вагон.* 3. Който може да превозва два тона товар. ***Двутонен*** *товарен камион.*

Двутòнов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е с два цвята или два нюанса на един цвят; двуцветен. ***Двутонов*** *десен.*

ДЕБАТЍРАМ || ДЕБИТЍРАМ || ДЕБЮТЍРАМ

Дебатѝрам, -аш, *несв., непрех.* и *прех.* (от нем. debattieren). Водя дебати (разисквания, изказвания по даден въпрос); обсъждам, разисквам. *На конференцията специалистите* ***дебатираха*** *за пречиствателната станция.*

Дебитѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* (от фр. débiter). 1. *Финанс.* Записвам нещо в задължение, минавам по сметка „да давам", като задължение. 2. *Остар.* Отбелязвам някого като длъжник. ***Дебитирам*** *предприятие.*

Дебютѝрам, -аш, *несв.* и *св., непрех.* (от фр. débuter). 1. За артист — играя за първи път на сцена. *В операта „Травиата" ще* ***дебютира*** *в главната роля една млада певица.* 2. Изявявам се за първи път публично в някаква дейност. *Само преди две години той* [Мане] ***дебютира*** *успешно в Салона с картината „Испански китарист" и оттогава се числи между многообещаващите млади сили.* (Хр. Ковачевски, Светът на картината)

△ дебатѝране || дебитѝране || дебютѝране

ДЕБЍТ[1, 2] || ДЕБЮ̀Т

Дебѝт[1] *м.* (от фр. débit). *Спец.* 1. Количеството течност или газ, което преминава за единица време през дадено място или което излиза от някакъв източник за единица време. ***Дебитът*** *на минералните извори се променя.* 2. Производствена възможност на машина или съоръжение да прекарва, извлича и под. определено количество течност за единица време. *Помпата е с* ***дебит*** *100 l/min.*

Дебѝт[2] *м.* (от фр. débit). *Финанс.* Лявата страна на счетоводния баланс и счетоводните сметки, на която се записват всички дългове и разходи на предприятието.

Дебю̀т *м.* (от фр. début). 1. Първо излизане на артист на сцена. Публиката ме посрещна с въодушевление. *Това бе моето първо театрално кръщение, моят* ***дебют.*** (Ст. Грудев, Бележити българи) 2. Първа публична изява в някаква дейност. *Стихосбирката е* ***дебют*** *на поета.* 3. *Шахм.* Началото, първите ходове от шахматната партия. *Започна големият шахматен турнир. В остра и напрегната*

партия унгарският гросмайстор проведе своеобразно и силно ***дебюта.*** (РД)

△ дебѝтен || дебю̀тен

ДЀБРИ || ДЀРБИ

Дѐбри, само *мн.* (от рус. дебри). **1.** Гъсти, непроходими гори. *Усойни* ***дебри.*** **2.** *Прен.* Труднодостъпни за човешкото познание неща. *Шилер има жив усет за социалните борби, опива се от идеала за напредък, губи се из* ***дебрите*** *на философията.* (М. Арнаудов, Гьоте, човек, поет, мислител)

Дѐрби, *мн.* няма, *ср.* (от англ. от собств.). *Спорт.* **1.** Надпрепускванията с тригодишни коне, уредени в Англия през 1778 г. от лорд Дерби. **2.** Най-важната, най-интересната среща от даден вид спортни състезания, от поредица от срещи. *В столичното* ***дерби*** *победиха волейболистите на „Академик".*

ДЀВСТВО || ДЀТСТВО

Дѐвство, *мн.* няма, *ср. Остар.* **1.** Девственост (целомъдрие, непорочност, непокътнатост, чистота). *По-харно да не беше ти родила / да беше спала в* ***девство*** *свята сила.* (К. Христов, Чеда на Балкана) **2.** Моминство (времето, през което девойката не е омъжена). *По-добре* ***девство,*** *отколкото лош мъж.*

Дѐтство, *мн.* няма, *ср.* Първият период от живота на човек, между раждането и пубертета; детинство. *Безгрижно* ***детство.***

ДЕГАЗЍРАМ || ДЕГИЗЍРАМ

Дегазѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. dégazer). *Спец.* Извършвам дегазация (отстраняване на последствията от химическо нападение чрез обезвреждане на отровните вещества, попаднали на дрехи, предмети, хора, животни и др.). ***Дегазирам*** *облеклото.*

Дегизѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. déguiser). Променям външния вид на някого с цел да не бъде разпознат или да прилича на определено друго лице. ***Дегизирам*** *актьор.*

△ дегазѝране || дегизѝране

ДЕГЕНЕРАЦИЯ || ДЕГРАДА̀ЦИЯ

Дегенера̀ция *ж.* (от лат. degeneratio). **1.** *Биол.* Влошаване, изгубване на ценните приспособителни или стопански качества на организмите в процеса на тяхното историческо или индивидуално развитие; израждане, дегенериране. **2.** *Биол.* Разрушаване на органи или клетки в процеса на индивидуалното развитие на организма. **3.** Духовно израждане при човека и човешкото общество; дегенериране. *Икономическото робство неизбежно води до духовна* ***дегенерация.***

Деграда̀ция *ж.* (от фр. dégradation). **1.** Постепенно изгубване на свойства и качества, връщане към по-низши форми; деградиране, упадък, израждане. *Физическа и морална* ***деградация.*** **2.** *Рядко.* Понижаване в служебно отношение, чин, степен.

△ дегенерѝрам || деградѝрам, дегенерѝране || деградѝране

ДЕДУ̀КЦИЯ || ИНДУ̀КЦИЯ

Леду̀кция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. deductio 'извеждане'). *Лог.* Форма на умозаключение и елементарен метод на познание чрез извеждане на частни изводи от общи положения. *В някои случаи в криминалистиката успешно се използува* ***дедукцията.***

Инду̀кция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. inductio 'подбуда'). **1.** *Филос.* Форма на умозаключение и елементарен метод на познание чрез извеждане на общо заключение, общ извод от частни случаи. *И макар аргументацията въз основа на опити*

*и наблюдения посредством **индукцията** да не е доказателство на общите заключения, все пак това е най-добрият път за аргументация.* (Ив. Въжарова, Исак Нютон) **2.** *Физ.* Възбуждане на електрична или магнитна енергия. *По закона на електромагнитната **индукция**, ако някой проводник пресече магнитното поле, в него възниква електричен ток.*(ВН) **3.** *Биол.* Нервен механизъм, с помощта на който състоянието на възбуда или задържане, характеризиращо един нервен център, поражда, определя появата на противоположно състояние в друг нервен център. *Един от най-важните закони за работата на големите мозъчни полукълба е подробно изученият от И. П. Павлов закон за **индукцията** на нервните процеси.* (Псих. X кл.)

△ дедуктѝвен || индуктѝвен

ДЕЗИНСЀКЦИЯ || ДЕЗИНФЀКЦИЯ

Дезинсѐкция *ж.* (от фр. désinsection). *Спец.* Изтребване на паразитни насекоми, които разнасят причинители на заразни болести или нанасят вреди на продукти и предмети. *В склада се появиха хлебарки и специалисти извършиха **дезинсекция**.*

Дезинфѐкция *ж.* (от фр. désinfection). *Спец.* Унищожаване на болестотворни микроби извън организма на човека със специални средства; обеззаразяване. *Навсякъде се носеше миризма на лизол — течност, с която пръскаха стените за **дезинфекция** и чистота.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант)

△ дезинсекцио̀нен || дезинфекцио̀нен

ДЕКАЛЍТЪР || ДЕЦИЛЍТЪР

Декалѝтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. déka 'десет' + litra 'литър'). Мярка за вместимост, равна на 10 литра. *Вместимостта на бъчвата е 20 **декалитра**.*

Децилѝтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от лат. decet 'десет' + гр. litra 'литър'). Мярка за вместимост, равна на една десета част от литъра. *Чашата събира два **децилитра** вода.*

ДЕКАМЀТЪР || ДЕЦИМЀТЪР

Декамѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. déka 'десет' + métron 'метър'). Мярка за дължина, равна на 10 метра.

Децимѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от лат. decet 'десет' + гр. métron 'метър'). Мярка за дължина, равна на една десета част от метъра.

ДЕКОДЍРАМ || КОДЍРАМ

Декодѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. décoder). Разчитам шифрован (кодиран) текст, карта и под., като променям употребения код в първоначалните общоприети букви и означения. *Радистът **декодира** радиограмата.*

Кодѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. coder). Зашифровам текст, карта и под., като използувам определени условни знаци (код). ***Кодирам** карти. **Кодирам** съобщение.*

△ декодѝране || кодѝране

ДЕКРЕДИТЍРАМ || ДЕКРЕТЍРАМ

Декредитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. décréditer). **1.** *Финанс.* Спирам кредит (заем). *Банката **декредитира** губещото предприятие.* **2.** *Рядко.* Подбивам влиянието, авторитета на някого или на нещо; дискредитирам.

Декретѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. décréter). **1.** Постановявам чрез декрет (правителствено постановление със сила на закон). *Хитлер се готвеше да*

*обяви войната срещу Съветска Русия за свършена и да **декретира** „новия ред" в Европа.* (В. Коларов, Против хитлеризма и неговите български слуги) 2. *Прен.* Разпореждам се самоволно.

△ декрѐдитѝране || декретѝране

ДЕКРЕТЍРАМ || ДИСКРЕДИТЍРАМ

Декретѝрам (вж. ***декредитирам*** || ***декретирам***).

Дискредитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. discréditer). Подбивам авторитета на някого. ***Дискредитирам*** *чуждите фирми.*

△ декретѝране || дискредитѝране

ДЕЛЕГА̀Т || ДЕПУТА̀Т

Делега̀т *м.* (от лат. delegatus). Избрано или назначено лице, което е упълномощено да представя организация, колектив или държава на конференция, конгрес и под. ***Делегатите*** *на* [партийната] *група, освен пълномощното ѝ, трябва да представят на конгреса и резултата на годишната ѝ дейност.* (Г. Кирков, Избр. пр. Т. I)

Депута̀т *м.* (от лат. deputatus). В *знач.* на: Лице, което е избрано за член на централен или местен орган на държавна власт. *Звеноводката Ана Федотовна Бедненко е **депутат** във Върховния съвет на Украйна.* (Н. Фурнаджиев, Между приятели)

△ делега̀тски || депута̀тски

ДЕЛЁН || ДЕЛЍМ || ДЕЛЍТБЕН

Делён, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от деля. Който е раздробен на части. *Печалбата е **делена** по равно.*

Делѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да се дели. ***Делим*** *имот.*

Делѝтбен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който е резултат от делитба, подялба, дележ. ***Делитбени*** *граници.* 2. Въз основа на който се извършва делитба. ***Делитбени*** *белези.* ***Делитбен*** *принцип.*

ДЕМЀНЦИЯ || ДИМЀНСИЯ

Демѐнция *ж.* (от лат. dementia). *Мед.* Невъзвратима, трайна загуба на умствените способности и на по-рано усвоените знания и практически навици, породена от органични изменения в мозъка. ***Деменцията*** *е резултат от различни заболявания на мозъка — атеросклероза, травми и др.*

Димѐнсия *ж.* (от лат. dimensio). *Физ.* Измерение при физичните величини, което изразява връзката на една производна физична величина с основната величина в употребяваната измерителна система. ***Димензията*** *служи за удобно пресмятане на числените стойности на величините при преминаване от една мерна единица към друга.*

ДЕМОНОМА̀ГИЯ || ДЕМОНОМА̀НИЯ

Демонома̀гия *ж.* (от гр. daímon, -onom 'зъл дух' + magéia 'магия'). Магьосничество чрез извикване на зли духове. ***Демономагия*** *била разпространена найвече през средните векове.*

Демонома̀ния *ж.* (от гр. daímon, -onom 'зъл дух' + manía 'лудост'). *Мед.* Душевно разстройство, при което човек си е внушил, че е обзет от зли духове.

ДЕМОНСТРАТЍВЕН || ДЕМОНСТРАЦИО̀НЕН

Демонстратѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. demonstrativus 'показателен'). В *знач.* на: За проява, действие, поведение — който е предизвикателно

силно изразен, изтъкнат, понякога с цел да се изрази протест или враждебно чувство, отношение към някого. *Демонстративно напускане.*

Демонстрацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от рус. демонстрационный). Който се отнася до демонстрация (показване на нещо — апарати, уреди, филми, явления и др., обикновено с познавателна или учебна цел). ***Демонстрационни** уреди.*

ДЕНАТУРА̀НТ || ДЕНАТУРА̀Т

Денатура̀нт *м.* (от лат. denaturans, -antis). *Хим.* Вещество, което разваля, променя естествените качества, цвета на нещо. *В спирта е прибавен **денатурант**.*

Денатура̀т *м.* (от лат. denaturatus, който е лишен от природните си свойства). *Хим.* Продукт за консумация (храна, напитки — най-често спирт), направен негоден за употреба чрез прибавяне към него на вредни или неприятни на вкус вещества (*денатуранти*). ***Денатуратът** е оцветен в синьо.*

ДЕПРЕСЍРАН || ДЕПРЕСО̀РЕН

Депресѝран, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от депресирам като *прил.* (от фр. dépresser). Който е изпаднал в депресия; потиснат. ***Депресирана** личност.*

Депресо̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от фр. dépresseur). *Мед.* Който е свързан с понижаване на кръвното налягане. ***Депресорни** медикаменти.*

ДЕПРЀСИЯ || ИМПРЀСИЯ

Депрѐсия *ж.* (от лат. depressio 'натискане'). **1.** *Геол.* Падина върху земната повърхност, която лежи под морското равнище, или изобщо част от земната повърхност, която е по-ниска от окръжаващите я земни форми. *В Азия се намират просторни низини и обширни плата, най-високите планини и най-дълбоките падини (**депресии**) на Земята.* (Геогр. IX кл.) **2.** *Метеор.* Област с ниско атмосферно налягане. *Въздушните маси в атмосферата се намират в неспирно и разнообразно движение, съпроводено с много метеорологични явления — валежи, **депресии**.* (Б. Трайков, Владетел на океани) **3.** *Иконом.* Присъщ на капиталистическата икономика период, който настъпва непосредствено след икономическата криза и се характеризира със застой в стопанския живот на страната, безработица, ниска работна заплата и др. *Безработица, криза, **депресия**! Тия три думи като че ли бяха заместили всякаква усмивка по устата на хиляди, милиони мъже и жени.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант) **4.** Болезнено състояние на душевна потиснатост; угнетено, потиснато състояние на духа. *Любовта не всякога е взаимна, понякога тя причинява страдания [...] Настъпва **депресия**, меланхолия.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Импрѐсия *ж.* (от лат. impressio 'впечатление'). **1.** Впечатление. *Скици по **импресия**.* **2.** *Литер.* Художествено произведение въз основа на впечатление от видяно, чуто или преживяно. *През 1924 г. са отпечатани **импресиите** на Гео Милев „Грозни прози“.* **3.** *Муз.* Инструментална пиеса със свободно импровизационно развитие. *В битовите си композиции и **импресии** младият композитор изразява поетичната красота на селския живот.*

Δ **депрѐсѝвен||импресѝвен**

ДЕРМАТЍН[1, 2] || ДЕРМАТЍТ || ДЕРМАТО̀Л

Дерматѝн[1], *мн.* няма, *м.* (от гр. derma, -atos 'кожа'). *Апт.* Мехлем, който се употребява за лекуване на различни кожни наранявания, подсичане, изгаряне и др. ***Дерматинът** съдържа рибено масло.*

Дерматѝн[2], *мн.* няма, *м.* (от гр. derma, -atos 'кожа'). *Спец.* Вид изкуствена кожа, която се използва за тапицировка, подвързване на книги, направа на ку-

фари и др. *По-важните* материали за подвързия *са т. нар. изкуствени кожи (пегамоид, **дерматин**).* (Г. Върбанов и др., Наборна техника)

Дермати̇̀т *м.* (от гр. dermatitis 'кожен'). *Мед.* Възпаление на кожата, предизвикано от механични, физични или химични дразнители от външната среда. *Признаците на **дерматит** са: зачервяване, оток на кожата, мехури, лющене, сърбеж, болка и др.* (Енциклопедия А—Я)

Дермато̀л, *мн.* няма, *м. Апт.* Жълт прах без мирис, неразтворим във вода, който се употребява като антисептично, стягащо и подсушаващо лекарство. *Посипвам рана с **дерматол**.*

△ дермати̇̀нов || дермати̇̀тов || дермато̀лов

ДЕСПО̀НТ || ДЕСПО̀Т

Деспо̀нт *м.* (от гр. despònto). Обущарски инструмент, с помощта на който се украсява лицевата страна на подметката, показваща се като ивица около предната част на обувката.

Деспо̀т *м* (от гр. despótes). **1.** *Истор.* Неограничен, абсолютен владетел в робовладелските монархии на древния Изток (Асирия, Вавилон, Египет, Индия, Иран, Китай и др.). *Аз не искам да се покланям пред никакви пирамиди, които ни напомнят, че преди хилядолетия над хората са владеели мрачни и жестоки **деспоти**.* (Стр. Кринчев, Забравени реалисти) || *Разш.* Владетел, управник, който има неограничена власт над своите поданици. *Възкачването на престола на Фридриха II още по-тясно свързало свръзките, които са съществували между този просветен **деспот** и Волтера.* (Сп. Читалище) **2.** *Прен.* Човек, който има неограничена власт над други хора, който отнема свободата им, не зачита тяхната воля, желания и интереси; потисник, угнетител, тиранин. *Тоя суров и зъл чифликчия [...] господаруваше в селото като истински **деспот**.* (А. Гуляшки, Село Ведрово) **3.** *Истор.* Във Византия — титла, давана първоначално на императора, а по-късно и на най-близките му роднини и приближени лица. **4.** *Истор.* През средните векове — владетел, управител на област в някои държави на Балканския полуостров. *В Родопите през XIII век се е гнездило княжеството на мелнишкия **деспот** Слава, [...] епически представител на средновековно феодалство.* (Ив. Вазов, Живописна България) || *Истор.* В България през XIII и XIV в. — най-високата титла след царската или владетел с такава титла. *Придворните длъжности и титли също бяха гръцки [...] **деспот**, севастократор, великий примикюр.* (Ив. Вазов, Светослав Тертер) **5.** *Остар.* Владика. **6.** *Остар.* Игумен на манастир.

ДЕСПО̀НТ || ДИСКО̀НТО

Деспо̀нт (вж. ***деспонт** || **деспот***).

Диско̀нто, *мн.* няма, *м.* (от ит. sconto или англ. discount). *Банк.* Процент, който банката удържа при изплащане на полици преди изтичането на техния краен срок.

ДЕТОНА̀ЦИЯ[1,2] || ДЕТРОНА̀ЦИЯ

Детона̀ция[1] *ж.* (от фр. détonation). **1.** Силен, мощен, взрив, силно избухване. *Зад шестимата, заели позиция по на десет-петнадесет крачки един от друг лежаха два трупа на жандармеристи, разкъсани и обезобразени от бомбена **детонация**.* (Д. Ангелов, На живот и смърт) || Ударна вълна, предизвикана обикновено от такъв взрив. *Още две светливи избухвания и две **детонации**, и както се стори на Евгени, стрелбата затихна за дълго.* (Д. Ангелов, На живот и смърт) **2.** *Спец.* Процес на химическо превръщане на взривно вещество, който се разпространява по веществото със свръхзвукова скорост и е съпроводен с освобождаване на енергия. ***Детонацията** не даде възможност да се направи опитът.* **3.** *Техн.*

При двигатели с вътрешно горене — мигновено взривно изгаряне на горивната смес, съпроводено с висока скорост на разпространение на пламъка и образуване на ударна вълна.

Детонация[2] *ж.* (от фр. détonation). *Муз.* Отклонение от точната височина на тона при пеене или при свирене на струнен или духов инструмент; неточно, фалшиво.

Детронация *ж.* (от фр. détronation). Сваляне от трон, лишаване от царска власт. *Една вечер князът* [Батенберг] *можа да се запознае със сведенията, събрани от неговата тайна служба. Тук открито бяха говорили, дори агитирали за неговата* ***детронация.*** (В. Геновска, Седем години)

Δ детонатор || детронатор, детонационен || детронационен, детонирам || детронирам, детониране || детрониране

ДЕФАНЗЙВА || ОФАНЗЙВА

Дефанзйва, *мн.* няма, *ж.* (от фр. défensive). *Рядко.* Отбрана, защита, която е неактивна, ненастъпателна. *Войската преминава в* ***дефанзива.***

Офанзйва *ж.* (от фр. offensive). *Воен.* Нападение срещу противника на широк фронт; настъпление. *В първите дни на новата 1945 година хитлеристите започнаха* ***офанзивата*** *си откъм запад.* (П. Славински, Последният щурм)

Δ дефанзйвен || офанзйвен

ДЕФЕКТЕН || ДЕФЕКТЙВЕН

Дефектен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. defectus). **1.** За предмет, вещ, стока — който е с дефект (недостатък, повреда), който има дефект. ***Дефектни*** *стоки.* **2.** *Рядко.* Който се отнася до дефекти, който е свързан с тяхното установяване, описване и отстраняване.

Дефектйвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. defectivus). **1.** *Мед.* Който е с физически или психически недостатъци. ***Дефективен*** *младеж.* **2.** Непълен. **3.** *Езикозн.* Който не притежава някои от нормалните за дадената част на речта форми. *У* ***дефективните*** *глаголи липсват някои форми на спрежението.*

ДЕФИБРАТОР || ДЕФИБРИЛАТОР

Дефибратор *м.* (от нем. Defibrator). *Техн.* Машина за развлакняване, смилане на дървесна маса в целулозно-хартиеното производство.

Дефибрилатор *м.* (от фр. défibrilateur). *Мед.* Апарат, предназначен за възстановяване на правилните съкращения на сърцето. ***Дефибрилаторът*** *се използува в сърдечната хирургия.*

ДЕФИЛЙРАМ || ДЕФИНЙРАМ

Дефилйрам -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от фр. défiler). За множество от хора, подредени в редици, колони — минавам в тържествен марш. *След като* ***дефилираха*** *по главните улици на София, войските се упътиха към лагера.* (С. Радев, Строителите на съвременна България)

Дефинйрам, -аш. *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. définir). Давам дефиниция; кратко, сбито излагам съдържанието на някакво понятие, описвам съществените признаци на съответния обект; определям. *Преди да дадем определение за правилен многостен, ще* ***дефинираме*** *понятието многостенен ъгъл.* (Сп. Математика)

Δ дефилиране || дефиниране

ДЕФЛАЦИЯ[1, 2] || ИНФЛАЦИЯ

Дефлация[1] *ж.* (от фр. déflation). *Иконом.* Намаляване количеството на книжните пари в обръщение с цел да се повиши покупателната сила на паричната

единица. *Намалението на стокообмена, главно намалението на износа и* ***дефлацията*** *са последица от войната.*

Дефла̀ция[2] *ж.* (от фр. déflation). *Геол.* Отвяване, издухване на изветрителните продукти, на ронливите горни слоеве на земната кора, причинено от рушителната дейност на вятъра.

Инфла̀ция *ж.* (от лат. inflatio 'надуване'). *Иконом.* Характерно за капиталистическите страни — прекомерно, свръх нуждите на стопанския оборот увеличаване количеството на банкнотите в обръщение, което довежда до тяхното обезценяване. *Растящата емисия на книжни пари предизвика* ***инфлация*** *и влошаване положението на широките трудещи се маси.* (Е. Андрейчин, Афганистан)

ДЖА̀НТА || ДЖО̀НТА

Джа̀нта *ж.* (от фр. jante) *Техн.* Външният метален кръг на автомобилно, мотоциклетно или велосипедно колело, на който е закрепена гумата.

Джо̀нта *ж.* (от ит. giunta 'наставка'). *Спец.* Парче гьон, което се употребява като наставка към ток на обувка.

ДЖИРА̀НТ || ДЖИРА̀Т

Джира̀нт (вж. ***индосант*** || ***индосат***).

Джира̀т (вж. ***индосант*** || ***индосат***).

ДЖО̀НКА || ДЖО̀НТА

Джо̀нка *ж.* (от хол. jonk). Дву-четиримачтов дървен плавателен съд, който се използува за превозване на стоки в крайбрежни морски или речни плавания в Югоизточна Азия. *Срещу кораба като червени водни лилии изплуват* ***джонки.*** *Издули листовидни платна, островърхите лодки се плъзгат по първите лъчи към радостни надежди.* (Б. Трайков, Владетел на океани)

Джо̀нта (вж. ***джанта*** || ***джонта***).

ДИАГНО̀ЗА || ДИАГНО̀СТИКА

Диагно̀за *ж.* (от гр. diágnosis 'разпознаване, преценка'). **1.** *Мед.* Лекарско заключение за същността на болест и състоянието на болния. *Окончателна* ***диагноза.*** *Определям* ***диагноза.*** **2.** *Прен. Разг.* Преценка, заключение за същността на някакво явление или проява на характера и възможностите на дадено лице и под. *Обичай е, и у немците, кога се яви нов талант да се прави* ***диагноза*** *на таланта му, не само по онова, което той дава, а и* [което] *обещава.* (П. П. Славейков, Немски поети)

Диагно̀стика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. diágnosis 'разпознаване, преценка') *Мед.* **1.** Наука за методите, чрез които се установяват верни и точни диагнози. **2.** Определяне, установяване на диагноза чрез определен метод; диагностиране. *Апарат за ултразвукова* ***диагностика.***

ДИАЛЀКТЕН || ДИАЛЕКТЍЧЕН

Диалѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от гр. diálektos 'говор'). *Езикозн.* Който се отнася до диалект (местна, териториална разновидност, отклонение от общонародния език, на която говори част от дадена народност или нация; наречие). ***Диалектен*** атлас.

Диалектѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, прил. Който е основан на законите на диалектиката (вж. ***диалектика*** || ***диалектология***); свойствен на диалектиката; диалектически. ***Диалектично*** *развитие.*

ДИАЛЀКТИКА || ДИАЛЕКТОЛО̀ГИЯ

Диалѐктика *ж.* (от гр. dialektikḗ 'изкуство да се води разговор'). **1.** *Филос.* Наука за всеобщите закони на развитието на природата, обществото и мисленето, обясняваща явленията в техните връзки и взаимна обусловеност, в тяхното измерение и развитие; метод на познаване на явленията в природата, обществото и мисленето в тяхното движение, изменение и развитие. *Материалистическа диалектика.* **2.** Самият процес на движение и развитие. *Диалектика на природата. Диалектика на живота.* **3.** В древногръцката класическа епоха — изкуството да се води спор, да се търси истината, като се задават въпроси и се разкриват и преодоляват противоречията в съжденията на противника; умението да се прилагат логически доводи в спора.

Диалектоло̀гия *ж.* (от гр. diálektos 'говор' + lógos 'наука'). **1.** Само *ед. Езикозн.* Дял от езикознанието, който изучава диалектите на един език. || Тази наука като учебен предмет във висше или полувисше учебно заведение. *Семинар по диалектология.* **2.** *Разг.* Учебник по този предмет. *Излезе от печат* ***диалектология*** *на българския език.*

△ диалектѝк || диалектоло̀г, диалектѝчен || диалектологѝчен, диалектѝчески || диалектоло̀жки

ДИАПОЗИТѝВ || ПОЗИТѝВ

Диапозитѝв *м.* (от гр. diá 'през' + лат. positivus 'положителен'). *Спец.* Прозрачен позитив за проекционен апарат. *Говори проф. Дечко Узунов, след което бяха прожектирани цветни* ***диапозитиви*** *на творбите на художника.* (ВН)

Позитѝв *м.* (от лат. positivus 'положителен'). **1.** *Фотогр.* Фотографично изображение, чиято яркост съответствува на яркостта на снимания обект. *В цветната фотография* ***позитивът*** *е изображение на цвета, който съответствува на снимания обект.* **2.** *Езикозн.* Положителна степен.

△ диапозитѝвен || позитѝвен

ДИВЕРСА̀НТСКИ || ДИВЕРСИО̀НЕН

Диверса̀нтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до диверсант (лице, извършващо подривна, вредителска дейност срещу установен държавен ред; вредител, смутител). *Диверсантска дейност. Диверсантско оръжие.*

Диверсио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до диверсия (разрушителни, вредителски действия за внасяне на смут от агенти на чужда капиталистическа държава или на класово-вредителска организация). *Отказвайки се да участвуват в изборите, [...] опозиционерите тръгват по пътя на провокациите, на* ***диверсионните*** *и терористически актове.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

ДИВИЗИО̀Н || ДИВѝЗИЯ

Дивизио̀н *м.* (от фр. division 'деление, отделение'). *Воен.* **1.** Тактическо и организационно-административно подразделение в някои части и съединения на сухопътните войски. Конен ***дивизион.*** **2.** *Воен. Мор.* Отряд от няколко еднотипни кораба.

Дивѝзия *ж.* (от лат. divisio 'деление, разделение'). *Воен.* **1.** Голямо тактическо съединение в сухопътните и военновъздушните войски, в състава на което се включват постоянен брой еднородни или разнородни войскови части. *Пехотна* ***дивизия.*** **2.** Висше тактическо съединение във военноморските сили.

ДИКТА̀Т || ДИКТА̀ТОР

Дикта̀т *м.* (от нем. Diktat по лат. dicto 'произнасям'). **1.** *Полит.* Международен договор, принудително наложен на по-слабата от договарящите страни. *При*

това всеки разумен човек разбира, че не е могъщият Съветски съюз, който ще се подчини на какъвто и да е империалистически ***диктат.*** (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) **2.** Принудително налагане на мнение, желание.

Диктатор *м.* (от лат. dictator). **1.** Истор. В древния Рим — управител с неограничена власт, назначаван от сената за 6 месеца или безсрочно при извънредни случаи на голяма опасност за държавата. *Сула накарал да го провъзгласят за* ***диктатор*** *[...] и се заловил да издаде нови закони.* (Н. Михайловски, Ръководство към всеобщата история) **2.** Длъжностно лице с неограничена власт или пълномощия в управлението на някоя държава. *Тя* [гробницата] *е на Стамболов. Тихо почива, спи в безметежен сън бившият* ***диктатор*** *на България.* (Ив. Вазов, Пъстър свят) || Лице, което се ползува с голямо влияние в някоя област, където обикновено налага своето мнение при решаването на важни проблеми. *Аз винаги искам да бъда съветник, а не* ***диктатор*** *на модата.* (Сп. Жената днес) **3.** *Прен.* Властен и деспотичен човек; насилник.

ДИКТОФОН || ДОМОФОН

Диктофон *м.* (от лат. dicto 'диктувам' + гр. phonė 'глас'). *Спец.* Апарат за записване и възпроизвеждане на устна реч, като възпроизвеждането може да стане със скорост, различна от скоростта при записването. ***Диктофонът*** *се използува за кореспонденции, лекции и др.*

Домофон *м.* (от гр. dómos 'ден' + phonė 'глас'). *Нов.* Подобно на телефон приспособление, което свързва входната врата с отделните помещения на сграда. *Обаждам се по* ***домофона.***

ДИМИТРОВ || ДИМИТРОВСКИ

Димитров, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на вожда и учителя на българския народ Георги Димитров. *Сборникът съдържа* ***Димитрови*** *статии.*

Димитровски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Присъщ, свойствен на Георги Димитров. *С* ***димитровски*** *устрем,* ***димитровска*** *вярност.* **2.** Който е свързан с Георги Димитров или носи името му. Носител на ***Димитровска*** *награда.* || Който е свързан с епохата на строителството на социализма в България под ръководството на Георги Димитров. *Осъществяване на* ***димитровския*** *строителен план.*

ДИНАМИТЕН || ДИНАМИЧЕН

Динамитен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от гр. dýnamis 'сила'). Който съдържа динамит (силно избухливо вещество от напоена с нитроглицерин шуплива пръст). ***Динамитна*** *мина.* ***Динамитна*** *експлозия.*

Динамичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. dinamikė). **1.** *Мех.* Който е основан на законите на динамиката (дял от механиката, изучаващ законите на движението на телата във връзка със силите, които действуват върху тях; усилен ход в развоя на нещо; напрегнатост на действието); динамически. ***Динамичен*** *метод.* **2.** *Прен.* Който е свързан с много движение, действие; напрегнат, динамически. ***Динамични*** *събития.* **3.** За човек — който е енергичен, активен в своите действия. ***Динамична*** *личност.* **4.** *Литер.* Който съдържа динамизъм (бързо, напрегнато развитие на действието в епическо и особено в драматическо художествено произведение). ***Динамична*** *литературна творба.* **5.** *Муз.* Който се отнася до динамика (действие, наситено с голямо напрежение; динамизъм, динамичност). ***Динамична*** *оркестрова партия.*

ДИПЛОДОК || ДИПЛОКОК

Диплодок *м.* (от гр. diplós 'двоен' + dókos 'греда'). *Зоол.* Гигантско изкопаемо влечуго от рода на динозаврите с дълга шия и опашка и дължина на тялото

до 25 m, живяло на Земята през вторичната ера. *Скелет на **диплодок**.*

Диплоко̀к *м.* (от гр. diplós 'двоен' + kókkos 'двоен' + lókkos 'зърно'). *Мед.* Род бактерии, които се характеризират с чифтно разположение. *Към **диплококите** спадат гонококите и пневмококите.*

ДИПЛОМА̀НТ || ДИПЛОМА̀Т

Диплома̀нт *м.* (от гр. díploma 'двойно сгънат лист'). *Нов.* Студент, който подготвя дипломна работа за завършване на висшето си образование. ***Дипломантите** стояха вцепенени. Те видяха навлажнените очи на своя професор, който се прощаваше кротко с този мил кът.* (Ив. Борисов, Нашите първи геолози)

Диплома̀т *м.* (от лат. diplomatus 'снабден с грамота'). **1.** *Дипл.* Правителствен представител на дадена държава, който осъществява официалните ѝ отношения с други държави. *В консулатото престана всеки етикет и стеснение.* [...] ***дипломати** и българи се поставиха на равна нога.* (Ив. Вазов, Нова земя) || *Разш.* Служител във ведомството на външните работи в дадена страна. **2.** *Прен. Разг.* Човек с гъвкав, остър ум, който постига целите си, като умело урежда отношенията си с другите лица. *Отличен **дипломат**, Александър правеше често тия разходки из народа* [...] *И народът го обичаше.* (Ив. Вазов, Иван Александър)

△ диплома̀нтка || диплома̀тка, диплома̀нтски || диплома̀тски

ДИПЛОМА̀ТИКА || ДИПЛОМА̀ЦИЯ

Диплома̀тика, *мн.* няма, *ж.* (от фр. diplomantique). *Истор.* Спомагателна историческа дисциплина, която изучава формата и съдържанието на документите, за да установи тяхната достоверност, времето на написването им и др. *В България **дипломатиката** не е разработена, но нейните указания се прилагат в научните изследвания върху историческите документи от славянски, византийски и друг произход.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. II)

Диплома̀ция *ж.* (от фр. diplomatie). **1.** *Дипл.* Съвкупност от методи, средства, действия и правни норми, с които си служат държавните органи и техните представители при провеждане на външната политика на държавата. *Готовите за война германски империалисти, подлъгани от миролюбивите жестове на английската **дипломация**, вярват, че Англия ще остане неутрална в бъдещата война.* (Ист. X кл.) **2.** Само *ед. Стесн. Разг.* Специалност във висше учебно заведение. *Следвам **дипломация**.* **3.** Само *ед. Събир. Остар.* Дипломатите на една държава, на един континент, всички дипломати. **4.** *Разг.* Дипломатичност. *Аз нарочно се направих пред шефката, че нищо не зная... — тя сама ме вика... — Виж, това е тънка **дипломация**.* (Ст. Л. Костов, Големанов)

ДИСЕМИНА̀ЦИЯ || ДИСИМИЛА̀ЦИЯ

Дисемина̀ция *ж.* (от лат. disseminatio 'разпръсвам'). *Мед.* Разпространяване на инфекциозен процес по целия организъм чрез кръвоносната или лимфатичната система; разсейване.

Дисимила̀ция *ж.* (от лат. dissimilatio 'разподобяване'). **1.** Изменение, което разрушава сходство, подобие; разподобяване. **2.** *Биол.* Процес при обмяната на веществата в живата материя, при който усвоените вещества се разпадат на попрости съединения и се отделя необходимата за организма енергия. **3.** *Езикозн.* Замяна на един от два еднакви или сходни звука в една дума с друг, по-малко сходен с този, който остава без изменение; разподобяване. *Срещаното в някои го̀вори име Глигор е резултат на **дисимилацията** на Григор.*

△ дисеминацио̀нен || дисимилацио̀нен

ДИСИМИЛА̀ЦИЯ || ДИСИМУЛА̀ЦИЯ

Дисимила̀ция (вж. ***дисеминация** || **дисимилация***).

Дисимула̀ция *ж.* (от лат. dissimulatio). Преструване, потайване, скриване.

ДИСКА̀НТ || ДИСКО̀НТО

Диска̀нт *м.* (от лат. discantus). *Муз.* **1.** Висок детски глас, който съответства на женския глас сопрано. *Пригласяха им* [на избухналите бомби] *отсечените, светкавични гласове на пушките, прилични на **дискантите** на черковния хор.* (Д. Спространов, Самообречените) **2.** Хорова партия, изпълнявана от високи детски или женски гласове.

Диско̀нто (вж. ***деспонт** || **дисконто***).

ДИСКРЕДИТЍРАМ || ДИСКРИМИНЍРАМ

Дискредитѝрам (вж. ***декретирам** || **дискредитирам***).

Дискриминѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* (от лат. discrimino). **1.** Лишавам от права и потискам определена категория хора. **2.** Установявам неблагоприятен режим по отношение на някого или нещо; създавам неравенство между физически или юридически лица.

△ дискредитѝране || дискриминѝране

ДИСПЀПСИЯ || ДИСПЀРСИЯ

Диспѐпсия *ж.* (от гр. dyspepsia). *Мед.* Смущение, разстройство в храносмилането, съпроводено от различни неприятни усещания — тежест, гадене и под. ***Диспепсията** може да се дължи и на нарушение във функцията на стомашночревните жлези.* (Т. Ташев, Клинична диететика)

Диспѐрсия *ж.* (от лат. dispersus 'разпръснат'). **1.** *Хим. Физ.* Раздробяване и разпръскване на вещество на малки части от друга среда. || Степен на раздробяване на вещество на дребни частици. **2.** *Физ.* Течна смес, частиците на която са равномерно разпределени помежду си. *Латексът е водна **дисперсия** на каучука.*

△ диспепсио̀нен || дисперсио̀нен

ДИСТА̀НЦИЯ || ИНСТА̀НЦИЯ

Диста̀нция *ж.* (от лат. distantia). **1.** Разстояние между две отделни неща. *И двамата едновременно съзнават трагикомизма на положението си. Това дава кураж на момъка и той почва да си потътрева стола по-близо до момата, но момата завардва същата **дистанция**, като си тътри стола по-надалеч.* (Ал. Константинов, Пътни бележки в Швейцария) **2.** *Прен.* Различие, несъответствие между две или повече лица. *Той имаше особена дарба да налага със самото си присъствие онова чувство на респект, което ние изпитвахме към него, без обаче да нарушава и **дистанцията**, която бе необходима да съществува между учител и ученици.* (К. Тулешков, Наши зоолози) **3.** *Спец.* В жп транспорт — крайна точка на всеки гаров коловоз, вън от която в посока на открития път не може да бъде оставян подвижен състав, без да се застрашава сигурността на движението. **4.** *Спец.* Административно-технически участък от шосеен, железен и воден път.

Инста̀нция *ж.* (от лат. instantia 'стоящ над'). Поредна степен в съдебно или административно учреждение. *Върховният съд е **инстанция**, към която трябва да се отнасяме с всичката сериозност.* (Г. Димитров, Георги Димитров пред фашисткия съд) || Поредна степен в организацията на някаква дейност. *Писмата бяха изпратени по два института в Пловдив и по две висши **инстанции** в София.* (Н. Каралиева, Неуловимият)

ДИСЦИПЛИНА̀РЕН || ДИСЦИПЛИНЍРАН

Дисциплина̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. disciplina през рус. дисциплинарный). **1.** Който се отнася до дисциплина (задължително спазване на установен ред). **2.** Който е свързан с нарушение на дисциплината. **3.** Който се прилага за изправяне на нарушенията на дисциплината; изправителен. ***Дисциплинарни мерки.***

Дисциплинѝран, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от дисциплинирам като *прил.* **1.** За човек — който е приучен да спазва дисциплината, реда на даден колектив, при определена работа и пр. ***Дисциплинирана личност.*** **2.** За ум, воля и под. — който е с изградени навици за строго спазване на определен начин на работа, на съществуване. ***Дисциплинирана памет.***

ДНЕВА̀ЛЕН || ДНЀВЕН

Днева̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от рус. дневальный). **1.** Дежурен, който се грижи за реда и опазването на вещите в казармено помещение, на лагер, в бригадирско общежитие и под. ***Дневален моряк.*** **2.** Като *същ.* **дневален**, *мн.* **дневални**, *м.* Военнослужещ, назначен да наблюдава за определен срок реда и чистотата на помещенията на своята част. *До късно през нощта* ***дневалният*** *слушаше шушукането от палатката.* (Кр. Кръстев, Катастрофа) **3.** Който се отнася до дежурство по реда и опазването на вещите в казарма, бригадирско общежитие и под. ***Дневални*** *задължения.* **4.** Като *същ* ***дева̀лната***, обикновено членувано, *ж.* Стаята, помещението, което е предназначено за дежурните по реда и опазването на вещите в казарма, бригадирско общежитие и под.

Днѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който е свойствен на деня. ***Дневна светлина.*** || Обикновено за час — който се включва в границите на деня, който се отнася към деня. ***Дневен час.*** **2.** Който протича, действува, съществува или се извършва през деня. ***Дневен влак.*** || Който работи, изпълнява служебните си задължения през деня. ***Дневна медицинска сестра.*** || *Рядко.* За животно, птица, насекомо — който действува и се храни през деня, а през нощта спи. ***Дневни птици.*** **3.** Който е предназначен за използуване през деня. ***Дневен крем.*** || Който е предназначен за един ден. ***Дневна дажба.*** **4.** Който се произвежда, получава за едно денонощие или за един ден. ***Дневен млеконадой.*** || Който се дава за труд, извършен в границите на един работен ден. ***Дневна печалба.*** **5.** Като *същ.* **дневни** *мн. Канц.* Допълнителни възнаграждения, които се заплащат за всеки ден при командировка на длъжностно лице. *Плащаха му пътни и* ***дневни.*** **6.** Като *същ.* **дневна** *ж.* Стая в жилище, предназначена за обитаване през деня. *Голяма* ***дневна.***

ДОВЕРЍТЕЛЕН || ДОВЕРЧЍВ

Доверѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който се пази в тайна, който не подлежи на разгласяване; поверителен, таен. ***Доверителен разговор.*** **2.** За глас, тон — с който се съобщава нещо, което трябва да се пази в тайна, което не бива да се разгласява. ***Доверителен глас.***

Доверчѝв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е склонен да проявява доверие, който лесно се доверява, вярва на другите. *Непоправим оптимист, привикнал на всичко да гледа от добрата му страна, той беше* ***доверчив*** *до наивност, до глупост.* (Ал. Константинов, Бай Ганьо) || Който е присъщ на такъв човек. *На овална порцеланова плочка стоеше фотография на младо момиче. Очите ѝ бяха големи, бистри, а усмивката [...] каква* ***доверчива****, радостна усмивка!* (Й. Йовков, Хермина)

△ доверѝтелно || доверчѝво

ДО̀ВОД || ПО̀ВОД[1, 2]

До̀вод *м.* (от рус. довод). Разсъждение, мисъл, която се привежда за доказателство на нещо; аргумент. *Е, тук пише ли за комуната? Пише. Значи и ние с моя другар имаме право да пишем. Тоя неочакван* ***довод*** *обърка началника.* (Ст. Дичев, За свободата)

По̀вод[1] *м.* Обстоятелство, което може да доведе до нещо; предлог. *Търся* ***повод*** *за разпра.*

По̀вод[2] *м.* Ремък или въже, с което се води или управлява животно. *Единият от войниците се върна и като грабна* ***поводите*** *на своя кон, затегли го след себе си.* (Ст. Загорчинов, Ивайло)

ДОКТОРА̀НТ || ДОКТОРА̀Т

Доктора̀нт *м.* (от нем. Doktorand). Лице, което се готви да защити докторска дисертация. *Един ден на вратата на докторантската стая се почука. Тя се отвори бавно и откри познатата на* ***докторантите*** *фигура.* (Ив. Борисов, Наши първи геолози)

Доктора̀т *м.* (от лат. doctoratus). **1.** Научна степен доктор, присъдена въз основа на публично защитен труд в дадена област на науката. *Получих* ***докторат.*** **2.** Писмен научен труд за получаване на научна степен доктор. *Защита на* ***докторат.***

ДОЛМЀН || ДОМЀН

Долмѐн *м.* (от фр. dolmen по келт. tolmen 'каменна маса'). Гробница от каменно-медната, бронзовата и частично от желязната епоха с едно или две правоъгълни помещения, изградени от вертикално поставени каменни блокове или плочи, покрити отгоре с каменна плоча. *В България* ***долмени*** *са открити в Източните Родопи, Странджа и Сакар от VIII—VI в. пр. н. е.* (Енциклопедия А—Я)

Домѐн *м.* (от фр. domaine). *Истор* **1.** Лично поземлено владение на едрите западноевропейски феодали през средните векове, над което те са имали пълна и пряка власт. *Представителите на тази* [новата] *аристокрация влагат капиталите си в дворянски* ***домени*** *и сеньории.* (М. Бичев, Архитектура на новото време) **2.** Област, територия, над която се простира политическата власт на крал, херцог или граф.

ДО̀ПИНГ || ДЪМПИНГ

До̀пинг *м.* (от англ. doping). *Спец.* Ободрително средство за временно потискане на умората и повишаване на физическата и умствената дееспособност; забранено от международните спортни конвенции. *Токсикологичният анализ е единственият начин за сигурно установяване на вземането на* ***допинг.*** (Сп. НТ за младежта)

Дъмпинг, *мн.* няма, *м.* (от англ. dumping). *Иконом.* Пускане на международния пазар стоки в голямо количество и на много ниски цени с цел да се подбият цените, определяни дотогава от други държави или фирми, и да се завладеят външните пазари. *Със своя безпрепятствен* ***дъмпинг*** колониализмът разруши индийските занаяти, като на тяхно място не създаде индустрия, а само пазар и монополни цени за своите фабрични стоки. (ЛФ)

ДОСТ || ТОСТ

Дост, до̀стът, до̀ста, *мн.* до̀стове, след *числ.* до̀ста, *м.* (от перс.). *Простонар.* Близък приятел, другар. *Той колко* ***достове*** *и познайници има тук, и колко го знаят и тачат него?* (Т. Г. Влайков, Леля Гена)

Тост, тòстът, тòста, *мн.* тòстове, след *числ.* тòста, *м.* (от англ. toast). Тържествена наздравица. *Вдигнаха се **тостове**, изказаха се пожелания и след двe-три чаши някой предложи да пеят.* (Кр. Кръстев, Катастрофа)

ДОТÀЦИЯ || НОТÀЦИЯ

Дотàция *ж.* (от лат. dotatio 'снабдяване'). *Финанс.* Суми, безвъзмездно отпускани от държавата на предприятие или учреждение за покриване на загуби, при дефицит или за внедряване на нововъведения от общостопанско значение; доплащане. *Други предприятия намалиха значително количеството на получаваните държавни **дотации**, като по този начин освободиха държавните средства за други нужди.* (ВН)

Нотàция (вж. *анотация* || *нотация* || *нутация*).

ДРÀКОН || ДРÀКУЛ

Дрàкон *м.* (от гр. drákon 'змей'). **1.** *Митол.* Чудовище от митологията — огромен крилат едноглав или многоглав огнедишащ змей с грива и остри лъвски нокти. *Огромен, приказен **дракон** се промъкваше през храсталака, като издигаше над върховете на дърветата своята ръбеста, свирепа глава.* (Сп. НТ за младежта) || Изображение на това чудовище, използувано обикновено (главно от азиатски народи) като символ на могъщество, власт. *По онова време държавното знаме представляваше жълто парче плат с изображение на озъбен **дракон** с остри нокти.* (ЛФ) **2.** Обикновено *мн. Зоол.* Род тропически крилати гущери с тънко яркообагрено тяло и дълга опашка, които живеят по дърветата; срещат се в Малайския архипелаг, Южна Азия и някои тихоокеански острови. Draco. *Привечер се появиха летящи **дракони**. Това „страшно" название е дадено на един вид съвсем безвредни гущери.* (М. Марчевски, Остров Тамбукту) **3.** Като *собств. Астрон.* Съзвездие, което се намира между Голямата и Малката мечка, образувано от множество звезди. *Съзвездие **Дракон**.*

Дрàкул *м.* (от рум. drac-ul 'дявол-ът'). *Диал.* **1.** Дявол. **2.** *Прен.* За хитър, съобразителен човек. *Той скочи и се спусна към мене, у-у-у, **дракуле**! — завикаха веднага всички по него.* (Д. Калфов, Под южното небе)

ДРÈБЕН || ДРЕБНÀВ

Дрèбен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* В *знач.* на: **1.** Който е по-малък от средните, обикновените размери на нещо. *Дребни сладки.* || За човек, животно — който е малък, нисък на ръст и с тънки, тесни кости. *Дребна жена.* **2.** *Разг.* Обикновено *мн.* За дете — който е малък на възраст; невръстен. *Дребни дечица.* **3.** Който се състои от единици с малки размери. *Дребен почерк.* || Който се състои от малки частици; ситен. *Дребен пясък.* **4.** За пари, сума — който е с малка стойност. *Дребни монети.* **5.** Който се отнася до малко пари, до малка парична сума. *Дребен заем.* || Който борави с малки парични суми или незначителни неща. *Дребен вложител.* **6.** Който няма голямо значение, сериозни последствия за някого или за нещо; незначителен, маловажен, малък. *Дребни недоразумения.* || Който по своето съдържание няма голямо значение, стойност; незначителен. *Дребни сплетни.* || Който оказва малко влияние на качествата, вида, състоянието и под. на някого или нещо; незначителен, несъществен, маловажен, малък. *Дребен недостатък.* **7.** За служба, длъжност — който има второстепенно място и значение в служебната йерархия. *Дребна службица.* **8.** За лице — който заема невисоко служебно или обществено положение. *Дребен търговец.* || Който с качествата, възможностите си няма голямо значение, влияние; второстепенен, незначителен. 9. *Иконом.* Обикновено за предприятие, стопанство — който е от малък мащаб по отношение на оръдия на труда, работна ръка и продукция. *Дребно стопанст-*

во. **10.** *Иконом.* За лице — който притежава неголеми имущества и има ограничени възможности, под средните на своята социална категория. ***Дребен собственик.*** **11.** Като *същ.* **дребни** *мн.* Монети или банкноти с малки стойности; дребни пари. ***Нямам дребни.***

Дребнàв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който придава прекалено значение на незначителни, несъществени неща; който обръща внимание на дреболии, залавя се за дреболии. *И искаше ѝ се да го види по-друг, по-достоен, не тъй **дребнав** и подозрителен, да го види ласкив, мъжествен.* (Л. Стоянов, Сребърната сватба на полковник Матов) || Който е присъщ на човек с такива качества. ***Дребнав** егоистичен характер.*

ДРИÀДА || ТРИÀДА

Дриàда *ж.* (от гр. dryás, -ádos 'дъб, дърво' през фр. dryade). В гръцката и римската митология — горска нимфа, покровителка на дърветата. *В клонаците зелени зашумели / в хор птиченца малки, / във тайната на сенките запели / **дриади** и русалки.* (Ив. Вазов, Бури и мелодии)

Триàда *ж.* (от гр. triás, -ádos 'троица, тройственост'). *Филос.* **1.** Единство, образувано от три предмета, понятия или три части, члена. **2.** Схема от тристепенно развитие, формулирана за първи път от представителя на неоплатонизма Прокъл (410—485 г.) и разработена най-пълно от Хегел, според когото всеки процес на развитие минава през три фази: теза, антитеза, синтеза.

ДРЎЖЕН || ДРЎЖЕСКИ

Дрўжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** За група, колектив и под. — който се отличава с еднаквост на разбиранията и целите и с единство на решенията и действията; задружен, сговорен. *На събранията не го критикуваха, а именно това му липсваше, за да се чувствува член на този **дружен** боен колектив.* (НА) || Само *мн.* Като *сказ. опред.* Който мисли и действува в единство с останалите; задружен. *Трябва да сме **дружни.** Когато народът е наедно, няма по-голяма сила от него на Земята.* (П. Здравков, Незабравимо детство). **2.** Който се извършва заедно с друг, при съвместното участие на няколко души, групировки и под.; задружен, колективен. *В миг млъкна **дружна** песен и полето затихна.* (Елин Пелин, Летен ден) || Който е проява на съвместно участие, действие на много хора, предмети и под.; задружен. ***Дружни** сили.*

Дрўжески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Другарски, приятелски. *Ала отношенията на Ботев към Каравелов си останаха толкова **дружески,*** [...] *че му посвети в „Дума" стихотворението „Дялба", дето признава, че по чувства те са братя.* (Г. Бакалов, Избр. пр.)

△ дрўжно || дрўжески

ДУБЛÈ || ДУБЛÈТ

Дублè, *мн.* -та, *ср.* (от фр. doublé 'удвоен'). Само *ед.* Сплав, направена от тънък слой злато, прилепено върху лист от мед, която се използува за изработване на бижута. *Колие **дубле.*** || Само *ед.* Висококачествен плат за горни дрехи с две лица, който се подсилва чрез удвояване на основата или вътъка. *Сако от **дубле.*** || Само *мн.* Видове такъв плат. *Предприятието „Облекло и обувки" ви предлага за зимния сезон вълнени платове и **дублета.*** (ВН)

Дублèт, обикновено *мн.*, *м.* (от фр. doublet). В *знач.* на: **1.** *Езикозн.* Всяка една от две или повече равностойни разновидности, форми на една дума, приета в дадена езикова система. *Правописни **дублети.*** **2.** Втори екземпляр от един предмет, обикновено в колекция на музей, библиотека и др.; дубликат.

△ дублèн || дублèтен

ДУБЛЁТ || ДУ̀ПЛЕКС

Дублѐт (вж. ***дубле** || **дублет***).

Ду̀плекс *м.* (от лат. duplex 'двоен'). **1.** *Техн.* Начин за едновременно телеграфиране и телефониране по един провод в две противоположни направления. **2.** Всеки един от двата абоната на една и съща телефонна линия. *Половин час звъня и все заето. Говореше ли? — Ами, говоря. Оня говорят — **дуплекса**.* (ВН) **3.** Машина за влачене на лен, състояща се от два агрегата, разположени един зад друг.

△ дублѐтен || ду̀плексен

ДУ̀ХОВ || ДУХО̀ВЕН

Ду̀хов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Само в *съчет.*: **Духов музикален инструмент.** Музикален инструмент — на който се свири чрез вдухване на въздух. *Концерт на учениците от класа по **духови** инструменти.* **2.** За музика, оркестър и под. — който е съставен от духови инструменти. *В салона, украсен с книжни гирлянди, наетата за случая **духова** музика,* [...] *свиреше някакъв марш.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

Духо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* **1.** Който се отнася до вътрешния, психическия живот на човека, до неговото съзнание, психика, дух, душа. *Тук хората мислят за печалбите си. Колкото са по-привързани към джоба и ползата, толкова по-равнодушни са към **духовния** живот.* (В. Геновска, Седем години) || Който се отнася до психологията, светогледа, идеите и убежденията, начина на мислене на някого, който се проявява по отношение на тях. ***Духовен** баща.* || Който е предназначен за развитие на човешкия дух като противоположност на материалното тяло; нематериален, невеществен. ***Духовна** храна.* **2.** В *съчет.* със *същ.* връзка, близост и под. Който съществува между двама или повече души в областта на вътрешния, психическия живот по отношение на техните идеи, разбирания, стремежи, светоглед, психология. ***Духовно** родство.* || В *съчет.* със същ. любов. Който се проявява в чисто емоционално влечение, без физическа връзка; платоничен. ***Духовна** любов.* **3.** Който се отнася до развитието на културата, науката, изкуството. ***Духовно** средище.* **4.** Който се отнася до църквата и религията; църковен, религиозен. ***Духовно** поприще.* || Който има религиозно съдържание, отнася се до религиозни лица, догми, нравственост и под. ***Духовна** тема.*

ДУХО̀ВЕН || ДУХО̀ВНИЧЕСКИ

Духо̀вен (вж. ***духов** || **духовен***).

Духо̀вническ и, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е на духовник или се отнася до духовник. ***Духовническата** служба все още не противоречи на неговото* [на Левски] *желание да служи на народа си.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

ДУШЕВА̀ДЕЦ || ДУШЕВЀДЕЦ

Душева̀дец, *зват.* -о, *мн.* -дци, *м.* *Разг.* **1.** *Неодобр.* Човек, който измъчва, тормози някого; душевадник, вадидушник. *Ти знаеш по-добре от мене, при кого да идеш. Хайде, стига си стояла над главата ми като **душевадец**!...* (К. Петканов, Златната земя)

Душевѐдец, *мн.* -дци, *м.* Познавач на човешката душа; психолог. *Великий **душеведецо**, кой ако не самият бог, беше просветил твоя висок ум!* (Ем. Станев, Антихрист)

ДЪРВООБРАБО̀ТВАНЕ || ДЪРВОПРЕРАБО̀ТВАНЕ

Дървообрабо̀тване, *мн.* няма, *ср.* Механическо обработване на дървесина; дървообработка. *В училището по **дървообработване** е открита изложба на*

мебели.

Дървопреработване, *мн.* няма, *ср.* Химично преработване на дървесината. *Най-голямото богатство тук са горите... Сега просторните водни пътища ще осигурят достъп по местата, най-удобни за* ***дървопреработване.*** (Сп. Космос)

△ дървообработвателен || дървопреработвателен, дървообработващ || дървопреработващ

ДЯК || ДЯКОН

Дяк, дякът, дяка, *мн.* дяци и *(диал.)* дякове, след *числ.* дяка, *м.* (от гр. diákonos). В *знач.* на: *Остар.* **1.** Средновековен български книжовник; граматик. *Повечето от тези ученици се посвещавали на духовно звание, а някои от тях оставали да работят като* ***„дяци"*** *или „граматици" в областта на книжнината.* (Ист. X кл.) **2.** *Диал.* Ученик.

Дякон *м.* (от гр. diákonos). *Църк.* Духовно лице с по-ниска степен от свещеник, което няма право самостоятелно да извършва богослужение. *Варлаам Копринарката, [...] някога се беше готвил за* ***дякон*** *в Гложенския манастир.* (Ив. Вазов, Чичовци)

△ дяков || дяконов

Е

ЕВАНГЕЛИСТКИ || ЕВАНГЕЛСКИ

Евангелистки, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. euangelistes 'евангелист'). Който се отнася до евангелист (лице, изповядващо евангелизма — християнско учение, признаващо само евангелията като основни религиозни книги; член на евангелистка протестантска църква или секта). ***Евагелистко*** *дружество.*

Евангелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. euangélion 'блага вест'). Който се отнася до евангелието; който е свързан с евангелието (първите 4 книги от Новия завет на Библията). *И с него* [евангелието] *лягал той и с него ставал, / и си записал [...] ей тоз* ***евангелски*** *пасаж: / „Недей прави на другите това, / което не желаеш да ти правят".* (Хр. Радевски, Вълкът и овенът) || Който се проповядва в евангелието. ***Евангелско*** *добродушие.*

ЕВОЛЮЦИЯ || ИНВОЛЮЦИЯ

Еволюция *ж.* (от лат. evolutio 'развитие'). **1.** Само *ед. Филос.* Постепенно количествено изменение, развитие в рамките на дадено качество, което предхожда скок към ново качество (революция). **2.** Само *ед.* Процес на изменение, на развитие на нещо или на някого, постепенно преминаване от едно състояние в друго. || Бавно, постепенно развитие на обществото, без революционни скокове и сътресения. || *Стесн.* В биологията — цялостно развитие, включително и качествените изменения на организмите. *Биологична* ***еволюция.***

Инволюция *ж.* (от лат. involutio 'завиване' през фр. involution). Само *ед.* **1.** *Биол.* Обратно развитие на организми, органи и тъкани, изразено в опростяване устройството на целия организъм или само на отделни негови органи. **2.** *Мед.* Спиране на развитието и настъпване на обратен процес (при старост, при въздействие на микроби и т. н.). *Що се отнася до мускулите на външното ухо, за тях бе вече споменато, че у човека се намират в непрекъсната* ***инволюция*** *и не представляват особен научен и общобиологичен интерес.* (А. Гюровски, Анатомия на човека)

△ еволюирам || инволюирам, еволюиране || инволюиране, еволюционен || инволюционен

ЕВОЛЮ́ЦИЯ || РЕВОЛЮ́ЦИЯ

Еволю́ция (вж. *еволюция* || *инволюция*).

Револю́ция *ж.* (от лат. revolutio 'преврат, обрат' през фр. révolution). **1.** Висша форма на класова борба, изразена в насилствено смъкване на отживял времето си обществено-икономически строй и установяване на нов, по-прогресивен обществен строй. Великата руска *революция откри пътя и за нашето освобождение от мрака на буржоазното робство.* (Д. Добровски, Бунтът на крайцера „Надежда") **2.** Коренен преврат в някаква област на науката, културата, техниката и пр. *И ето, дошло е време, когато полъхът на културната революция докосва и най-затънтените кътове на нашата родина.* (А. Александрова, Има едно щастие)

ЕВРИ́СТИКА || ЕРИ́СТИКА

Еври́стика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. heurésko 'търся, намирам'). **1.** *Спец.* Система на словесното обучение, при което чрез насочващи въпроси учителят подпомага ученика да стигне въз основа на натрупаните знания до самостоятелно решение на поставена задача. *Евристиката трябва да навлезе в педагогическата работа.* **2.** Наука, която изследва закономерностите и процесите на умствената дейност на човека, водещи до открития и изобретения. **3.** Дял от историческата наука, в който се изследват документи.

Ери́стика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. eristikós 'който обича спорове'). Изкуство за водене на спор, умение да се спори. Тук няма място за *еристика.*

ЕДИ́КТ || ИНДИ́КТ

Еди́кт *м.* (от лат. edictum). *Истор.* **1.** В древния Рим — известие на висшите чиновници (преторите) за правовите норми, към които ще се придържат при правораздаване. *Преторът изменял цивилното право и го нагаждал към променения икономически базис на робовладелски Рим с помощта на своите едикти.* (М. Андреев, Римско частно право) **2.** В някои държави — особено важен указ за върховната власт на император, крал, управител. *Още през 1668 г. с кралски едикт Мадагаскар е бил „присъединен" към френската корона.* (ВН)

Инди́кт *м.* (от лат. indictio, -onis). *Истор.* Цикъл от 15 години при старото църковно летоброене. *След като се измина много време — разказва житиеписецът през 6902 (1393) година, пак в трети индикт, уви — стана пълно и тъжно разорение на тоя град.* (Сп. Отечество)

ЕДИ́НЕН || ЕДИНИ́ЧЕН

Еди́нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* **1.** Който е общ, еднакъв за всички. *Единни цени.* **2.** Който представлява едно цяло, който не се състои от отделни или противоречиви части; цялостен. *Светът както винаги беше единен и неделим — и в големите си, и в малките си измерения.* (Ем. Манов, Бягството на Галатея) **3.** Който е тясно свързан в едно, който е обединен, сплотен; задружен. *Единен колектив.* **4.** Само *мн.* Които са на едно мнение, които са с еднакви разбирания. *Ние сме единни в решението си.*

Едини́чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е един, обособен от група, поредица от еднородни предмети, факти, лица; отделен. *Единичен формуляр.* || Който е единствен от даден вид, който не е част от група, поредица от еднородни предмети, факти и др. *Единично явление.* **2.** Само *мн.* Който не се среща често; отделен, рядък. *Единичен случай.* **3.** Който се състои само от една част, който не е двоен или групов. *Единичен прозорец.* || За ширина на плат — който е около 70 cm. **4.** Който е предназначен само за един човек. *Единичен прибор.* || Който се отнася до едно отделно лице. *Единичен абонамент.* **5.** Който се извършва,

осъществява само от един човек; самостоятелен. ***Единично** изпълнение.* **6.** *Воен.* За стрелба — при който всеки изстрел се произвежда с отделно натискане на спусъка; който се състои от отделни, повтарящи се през по-дълги интервали изстрели. ***Единична** стрелба.* **7.** Като *същ.* **единичнò**, *мн.* няма, *ср. Филос.* Философска категория, изразяваща относителната особеност, отделност на вещите и явленията в пространството и времето и специфичните им индивидуални особености, съставящи тяхната количествена и качествена определеност.

△ еди̇̀нно || единѝчно, еди̇̀нност || единѝчност

ЕДѝНЕН || ЕДѝНСТВЕН

Едѝнен (вж. *единен* || *единичен*).

Едѝнствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е само един, извън който други няма. *Беше **единствен** син, той за син, той за дъщеря.* (Й. Йовков, Женско сърце) || При местоимения и съществителни, обикновено нечленувано — никой друг, освен назования. *Жената, която **единствена** остана в стаята след грубия въпрос на момичето, не мислеше да разбере скръб или яд изпитва то.* (М. Грубешлиева, Пред прага) **2.** Който е изключителен, неповторим, уникален. ***Единствен** исторически паметник.* **3.** Като *същ.* **единственото** *ср.* Нещо (обстоятелство, предмет, мисъл), извън което няма други неща; едничкото. ***Единственото**, за което заслужава / да понесеш мъченията и куршума — / това не е гръмливата фанфарно слава,/ а на народа тихата, добрата дума.* (Бл. Димитрова, Лиляна) || Онова, което е изключително, неповторимо или най-важно, най-съществено между нещата, явленията.

△ едѝнно || едѝнствено, едѝнност || едѝнственост

ЕДНОВЀРЕЦ || ИНОВЀРЕЦ

Единовѐрец, *мн.* -рци, след *числ.* -реца, *м.* Мъж, който е от една и съща вяра, религия с друго лице (с говорящия или с този, за когото се говори). *А редно ли е, болярино, — обади се друг глас, на по-старичък човек — да вика гъркинята неверници, и срещу кого — срещу **едноверци**?* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

Иновѐрец, *мн.* -рци, след *числ.* -реца, *м.* *Остар.* Мъж от друго вероизповедание; друговерец. *Хубавата Юрданка се покалугери, за да се освободи от задирките на турци и от укорите на баща си, който се чувстваше обиден от тия задирки на омразните **иноверци**.* (Б. Ангелов, Литературни статии)

△ едновѐрен || иновѐрен, едновѐрка || иновѐрка

ЕДНОВРЀМЕНЕН || ЕДНОВРЀМЕШЕН

Едноврѐменен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* За две или повече, обикновено еднородни действия — който се извършва в едно и също време с друг. *Той ходеше от столица на столица в държавите от Средна и Източна Европа и проповядваше задружна и **едновременна** революция, в резултат на която да се създаде дунавска конференция.* (Ст. Дичев, За свободата)

Едноврѐмешен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* *Разг.* **1.** Който е бил, е съществувал в миналото, едно време, отдавна; някогашен, отдавнашен. *Някой е подел на цафара унила, **едновремешна** песен. Вековна българска песен.* (К. Константинов, Нашата земя хубава) **2.** Като *същ.* **едновремешното** *ср.* Всичко, което е било едно време, което е съществувало в миналото, отдавна. ***Едновремешното** — то се мина. [...] Тогаз можеше да има чифлици.* (Й. Йовков, Чифликът край границата)

ЕДНОРО̀ДЕН || ИНОРО̀ДЕН

Едноро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който има еднакъв състав, който е съставен от едни и същи части, елементи. *Майсторът събираше купчинките от*

еднакво качество в други, по-големи еднородни купове. (Д. Димов, Тютюн) || Който се състои от едно и също вещество или е еднакъв, един и същ във всичките си части; хомогенен. ***Еднородна** течност.* **2.** Който е от един и същ вид, род с друг. ***Еднородни** думи.* **3.** *Остар.* За рожба, чедо — който е единствен на родителите си. ***Еднородна** дъщеря.* **4.** *Остар.* Който е от един род, от една народност, кръв с друг; единороден. ***Еднородни** братя.*

Инорòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който принадлежи към друга, чужда народност. *Всяко от тия **инородни** малцинства се бе настанило в отделни махали.* (К. Константинов, Път през годините)

ЕЗЍКОВ || ЕЗИКОВЀДСКИ

Езѝков, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Езикозн.* Който се отнася до език (система от звукове, речникови и граматични средства, служеща за словесно изразяване на мислите и като средство за общуване в човешкото общество). *Една и съща мисъл може да има различна **езикова** форма.* (Псих. X кл.)

Езиковѐдски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Езикозн.* Който се отнася до езиковед (учен, специалист по езикознание) и до езикознание (наука за езика — езиковедение). ***Езиковедски** изследвания. **Езиковедска** наука. **Езиковедска** дисциплина.*

ЕЗЍКОВ || ЕЗЍЧЕСКИ

Езѝков (вж. *езиков* || *езиковедски*).

Езѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до езичество (религия, основана на поклонението на много богове; идолопоклонство) и от езичник (лице, което изповядва езичество; идолопоклонник). *Той бил владика, свети Харалампия. Тамошните големци искали да го накарат да се отрече от християнската вяра и да приема **езическата**.* (Т. Г. Влайков, Ратай)

ЕЗЍЧЕН || ЕЗЍЧЕСКИ

Езѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** *Анат.* Който се отнася до език (продълговат подвижен мускул в устната кухина, орган на вкуса и храненето, който у човека участвува и при образуването на звуковете на речта). ***Езичен** кръвоносен съд.* **2.** *Езикозн.* За звук — който се образува с помощта на езика. ***Езични** съгласни звукове.*

Езѝчески (вж. *езиков* || *езически*).

ЕЗЍЧЕСКИ || ЕЗЍЧЕСТ

Езѝчески (вж. *езиков* || *езически*).

Езѝчест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Бот.* Който има формата на език. ***Езичести** цветове.*

ЀКЕР || ЀРКЕР

Ѐкер *м.* (от фр. équerre). *Спец.* **1.** Геодезичен инструмент за издигане и спускане на перпендикуляри. **2.** Топографски инструмент за построяване на ъгли на местност. ***Екерът** отмерва прави ъгли.*

Ѐркер *м.* (от нем. Erker). *Архит.* Издадена част в горен етаж на сграда, обикновено с прозорци. *Това са богати, благопристойни къщи. За тази цел понякога е необходима една подробност — дълги, издадени напред **еркери** с прозорци от цветно венецианско стъкло.* (Др. Асенов, Тази кръв няма да се пролее)

ЕКЗОГÀМИЯ || ЕНДОГÀМИЯ

Екзогàмия *ж.* (от гр. éxo 'вън' + gámos 'сватба, брак'). Обичай у някои първобитни племена задължително да се женят за жени извън своето племе, а бра-

кът вътре в обществена група е недопустим.

Ендогàмия *ж.* (от гр. éndon 'вътре' + gámos 'сватба, брак'). Обичай да се сключва брак само между членовете на едно племе, род, социална група.

△ екзогàмен || ендогàмен

ЕКЗОГЀНЕН || ЕНДОГЀНЕН

Екзогѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от гр. éxo 'вън' + génos 'род'). *Спец.* Който е предизвикан от външни причини, който има външен произход. *Силите, които създават и преобразуват земните форми, се разделят на две основни групи: вътрешни (ендогенни) и външни (**екзогенни**).* (Геогр. VIII кл.)

Ендогѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от гр. éndon 'вътре' + génos 'род'). Който е от вътрешен произход, който възниква поради вътрешни причини или процеси. *Вулканизмът е видима проява на **ендогенните** земни сили.* (Геогр. VIII кл.)

ЕКЗОТЕРМЍЧЕН || ЕНДОТЕРМЍЧЕН

Екзотермѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. éxo 'вън' + thermós 'топъл'). *Спец.* Който е свързан с отделянето на топлина. *Една* [хипотеза] *обяснява произхода на слънчевата топлина като резултат на извънредно силни **екзотермични*** (с отделяне на топлина) реакции, които се извършват на Слънцето. (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. III)

Ендотермѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. éndon 'вътре' + thermós 'топъл'). *Спец.* Който поглъща топлина. ***Ендотермични** реакции.*

ЕКЗО̀ТИКА || ЕРО̀ТИКА

Екзо̀тика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. exotikós 'който е вън от града, от дома' през фр. exotique 'чуждестранен'). Сбор от специфичните черти, характерни за природата, бита, културата на отдалечени и малко познати страни (най-често южни и източни), които са необикновени, привлекателни за други народи, предимно северни. ***Екзотиката** на тихоокеанския островен свят се допълва от чудесните фойерверки на изригващите вулкани.* (Хр. Тилев, Вулкани)

Еро̀тика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. erotiká). 1. Повишена полова възбудимост, много силна чувственост; еротизъм. 2. Любовна чувственост в художествено произведение; еротизъм. *И нежната **еротика**, и много от хероичния епос на народните песни от това именно овчарство са взели разнообразието на мотивите си.* (Й. Йовков, Летопис (1912—1918)

△ екзотѝзъм || еротѝзъм, екзотѝчен || еротѝчен, екзотѝчески || еротѝчески, екзотѝчно || еротѝчно

ЕКЛЀКТИКА || ЕКЛЍПТИКА || ЕНКЛЍТИКА

Еклѐктика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. eklektikós 'който избира'). Безпринципно, механично съчетаване на разнородни, несъвместими и противоположни възгледи, теории, стилове; еклектизъм. *И така, пътешествията на художника из широкия свят не се превръщат в самоцел, нито го водят към **еклектика**, към модност и дирене на леки успехи.* (Е. Каранфилов, Българи. III)

Еклѝптика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. ekleiptiké 'затъмнение'). *Астрон.* Голям кръг на небесната сфера, по който се извършва видимото (от Земята) годишно движение на Слънцето. ***Еклиптиката**, т. е. видимият път на Слънцето сред звездите, представлява сечението на равнината на земната орбита с небесната сфера.* (Астр. XI кл.)

Енклѝтика *ж.* (от гр. enklitikós 'отклоняващ се'). *Езикозн.* Дума без ударение, която образува акцентна цялост с предходната дума. *В израза ходи ли, Иван-*

*бе, кажи ми' **енклитики** са думите 'ли', 'бе' и 'ми'.*

△ еклектичен || еклиптичен || енклитичен

ЕКСКАВАТОР || ЕСКАЛАТОР

Екскаватор *м.* (от англ. excavator). *Техн.* Самоходна машина за копаене, прехвърляне или товарене на земни, насипни, скални и др. материали. ***Екскаватор** „ЕШ—14/65" изкопава и изхвърля много пъти повече пръст, отколкото един работник.* (РД)

Ескалатор *м.* (от англ. escalator). *Нов.* Подемно-транспортно устройство във вид на пързаляща стълба с непрекъснато движещи се стъпала, което се използува за превоз на хора от един етаж на друг в големи обществени, административни, търговски сгради. ***Ескалаторът** се състои от следните основни части: стъпаловидно платно, поддържаща метална конструкция, преводно устройство за задвижване на стъпаловидното платно, безкрайна гумена лента, ограждаща парапета.* (Маш. IX кл.)

△ екскаваторен || ескалаторен

ЕКСКАВАЦИЯ || ЕСКАЛАЦИЯ

Екскавация *ж.* (от рус. экскавация, лат. excavatio 'издълбаване'). **1.** *Спец.* Издълбаване, разбиване на земни пластове с взрив или екскаватор за извличане на природни залежи или с оглед на строителни цели. ***Екскавацията** широко се използува в строителството.* **2.** *Спец.* Вдлъбнатина в земната повърхност или в земните дълбочини, създадени от действието на природни сили или от човешка дейност. **3.** *Анат.* Неестествена вдлъбнатина у някой орган от човешкото тяло.

Ескалация *ж.* (от англ. escalation). **1.** Обикновено за война — непрекъснато засилване, преминаване в по-интензивна фаза, в по-голяма степен. *Спомням си обширната статия, която призоваше американските въоръжени сили да извършат нова **ескалация** на войната във Виетнам.* (Т. Кюранов, Азиатски пътешествия) **2.** *Разш.* Разширяване, засилване на нещо.

ЕКСПАНЗИВЕН || ЕКСПЛОЗИВЕН

Експанзивен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. expansio 'разширение'). Който е несдържан в проявата на чувствата си, който реагира бурно на всичко. *През цялото време на раздялата им бе чел писмата ѝ и се бе убедил в едно — сърцето на младото момиче си оставаше наивно, характерът — **експанзивен** и неустановен.* (Ем. Манов, Ден се ражда)

Експлозивен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. explosio 'изгонване с шум от пляскане'). **1.** Който притежава свойството да експлодира, да избухва; взривен. ***Експлозивна** смес.* **2.** *Прен.* Който е свързан с внезапна, бурна проява на нещо. *Характерно за грипните епидемии е **експлозивното** начало.* (Сп. Природа) **3.** *Техн.* Който се привежда в движение чрез вътрешна експлозия (вж. ***експлозия** || **имплозия***). ***Експлозивен** двигател.* **4.** *Спец.* Който се извършва чрез експлозия, който е свързан с експлозия (вж. ***експлозия** || **имплозия***). ***Експлозивно** горене.*

△ експанзивно || експлозивно, експанзивност || експлозивност

ЕКСПЕДИРАМ || ЕКСПОРТИРАМ

Експедирам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. expedio 'изпращам' през нем. expedieren).**1.** Изпращам кореспонденция, периодични издания, колети, стоки и др. до мястото на тяхното предназначение. *Преди да **експедираш** цистерните, изпробвай ги с вода.* (Д. Кисьов, Щастието не идва само) **2.** *Прен. Разг. Пренебр.* Отпращам, изпращам или изгонвам някого. *Домакинът изслуша с досада неканените гости и побърза да ги **експедира**.*

Експортѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. exporto, 'изнасям' през нем. exportieren). Изнасям стоки, капитали и др. в чужбина. *Нашата страна **експортира** всяка година голям брой електрокари.*

△ експедѝране || експортѝране

ЕКСПЕРИМЕНТА̀ЛЕН || ЕКСПЕРИМЕНТА̀ТОРСКИ

Експериментàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. experimentum). 1. Който е свързан с опит, експеримент (възпроизвеждане на дадено явление при точно определени условия или чрез целенасочено въздействие върху неговото протичане с цел то да се получи, изследва). 2. Който е предназначен за провеждане, за извършване на опит (експеримент). ***Експериментална** лаборатория.* 3. Който е основан на експеримента като метод на научно изследване. *Съвременната медицина изгражда лекуването на болестите въз основа на резултатите от научния опит — затова тя се нарича научна (**експериментална**) медицина.* (А. Бойчинов, Приятелите на хората)

Експериментàторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до експериментатор или се свързва с експериментатор (вж. ***експерименталист** || **експериментатор**). Неговата широка култура и **експериментаторски** способности бяха качества, които му помагаха да се ориентира бързо и да взема правилни становища.* (Сп. Природа)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЍСТ || ЕКСПЕРИМЕНТА̀ТОР

Експерименталѝст *м.* (от фр. experimentaliste). Учен, който е привърженик на експеримента, на опита в научното изследване. ***Експерименталистът** залага повече на опита, отколкото на теорията.*

Експериментàтор *м.* (от нем. Experimentator). Лице (обикновено учен или специалист в дадена област), което изпробва нещо ново, с цел то да бъде въведено в практиката или науката. *След Пастьор дойде знаменитият Кох. След него се заредиха имената на блестящи **експериментатори** и самоотвержени борци в жестоката борба с невидимите и коварни врагове* [бацилите]. (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността) || Творец, който търси нови форми, нови изразни средства в изкуството.

△ експерименталѝстка || експериментàторка

ЕКСПЕРТЍЗА || ЕПИКРЍЗА

Експертѝза *ж.* (от нем. Expertise). Разглеждане, изследване на факти, обстоятелства и др. от специалисти, за да им се даде оценка, заключение и др. *Медицинска **експертиза**. Съдебна **експертиза**.*

Епикрѝза *ж.* (от гр. epí 'след' + гр. krísis 'решение'). *Мед.* Обобщение на състоянието и лекуването на заболяване, на причините за появяването му, на резултата и изхода от лечението. *Получавам **епикризата** си от болницата.*

ЕКСПЛОАТА̀ТОРСКИ || ЕКСПЛОАТАЦИÒНЕН

Експлоатàторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от фр. exploiteur през рус. эксплуататор). Който се отнася до експлоататор (лице, извличащо облага, полза за сметка на друго лице; капиталист, използващ чужд труд). ***Експлоататорска** класа.*

Експлоатациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от фр. exploatation през рус. эксплуатационный). Който се отнася до експлоатация (използуване) на природни богатства или на съоръжения, транспортни средства, предприятия и пр. за производствени цели. *Безвретенните предачни машини „БД—200" имат високи **експлоатационни** качества.* (ВН)

ЕКСПЛО̀ЗИЯ || ИМПЛО̀ЗИЯ

Експло̀зия *ж.* (от лат. explosio 'изгонване с шум от пляскане' през фр. explosion). **1.** Избухване, обикновено на леснозапалими взривни вещества, което се съпровожда със силен трясък, грохот; взрив. *Страшни **експлозии** разтърсиха кремъчната планина, стъклата на прозорците звъннаха, птиците изхвръкнаха подплашени от гнездата си.* (А. Каралийчев, Народен закрилник) **2.** *Прен.* Внезапно, бурно проявление на нещо. *Ала още на близкия завой една внезапна **експлозия** от блясък, музика и глъч изведнъж те грабва, завъртява и понася.* (К. Константинов, По земята)

Импло̀зия *ж.* (от фр. implosion). *Езикозн.* Първата фаза на учленяване на преградна съгласна. *Упражнения върху **имплозия**.*

△ експлози̇̀в || имплози̇̀в

ЕКСПОНА̀Т || ЕКСПОНЀНТ

Експона̀т *м.* (от лат. exponatus 'оставен за показ'). Предмет, изложен в музей, на изложба, мострен панаир и др. *За нас най-интересни **експонати** в Каирския музей бяха мумията и златните саркофази на Тутанкамон.* (Ив. Мирски, През девет земи)

Експонѐнт *м.* (от лат. exponens, -entis 'показващ'). **1.** Представител на някаква идея, течение, социална група и др. *Борис III намери момента удобен да присъедини своя глас към гласа на опозицията и подготви смяна не толкова на политиката, а на лицата, които се смятаха за довереници и **експоненти** на Военния съюз.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно) **2.** Лице или предприятие, ведомство и др., което излага предмети на изложба, панаир и др.; изложител. *Тази година на Пловдивския панаир **експонентите** показаха два пъти повече предмети, отколкото миналата година.* **3.** *Мат.* Число, показващо степента, на която е повдигната една математична величина.

ЕКСПОНЍРАМ[1, 2] || ЕКСПОРТЍРАМ

Експонѝрам[1], -аш, *несв.* и *св., прех.* (от лат. expono 'показвам'). Излагам предмети, картини и др. в музей, на изложба, панаир и др.

Експонѝрам[2], -аш, *несв.* и *св., прех.* (от лат. expono 'показвам'). Излагам фотоматериали на действието на светлината при снимане, копиране и др.; облъчвам със светлина. *Ако **експонираме** неправилно, снимката ни ще прегори.* (Вл. Харалампиев, По следите на светлината) || Нагласявам обектива на фотоапарат за снимка.

Експортѝрам (вж. ***експедирам** || **експортирам***)

△ експонѝране || експортѝране

ЕКСПО̀РТ || ЕСКО̀РТ

Експо̀рт, *мн.* няма, *м.* (от нем. Export). Износ на стоки, капитали и др. зад граница, износ. *Да влезеш в тоя бранш — **експорта** на храни, не беше толкова лесно, както при другите търговци.* (П. Спасов, Хлябът на хората)

Еско̀рт, *рядко мн.* -и, след *числ.* -а, *м.* (от фр. escorte). Въоръжена група или войскова част, която придружава като охрана транспорт, обоз, пленници, арестанти и под.; конвой. *Кавалерийски **ескорт**.* **2.** Представителна военна част, команда, която съпровожда официално високопоставено лице, делегация и под. при пътуване, церемония, шествие и под. *Почетен **ескорт**.* **3.** Временно съединение от транспортни и спомагателни плавателни съдове под охрана на бойни кораби и самолети за превози на войски и товари. *Морски **ескорт**.*

△ експо̀ртен || еско̀ртен, експортѝрам || ескортѝрам, експортѝране || ескортѝране

ЕКСПО̀РТ || ИМПО̀РТ

Експо̀рт (вж. ***експорт*** || ***ескорт***).

Импо̀рт, *мн.* няма, *м.* (от англ. import от лат. importo 'внасям'). Внос на стоки, капитали и др. от чужбина. ***Импорт на кафе.***

Δ експо̀ртен || импо̀ртен, експортѝрам || импортѝрам, експортѝране || импортѝране, експортьо̀р || импортьо̀р, експортьо̀рски || импортьо̀рски

ЕКСПРЁСЕН || ЕКСПРЕСЍВЕН

Експрѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* (от фр. express). За бърз влак, автобус и др. — който се движи с голяма скорост на далечни разстояния и спира само на най-важните гари. *Многото етажи на магазина са свързани с локални и **експресни** асансьори, които непрекъснато качват и свалят хора.* (Г. Белев, Какво видях в Америка)

Експресѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. exprimo 'изразявам' през фр. expressif). Който е свързан с експресия (вж. ***експресия*** || ***импресия***); изразителен. *Неговото чувство за организиран: на пространството и стремеж към динамична и **експресивна** линия се вижда както в рисунките, така и в пейзажите му.* (НК)

ЕКСПРЁСЕН || ЕСПРЁСЕН

Експрѐсен (вж. ***експресен*** || ***експресивен***).

Еспрѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* (от ит. espresso). Който се отнася до кафе еспресо (кафе, приготвено в специална машина пред клиента); изцеден, изстискан. ***Еспресна** машина. **Еспресно** кафе.*

ЕКСПРЕСИОНЍЗЪМ || ИМПРЕСИОНЍЗЪМ

Експресионѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. expressionisme). *Изк. Литер.* Направление в западноевропейското изкуство и литература (главно в Германия и Австрия) през първите десетилетия на XX в., което провъзгласява пълна свобода на творческата личност, без да се съобразява с каквито и да било естетически норми и принципи. *Но в музея са интересни и новите отдели, където художниците на Съюза, след като са минали ексцесиите* [крайните прояви] *на **експресионизма**, се връщат към един смислен художествен реализъм.* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. II)

Импресионѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. impressionnisme). *Изк. Литер.* Упадъчно индивидуалистично течение в буржоазното изкуство и литература, започнало през XIX век във Франция, в чиято основа стои възпроизвеждането на непосредствените субективни впечатления от действителността, избягването на обществените въпроси и увличането на творците от формата за сметка на съдържанието. *Начален етап на това „развитие назад"* [в буржоазното изкуство] *се явява **импресионизмът**, който, зараждайки се външно като продължение на реалистични тенденции, всъщност съдържа в себе си отрицание на тия тенденции.* (Сп. Изкуство)

Δ експресионѝст || импресионѝст, експресионѝстка || импресионѝстка, експресионистѝчен || импресионистѝчен, експресионистѝчески || импресионистѝчески, експресионистѝчно || импресионистѝчно

ЕКСПРЁСИЯ || ИМПРЁСИЯ

Експрѐсия *ж.* (от лат. expressio 'изразяване'). **1.** *Изк. Литер.* Ярка, силна проява на чувство, настроение; изразителност. *Ахматова стига до върховна поетична **експресия** в една-единствена фраза, дето плътта усеща безпределната душевна мъка на майката.* (К. Константинов, Празници) **2.** Само *ед. Езикозн.* Изра-

зително-изобразително качество на речта, което ѝ придава образно-емоционална окраска. *Речева експресия.*

Импресия (вж. *депресия* || *импресия*).

△ експресйвен || импресйвен

ЕКСТЕНЗЙВЕН || ИНТЕНЗЙВЕН

Екстензйвен, **-вна**, **-вно**, *мн.* **-вни**, *прил.* (от лат. extensivus 'разширяващ, удължаващ'). Който е свързан с количествено увеличаване, с разширяване без подобряване на качеството. *В* ***екстензивното*** *селско стопанство, типично за докапиталистическите общества и изостаналите държави, е вложен малък капитал и труд (предимно ръчен и с животинска теглителна сила) на голяма площ.* (РД)

Интензйвен, **-вна**, **-вно**, *мн.* **-вни**, *прил.* (от лат. intensivus 'напрегнат'). **1.** Напрегнат, усилен. *След продължителен* ***интензивен*** *труд почивката е задължителна.* **2.** Бърз, ускорен. ***Интензивно*** *разрушение на скали под въздействието на природни фактори.* **3.** Който има голяма производителност и бърз резултат. ***Интензивно*** *животновъдство.*

△ екстензйвно || интензйвно, екстензйвност || интензйвност

ЕКСТЕРИОР || ИНТЕРИОР

Екстериор *м.* (от лат. exterior). **1.** Част от пространство, която се намира вън от сграда, сцена и др. *Театралността е привидно нарушена от някои* ***екстериори****, разширяващи площадката, върху която играят актьорите.* (ВН) **2.** *Анат.* Външен вид и телосложение на животните.

Интериор *м.* (от лат. interior). **1.** *Архит.* Вътрешното пространство в помещение на сграда с всички необходими мебели, тъкани, украса, осветителни тела и др. в съответствие с предназначението му. *Старинен иконостас от орехово дърво допълва сполучливо* ***интериора*** *на църквата.* (Сп. НТ за младежта) **2.** *Изк.* Жанр в изобразителното изкуство, който представя архитектурни интериори като житейска, интимна среда, обикновено без човешки фигури в тях.||Отделна картина от този жанр. **3.** *Анат.* Строеж на вътрешните органи и тъкани на животните.

△ екстериорен || интериорен

ЕКСТЕРНАНТ || ЕКСТЕРНАТ

Екстернант *м.* (от лат. externus 'външен'). Лице, което полага изпити в учебно заведение, без да се е обучавало в него. *Като* ***екстернанти*** *тази година за последен път ще се допускат лица, които отговарят на условията от Правилника за изпитите.* (НК)

Екстернат *ж.* (от лат. externus 'външен' през фр. externat). **1.** Учебно заведение, в което екстернантите държат изпити. **2.** Система на завършване курса на средно или висше учебно заведение чрез самостоятелна подготовка на учещия и полагане на изпити без задължително посещаване курса на обучение. *Въвежда се* ***екстернат*** *без откъсване от производството.*

ЕКСТЕРНАТ || ИНТЕРНАТ

Екстернат (вж. *екстернант* || *екстернат*).

Интернат *м.* (от лат. internatus). Общежитие за ученици при учебно заведение. *Под негово* [на директора] *ръководство при Болградската гимназия започват да функционират* ***интернатът*** *за нуждаещите се от подслон ученици, печатница.* (ВН)

ЕКСТРАДЙРАМ || ЕКСТРАХЙРАМ

Екстрадйрам, **-аш**, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. extradition). *Юрид.* Извършвам

екстрадиция (в международното право — предаване на престъпник от една държава на държавата, чийто гражданин е той, или на чиято територия е извършил престъплението). *Полицията **екстрадира** престъпниците.*

Екстрахѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. extraho 'извличам' през нем. extrahieren). **1.** *Хим.* Извличам определена съставна част от смес на различни вещества чрез разтварянето ѝ в подходящ разтворител. *Той [Льофлер] успя да **екстрахира** от културите чрез глицерин и спирт специфична бактерийна отрова.* (Сп. Природа) **2.** *Мед.* Изваждам телесна част или чуждо тяло, попаднало в организма.

△ екстрадѝране || екстрахѝране

ЕЛЕКТРÒД || ЕЛЕКТРÒН[1, 2]

Електрòд *м.* (от гр. élektron 'кехлибар' + hodós 'път'). *Физ.* Проводник от метал или графит, чрез който електричният ток се прекарва през течности, газове, във вакуумни прибори и др. *Нишката е присъединена към отрицателния полюс на източника за високо напрежение, а неговият положителен полюс е свързан с **електрода**.* (Д. Лазаров, От лупата до електронния проектор)

Електрòн[1] *м.* (от гр. élektron 'кехлибар'). *Физ.* Стабилна елементарна частица на веществото, градивна част на атомната обвивка, която има отрицателен електричен товар. *Свободни **електрони** се отделят главно от метални повърхности при натрупване, под действие на светлина и др.* (Енциклопедия А—Я)

Електрòн[2] *м.* (от гр. élektron 'сплав от злато и сребро'. *Спец.* **1.** Лека сплав от магнезий, алуминий, цинк и др., отличаваща се с голяма здравина и пластичност, която се обработва лесно и се използва за отливки, в самолетостроенето и др. ***Електронът** е як и лек.* (Енциклопедия А—Я)

△ електрòден || електрòнен

ЕЛЀНСКИ[1, 2] || ЀЛИНСКИ

Елѐнски[1], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е от елен (горско чифтокопитно животно с клонести рога), който принадлежи на елен; еленов. *Бяха съвсем нови пушки, [...] върху раменната част на приклада имаха ръчно изрязани **еленски** глави с големи като метли рога.* (С. Северняк, Привечер)

Елѐнски[2], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до град Елена или до еленчанин (лице, родено или живеещо в град Елена). ***Еленски** гражданин.*

Ѐлински, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до елин (древен грък). *Имаше двама-трима между тях, които още държаха и за **елинска** наука.* (Д. Талев, Преспанските камбани) **2.** *Остар.* Гръцки. *Само група градски първенци се отправиха към сградата, дето се помещаваше **елинското** училище.* (Г. Дръндаров, Велчова завера) **3.** Като *същ.* **елински** *м.* **а)** Старогръцки език. **б)** *Остар.* Гръцки език.

ЕЛИМИНÀТОР || ИЛЮМИНÀТОР

Елиминàтор *м.* (от фр. éliminateur). **1.** Съоръжение за отделяне на увлечени от въздушен или газов поток капчици, използувано при оросителни устройства за охлаждане и овлажняване на въздуха и др. **2.** *Спец.* Електрофилтърна система за отстраняване на определени честоти от сигнала, използувана например при телевизията за отстраняване влиянието на звуковия сигнал върху сигнала на изображението. ***Елиминаторът** в телевизора подобрява чувствително образа му.*

Илюминàтор *м.* (от фр. illuminateur). **1.** Кръгъл прозорец с дебело стъкло в кораб, който служи за осветяване на тъмни помещения, за проветряване и др. *На откритата палуба свисти и вие вятърът, цари пълна тъмнина. В ивицата светлина, идваща от отворения **илюминатор**, се появяват и изчезват пенестите гребени на вълните.* (Д. Богданов, В тропиците на Атлантика) **2.** Лице, което

отговаря за осветлението на сцената; осветител.

ЕЛИМИНА̀ЦИЯ || ИЛЮМИНА̀ЦИЯ

Елимина̀ция *ж.* (от лат. elimino 'изгонване'). **1.** Отстраняване, изключване. ***Елиминация** на футболен отбор.* **2.** *Мат.* Изключване на неизвестното от системата на уравнението.

Илюмина̀ция *ж.* (от лат. illuminatio 'осветяване'). **1.** Специално ярко осветяване на улици, сгради и пр. по случай някакъв празник или тържество. *Тържественото шествие, овациите, знамената, вечерната **илюминация** — всичко премина по определения протокол.* (В. Геновска, Седем години) **2.** Осветление на сцена.

△ елиминѝрам || илюминѝрам, елиминѝране || илюминѝране

ЕЛИПТЍЧЕН || ЕПИЛЕПТЍЧЕН

Елиптѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. elleiptikós). *Езикозн.* Който се отнася до елипса (изпускане на дума или част от изречение, без да се накърнява смисълът, което придава лаконичност и стегнатост на израза; елиптически. ***Елиптичните** изрази са често явление в народните пословици: Рекли на лисицата, а тя — на опашката си.* (Л. Андрейчин и др., Българска граматика)

Епилептѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. epileptikós 'който страда от епилепсия'). *Мед.* Който се отнася до епилепсия (нервно заболяване с периодични гърчови припадъци, загуба на съзнание, психични смущения и др.); епилептически. ***Епилептичният** припадък с гърчове настъпва внезапно.* (Й. Йоцов, Психиатрия)

ЕМАНЦИПА̀ЦИЯ || МАНЦИПА̀ЦИЯ

Еманципа̀ция *ж.* (от фр. émancipation). Освобождаване от предразсъдъци, ограничения, зависимост, подчинение и придобиване на права. *Фотинов и всичките му съмишленици дълго време не останаха в изступление пред своя гръцки кумир и скоро тръгнаха по един самостоятелен път, щом се убедиха, че **еманципацията** от гръцкото влияние е възможна.* (Ив. Шишманов, сб. Константин Фотинов, неговият живот и неговата дейност. XI) || *Стесн.* Равноправие на жените с мъжете в труд, заплата, почивка, образование. *Когато е започнала да учи ролята* [в „Нора"], *Будевска е била под влияние на господстващото тогава мнение, че Нора е преди всичко боркиня за женска **еманципация**.* (Ст. Грудев, Адриана Будевска)

Манципа̀ция *ж.* (от лат. mancipatio). *Юрид.* В древното римско право — предаване в собственост пред свидетели, въвеждане във владение. *Завещателят прехвърля чрез **манципация** имуществото си на този, комуто иска да го завещае.* (М. Андреев, Римско частно право).

ЕМИГРА̀ЦИЯ || ИМИГРА̀ЦИЯ || МИГРА̀ЦИЯ

Емигра̀ция *ж.* (от лат. emigration). **1.** Изселване в чужда страна на лице или група лица по политически, икономически или други причини; емигриране. **2.** Живеене в чужда страна след такова преселване; емигрантство. *В **емиграция** Плеханов станал марксист и повел борба с народняците.* (Ист. X кл.) **3.** Изселници в чужда страна; емигранти. *Водителството на четата поема сам Панайот Хитов, който с легендарните си подвизи е гордостта на бунтовната **емиграция**.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

Имигра̀ция *ж.* (от лат. immigratio). **1.** Постоянно или временно заселване на чужденци в някоя страна. *Американската работническа класа се отличаваше и с многонационалния си състав поради голямата **имиграция** в САЩ.* (Ист. IX кл.) **2.** Всичките имигранти от дадена страна на определено място в даден период от време; имигранство. **3.** Навлизане, проникване.

Миграция *ж.* (от лат. migratio 'преселване'). 1. Придвижване, преселване на народи, население в границите на една страна или извън нейните предели; преселване. 2. Придвижване на риби, птици и бозайници от една област в друга, предизвикано и свързано с измененията на жизнената среда или във връзка с преминаване на различните цикли на развитие. *Големи рибни ята странствуват, преселват се на огромни разстояния. Това странствуване е **миграция** на рибите.* (Д. Славчев и др., Богатствата на морето)

△ емиграцио̀нен || имиграцио̀нен || миграцио̀нен, емигра̀нтство || имигра̀нство, емигрѝрам || имигрѝрам || мигрѝрам, емигрѝране || имигрѝране || мигрѝране, емигра̀нт || имигра̀нт, емигра̀нтка || имигра̀нтка, емигра̀нтски || имигра̀нтски

ЕМЍСИЯ || МЍСИЯ

Емѝсия *ж.* (от лат. emissio). 1. *Финанс.* Пускане от държавата в обръщение на банкноти или на ценни книжа. *Емисия на юбилейни монети.* 2. *Техн.* Радиопредаване. *Нюйоркското радио предаде съобщението за смъртта на Георги Димитров в специална **емисия**.* (ОФ) 3. *Физ.* Излъчване на електрони от повърхността на твърдо тяло във вакуум или в газова среда. *Катодът е покрит със слой активно вещество, от което при загряване се отделя електронен поток (**емисия**).* (Ем. Чичов, Времеизмерване)

Мѝсия *ж.* (от лат. missio). 1. Определена отговорна задача, поръчение. *Бившият бакалин играеше ролята на лице, дошло между другото със специална **мисия** в родния си град, за да поеме властта в решителен момент.* (К. Калчев, Семейството на тъкачите) 2. Историческа роля, призвание. *О, здравствуй ти, Русийо мощна [...] / часът настана / твой завет / и твойта **мисия** велика / да ги изпълниш в тоя свет!* (Ив. Вазов, Русия) 3. Дипломатическа делегация със специална цел. 4. Дипломатическо представителство, дипломатическа служба на една страна в друга. || *Сградата, в която се помещава това представителство.* 5. Мисионерска организация. *Папски **мисии**.*

ЕМИТЍРАМ || ИМИТЍРАМ

Емитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. emitto 'изпращам'). 1. *Финанс.* Пускам в обръщение ценни книжа или банкноти. ***Емитирам** заем.* 2. *Физ.* Отделям от някакво тяло електрони, йони, газове и др. под. *Нажежените пари и газове **емитират** светлинни излъчвания с определена дължина на вълните.* (Н. Пенчев и др., Курс по аналитична химия)

Имитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. imito). 1. Точно възпроизвеждам това, което прави някой друг; подражавам изкусно. *По пътя си той **имитираше** походката на момичетата доста сполучливо, защото и без това беше дюстабанлия.* (Й. Радичков, Скални рисунки) 2. Наподобявам, приличам на някакъв предмет. *Платът **имитира** чиста вълна.*

△ емитѝране || имитѝране

ЕНЕРГЕТЍЧЕН || ЕНЕРГЍЕН

Енергетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* *Иконом.* Който се отнася до енергетика (дял от физиката, изучаващ свойствата на енергията и област от стопанството, която се занимава с проучването на енергийните източници, с добиването на енергийни суровини, с тяхното преработване в енергия, с разпределението и оползотворяването на различните видове енергия). ***Енергетични** ресурси.*

Енергѝен, -йна, -йно, *мн.* -йни, *прил.* *Спец.* Който се отнася до енергия (едно от основните свойства на материята — способност на телата да извършват работа). ***Енергиен** източник. **Енергийно** строителство.*

ЕНКЛЙТИКА || ПРОКЛЙТИКА

Енклйтика *(вж. еклектика* || *еклиптика* || *енклитика).*

Проклйтика *ж.* (от гр. proklitikós 'наклонен напред'). *Езикозн.* Дума без самостоятелно ударение (съюз, предлог, частица), която се изговаря заедно със следващата. *В израза 'на полянката' предлогът 'на' е* ***проклитика.***

ЕНТОМОЛО̀ГИЯ || ЕТИМОЛО̀ГИЯ

Ентомоло̀гия *ж.* (от гр. éntoma 'насекоми' + lógos 'наука'). *Зоол.* Дял от зоологията, изучаващ насекомите. *Две години той посещавал като свободен слушател университета във Виена, където слушал лекции по философия,* ***ентомология****, зоология.* (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността)

Етимоло̀гия *ж.* (от гр. étymos 'истински' + lógos 'наука'). *Езикозн.* **1.** Само *ед.* Дял от езикознанието, изучаващ историята, произхода на думите, както и първоначалната форма, словообразувателното значение и родствените връзки на думите с други думи от същия език или от други езици. **2.** Произход на дума или група думи и техните връзки с други думи от същия или от други родствени езици. ***Етимологията*** *на думата шунка се извежда от немската дума Schinken, свързана с Schenkel 'бут'.*

△ ентомоло̀г || етимоло̀г, ентомологѝчен || етимологѝчен, ентомологѝчески || етимологѝчески

ЕПЍЧЕН || ЕТЍЧЕН

Епѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. epikós). **1.** *Литер.* Който се отнася до епос (един от трите основни литературни рода — лирика, епос, драма; в народната поезия — песни за героични подвизи); епически. *Животът в Ню Йорк е толкова динамичен, че е невъзможно тук писател да създаде* ***епично*** *произведение, а художник — спокойна, осмислена от човечност композиция.* (Г. Белев, Какво видях в Америка) **2.** *Литер.* Който е свойствен, присъщ на епоса; епически. ***Епичен*** *стил.* **3.** *Прен.* Който е достоен да бъде възпят, отразен поради своето величие, героизъм; славен, величав, геройски, епически. ***Епична*** *борба.*

Етѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. etikós). **1.** Който се отнася до етика, който съответствува на правилника, на изискванията на етиката (вж. ***естетика*** || ***етика***), морала, нравствеността; етически. ***Етично*** *възпитание.* **2.** Който се отличава с добри, чисти нрави, с висок морал; нравствен, морален; етически. ***Етична*** *личност.* **3.** Който отразява, изразява нравственост, морал; етически. ***Етични*** *прояви.*

△ епѝчно || етѝчно

ЕРАТЍЧЕН || ЕРЕТЍЧЕН

Ератѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от лат. erraticus 'скитащ, блуждаещ'). Обикновено в *съчет.:* **Ератичен еризипел** (червен вятър). *Мед.* Заразна болест, която преминава от едно място на кожата към друго. ***Ератична*** **треска.** *Мед.* Треска при възпалителни процеси, характеризираща се с настъпващо в различни интервали разтрисане и с повишаване на температурата. **Ератични блокове.** *Геол.* Заоблени и огладени скални късове с различна големина, образувани най-често от действието на течаща вода или ледници; валуни. *В равнините на Полша се срещат грамадни скални блокове, наречени* ***ератични блокове*** *(валуни), които били пренесени от ледниците.* (Ст. Бошев и др., Геология и геоморфология)

Еретѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който се отнася до ерес (вж. ***ерес*** || ***Ерос***) или еретик (последовател на ерес); еретически. *Еникий, мислите ти са* ***еретични****... Пази се от богохулство!* (Елин Пелин, Под манастирската лоза) **2.** *Прен. Разг.* Който противоречи на общоприетите правила и норми; еретиче-

ски. *Посредственият никога няма да те изненада с неизвестна, нечувана досега мисъл, нито ще каже нещо* ***еретично*** *и нездраво.* (В. Цонев, Нане Вуте за любовта)

Ѐ̀РЕС || Ѐ̀РОС

Ѐрес, -та, *мн.* -и, *ж.* (от гр. háiresis 'избор'). **1.** Религиозно учение, което от гледище на господстващата религия е отклонение от догмите и организационните форми на официалната църква. ***Ереси, ереси,*** *всеки ден нови, като гъби никнат, бог ни наспорил за наказание и свидетелство.* (Ст. Загорчинов, Ден последен) **2.** Обществено движение, което разпространява такова учение. *Богомилска* ***ерес.*** **3.** *Прен. Разг.* Отклонение от общоприетите правила и норми. *Да ти кажа право, това е* ***ерес,*** *чиста* ***ерес*** [...] *да сте видели вие такава къща, в която бащата да си купува чоха за контош, а дъщерята и майката да седят по цял ден със скръстосани ръце.* (Д. Войников, Криворазбраната цивилизация)

Ѐрос, *мн.* няма, *м.* (от гр. Éros). **1.** *Митол.* У древните гърци — бог на любовта. **2.** *Прен.* Силна изгаряща страст. **3.** *Астрон.* Име на астероид — една от малките планети, приближаваща се до Земята на разстояние 22 млн. km.

△ еретѝчен || еротѝчен, еретѝчески || еротѝчески, еретѝчка || еротѝчка, еретѝчно || еротѝчно

ЕРЕТЍЧЕН || ЕТЕРЍЧЕН

Еретѝчен (вж. ***ератичен*** || ***еретичен***).

Етерѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* За растение — който съдържа и от който се добива специално ароматно масло, употребявано в парфюмерията, хранително-вкусовата и фармацевтичната промишленост. ***Етерични*** *вещества.*

ЕРО̀ЗИЯ || КОРО̀ЗИЯ

Еро̀зия *ж.* (от лат. erosus 'изгризан'). В *знач.* на: *Геол.* Предизвикано от вода, лед или от атмосферни влияния постепенно издълбаване, разрушаване и отвличане на почва, скали и др., което променя формата на земната повърхност. *Допуска се и друга възможност — долината да е оформена от* ***ерозията*** *на поройните води.* (В. Бешковски и др., Езерото на пеликаните)

Коро̀зия *ж.* (от лат. corrosio 'разяждане'). В *знач.* на: Повреждане повърхността на твърдо тяло под влияние на околната среда. *Желязото е най-евтиният метал. Главният негов недостатък е, че то е подложено на* ***корозия*** *— ръждясване.* (РД)

△ еро̀зиен || коро̀зиен

ЕРУ̀ПЦИЯ || КОРУ̀ПЦИЯ

Еру̀пция *ж.* (от лат. eruptio 'внезапно, бързо излизане'). **1.** *Геол.* Избухване, изригване на вулкан. *При вулкан от типа на Везувий след изхвърлянето на вулканска пепел и газове започва лавова* ***еруптия.*** (Р. Христов и др., Геология) **2.** *Астрон.* Избухване, изригване на Слънцето. *Беше доказано, че за развитието на острия сърдечен инфаркт голяма роля играят и активните процеси на Слънцето (слънчевите* ***еруптии****).* (ОФ) **3.** *Мед.* Поява на петна, обрив по кожата като симптом на някакво заболяване.

Кору̀пция *ж.* (от лат. corruptio). Подкупничество, покваренос, развала на длъжностни лица и политически деятели. *Трябва безпощадно да се бичува всяка спекулация и* ***корупция,*** *която има място особено в редица стопански служби и учреждения.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

ЕСКА̀ДРА || ЕСКАДРЍЛА

Еска̀дра *ж.* (от фр. escadre). **1.** *Воен.* Голямо тактическо съединение във военноморския флот, включващо в състава си различни бойни кораби. *В началото на втората половина на XIX в. американската и руската* ***ескадра*** *се появили край бреговете на Япония.* (Ист. X кл.) **2.** *Разш.* Съединение от кораби, които плават групово, обикновено в самостоятелно задгранично плаване. *Един пътнически кораб бе спрял между цяла* ***ескадра*** *от влекачи и шлепове.* (Гр. Угаров, По следите на заточеника)

Ескадрѝла *ж.* (от фр. escadrille). *Воен.* Тактическо подразделение във военновъздушните войски, което се състои от 9 до 30 самолета в зависимост от рода авиация. *Противосамолетните картечници вече се насочват към зловещия тътен. Приближава цяла* ***ескадрила.*** (Ж. Колев и др., Червеноармейци български партизани)

△ еска̀дрен || ескадрѝлен

ЕСКА̀ДРЕН || ЕСКАДРО̀НЕН

Еска̀дрен, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Воен.* Който се отнася до ескадра (вж. ***ескадра*** || ***ескадрила***). *На доковете лежаха разнебитени коритата на няколко* ***ескадрени*** *торпедоносци.* (Д. Добревски, Бунтът на крайцера „Надежда")

Ескадро̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от фр. escadron). *Воен.* Който се отнася до ескадрон (войсково кавалерийско подразделение със 100—150 конници, състоящо се от 4—5 взвода, командно и домакинско поделение). ***Ескадронен*** *полк.*

ЕСКУ̀ДО || СКУ̀ДО

Еску̀до *ср.* (от португ. escudo). Парична единица в Португалия и Чили.

Ску̀до *ср.* (от ит. scudo). Стара италианска сребърна или златна монета.

ЕСТАКА̀ДА || ЕСТОКА̀ДА

Естака̀да *ж.* (от фр. estacade). *Спец.* Строителна конструкция във вид на мост за преминаване на влакове или други превозни средства или за издигане на един път над друг, за да не се пресичат. || В големите промишлени предприятия — съоръжение, чрез което обикновено се транспортират материали.

Естока̀да *ж.* (от фр. estocade 'вид меч'). *Спец.* Прав отвесен удар с рапира или шпага при фехтовка.

ЕСТЀТИКА || Ѐтика

Естѐтика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. aisthetikê 'чувство, усещане'). **1.** *Филос.* Наука за най-общите закони на художествената дейност на човека, същността и законите на изкуството и за определянето на критериите за прекрасното в художественото творчество, природата и живота. **2.** *Разг.* Учебник по този предмет. **3.** Система от възгледи за характера и същността на изкуството, към която се придържа дадена философска школа. *Десетилетия наред то* [сп. „Ново време"] *утвърждава позициите на марксическата* ***естетика.*** (Лит. XI кл.) || Тази наука като учебен предмет. *Изпитът по естетика е в III курс.* **4.** Усет, чувство, отношение към прекрасното в природата, живота и изкуството. *Училището трябва да възпитава отрано* ***естетика*** *у подрастващите.* **5.** Красота, художественост в оформлението, организацията на нещо. *Всяка преведена фраза трябва да звучи като оригинална, да се подчинява на логиката и на* ***естетиката*** *на езика, от който се превежда.* (Н. Лилиев, Статии. Спомени)

Ѐтика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. ethikê). **1.** *Филос.* Наука за нравствеността и морала, за техните принципи и норми и за ролята им в обществения и личния живот на човека. || Тази наука като учебен предмет. *Лекции по* ***етика*** *в универси-*

тета. **2.** *Разг.* Учебник по този предмет. **3.** Система от нравствени правила, които определят поведението на отделна личност или на цяла обществена група и под.; морал. *Без **етика** обществото би изчезнало.* (Ем. Станев, Иван Кондарев).

△ естетичен || етичен, естетически || етически, естетично || етично, естетичност || етичност

ЕТАН || ЕТИЛ || МЕТАН[1, 2] || МЕТИЛ[1, 2]

Етан, *мн.* няма, *м.* (от гр. aithér 'въздух'). *Хим.* Органично съединение, наситен въглеводород — безцветен горлив газ без миризма. ***Етанът** влиза в състава на природните и изкуствените горливи газове.* (Енциклопедия А—Я)

Етил, *мн.* няма, *м.* (от гр. aithér 'въздух' + hýle 'вещество'). *Хим.* Едновалентен въглеводороден остатък, който не съществува в свободно състояние, но влиза като съставна част в молекулата на много органични съединения. ***Етил-формиатът** има миризма на ром и влиза в състава на много изкуствени есенции.* (Д. Иванов, Органична химия)

Метан[1], *мн.* няма, *м.* (от фр. méthane). *Хим.* Безцветен газ (съединение на въглерод и водород), образуващ се при гниене на органични вещества без достъп на въздух в дъното на блата и рудници, който при смесване с въздуха се запалва с избухване. *В подземното езеро се беше образувал много земен газ — **метан**, който е летлив.* (П. Славински, Момичето със слънчеви коси).

Метан[2] *м.* (от гр. metánoia 'покаяние'). Нисък поклон при молитва. *Тровиш хората, а сетне се молиш да ти простят! — подхвърли ѝ той още щом тя се изправи след молитвата и дълбоките **метани**.* (Г. Караславов, Татул) **2.** *Прен.* Раболепен поклон. *Сѐ е харно за челяка / да е скромен и разбран: / не пречупва се гръбнака / от един учтив **метан**.* (Ив. Вазов, В лоното на Рила)

Метил[1] *м.* (от гр. méthy 'мед' + hyle 'дърво'). **1.** Паразит в черния дроб на овцете, козите, свинете и други домашни животни. **2.** Болест, причинена от този паразит. *Борбата с **метила** се води чрез изолиране на болните животни, пресушаване на заблатените места и т. н.*

Метил[2] *м.* (от гр. méthy 'мед' + hyle 'дърво'). *Хим.* Въглеродна група, едновалентен радикал, който влиза в състава на много органични съединения. *Наименованията на тези* [алкиловите] *радикали се образуват от наименованията на съответните въглеводороди, като окончанието -ан се замества с -ил: CH_4 — метан, CH_3 — метилов радикал (съкратено **метил**).* (Хим. X кл.)

△ етанов || етилов || метанов || метилов

ЕТАТИЗЪМ || ЕТАЦИЗЪМ || ИТАЦИЗЪМ

Етатизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. étatisme). *Спец.* У буржоазните икономисти и ревизионисти — нарастване ролята на държавата в икономиката и превръщане на частните имущества в държавна собственост; одържавяване. *Понятието **етатизъм** се използува главно от* [...] *реформистите и ревизионистите, които преиначават марксическото учение.* (Енциклопедия А—Я)

Етацизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от гр. etakismós). *Езикозн.* Четене на гръцката буква η (ета) като е.

Итацизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. itacisme). *Езикозн.* Четене на гръцките букви η (ета) и други гласни и двугласни както и през следкласическия период.

ЕТИМОЛОГИЯ || ЕТНОЛОГИЯ

Етимология (вж. *ентомология || етимология*).

Етнология, *мн.* няма, *ж.* (от гр. éthnos 'народ' + lógos 'наука'). **1.** Наука за

материалната и духовната култура на народите, техния произход, разселвания и развитие; етнография. *Етнологията е тясно свързана с археологията, езикознанието, антропологията, историята, философията и фолклора.* (Енциклопедия А—Я) **2.** Съвкупност от особености, характеризиращи бита, нравите, материалната и духовната култура на даден народ, народност, етническа група или на населението в дадена местност; етнография.

△ етимолог || етнолог, етимологичен || етнологичен, етимоложки || етноложки

ЕТИОЛОГИЯ || ЕТОЛОГИЯ

Етиология, *мн.* няма, *ж.* (от гр. altía 'причина' + lógos 'наука'). **1.** *Филос.* Наука за причинността. **2.** *Мед.* Наука за причините за възникването на болестите. *Специфичното в **етиологията** на кожните болести се определя от мястото, което кожата заема в човешкото тяло като орган, пряко изложен на въздействието на околната среда.* (П. Попхристов и др., Дерматология и венерология) **3.** *Прен.* Причина, условие за възникване, за съществуване на нещо. *Впрочем гримасата е също наша находка. Тя си има своята социална и духовна **етиология**, своите исторически корени и своите последици.* (Ем. Манов, Писма от София)

Етология, *мн.* няма, *ж.* (от гр. éthos 'характер' + lógos 'наука'). **1.** Наука за характера на индивид или народ. *Едно от направленията на съвременната **етологияе** изучаването на поведението на човека, като изследванията са непосредствено продължение и развитие на идеите на Дарвин.* **2.** Наука за нравите. **3.** Наука за поведението на животните.

△ етиологичен || етологичен

ЕТИОЛОГИЯ || ИХТИОЛОГИЯ

Етиология (вж. ***етиология* || *етология***).

Ихтиология *ж.* (от гр. ichthýs 'риба' + lógos 'наука'). **1.** Само *ед. Зоол.* Наука за рибите. *Не бих казал, че **ихтиологията** е някаква моя слабост, но като журналист аз свято се придържам към принципа никога да не бягам от възможностите да узная нещо, пък каквото и да било то.* (Л. Дилов, Моят странен приятел — астрономът) || Тази наука като учебна дисциплина. *Изпитът по **ихтиология** е в III курс.* **2.** *Разг.* Учебник, книга по тази дисциплина.

△ етиологичен || ихтиологичен

ЕТИЧЕН || ЕТНИЧЕН

Етичен (вж. ***епичен* || *етичен***).

Етничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. ethnikós 'племенен'). Който се отнася до племе, народ или народност; племенен, етнически. ***Етнична** група.*

△ етически || етнически

ЕУФОРИЯ || ЕФОРИЯ

Еуфория, *мн.* -ии, *ж.* (от гр. euphoría 'радост, веселие, удоволствие, наслада'). **1.** *Мед.* Състояние на повишена възбуда и самочувствие, доволство, безгрижие и под., което не отговаря на действителното състояние на лицето; настъпва временно под влияние на възбуждащи (наркотични и др.) средства или като признак на заболяване на централната нервна система. *Кокаинът предизвиква [...] **еуфория** и моторна възбуда (оживена жестикулация, бъбривост, улисаност).* (М. Йоцов, Психиатрия) || Такова състояние у тежко болни преди настъпване на смъртта. **2.** *Разш.* Състояние на повишена емоционална възбуда, свързана с положителни изживявания — радост, веселост, безгрижие.

Ефория *ж.* (от гр. ephoréia). **1.** *Истор.* В древна Спарта — висш контролен орган — колегия от петима мъже, избирани ежегодно от народното събрание.

за да следят и контролират дейността на управляващите длъжностни лица. **2.** *Разш. Остар.* Настоятелство, управително тяло на манастир, училище, болница или на друг обществен институт, който се издържа със средства, завещани от частно лице и под. *Нотабилите на Букурещ проектирали да си направят* [...] *едно по-добро „учебно дружество" пак по образец на своето читалище и на* ***ефорията*** *си.* (М. Арнаудов, Бълг. книжовно дружество в Браила)

ЕФЀКТЕН || ЕФЕКТЍВЕН

Ефѐктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* В *знач.* на: Който прави впечатление, привлича вниманието. *Такъв беше неговият характер. Обичаше* ***ефектните*** *жестове* [...] *Влечението към външен блясък заедно с навика му да заповядва, да не търпи противоречие — ето тайната на успеха му.* (Л. Стоянов, Бенковски)

Ефектѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от фр. effectif). Който дава добър ефект, резултат; резултатен. *През пролетните и късни есенни месеци хамсията* [...] *се струпва на сравнително големи стада, които могат да станат обект на* ***ефективен*** *лов.* (Сп. Природа) || Който дава добри доходи, печалби. ***Ефективен*** *внос.*

△ ефѐктно || ефектѝвно, ефѐктност || ефектѝвност

ЕФЕКТЍВЕН || ФИКТЍВЕН

Ефектѝвен (вж. ***ефектен*** || ***ефективен***).

Фиктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. fictio 'измислица' през фр. fictif). Недействителен, неистински, привиден, измислен. *Един приятел ми даде ум да направя лъжлива —* ***фиктивна****, както казват, продажба.* (Д. Немиров, Възелът)

ЕФЕМЀРЕН || ЕФИМЀРЕН

Ефемѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от гр. ephèmeros 'еднодневен, краткотраен'). *Бот.* Който се отнася до ефемери (едногодишни растения, развиващи се само за няколко седмици, обикновено през пролетта). *В отделните райони се срещат следните пустинни растителни формации:* ***ефемерна****, която се характеризира с бърза, краткотрайна вегетация през ранна пролет* [...] (П. Боянов, Почвознание)

Ефимѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от гр. ephèmeros 'еднодневен', краткотраен'). Който трае кратко време; краткотраен, скоропреходен, мимолетен, недълговечен. *Колкото за французина, с него я свързваше едно* ***ефимерно*** *приключение при зимна обстановка в Баварските Алпи.* (Д. Димов, Осъдени души)

ЕФИМЀРЕН || ЕФЍРЕН

Ефимѐрен (вж. ***ефемерен*** || ***ефимерен***).

Ефѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Въздушѐн, небесен. *Тогава свети Иван е благословил през* ***ефирното*** *пространство коленичилия цар.* (Ив. Вазов, Великата Рилска пустиня) **2.** *Прен.* Който е като въздуха; прозрачен, лек, нежен. *Слънцето се беше показало и под тънките* ***ефирни*** *пари на земята черната угар сякаш дишаше и се движеше.* (Н. Каралиева, Неуловимият) || Безплътен, нематериален. *Тя* [любимата] *е така* ***ефирна*** *и нежна, че поетът я сравнява с ангел или вълшебница.* (Лит. XI кл.)

ЕФИМЀРЕН || ХИМЀРЕН

Ефимѐрен (вж. ***ефемерен*** || ***ефимерен***).

Химѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от гр. chimaira 'мечта, блян'). Който е неосъществим, призрачен. ***Химерни*** ***надежди.***

Ж

ЖИВОПИ́С || ЖИВОТОПИ́С

Живопи́с, *мн.* няма, *ж.* **1.** Изкуство да се рисува с бои. *Майсторът започва като живописец и цял живот остава верен на* ***живописта.*** (Е. Каранфилов, Българи. III) **2.** *Събир.* Произведения от това изкуство. *Френска* ***живопис.***

Животопи́с *м.* Описание на живота на някого, биография; животоописание. *На първата страница на книгата е поместена скица на автора,* ***животопис*** *и оценка на самата книга.* (ОФ)

△ живопи́сен || животопи́сен, живопи́сец || животопи́сец

ЖИ́ЛАВ || ЖИ́ЛЕСТ

Жи́лав, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който може да се огъва или разтяга, без да се чупи или къса; гъвкав. *Храстите цяла зима са стояли неподвижно. Но тая нощ техните* ***жилави*** *клонки бавно започват да се надигат.* (Т. Харманджиев, Краят на едно детство) || За месо и под. — който не може лесно да се дъвче. *След* ***жилавата*** *баница настроението ми беше повече от отвратително.* (Ст. Христозов, Да тръгнеш с вятъра). **2.** *Разг.* За човек или животно — който е със здрав организъм; здрав, издръжлив, як. *Върна се със своя талига. Беше я купил от Пловдив заедно с един едър и* ***жилав*** *кон.* (Г. Белев, Патилата на едно момче) **3.** *Прен.* Който не се превива, огъва пред трудностите; упорит, твърд, устойчив. *Войводата представляваше волята и мъжеството на нашия упорит и* ***жилав*** *народ.* (Сп. Бълг. реч)

Жи́лест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е с изпъкнали жили (подобни на връв яки тъкани у човека и животните). ***Жилестите*** *му ръце изглеждаха от стоманени въжета направени.* (Ст. Ц. Даскалов, Есенно сено) **2.** За човек — който има слабо, но стегнато, с твърди мускули и сухожилия тяло. *Сух,* ***жилест*** *мъж в синя блуза и завърнати ръкави раздухваше току-що запаления огън.* (А. Гуляшки, МТ станция) **2.** За растение — който е с много жилки. *През тръни и през* ***жилести*** *къпини / по урвите напряко все пъхтим.* (Бл. Димитрова, Лиляна)

ЖИ́ЛВАМ || ЖУ̀ЛВАМ

Жи́лвам, -аш, *несв.;* **жи́лна**, -еш, *мин. св.* жи́лнах, *прич. мин. страд.* жи́лнат, *св., прех.* **1.** Жиля (вж. ***жиля*** || ***жуля***) обикновено ненадейно. **2.** Удрям с нещо̀ жилаво (с пръчка и под.) *Старшията беше зъл. Където и да минеше, той все* ***жилваше*** *някого с бича си хей така, за назидание.* (П. Здравков, Незабравимо детство)

Жу̀лвам, -аш, *несв.;* **жу̀лна**, -еш, *мин. св.* жу̀лнах, *св., прех.* Жуля (вж. ***жиля*** || ***жуля***) леко или изведнъж. *Ей на, тука е драснато! Някоя пръчица да го е* [москвича] ***жулнала.*** (Ст. Ц. Даскалов, Есенно сено)

△ жи́лване || жу̀лване

ЖИ́ЛЯ || ЖУ̀ЛЯ

Жи́ля, -иш, *мин. св.* жи́лих, *несв., прех.* **1.** Бода с жило. *Ала в миг пчелите / бръмнаха сърдити — / по гърба, главата, / гърлото, устата /* ***жилеха*** *дълбоко, / мушеха жестоко.* (Сб. Хоро) **2.** *Прен.* Удрям, бия (обикновено с камшик, тънка пръчка, ремък и под.), с което предизвиквам пареща болка, подобна на ужилване. **3.** *Прен.* Хапя, бода, жегвам, с думи. *Хвалбата му от една страна галеше, от друга* ***жилеше*** *самолюбието на Гороломова.* (Й. Йовков, Приключенията на Гороломов) **4.** За коприва — паря, жаря.

Жу̀ля, -иш, *мин. св.* жу̀лих, *несв., прех.* 1. Трия, претривам с нещо грапаво. || С триене причинявам болка или наранявам кожата. *До него вървяха бойните му другари от дружината. По четири удряха твърдо земята с тежките си ботуши, които жулеха нозете им.* (Вл. Полянов, По пътя) || Търкам, трия, за да изчистя нещо. *Жуля плочките.* 2. *Прен. Разг.* Пия без мярка. *Двамата седнаха и жулиха ракия, докато дядо Петър заспа.* (Хр. Пелитев, Хапят ли охлювите)

△ жѝлене || жу̀лене.

ЖЪЛТЕНѝКАВ || ЖЪЛТЕНѝЧАВ

Жълтенѝкав, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е с цвят, близък до жълт, който напомня жълт цвят; възжълт. *Из жълтеникавата хралупа на черницата излизаха мравки.* (Ив. Давидков, Кълеей хляб за пътника)

Жълтенѝчав, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който е болен от жълтеница (болест на черния дроб или на жлъчните пътища, при която пожълтяват кожата и бялата част на очите). 2. Който е присъщ на болен от жълтеница. ***Жълтеничави очи.***

З

ЗАЁКВАМ[1,2] || ЗАЯ̀КВАМ

Заѐквам[1], -аш, *несв.;* **заѐкна**, -еш, *мин. св.* заѐкнах, *св., непрех.* 1. Само *несв.* Страдам от говорен недостатък, който се изразява в задържане и повтаряне на отделни звукове, срички и думи или в неестествени паузи в потока на речта. *Той заекваше, като при по-мъчните думи отмяташе глава назад.* (Ст. Чилингиров, Първа жертва) 2. Говоря със затруднение, като че страдам от говорен недостатък, или правя неестествена пауза, като прекъсвам в средата на думата (обикновено при силно смущение, изненада, страх и под.); пелтеча, запъвам се. *Боляринът Калота пребледня и ръката му върху дръжката на меча затрепера, когато за трети път чу думата „ламя". — Ти вввидя ли я? — заекна той.* (Н. Хайтов, Ламята)

Заѐквам[2], -аш, *несв.;* **заѐкна**, -еш, *мин. св.* заѐкнах, *св., прех. Диал.* Започвам да искам настойчиво нещо от някого; врънкам, задрънквам, задявам. ***Заеквам** леля си да разправи за случилото се.*

Зая̀квам, -аш, *несв.;* **зая̀кна**, -еш, *св.* зая̀кнах, *св., непрех.* Ставам як, здрав; заздравявам се. *Та има ли нещо по-хубаво от това, да видиш как слабите мускули на твоите кръжочници заякват.* (В. Райков, Прекършено весло) || За връзки, отношения, дружба — ставам здрав, траен; укрепвам. *От вечер на вечер връзката между Спиридон и доктора заякваше.* (М. Грубешлиева, Пред прага)

△ заѐкване || зая̀кване

ЗАЗЕМЯ̀ВАМ || ЗАЗИМЯ̀ВАМ[1,2]

Заземя̀вам, -аш, *несв.;* **заземя̀**, -ѝш, *мин. св.* заземѝх, *св., прех. Електр.* Свързвам електроуреди, машини и под. със земята чрез проводник; занулявам. ***Заземявам** радиоапарат.*

Зазимя̀вам[1], -аш, *несв.;* **зазимя̀**, -ѝш, *мин. св.* зазимѝх, *св., непрех.* 1. Навлизам в зимата, започвам зимата с някаква дейност. *Заесени и зазимя градът в обсада бясна.* (Е. Багряна, Пет звезди).

Зазимя̀вам[2], -аш, *несв.;* **зазимя̀**, -ѝш, *мин. св.* зазимѝх, *св., прех.* Подготвям, нагаждам добитък, растения, машини за зимни условия. ***Зазимявам** овощна градина.*

△ заземя̀ване || зазимя̀ване

ЗАМА̀ЗКА || СМА̀ЗКА

Зама̀зка *ж.* 1. *Строит.* Слой, най-често от циментен разтвор, примесен с пясък, или от разтвор на гипс и др., който се полага и заглажда върху бетонни повърхности или зидария. *Паркетът се поставя върху гладка циментена **замазка**, добре почистена от прах.* (ОФ) || *Спец.* Слой от вещество, който се полага върху някаква повърхност, за да се изглади, уплътни, да ѝ се придаде устойчивост и под. *Защитни **замазки**.* 2. Вещество, с което се покрива някаква повърхност, замазва се, запълва се дупка, пролука, цепнатина. *Гюргя изтърси торбите и забърка грижливо **замазката**.* (Ст. Станчев, На раздумка)

Сма̀зка *ж.* (от рус.) *Спец.* Специална мазна смес, която се слага върху триещи се метални части, за да се движат леко. *Беше малка зелена кола, с кожени седалки, и миришеше приятно на бензин и **смазка**.* (Н. Кирилов, Пролетен дъжд)

ЗАПЛЍСКВАМ || ЗАПЛЯ̀СКВАМ

Заплѝсквам, -аш, *несв.;* **заплѝскам**, -аш, *св., прех.* и *непрех.* Започвам да плискам. *Чува се далечна продължителна гръмотевица и веднага по-силно **заплисква** дъждът.* (Й. Йовков, Пред Одрин)

Запля̀сквам, -аш, *несв.;* **запля̀скам**, -аш, *св., непрех.* и *рядко прех.* Започвам да пляскам. *И изведнъж, надвити / пак от законите на всекидневността, / **заплясква**т със ръце.* (К. Христов, Чеда на Балкана)

△ заплѝскване || запля̀скване

ЗАРЗАВА̀ТЕН || ЗАРЗАВАТЧЍЙСКИ

Зарзава̀тен, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Разг.* Който е приготвен от зарзават; зеленчуков. *Котелката изхвръкна из ръката ѝ и хлопна на камъните. Още топлата **зарзаватена** чорба се плисна по плочките.* (Ем. Коралов, Дъщерята на партизанина)

Зарзаватчѝйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до зарзават (зеленчук) и до зарзаватчия (продавач на зарзават). *В Тутракан имаше постоянен **зарзаватчийски** пазар с евтин зеленчук.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно)

ЗАРЯ̀Д || СНАРЯ̀Д

Заря̀д *м.* (от рус. заряд). 1. Определено количество взривно вещество, необходимо за изстрел или взрив. 2. *Физ.* Определено количество електричество, което се съдържа в едно тяло. *Отрицателен електричен **заряд**.*

Снаря̀д *м.* (от рус. снаряд). *Воен.* Метално цилиндрично тяло със заострена предна част, която се изхвърля от оръдие и според предназначението си е напълнено с взривно, запалително или др. вещество; граната. *Скоро по височините затрещяха експлозиите на **снаряди**.* (Д. Линков, За земята българска)

ЗАСТА̀ВАМ[1, 2] || ЗАСТА̀ВЯМ[1, 2]

Заста̀вам[1], -аш, *несв.;* **заста̀на**, -еш, *мин. св.* заста̀нах, *св., непрех.* Спирам се, стоя на някое място. *Сенегалците изпитват ужас от фотографически апарат [...], ала с усмивка **застават** пред обектива, ако човек им обещае един франк.* (Св. Минков, Другата Америка) || Заемам някакво положение, някаква поза. *Всеки кинокадър за много късо време **застава** неподвижно пред кадровото прозорче на филмовия канал.* (Й. Венов и др., Кинотехника)

Заста̀вам[2], -аш, *св., непрех.* Само *мн.* Почваме да ставаме един след друг. *Всички на събранието един по един **заставаха**.*

Заста̀вям[1], -яш, *несв.;* **заста̀вя**, -иш, *мин. св.* заста̀вих, *св., прех.* Карам някого непременно, задължително да извърши, да направи нещо; принуждавам. *Понякога*

га нищо не ѝ се разбира. Тогава я ***заставям*** *да повтори и потрети думите си.* (П. Михайлов, Малката партизанка)

Заста̀вям[2], -яш, *несв.;* **заставя**, -иш, *мин. св.* заставѝх, *св., прех. Диал.* Спирам, възпирам някого да не върши нещо. *Извикна се младий младожена: / я* ***застави*** *та сремска кочия, / та отвори врата и пенджери / да видиме зачто дни губиме.* (Н. Геров, Речник на блъгарский язик)

Δ заста̀ване||заста̀вяне

ЗАТОЧА̀ВАМ || ЗАТО̀ЧВАМ[1, 2, 3, 4]

Заточа̀вам, -аш, *несв.;* **заточа̀**, -йш, *мин. св.* заточѝх, *св., прех.* Изпращам на заточение. *Ваалията ще изиска от Цариград друг военен параход и пак ще ги* ***заточи.*** (А. Страшимиров, Роби).

Зато̀чвам[1], -аш, *несв.;* **зато̀ча**, -иш, *мин. св.* зато̀чих, *св., прех.* **1.** Започвам да точа (пускам нещо да тече), да източвам течност. ***Заточихме*** *зелев сок от кацата.* **2.** Започвам да точа, да изтеглям в дълги, тънки нишки (коприна и под.).

Зато̀чвам[2], -аш, *несв.;* **зато̀ча**, -иш, *мин. св.* зато̀чих, *св., прех.* Започвам да точа (разтягам на листи) тесто. *Милена сложи дъсчена софра, взе точилката и бърже* ***заточи*** *кори за баница.* (К. Петканов, Хайдути)

Зато̀чвам[3], -аш, *несв.;* **зато̀ча**, -иш, *мин. св.* зато̀чих, *св., прех.* Започвам да точа, да остря (сечиво, нож и под.).

Зато̀чвам[4], -аш, *несв.;* **зато̀ча**, -иш, *мин. св.* зато̀чих, *св., прех.* Леко изострям, наострям. *Дядо* ***заточи*** *сатъра, защото инак не може да нареже месото.* (ВН)

Δ заточа̀ване||зато̀чване

ЗЛА̀ЧЕН || ЗЛЪ̀ЧЕН[1, 2]

Зла̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Поет.* Който е покрит, обрасъл със злак, със зеленина; свежозелен и влажен. ***Злачна*** *поляна.* ***Злачен*** *хълм.* || За растителност — който е зелен и сочен, свеж. ***Злачна*** *трева.*

Злъ̀чен[1], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до злъчка (жлъчка) — вътрешен телесен орган, приличен на мехурче, в което се събира жълтозеленикав горчив сок, отделян от черния дроб; жлъчен. ***Злъчни*** *(жлъчни) камъни.*

Злъ̀чен[2], -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който е изпълнен със злъч; неприязнен. *Моят син се извърна, премери ме озадачен от шапката до петите. Това ме вбеси, станах* ***по-злъчен*** *и суров.* (Др. Асенов, Сурово възпитание) **2.** Който изразява злъч; злобен. *По тънките възсинкави устни на Христо Конов затрептя* ***злъчна*** *усмивка.* (А. Гуляшки, Любов)

ЗНАМЕНА̀ТЕЛЕН || ЗНАМЕНЍТ

Знамена̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който означава нещо съществено; забележителен, важен. *Бойната и творческа дружба на Благоев и Кирков е един от* ***най-знаменателните*** *факти в историята на партията.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) **2.** *Остар.* Многозначителен. *Съгледахме, че и от двете страни ни се правят от селяните* ***знаменателни*** *знакове с очи.* (К. Величков, Български писатели)

Знаменѝт, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** За човек — който се е прочул, придобил е голяма слава, известност с делата си, с изявите си в дадена област; бележит, изтъкнат, именит. *Твърде много е писано за Будевска в „Нора", често тя е била сравнявана с* ***най-знаменитите*** *изпълнителки на ролята в света.* (Ст. Грудев, Бележити българи) **2.** Който изпъква, отличава се със своите качества и достойнства; бележит. *Алберт прочел една книжка, посветена на Евклидовата геометрия, и тук за първи път се запознал със* ***знаменитата*** *питагорова теорема.* (Сп. Математика) || *Ирон.* Райко почеса неподстригания си врат така, че ***знаменитият***

каскет падна на челото му. (С. Северняк, От нашия кореспондент) **3.** За ден, празник, вечер и под. — който дълго се помни с нещо важно; паметен. *Тоя ден беше **знаменит** за мене.* (Ив. Вазов, Казаларската царица)

△ знаменàтелно || знаменѝто

ЗРЙТЕЛЕН || ЗРЙТЕЛСКИ

Зрѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е получен, добит чрез зрение. ***Зрителна** представа.* **2.** Който е свързан със зрение. *Пастьор стоеше приведен над големия микроскоп, който имаше дълга **зрителна** тръба и огледалце под стъклото на пробите.* (Е. Йончева, Звездите не гаснат)

Зрѝтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до зрител (човек, който гледа, наблюдава нещо). *И ето, като че ли в отговор на **зрителското** очакване се появи филмът „Сенките изчезват по пладне".* (Сп. Филмови новини)

ЗЎБЪР || ЗЪБЕР

Зỳбър, *мн.* зỳбри, след *числ.* -бъра, *м.* (от рус. зубр). Бозайник, див бик, подобен на бизон; европейски бизон. Bison bonasis. *Разпространеният някога по цяла Европа **зубър** сега се среща само в два резервата: Кавказкия и Беловежката гора.* (Сп. Лов и риболов)

Зъ̀бер *м.* **1.** Гола, остра, стръмна скала; канара. *Там горе студеният вятър от север пресреща южняка. И почва борба — по **зъбери** и върхове.* (Т. Харманджиев, Краят на едно детство) **2.** Остър, скалист планински връх. *Нов, сипкав сняг застла усои, върли, / отвесни урви, гънки, **зъбер** гол.* (Бл. Димитрова, Лиляна)

И

ИЗВÀЖДАМ || ИЗВЀЖДАМ

Извàждам, -аш, *несв.;* **извàдя**, -иш, *мин. св.* извàдих, *св., прех.* **1.** Вадя нещо от някъде навън. *Често той **изважда** от джеба си валчесто огледалце, оглежда се в него.* (Й. Йовков, Повишение) || За вода от кладенец — вадя, черпя. *Богдан без умора въртеше колелото на кладенеца, **изваждаше** вода и я разливаше в дългото дъсчено корито.* (К. Петканов, Хайдути) || Избождам, изчовърквам. ***Изваждам** сачмите от месото на заека.* **2.** *Мат.* Спадам, приспадам обикновено помалко число от друго по-голямо. **3.** Вземам, снабдявам се с нещо от някъде. *Той **изважда** оттук-оттам свидетелства, удостоверения, и ето, работата му почти се нареди.* (Д. Калфов, Необходимият)

Извѐждам, -аш, *несв.;* **изведà**, -ѐш, *мин. св.* извѐдох, *св., прех.* **1.** Водя, отвеждам някого навън. *Старецът ни **извежда** извън манастиря.* (Ив. Вазов, Белимелецът) || Водя, отвеждам някого. ***Изведе** ни на планината.* **2.** Отвеждам, довеждам до крайна цел. *Него и селяните почитат, [...] и щото започне, все на добър край **извежда**.* (Ст. Загорчинов, Ивайло) **3.** Правя извод, заключение от нещо, извличам. ***Извеждам** теорема.*

△ извàждане || извѐждане

ИЗВИНЀН || ИЗВИНЍМ

Извинѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от извиня като *прил.* Който е вече оправдан. ***Извинено** отсъствие.*

Извинѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде оправдан. ***Извинима** постъпка.*

ИЗВРАЩА̀ВАМ || РАЗВРАЩА̀ВАМ

Извраща̀вам, -аш и **извратѝвам**, -аш, *несв.*; **извратѝ**, -йш, *мин. св.* извратѝх, *св.*, *прех.* В *знач.* на: Лъжливо обяснявам, представям нещо; изопачавам *Правителството и продажната преса умишлено **извратяваха** характера на акцията на 24 декември, като я представяха за революция.* (Г. Димитров, От поражение към победа)

Развраща̀вам, -аш и **развратя̀вам**, -аш, *несв.*; **развратѝ**, -йш, *мин. св.* развратѝх, *св.*, *прех.* Правя някого да стане развратен, вкарвам в разврат; покварявам. *Театърът постепенно се оформя като училище за възрастни, докато чорбаджиите са смятали, че той **развращава**, не дава нищо поучително и полезно.* (Лит. X кл.)

△ извраща̀ване || развраща̀ване

ИЗЛЕЧЍМ || ИЗЛИЧЍМ

Излечѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде излекуван. ***Излечима** болест.*

Изличѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде заличен. ***Изличими** следи.*

ИЗМА̀МА || ИЗМЯ̀НА

Изма̀ма *ж.* В *знач.* на: **1.** Подвеждане, заблуждаване на някого с цел да бъде излъган; измамване, лъжа. *Василена знаеше, че всичко, което ѝ говореше Захария, няма никога да се случи, че е лъжа, **измама**.* (Й. Йовков, Василена и господарят) **2.** Лъжлива представа за нещо; заблуда, илюзия. *Влакът летеше нанякъде и оставяше след себе си две черни линии, които сякаш се събираха далече. Но това бе обикновена оптична **измама**.* (Г. Крумов, Тиня)

Измя̀на *ж.* В *знач.* на: Изневяра. *Той ще надраска заявлението си за развода. И после с необорими факти ще докаже пред съда **измяната** ѝ — ще я опозори.* (Д. Калфов, Земляци)

ИЗОБРАЗЯ̀ВАМ || ИЗРАЗЯ̀ВАМ

Изобразя̀вам, -аш, *несв.*; **изобразѝ**, -йш, *мин. св.* изобразѝх, *св.*, *прех.* **1.** Представям в художествен образ; рисувам. *На картината е изобразена млада жена, огряна от светлина.* (ОФ) **2.** Възпроизвеждам, представям. *Ах, колко се уплаших! — каза Нона и, както имаше обичай, туй, което разказваше, го **изобразяваше** и на лицето си.* (Й. Йовков, Чифликът край границата)

Изразя̀вам, -аш, *несв.*; **изразѝ**, -йш, *мин. св.* изразѝх, *св.*, *непрех.* Давам израз на нещо, изказвам. *Повдигна се глъчка, която **изразяваше** негодувание.* (Ив. Вазов, Немили-недраги). || За лице, фигура, жест и др. — показвам, разкривам някакво душевно състояние. *Лицето му **изразяваше** непоносима мъка.*

△ изобразѝтел || изразѝтел, изобразѝтелен || изразѝтелен, изобразѝтелка || изразѝтелка, изобразѝтелност || изразѝтелност, изобразя̀ване || изразя̀ване

ИЗОБРЕТА̀ТЕЛЕН || ИЗОБРЕТА̀ТЕЛСКИ

Изобрета̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който лесно измисля или изобретява нещо. *Нямаше човек в цялата войска, който да не се удиви тогава на храбростта и на **изобретателния** му ум!* (Ст. Загорчинов, Ивайло) || Който бързо се досеща и съобразява; находчив. *Палазов винаги е бил весел [...], но сега изпадна в една трескава и луда веселост, стана наистина духовит и **изобретателен**.* (Й. Йовков, Вечери в Антимовския хан)

Изобрета̀телски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до изобретател (лице, което е изобретило или изнамерило, открило нещо). *Най-добрите предложения ще бъдат показани на изложбите на **изобретателското** творчество.* (НА)

ИЗОСТА̀ВАМ || ИЗОСТА̀ВЯМ

Изоста̀вам, -аш, *несв.*; **изоста̀на**, -аш, *мин. св.* изоста̀нах, *св.*, *непрех.* **1.** При вървеж — оставам назад. *Чакалът напада само слабите и болнави овце, които* ***изостават*** *след стадото.* (П. Петков, Следи из планините) **2.** *Прен.* Оста̀вам по-назад в развитието си от другите. *Градът* ***изоставаше***, *не се предприемаше нищо за преустройството му.* || Оставам назад в осъществяването си. || Закъснявам с извършването на нещо. *Бригадата му* ***изостана*** *в подготовката за зимата.*

Изоста̀вям, -аш, *несв.*; **изоста̀вя**, -иш, *мин. св.* изоста̀вих, *св.*, *прех.* **1.** Оставям нещо напълно; напускам, зарязвам. *Захващах нещо да работя и веднага го* ***изоставях*** *недовършено.* (П. Михайлов, Малката партизанка) **2.** Преставам да се занимавам, да полагам грижи или да се интересувам от нещо, занемарявам. *Човек, колкото и да е болен, не бива да* ***изоставя*** *къщата си.* (К. Петканов, Дамяновата челяд)

△ изоста̀ване || изоста̀вяне

ИЗПА̀РВАМ || ИЗПАРЯ̀ВАМ

Изпа̀рвам, -аш, *несв.*; **изпа̀ря**, -иш, *мин. св.* изпа̀рих, *св.*, *прех.* **1.** Обливам или мия нещо с вряла вода или го поставям на пара да му излезе миризмата, да се изчисти. ***Изпарвам*** *дрехи.* **2.** Опарвам. *Печката ме* ***изпари.***

Изпаря̀вам, -аш, *несв.*; **изпарѝ**, -йш, *мин. св.* изпарѝх, *св.*, *прех.* Превръщам течност в па̀ра. *Изчислено е, че едно царевично растение през лятото* ***изпарява*** *до 200 l вода.* (Бот. VI кл.)

△ изпа̀рване || изпаря̀ване

ИЗПИТА̀НИЕ || ИЗПѝТВАНЕ[1, 2]

Изпита̀ние, *мн.* -ия, *ср.* **1.** Трудност, която трябва да се превъзмогне; затруднение. *След толкова тежки, мъчителни години на далечна раздяла и* ***изпитания*** *пак у дома — при своите.* (П. Михайлов, Малката партизанка) || Проверка на възможности, на качества. *Експедицията беше* ***изпитание*** *за алпинистите.* **2.** Тягостно преживяване, нещастие. *Несгодите и* ***изпитанията*** *в живота го бяха направили по-мъдър.*

Изпѝтване[1], *мн.* -ия, *ср.* **1.** Проверка на знания по различни въпроси, теми в дадена област на познанието. ***Изпитването*** *по геометрия продължи цял час.* **2.** *Спец.* Проверяване на качества, свойства със специални средства, апаратура и пр. ***Изпитването*** *на двигателя на стенд се извършва за 200 h.* **3.** Подпитване. *Поведе общ разговор, но успя с* ***изпитване*** *да разбере къде е бил вчера.* (НК)

Изпѝтване[2], *мн.* -ия, *ср.* Усещане, чувствуване. ***Изпитване*** *чувство на страх.*

ИЗПЪЛНѝТЕЛЕН || ИЗПЪЛНѝТЕЛСКИ

Изпълнѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който провежда, осъществява изпълнението на нещо. *Участниците в сесията изслушаха доклад за работата на* ***изпълнителния*** *комитет.* (ОФ) **2.** Който старателно, точно, бързо, прецизно изпълнява всичко, което му се възлага. *Мълчалив,* ***изпълнителен*** *и простодушен, той* [Бранислав] *преживяваше по своему всичките неуспехи на народния войвода.* (Ст. Дичев, За свободата)

Изпълнѝтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до изпълнител (лице, което извършва нещо, което осъществява замисленото; лице, което изнася, възпроизвежда на сцената роля или някакъв номер). *Двамата певци са носители на награди за високо* ***изпълнителско*** *майсторство.*

ИКОНО̀М || ИКОНОМѝСТ

Иконо̀м *м.* (от гр. oikonómos 'управител на имотите на дом'). *Остар.* **1.** Управител, домакин. *През лятото* ***икономът*** *на имението наемаше хора от села-*

та и колибите — да помагат за приемането на гостите. (А. Дончев, Сказание за времето на Самуила) **2.** *Църк.* Титла, отличие на свещеник за проявено усърдие и дългогодишна служба. ***Иконом** поп Христо го поздравил с реч.* (Ив. Вазов, Пъстър свят) || Духовно лице, което завежда сметките на манастир или църква.

Икономѝст *м.* (от фр. économiste). **1.** Специалист в областта на икономическите науки, на икономиката (вж. ***икономика*** || ***икономия***). *Във висшите учебни заведения се подготвят и бъдещи лекари, **икономисти**, юристи и др.* (ОФ) **2.** *Полит. Истор.* Привърженик на икономизма (опортюнистично течение сред руската социалдемокрация през 90-те години на XIX в. и началото на XX в., определящо икономическата борба за единствена и основна цел на работническата класа). *Ленин доказа, че „**икономистите**" мамят работниците.* (ВН)

Δ иконòмка || икономѝстка

ИКОНÒМИКА || ИКОНÒМИЯ

Иконòмика *мн.* няма, *ж.* (от гр. oikonomikè 'изкуство да се управлява домакинство'). **1.** Съвкупност от отраслите на народното стопанство на дадена страна. **2.** Съвкупност от производителните сили и производствените отношения на дадена степен на развитието, които определят господстващия начин на общественото производство. *Териториалното планиране на икономическите райони е присъщо само за страните със социалистическа **икономика**.* (РД) **3.** Науката, която се занимава със стопански живот. *Историята на **икономиката**, взета сама по себе си, не е икономизъм.* (Т. Павлов, За марксическата история на България)

Иконòмия *ж.* (от гр. oikonomia). **1.** Пестеливо изразходване на нещо. *Така и може да се обяснят неговото голямо уважение към времето и мъдрият му девиз: „От всички **икономии** най-важната е **икономията** на времето."* (Ал. Гетман, Виетнамско сърце) **2.** Обикновено *мн.* Полученото чрез спестяване. ***Икономия** на електроенергия, материали.*

ИКОНОМЍЧЕН || ИКОНОМЍЧЕСКИ

Икономѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е свързан с икономия (вж. ***икономика*** || ***икономия***); евтин. *От **икономичното** изразходване на средствата са заинтересувани всички трудещи се.* (РД)

Икономѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до стопанския строй на обществото — до производството и неговото разпределение; стопански. ***Икономическо** развитие на страната.* **2.** Който е свързан с изучаването на икономиката (вж. ***икономика*** || ***икономия***). *В учебния план за специалните **икономически** и технически дисциплини не бяха отделени достатъчно часове.* (НК)

ИЛЮСТРÀЦИЯ || ИНКРУСТÀЦИЯ

Илюстрàция *ж.* (от лат. illustratio). **1.** Изображение, рисунка или фотография, поясняващи, допълващи текст. *Малкият седеше до библиотеката и прелистваше голяма книга с цветни **илюстрации**.* (Й. Демиров и др., Особен случай) **2.** *Прен.* Картина или пример, който нагледно пояснява нещо. *Организираните от филхармонията лекции по история на музиката са с **илюстрация** от произведения на известни композитори.* **3.** Илюстриране.

Инкрустàция *ж.* (от лат. incrustatio). **1.** Украшение от скъп материал (злато, сребро, слонова кост и др.), вмествано чрез врязването му върху повърхността на украсявания предмет. *Тук ще намерите **инкрустации** на мрамор със скъпоценни камъни, фигури от сандалово дърво.* (Т. Кюранов, Азиатски пътешествия) **2.** Украсяване с инкрустация. **3.** *Геол.* Кристални образувания на скална маса.

Δ илюстрàтор || инкрустàтор, илюстрàторка || инкрустàторка, илюстрѝрам || инкрустѝрам, илюстрѝране || инкрустѝране

ИМПЕРАТИВ || ИНФИНИТИВ

Императѝв *м.* (от лат. imperativus). **1.** *Филос.* Категорична, безусловна необходимост. **2.** *Грам.* Повелително (заповедно) наклонение на глагола. *Не ми говори с **императиви**!*

Инфинитѝв *м.* (от лат. infinitivus). *Езикозн.* Неизменяема глаголна форма, която означава само действие, без да дава указание за глаголно число и време; неопределено наклонение. *Съкратен **инфинитив** на спрегаемия глагол влиза в състава на формата за бъдеще време 'заспа ще'.*

△ императѝвен || инфинитѝвен

ИМПЕРАТИВЕН || ИТЕРАТИВЕН

Императѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. imperativus). Повелителен, заповеден, безусловен. *Левски е изграждал централизирана и дисциплинирана революционна организация в борба със своеглавието на минали величия, с техния непомерен егоцентризъм, който мъчно се е пречупвал пред **императивния** закон на новия етап.* (Г. Бакалов, Избр. пр.)

Итератѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. iterativus). *Грам.* За глагол — който означава повтарящо се действие. *Темата на лекцията е за **итеративни** глаголи.*

ИМПЕРАТОРСКИ || ИМПЕРСКИ

Импера̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. imperator). Който се отнася до император (най-висока титла на монарх; монарх, който носи тази титла). ***Императорски** дворец.*

Импѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. imperia). Който се отнася до империя (монархическа държава, чийто държавен глава е император; голяма колониална държава, която провежда империалистическа политика). *Откъсната от устията на големите плавателни реки, търговията в някога цъфтящите **имперски** и земски градове също замира.* (М. Бичев, Архитектура на новото време).

ИМПЛИЦИРАМ || КОМПЛИЦИРАМ

Имплицѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. implizieren 'въвличам'). Замесвам, вплитам някого в нещо.

Комплицѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. complico 'сгъвам'). Усложнявам.

△ имплицѝране || комплицѝране

ИМПРЕГНИРАМ || ИМПРИМИРАМ

Импрегнѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. impregnieren). Правя да се пропият тъкани, дърво или други материали от специални вещества (разтвори на смола, каучук, катран и др.), за да станат по-здрави или устойчиви на влага, огън и под. ***Импрегнирам** кожа.*

Импримѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. imprimere). Чрез натискане правя белег или отпечатък върху нещо. ***Импримирам** плат.*

△ импрегнѝране || импримѝране

ИНВЕНЦИЯ || КОНВЕНЦИЯ

Инвѐнция *ж.* (от лат. inventio). Откриване на нови форми при творческа работа; хрумване, въображение. *Онова, което природата не му бе дала — богато въображение, силна **инвенция**, той постигна с упорит труд и задълбочено себевникване.* (Ив. Богданов, Спътници на първенците)

Конвѐнция *ж.* (от лат. conventio). *Дипл.* Спогодба, договор между две държави по определен въпрос. *Ние даваме дълбок израз на българо-чехословашкото*

братство по повод на подписването на културната ***конвенция*** *между България и Чехословакия.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

ИНВЀРСИЯ || РЕВЀРСИЯ

Инвѐрсия *ж.* (от лат. inversio 'обръщане, разместване'). **1.** *Литер.* Разместване на думите и частите на изречението, неспазване на приетия ред при отделните части на изречението с цел да се постигне емоционална окраска и по-голяма изразителност в текста. *Типичен пример на* ***инверсия*** *в народните песни са разместените постоянни епитети „вода студена", „гора зелена", „поле широко" и т. н.* (РЛТ) **2.** *Хим.* Разлагане на сложните захари в прости. **3.** *Метеор.* Покачване на температурата в посока от по-ниските към по-високите части на някой въздушен слой, т. е. обратна на нормалната посока. **4.** *Муз.* Видоизменено повторение на темата или мотива с противоположно направление на интервалите; противодвижение.

Ревѐрсия *ж.* (от лат. reversio 'връщане назад'). **1.** *Юрид.* Връщане на имот на притежателя му. *Съдът присъди* ***реверсия.*** **2.** *Техн.* Промяна на движението на машина в обратна посока. **3.** *Биол.* Явление, при което има връщане към формите на предците. **4.** Понижение на механичните свойства на каучук поради регенериране.

ИНДИА̀НЕЦ || ИНДЍЕЦ

Индиа̀нец, *мн.* -нци, *м.* Мъж от коренното червенокожо население на Америка. *Коренното население на Канада са* ***индианците*** *и ескимосите.*(Л. Мелнишки, Канада)

Индѝец, *мн.* -ийци, *м.* В *знач.* на: Коренен жител на Индия; индус. *Преди да тръгнем, висок млад* ***индианец****, облечен в бял жакет, с тюрбан на главата, направи пред нас една демонстрация със спасителната риза — как в случай на злополука при прелитане над океана да си послужим с нея.* (Ек. Мечкова, Из страната на мусоните)

△ индиа̀нка || индѝйка, индиа̀нски || индѝйски, индиа̀нче || индѝйче

ИНДИВИДУА̀ЛЕН || ИНДИВИДУАЛИСТЍЧЕН

Индивидуа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. individualis). **1.** Свойствен на отделния индивид; личен, отличителен; своеобразен. *Каравелов изобразява и своите положителни герои с всичките им човешки слабости, умело моделира техните* ***индивидуални*** *черти.* (Сп. Септември). **2.** Който се извършва от едно лице. ***Индивидуален*** *план.* **3.** Който е предназначен за отделно лице. ***Индивидуален*** *подход.*

Индивидуалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от фр. individualiste). Проникнат от индивидуализъм, основан на индивидуализъм (идеалистическо философско направление, чиито привърженици поставят личните интереси на човека погоре от интересите на обществото; идеалистическо разбиране на обществените явления като резултат от дейността на отделни индивиди). ***Индивидуалистичен*** *възглед.*

ИНДИВИДУАЛИСТЍЧЕН || ИНДИВИДУАЛИСТЍЧЕСКИ

Индивидуалистѝчен (вж. ***индивидуален*** || ***индивидуалистичен***).

Индивидуалистѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до индивидуалист (последовател на индивидуализма) (вж. ***индивидуален*** || ***индивидуалистичен***).

△ индивидуалистѝчно || индивидуалистѝческо

ИНДИКÀЦИЯ || ИНДЍКЦИЯ

Индикàция *ж.* (от лат. indicatio). **1.** *Техн.* Упътване, пояснение, указание за действие или използуване на нещо. *Сферата бавно се издига и застава неподвижна. „Сигма 10", чувате ли ме? — Чувам ви! — Отклонение на* ***индикациите****? — Никакви!... — Включете!* (П. Вежинов, Сините пеперуди). **2.** *Икон.* Означаване, определяне на цена, качество и др. **3.** *Мед.* Предписание.

Индѝкция *ж.* (от лат. indicto, -onis). Индикт (вж. ***едикт* || *индикт***).

ИНДОСÀНТ || ИНДОСÀТ

Индосàнт *м.* (от нем. Indossant). *Банк.* Лице, което прехвърля менителница (полица); джирант.

Индосàт *м.* (от нем. Indossat). *Банк.* Лице, върху което се прехвърля менителница (полица); джират.

ИНДЎКЦИЯ || ИНТРОДЎКЦИЯ

Индўкция (вж. ***дедукция* || *индукция***).

Интродўкция *ж.* (от лат. introductio 'въведение'). **1.** Въвеждане, увод. **2.** *Муз.* Встъпление към голямо музикално произведение (соната, симфония, опера и др.).

ИНИЦИАТЍВЕН || ИНИЦИÀТОРСКИ

Инициатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. initiativus 'начален'). Който се отнася до инициатива (подбуда за някаква дейност; начинание, почин). *Изграден бе* ***инициативен*** *комитет.*

Инициàторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. initiator). Който принадлежи на инициатор (лице, което проявява инициатива). *Без преувеличение и местен патриотизъм може да се каже, че* ***инициаторският*** *талант на Дочев вече направо се развихри.* (Н. Широв—Тарас, Смешно и горчиво)

ИНСПÈКТОРСКИ || ИНСПЕКЦИÒНЕН

Инспèкторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. inspector). Който се отнася до инспектор (длъжностно лице, което инспектира, проверява, контролира подведомствени органи). *През цялото време на* ***инспекторската*** *си служба той непрекъснато пътуваше и в хубаво, и в лошо време.* (Цани Гинчев и др. в спомените на съвременниците си)

Инспекциòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от лат. inspectio). Който се отнася до инспекция (учреждение, което прави преглед на извършена или извършваща се работа). ***Инспекционна*** *обиколка.*

ИНТЕЛИГÈНТЕН || ИНТЕЛИГÈНТСКИ

Интелигèнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. intelligens, -entis). **1.** Образован, културен. ***Интелигентен*** *и умен, с пълна сигурност в постъпките и думите си, той стои несравнено по-високо над средата, в която живее.* (Й. Йовков, Милионерът) **2.** Който има подвижен и гъвкав ум. *Беше* ***интелигентна****, безспорно, имаше безброй дарби и вкус, за който мъчно можеше да се спори.* (П. Вежинов, Звездите над нас)

Интелигèнтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. intelligens, -entis). Който се отнася до интелигент (лице, което принадлежи към интелигенцията). ***Интелигентски*** *среди.*

ИНТЕРВÈНЦИЯ || ИНТЕРФЕРÈНЦИЯ

Интервèнция *ж.* (от лат. interventio 'намесвам се'). *Полит.* Чужда намеса във

вътрешните работи на някоя държава, която засяга суверенитета и независимостта ѝ. ***Интервенция** на Съединените щати във Виетнам.* || Намеса изобщо. *Необходима е журналистическа **интервенция** за решаването на въпроса.*

Интерференция *ж.* (от лат. inter 'между' + ferens, -entis 'носещ'). *Физ.* Взаимно усилване или отслабване на вълните (звукови, светлинни, електрични, топлинни) при тяхната среща или кръстосване. *Ако след това към масления пласт се насочи видима светлина, в него настъпва явлението **интерференция** на лъчи.* (В. Врански, Между видимите лъчи и радиовълните)

ИНТЕРПЕЛАЦИЯ || ИНТЕРПОЛАЦИЯ || ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

Интерпелация *ж.* (от лат. interpellatio). *Полит.* Писмено запитване по някой важен въпрос, отправен от един или група народни представители в народно събрание към министър или към правителство, по което се правят разисквания, приключващи с гласуване. *Борбата в защита на стачниците се пренесе в Народното събрание, където БКП и широкосоциалистическата партия атакуваха чрез съответни **интерпелации** политиката на правителството спрямо стачниците.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно)

Интерполация *ж.* (от лат. interpolatio). **1.** Вмъкване на думи, изрази и цели глави в текст, който не принадлежи към оригинала. *В двата по-късни преписа на ръкописа има **интерполации**.* **2.** *Мат.* Метод в математиката за приблизително пресмятане на функции.

Интерпретация *ж.* (от лат. interpretatio). **1.** Тълкуване, разкриване смисъла на нещо, обикновено на някакъв текст. *Тя* [класическата песен] *изисква задълбочено вникване в същността на всяко истинско вокално изкуство, а именно **интерпретацията** на поетическия текст, на образите, създадени в него със средствата на музиката.* (НК) **2.** Изпълнение на музикално, литературно или сценично произведение, основано върху лично тълкуване. *Художествена **интерпретация** на роля.*

ИНТОНАЦИЯ || ИНТУИЦИЯ

Интонация *ж.* (от лат. intono 'произнасям високо'). **1.** *Езикозн.* Ритмично-мелодичен строеж на речта, който зависи от повишаването и понижаването на тона при произнасянето. *При въпросителната **интонация** има рязко повишаване на гласа: „Ще дойдеш ли?"* (Л. Андрейчин и др., Българска граматика) **2.** Начин на произнасяне, който изразява отношението на говорителя към това, за което говори. *Значи, наумили сте си да бягате! — не утраях и заговорих с най-саркастичните **интонации** на моя бас.* (Др. Асенов, Сурово възпитание) **3.** *Езикозн.* Музикално ударение. **4.** Характерен белег и същина на музиката, които се изразяват чрез определени интервали, ритмични и метрични взаимоотношения между тоновете. *Много ярко впечатление оставя квартет № 1 от Парашкев Хаджиев, построен върху български народни **интонации**, написан с голямо и зряло майсторство.* (РД) **5.** *Муз.* Качество на музикално изпълнение по отношение на височините на тоновете при пеене или свирене без фиксирани тонове.

Интуиция *ж.* (от лат. intuitio). **1.** Усет, тънко разбиране, проникване в същността на нещата; прозрение. *Той вярваше на своята **интуиция**, която никога не го е лъгала.* (К. Калчев, Семейството на тъкачите) **2.** *Филос.* В идеалистичната философия — непосредствено достигане до истината без помощта на опита и на логическите умозаключения. *На страниците на сп. „Хиперион" обявяват **интуицията** за единствен път на познанието.* (Лит. VI кл.)

ИНФУЗИЯ || ИНФУЗОРИЯ

Инфузия *ж.* (от лат. infusio). *Мед.* Подкожно, венозно или друго вливане на

течност в организъм с лечебна цел. ***Инфузията** се прилага при по-значителна загуба на кръв, след операции, при някои заболявания и пр.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. II)

Инфузо̀рия *ж.* (от лат. infusus 'разлян в нещо'). *Зоол.* Невидимо с просто око ендоклетъчно животно. *Я, виж какво стана с моите амеби и **инфузории**! Ана! Оживяха, миличка!* (Ст. Волев, Младите столетници)

ИНЦИДЀНТ || ПРЕЦЕДЀНТ

Инцидѐнт *м.* (от лат. incidens, -entis 'който се случва'). Непредвидена, нежелана или неприятна случка. *Аз съм виновен за това, че след първия **инцидент** с Алекси като директор и негов другар не направих каквото беше нужно, за да го накарам да се замисли над своите грешки.* (А. Гуляшки, Село Ведрово)

Прецедѐнт *м.* (от лат. praecedens, -entis 'предшестващ'). Случай от миналото, който служи за пример или оправдание на по-сетнешни случаи от същия род. *За бягство пред лицето на противника — разстрел... В щаба на бригадата се засуетиха: — А има ли такъв **прецедент**? Да, и **прецедент** имаше.* (Г. Караславов, Обикновени хора) **2.** *Юрид.* Решение на съд или друг държавен орган, което става образец за решаване на подобни въпроси.

△ инцидѐнтен || прецедѐнтен

ИРАДИА̀ЦИЯ || РАДИА̀ЦИЯ

Ирадѝация *ж.* (от лат. irradiatio 'излъчване'). **1.** Подлагане на действието на лъчи; облъчване. **2.** *Физ.* Оптично явление, при което поради измама на зрението ярко осветената повърхност изглежда по-голяма, отколкото неосветената. **3.** *Мед.* Чувстване, усещане на болки и извън болния участък на тялото. *При гръдна жа̀ба болката е и с **ирадиация** в лявата ръка.* **4.** *Физиол.* Разпространяване на процеси на възбуждането на задържането от клетките на мозъчната кора върху мозъчните полукълба. *При разглеждане на основните процеси на висшата нервна дейност авторът недостатъчно е изтъкнал диалектикоматериалистическите страни на основните закономерни явления в кората на големите полукълба, като **ирадиацията** и концентрацията.* (Сп. Природа)

Радиа̀ция *ж.* (от лат. radiatio). **1.** Лъчеобразно разпространяване на нещо от центъра към окръжността; лъчеобразно изпускане, излъчване. *Сега в института се правят приготовления за използуване на **радиацията**, която дава въглерод 14.* (ВН) **2.** Лъчиста енергия, която Слънцето изпраща на Земята; излъчване. *Главният фактор за климата на една страна се намира в слънчевата **радиация**.* (Сп. Природа). **3.** Лъчение на радиоактивни лъчи при експлозия на атомна или водородна бомба. *Голяма част от децата на бащи, облъчени от атомна **радиация**, имат различни наследствени поражения.* (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността).

△ ирадиацио̀нен || радиацио̀нен

ИРАЦИОНАЛЍЗЪМ || РАЦИОНАЛЍЗЪМ

Ирационалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. irrationalis). *Филос.* Реакционно идеалистическо философско течение, което отрича възможността да бъдат разбрани и обяснени чрез разума явленията от действителността. ***Ирационализмът** е характерен за интуитивизма, екзистенциализма и др.* (Енциклопедия А—Я)

Рационалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. ratio, -onis 'разумен'). *Филос.* Философско течение, чиито последователи признават разума за решаващ източник на истинското познание. *Друга характерна черта на буржоазната идеология е **рационализмът**. Според повечето буржоазни философи разумът е източник на*

всяко познание. (Ист. X кл.)

△ ирационалѝст || рационалѝст, ирационалистѝчен || рационалистѝчен, ирационалистѝчески || рационалистѝчески

ИТАЛИА̀НЕЦ || ИТАЛЍЕЦ

Италиа̀нец, *мн.* -нци, след *числ.* -нци *м.* Мъж от основното население на Италия. *Легионът бе интересно международно сборище: немци,* ***италианци****, португалци, югославяни.* (Ал. Гетман, Виетнамско сърце)

Италѝец, *ед. рядко, мн.* -ци, *м.* В древността — лице от народите, населявали Италийския полуостров. *Копнеех да потегля срещу него, но нямах нито един войник, освен личната ми стража от яки* ***италийци****.* (В. Атанасов, Юлиан)

△ италиа̀нски || италѝйски

Й

ЙЕРА̀РХ || ЙЕРЀЙ

Йера̀рх *м.* (от гр. hierárches 'първожрец'). *Църк.* Свещенослужител с епископски сан. *Прииждат от нейде свети патриарси, / отци белобради / дохожда Евтимий,* ***йерарх*** *знаменити.* (Ив. Вазов, Легенди при Царевец)

Йерѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* (от гр. hieréus 'жрец'). *Църк.* Свещеник у православните християни. *Сега, когато и ти, великият* ***йерей****, легна върху жестокия жертвеник, дето българският народ е положил толкова поборници за истина и правда, не ми се сърди, че поисках да узная тайната ти.* (Ем. Станев, Антихрист)

△ йера̀рхски || йерѐйски

ЙОД || ЙОТ

Йод, йо̀дът, йо̀да, *мн.* няма, *м.* (от гр. iódes 'виолетов'). **1.** *Хим.* Химичен елемент I, кристал с тъмноморав цвят. *Съдържащият се във водата* ***йод*** *преминава в растенията, млякото, хляба и др. и посредством храната в човешкия организъм.* (П. Делирадев, Витоша) **2.** Спиртов разтвор на това вещество; йодова тинктура.

Йот, йо̀тът, йо̀та, *мн.* няма, *м.* (от евр. през гр. ióta). *Езикозн.* Название на буквата j, която се изговаря като й.

ЙОТ || ЙО̀ТА

Йот (вж. *йод* || *йот*).

Йо̀та *ж.* (от гр. ióta). Деветата буква (ι) от гръцката азбука.

ЙО̀ТА || ЮТА

Йота (вж. *йот* || *йота*).

Юта *ж.* (от инд. през нем. Jute). *Спец.* **1.** Индийски храст, подобен на лена, с лъскаво лико, от което правят чували и груби тъкани. Corchorus capsularis. *От двете страни на пътя се редяха обширни ниви с ориз,* ***юта*** *и други растения.* (Ек. Мечкова, Из страната на мусоните) **2.** Текстилни влакна, добити от това растение. *Смятаме да започнем ново производство — битумна* ***юта****, която ще бъде с много по-добри показатели от досега произвежданата.* (ВН)

К

КАДЀТ[1, 2] || КАТЀТ

Кадѐт[1] *м.* (от фр. cadet). *Остар.* Ученик от средно военно училище в дореволюционна Русия, у нас до Девети септември 1944 г. и другаде. *Градът и пристанището гъмжаха от офицери, юнкери,* ***кадети*** *и господа във фракове.* (Д. Добревски, Бунтът на крайцера „Надежда")

Кадѐт[2] *м.* (от рус. кадѐт). Член на буржоазна конституционна демократична партия в дореволюционна Русия, която е стояла начело на контрареволюцията през 1917 г. ***Кадетите*** *се опитвали да лавират между революцията и самодържавието.* (Ист. X кл.)

Катѐт *м.* (от гр. káthetos 'отвес'). *Мат.* Всяка от двете прилежащи страни, които образуват правия ъгъл в правоъгълен триъгълник. *Питагоровата теорема гласи: сборът от квадратите на двата* ***катета*** *в правоъгълния триъгълник е равен на квадрата на хипотенузата му.*

КАЗА̀К || КАЗА̀Х

Каза̀к, *мн.* **-ци**, *м.* (от тюрк. qazaq). **1.** Потомък на старото свободно население, живеещо в граничните области на някогашната Московска държава. *Донски* ***казаци.*** **2.** Боец от конницата, набирана измежду това население.

Каза̀х, *мн.* -си, *м.* (от рус. казах). Лице от основната националност в Казахската ССР. *Към тюркската езикова група принадлежи и езикът на* ***казахите.***

КА̀ЛИЙ || КА̀ЛЦИЙ

Ка̀лий, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (от араб. al-kali 'сода'). *Хим.* Химичен елемент К, мек сребристобял метал, който лесно се окислява на въздуха. ***Калият*** *е елемент, необходим за растенията.* (Хим. IX кл.)

Ка̀лций, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (от лат. calx, -cis 'вар'). **1.** *Хим.* Химичен елемент Са, мек сребристобял метал, съставна част на варовиците. ***Калцият*** *влиза в състава на костите, а освен това участвува в процеса на съсирването на кръвта.* (Ив. Вапцаров и др., Детски болести) **2.** *Разг.* Калциево съединение. *Шоколад с* ***калций.***

△ ка̀лиев || ка̀лциев

КАЛОРИЗА̀ЦИЯ || КОЛОРИЗА̀ЦИЯ

Калориза̀ция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. calor 'топлина'). *Спец.* Насищане повърхността на желязо, стомана или чугун с алуминий, за да им бъде придадена огнеупорност. *След* ***калоризация*** *стоманата става неокисляема дори при много високи температури.*

Колориза̀ция, *мн.* няма, *ж.* (от фр. colorisation). *Хим.* Оцветяване на предмети и вещества. ***Колоризацията*** *на пластмасите дава разнообразни по цветове изделия.*

△ калоризацио̀нен || колоризацио̀нен

КАЛОРИМЀТРИЯ || КОЛОРИМЀТРИЯ

Калоримѐтрия, *мн.* няма, *ж.* (от лат. kalor 'топлина' + гр. metréo 'меря'). *Физ.* Наука (дял от физиката), занимаваща се с методите за определяне количеството топлина, излъчвана или поглъщана от едно тяло при химични, физични или биологични процеси.

Колоримѐтрия, *мн.* няма, *ж.* (от лат. kolor 'цвят' + гр. metréo 'меря'). **1.** *Хим.*

Количествено определяне на цветове с колориметър (оптически уред за измерване силата, наситеността и характера на цветовете). **2.** Метод за количествено определяне на вещества и разтвори чрез превръщането им в оцветени съединения и измерване интензивността на оцветяването.

△ калориметрѝчен || колориметрѝчен, калоримѐтър || колоримѐтър

КА̀ЛУС || КО̀ЛОС

Ка̀лус *м.* (от лат. callus 'мазол'). **1.** *Мед.* Новообразуваща се костна тъкан при заздравяването на счупена кост. *На рентгеновата снимка се вижда **калус**.* **2.** *Бот.* Новообразуване, израстък на растение, който се появява при наранени места. *Не по-малко интересни са неговите* [на проф. Костов] *изследвания върху явленията, възникващи при развитието на **калуса** на мястото на присада.* (Сп.Природа)

Ко̀лос *м.* (гр. kolossós 'голяма статуя'). Предмет или същество с огромни размери или ръст; великан, гигант, исполин. || *Прен.* Човек с големи, значителни дела за обществено развитие и прогрес. *Има големи писатели, които ни подчиняват на своята власт. Това са те, **колосите** — Данте, Шекспир, Гьоте, Толстой.* (Б. Ангелов, Литературни статии)

КА̀ЛЦИЙ || КАЛЦЍТ

Ка̀лций (вж. *калий* || *калций*).

Калцѝт *м.* (от лат. calx, -cis 'вар'). *Минер.* Разпространен минерал, съдържащ варовик, мрамор, понякога желязо, манган и др., с голямо приложение в живота. *На същото място открили сто различни оръдия, изработени от кварцит и пясъчник, рядко от кремък и **калцит**.* (ОФ)

КА̀МАРА || КА̀МЕРА

Ка̀мара *ж.* (от гр. kamára). **1.** Вид законодателно изборно учреждение; народно събрание, парламент. *Отложени са изборите. Няма да разтурят **камарата**. Решили **камарата** да изкара докрай мандата си.* (Й. Йовков, Приключенията на Гороломов) **2.** Изборно учреждение за подпомагане и ръководене търговията, индустрията, културата и под. *В миналото в Пловдив била създадена търговско-индустриална **камара**.*

Ка̀мера *ж.* (от лат. camera 'стая'). **1.** Закрито пространство със специално предназначение в някои уреди, машини, апарати. *От **камерите** и микрофоните образът и звукът се подават на режисьорския пулт.* (Сп. Космос) **2.** *Разш.* Затворено помещение със специално предназначение. *Хладилна **камера**.* **3.** *Мед.* Преграда в долната половина на сърцето. *У болния вследствие на прекаран ревматизъм се появил сърдечен порок на две клапи — свиване на клапата между лявото предсърдие и лявата **камера** на сърцето.* (ВН)

КАМИЛА̀РСКИ || КАМЍЛСКИ

Камила̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. kamíla). Който се отнася до камилар (човек, който води камили и се грижи за тях). *Мене даде на туй село, на туй село **камиларско**, / да му паса камилите.* (Г. Янков, сб. Бълг. нар. песни от Елена)

Камѝлски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. kamíla). Който се отнася до камила (едро животно с една или две гърбици, което живее в топлите страни и се използва за дълги пътувания и пренасяне на товари през пустинни места). *Техните шатри и дрехи* [на бедуините] *били направени от **камилска** вълна.* (Ист. VI кл.)

КАМПА̀НИЯ || КОМПА̀НИЯ

Кампа̀ния *ж.* (от фр. campagne). **1.** Усилена дейност, организирана за осъ-

ществяване на някоя важна актуална обществено-политическа или стопанска задача; акция. *Изборната* ***кампания*** *и победата на Отечествения фронт в изборите на 18 ноември имат голямо политическо значение.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) **2.** Военни действия; война. *Кримската война въпреки героичната борба на руските воини завърши с тежко поражение за Русия. Най-голяма роля в подготовката на Кримската* ***кампания*** *безспорно имаше Англия.* (Т. Жечев, Българският Великден или страстите български) || Организирана борба срещу лице на важен пост или срещу начинание. *По това време партията водеше усилена* ***кампания*** *против участието на нашата армия във войната срещу Съветския съюз.* (П. Илиев, В леговището на вълците)

Компа̀ния *ж.* (от фр. compagnie). **1.** Група от хора, събрани да прекарат известно време заедно, обикновено за развлечение. *Срещнах го в* ***компания****, пийнал и весел, както винаги.* (Г. Райчев, Мъничък свят) **2.** Търговско или индустриално дружество; сдружение. *Представител на пътническото бюро им раздаде картонени етикети, на които беше написано името на фирмата на презокеанската параходна* ***компания.*** (Ал. Бабек, Малкият емигрант)

КАМУФЛА̀Ж || КАМУФЛЀТ

Камуфла̀ж *м.* (от фр. camouflage 'маскировка'). **1.** *Спец.* Военна маскировка, чиято цел е да бъдат направени предметите, облеклото, уличните обекти трудно забележими отдалече. ***Камуфлажът*** *на бункерите попречи на бомбардировачите да ги вземат на точен прицел.* **2.** *Прен.* Маскиране, преструване. *Лайбниц е носител на революционните идеи на новото време. Дори „световният оптимизъм" не е просто политически* ***камуфлаж*** *на неговата логична и ясна философия.* (Сп. НТ за младежта)

Камуфлѐт *м.* (от фр. camouflet). *Воен.* Подземен взрив, чието действие не проличава на повърхността. *Някои от подземните ядрени опити протичат като* ***камуфлет.***

КАНАВА̀ || КАНАВА̀ЦА

Канава̀ *ж.* (от фр. canevas). Рядка тъкан, която се поставя при везане върху плат, а след това се изнизва. *Оставаха още 27 български мотива, подшивките по ръбовете, ресните и почистването на* ***канавата.*** (Чудомир, Имен ден) || *Прен.* Основна идея на някакво произведение, най-често литературно. ***Канавата****, върху която Б. Шивачев твори, е животът.* (Б. Шивачев, Статии и критики)

Канава̀ца *ж.* (от венец. kanavaza). Твърда мрежеста тъкан, която се употребява като помощен материал при шиене на палта, сака и др. *Два пъти го мокри дъжда и изпод раираното сако излезе ватата и* ***канавацата.*** (Й. Радичков, Скални рисунки)

КАНДЍРАМ || КАНТЍРАМ

Кандѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. kandieren). Покривам с захар, захаросвам бонбони, плодове и др. *Летите бонбони* ***кандират*** *със захарна маса с по-голяма консистенция.*

Кантѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. kantieren). Обшивам краищата на дрехи, покривки и под. с ивица, шнур и др. || Очертавам или обшивам краищата на предмети с декоративна ивица. ***Кантирам*** *порцеланови чаши.*

△ кандѝране || кантѝране

КА́НО̀Н || КАНТО̀Н[1, 2]

Кано̀н *м.* (от гр. kanón 'правило'). **1.** *Църк.* Църковно правило, ред, образец. *Що се той мореше / с тоя дълъг труд?... / Или туй* ***канон*** *бе тежък и безумен,*

/ *наложен на него от строгий игумен?* (Ив. Вазов, Паисий) **2.** Списък на книгите, признати от църквата за свещени. *Вехтозаветен* ***канон.*** **3.** Църковно песнопение с похвала на светец или на празник, което се пее или чете през време на службата. *Амин! — отговори бае Тодор на влезлия в олтара свещеник и кротко зачете* ***канона.*** (Елин Пелин, Летен ден) **4.** *Муз.* Многогласна музика, в която всички гласове изпълняват една и съща мелодия, като я започват последователно един след друг. *Според броя на гласовете си* ***канонът*** *е двугласен, тригласен и т. н.* (К. Константинов, Обща теория на музиката) **5.** *Изк.* Съвкупност от художествени похвати и естетически правила, задължителни за изкуствата през дадена епоха. ***Канони*** *на гръцката иконография.* || *Разш.* Догматично правило, закон. *Филмът „Смели хора" показва, че за съветското кино на социалистическия реализъм няма ограничения и* ***канони.*** (ОФ)

Кантòн[1] *м.* (от фр. canton 'окръг'). **1.** Служебна жилищна сграда, която се строи на определени разстояния по път (жп линия, шосе). *Освен за жилище на кантонера (пазача на пътя),* ***кантонът*** *служи и за съхраняване на инструменти за ремонт и др.* **2.** Малка постройка за помещаване на електротрансформаторни съоръжения. *А бе, чудех се аз на това момче, как се оправя там в* ***кантона,*** *как ги разпознава жиците и ключовете.* (Тарас, Смешно и горчиво)

Кантòн[2] *м. (от фр. canton* 'окръг'). **1.** Всяка една от отделните административни области, които влизат в състава на Швейцарската конфедерация. **2.** Дребна административна териториална единица в Белгия, Франция и някои други страни.

КАНОНЕРКА || КАНТОНЕРКА

Канонèрка *ж.* (от фр. canonniére). Малък военен брониран кораб с артилерийски оръдия от среден калибър за действие в плитки води и близко до бреговете на морета или реки. *Една дежурна германска* ***канонерка,*** *като по-малка и по-подвижна, дълго и упорито ни преследва.* (П. Михайлов, Малката партизанка)

Кантонèрка *ж.* (от ит. cantonniera). Висок, тесен шкаф за пазене на книжа, документи и под. в кантора, канцелария и др. *Най-важните документи заключваха в две* ***кантонерки*** *в канцеларията.*

КАНТАРДЖИЯ || КАТРАНДЖИЯ

Кантарджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* **1.** Човек, който тегли стока с кантар (уред за мерене на тежести). ***Кантарджията*** *поемаше пълните кошове и ги окачваше на кантара, за да провери теглото.* (А. Христофоров, Ангария) **2.** Човек, който изработва кантари или се занимава с поддържането на кантари.

Катранджѝя, -та, *мн.* -ѝи, *м.* Човек, който прави или продава катран (гъста маслоподобна течност, добивана чрез суха дестилация на дърва или каменни въглища). *Ден подир ден свличали трупи към пещите за катран, останал само един стар [...] бор. Орлово гнездо имало в кората му, извили се орлите над* ***катранджиите,*** *подплашили ги.* (Ст. Станчев, Под ясно слънце)

△ кантарджийски || катранджийски

КАРБОЛ || КАРБОН

Карбòл *м.* (от лат. carbo 'въглен'). *Хим.* Вид киселина — кристално безцветно вещество с много остър мирис, употребява се като силно дезинфектиращо средство. *В чакалнята миришеше на йодово масло и* ***карбол.*** (Ем. Манов, Бягството на Галатея)

Карбòн, *мн.* няма, *м.* (от лат. carbo, -onis 'въглен'). *Геол.* Каменовъгленият период — четвъртият период на палеозойската ера. *През* ***карбона*** *виреели гигантски дървета, от които са се образували много каменовъглени залежи.* (П. Мандев,

Сонда през вековете)

КАРБОНА̀Т || КАРБОНЍТ

Карбона̀т *м.* (от лат. carbo 'въглен'). *Хим.* Сол на въглената киселина. *Калциевият* ***карбонат*** *лесно се разлага при загряване, което е евтин начин за получаване на негасена вар.* (Хим. IX кл.)

Карбонѝт *м.* (от лат. carbo 'въглен'). *Техн.* Взривно вещество, вид слаб динамит, съдържащ 24—30 на сто нитроглицерин (органично съединение — силен експлозив). *Свободният достъп до* ***карбонит*** *трябва да се забрани поради опасност от избухване.*

КАРДИНА̀ЛЕН || КАРДИНА̀ЛСКИ

Кардина̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. cardinalis 'главен'). Който е най-съществен, най-важен; основен. *Предстои да проявят те своята истинска воля по* ***кардиналния*** *за нашата страна въпрос — въпроса за формата и характера на нашето държавно управление.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Кардина̀лски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. cardinalis 'главен'). Който се отнася до кардинал (висш духовен сан в католическата църква). *Една тълпа от семинаристи нахлува зад нас в църквата и я изпълва. На мнозина от тях в сънищата се мярка от сега още* ***кардиналска*** *шапка.* (К. Величков, Писма от Рим)

КАРДИОГРА̀МА || КАРТОДИАГРА̀МА

Кардиогра̀ма *м.* (от гр. kardía 'сърце' + grámma 'описване'). *Мед.* Графическо изобразяване на движенията на сърцето.

Картодиагра̀ма *ж.* (от гр. chártes 'карта' + diagramma 'изобразяване'). *Спец.* Графическо изобразяване на статистически данни за определена територия, нанесени на карта с диаграми.

КАРДИОГРА̀ФИЯ || КАРТОГРА̀ФИЯ

Кардиогра̀фия *ж.* (от гр. kardía 'сърце' + grápho 'пиша'). Записване движенията на сърцето на човек или животно с помощта на кардиограф (уред за записване на тези движения).

Картогра̀фия *ж.* (от гр. chártes 'карта' + grápho 'пиша'). Наука и практика за създаване, изучаване и съставяне на общогеографски и специални карти. ***Картографията*** *е тясно свързана с редица научно-технически дисциплини като геодезия, фотограметрия, география и др.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. II)

Δ кардиогра̀ф || картогра̀ф

КАРДЍРАМ || КАРТЍРАМ

Кардѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. carder). Разчесвам вълнена материя, за да стане мъхеста. ***Кардирам*** *вълнена блуза.*

Картѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. kartieren). *Геол.* Съставям географска или геоложка карта на дадена местност. *Предстоеше да изучим крайбрежието между Камен бряг и Каварна,* [...] *да изследваме и* ***картираме*** *десетките пещери.* (Сп. НТ за младежта)

Δ кардѝране || картѝране

КАРИЀР || КАРИЀРА[1, 2]

Кариѐр, *мн.* няма, *м.* (от фр. carrière). Възможният най-бърз бяг на кон. *Още като се чу как премина в* ***кариер*** *кавалерията по близката улица, майка му* [на Борис] *се качи горе и го помоли да угаси лампата.* (Д. Талев, Илинден)

Кариѐра[1] *ж.* (от фр. carrière). Място, където се вадят или къртят камъни, пясък, чакъл и др.; каменоломна. *Събудиха ни рано и отидохме в **кариерата** да вадим камъни.* (М. Марчевски, Остров Тамбукту)

Кариѐра[2] *ж.* (от фр. carrière). **1.** Бързо напредване в служебна и друга дейност. *Успехът, показан през първата година, му разкрива блестяща **кариера** и бъдеща титла на доктор.* (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността) **2.** Вид занятие, професия. *Дипломатическа **кариера**.*

КАРИЀРЕН || КАРИЕРИСТЍЧЕН

Кариѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до кариера[1] (вж. ***кариер** || **кариера**[1,2]*). *Ще бъдат разширени и предприятията за полезни изкопаеми, за добив на **кариерни** материали.* (ВН)

Кариеристѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до кариеризъм (стремеж към напредване в служебното положение, диктуван от користни цели) и кариерист (лице, което проявява кариеризъм). *Смело бе обрисувана задушната атмосфера на буржоазното общество с неговите груби интереси и **кариеристични** домогвания.* (М. Кремен, Романът на Яворов)

КАРИО̀ЗЕН || КУРИО̀ЗЕН

Карио̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* (от лат. cariosus 'гнил'). Който страда от кариоза (възпалителен процес на кост, придружен от разяждане на костното вещество). *Установено е, че у хората с **кариозни** зъби става голямо натрупване на млечно-киселите бактерии в устата.* (Н. Пръвчев и др., Запомни това)

Курио̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* (от лат. curiosus 'любопитен'). Който буди любопитство; забавен, чудноват. *Много бомби падаха косо и експлодираха в мазетата. Имаше наистина **куриозни** случаи на смърт и спасение.* (Г. Караславов, София под огън и желязо)

КА̀РТЕР || КА̀ТЕР || КРА̀ТЕР[1, 2]

Ка̀ртер *м.* (от англ. carter). *Спец.* Метален корпус, в който са поместени някои от механизмите на транспортните и други машини за предпазването им от повреда и прах; служи същевременно за резервоар на смазочно масло. *Намери го* [мотоциклета], *но видя, че е непоправимо разбит — маслото от **картера** изтекло, счупен е лостът на скоростите.* (П. Славински, Претворена земя)

Ка̀тер *м.* (от англ. cutter). Малък кораб, обикновено за къси плавания. *Но изведнъж се появил френски патрулен **катер**, който плавал по течението без светлини.* (Ал. Гетман, Виетнамско сърце)

Кра̀тер[1] *м.* (от гр. kratér). **1.** Отвор на вулкан, през който при изригване изтича лавата. *Над **кратера** на вулкана се издига огромен стълб от дим и пепел и се чуват силни подземни взривове.* (РД) **2.** *Спец.* Фуниеобразна вдлъбнатина, която се образува на края на положителния електрод на волтовата дъга, работеща с постоянен ток.

Кра̀тер[2] *м.* (от гр. kratèr). *Истор.* Голям съд от печена глина или от метал, с две дръжки и камбановидна форма, украсен с рисунки, който служел в древността за смесване на вино с вода.

КА̀СА || КАСЀТА

Ка̀са *ж.* (от лат. capsa 'сандък, кутия' през ит. cassa). **1.** Метален шкаф, сандък, чекмедже за пазене на пари и ценности. *Зад гърба му имаше масивна **огнеупорна каса**, в която бяха заключени досиетата на работниците.* (М. Марчевски, Тихо пристанище) **2.** Определено място, гише в учреждение, магазин и др., където се приемат, пазят или изплащат пари. *Пред **касата** на магазина са*

струпани много хора. **3.** Парична наличност в предприятие или учреждение. *Днес се извърши ревизия на **касата**.* **4.** Дъсчен сандък за слагане на различни стоки. *За тая вечер домакинът бе извадил от избата си и няколко каси **шампанско**.* (Д. Спространов, Самообречените) **5.** Прикрепена в стената неподвижна дървена рамка, на която се прикачват крила на врата или прозорец. *Изработените по този начин врати се оказали по-широки от самите отвори и майсторите е трябвало да къртят стената, за да вкарат **касите**.* (ОФ) **6.** *Печат.* Плитко чекмедже с преградки за печатарски букви. *Гануш рече през смях: — Ще ни трябва печатница, че и **каси** с букви.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

Касѐта *ж.* (от ит. cassetta). **1.** В архитектурата — орнамент с правоъгълна форма. **2.** Приспособление, в което се поставя магнетофонна лента и др. *Магнетофонна **касета**.*

КАТАКО̀МБА || ХЕКАТО̀МБА

Катако̀мба *ж.* (от гр. kata 'долу' + лат. cumbo 'лежа' през ит. catakomba). **1.** *Истор.* Подземие, подземна пещера. *В близките околности на Панчарево има много интересни и красиви обекти за туризъм: разкритата **катакомба** от старохристиянското време в манастира „Йоаким и Ана" и др.* (ВН) **2.** Само *мн.* Обширни многоетажни подземия във вид на дълги и тесни коридори в Рим и други градове, в които първите християни погребвали своите мъртви и се събирали на молитва. *Понякога ми се струваше, че [...] съзирах и татя с неговите старинни разкази за римските **катакомби**.* (С. Чилингиров, Хляб наш насущний) **3.** Място за пазене на мумиите в древния Египет. *Такива балсамирани тела наричат мумии. Тях не заравяли в земята, но ги туряли в пещери или **катакомби**.* (Н. Михайловски, Ръководство към всеобщата история). **4.** *Архит.* Семейна гробница със странични входове. **5.** *Прен.* Нехигиенично жилище.

Хекато̀мба *ж.* (от гр. hekatón 'сто' + bous 'вол'). **1.** *Истор.* У древните гърци — голямо жертвоприношение, обикновено от 100 вола. **2.** *Прен.* Гибел на много хора, които се жертвуват за нещо. *Няма веч оръжье — има **хекатомба**.* (Ив. Вазов, Опълченците на Шипка)

КАТАЛА̀ЗА || КАТА̀ЛИЗА

Катала̀за *ж.* (от фр. katalase). *Биол.* Сложно органично вещество, което активно участвува в регулирането на дишането на клетките. *Една молекула **каталаза** разгражда при 0 °С 5 млн. молекули водороден прекис в минута.* (Хим. XI кл.)

Ката̀лиза *ж.* (от гр. katálysis). *Хим.* Ускоряване или забавяне на химична реакция под влияние на катализатор (вещество, което променя скоростта на химичните реакции, без да променя своя състав и количество). *През своя дълъг живот Н. Д. Зелински направи редица велики открития в областта на синтеза на въглеводородите и на **катализата** на органичните съединения.* (Сп. НТ за младежта)

КАТѐДРА || КАТЕДРА̀ЛА

Катѐдра *ж.* (от гр. kathédra 'стол, кресло'). **1.** Мястото, от което реторите и философите в древността произнасяли речите си. **2.** Специална маса на издигнато място за лектор, преподавател, оратор, проповедник. *Салонът беше пълен [...], зад тясна висока **катедра** професор Рогев говореше.* (Ем. Станев, Иван Кондарев) **3.** Дял от науката като предмет за преподаване във висше учебно заведение. *От тази година при факултета е открита **катедра** по ориенталистика.* **4.** *Събир.* Професорите и преподавателите при дадена катедра.

Катедра̀ла *ж.* (от лат. cathedralis 'епископски'). Главна църква, в която служи местният митрополит. *Лутахме се в мрачината на най-големите средновеков-*

ни катедрали. (А. Каралийчев, Спомени)

△ катѐдрен || катедра̀лен

КАТЀТ || КАТЀТЪР

Катѐт (вж. ***кадет***[1, 2] || ***катет***).

Катѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. kathetér 'сонда'). *Мед.* Тръбичка, която се вкарва в телесна кухина за впръскване на лекарство и др., за да бъде изтеглена течност.

КАТРАНДЖЍЙСКИ || КАТРА̀НЕН

Катранджѝйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до катранджия (вж. ***кантарджия*** || ***катранджия***). ***Катранджийска*** *престилка.*

Катра̀нен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който има в състава си катран (вж. ***кантарджия*** || ***катранджия***). *За боядисване на кожите се употребяват почти изключително така наречените изкуствени или* ***катранени*** *бои.* (Ст. Младенов и др., Обща технология на кожата) **2.** Който е предназначен за катран. *Две нощи само вино се лее, пищови гърмяха и* ***катранени*** *бъчви горяха.* (П. Ю. Тодоров, Първите)

КА̀УЗА || КЛА̀УЗА

Ка̀уза *ж.* (от лат. causa 'причина'). Дело, обща работа (общ интерес). *Нашата национална* ***кауза*** *е толкова права и силна, че не може да има съмнение в това.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Кла̀уза *ж.* (от лат. clausa 'затворен'). *Юрид.* Отделен член, уговорка в договор. *Включвам допълнителна* ***клауза.***

КАФЀЕН || КАФЀН[1, 2]

Кафѐен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от араб. през ит. caffe). Който се отнася до растението кафе (южно тропическо растение Caffea arabica). *Шосето навлиза в обширни* ***кафеени*** *плантации, които съставляват част от прочутия „кордон де ла Хабана".* (М. Яворски, Една сълза ме води)

Кафѐн[1], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е предназначен за питието кафе (приготвено от печените, смлени и сварени плодове на растението кафе). *Тя взе да разлива кафето, притегляйки към себе си* ***кафената*** *чашка.* (Д. Талев, Гласовете ви чувам)

Кафѐн[2], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от араб. през ит. caffe). *Който има цвят на кафе; кестеняв, кафяв.* ***Кафени*** *очи.*

КВАДРА̀НТ || КВАДРА̀Т

Квадра̀нт *м.* (от лат. quadrans, -antis 'една четвърт'). **1.** *Мат.* Една четвърт от окръжност, от кръг. **2.** *Воен.* Приспособление за точна артилерийска стрелба при закрита позиция. **3.** Старинен астрономически уред за измерване височината на небесни светила. *Трети предават, че Архимед сам тръгнал за Марцел, носейки в сандък слънчеви* ***квадранти,*** *небесни глобуси и ъгломери.* (Сп. Математика) **4.** Четвъртинка от римската дребна монета ас.

Квадра̀т *м.* (от лат. quadratus 'четириъгълен'). **1.** Геометрична фигура — равностранен правоъгълник. *Това беше Людмил. Висок, строен, с кремав шлиферен панталон и риза на зелени* ***квадрати.*** (П. Льочев, Песента на белите платна) **2.** Предмет с форма на равностранен правоъгълник. **3.** *Мат.* Произведение на едно число, умножено само на себе си. *Архимед доказва още, че лицето на кръга се отнася към* ***квадрата*** *на диаметъра му тъй, както 11 към 14.* (Сп. Математика) **4.** Единица мярка в печатарството, равна на 48 пункта, или на 18 mm, чрез която се определя дължината и широчината на печатния текст.

КВАЛИФИКАЦИÒНЕН || КВАЛИФИЦЍРАН

Квалификациòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е предназначен за квалификация (вж. ***квалификация* || *класификация***). ***Квалификационна** школа.*

Квалифицѝран, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от квалифицирам като *прил.* 1. Който е с висока квалификация. 2. За който е необходима специална подготовка, квалификация. *Мнозинството от нас нито знаеха английски, нито пък имаха някаква специалност, необходима за постъпване на **по-квалифицирана** работа — ние бивахме обречени на груб и тежък физически труд.* (Г. Белев, Какво видях в Америка)

КВАЛИФИКÀЦИЯ || КЛАСИФИКÀЦИЯ

Квалификàция *ж.* (от лат. qualificatio). 1. Определяне на качество, оценка на нещо. 2. Наличност на необходими знания, умения, навици за извършване на известна дейност. *Медицинска **квалификация**.*

Класификàция *ж.* (от лат. classis 'разред' + facio 'правя'). Разпределение на предмети, явления и понятия на групи, класове, редове, видове и др. въз основа на сходни белези помежду им; класифициране. *Правя **класификация**.* || Система, по която нещо е класифицирано. *Спортна **класификация**.*

△ квалификациòнен || класификациòнен, квалифицѝрам || класифицѝрам, квалифицѝране || класифицѝране

КВАРТЀТ || КВИНТЀТ

Квартѐт *м.* (от лат. quartus 'четвърти' през ит. quartetto). *Муз.* Музикално произведение (композиция) за четири гласа или четири инструмента. *В час по камерна музика Христов чул изпълнението на един струнен **квартет** от Хайдн.* (Ст. Грудев, Бележити българи) || Инструментален или вокален състав на четирима изпълнители. ***Квартет** „Чайковски" ще изнесе концерт.*

Квинтѐт *м.* (от лат. quintus 'пети' през ит. quintetto). Музикално произведение (композиция) за пет гласа или пет инструмента. || Инструментален или вокален състав от петима изпълнители. ***Квинтетът** на Операта замина на обиколка из страната.*

КВАРТИРÀНТСКИ || КВАРТЍРЕН

Квартирàнтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до квартирант (човек, който живее в чуждо жилище под наем; наемател). *Бай Пондьо беше полегнал на миндерчето в някогашната си **квартирантска** стаичка.* (Г. Караславов, Чиновническа история)

Квартѝрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до квартира (отделно жилищно помещение с една или повече стаи; място за разположение на войскова част). *Старият Петър Войков не се помири лесно с **квартирния** въпрос. Заедно със Свилен те обиколиха няколко къщи, помолиха тук-там да ги пуснат за една нощ.* (П. Вежинов, За честта на родината)

КВАРЦ || КВАРЦЍТ

Кварц, кварцът, кварца, *мн.* кварцове, *м.* (от нем. Quarz). *Минер.* Минерал — силициев двуокис, безцветен и прозрачен в чист вид, широко разпространен в природата; кремък. *Кристали от **кварц**.*

Кварцѝт *м.* (от нем. Quarz). *Геол.* Плътна или зърнеста скала, изградена от кварцов пясък. *Планински масив от **кварцит**.*

КВÒРУМ || ФÒРУМ

Квòрум, *мн.* няма, *м.* (от лат. quorum praesentia sufficit 'присъствието на кои-

то е достатъчно'). Необходим брой на членове на учреждение, обществена организация и под., който трябва да е налице, за да се състои законно заседание и да бъдат взети правомощни решения. *Организаторът на събранието се заозърта тревожно. Все още нямаше мнозинство или, както се казва, нямаше* ***кворум.*** (РД)

Фòрум *м.* (от лат. forum). **1.** Централен площад в древния Рим, където бил съсредоточен общественият живот; градски площад, пазарище. *Който иска да види римски* ***форум****, нека отиде край търновското село Никюп!* (П. Делирадев, Бълг. географска христоматия) **2.** Средище на обществена и политическа дейност; център, средоточие. *Това не е парламент, а международен* ***форум****, който е създаден, за да разрешава въпросите така, че решението да не уврежда интересите на нито една държава.* (РД) **3.** Широко представително събрание. *От високата трибуна на международния писателски* ***форум*** *нашият представител произнесе вълнуващо слово.* (Мл. Исаев, Незабравимото)

КВÒТА || КÒТА

Квòта *ж.* (от лат. quota pars 'определена част'). *Иконом.* **1.** Част, дял, процент. *По силата на тъй нареченото международно споразумение на производителите на кафе на Кения е определена* ***квота****, която тя не може да превишава.* (Д. Филипов, Кения) **2.** Данъчно облагане. **3.** Дял на съвкупното производство или пласмент, определян за всяко предприятие, участвуващо в монополистично обединение. *„Де Бирс" се превърна в мощна монополистична организация, водеща в международния диамантов синдикат, който определя* ***квоти*** *по добива и продажбите на диаманти.* (Б. Ненков, ЮАР)

Кòта *ж.* (от лат. quota). **1.** *Спец.* Височина, възвишение. *Мъглата пълзеше към върховете на* ***котите*** *и се отдръпваше към вътрешността на дълбоките и тъмни гори.* (Ив. Мартинов, Драва тече през славянски земи) **2.** *Геод.* Цифра, която показва височината на една точка по отношение на основната височина. *Имаше взводове, от които не се върна нито един войник. Това стана на* ***кота*** *1248.* (Ив. Димов, Ако имах два живота) **3.** *Банк.* Таблица за курсовете на движимите ценности и стоки.

КЕЧ[1, 2] || КИЧ

Кеч[1], кèчът, кèча, *мн.* кèчове, след *числ.* кèча, *м.* (от англ. ketch). *Мор.* Малък двумачтов кораб.

Кеч[2], кèчът, кèча, *мн.* няма, *м.* (от англ. catch). *Спец.* Вид борба в свободен стил. *Ние извънредно много обичаме борбите — и свободния стил, и* ***кеч.*** (ВН)

Кич, кѝчът, кѝча, *мн.* няма, *м.* (от нем. Kitsch). Незадоволяваща естетическия вкус продукция; безвкусица. *Той* [К. Цонев] *не обичаше загладеността, повърхностната лиричност, сладникавата хармоничност, която леко преминава границите към* ***кича****. Ето защо ценеше изкуството на Майстора.* (Е. Каранфилов, Българи. III)

КЕЧ[1, 2] || СКЕЧ

Кеч[1, 2] (вж. *кеч*[1, 2] || *кич*).

Скеч, скèчът, скèча, *мн.* скèчове, след *числ.* скèча, *м.* (от англ. scetch). *Литер.* Лека едноактна шеговита или сатирична пиеса, която се представя най-често по телевизия, на естрада или в цирк. *Представлението почна. Малки сценки, хорови декламации, весели* ***скечове.*** (П. Вежинов, За честта на родината)

КИНЕСКÒП || КИНЕТОСКÒП

Кинескòп *м.* (от гр. kinéo 'движа' + skopéo 'гледам'). *Спец.* Приемателна

електроннолъчева лампа, използувана в телевизията за възпроизвеждане на постъпващите от предавателя сигнали в телевизор; телевизионна приемна тръба. *Електроннолъчевата тръба — **кинескопът** — е най-важната и „нежна" част на телевизора.* (Сп. НТ за младежта)

Кинетоскоп *м.* (от гр. kinetós 'движещ' + skopéo 'гледам'). *Спец.* Уред за фотографско възпроизвеждане на движението, построен от Едисон през 1894 г. Предшественик на съвременните фотоапарати е ***кинетоскопът.***

КИТОЛОВЕН || КИТОЛОВСКИ

Китоловен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който е предназначен за лов на китове (най-големите морски бозайници с тела, подобни на риба). *До днес нечуто в мировото мореплаване. / Жена — на **китоловен** кораб капитан.* (Е. Багряна, Пет звезди)

Китоловски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до китоловец (лице, което се занимава с лов на китове). ***Китоловски** обичай.*

КЛАРНЕТ || КОРНЕТ

Кларнет *м.* (от фр. clarinette). *Муз.* Дървен духов музикален инструмент във форма на тръба с над 20 клапи.

Корнет *м.* (от фр. cornet). *Муз.* Духов меден инструмент, подобен на тромпета, но с по-малки размери и с по-висок регистър. *Тонът на **корнета** се отличава от тромпета с по-голямата си напевност и мекота.* (Д. Сагаев, Музикални инструменти)

КЛАСЕН || КЛАСОВ

Класен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* (от лат. classis 'разред' през фр. classe). **1.** Който се отнася до училищен, учебен клас. *Учителят влезе в **класната** стая и още от вратата се развика.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант) **2.** Като *същ.* **класно**, *ср.* Класна работа. *Учениците и ученичките знаят както ги очаква — уроци, **класни**.* (Г. Караславов, Проходът на младежта) **3.** Като *същ.* **класен**, *м., ж.* Ръководител(ка) на клас, който се грижи за успеха и поведението му. *Тя забеляза прислужника и го попита дали учителите са в учителската стая. А другарят Кирилов? Нашият **класен**.* (П. Стъпов, Човекът от трамвая)

Класов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. classis 'разред' през фр. classe). Който се отнася до класа (голяма обществена група от хора, която се различава от другите по своето особено, исторически определено място в системата на общественото производство и разпределение на материалните блага, както и по различното си отношение към средствата за производството). *Кипеше сурова **класова** борба, надигаше се революционен подем.* (А. Каралийчев, Спомени) || Който е присъщ на дадена класа. *Марксистите смятали, че изборната борба трябва да се използува за пропаганда на социализма, за издигане **класовото** съзнание на работниците.* (Ист. X кл.)

КЛЮЗ || ШЛЮЗ

Клюз, клюзът, клюза, *мн.* клюзове, след *числ.* клюза, *м.* (от хол. kluis) **1.** Отвор на борда на кораб, през който се спуска котвената верига. *Котвата плисна във водата, с громол се размота веригата, изсичайки порои искри от желязото на **клюза**.* (Н. Антонов, В открито море) **2.** *Прен.* Диря, посока.

Шлюз, шлюзът, шлюза, *мн.* шлюзове, след *числ.* шлюза, *м.* (от нем. Schleuse). **1.** *Техн.* Съоръжение на река или канал за прекарване на плавателни съдове (при преминаването им от по-високо на по-ниско равнище на водата или обратно). *Когато канал (или река) пресича водораздел или възвишение, на място-*

то на пресичането се построяват тъй наречените шлюзове. (Физ. VI кл.) **2.** Врата на такова съоръжение. *Затвориха шлюзовете.* **3.** Приспособление за промиване на златоносен пясък.

КНЙЖЕН || КНИЖО̀ВЕН

Кнйжен, -жна, -жно, *мн.* -жни, *прил.* **1.** Който е направен от хартия, от книга. *Книжни пари.* **2.** Предназначен за производството, съхраняването и пр. на хартия, книги и под. *Работниците от книжната фабрика отчитат: „Планът е изпълнен 140 на сто."* (РД) **3.** Който се отнася до книга. *Ако увеличим книжния фонд с новоизлизащите издания, обръщаемостта на книгата ще се увеличи чувствително.* (ОФ) **4.** *Прен.* Който е придобит предимно от четене на книга, а не от изучаване на действителността. *Стихотворението трябва да бъде изчистено от някои шаблони и избледнели книжни изрази.* (Сп. Септември)

Книжо̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до книжнина или е предназначен за книжнина (писмени паметници и литературни произведения на един народ, обикновено от по-стара епоха; литература); литературен. *Той намираше най-късия път до сърцето на всекиго: с тукашните люде говореше на местния им говор, а с двамата учители — на книжовен език.* (Д. Талев, Илинден)

КОАГУЛА̀НТ || КОАГУЛА̀Т

Коагула̀нт *м.* (от лат. coaqulans, -antis). *Хим.* Химичен реактив, вещество, предизвикващо утаяване на колоиден (скорбеловиден, във вид на лепило), пихтиест разтвор. *Коагуланти са: стипца, киселини, висока и ниска температура и др.* (Енциклопедия А—Я)

Коагула̀т *м.* (от лат. coaqulatus). *Хим.* Утайка, образувана при коагулация (утаяване) на колоиден (вж. *коагулант*) разтвор. *Коагулат се получава при химични реакции между колоидите и водата.*

КОД || КО̀ДА || КО̀ТА

Код, ко̀дът, ко̀да, *мн.* ко̀дове, след *числ.* ко̀да, *м.* (от фр. code). **1.** Система от условни знаци или сигнали за предаване на сведения по различни линии за свързване (телефон, телеграф, радио и др.) или за шифроване на текст при секретна кореспонденция (военна, дипломатическа, научна и т. н.). **2.** Система от условни команди във вид на набиране на числа, която се прилага при изчислителните машини. **3.** Правило или ключ, които позволяват да се разчитат или разбират шифровани писма или тайни сигнални предавания; шифър. **4.** *Езикозн.* Условна езикова система, чрез която се транскрибира или превежда езиково съобщение.

Ко̀да *ж.* (от лат. cauda 'опашка'). **1.** *Литер.* Допълнителен стих в сонет или при други стихотворни форми с определено число стихове. *Сонетът например има 14 стиха. Ако се наложи да му се прибави още един стих, този петнадесети стих се нарича кода.* (РЛТ) **2.** Допълнителна част в края на музикално произведение, което е извън неговия строеж; заключение.

Ко̀та (вж. *квота* || *кота*).

КОДЙРАМ || КОТЙРАМ

Кодйрам (вж. *декодирам* || *кодирам*).

Котйрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. coter). **1.** Определям. || Определям борсовата цена (курса) на ценни книжа, чужда валута, стоки и пр.

△ кодйране || котйране

КОЖА̀Р || КОЖУХА̀Р

Кожа̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.*Човек, който обработва кожа за обуща, чанти и др. *А старите майстори **кожари** не ще се посрамят в новите заводи.* (Б. Балевски, Степта се пробужда)

Кожуха̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек, който изработва (шие) или продава кожуси, шапки, калпаци и др. *Момчетата носеха и кожухчета. Повечето бяха чисто бели, ушити от селския **кожухар**.* (Кр. Григоров, Раздолчани)

△ кожа̀рски || кожуха̀рски, кожа̀рство || кожуха̀рство

КОЗ || КОС

Коз, ко̀зът, ко̀за, *мн.* ко̀зове, след *числ.* ко̀за, *м.* (от рус. козырь). **1.** Карта за игра, приета за най-силна в играта. *Те* [картоиграчите] *играят нетърпеливо и сприхаво. Чува се от време на време: „**Коз**, пика, каро..."* (К. Калчев, При извора на живота) **2.** *Прен.* Важен довод, предимство, аргумент срещу някого. *Ще му дадем парите. Да няма **коз** в ръцете си.* (Д. Спространов, Охридска пролет)

Кос, ко̀сът, ко̀са, *мн.* ко̀сове, след *числ.* ко̀са, *м.* Средно голяма черна птичка от разреда на пойните, която живее в гористи местности, лозя и градски паркове. Turdus merula. *Цялата гора ехтеше от радостното цвърчене на птичките. **Косовете** подсвиркваха и шумоляха по окапалата шума.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

КОКАЙН || КОФЕЙН

Кокаин, *мн.* няма, *м.* (от исп. cocaina). Алкалоид (силно отровно органично съединение, предимно от растителен произход), получаван от листата на растението кока; употребява се като възбудително, обезболяващо и успокояващо болките средство; наркотично вещество. *Върху масата* [...] *наредени кутийки, пликчета с прахове и надписи: опиум, хероин, **кокаин**.* (К. Константинов, По земята)

Кофеин, *мн.* няма, *м.* (от араб. qahwa през хол. koffie). Наркотично вещество с горчив вкус, получавано от зърната на кафето и чайните листа, в медицината се употребява като възбудително средство. *Полезното си въздействие върху човешкия организъм чаят дължи на съдържащите се в него танини и на **кофеина**.* (Сп. НТ за младежта)

△ кокайнов || кофейнов

КО̀КАЛЕН || КО̀КАЛЕСТ

Ко̀кален, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е направен от кокал; костен. *Среса с изящно **кокалено** гребенче веждите си.* (К. Калчев, Живите помнят)

Ко̀калест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е с едри, изпъкнали кости. *Лицето му е старо, сиво, твърдо и **кокалесто**.* (П. Вежинов, Нашата сила)

КОКЀТКА || КОКО̀ТКА

Кокѐтка *ж.* (от фр. coquette). Жена, която се старае да бъде харесвана, да обърне внимание върху себе си с външността си или с държанието си. *Цялото ѝ* [на Анет] *същество излъчваше чара на **кокетка**, която не е в състояние да се влюби сериозно в никого, но желае всички да са влюбени в нея.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

Коко̀тка *ж.* (от фр. cocotte). Жена с леко поведение. *Тя е просто една бездушна **кокотка**, една проститутка.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

КО̀КИ || КО̀ЛИ

Ко̀ки, само *мн.* (от гр. kòkkos 'зрънце'). *Мед.* Обикновено в *съчет.* **Коки бактерии.** Бактерии със сферична или елипсовидна форма, предизвикващи гнойни

инфекции най-често при нараняване и замърсяване на кожата. *Открива се, че част от микробите са кръгли — **коки**, други са пръчковидни.* (Сп. НТ за младежта)

Kòли, само *мн.* (от гр. kólon 'дебело черво'). *Мед.* Обикновено в *съчет.*: **Коли бактерии.** Бактерии с пръчковидна форма, които се намират в червата на човека и животните и се разпространяват в околната среда чрез изпражненията. *Върху черупката на яйцето винаги се намират много микроорганизми — бактериум **коли**, бактериум протеус вулгарис и др.* (Ив. Златев и др., Микробиология на захарните изделия)

КОКÒСОВ || КÒКСОВ || КÒСОВ

Кокòсов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до тропическото дърво Cocos nucifera, което дава големи плодове, подобни на орех, с влакнеста черупка. *Те* [продавачите] *носят панери с едри грейпфрути, ядки от **кокосови** орехи, мандарини.* (Т. Кюранов, Азиатски пътешествия)

Кòксов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до кокс (твърдо сиво-черно въглеродно гориво с голяма калоричност, което се добива чрез суха дестилация на черни каменни въглища и се употребява в индустрията). ***Коксова** пещ.*

Кòсов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до птицата кос (вж. ***коз** || **кос***). *И двамата изпитваха същото плахо чувство на крадци, което имаха, когато се навираха из лещаците да търсят **косови** гнезда.* (Ем. Коралов, Дъщерята на партизанина)

КОЛÀРОВ || КОЛÀРОВСКИ

Колàров, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на Васил Коларов (виден деятел на българското и международното революционно работническо движение). *Отпечатани са **Коларови** съчинения.*

Колàровски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен на Васил Коларов. *Той има **коларовски** ентусиазъм.*

КОЛЕДÀРСКИ || КÒЛЕДЕН

Коледàрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до коледар (момък, обикалящ по къщите на Коледа заедно с другари, за да изказва благопожелания за здраве, плодородие и под.). ***Коледарска** песен.*

Кòледен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до Коледа (народен празник около зимното слънцестояние, свързан с редица обреди; християнската църква го свързва с Рождество Христово). *Най-мъчителното нещо за мене като малък бяха постите, и то **коледните** пости.* (Ст. Ц. Даскалов, Бялата погача)

КОЛЕКТЍВЕН || КОЛЕКТИВИЗЍРАН

Колектѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. collectivus 'събирателен'). 1. Който е съставен, образуван, изработен от много лица; задружен, събирателен, сборен, общ. *Намерението на Отечествения фронт беше и е: новата българска конституция да бъде дело на **колективния** ум.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) 2. Който се извършва от колектив; общ, съвместен, групов. *Да организираме **колективно** посещение на художествени филми.* (К. Калчев, Двама в новия град) 3. Който е предназначен за колектив. ***Колективно** снабдяване.*

Колективизѝран, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин.* страд. от колективизирам като *прил.* Който е обединен в колектив (вж. ***колективен***). *СССР днес е с най-крупно **колективизирано** земеделие.* (В. Коларов, С перо и слово за българо-съветската дружба)

КОЛЀКТОР[1, 2] || КОНВЀКТОР

Колѐктор[1] *м.* (от лат. collector). *Спец.* Лице, което събира, описва и пази образци от природонаучни обекти. *Тя ни обясни, че са геоложка бригада. Неин ред бил да дежури в палатката като трети* ***колектор.*** (ОФ)

Колѐктор[2] *м.* (от лат. collector). **1.** Широк канал за отвеждане на течности и газове в канализация. *Увеличените количества канална вода се отправят към основните* ***колектори.*** (ВН) **2.** *Електр.* Част от динамомашина за механично превръщане на променливия ток в постоянен. *Електромоторен* ***колектор.***

Конвѐктор *м.* (от фр. convecteur). *Спец.* Апарат, използуван за вкарване на въздух в помещение чрез конвекция (вж. ***конвекция || конвенция || конверсия***).

КОЛО̀НА || КОЛОНА̀ДА || КОЛО̀НИЯ

Коло̀на *ж.* (от фр. colonne). **1.** *Архит.* Масивен стълб, който служи за подпора на сграда или за украса. *Хотел „Бартолди" някога е бил за аристократи. Това още личеше по богатата дърворезба в хола, по мраморните* ***колони.*** (Г. Белев, Какво видях в Америка) **2.** *Печат.* Всяка една отвесна редица от печатни редове в книга или вестник; стълбец. *Аптекарят Маринков беше разгънал един сутрешен вестник и плъзгаше погледа си от* ***колона на колона.*** (Д. Калфов, Епидемия)**3.** Група хора или коли, които се движат или са разположени в последователен ред. ***Колони*** *от манифестанти.*

Колона̀да *ж.* (от фр. colonnade). *Архит.* Редица колони от един стил като украса в сграда или в паркове. *От двете страни на дългия коридор от* ***колонади*** *бяха наредени лице срещу лице войници от охраната.* (Д. Добревски, Благословени илюзии)

Коло̀ния *ж.* (от лат. colonia). **1.** Страна, заграбена и експлоатирана от капиталистическа държава (метрополия), лишена от държавен суверенитет (вътрешна и външна независимост) и управлявана със специален режим. *Западните сили имат колонии, които са в постоянна борба с метрополията, Съветският съюз няма* ***колонии,*** *но той разполага с огромни пространства.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) **2.** В древността — заселване на граждани от една държава в чужди, завладени земи. **3.** *Събир.* Група преселници с еднакъв национален произход, живеещи в чужда държава. *Гръцката* ***колония*** [...] *беше особено привилегирована, което привлече наплив от нови преселници.* (Ив. Вазов, Нова земя) || Група преселници от един град или околия, живеещи в друг град на същата държава. *Пернишка* ***колония*** *в София.* **4.** *Остар.* Почивна станция, общежитие, в което летуват ученици, студенти; летовище. *Тукашната община беше уреждала летни ученически* ***колонии.*** (В. Нешков, Настъпление) **5.** *Биол.* Съвкупност от организми, които съставят едно цяло (например корали). *Това са* [синьозелените водорасли] *едноклетъчни или колониални организми.* ***Колониите*** *имат влакнеста, плочеста или заоблена форма.* (В. Петров, Растителният свят на Черно море)

КОМА̀НДЕН || КОМАНДЍРСКИ

Кома̀нден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до команда (кратка устна заповед, обикновено военна, която следва да се изпълни незабавно; малка войскова част с началник, временно формирана за някаква извънредна задача). *От* ***командното*** *си място началникът на заставата напрегнато оглеждаше околността с просто око или с бинокъл.* (Б. Несторов, Светлина над Родопите)

Командѝрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до командир (вж. ***командир || командор***). *Той* [Демиревски] *е притежавал редица блестящи* ***командирски*** *качества.* (Е. Каранфилов, Българи. III)

КОМАНДЍР || КОМАНДО̀Р

Командѝр *м.* (от фр. commandeur). **1.** Началник на войскова единица. *Георги Дамянов заминава с 35. полк на фронта. Като взводен, после ротен* ***командир*** *участвува в сраженията в Сърбия.* (ЛФ) **2.** *Нов.* Ръководител на звено, дружина, бригадирски отряд, батальон и под. *Васил го поздрави от името на лагер „Борис Хаджисотиров". На поздрава му отговори* ***командирът*** *на бри̇гадирите.* (Цв. Ангелов, Честна дума)

Командо̀р *м.* (от фр. commandeur). **1.** Почетна титла на лице, което е добило висока степен от рицарски орден. || Самото лице, добило тази титла. **2.** Председател на яхтклуб или друга спортна организация. *С голямо достойнство и топлота благодарят за гостоприемството на* ***командора*** *Л. Р. Таунсенд.* (ВН) **3.** Началник на авиационен отряд. **4.** В миналото — чин във флотата, предшествуващ адмиралския чин.

△ командѝрски || командо̀рски

КО̀МИКСИ || КО̀МИНГСИ

Ко̀микси *мн., ед. рядко* комикс, *м.* (от англ. comics 'смешни'). Поредици от рисунки, които предават съдържанието на приказки или на смешни приключенски истории, придружени с надписи за доизясняване на съдържанието.

Ко̀мингси *мн., ед. рядко* ко̀мингс, *м.* (от англ. coamings). *Мор.* Метални, дървени или други плоскости, ограждащи люковете на горната палуба на кораб, за да не попадне вода в тях.

КОМИСИО̀НЕН || КОМИСИОНЀРСКИ

Комисио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до комисиона (възнаграждение за посредничество при сключване на търговски сделки); посреднически. *Изоставането в изкупването на кожи се дължи най-вече на това, че не са определени досега нито цената, нито* ***комисионното*** *възнаграждение на снабдителите.* (ОФ)

Комисионѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до комисионер (вж. ***комисионер*** || ***мисионер***). *Рано беше и* ***комисионерската*** *кантора на Димитър Ценович едва ли бе отворена, но Левски вървеше бързо и с големи крачки.* (Ст. Дичев, За свободата)

КОМИСИОНЀР || МИСИОНЀР

Комисионѐр *м.* (от фр. commissionnaire). **1.** Лице, което изпълнява търговски поръчки срещу възнаграждение. *Тридесет товарачи насипваха житото,* ***комисионерите*** *припкаха с товарителниците пъргаво.* (А. Гуляшки, МТ станция) **2.** Лице, което срещу възнаграждение посредничи при покупки и продажби; търговски посредник. *Старият Дамарчев е около седемдесетгодишен човек, бивш* ***комисионер*** *и посредник.* (Св. Минков, Опашкарска история)

Мисионѐр *м.* (от фр. missionnaire). **1.** Лице, натоварено с мисия (вж. ***емисия*** || ***мисия***). *По тия места се появили* ***мисионери.*** *Заслужава да споменем за един от тях — Бриджес, който съставил речник и граматиката на яганския език.* (Сп. Космос) **2.** Духовно или светско лице, изпратено сред езически или иноверни народи с религиозна мисия (например християни сред нехристиянски народи или католици и протестанти сред православни), често пъти натоварено и с тайни политически задачи като преден пост на разузнаване и осъществяване на агресивни завоевателни цели. *Като папски* ***мисионер*** *в Молдавия Парчевич е прибягнал до помощта на молдавския господар Матей Бесараб.* (Б. Пенев, Начало на Бълг. възраждане)

△ комисионѐрски || мисионѐрски, комисионѐрство || мисионѐрство

КОМИТЀНТ || КОМИТЀТ

Комитѐнт *м.* (от лат. committens, -ntis). Лице, което поръчва на комисионер (вж. ***комисионер*** || ***мисионер***) да извърши търговска сделка за негова сметка.

Комитѐт *м.* (от фр. comité). **1.** Орган от няколко лица, избрани да ръководят някаква обществена или държавна работа. *Между работниците се появиха агитатори, които бяха пак за стачката, но искаха нови събрания и избори на нови стачни* ***комитети*** *и нови делегати.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** Висше държавно учреждение за ръководна дейност на наука, стопанство, култура и др. ***Комитет*** *за наука и технически прогрес.* **3.** *Истор.* Ръководство на българското революционно движение. *Революционен* ***комитет.***

КОМПА̀КТЕН || КОНТА̀КТЕН

Компа̀ктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. compactus 'закрепен'). Плътен, сбит. *Когато пръстта е рохка, лека и шуплива, влагата прониква в нея, а когато е* ***компактна,*** *затвърдява и проникването не става тъй лесно.* (Сп. Градинар) **2.** За хора, които са гъсто събрани на едно място. *Главното общо събрание избира за седалище на дружеството Браила, понеже в този крайдунавски град е имало* ***компактна*** *българска колония.* (М. Арнаудов, Бълг. книжовно дружество в Браила)

Конта̀ктен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. contactus 'съприкосновение'). **1.** Който се отнася към контакт (вж. ***контакт*** || ***контракт***), получаван чрез контакт. *Превъртях* ***контактния*** *ключ и машината тутакси ревна като побесняла.* (А. Гуляшки, Златното руно) **2.** *Мед.* Който се намира или е бил в постоянен допир със заразно болен. *Той е* ***контактен*** *с болен от грип.* **3.** *Прен.* Който обича да общува; приказлив, словоохотлив, общителен. ***Контактен*** *човек.*

△ компа̀ктно || конта̀ктно

КОМПЛЀКС || КОМПЛЀКТ

Комплѐкс *м.* (от лат. complexus 'връзка'). **1.** Съвкупност, съчетание от предмети, явления или свойства, които съставят едно цяло; цялост. || Големи постройки, изградени на определена площ. *Живея в жилищен* ***комплекс*** *„Младост".* **2.** *Мед.* Вид душевно смущение, характеризиращо се с потиснатост, с понижено самочувствие, страх, нерешителност. ***Комплекс*** *за малоценност.*

Комплѐкт *м.* (от лат. completus 'плътен'). Съвкупност от инструменти, вещи и под., които образуват едно цяло и имат определено предназначение. *Чадър и* ***комплект*** *бельо — всичко се събра в една голяма чанта.* (Т. Кюранов, Азиатски пътешествия)

КОНВЀКЦИЯ || КОНВЀНЦИЯ || КОНВЀРСИЯ

Конвѐкция *ж.* (от лат. convectio 'прекарване'). *Спец.* Пренасяне на топлина чрез движеща се среда (въздух, пара, течност). *Предаването на вътрешната енергия чрез потоци от течност или газ се нарича* ***конвекция.*** (Физ. VI кл.)

Конвѐнция (вж. ***инвенция*** || ***конвенция***).

Конвѐрсия *ж.* (от лат. conversio 'изменение'). **1.** *Финанс.* Изменение на условията на по-рано отпуснат държавен заем в полза на държавата (например намаляване лихвата, удължаване на срока за плащане и др.). *Законопроект за* ***конверсията.*** **2.** *Хим.* Процес за преработка на газове при висока температура. *Напоследък бяха разработени различни методи за превръщане на метана в смес от въглероден окис и водород. Този процес се нарича* ***конверсия.*** (Д. Русчев, Невидимото злато)

КОНСОНАНС || КОНСОНАНТ

Консонанс *м.* (от лат. consonans). 1. Съзвучие, благозвучие. 2. *Литер.* Рима, при която се повтарят само съгласните звукове, а ударените гласни са различни. 3. *Муз.* Едновременно звучене на два или повече тона. *Във фолклорната музика на много народи понятията за* ***консонанс*** *и дисонанс липсват или имат съвършено друг характер.* (Е. Георгиев, Музикална акустика)

Консонант *м.* (от лат. consonans). *Езикозн.* Съгласен звук; съгласна. *При членуване на съществителните от женски род, завършващи на -ост, се събират три* ***консонанта****, например радост-та, младост-та и пр.*

КОНСТАТАЦИЯ || КОНТЕСТАЦИЯ

Констатация *ж.* (от лат. constatatio 'ясно е, известно е'). Установяване на нещо. *Правя* ***констатации*** *за нередности в обслужването.*

Контестация *ж.* (от лат. contestatio 'засвидетелстване'). 1. *Полит.* Оспорване, възражение за неправилен избор или неправилно решение. 2. *Спорт.* Протест, оплакване до спортна организация. *Гостите подадоха* ***контестация*** *и след разглеждането ѝ за победител бе провъзгласен Попеску.* (РД)

Δ констатѝрам || контестѝрам, констатѝране || контестѝране

КОНСТАТИВЕН || КОНСТИТУТИВЕН

Констатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. constatio 'ясно е, известно е'). *Юрид.* Който съдържа констатация (вж. *констатация* || *контестация*). *Цяла нощ Ралчо се бори с* ***констативните*** *протоколи и актове на ревизорите, цяла нощ той снемаше от себе си всякаква отговорност.* (Ст. Ц. Даскалов, Стубленските липи)

Конститутѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от фр. constitutif). *Юрид.* Който е определящ, основен. ***Конститутивна*** *данъчна система.*

КОНСТИТУЙРАМ || КОНСТРУЙРАМ

Конституѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. constituo 'установявам'). Учредявам, съставям, организирам. *Буржоазията* ***конституира*** *комитета за събиране помощи за гладуващите.* (В. Коларов, С перо и слово за българо-съветската дружба)

Конструѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. construo). Построявам, изработвам машина, мост, механизъм и др. *Група учени и инженери* ***конструираха*** *ножици за разкрояване на тънки метални листове.* (Сп. НТ за младежта) 2. *Рядко.* Организирам, устройвам

Δ конституѝране || конструѝране

КОНСТИТУТИВЕН || КОНСТИТУЦИОНЕН

Конститутѝвен (вж. *констативен* || *конститутивен*).

Конституциòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от лат. constitutio 'установяване'). Който е основан на конституцията, съобразен с конституцията (основен закон в държавата). *Учредителното събрание изработило през 1791 г. конституцията, по силата на която Франция се превърнала в буржоазна* ***конституционна*** *монархия.* (Ист. X кл.)

КОНСТРИКЦИЯ || КОНСТРУКЦИЯ

Констрѝкция *ж.* (от лат. constrictus 'ограничен, малък'). Стеснение, стягане. ***Констрикция*** *на кръвоносните съдове.*

Констрỳкция *ж.* (от лат. constructio). 1. Строеж, взаимно разположение на

частите на нещо — машина, уред, сграда, произведение на изкуството и др. *Машината има сложна* ***конструкция.*** || Самата машина, постройка на мост и др. *Отново проехтяваше в нощния мрак глухият бас на параходната сирена, железната* ***конструкция*** *се размърдваше, поемаше плавно по реката.* (П. Вежинов, За честта на родината) **2.** *Прен.* Телосложение. **3.** *Езикозн.* Взаимно разположение на думите в изречението с оглед към тяхната граматична връзка. *Синтактична* ***конструкция.***

△ констриктѝвен || конструктѝвен, констрѝктор || констрỳктор

КОНСТРУКТЍВЕН || КОНСТРЎКТОРСКИ

Конструктѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. constructus). **1.** Който се отнася до конструкция (вж. ***констрикция*** || ***конструкция***). *Контрольорите от монтажния участък пропускат да правят корекция на* ***конструктивни*** *грешки и по тяхна вина те се повтарят.* (ВН) **2.** *Прен.* Градивен, съзнателен, творчески. *Творческата му фантазия е без полет; не притежава* ***конструктивна*** *мисъл.* (Ив. Богданов, Спътници на първенците)

Конструкторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. constructor). Който се отнася до конструктор (специалист по построяването на машини, съоръжения и др.). ***Конструкторските*** *бюра станаха опорни пунктове в развитието на авиационната ни техника.* (ОФ)

КОНСУЛ || КОНСЎЛТ

Кòнсул *м.* (от лат. consul). **1.** *Дипл.* Длъжностно лице от дипломатическото тяло, назначено в някой град на чужда държава, за да представя и защищава пред местните власти административноправните и икономическите интереси на упълномощилата го държава и на нейните поданици. *Допреди няколко месеца ние нямахме и* ***консул*** *в Аржентина, който да защити интересите на няколко десетки хиляди българи.* (Б. Шивачев, Писма от Южна Америка) **2.** *Истор.* В древната римска република — титла на всеки един от двамата върховни представители на държавната власт, които били избирани за една година. *Според успехите на сина си в търговията той* [Рединготът] *прояви диктаторския характер на древните римски* ***консули.*** (Д. Димов, Тютюн) **3.** Във Франция — титла на едно от трите лица, които имали неограничена изпълнителна власт през периода 1799—1804 г.

Консỳлт *м.* (от лат. consultum 'съвет'). **1.** Съвещание на лекари за определяне диагнозата и начина на лекуване при тежко заболяване; консилиум. *Да повикаме лекар от поликлиниката. Ако случаят е спешен... — Не е спешен, а сложен. — Тогава да свикаме* ***консулт.*** (В. Ченков, С нови другари) **2.** *Разш.* Съвещание, съвет.

КОНТÀКТ || КОНТРÀКТ

Контàкт *м.* (от лат. contactus 'съприкосновение'). **1.** Допир, досег, връзка, общуване. *От* ***контактите*** *ми с колегите* [...] *разбрах, че ми е потребно още много да работя.* (Ив. Димов, Ако имах два живота) **2.** *Електр.* Съединяване на проводници в електричната мрежа. *Несръчните пръсти на Коке изтърваха ту батерийките, ту ножчето и* ***контактът*** *не ставаше.* (В. Ченков, С нови другари) || Мястото, където се осъществява електричната връзка между проводниците. **3.** *Техн.* Приспособление за съединяване на електропроводници.

Контрàкт *м.* (от лат. contractus). Договор в писмена форма между две или повече страни, които взаимно се задължават за нещо. *Сключвам* ***контракт*** *за три години.*

△ контактỳвам || контрактỳвам, контактỳване || контрактỳване

КОНТЕСТИРАМ || КОНТРАСТИРАМ

Контестѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. contestor 'доказвам'). Не признавам нещо за правилно, отричам истинността на нещо, оспорвам неправилен избор, възразявам срещу неправилно решение. ***Контестирам** избори.*

Контрастѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от фр. contraster). Представлявам подчертана противоположност на нещо, намирам се в противоположност (контраст) с нещо, противоположен съм. *Златистите й коси **контрастираха** с черния цвят на роклята й.* (Д. Спространов, Самообречените)

△ контестиране || контрастиране

КО̀НТРААКЦИЯ || КОНТРАКТА̀ЦИЯ || КОНТРА̀КЦИЯ

Ко̀нтраа̀кция *ж.* (от лат. contra 'против, срещу' + actio 'действие'). Акция, предприета с цел да се отбие някакво организирано действие. *Преминаваме в **контраакция**.*

Контракта̀ция *ж.* (от лат. contractatio, -onis 'сключване на договор'). **1.** Сключване на договор. *Предвижда се сключването на **контрактация** за написването на драматически произведения.* (ЛФ) **2.** Система за приготвяне на продукти или за събиране на работници по предварително сключени договори. *С така наречения „закон" за работническите **контрактации** на туземците се допуска живеещите в резерватите да наемат малки участъци пасища.* (Е. Ненков, ЮАР)

Контра̀кция *ж.* (от лат. contractio). Свиване, стягане. *Напукването им* [на утаените скали] *може да се дължи на **контракцията** (свиването) на земната кора при тяхното изсъхване.* (Ст. Бошев и др., Геология и геоморфология) **2.** *Езикозн.* Сливане на две съседни гласни, водещо до възникването на една проста гласна или на низходяща двугласна.

КОНТРОЛЁР || КОНТРОЛЬО̀Р

Контролѐр *м.* (от англ. controller 'управител'). *Техн.* Ръчен или крачен уред на електродвигател в трамвай и под. за пускане, регулиране и спиране на движението. *През време на движението на електролокомотива машинистът е длъжен да държи с лявата си ръка ръчката на **контролера**.* (Хр. Марков и др., Техника на безопасността в минната промишленост)

Контрольо̀р *м.* (от фр. controleur). Длъжностно лице, което контролира извършването на някоя работа или спазването на определени правила. ***Контрольор** по качеството.*

КОНФЕДЕРА̀ЦИЯ || КОНФИГУРА̀ЦИЯ

Конфедера̀ция *ж.* (от лат. confoederatio). **1.** Политически съюз, обединение на държави, които имат общи държавни органи, но запазват вътрешната си независимост. *Каравелов е за **конфедерация** на балканските народи, за републиканска форма на управление.* (Сп. Септември) **2.** Съюз, обединение на обществени организации с общи цели. ***Конфедерация** на труда.*

Конфигура̀ция *ж.* (от лат. configuratio). **1.** Външен вид на нещо; форма, очертание, облик. *Местността „Котлините" носи всички белези на високопланински (алпийски) пояс, а изложението, в зависимост от **конфигурацията** на терена, е от северно до северозападно.* (Сп. Природа) **2.** Взаимно разположение, съотношение между предмети или техни части. **3.** *Мат.* Разположение на точки и прави върху равнина, при което през всяка точка минават еднакво число прави и върху всяка права лежат еднакво число точки. **4.** *Астрон.* Положение на светилата на небесната сфера по отношение на Слънцето. *Астрономът И. Ашбрук публикува резултатите от своите изчисления, отнасящи се до **конфигурацията** на спътниците на Юпитер, когато са били наблюдавани от Галилей.* (М. Калинков, Галилео Галилей) **5.** *Хим.* Пространствено взаиморазположение на атомите в молеку-

лите. **6.** *Езикозн.* Групиране на думи, което се използува за автоматичен анализ при машинния превод.

КОНЦЕНТРЍРАМ || КОНЦЕРТЍРАМ

Концентрѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. konzentrieren). **1.** Събирам на едно място, съсредоточавам. *Авторът се е опитал да* ***концентрира*** *положителните качества на своя герой, да го представи ярко и силно.* (ЛФ) **2.** *Хим.* За разтвор — увеличавам концентрацията (степента на гъстотата) на разтвореното вещество; сгъстявам, насищам. *Калциевият карбонат пада на дъното във вид на утайка, а в разтвора остава натриевата основа, която се пречиства и* ***концентрира.*** (Ст. Младенов, Обща технология на кожата)

Концертѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от нем. konzertieren). Давам концерт (публично изпълнение на музикални творби). *Капелата „Светослав Обретенов" е* ***концертирала*** *с голям успех в много страни.*

△ концентрѝране || концертѝране

КОНЦЕНТРЍРАМ || ЦЕНТРЍРАМ

Концентрѝрам (вж. ***концентрирам** || **концертирам***).

Центрѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. zentrieren). *Спец.* **1.** Поставям, установявам, нагласявам правилно по отношение на център. *Механикът си беше в дюкянчето.* ***Центрираше*** *шина.* (Б. Болгар, Близнаците) **2.** Определям център; поставям в център. *Изпълнителката на главната роля* ***центрира*** *сценически образа.* **3.** *Спорт.* Насочвам топка или шайба със силен удар към средата на игрището по посока на противниковата врата. *След ъглов удар Янев подаде на непокрития Киров, който* ***центрира****, и Стефанов с глава вкара топката в мрежата.* (НС)

△ концентрѝране || центрѝране

КОНЦЕНТРЍРАН || КОНЦЕНТРЍЧЕН

Концентрѝран, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от концентрирам като *прил.* **1.** Събран, натрупан, съсредоточен на едно място. *Ленинските организационни принципи и норми са намерили* ***концентриран*** *израз в Устава на БКП.* (РД) **2.** *Хим.* За разтвор — сгъстен, наситен. *За неговото получаване* [на етилена] *са необходими винен спирт и* ***концентрирана*** *сярна киселина.* (Д. Георгиев и др., Химични регулатори) **3.** *Геол.* За руда — обогатена.

Концентрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от нем. konzentrisch). *Мат.* За окръжност или дъга — която има общ център с друга окръжност или дъга. *Казах ти, Ради, че около Сатурн се намира един пръстен, който го огражда от всички страни. Самият пръстен се състои от три* ***концентрични*** *части.* (Г. Томалевски, Астрономия на народа)

КОНЦЀПЦИЯ || КОНЦЀСИЯ

Концѐпция *ж.* (от лат. conceptio 'понятие, мисъл'). **1.** Система от схващания, възгледи по научнотеоретичен въпрос. *Най-близко до* ***концепцията*** *на Нютоновата механика на централните сили се доближи Бошкович.* (Ив. Въжарова, Исак Нютон) **2.** Замисъл, теоретическо построяване на произведение на изкуството. *От същата страна ни разкриват автора и пейзажите, които той рисува като фон или рамка на своите художествени* ***концепции.*** (Б. Ангелов, Литературни статии)

Концѐсия *ж.* (от лат. concessio 'отстъпка'). **1.** В капиталистическите страни — договор, чрез който дадено правителство предоставя на частно лице правото да разработва определени участъци от държавни гори, земи, земни недра, индустриални предприятия и др. *Октомврийската революция* [...] *премахна чуждите*

концесии и предаде колосалните народни богатства изключително в ръцете на организирания трудещ се народ. (В. Коларов, С перо и слово за българо-съветската дружба) **2.** Предприятие, създадено чрез такъв договор. **3.** *Прен.* Отстъпка.

КОНЦЕСИÒНЕН || КОНЦЕСИОНÈРСКИ

Концесиòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до концесия (вж. ***концепция* || *концесия***). *Всички те искали от властите да разпределят диамантените райони на отделни* ***концесионни*** *участъци и да им ги раздадат.* (Б. Ненков, ЮАР)

Концесионèрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от фр. concessionnaire). Който се отнася до концесионер (лице, което е получило концесия — вж. ***концепция* || *концесия***). **Концесионерска** *дейност.*

КОНЮНКТÌВ || КОНЮНКТИВÌТ

Конюнктìв *м.* (от лат. coniunctivus). *Грам.* Подчинително наклонение в някои езици, което за разлика от изявителното наклонение отразява взаимна зависимост или действие, което говорещият възприема като субективно. *В немски език една от употребите на* ***конюнктива*** *е в непряката реч.*

Конюнктивìт *м.* (от лат. coniunctivitus). *Мед.* Възпаление на очната лигавица (конюнктивата), изразяващо се в зачервяване на окото, дразнене, продължителна болка и отделяне на воднист и гноен секрет. *Възпалителният процес* [на очите у новородените] *се локализира върху конюнктивите и клепачите и се получават* ***конюнктивити.*** (К. Рашков и др., Детски болести)

КООПЕРАТÌВЕН || КООПЕРÀТОРСКИ

Кооператìвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до кооперация или е свързан с кооперация (обществено-стопанска организация, образувана чрез доброволно обединяване на отделни лица за съвместна дейност при еднакви права и задължения). *Свободният творчески труд по фабрики и бригади, в* ***кооперативните*** *трудови земеделски стопанства е гаранция за напредък.* (Г. Караславов, Проходът на младежта)

Кооперàторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до кооператор (член на производителна, търговска или жилищна кооперация). ***Кооператорско*** *задължение.*

КООРДИНÀТА || КООРДИНÀЦИЯ

Координàта *ж.* (от лат. coordinata). *Мат.* Величина, която определя положението на дадена точка върху линия, повърхнина или в пространството. *За да се определи точното положение на кораба в обширния океан, за да се определят неговите* ***координати****, са необходими съвсем точни часовници — хронометри.* (Вл. Харалампиев, По следите на светлината)

Координàция *ж.* (от лат. coordinatio). Пр[и]еждане в съответствие; съгласуване. *Децата, които страдат от гръбначни и[з]кривявания, имат силно нарушена* ***координация*** *на движенията.* (Н. Манчева, Л[е]чебна физкултура)

△ координàтен || кординациòнен

КОПУЛÀЦИЯ || КУПЕЛÀЦИЯ

Копулàция *ж.* (от лат. copulatio 'свързване'). **1.** Свързване, съединяване. **2.** *Спец.* Начин на присаждане на дървета чрез полегато нарязване и съединяване на калема с пръчките на дървото. *Получиха нови присади чрез* ***копулация.*** **3.** *Биол.* Свързване на две полови клетки у низшите организми. *Размножаването* [на средиземноморския подковонос] *става чрез* ***копулация*** *около средата на септември.*

(Ц. Пешев и др., Фауна на България) **4.** *Биол.* Полово сношение, полов акт у животните.

Купелàция *ж.* (от фр. coupellation). *Спец.* Начин на отделяне и очистване на благородни метали, които се намират в сплав с олово, при висока температура. *Пяната се преработва чрез дестилация на цинка и **купелация** за отстраняване на оловото.* (Д. Димитров, Обща химична технология)

КОПУЛЍРАМ || КУПЛЍРАМ

Копулѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от лат. copulatio 'свързване'). *Биол.* Чрез копулация (вж. ***копулация** || **купелация***) създавам зародиш или плод у животно или растение; оплождам. *Пчелите **копулират** цветята.*

Куплѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. coupler). *Техн.* Свързвам, съединявам кондензатори, батерии и др., най-често по двойки. ***Куплирам** машините.*

△ копулѝране || куплѝране

КОРÀЗИЯ || КОРÒЗИЯ

Корàзия *ж.* (от лат. corrado 'издрасквам'). *Геол.* Процес на механическо изтриване на скалите под влияние на носените от вятъра пясъчни частици. *Тази рушителна дейност на вятъра* [върху скалите] *с помощта на носените от него частици се нарича **коразия**.* (Ст. Бошев и др., Геология и геоморфология)

Корòзия (вж. ***ерозия** || **корозия***).

КОРД || КОРТ

Корд, кòрдът, кòрда, *мн.* кòрдове, *м.* (от фр. cord 'връв, нишка'). **1.** *Спец.* Многократно пресукана прежда, гладка, еластична, плътна и с еднороден строеж, приготвена от дълговлакнест памук, от изкуствена или естествена коприна. *Разгледани по времето на тяхното историческо възникване, по-известни са изкуствените влакна фиоко и копринен **корд**.* (РД) **2.** Тъкан от такава прежда. ***Кордът** е тъкан, която играе ролята на скелет във външните автомобилни и самолетни гуми.* (Д. Димитров, Обща химична технология) **3.** Дебел вълнен плат с надлъжни нишки.

Корт, кòртът, кòрта, *мн.* кòртове, *м.* (от англ. court). *Спорт.* Игрище за тенис. *Плажовете се изпъстриха с красиви бански костюми, по **кортовете** за тенис тупаха ракети и летяха топки.* (Д. Димов, Тютюн)

КОРÈКТОРСКИ || КОРЕКТЍРЕН

Корèкторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до коректор (лице, което поправя печатни грешки, допуснати при набиране на текст). *Автори, които са държали за прецизността на **коректорската** и стилистичната работа в творбите си, непрекъснато са молили Лилиев да им стане коректор.* (Е. Каранфилов, Българи. III)

Коректỳрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до коректура (вж. ***коректура** || **корекция***). *Броят е бил редактиран, набран: на **коректурния** лист личат поправките на коректора.* (РД)

КОРЕКТỲРА || КОРÈКЦИЯ

Коректỳра *ж.* (от лат. correctura). *Спец.* **1.** Поправяне на печатни грешки, допуснати при набиране на текст. ***Коректурите** на книгата направи самият Бакалов.* (А. Каралийчев, Спомени) **2.** Лист с набран текст за поправяне. *На масата му стои току-що отпечатана **коректура**.* (Ст. Благоева, Георги Димитров) **3.** Словослагателска поправка, която се извършва в печатната форма.

Корèкция *ж.* (от лат. correctio). *Книж.* Поправка на нещо. ***Корекция** на план.*

КОРЕПЕТЍТОР || РЕПЕТЍТОР

Корепетѝтор *м.* (от лат. correpetitor). *Спец.* Лице (музикант), което помага при разучаване на вокални и хореографски композиции, като съпровожда с инструмент, обикновено с пиано. *Той е **корепетитор** в операта, но мечтите му са устремени към диригентския пулт.* (ЛФ)

Репетѝтор *м.* (от лат. repetitor). **1.** *Остар.* Лице, което помага на ученик да си подготви уроците вкъщи, домашен учител.

△ корепетѝторка || репетѝторка, корепетѝторски || репетѝторски, корепетѝторство || репетѝторство

КОРО̀НА || КРО̀НА

Коро̀на *ж.* (от лат. coróna). **1.** Подобен на шапка или венец скъпоценен накит за глава, носен като символ на власт от монарси и владици. *Царицата сложила **короната** на главата на зетя си.* (Н. Райнов, Княз и чума. II) **2.** *Прен.* Символ на власт на монарх. *Той тръгна да се бори за свободата на своя народ и не искаше **корона**.* (А. Каралийчев, Вихрушка) || *Рядко. Прен.* Носител на корона; цар, монарх. *Конституцията дава на **короната** правото да разтуря камарата.* (С. Радев, Строителите на съвременна България) **3.** *Прен.* Горната част на дървото, съвкупност от главното стъбло, клоните, разклоненията им. ***Короните** на брезите, осветени от лампата, се белееха, като че ли бяха покрити със сняг.* (К. Калчев, Двама в новия град) **4.** *Астрон.* Светлият ореол около Слънцето, който се вижда само по време на затъмнение. *Над фотосферата се простира слънчевата атмосфера, която се състои от две части: хромосфера и **корона** — обширната обвивка на Слънцето.* (Сп. НТ за младежта)

Кро̀на *ж.* (от нем. Krone). Парична единица в някои европейски страни — Австрия, Дания, Норвегия, Швеция и Чехословакия. *Много абсолвенти отидоха в банките да заместят стачкуващите. Дадоха им по 800 **крони** месечно.* (В. Геновска, Повест за Юлиус Фучик)

КОРОНА̀ЛЕН || КОРОНА̀РЕН

Корона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил. Астрон.* Който се отнася до корона (в 4. знач.) (вж. *корона* || *крона*). *Фотоапарати, поставени в ракетите, са направили серия снимки на слънчевата корона и на отделни **коронални** участъци.* (ВН)

Корона̀лен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. coronarius). *Анат.* За кръвоносен съд, артерия или вена — който е разположен във форма на корона около даден орган и го снабдява с кръв. *Нови и с голям ефект препарати се използуват успешно при лечението на **коронарната*** недостатъчност. (РД)

КОРТЀЖ || КУРТА̀Ж

Кортѐж *м.* (от ит. corteggio). **1.** Тържествено шествие. *Правителствен **кортеж**.* **2.** Група от хора, които придружават някое лице, изразявайки по този начин уважение.

Курта̀ж *м.* (от фр. courtage). В капиталистическите страни — възнаграждение на борсов посредник, изчислено обикновено в процент; брокераж.

КРЀДИТЕН || КРЕДЍТОРСКИ

Крѐдитен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. creditus). Който се отнася до кредит (заем в пари или стока). ***Кредитната** кооперация, на която той беше председател, най-после се нае да извърши работата.* (Ст. Ц. Даскалов, Вода от манастира)

Кредѝторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. creditor). Който се отнася до кредитор (лице или учреждение, което отпуска пари или стоки на кредит — заемодав-

но); кредиторен. ***Кредиторски** сметки.*

КРЀПОСТЕН[1, 2] || КРЀПОСТНИЧЕСКИ

Крѐпостен[1], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до крепост (укрепено с постоянни отбранителни съоръжения населено или друго място). *Той срещаше гостите още при южната врата на **крепостния** зид.* (Ив. Вазов, Пъстър свят)

Крѐпостен[2], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от рус. крепостной). Който е свързан с крепостното право; закрепостен. *Княз Йон Александър Куза изгубва разположението на двете най-големи буржоазни партии, когато се опитва да освободи селяните от **крепостна** зависимост.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

Крѐпостнически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от рус. крепостнический). Който се отнася до крепостен (лице, закрепостено към земята на феодала; крепостен селянин) и крепостничество (обществен строй, основан на крепостното право). ***Крепостническо** общество.*

КРИКЀТ || КРОКЀТ

Крикѐт *м.* (от англ. cricet). *Спорт.* Игра с топка, която се играе на голямо открито игрище с две врати, от два отбора с по 11 души всеки, като малка твърда топка се удря към противниковата врата, бранена от играчите с бухалки. *Освен футбола любима игра на англичаните е **крикетът**.* (Ив. Мирски, През девет земи)

Крокѐт *м.* (от фр. croquete). *Спорт.* **1.** Игра с дървени топки, при която всеки играч удря своята топка със специално чукче и се стреми да я прекара през забити в земята редица железни скоби или телени вратички **2.** Топки, чукчета, скоби и колчета за тази игра. **3.** Игрище за нея. **4.** *Готв.* Пържено кюфте от картофи с кашкавал, сирене и подправки. *Изпържените **крокети** наредете в чиния и поднесете студени с доматен или орехов сос.* (П. Чолчева и др., Книга за всеки ден и всеки дом)

КРИМИНАЛЍСТИКА || КРИМИНОЛЀГИЯ

Криминалѝстика *ж.* (от лат. crimen, -inis 'престъпление'). Само *ед.* **1.** *Юрид.* Юридическа наука за методите и средствата за откриване на престъпленията, за изследване на веществените доказателства и следите на престъпленията, за провеждане на експертизи, разпити и пр. според нормите на наказателното право. *Сега най-голямата му надежда* [на Калъча] *беше пристигналият специалист по **криминалистика**.* (В. Нешков, Настъпление) || Тази наука като учебна дисциплина. *Изпитът по **криминалистика** е във II курс.* **2.** *Разг.* Учебник, книга по тази дисциплина.

Криминолѐгия, *мн.* няма, *ж.* (от лат. crimen, -inis 'престъпление' + гр. lógos 'наука'). *Юрид.* Наука за престъпността като социално явление. *Авторът демонстративно нарушава правилата на **криминологията**, сякаш иска открито да ни каже, че го интересува не приключената страна на престъплението, а двубоят на двамата идейни противници.* (Ив. Остриков, Път през ада) || Тази наука като учебна дисциплина. *Лекции по **криминология**.* **2.** *Разг.* Учебник по тази дисциплина.

Δ криминалѝст || криминолѐг, криминалистѝчен || криминологѝчен

КРИТЍК || КРИТИКА̀Р

Критѝк, *мн.* -ци, *м.* (от гр. kritikós 'оценител'). Лице, което се занимава с оценка на произведения на изкуството. *Той беше прочут и вещ музикален **критик**. На първия концерт беше казал: „Техника има повече, чувство няма."* (Й. Йовков, Песента на Солвейг)

Критикàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Неодобр.* Дребнав, недобросъвестен критик. *Много **критикари** се навъдиха напоследък!* (ОФ)

△ критикàрствувам || критикỳвам, критикàрствуване || критикỳване

КРИТИКÀРСКИ || КРИТЍЧЕСКИ[1, 2]

Критикàрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Неодобр.* Който се отнася до критикар (вж. ***критик** || **критикар***). ***Критикарско** отношение.*

Критѝчески[1], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. kritikós 'оценител'). **1.** Който се отнася до критика на действителността; който съдържа или изразява критика; критичен. ***Критическа** дейност.* **2.** С който се прави критика на нещо, основан на критика. *Ако внимателно прегледаме теченията на сп. „Септември", можем да отброим твърде малко **критически** статии и рецензии.* (Л. Стефанова, Време и дълг)

Критѝчески[2], -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. kritikós 'оценител'). Извънредно труден, опасен, съдбоносен; критичен. ***Критическа** минута.* **2.** *Спец.* При който се извършва рязка промяна, прелом. ***Критическа** възраст.*

КРОН || КРÒНА

Крон, крòнът, крòна, *мн.* -ове, *м.* (от нем. Kron). *Спец.* **1.** Жълта боя от оловената сол на хромовата киселина. **2.** Търговско название на жълта, зелена и виолетова боя. ***Кутии** за **крон**.*

Крòна (вж. ***корона** || **крона***).

КУБÀНЕЦ || КУБЍНЕЦ

Кубàнец, *мн.* -нци, *м.* Лице от населението на поречието на река Кубан. *Във филма „Кубански казаци" бе показан животът на **кубанеца** при съветската власт.*

Кубѝнец, *мн.* -нци, *м.* Лице от основното население на Куба. *Навсякъде въставали **кубинци** от различни групировки и партии, които преследвали и парализирали действията на войниците.* (ВН)

△ кубàнка || кубѝнка, кубàнски || кубѝнски, кубàнче || кубѝнче

КУВЀРТ || КУВЀРТА

Кувѐрт *м.* (от фр. couvert). **1.** Прибор за ядене за едно лице. *Подредени са 200 **куверта**.* **2.** Стойността на консумацията за един човек в ресторант, платена предварително. ***Кувертите** са платени още от началото на декември. Цената на автобуса влиза в **кувертите**.* (С. Северняк, Ветрило от сандалово дърво)

Кувѐрта *ж.* (от фр. couverte). *Мор.* Горна открита част на кораб; палуба. *Един параход [...] пламнал от **кувертата** до върха на мачтата в огньове.* (Ив. Вазов, Нова земя)

КУМ || КУМЀЦ

Кум, кумът, кумà, *мн.* кỳмове, *м.* Човек, който заема първо, най-почетно място при обредна сватба и разменя венците на младоженците при венчавка; кръстник. *Младите крадешком се погледнаха и чинно се изправиха пред бъдещия си **кум**.* (Д. Спространов, Охридска пролет)

Кумѐц, *м.* кумцѝ, *м.* Лице по отношение на своя кум, кума и семейството им. *Мъжете бяха изпили вече по една-две чашки ракия, когато влязоха нашите **кумци**, които мама и татко бяха венчали преди три седмици.* (Д. Талев, Старата къща)

△ кумà || кумѝца

Л

ЛАБИА̀ЛЕН || ЛАБЍЛЕН

Лабиа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. labialis по labium 'устна'). *Езикозн.* За съгласен звук — който се учленява, произнася с участието на устните; устнен. ***Звукът 'б' е лабиален.***

Лабѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. labilis по labio 'хлъзгам се'). Който е неустойчив; колеблив. *Пулсът* [на болните] ***е лабилен** — ту забързан, ту забавен.* (Сп. **Природа**)

Δ лабиа̀лно || лабѝлно

ЛАБОРА̀НТСКИ || ЛАБОРАТО̀РЕН

Лабора̀нтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до лаборант (научно-технически сътрудник в лаборатория или научно учреждение). ***Лаборантско** облекло.*

Лаборато̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. laboro 'работя'). Който се отнася до лаборатория (специално обзаведено помещение за технически и научни опити). ***Лабораторно** изследване. **Лабораторни** уреди.*

ЛА̀ВРА || ЛА̀РВА

Ла̀вра *ж.* (от гр. láura). *Църк.* **1.** Голям православен привилегирован манастир. *Те отидоха на богомолие във Великата **лавра**, дето днес служеше патриархът.* (Ив. Вазов, Светослав Тертер) **2.** Малко монашеско общежитие (за 2—5 души), което е в зависимост от голям манастир. *Зографският манастир има няколко **лаври**.*

Ла̀рва *ж.* (от лат. larva). Червейче, което се развива в насекомо. *Папунякът се храни с червеи, дребни бръмбари и **ларвите** им.* (Ст. Дончев, Птици от нашия двор)

ЛАГУ̀НА || ЛАКУ̀НА

Лагу̀на *ж.* (от ит. laguna). **1.** Плитководен морски залив, отделен от морето с пясъчна ивица. *Тиха **лагуна**.* **2.** Малко езеро, отделено от морето. *Понякога пред морската зона се препречват пясъчни или земни прегради и се образуват **лагуни**.* (Д. Славчев и др., Богатствата на морето)

Лаку̀на *м.* (от ит. lacuna 'вдлъбнатина'). *Литер.* Изтрито или повредено място в стар ръкописен или печатан текст. *Намереният ръкопис е с **лакуни**.*

ЛА̀ЗАРОВ || ЛА̀ЗЕРЕН

Ла̀заров, -а, -о, *мн.* -и. *Прил.* от личното име Лазар. Който се отнася до Лазар. *Празнувам **Лазаровден**.*

Ла̀зерен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Спец.* Който се отнася до лазер (светлинен квантов генератор). *Материкът е осеян с ракетни бази, свръхзвукови летища и **лазерни** инсталации* (Ем. Манов, Пътуване в Уибробрия)

ЛАНГУ̀СТА || МАНГУ̀СТА

Лангу̀ста *ж.* (от лат. locusta 'скакалец' през фр. langouste). *Зоол.* Морски рак от род висши морски раци, разпространени по крайбрежните ивици на топлите морета; използува се за ядене. Palinurus. *Освен скариди улавяха се много други ракообразни, в това число и огромни зелени **лангусти**.* (Д. Богданов, В тропиците на Атлантика)

Мангу̀ста *ж.* (от исп. mangosta). Хищен бозайник от семейство вивери с пух-

кава светлосива сребриста или червеникава козина, разпространен из Северна Африка и Южна и Източна Азия; изтребва мишки и други гризачи и отровни змии, заради което го отглеждат и при домашни условия. Herpestes edwardi. *В Сенегал има много хищници: чакали, диви котки,* ***мангусти****, хиени и др.* (Л. Мелнишки, Сенегал)

ЛАСКА̀ТЕЛЕН || ЛАСКА̀ТЕЛСКИ

Ласка̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който ласкае (говори преувеличени или неверни хвалби, превъзнася някого). **2.** Който съдържа ласкателство. *Г. Добри Ганчев* [...] *помести там твърде* ***ласкателен*** *отзив за труда ми.* (Ив. Вазов, Пак за моята черга)

Ласка̀телски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ на ласкател (човек, който ласкае, угодничи; угодник, мазник). ***Ласкателски*** *думи.*

ЛЕВКО̀ЗА || ЛЕВКО̀МА

Левко̀за *ж.* (от гр. leukos 'бял' + haíma 'кръв'). *Мед.* Заболяване на кръвотворните органи, съпровождано с увеличаване броя на белите кръвни клетки (левкоцитите); левкемия. *С радиоактивен фосфор се лекуват кожни заболявания, заболявания на кръвта —* ***левкоза****, петна до кожата и др.* (ВН)

Левко̀ма *ж.* (от гр. léukoma 'белота'). *Мед.* Бяло непрозрачно петно на роговицата на окото. *Пациентът има* ***левкома****.*

ЛЕКТОРА̀Т || РЕКТОРА̀Т

Лектора̀т *м.* (от лат. lectoratus). **1.** Длъжност или служба на лектор (лице, което чете лекции по дадена специалност). *В Чехословакия има два български* ***лектората****.* **2.** Всички лектори при едно висше училище. *В два часа започва заседанието на* ***лектората****.* **3.** Служба при организация или учреждение, което урежда изнасяне на лекции по различни въпроси. ***Лекторат*** *към градския съвет.*

Ректора̀т *м.* (от лат. rectoratus 'седалище на ректор'). **1.** Управа на висше училище начело с ректор (ръководител на висше учебно заведение). *Съдържателят на салона е изпратил на нашия* ***ректорат*** *следните изгубени през вечерта вещи: едни очила, една вратовръзка, един строшен бастун.* (Кр. Кюлявков, Оградата се люшка) **2.** Помещение, канцелария на ректор. *Подаването на молбите за конкурсния изпит става в* ***ректората****.* **3.** Длъжност или времетраене на управление на ректор; ректорство. **4.** Сградата, в която се помещава канцеларията на ректора. *От зданието на* ***Ректората*** *излезе тълпа от студенти, които веднага започнаха да се бият с топки.* (Д. Димов, Тютюн)

△ лѐктор || рѐктор, лѐкторски || рѐкторски

ЛЕКУ̀ВАМ || ЛИКУ̀ВАМ

Леку̀вам, -аш, *мин. св.* леку̀вах *несв., прех.* Давам на болен лекарство или по друг начин спомагам да оздравее; церя, леча. *Аз съм ти доктор и както зная, тъй* ***лекувам****.* (Ив. Вазов, Под игото) || *Прен.* Полагам грижи за премахване на някаква болест. ***Лекувам*** *нервите си с хвойнови бани.* || *Прен.* Облекчавам, премахвам. *Тя* [...] *го посрещаше любезно и* ***лекуваше*** *с огъня на черните си очи.* (Ив. Вазов, Легенди при Царевец)

Лику̀вам, -аш, *мин. св.* лику̀вах, *несв., непрех.* Възторжено се радвам; тържествувам. *Изведнъж думите бяха превърнали чувството в истина и тая истина ме караше да* ***ликувам****.* (П. Вежинов, Звездите над нас)

△ леку̀ване || лику̀ване

ЛЀНИНОВ || ЛЀНИНСКИ

Лѐнинов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на Владимир Илич Ленин. *В живота побеждават **Лениновите** идеи.*

Лѐнински, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е характерен, типичен, присъщ, свойствен на Владимир Илич Ленин. *Пропит от **ленински** дух.* **2.** Който се извършва в духа на идеологията на Ленин. *Съобразявам се с **ленинските** принципи и норми на поведение.*

ЛЕТА̀ЛЕН || ЛЕТА̀ТЕЛЕН || ЛЕТЛЍВ

Лета̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. letalis). Който се отнася до смърт; смъртен. *Изходът е **летален**.*

Лета̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е приспособен за летене, хвърчене. *Той се вълнуваше и от работата по картините, и от проектите за проводници и **летателни** машини.* (Е. Йончева, Звездите не гаснат)

Летлѝв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Хим.* Който лесно се изпарява или излита. ***Летливи** вещества.*

ЛЀТЕН || ЛЯ̀ТОШЕН

Лѐтен, ля̀тна, ля̀тно, *мн.* лѐтни, *прил.* **1.** Който се отнася до лято; който става през лятото или се осъществява през лятото. ***Лятна** буря.* **2.** Който се използува през лятото. ***Лятна** кухня.*

Ля̀тошен, -шна, -шно, *мн.* -шни, *прил.* Който се отнася до миналото (предишното) лято. *Престореността на тоя разговор го* [Мидхат] *дразнеше вече, а и присъствието на Саиб бей му напомняше **лятошната** свада в Русе.* (Ст. Дичев, За свободата)

ЛИГНЍН || ЛИГНЍТ

Лигнѝн *м.* (от лат. lignum 'дърво'). **1.** *Бот.* Органично вещество, което заедно с целулозата образува клетъчните стени на растенията. **2.** Памук от дървесина, употребяван като превързочно средство; книжен памук. *Професорът изтри с късче **лигнин** запотеното си чело и се отдръпна от операционната маса.* (П. Славински, Последният щурм)

Лигнѝт *м.* (от лат. lignum 'дърво'). Вид кафяви каменни въглища с ниска калоричност. *Около Витоша има находище на **лигнит**.*

△ лигнѝнен || лигнѝтен

ЛИНОТЍП || ТЕЛЕТЍП

Линотѝп *м.* (от лат. linea 'линия' + гр. týpos 'отпечатък'). *Печат.* **1.** Печатарска наборна машина, която излива набирания текст на цели редове. **2.** Самият печатан текст с такъв набор.

Телетѝп *м.* (от гр. têle 'далеч' + týpos 'отпечатък' през англ. teletype). Телеграфен апарат за предаване и приемане от разстояние на текст чрез записване с букви, а не с морзовата азбука; телекс. *За сгрешена телеграма, предадена или приета по **телетип**, отговаря телеграфистът.*

△ линотипѝст || телетипѝст

ЛИСТ[1,2] || ЛЍСТА

Лист[1], лѝстът, лѝста, *мн.* листа̀, *рядко* лѝстове *(поет.)* лѝсти, лѝста, *м.* Тънка и плоска крайна надземна част на растение, с която то диша; шумка, листо. *Само шумоленето на окапалите **листа** под стъпките ни нарушаваше безмълвието.* (А. Каралийчев, Спомени)

Лист[2], лѝстът, лѝста, *мн.* лѝстове и лѝста, след *числ.* лѝста, *м.* **1.** Тънък

пласт от някаква материя, обикновено книжен или метален. *Жените още отдалече забелязаха многобройните кубета на безистена, облепени с дебели оловни листове.* (К. Петканов, Златната земя) || Къс от хартия като част от книга или тетрадка. *Напълно изсъхналите хартии със залепените на тях растения се монтират върху хербарни листове.* (Д. Воденичаров и др., Екскурзия по ботаника) || Обикновено *мн.* Тънко разточено тесто за приготвяне на баница или сладкиши; кори. *Новата воденица правела бяло и меко брашно, та кога жените разточат баница, листовете ставали тънки като цигарена книжка.* (Ив. Гайдаров, Добрина чешма)

Лѝста, *мн.* няма, *ж.* (от ит. lista). **1.** Списък на имената на кандидатите за избиране. *Сега Илков бе включен в окръжната листа на комунистическата партия* (Г. Караславов, Обикновени хора) **2.** Списък на ястията и питиетата в ресторант. *Сервитьорът донесе листа.*

ЛИТЕРА̀ТОРСКИ || ЛИТЕРАТУ̀РЕН

Литера̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до литератор (специалист по литературознание; литературен работник — писател). *Литераторски кадри.*

Литерату̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* **1.** Който се отнася или принадлежи на художествената литература (съвкупност от художествени произведения — поезия, проза, драма). *Константин Величков остави съдържателно, значително по обем, многообразно по теми и форми литературно наследство.* (Г. Константинов, Писатели реалисти) **2.** Който отговаря на нормите на литературния език. *Литературен изговор.* **3.** Който включва изпълнение на литературни произведения. *В читалището има литературна вечер.* (Н. Стефанова, Откриване на света)

ЛИТУ̀РГИКА || ЛИТУРГЍЯ

Литу̀ргика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. leitourgiké). **1.** *Църк.* Наука за богослужението. *Литургиката е застъпена в Семинарията.*

Литургѝя *ж.* (от гр. leitourgía). *Църк.* Главно християнско богослужение, обикновено в неделя и през църковните празници. *В църквата мъжете бяха се наредили зад левия клирос и най-смирено следяха литургията.* (К. Петканов, Дамяновата челяд)

ЛИХВА̀РСКИ || ЛЍХВЕН

Лихва̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до лихвар (лице, даващо пари под лихва — изчислена в процент сума, която се плаща за използуване на чужди парични средства; вид глоба за закъсняло плащане на задължение към държавата). *Трудовите селяни затъваха все по-дълбоко в лихварските каси.* (Сп. Септември)

Лѝхвен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до лихва (вж. *лихварски*). *Лихвена тарифа.*

ЛОГОПА̀ТИЯ || ЛОГОПЀДИЯ

Логопа̀тия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. lógos 'дума' + páthos 'страдание'). *Мед.* Недостатък в говоренето (заекване, фъфлене, лошо изговаряне на някои звукове). *Страдащите от недостатъци в говора се наричат логопати, а самият недостатък — логопатия.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. III)

Логопѐдия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. lógos 'дума' + paidéia 'възпитание'). Дял от педагогическата наука, занимаващ се с недостатъците на говора (заекване и др.) и с методите за тяхното предотвратяване и премахване. *Кабинет по логопедия.*

△ логопа̀т || логопѐд, логопа̀тски || логопѐдски

ЛОГОПЀД || ЛОГОТЀТ

Логопѐд *м.* Спец. Специалист по логопедия (*вж. **логопатия**||**логопедия***). ***Логопедът** провежда говорни упражнения.*

Логотѐт *м.* (от гр. logothétes). *Истор.* Във Византия и средновековна България — висш държавен сановник. *Великият **логотет** Георги Тертер ще ви прочете подред и обстойно всичко, както е написано от царските писари.* (Ст. Загорчинов, Ивайло)

△ логопѐдски || логотѐтски

ЛОЗЍНА || ЛОЗЍНКА || ЛОЗНЍЦА

Лозѝна *ж.* **1.** Тънко пълзящо стъбло; ластуна. *Нарязвам **лозина** от дива лоза.* **2.** *Остар.* Лоза. *Пролет и вечер **лозините** се зеленееха, а есен при добра родитба набираха от тях до хиляда оки едро черно грозде.* (Д. Марчевски, Дошло е време)

Лозѝнка *ж.* (от нем. Losung през рум. lozinca). **1.** Тайна условна дума или съчетание от букви; парола. **2.** *Остар.* Лозунг. *Дълг, чест, милост, труд упорни — / ето ни **лозинки** нови.* (Ив. Вазов, Скромни идеали)

Лознѝца *ж.* Дълга и разклонена лоза, издигната на високи подпорки. *Дворовете са оградени със слънчогледови стебла и почти навред има **лозници**, току-що напръскани със син камък.* (К. Калчев, Двама в новия град)

ЛО̀КАУТ || НО̀КАУТ

Ло̀каут *м.* (от англ. lock out). *Полит.* В капиталистическите страни — масово уволняване на работници и закриване на предприятия, за да се предотвратят или потушат стачките и да бъдат заставени работниците да се откажат от своите искания. ***Ло̀каут** е, когато работниците не работят, защото господарите са затворили фабриката — важно обясни дребното момиче.* (П. Спасов, Хлябът на хората)

Но̀каут *м.* (от англ. knock out). *Спорт.* В бокса — невъзможност на боксьора да застане, да се изправи на крака в продължение на 10 s вследствие на получен силен удар от противника. *Днес Джо Луис играе със стария си противник. Той му нанася жесток **нокаут** и спечелва отново изгубената си слава.* (Св. Минков, Другата Америка)

△ локаутѝрам || нокаутѝрам, локаутѝране || нокаутѝране

ЛОРД || МИЛО̀РД

Лорд, ло̀рдът, ло̀рда, *мн.* ло̀рдове, *м.* (от англ. lord). **1.** Най-висшата дворянска аристократична титла в Англия. **2.** Лице, което има такава титла. *Английският външен министър **лорд** Ръсел даваше* [на въстанието], *макар и привидна, дипломатическа подкрепа.* (Ст. Дичев, За свободата)

Мило̀рд *м.* (от англ. mylord през фр. milord). **1.** Обръщение към лорд в Англия. *А сега, **милорд**, да сключим една почтена сделчица, като честни търговци.* (П. Бобев, Кактуси) **2.** Обръщение към английски съдия.

ЛОРНЀТ || ЛЮНЀТ

Лорнѐт *м.* (от фр. lorgnette). Сгъваеми очила с дръжка, които при гледане се държат с ръка. *Една от дамите си поставя **лорнет** и внимателно разглежда Пушкиновия мантел* [пелерина]. (Кр. Кюляков, Светлини по пътя)

Люнѐт *м.* (от фр. lunette). *Воен. Остар.* В *знач.* на: Особен вид укрепление с форма на полумесец. *Там са окопите и **люнета**, които бяха направили, когато додоха, от там се вижда и морето.* (Й. Йовков, Земляци)

ЛУ̀НЕН || ЛУ̀НЕСТ

Лу̀нен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който се отнася до Луната (спътник на Земята, който заедно с нея се върти около Слънцето и нощем свети с отразена светлина; месец, месечина; спътник на коя да е планета). *В същото време над нас черна сянка заяде светлия диск на луната. Интересно! Лунно затъмнение!* (Б. Трайков, Владетел на океани) 2. Който е осветен от луна. *Смилашев се оглеждаше и пристъпваше бавно. Каква хубава, спокойна лунна нощ!* (Г. Караславов, При опит за бягство)

Лу̀нест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е покрит с лунички; луничав. *Саша намуси лунестото си носле.* (Ст. Марков, Дълбоки бразди)

М

МАГАЗЍНЕН || МАГАЗИНЀРСКИ

Магазѝнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до магазин (помещение, място за продаване на стоки). *Не са водени магазинни книги, не са издавани складови квитанции за готовата продукция.* (ОФ)

Магазинѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до магазинер (лице, на което е поверен склад със стока, което се грижи да набавя стока, продукти и пр.). *Магазинерска работа.*

МАГИСТРА̀ЛЕН || МАГИСТРА̀ТСКИ

Магистра̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. magistralis). Който се отнася до магистрала (главна линия в системата на една железопътна, съобщителна или снабдителна мрежа — булевард, водопровод, електропровод и др.). *По източния магистрален напоителен канал от Панчаревското езеро блика денонощно изобилна вода.* (ВН)

Магистра̀тски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който принадлежи на магистрат (вж. *магистрант || магистрат*). *Магистратска тога.*

МАГИСТРА̀НТ || МАГИСТРА̀Т

Магистра̀нт *м.* (от лат. magistrans, -antis 'който се готви да стане учител'). Кандидат за магистър (научна степен, давана на завършилите някои висши училища след защита на дисертация).

Магистра̀т *м.* (от лат. magistratus). 1. *Истор.* У древните римляни — висш държавен чиновник (консул, претор и др.). *Народното събрание е гласувало внесени от консулите, преторите и други магистрати предложения за закони.* (ВН) 2. Градско управление в някои страни. 3. *Остар.* Висше длъжностно лице, обикновено от съдебно ведомство. *Магистратите, загърнати в тоги, изгледаха Фани строго и враждебно.* (Д. Димов, Осъдени души)

МАГНА̀Т || МАГНЀТ || МАГНЍТ

Магна̀т *м.* (от лат. magnatus 'велможа'). 1. Някогашен богат земевладелец феодал. *На много места борбата на крепостните селяни против феодалното иго е приемала религиозна окраска поради съюза на черквата с феодалните магнати.* (Г. Бакалов, Избр. пр.) 2. Едър капиталист. *Местните борсови магнати изкупиха всичката южноамериканска царевица и не ни оставиха поле за действие.* (П. Спасов, Хлябът на хората) 3. Политически влиятелен богаташ.

Магнѐт *м.* (от гр. magnétos през нем. Magnet). *Спец.* 1. Малък електрогенера-

тор за произвеждане на променлив ток с високо напрежение, употребяван за запалване на горивото в двигатели с вътрешно горене. *Всеки с интерес слуша преподавателя по практика на двигателите с вътрешно горене, който им припомня как се центрова **магнетът** на двигателя на трактора.* (ВН) **2.** *Разг.* Магнетофон. *Той сам изтичва и пуска **магнета**, покланя се на Стефа. Блус...* (Ем. Манов, Моето първо лято)

Магнѝт *м.* (от гр. magnétis líthos 'магнитен камък'). *Физ.* Къс руда (естествен магнит) или стомана във вид на пластинка, пръчка, подкова, стрелка и др. (изкуствен магнит), който е източник на магнитно поле и привлича железни предмети, кобалт, никел. *Денем събираше с **магнита** разпилените карфици по пода на ателието и непрекъснато мислеше за него.* (М. Грубешлиева, Пред прага)

МАГНЕТО̀Н || МАГНЕТРО̀Н

Магнето̀н *м.* (от лат. magnes, -etis 'магнит'). **1.** Най-малък магнитен момент, който се образува при движението на електрона вътре в атома или при собствено въртене на електрона. **2.** Единица мярка за магнитен момент. *За измерване на магнитни моменти на ядра и нуклони (протони и неутрони) се използува ядреният **магнетон**.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. III)

Магнетро̀н *м.* (от лат. magnes, -etis 'магнит'). *Техн.* Специална електронна лампа за регулиране силата на тока чрез постоянни и променливи магнитни полета. *По съобщенията на чуждестранния печат са известни например **магнетрони** с мощност на импулса — 5000 kw.* (Сп. НТ за младежта)

МАДО̀НА || ПРИМАДО̀НА

Мадо̀на *ж.* (от лат. meadomina 'моя господарка' през ит. madonna). **1.** Название на Богородица у католиците. **2.** Образ на Богородица. *Стоянка взе една пламтяща клечка от огъня и запали кандилото пред обелення образ на **мадоната**.* (Х. Русев, По стръмнините) **3.** *Прен.* Непорочна и красива жена. *Сините ѝ очи на **мадона** — хубави и доверчиви — бяха насочени към мене.* (Н. Антонов, В открито море)

Примадо̀на *ж.* (от ит. prima donna). Оперна певица, която изпълнява главните роли. ***Примадоната** на операта бе заминала преди два дни на турне в чужбина.* (Д. Димов, Тютюн)

МАКРОКО̀СМОС || МИКРОКО̀СМОС

Макроко̀смос *м.* (от гр. makrós 'голям' + kósmos 'свят'). Вселена, всемир. *Прието е светът на молекулите, атомите и частиците, от които те са изградени, да се нарича микрокосмос за разлика от света на телата, които ни заобикалят — **макрокосмос**.* (Л. Митрани и др., Законите на микросвета)

Микроко̀смос *м.* (от гр. mikrós 'малък' + kósmos 'свят'). **1.** Свят на малките тела (атоми, молекули, елементарни частици). *Фотографската плака е един от най-добрите помощници на човека при разкриване на ревниво пазените от природата тайни на **микрокосмоса** на атомното ядро.* (Й. Малиновски, Химия и фотография) **2.** *Прен.* Малкият свят = човек.

△ макрокосмѝчен || микрокосмѝчен, макрокосмѝчески || микрокосмѝчески

МАКРОСТРУКТУ̀РА || МИКРОСТРУКТУ̀РА

Макроструктӯра *ж.* (от гр. makrós 'голям' + лат. structura). *Спец.* Едрокристален строеж на твърдо вещество (при метали, минерали и др.). ***Макроструктурата** на двата къса руда беше почти еднаква.*

Микроструктӯра *ж.* (от гр. mikrós 'малък' + лат. structura). *Спец.* Най-ситният строеж на твърдо вещество (например метал), който се вижда само с мик-

роскоп при голямо увеличение. *Микроструктура на сплави.*

∆ макроструктурен || микроструктурен

МАКРОФОТОГРА̀ФИЯ || МИКРОФОТОГРА̀ФИЯ

Макрофотогра̀фия *ж.* (от гр. makrós 'голям' + photós 'светлина' + grápho 'пиша'). *Спец.* Фотографична снимка на обект със сравнително неголямо увеличение (подобно на увеличението, получавано с помощта на лупа). ***Макрофотографията** има голямо приложение в различни клонове на науката и техниката.*

Микрофотогра̀фия *ж.* (от гр. mikrós 'малък' + photós 'светлина' + grápho 'пиша'). *Спец.* **1.** Снимане на най-малки обекти (бактерии, пигменти и др.) със специален фотоапарат, към който има и микроскоп. *При **микрофотографията** се снимат много малки обекти, които не се виждат с невъоръжено око, като полученият образ е много по-голям от обекта.* (В. Врански, Между видимите лъчи и радиовълните) **2.** Снимка на такива обекти. *Учените са успели да получат **микрофотографии** на живи мозъчни клетки на животни.* (ВН)

МАКРОЦЕФА̀ЛИЯ || МИКРОЦЕФА̀ЛИЯ

Макроцефа̀лия *ж.* (от гр. makrós 'голям' + kephalé 'глава'). *Мед.* Ненормално уголемяване на черепа; макрокефалия. *Било установено, че токсоплазмозата, тази често пъти минаваща незабелязано болест при хората, предизвиква уродство у поколението, **макроцефалия** и др.* (ВН)

Микроцефа̀лия *ж.* (от гр. mikрós 'малък' + kephalé 'глава'). *Мед.* Ненормално малка глава у човека, което е съпроводено с недостатъчност на умственото развитие; микрокефалия. ***Микроцефалията** е честа аномалия. Представлява недоразвитие на главния мозък, ранно затваряне на фонтанелите и срастване на шевовете.* (К. Рашков и др., Детски болести)

МА̀КСИМА || МА̀КСИМУМ

Ма̀ксима *ж.* (от лат. maxima sententia 'основно правило, принцип'). Основен принцип, правило, ръководно начало. *Правдата за живота — ето първата фундаментална **максима** на нашето съвременно изкуство.* (Сп. Пламък)

Ма̀ксимум *м.* (от лат. maximum). **1.** Възможно най-голямото количество. *Даваме **максимум** храна на добитъка — колкото е нужно за работата, която върши — и извличаме **максимум** полза от него.* (Ил. Волен, Между два свята) **2.** *Мат.* Най-голяма стойност на непрекъсната функция. **3.** Като *нареч.* Възможно най-много; не повече от. *Забавянето на строителните работи ще бъде **максимум** до декември.* (ВН)

МАКСИМА̀ЛЕН || МИНИМА̀ЛЕН

Максима̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. maximus 'най-голям'). Възможно най-голям, най-висок. *Измерените през тези дни **максимални** температури са много близки до абсолютните **максимални** температури за юни.* (ВН)

Минима̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. minimus 'най-малък'). Възможно най-малък, най-нисък. ***Минимална** стойност.*

МАНА̀ || МА̀ННА

Мана̀, *мн.* няма, *ж.* (от гр. mánna). Болест по растенията, главно по лозята и тютюна, причинявана от гъбичка, спорите на която се развиват след дъжд. Antraknose. *Благодарение на тези пръскания запазихме лозите от **маната** и други болести.* (ВН)

Ма̀нна, *мн.* няма, *ж.* (от староевр. man 'дар'). *Рел.* Според Библията — храна,

която бог давал на евреите при странстването им в пустинята. *На Мойсей се приписват различни чудеса — за небесната **манна** и водата в пустинята.* (П. Вежинов, Синните пеперуди) **2.** *Прен.* Обилна и евтина храна, щедър дар, неочаквана благодат. *Творбите на прогресивните руски писатели са оная **манна**, с която е захранен още от ранни младини неговият* [на Маринополски] *творчески дух.* (Ив. Богданов, Спътници на първенците)

МАНГÀЛ || МАНГÀН

Мангàл *м.* (от араб.). В миналото — разлат метален или глинен съд, в който се разпалват дървени въглища за отопление. *Меден **мангал**.*

Мангàн, *мн.* няма, *м.* (от гр. magnésios). *Хим.* Химичен елемент Mn със сребристобял цвят, тежък и чуплив метал, който се употребява главно в металургията за получаване на сплави. *Находище на **манган**.*

МАНГАНЍН || МАНГАНЍТ

Манганѝн *м. Хим.* Сплав от манган, мед и никел, която притежава голямо електрично съпротивление. ***Манганинът** се използва в електротехниката за изработка на точни измервателни уреди.* (ВН)

Манганѝт *м. Минер.* Манганова руда с черен до стоманеносив метален блясък. *В България **манганит** има в Панагюрско и другаде.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. III)

МАНДÀНТ || МАНДÀТ

Мандàнт *м.* (от лат. mandans, -antis). Лице, което дава поръчение, упълномощител. ***Мандантът** изпълни нашето поръчение.*

Мандàт *м.* (от лат. mandatum 'поръчка'). **1.** Пълномощие с възложено поръчение, задача или нареждане. *Кандидатската листа може да съдържа най-много толкова кандидати, колкото е броят на **мандатите**, и същото число подгласници.* (ОФ) || Пълномощие на народен представител. **2.** Времето, през което продължава пълномощието на народен представител. *Богориди се озъбил, че Румелия не е руска провинция. А Кребел му казал, че скоро ще му изтече **мандатът** и тогава ще се види коя държава ще поддържа кандидатурата му за новите пет години.* (В. Геновска, Седем години) **3.** В международното право — особен режим на управление, предоставен на една от страните—победителки над бивша колония или на някоя част от територията на победена страна, установен след Първата световна война от Обществото на народите.

МАНÈЛА || МАНЍЛА

Манèла *ж. Диал.* Дебела тояга. *Но за да не ни изпреварят, чакай ние пак да се стегнем и с лопатите и **манелите** да разкъртим повече камък!* (Г. Караславов, Проходът на младежта)

Манѝла *ж.* (от собств.). **1.** Южно растение, от което се получават дълги влакна, подобни на конопените. Musa textilis. **2.** Влакната на това растение. *Снопите не се връзват добре и храната се разпилява. От направената проверка се оказа, че единствената причина за това е лошокачествената **манила**.* (РД) **2.** Сорт тютюн (по името на град Манила на Филипинските острови).

МАНИÈР || МЕНИÈР

Маниèр *м.* (от фр. maniére). **1.** Начин на работа или действие; похват. *Запленен от класическите образци на древните ваятели и обикнал техния **маниер** на работа, Андрей Николов заминава за Италия.* (ОФ) **2.** Само *мн.* Начин на държание и поведение; обноски. *Той* [лекарят] *бе млад, с много широка култура и добри*

маниери, които му помагаха да се лансира навсякъде. (Д. Димов, Тютюн)

Менѝер *м.* (от собств). *Мед.* Заболяване на периферния слухово-равновесен апарат, характеризиращо се с шумене в ушите и пристъпи на световъртеж със или без повръщане.

△ маниѐрен || мениѐрен

МАНКЍРАМ || МАРКЍРАМ

Манкѝрам, -аш, *несв.* и *св., непрех.* (от фр. manquer). Избягвам да изпълня възложена задача или някакво задължение; клинча, изклинчвам. *Тези, които в настоящия момент **манкират** и не изпълняват своите собствени задължения към родината, вършат престъпление.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Маркѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* (от нем. markieren). **1.** Поставям белег, знак или марка върху нещо; отбелязвам, означавам. *Една бригада от лесовъди и техници **маркираше** по тия места борови дървета.* (Д. Калфов, Сърничката) || Отбелязвам, означавам. *Мери Ламур меко тупка една в друга пълните си длани, за да **маркира** такта.* (Б. Райнов, Господин Никой) **2.** Поставям марка или знак върху стока, багаж. *Един от служителите отива заедно с пътника до багажа му, **маркира** го и си отива пак.* (Ал. Константинов, сп. Бълг. преглед) || Обикновено в ресторант — давам в касата марка, жетон за означаване на получени ястия и питиета, които ще се поднасят на клиентите. *Още не сервираме — каза келнерът. — Няма кой да **маркира**.* (Ем. Манов, Бягството на Галатея)

△ манкѝране || маркѝране

МАНОМЀТЪР || МОНОМЀТЪР

Маномѐтър, -ът, -а, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. manós 'рядък' + métron 'мярка'). *Техн.* Уред за измерване налягането на газове и течности в затворено пространство. *Стрелката на **манометъра**, прикрепен отпред на гърдите му, беше почти покрила нулевото деление.* (Сп. Космос)

Мономѐтър, -ът, -а, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. monómetros). *Литер.* **1.** Литературно произведение, написано в стихове само в един размер. **2.** Стих в гръцката и римската поезия с еднакви двусрични стъпки.

МАРЀНА || МАРЍНА || МОРЀНА

Марѐна *ж.* (от пол. marzena). Трева с жълти цветове и дебели корени, от които се получава червена боя.

Марѝна *ж.* (от лат. marinus 'морски' през ит. marina). Флота, плавателни съдове на една държава. *При съдебното следствие излязла наяве цялата порочна система от подкупи и корупция в министерството на **марината**.* (Хр. Ковачевски, Светът на картината) **2.** Произведения на изобразителното изкуство с морска тематика.

Морѐна *ж.* (от фр. moraine). *Геол.* Ивица от огромни неизгладени скални отломъци, пясък и глина, нанесени от ледници или натрупани след тяхното разтапяне. *Пред нас лежеше една от многото **морени**, с които е осеяна Витоша — застинала река с огромни заоблени камъни.* (Ем. Манов, Моето първо лято)

МАСО̀Н || МУСО̀Н

Масо̀н *м.* (от фр. maçon 'зидар'). Член на масонска организация (тайна организация с мистически обреди на международно политическо движение с идеалистически реакционен характер, възникнало през XVIII в.). *Несъвместимо е да бъдеш български държавник и общественик — и в същото време да бъдеш **масон**, зависим от чужда воля и от чужда дисциплина.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Мусо̀н *м.* (от араб. през фр. mousson) Вятър, характерен за тропическите области, който периодично променя посоката си според годишните времена — лете духа от морето към сушата, а зиме в обратна посока. *Най-щастливите дни на цялото индийско население са през месеците, когато задухат* ***мусоните*** *и над страната се излива продължителен, обилен, благодатен дъжд.* (А. Каменова, Индия)

МАТЕРИА̀ЛЕН || МАТЕРИАЛИСТЍЧЕН

Материа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който се отнася до материя (обществената реалност, която съществува извън и независимо от нашето съзнание и която възприемаме със сетивата; състав на телата или предметите); веществен, реален. *Материализмът излиза от основното положение, че светът по своето естество е* ***материален.*** (Псих. X кл.) **2.** Който се отнася до доход и имотно състояние, условие за живеене, равнище на живот. *В нейното съзнание* [на Хавалджиева] *не можеше да се мерне дори мисъл за* ***материално*** *благоденствие и духовно издигане на целия народ.* (Г. Караславов, Танго)

Материалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до материализъм (научно философско учение, според което основно начало в света е материята, съществуваща обективно и независимо от човешкото съзнание, а светът и неговите закономерности са напълно познаваеми; практично, материалистично отношение и интерес към нещата) и до материалист (привърженик на материализма във философията; човек, който се стреми само към материални облаги). ***Материалистична*** *школа.*

МЕГАТО̀Н || МЕГАФО̀Н

Мегато̀н *м.* (от гр. mégas 'голям' + фр. tonne). Експлозивна мощност, равна на един милион тона. *Всички механизми на нашия самолет-чудо бяха безукорни. Той возеше две водородни бомби по двайсет* ***мегатона.*** (П. Вежинов, Сините пеперуди)

Мегафо̀н *м.* (от гр. mégas 'голям, увеличен' + phonē 'звук'). **1.** Електроакустичен високоговорител. **2.** Механичен усилвател на звука във вид на фуниеобразна тръба; високоговорител, рупор. *Заслужилият артист Иван Личев крещеше неистово в* ***мегафона*** *си и околните пясъчни хълмове повтаряха обидните мисли.* (Ч. Шинов, сб. Хумор и сатира)

МЕДИА̀НА || МЕДИА̀НТА

Медиа̀на *ж.* (от лат. medianus 'среден'). **1.** *Мат.* Отсечка, която съединява кой да е връх на триъгълника със средата на срещулежащата му страна. **2.** *Спец.* В статистиката — измерение на даден вариационен признак, което се намира точно в средата на подредените във възходящ или низходящ ред единици на изследваната съвкупност.

Медиа̀нта *ж.* (от лат. medians, -antis). *Муз.* Третата (горна) и шестата (долна) степен на диатоническата гама (последователност на основните тонове на лада — система на организация на тоновете в музиката по височина). *Горната* ***медианта,*** *също като долната, може да се яви, според условията, в три функционални образа.* (Ал. Райчев, Хармония)

МЕЛА̀СА || МЕЛЍСА

Мела̀са *ж.* (от гр. mélas 'черен' през фр. mélasse). Захарен сироп с тъмен цвят, който се получава като остатък при производството на захар от захарно цвекло. ***Меласата*** *се използува за фураж, за производство на спирт и др.*

Мелѝса *ж.* (от гр. mélissa). Многогодишно тревисто растение от семейство

устноцветни с бели и жълтеникави цветове и миризма на лимон, чиито листа съдържат етерично масло; маточина. Melissa officinalis. *Мелисата се употребява в парфюмерията, в пчеларството и др.*

МЕЛНИЧА̀РСКИ || МЀЛНИЧЕН

Мелнича̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до мелничар (собственик на мелница; работник в мелница, воденичар); воденичарски. *Колчем отидех на ливадата, все поглеждах към* ***мелничарската*** *къща.* (Г. Белев, Патилата на едно момче)

Мѐлничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до мелница (сграда с машини и уреди, в която се смилат зърнени храни на брашно, воденица); воденичен. *Към другия край на мелницата непрекъснато се чува шумът на* ***мелничните*** *камъни.* (Й. Йовков, Албена)

МЕЛО̀ДИКА || МЕЛО̀ДИЯ

Мело̀дика *ж.* (от гр. melodikós 'мелодичен'). В *знач.* на: *Литер.* Мелодичен строеж на стих или на стихотворно произведение, който се получава от интонационната организация на стиха, благозвучие, плавност при четене и рецитиране.

Мело̀дия *ж.* (от гр. melodía). *Муз.* Благозвучна последователност на тонове, която изразява основната мисъл в музикално произведение, като тоновете се свързват един с друг в определено съотношение по продължителност, височина и ритъм. *Добри Христов обичал да извежда учениците си на разходка край морето и при бодра стъпка малките да заучават маршовите* ***мелодии***. (Ст. Грудев, Бележити българи)

МЀНЗУЛА || МЕНЗУ̀РА[1, 2]

Мѐнзула *ж.* (от лат. mensula 'масичка'). *Геод.* Чертожна квадратна дъска; поставена върху триножник; планшет.

Мензу̀ра[1] *ж.* (от лат. mensura 'мярка'). Висок цилиндричен съд с деления за измерване обема на течности в химически лаборатории, аптеки и др. *Използувам* ***мензура***.

Мензу̀ра[2] *ж.* (от лат. mensura 'мярка'). 1. *Муз.* Отношението между широчината и дължината на тръба на орган или на духов музикален инструмент. *Саксофонът по устройството си е близък до кларнета, по коничността на канала е родствен на обоя и фагота, но има по-широка* ***мензура***. (Е. Георгиев, Музикална акустика) 2. При струнен инструмент — размерът, който определя висока или ниска звучност — дебелина, опънатост на струните, дължината и широчината на грифа.

МЀНТОВ || МЀНТОЛОВ

Мѐнтов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който съдържа мента (вид културно растение с ароматни листа, чиято отвара се употребява против стомашни и чревни болки; масло от това растение). *Там вътре той държеше винаги пликче с* ***ментови*** *бонбони, които употребяваше, за да намали пушенето.* (П. Вежинов, Следите остават)

Мѐнтолов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който съдържа ментол (лекарство, получено от ментолово масло).

МЀСЕН || МЀСЕСТ || МЀСТЕН

Мѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който е направен, приготвен от месо. *За да се преодолее силният студ и влагата в подводницата, даваха ни силна* ***месна*** *храна и парлива ракия.* (П. Михайлов, Малката партизанка)

Мѐсест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* За човек или за част от човешкото тяло — който

се отличава с пълнота, дебелина; пълен, дебел. *Месестите му бузи се отпуснаха и удължиха топчестото лице.* (М. Смилова, Друм се вие) || За животно или част от животинско тяло — който е с много месо. || *Прен.* За растение или част от растение (стъбло, листа, корен и пр.) — който е с дебел слой растителна тъкан. *Поп Антония си представи червените **месести** чушки, полени с дървено масло.* (Т. Харманджиев, Краят на едно детство)

Местен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който се отнася само за част от нещо; не общ. ***Местно** явление. **Местна** упойка* **2.** Характерен, свойствен, присъщ само на определена област. *За пръв път ще стане ясно, че подпалването е извършено от **местни** комунисти, а не от случайни хора.* (Г. Караславов, Танго) **3.** Тукашен, произведен на дадено място. ***Местна** реколта.**Местен** хляб.*

МЕСИЯ || МИСИЯ

Месия, -та, *мн.* -ии, *м.* (от евр.). *Рел.* **1.** Според юдаизма и християнството — спасител, който щял да бъде пратен от бога, за да премахне злото на Земята и да възстанови царството небесно. **2.** Христос. *Тя охка и пъшка. Зове **Месията** за спасение и от време на време запява с тъжен и пресипнал глас стари испански песни.* (С. Таджер, Печеловникът на мама) **3.** *Прен.* Спасител, избавител. *След четиригодишно заточение Иларион и Авксентий ще стъпят на Сарайборун край Цариград, посрещнати като **месии**, за да влязат в новия и решителен етап на борбата.* (Т. Жечев, Българският Великден или страстите български)

Мисия (*вж.* ***емисия** || **мисия***).

МЕТАФАЗА || МЕТАФРАЗА

Метафаза *ж.* (от гр. metá 'след' + phásis 'появяване'). *Биол.* Втората фаза от непрякото клетъчно деление. *Втората фаза е **метафазата** — хромозомите се подреждат в средата на клетката като звезда.* (Вл. Андреев, Атомната енергия и живата материя)

Метафраза *ж.* (от гр. metáphrasis 'преизказване'). *Литер.* Точно предаване по смисъл на една фраза или израз с други думи (най-често на стихове в проза). ***Метафразата** се употребява в научната и разговорната реч. В художествената литература тя допуска по-свободно предаване на чужди мисли.* (РЛТ)

МЕТЕОР || МЕТЕОРИТ

Метеор *м.* (от гр. metéoros 'намиращ се високо'). **1.** *Астрон.* Светлинно явление във високите слоеве на земната атмосфера, предизвикано от влитане с голяма скорост в атмосферата на малки частици материя: „падаща звезда“. *Едно твърде интересно астрономическо явление, което се наблюдава всяка ясна нощ и поради това не е убегнало от погледа на нито един човек, е „падащата звезда“. Това явление в астрономията се нарича **метеор**.* (Н. Николов, Слънчева система) **2.** *Прен.* Всичко, което се появява неочаквано, предизвиква ефект и бързо изчезва. *Но ако Ботев бе само **метеор** върху небето на българската действителност, Славейков остана ярка звезда, напътвала продължително и сигурно борците за народност,* (ЛФ)

Метеорит *м.* (от гр. metéoros 'намиращ се високо'). Достигнало до Земята метеорно тяло, което не се е стопило във въздушното пространство и пада на земната повърхност във вид на железни или каменни отломки. *В резултат на падането на прочутия Тунгуски **метеорит** е била унищожена гора с площ 6000 km^2.* (Сп. Космос)

МЕТЕОРОЛОГИЯ || МЕТРОЛОГИЯ

Метеорология, *мн.* няма, *ж.* (от гр. meteorología 'разсъждение за небесните

явления'). Наука за свойствата на земната атмосфера и закономерностите, на които се подчиняват развиващите се в нея процеси, определящи времето и климата и техните елементи — температура, влажност, налягане, облачност, вятър и др., в различните части на Земята. *В **метеорологията**, за да се следи непрекъснатото изменение на температурата в известен интервал от време, си служим със самопишещи термометри-термографи.* (Физ. X кл.)

Метроло́гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. mètron 'мярка' + lógos 'наука'). Наука за мерките и теглилките, описание на всички видове мерки и начини за определяне на техните образци (еталони). *Задача на практическата **метрология** е разработването на **методи** за проверка на измервателни уреди, употребявани за практически нужди.* (Енциклопедия А—Я)

△ метеорологи́чен || метрологи́чен

МЕ́ТОД || МЕТО́ДИКА || МЕТОДОЛО́ГИЯ

Ме́тод *м.* (от гр. méthodos). Начин, подход за теоретично изследване или за практическо прилагане на нещо; метода. *Модерен **метод** за диагностика.*

Мето́дика *ж.* (от гр. methodiké). **1.** Съвкупност от способи и начини за най-целесъобразно извършване на някоя работа. *В научните кръжоци работят над 500 студенти, които усвояват нови **методики** за лечението на болните.* (ВН) **2.** Само *ед.* Дял от педагогиката, занимаващ се с методите за преподаването на даден учебен предмет. || Тази наука като учебна дисциплина. *Преподавам **методика** на руски език.* **3.** *Разг.* Учебник по тази дисциплина. *Купих си „**Методика** на обучението по български език".*

Методоло́гия *ж.* (от гр. méthodos + lógos 'наука'). Учение за основните принципи на научния метод на познаване на света, установени от философията. || Учение за метода в някоя наука.

МЕТОДИ́ЧЕН || МЕТОДИ́ЧЕСКИ

Методи́чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* В *знач.* на: **1.** Който се извършва по система, по план. *Добрите резултати през юнската сесия се дължат на постоянно подобряващата се **методична** изследователска и възпитателна работа в института.* (ВН) || Който работи по план, системно.

Методи́чески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до методика (вж. ***метода** || **методика** || **методология***). *Методическо разработване на учебната материя.*

МЕТРОПО́ЛИЯ || МИТРОПО́ЛИЯ

Метропо́лия *ж.* (от гр. metrópolis). **1.** *Истор.* В древна Гърция град-държава по отношение на основана от него колония, град — майка на колонията. *Войските спряха пред стените на **метрополията**.* **2.** Престолен или главен град, седалище на политическата и духовната власт. **3.** Капиталистическа държава (владееща колонии) по отношение на колониите ѝ. *Бразилия като бивша португалска колония е наследила езика на своята **метрополия**.* (Б. Шивачев, Писма от Южна Америка)

Митропо́лия *ж.* (от гр. metrópolis). **1.** Църковна област, подразделяща се на духовни околии или наместничества. *Връщаме се в полите на Царевец и посещаваме **митрополията** — старата българска патриархия.* (Ив. Вазов, Живописна България) **2.** Сградата, в която живее митрополитът и в която се помещава неговата канцелария. *В министерството му казаха, че Климент е в **митрополията** и там приема.* (В. Геновска, Седем години)

МЕЦАНИ́Н || МЕЦЕНА́Т

Мецани́н *м.* (от ит. mezzanino). Междинен етаж между партера и първия етаж

на голяма сграда, най-често с различно от останалите етажи предназначение. *Парфюмериен щанд има на мецанина на ЦУМ.*

Мецена̀т *м.* (от лат. собств.). Богат и щедър покровител на талантливи представители на науката и изкуството (по името на Меценат — 74 г. пр. н. е. — 8 г. от н. е. — римски държавник и покровител на писатели, художници, скулптори и др.). *Д-р Петър Берон (1797—1871) дължи възможността за университетското си образование в Хайделберг и Мюнхен на един **меценат** от търговската класа, свой сънародник.* (М. Арнаудов, Бълг. книжовно дружество в Браила)

МЕЧТА̀ТЕЛЕН || МЕЧТА̀ТЕЛСКИ

Мечта̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който обича да мечтае (мисли си нещо хубаво, приятно и сякаш го вижда във въображението си), да се отдава на мечти, да бленува. *Тодор беше тих, **мечтателен** младеж, внимателен и нежен.* (Д. Марчевски, Дошло е време) **2.** Който изразява някаква мечта. ***Мечтателен** поглед.*

Мечта̀телски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до мечтател (човек, който е склонен да се отдава на мечти, който много мечтае). ***Мечтателски** увлечения.*

МИЗАНТРО̀ПИЯ || ФИЛАНТРО̀ПИЯ

Мизантро̀пия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. misanthropía). Омраза към хората; човекомразие, човеконенавистничество. *Сърцето му бе сразено от егоизъм и **мизантропия**.* (Д. Димов, Осъдени души)

Филантро̀пия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. philantropía). Любов към хората; човеколюбие, благотворителност, добротворство. *Майстора е бил безкрайно скромен и чист в личния си живот, с непресъхваща топлота към хората [...] Това не е показна **филантропия**, а жива същност на душата.* (Е. Каранфилов, Българи. III)

Δ мизантро̀п || филантро̀п, мизантро̀пка || филантро̀пка, мизантро̀пски || филантро̀пски

МИКРОМАНОМЀТЪР || МИКРОМЀТЪР

Микроманомѐтър, -ът, -а, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. mikrós 'малък' + manós 'рядък' + métron 'мярка'). Уред за измерване с голяма точност на малки налягания под или над атмосферното налягане. *За измерване чувствителността и на измерителния обхват на **микроманометъра** наклонът на тръбичката може да се промени.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. III)

Микромѐтър, -ът, -а, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. mikrós 'малък' + métron 'мярка'). **1.** Инструмент за измерване на най-малки линейни (надлъжни) размери. *Работата на **микрометъра** се базира на преобразуването на ъглови премествания в линейни с помощта на винтова двойка.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. III) **2.** Единица мярка за дължина, равна на една хилядна от милиметъра; микрон.

МЍНИМУМ || МЍНИУМ

Мѝнимум *м.* (от лат. minimum 'най-малко'). **1.** Възможно най-малкото количество. *Броят на изоставащите ученици през тази година е сведен до **минимум**.* (ОФ) **2.** *Мат.* Най-малкото значение на една непрекъсната функция (съответствие между променливи величини), което е по-малко от всички непосредствено предшестващи и непосредствено следващи го значения на тази функция. *Определям **минимуми** и максимуми на функции.* **3.** Като *нареч.* Най-малко; поне. *Ще има ли печалба, кажи ми? — Около десет милиона **минимум**.* (Г. Караславов, Радост)

Мѝниум *м.* (от лат. minium 'цинобър'). *Спец.* Червена боя, която се приготвя

от олово или оловен окис; миний. *В рудниците е необходимо да се вземат предпазни мерки против корозията. Готовият крепеж трябва да се боядиса с **миниум** и безир.* (Х. Попйорданов и др., Разработка на находища на полезни изкопаеми)

МИНЬО̀РЕН || МИНЬО̀РСКИ

Миньо̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от фр. mineur). **1.** *Муз.* Обикновено в *съчет:* **Миньорна (минорна) гама.** Едно от двете основни ладови наклонения (система на организация на тоновете в музиката по височина) в музиката, което придава характер на звучността. *Той също мина от тържествените маршове и победни химни към **миньорните** гами и елегии.* (В. Коларов, Против хитлеризма и неговите български слуги) **2.** *Прен.* Печален, тъжен, меланхоличен. *Като че за първи път сега ние откривахме нашите любими писатели: **миньорната** поезия и топлата обич на Чехов към човека.* (К. Константинов, Път през годините)

Миньо̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до миньор (лице, което работи в мина; рудничар, рудокопач). *Влезе висок, около четиридесетгодишен мъж с **миньорска** лампа на челото и с кирка на рамо.* (П. Незнакомов, След нас потоп)

МЍРОВ || МЍРСКИ

Мѝров, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от рус. мировой). Световен. *Той не ѝ говореше почти никога как ще живеят и с какви средства ще разполагат, а ѝ говореше за **мировите** проблеми, за капитализма и революцията.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

Мѝрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Остар.* Светски. *Отец Лука, чието **мирско** име бе Витан, вместо да угаси копнежа към Таворската, разпали го, както вятърът разпалва горски пожар.* (Ем. Станев, Антихрист)

МИРТ(А) || МЍТРА

Мирт, мѝртът, мѝрта, *мн.* мѝртове, след *числ.* мѝрта, *м.* и **мѝрта** *ж.* (от гр. mýrtos). Дървесен храст, растение с вечнозелени листа и с бели благоуханни цветове, което расте в средиземноморските области (символ на славата у гърците и на любовта у римляните). Myrtus communis. *Аз не знам друго място на Земята, където под перестите листа на финиковите палми растат прекрасни ябълкови дървета, където **мирти**, лаври и тамарикси се смесват с рози и олеандри.* (В. Дойков, Нова Сирия)

Мѝтра *ж.* (от гр. mitra). *Църк.* Позлатена и украсена със скъпоценни камъни корона, която се носи по време на богослужение от лице с епископски сан. *Надясно, най-близо до царската двойка седеше патриарх Игнатий, със златна **митра** на главата.* (Ст. Загорчинов, Ивайло)

МИС || МЍСИС

Мис *ж.* (от англ. miss). **1.** Госпожица (следва винаги презимето на лицето). *Друг път Фриц му показа и самата **мис** Айлин. Тя живееше в ъгловия апартамент на десетия етаж.*(Ал. Бабек, Малкият емигрант) **2.** *Прен.* На конкурс за красота — титла на най-красивата жена; царица на красотата. *Избраха я за „**Мис** Варна".*

Мѝсис *м.* (от англ. mistress). Госпожа (следва винаги презимето на лицето). ***Мисис** Де ла Падуа стана и ги покани в столовата.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант)

МЍСЛЕН || МИСЛЍМ

Мѝслен, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от мисля като *прил.* **1.** Който същест-

вува в мислите, но не е изказан. *Тя искаше да му каже* [на стопанина си] *нещо отколе* ***мислено****, но се побоя сякаш, защото знаеше колко и нему е дотегнала злата орис.* (Ц. Церковски, Орисани) **2.** Който се явява в мисълта; въображаем. *Опитайте се да си представите лицето на някого от добре познатите ви хора и вие ще се съгласите, че тоя* ***мислен*** *образ по ясност и живост съвсем не може да се сравни с образа, който имате във възприятието.* (Псих. X кл.)

Мислѝм, -а, -о, *мн.* **-и**, *прил.* Който може да се помисли; възможен, допустим. *Големият творец е* ***мислим*** *само тогава, когато се обединят в една творческа личност качествата на големия художник и завоеванията на артистичната традиция.* (ЛФ)

МИСТЍЧЕН || МИТЍЧЕН

Мистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. mystikós 'тайнствени обреди'). Който е изпълнен с мистика (вяра в тайнственото, свръхестественото; нещо загадъчно, непонятно); мистически, тайнствен, загадъчен. *Но това, което най-много порази и смая всички, бяха капките алена кръв, засъхнала върху бледото чело на иконата. Всички гледаха тая кръв и някакъв* ***мистичен*** *ужас пълнеше широкоразкритите им очи.* (Й Йовков, Жетварят)

Митѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. mythikós 'предание'). Който е свързан с мит (древно народно сказание за природни явления, богове и герои); митически. *Слизаме към голямата гробница на Атридите* [...], *дето са лежали някога* ***митичните*** *царе на Арголица.* (К. Константинов, По земята)

МНОГОЗНА̀ЧЕН || МНОГОЗНАЧЍТЕЛЕН

Многозна̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** *Мат.* Който се състои от много знаци. ***Многозначни*** *числа.* **2.** *Езикозн.* Който има много значения. *Глаголът 'вземам'* е ***многозначен.***

Многозначѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който загатва за нещо в неопределена, неясна форма, позволяваща и различно тълкуване. *Неговото спокойствие, сдържаната любезност, прикрита с тънка,* ***многозначителна*** *усмивка и особено втораченият му поглед още повече ядосаха Недялка.* (М. Марчевски, Тихо пристанище)

△ многозна̀чност || многозначѝтелност

МОДЕЛЍРАМ || МОДУЛЍРАМ

Моделѝрам, -аш, *несв. и св., прех.* (от фр. modeler). **1.** В скулптурата — обработвам повърхността на материали (глина, восък, пластилин и др.) чрез нанасяне вдлъбнатини и изпъкналости върху тях, изработвайки предмети, образи на хора и др. *Щял да лепи, да* ***моделира****, да лустросва там разни антични статуетки.* (Д. Калфов, Валя) **2.** В живописта — придавам пластичност на изображение чрез светлини и сенки. *Нека да отбележим, че той* [художникът] *умело* ***моделира*** *лицето и че дарява винаги очите на своите модели с хубост и поезия.* (С. Радев, сп. Художник) **3.** Изготвям модел. **4.** *Прен.* Нагласявам, съобразявам.

Модулѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. modulari 'свиря на инструмент'). *Муз.* Преминавам от една тоналност в друга. *Една музикална мисъл в развитието си, освен че може да вмъква акорди и цели моменти от други тоналности, но също така може да сменя тоналния център, т. е. да* ***модулира.*** (Ал. Райчев, Хармония)

△ моделѝране || модулѝране

МО̀ДУЛ || МО̀ДУС

Мо̀дул *м.* (от лат. modulus 'мярка'). **1.** *Спец.* В техниката — название, давано

на особено важна величина. *С предпазни уреди измериха разместванията на скалните блокове, за да определят по формули сложните коефициенти и **модулите** на деформацията.* (Сп. НТ за младежта) 2. *Мат.* Постоянният множител, по който трябва да се умножат логаритмите (вж. ***алгоритъм** || **логаритъм***) на една система, за да се получат логаритми на друга система. 3. *Архит.* Произволно избрана единица за дължина, която определя всички размери на дадена сграда като цели, кратни или дробни на нея. 4. *Спец.* Съставна част на многостепенен ракетен кораб, която може да се отделя за кацане или за самостоятелно движение.

Мòдус *м.* (от лат. modus). 1. Вид, начин, способ, леснина, норма. *„Аз мисля, че с моето предложение ще направя добро, но вие като мислите, че е толкова лошо, ще го оттегля." И той намери умен **модус**, за да го оттегли.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно) 2. *Филос.* Според философията на XVII—XVIII в. — преходно свойство на отделните видове или състояния на материята за разлика от постоянните свойства. 3. *Грам.* Наклонение. 4. В логиката — отличаващи се помежду си по формалнологическата качествена и количествена характеристика на предпоставките разновидности на фигурите на силогизма (извод въз основа на две съждения).

МОМЕНТА̀ЛЕН || МОМЀНТЕН

Моментà̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който става в един миг, момент, много бързо; мигновен. *По тази главна улица бяха опънати платна и фирми за **моментални** фотографии.* (П. Мирчев, София от завчера)

Момѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който е краткотраен, кратковременен. *Той се отличаваше със своята принципност и никога не се ръководеше в своите действия от съображения за лични удобства и от **моментни** настроения.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

△ моментà̀лно || момѐнтно

МОНОГРА̀ФИЯ || НОМОГРА̀ФИЯ

Монографùя *ж.* (от гр. mónos 'сам' + gráphо 'пиша'). Научен труд, в който се разглежда основно и цялостно един проблем. *Литературоведите и критиците са създали многобройни **монографии**, посветени на творчеството на класиците.* (ЛФ)

Номогра̀фия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. nómos 'закон' + gráphо 'пиша'). *Мат.* Дял от математиката, който дава теорията и начините за построяване на номограми (чертежи на геометрични величини, с които могат да се решават без изчисления уравнения).

МОНОМЀР || МОНОМЀТЪР

Мономѐр *м.* (от гр. monómetros 'едностранчив'). *Хим.* Нискомолекулно съединение (изходен продукт на полимеризация — вж. ***полимеризация** || **поляризация***). *В действителност полимерът е такова съединение, което е съставено от стотици или хиляди частици малки молекули (**мономери**).* (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността)

Мономѐтър (вж. ***манометър** || **монометър***).

МОНОРЀМА || МОНОРЍМА

Монорѐма *ж.* (от гр. mónos 'сам' + rhêma 'дума'). *Литер.* Стегнат едночленен израз, състоящ се от една дума. *Изразът „Мирно!" е **монорема**.*

Монорѝма *ж.* (от гр. mónos 'сам' + rhythmós 'ритъм' през фр. monorime)

Литер. Стихотворение или част от стихотворение, всички стихове на което имат една и съща рима. ***Монorимите** се използуват обикновено в хумористичната и сатиричната поезия.* (РЛТ)

МОНОТЙП || МОНОТИПЙСТ

Монотѝп *м.* (от гр. mónos 'сам' + týpos 'отпечатък' през фр. monotype). Печатарска наборна буквоотливна машина, която дава набор в редове, но с отделни букви (вж. *линотип* || *телетип*). *Клавиатурата на **монотип**.*

Монотипѝст *м.* (от фр. monotipeur). Печатарски работник, който работи на монотип. ***Монотипистите** изучават и английски език.* (ВН)

МОНТЙРАМ || РЕМОНТЙРАМ

Монтѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от нем. montieren). Сглобявам и поставям на място за работа машини или други технически съоръжения; сглобявам, съединявам, инсталирам. *Той отиваше там, където го изпратят, **монтираше** машини по големите строежи в Родопите.* (Ем. Манов, Бягството на Галатея)

Ремонтѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. remonter). Възстановявам или сменям детайли на машини, апарати, инсталации, сгради и др., като по този начин ги поддържам в техническа изправност; поправям. *Чичо Сава и той мислеше след година-две да препокрие къщата си с цигли и да я **ремонтира**, като избие прозорци.* (К. Калчев, При извора на живота)

△ монтѝране || ремонтѝране

МОРА̀ЛЕН || МОРАЛИЗА̀ТОРСКИ

Мора̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който се отличава с висок морал (правила за нравствено поведение); нравствен. *Целта ми беше да осветля в художествена форма **моралната** личност на тоя странен човек.* (Ив. Вазов, Исторически поглед) **2.** Който изразява, отразява морал. *На това обстоятелство се дължат и известни **морални** качества у жителите на поменатите местности, като храброст* [...], *любов към свободен живот.* (Ив. Вазов, В недрата на Родопите) **3.** Който е свързан с духовния и интелектуален живот на човека. ***Морална** подкрепа.*

Морализа̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до морализатор (който поучава и въздействува със слово в морално отношение). ***Морализаторски** наставления.*

МОРЎЛА || МОРЎНА

Морўла *ж.* (от лат. morula 'малък плод от черница'). *Биол.* Първи стадий на развитие на оплодено яйце, когато зародишът представлява компактни купчинки от клетки. ***Морулата** представлява сферично телце, съставено от много еднакви клетки.* (Обща биол. X кл.)

Морўна *ж. Зоол.* Голяма хрущялна морска и речна риба, от която се вади черен хайвер. Nuso. *Есетровите риби **моруна**, есетра, пъструга дават вкусно месо.* (Д. Славчев и др., Богатствата на морето)

МОРФОЛО̀ГИЯ || МОРФОНОЛО̀ГИЯ

Морфоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. morphé 'форма' + lógos 'наука'). **1.** *Езикозн.* Дял от граматиката, който изучава частите и формите на изменяемите думи. || Система от формите на думите в един език. *П. П. Славейков наистина е господар в сферата на българския език, защото владееше както неговата етимология и **морфология**, тъй и неизчерпаемото съкровище на богатия му речник.* (М. Кремен, Романът на Яворов) **2.** *Спец.* Раздели в ботаниката и зоологията,

чийто предмет са формите и строежът на организмите. ***Морфология** на клетката.*

Морфоноло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. morphé 'форма' + phoné 'глас' + lógos 'наука'). *Езикозн.* Дял от езикознанието, занимаващ се с отношението между морфологията (вж.) и фонологията (дял от езикознанието, изучаващ функционирането на езиковите звукове като смислоразличителни единици). *Професорът работи в областта на **морфонологията**.*

△ морфологѝчен || морфонологѝчен

МУСКА̀Т || МУСКЀТ

Муска̀т *м.* (от лат. muscata). **1.** Вечнозелено тропическо дърво с малки бели цветове и месести плодове, приличащи на праскови. Muristica fragrans. **2.** Ароматно семе от плодовете на такова дърво; индийски орех. ***Мускатът** се употребява в готварството като подправка, в медицината и парфюмерията.*

Мускѐт *м.* (от ит. moschetto през фр. mousquet). Вид старовремска тежка пушка. *Двамина започнаха да завързват първенците, докато другите държаха **мускетите** и пищовите опрени до гърдите.* (А. Дончев, Време разделно)

МУТА̀ЦИЯ || НУТА̀ЦИЯ

Мута̀ция *ж.* (от лат. mutatio). *Спец.* **1.** Промяна, изменение. **2.** Рязко физиологично и морфологично (вж. ***морфология*** || ***морфонология***) изменение в животинския или растителния организъм, което възниква внезапно в гените на хромозомите (основни елементи на клетъчните ядра, носители на наследствеността) и се предава на поколенията. ***Мутацията** е скоков, бърз процес и се дължи на промени в хромозомите в клетката.* (Р. Рачев, Необикновени клетъчни деления) **3.** Промяна на гласа у юноши по време на пубертета (периодът от 11—13- до 16—18-годишна възраст у човека, когато настъпва половото съзряване). *За развитието на гласа на певеца ученик природата точно е определила времето — началната детска възраст. Пропуснем ли я, ние сме загубили, защото в средния курс настъпва **мутацията**.* (НК)

Нута̀ция (вж. ***анотация*** || ***нотация*** || ***нутация***).

△ мутациѐнен || нутациѐнен

МЪЧЍТЕЛЕН || МЪЧЍТЕЛСКИ

Мъчѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е свързан с мъки, страдания, който предизвиква мъка; болезнен. *През нощта Мария сънува **мъчителен** сън... Иска да избяга от Будаковата къща.* (К. Петканов, Дамяновата челяд) **2.** Който изразява страдание, мъка. *В тишината се отронват **мъчителни** стонове.* (Л. Стоянов, Холера)

Мъчѝтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до мъчител (лице, което мъчи, изтезава някого). *Ние искаме от правителството да ни признае като народ и докато не стане това, няма да се вдадем в **мъчителските** ви ръце.* (М. Марчевски, Дошло е време)

Н

НАГРЯ̀ВАМ || НАДГРЯ̀ВАМ

Нагря̀вам, -аш, *несв.;* **нагрѐя**, -ѐеш, *мин. св.* нагря̀х, *прич. мин. действ.* нагря̀л, -а, -о, *мн.* нагрѐли, *прич. мин. страд.* нагря̀н, -а, -о, *мн.* нагрѐни и нагря̀т,

-а, -о, *мн.* нагрѐти, *св., прех.* Правя нещо да стане топло или горещо; затоплям, стоплям, нагорещявам. *Слънцето силно **нагрява** земята.*

Надгрѝвам, -аш, *несв.;* **надгрѐя**, -ѐеш, *мин. св.* надгря̀х, *прич. мин. действ.* надгря̀л, -а, -о, *мн.* надгрѐли и надгрѐял, *св., прех.* Грея, светя повече отколкото друг, надминавам с греене. [...] *слънцето е **надгряла**, месеца е надсветила.* (СбНУ Т. I)

△ нагря̀ване || надгря̀ване

НАДА̀ВАМ || НАДДА̀ВАМ

Нада̀вам, -аш, *несв.;* **нада̀м**, нада̀деш, *мин. св.* нада̀дох, *прич. мин. действ.* нада̀л, *св., прех.* **1.** Давам в изобилие, много. ***Надавах** ѝ плодове и цветя.* **2.** В *съчет.* със съществителни, които означават глас, вик, шум и под. — означава действие, изразявано от съществителното, например 'надавам вик' — 'започвам да викам'.

Надда̀вам, -аш, *несв.;* **надда̀м**, наддадѐш, *мин. св.* надда̀дох, *прич. мин. действ.* надда̀л, *св., непрех.* **1.** Давам повече отколкото трябва. *Дадох им и **наддадох** от това, което имам.* **2.** Давам по-голяма цена от другите. *На другия ден той изтрезняваше, **наддаваше** на някой търг, гледаше да спечели на всяка цена и с всички средства.* (Й. Йовков, Приключенията на Гороломов) **3.** Прибавям, принаждам, за да стане нещо достатъчно дълго или широко. ***Наддавам** си полата.* **4.** Увеличавам теглото си, ставам по-тежък. *На кантара, срам не срам, / стъпих леко, / но... / **наддал** бях / килограм!* (Цв. Ангелов, Смешна галерия)

△ нада̀ване || надда̀ване

НАДДУ̀МВАМ || НАДУ̀МВАМ

Надду̀мвам, -аш, *несв.;* **наддру̀мам**, -аш, *мин. св.* наддру̀мах, *св., прех.* Успявам да надвия някого с думи, приказки; надприказвам. *Хаджи Генчо се радвал като дете, защото щастието му е помогнало да **наддума** дядо Либена.* (Л. Каравелов, Българи от старо време)

Наду̀мвам, -аш, *несв.;* **наду̀мам**, -аш, *мин. св.* наду̀мах, *св., прех. Разг.* **1.** Казвам, наговарям някому много думи; наговорвам, наприказвам. *Безпомощен и зле притиснат, той слуша укорите на жена си. А тя, колкото по̀ **надумваше**, толкова по̀ се разпалваше.* (Ст. Чилингиров, Първа жертва) **2.** Убеждавам някого в нещо; подучавам, подстрекавам. *Болярите се боят от царицата. И ето що са намислили: да държат царя и да го **надумват** срещу нея.* (Ст. Загорчинов Ивайло)

НАДНИЧА̀РСКИ || НА̀ДНИЧЕН

Наднича̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до надничар (лице, на което се плаща за извършена за един ден работа). ***Надничарска** работа.*

На̀дничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до надница (заплата, плащана за извършена за един ден работа). ***Надничнu** листове.*

НАДСТРО̀ЙКА[1, 2] || НАСТРО̀ЙКА

Надстро̀йка[1] *ж.* Надстроена част на сграда или друга постройка. *Необходимо е да се разшири също работата за създаване на материална база, като се изградят **надстройки** и постройки към училищата.* (ВН)

Надстро̀йка[2] *ж.* Политическите, правните, религиозните, художествените и философските възгледи на обществото и съответствените им политически, правни и други учреждения. *За Георги Димитров патриотизмът не беше само чувство, а съзнателност, идейност, цяла обществена **надстройка**.* (ОФ)

Настро̀йка *ж.* **1.** За струнен музикален инструмент — придаване на определена височина на звука чрез регулиране положението на струните. *Той бе поел*

грижата за ***настройката*** *на инструментите преди репетиция на оркестъра.* **2.** За апарат и други технически съоръжения — нагласяване, подготвяне на точно, прецизно действие, работа. *Изложени са и интересни лабораторни и сервизни уреди — селектограф за* ***настройка*** *на радиоприемници и др.* (ВН)

НАЕМА̀ТЕЛ || НАЕМОДА̀ТЕЛ

Наема̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което е взело жилище, помещение, земя и др. под наем (заплащане за временно ползуване на нещо). ***Наемателят*** *остана сам и изпълняваше точно нарежданията на хазайката.* (Св. Минков, Разказ за една бегония)

Наемода̀тел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което дава нещо (жилище, земя за обработване и др.) под наем. *Жестоки били страданията на това семейство преди революцията — гонено от* ***наемодатели*** *и оставащо често на улицата без покрив.* (РД)

△ наема̀телка || наемода̀телка, наема̀телски || наемода̀телски

НАЛО̀ЖЕН || НАЛОЖЍТЕЛЕН

Нало̀жен, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от наложа като *прил.* Обикн. в *съчет.* **Наложен платеж.** Начин да се плаща стойността на стока или пратка, когато се получава. *Книгата ще ми бъде доставена по пощата с* ***наложен*** *платеж.* (ОФ)

Наложѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се налага, следва по необходимост; крайно нужен, потребен. *Присъствието ви на събранието е* ***наложително***!

НАПАДА̀ТЕЛЕН || НАПАДА̀ТЕЛСКИ

Напада̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е склонен към нападение (насочено към някого насилие или устрем); който цели нападение; настъпателен. *Изведнъж Говедаров проби навалицата и се доближи до младия разярен хъш, който още държеше* ***нападателно*** *положение.* (Ив. Вазов, Немили-недраги)

Нападателски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ на нападател (лице, което първо започва война, бой или игра, при която има нападение). ***Нападателски*** *маниер.*

НАРО̀ДЕН || НАРО̀ДНИЧЕСКИ

Наро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който принадлежи на народ (жителите на една страна; нация, народност; основната маса на населението в капиталистическите страни за разлика от господствуващата класа). *Те* [момчетата] *се бият за* ***народно*** *дело и защо аз да не взема участие в това* ***народно*** *дело?* (К. Ламбрев, Средногорски партизани) || Който е предназначен за народа. ***Народен*** *парк „Хр. Смирненски“.* **2.** Който се управлява от народа; в който участвува народът. ***Народна*** *власт.* **3.** Който е свързан с бита, обичаите на народа. ***Народна*** *песен.* **4.** *Разг.* Евтин. ***Народни*** *цени.*

Наро̀днически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до народник и до народничество (вж. *народник* || *народняк*). *Особено силно беше влиянието на демократическите и* ***народнически*** *руски писатели върху нашата интелигенция.* (В. Коларов, С перо и слово за българо-съветска дружба)

НАРО̀ДНИК || НАРОДНЯ̀К

Наро̀дник, *мн.* -ци, *м.* Последовател на народничеството (дребнобуржоазно движение, развило се през 90-те години на XIX в. в Русия). *Влайков минава през няколко фази, чието проследяване ще ни даде възможност да го видим като* ***народник*** *в най-чистия, в руския смисъл на думата.* (Цани Гинчев и др. в спомените

на съвременниците си)

Народнѝк, *мн.* -ци, *м. Остар. Разг.* Член или привърженик на реакционна българска буржоазна консервативна („народна") партия, основана след Освобождението на страната от османско иго . ***Народняците** доведоха българския селянин до просешка тояга.* (Цани Гинчев и др. в спомените на съвременниците си)

△ нарòднически || народняшки

НАСЛЀДНИЧЕСКИ || НАСЛЀДСТВЕН

Наслѐднически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до наследник (който получава или има право да получи наследство). *По време на ранното Възраждане бащите често изискват от синовете си овладяването на някоя професия като условие за встъпване в **наследнически** права.* (Хр. Ковачевски, Светът на картината)

Наслѐдствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който се предава или получава по наследство (имот, оставен след смъртта на стопанина и получаван от близките му). *Същевременно бяха увеличени личните и **наследствените** пенсии за злополука, инвалидност и старост.* (Г. Димитров, Вторият конгрес на ОФ) 2. Който се отнася до наследство. *Мога да не ти дам земя срещу твоя дял от капитала и от дюкяните, мога да проточа едно **наследствено** дело десет години.* (Ем. Станев, Иван Кондарев) 3. *Спец.* За физически или морални качества — който се наследява от предишните поколения. ***Наследствени** особености.*

НАСТÀВАМ[1, 2] || НАСТÀВЯМ[1, 2]

Настàвам[1], -аш, *несв.;* **настàна**, -еш, *мин. св.* настàнах, *св., непрех.* За време, състояние — дохождам, идвам, настъпвам. *След бурята тихо време **настана**.* (П. Р. Славейков, Бълг. притчи...)

Настàвам[2], -аш, *св., непрех.* Само *мн.* и 3 *л. ед.* Ставаме, изправяме се на крака един подир друг. *Съдът пристигна! — Всички **наставаха** на крака.* (К. Калчев, Живите помнят)

Настàвям[1], -яш, *несв.;* **настàвя**, -иш, *мин. св.* настàвих, *св., прех. Диал.* 1. Удължавам, уголемявам нещо, като прибавям към него друго нещо. *Че дълга коса имаш! **Наставяш** ли я, Радке?* (Ил. Волен, Диви души) 2. За разговор — добавям, прибавям. *И връщам аз парите, тя ги не сака и **наставя** ли **наставя**: — Но бъдете спокоен, господин Бръмбаров!* (Й. Вълчев, Родихме се змейове)

Настàвям[2], -яш, *несв.;* **настàвя**, -иш, *мин. св.* настàвих, *св., прех.* Поучавам, наставлявам. *Той ме водеше при дневни и нощни полети и все ме **наставяше**: „Търси интересното във всекидневното."* (С. Северняк, От нашия кореспондент)

△ настàване || настàвяне

НАСТÀВНИК || НАСТÒЙНИК

Настàвник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което напътва, поучава, възпитава някого; учител, възпитател, ръководител. *Евтимий на тежко изгнание / отива* [...] *и всичките хълцат, че губят / **наставник**, баща и другар.* (Ив. Вазов, Патриарх Евтимий)

Настòйник, *мн.* -ци, *м.* Лице, определено да се грижи за някого като заместник на родителите (обикновено за ученици); опекун. *Детето няма родители. — Но вероятно има **настойник**. Трябва да му се съобщи, че детето е зле.* (Д. Димов, Тютюн)

△ настàвница || настòйница, настàвнически || настòйнически, *(нареч.)* настàвнически || настòйнически, настàвничество || настòйничество

НАСТО̀ЙНИЧЕСТВО || НАСТОЯ̀ТЕЛСТВО

Насто̀йничество, *мн.* -а, *ср.* Дейност, задължение на настойник (вж. ***настав-ник || настойник***). *Майка ти все още те счита за малък, нуждаещ се от **настойни-чество**.* (Бл. Димитрова, Лавина)

Настоя̀телство, *мн.* -а, *ср.* Колектив от настоятели (лица, избрани да се грижат за нуждите на училище или църква). *Ако училищното **настоятелство** ме е назначило за учител, назначило ме е, защото е имало нужда.* (Т. Г. Влайков, В село)

НАСТОЯ̀ТЕЛЕН || НАСТОЯ̀ТЕЛСТВЕН

Настоя̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е много настойчив, упорит. ***Настоятелно** искане.*

Настоя̀телствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до настоятелство (вж. ***настойничество || настоятелство***). ***Настоятелствено** заседание.*

НАТУРА̀ЛЕН || НАТУРАЛИСТЍЧЕН

Натура̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. naturalis 'естествен'). **1.** Който не е подправен; естествен. ***Натурален** джин! Хай наздраве!* (С. Чернишев, Вятърната мелница) **2.** Който се отнася до плащане в натура (чрез продукти, предмети и др., а не в пари). *Трудоденят ще излезе в парично и **натурално** заплащане не по-малко от 22 лева.* (С. Северняк, От нашия кореспондент)

Натуралистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е присъщ на натурализма (вж. ***натурализъм || натуризъм***). ***Натуралистично** творчество.*

НАТУРА̀ЛЕН || НОТАРИА̀ЛЕН

Натура̀лен (вж. ***натурален || натуралистичен***).

Нотариа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. notarialis). *Юрид.* За документи, юридически актове — който е оформен, заверен при нотариус. *Пратихме **нотариална** покана до кооперация „Народен строеж" да ни представи в едномесечен срок документ за извършената работа.* (РД)

НАТУРАЛЍЗЪМ || НАТУРЍЗЪМ

Натуралѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. naturalis 'естествен'). **1.** *Литер. Изк.* Буржоазно течение в изкуството и литературата, възникнало във Франция през втората половина на XIX в., чиито привърженици и последователи противоположно на реалистите се стремят към грубо и механично копиране на действителността, без да обръщат внимание на същественото и типичното. *Пред нашите разказвачи стои проблемът за провеждането на последователна и упорита борба срещу остатъците на буржоазните литературни методи — **натурализма**, схематизма.* (Сп. Септември) **2.** *Филос.* Буржоазнофилософско течение, което обяснява общественото развитие с природни и биологични фактори (климатични условия, географска среда, биологични и расови особености на човека и пр.).

Натурѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. natura 'природа'). Възглед, че човек трябва да живее на открито, без облекло, колкото е възможно по-близо до природата; нудизъм.

△ натуралѝст || натурѝст, натуралѝстка || натурѝстка

НАЦИОНА̀ЛЕН || НАЦИОНАЛЍСТИЧЕН

Национа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е свързан с дадена нация (исторически създала се устойчива общност от хора, възникнала върху основата на общ език, територия, икономически живот и психическо устройство, проявя-

ващо се в общността на културата) и с нейния обществено-политически живот. ***Национални** интереси на българския народ.* **2.** Който принадлежи или е свойствен на дадена нация, който изразява нейните особености. **3.** Държавен. ***Национален** химн.*

Националисти̇̀чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който е присъщ на национализма (реакционна буржоазна идеология и политика, която поставя себе си в привилегировано положение, разпалва враждите между по-слабите нации с цел да ги потиска; представя интересите на буржоазията за интереси на цялата нация); националистически. ***Националистична** политика.*

НЕВРÀЛГИЯ || НЕВРАСТЀНИЯ

Неврàлгия *ж.* (от гр. neúron 'жилка' + álgos 'болка'). *Мед.* Пристъп на болки от нерв или негови разклонения като последица от инфекция, простуда, нарушаване обмяната на веществата и др. ***Невралгията** е силна, нетърпима болка.*

Неврастѐния *ж.* (от гр. néuron 'жилка' + asthéneia 'слабост, болест'). *Мед.* Заболяване на нервната система поради продължителни емоционални или умствени натоварвания, силни психически сътресения и др. *Пред него* [Борис] *се очертаваха несигурно бъдеще, страхове, бездействие и **неврастения**, които щеше да потиска само с алкохол.* (Д. Димов, Тютюн)

△ невралги̇̀чен || неврастени̇̀чен

НЕВРОЛÒГИЯ || НЕФРОЛÒГИЯ

Невролòгия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. neúron 'жила' + lógos 'наука'). Дял от медицината, изучаващ нормалните функции и болестните разстройства на нервната система на човека и животните, както и биохимичния състав на нервната тъкан. *Специалист по **неврология**.*

Нефролòгия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. nephrós 'бъбрек' + lógos 'наука'). Дял от медицината, изследващ бъбреците, техните функции и болестните процеси при тях и разработващ методи на лечение и профилактика. *Катедра по **нефрология**.*

△ неврòза || нефрòза, невролòг || нефролòг, неврологи̇̀чен || нефрологи̇̀чен

НЕДЕЛЀН || НЕДЕЛИ̇̀М

Неделѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е делен, не е разделен (обикновено за имот). *През послèдните години трябваше да прибегне до решителни мерки — да продаде лозето и да сключи заем срещу своя дял от още **неделената** къща.* (Ст. Чилингиров, Рибена кост)

Недели̇̀м, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който не може да се дели на части; неразделим. ***Неделим** имот.* **2.** Който не може да се дели от нещо или някого; неотделим. *Всеки стих е подчинен на основния замисъл, на основната идея. Не съществува сам за себе си — **неделим** е от цялото.* (Н. Лилиев, Статии. Спомени)

НЕДОИЗКÀЗАН || НЕДОКÀЗАН

Недоизкàзан, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е изказан напълно, докрай. *Спасов се стараеше да избягва този неуморим човек, а трябваше да понася търпеливо и недоверчивия му поглед, и **недоизказаните** намеци.* (М. Марчевски, Тихо пристанище)

Недокàзан, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е подкрепен с достатъчни и убедителни доказателства. ***Недоказана** вина.*

△ недоизкàзаност || недокàзаност

НЕДОКÀЗАН || НЕДОКАЗУ̀ЕМ

Недокàзан (вж. ***недоизказан** || **недоказан***).

Недоказу̀ем, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде доказан по никакъв начин. ***Недоказуеми** истини.*

НЕДОРАЗУМЀНИЕ || НЕДОУМЀНИЕ

Недоразумѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Погрешно, неправилно разбиране. *Стефанов?: Не познавам такъв човек. Станало е някакво **недоразумение.*** (Х. Русев, Под земята) **2.** Несъгласие, спречкване. ***Недоразуменията** между двамата започнаха да се изострят.* (К. Ламбрев, Средногорски партизани)

Недоумѐние, *мн.* няма, *ср.* Състояние на нерешителност, колебание, съмнение поради неразбиране, учудване. *Найден предпазливо намекна на Стефана за къщата. Стефан го погледна с **недоумение**, сякаш не бе разбрал думите му.* (В. Геновска, Седем години)

НЕДОСТО̀ЕН || НЕПРИСТО̀ЕН

Недосто̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* **1.** Който не притежава необходимите качества, който не е достоен, за да заслужи, получи нещо. *Ако смятате, че съм **недостоен**, кажете ми, и аз никога вече дори с поглед не ще ви намекна за чувствата си.* (Х. Русев, Под земята) **2.** Който не отговаря на определени нравствени и етични норми. *За да изглежда прав, Самуилов обвиняваше другите — **недостойна** тактика, толкова прозрачна, колкото и отвратителна.* (М. Марчевски, Тайнствените светлини)

Непристо̀ен, -о̀йна, -о̀йно, *мн.* -о̀йни, *прил.* (от рус. непристойный). Неприличен, безсрамен. *Още същия ден учителският съвет ме изключи от училище за една година — „поради **непристойно** държане“.* (Ив. Димов, Ако имах два живота)

△ недосто̀йно || непристо̀йно

НЕЗАБЕЛЕЖЍМ || НЕЗАБЕЛЕЖЍТЕЛЕН

Незабележѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може лесно да се забележи, да се види; недоловим, невидим. *Иван стоеше спокоен на столчето и една* незабележима *усмивка играеше в крайчеца на устните му.* (Г. Караславов, Татул)

Незабележѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не изпъква с нещо особено между другите; безличен. *Изглеждате **незабележителен** човек, без таланти, обаче сте съставен от множество разностранности под тая скромна външна форма.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

НЕЗАЛИЧЍМ || НЕИЗЛЕЧЍМ

Незаличѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се заличи, да се изтрие; траен, постоянен. *Разказите на Николай Тихонов остават **незаличими** впечатления.* (Сп. Септември)

Неизлечѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се излекува; неизцерим, неизцелим. *Напълно ли сте уверени, че вашата слепота е **неизлечима**?* (Д. Немиров, Другият)

НЕИЗВИНЀН || НЕИЗВИНЍМ

Неизвинѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е останал без извинение. ***Неизвинено** отсъствие.*

Неизвинѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде извинен. ***Неизвинима** постъпка.*

НЕИЗЛЕЧЍМ || НЕИЗЛИЧЍМ

Неизлечѝм (вж. ***незаличим** || **неизлечим***).

Неизличѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* За спомен, впечатление и др. — който не

може да се изличи, не може да се изтрие (от паметта); траен, вечен. *Тежкият живот оставя **неизличими** спомени в душата на човека.*

НЕИЗМЀНЕН || НЕИЗМЕНЍМ

Неизмѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който не се е изменил, който не е претърпял промени във времето; постоянен, вечен. *Седна на една от скамейките, загледан в синкавия мрак на хоризонта, и се вслушваше в тъмния **неизменен** рев на прибоя.* (Ем. Манов, Бягството на Галатея)

Неизменѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се промени, да се измени. ***Неизменимо** убеждение.*

НЕИЗМЕРЍМ || НЕСЪИЗМЕРЍМ

Неизмерѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се измери; огромен, необхватен. *На ширналото се лятно небе трепкаха от **неизмерима** дълбочина милиони звезди.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

Несъизмерѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от рус. несоизмеримый). **1.** Който няма обща мярка с нещо друго. ***Несъизмерими** величини.* **2.** *Прен.* Който няма нищо общо с нещо друго, който не може да бъде сравняван. ***Несъизмерими** понятия.*

△ неизмерѝмост || несъизмерѝмост

НЕИЗПЛАТЀН || НЕИЗПЛАТЍМ

Неизплатѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е изплатен. *Тук трябвало пари за някаква такса, там имало **неизплатени** данъци и на бай Гроздан броили в ръцете всичко на всичко шейсет долара.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант)

Неизплатѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* За дълг, данък и др. — който не може да бъде изплатен. *Всичките радости световни ме напуснаха и животът ми се напълни [...] с полици, с дългове **неизплатими**.* (Ив. Вазов, Драски и шарки)

△ неизплатѐност || неизплатѝмост

НЕИЗТОЩЀН || НЕИЗТОЩЍМ

Неизтощѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е изтощен, изчерпан, който все още има сили. ***Неизтощена** батерия.*

Неизтощѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се изтощи, чиито сили са неизчерпаеми. *При трудните условия в ония години човек е трябвало да има непреклонна воля, **неизтощима** енергия и любов.* (Н. Янков, За автора на тая книга)

△ неизтощѐност || неизтощѝмост

НЕИЗЧЕРПА̀ЕМ || НЕИЗЧЕРПА̀ТЕЛЕН

Неизчерпа̀ем, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се изчерпи, който има безкрайни запаси от нещо, много богат с нещо. ***Неизчерпаема** сила.*

Неизчерпа̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не изчерпва, не изяснява всичко по даден въпрос; непълен. ***Неизчерпателен** отговор.*

△ неизчерпа̀емо || неизчерпа̀телно, неизчерпа̀емост || неизчерпа̀телност

НЕИЗЯСНЀН || НЕИЗЯСНЍМ

Неизяснѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е изяснен, разтълкуван, не е достатъчно обяснен. *За мене случаят остава все пак **неизяснен**. Доктор Сами Меворах е умрял при някакви по-други обстоятелства.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

Неизяснѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Рядко.* Който не може да бъде изяснен; необясним. *Един чист, хладен, сладостен въздух, размесен с миризмата на горската чубрика, вливаше **неизяснимо** наслаждение в гърдите ни.* (Ив. Вазов, Живописна България)

НЕОБЯСНЀН || НЕОБЯСНЍМ

Необяснѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е обяснен, не е направен разбираем. *Необяснена загадка.*

Необясни̍м, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде обяснен. *Радостното чувство, което изпитвах след нашето спасение, бе потиснато от* ***необяснима*** *тъга.* (М. Марчевски, Остров Тамбукту)

НЕОПРЕДЕЛЀН || НЕОПРЕДЕЛЍМ

Неопределѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е определен, не е точно установен; неустановен. *Северната граница на славяно-българската държава била твърде* ***неопределена.*** (Ист. X кл.) || Неясен, неразбран, мъглява. *Партията ще се бори за създаването на „свободна народна държава". С такава* ***неопределена*** *формулировка не се изясняваше класовият характер на държавата.* (Ист. IX кл.)

Неопредели̍м, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде определен. *Имаше някакво неопределимо, но видимо презрение в доволството, с което Абдул Азис посрещаше приветствията на тълпата.* (Ст. Дичев, За свободата)

НЕОСЪЩЕСТВЀН || НЕОСЪЩЕСТВЍМ

Неосъществѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е осъществен. *Режисьорският план, в който има много интересни хрумвания и мисли, остава* ***неосъществен.*** (ЛФ)

Неосъществи̍м, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде осъществен; непостижим. *Идеята да освободят Апостола, като повдигнат „голямо въстание", е отхвърлена като* ***неосъществима*** *през зимата.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

НЕОТМЀНЕН || НЕОТМЕНЍМ

Неотмѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* В *знач.* на: 1. Който непрекъснато съществува, не е временен, който не се отменя; постоянен, вечен. *Ятата на птиците били оредели, гълчавата им приглушена и тревожна, но навикът да кацат върху зеленясалите плочи на опустения площад останал* ***неотменен.*** (С. Северняк, Ветрило от сандалово дърво) 2. Който трябва непременно да бъде следван; задължителен. *Бойците научиха много неща из областта на партизанското изкуство — всички тези неща станаха наши* ***неотменни*** *правила.* (Сл. Трънски, Неотдавна) 3. Който следва, настъпва непрѐменно; сигурен. *Запалени купните страшно светят, / назад е мрак и* ***неотменна*** *гибел.* (Н. Фурнаджиев, Пролетен вятър)

Неотмени̍м, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде неотменен. ***Неотменимо*** *задължѐние.*

НЕОЦЕНЀН || НЕОЦЕНИМ

Неоценѐн, -а, -о, *мн.* -и; *прил.* Който не е преценен добре; непризнат. *„В полите на Витоша" — мислеше Яворов — остана* ***неоценена.*** (М. Кремен, Романът на Яворов)

Неоцени̍м, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който има много голяма цена; много ценен, скъп. 2. Който е изключително важен. *С* ***неоценимата*** *помощ на Съветския съюз бяха завоювани забележителни успехи в социалистическото строителство.* (ОФ)

НЕПРЕГЛЀДЕН || НЕПРОГЛЀДЕН

Непреглѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е лишен от прегледност, подреденост и яснота. ***Непрегледен*** *чертеж.*

Непроглѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* За мрак, тъмнина и под. — през който погледът не може да проникне; непроницаем, дълбок, гъст. *Наоколо ми е страшна тъмнина. Черна* ***непрогледна*** *нощ.* (Б. Шивачев, Писма от Южна Америка)

△ непреглѐдно || непроглѐдно

НЕПРЕДВЍДЕН || НЕПРЕДВИДЍМ

Непредвѝден, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е бил взет предвид; неочакван, ненадеен. *Работата на практика-социалист е тежка работа. Той има да се сблъсква с много* ***непредвидени*** *обстоятелства в своя живот.* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. II)

Непредвидѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се предвиди, да се допусне, да се предполага. *Един къс от съществуването ни завършваше, почваше нов, съвсем непознат и* ***непредвидим*** *живот.* (К. Константинов, Път през годините)

НЕПРИСПОСОБЀН || НЕПРЍСПОСОБЍМ

Неприспособѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е приспособен, нагоден към нещо, за нещо. ***Неприспособените*** *към суровите климатични условия животински организми загиват.*

Неприспособѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде приспособен, нагоден към нещо, за нещо. *Такива като него са потребни* [хора]. *Но за обикновения, нормален човешки ден те са* ***неприспособими****, вредни, смешни.* (Н. Русев, Двоен креват за Адам и Ева)

НЕПРОИЗВЀДЕН || НЕПРОИЗВО̀ДЕН

Непроизвѐден, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е произведен, не е изработен. ***Непроизведено*** *количество стоки.*

Непроизво̀ден, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Грам.* Който не е образуван чрез промени, представки или наставки на основна дума. ***Непроизводни*** *са думи като кон, двор и под.*

НЕПРОИЗВО̀ДЕН || НЕПРОИЗВОДЍТЕЛЕН

Непроизво̀ден (вж. ***непроизведен*** || ***непроизводен***).

Непроизводѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който не може, не е в състояние да произвежда достатъчно, който не е производителен. ***Непроизводително*** *население.* ***Непроизводителен*** *труд.*

НЕПРОСТЀН || НЕПРОСТЍМ

Непростѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е простен, не е извинен. *Ооох, ще умра... Грешна ще си отида, леля, грешна и* ***непростена.*** (Чудомир, Знаенето)

Непростѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде простен, извинен, който не заслужава снизхождение. *Вуйчо ме изгледа някак особено, като че ли бях казал някоя* ***непростима*** *глупост.* (П. Незнакомов, Бяло и черно)

НЕРАЗДЕЛЀН || НЕРАЗДЕЛЍМ

Неразделѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е разделен от някого. ***Неразделената*** *земя пустееше, а наследниците не можеха да се споразумеят за дяловете си.*

Неразделѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде разделен; неделим. *Той намрази всички. Но затуй пък с Тачката от ден на ден ставаха по-близки и* ***по-неразделими.*** (Й. Йовков, Жетварят)

НЕРАЗРЕШЀН || НЕРАЗРЕШЍМ

Неразрешѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е разрешен, няма още разрешение. ***Неразрешен*** *въпрос.* || Непозволен, забранен. *Вършите* ***неразрешени*** *неща.*

Неразрешѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде разрешен. ***Неразрешима*** *задача.*

НЕСКЛОНЍМ || НЕСКЛОНЯ̀ЕМ

Несклонѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде увещан (да възприеме или извърши нещо); упорит. ***Несклоним** човек.*

Несклоня̀ем, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Грам.* За съществително и прилагателно име — който не се скланя, който не се мени по падеж. ***Несклоняемо** съществително.*

НЕСЛОМЀН || НЕСЛОМЍМ

Несломѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е сломен, смазан, сьсипан, съкрушен, отпаднал духом. *Ана Маймункова загина непобедена и **несломена**.* (РД)

Несломѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да бъде сломен или надвит. *На Левски с духа **несломим** || ний търсим в борбата разплата.* (Хр. Кърпачев, Стръкове)

НЕУЛОВЀН || НЕУЛОВЍМ

Неуловѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е хванат, не е заловен. *Живееше с мечтани приходи от продадени кожи на **неуловени** вълци и мечки.* (Елин Пелин, Щъркови гнезда)

Неуловѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който мъчно може да бъде уловен. *Писарят подбра своите доверени юнаци и тръгнаха да погубят **неуловимото** овчарче.* (Ив. Хаджимарчев, Овчарчето Калитко) **2.** *Прен.* Неясен, недоловим, смътен. *Сортирането на листата, разпознаването на **неуловимите** за обикновения наблюдател белези изискваше напрежение.* (Д. Димов, Тютюн) || Неизразим. *Моят дух потъна във нощта, / в дивната, **неуловима**, свята / звездна музика на вечността.* (Н. Ракитин, Пролет при Вѝт)

НЕУТОЛЀН || НЕУТОЛЍМ

Неутолѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не е утолен, не е заситен, не е задоволен. ***Неутолен** глад.*

Неутолѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който не може да се утоли, да се насити. *Алекси чувствуваше как отново напира [...] жаждата да върши нещо — **неутолимият** порив на младостта.* (А. Гуляшки, Село Ведрово)

НЕФ || НЕФТ

Неф, нѐфът, нѐфа, *мн.* нѐфове, след *числ.* нѐфа, *м.* (от лат. navis 'кораб' през фр. nef). **1.** *Архит.* Главната и най-голямата средна част на християнски храм, приличаща на кораб, обикновено отделена с колони; кораб. **2.** *Мор.* През средновековието — плавателен съд за по-големи разстояния. *Морякът на стража викаше: — Кораб! Беше търговска **неф**.* (Д. Добревски, Благословените илюзии)

Нефт, нѐфтът, нѐфта, *мн.* няма, *м.* (от перс.). Масловидна, светлокафява до тъмнокафява горяща течност, извличана от земните недра; земно масло, петрол. ***Нефтът** се използува като суровина за получаване на бензин, дизелово масло, парафин, вазелин и др.* (ВН)

НЍЗЪК || НЍСЪК

Нѝзък, -зка, -зко, *мн.* -зки, *прил.* **1.** Който си служи с измама и подлост; който постъпва нечестно; долен, подъл, мерзък. *Мълчи и не говори повече, **низка** твар! Ти, който не си бил способен да помогнеш на своята жена, [...] не трябва да мърсиш тоя свят.* (Л. Стоянов, Бенковски) **2.** Който е свойствен, присъщ на долен, подъл човек. *Страшната му омраза против тоя човек [...] заглуши в душата му малкото честни чувства, задавени в бурена на **низките** инстинкти.* (Ив. Вазов, Под игото)

Нѝсък, -ска, -ско, *мн.* -ски, *прил.* 1. Който е с малка височина или ръст; къс в отвесна посока, невисок. *Ниска стара къща.* 2. Който се намира или се извършва на неголяма височина. *От ниското небе с тесен хоризонт рукна проливен дъжд.* (С. Чернишев, Вятърната мелница) 3. *Муз.* За тон — който има малък брой трептения. *Нисък регистър.* || За глас, смях, шум и под. — тих, слаб. *Чувствувам, че другият отново е вдигнал клепачи, бавно поема въздуха и после се обажда с нисък глас.* (Л. Александров, Има едно щастие) 4. *Прен.* Който е под средното равнище, под средната норма; неголям. *Ниски температури.* 5. *Литер.* В съчет. **Нисък стил.** В учението за „трите стила" на руския поет и учен М. В. Ломоносов (1711—1765) стил, който е характерен с употребата на думи от простонародния руски език, а не от църковните книги.

НИТРА̀Т || НИТРЍД || НИТРЍТ

Нитра̀т *м.* (от гр. nitron 'сода'). *Хим.* Сол на азотната киселина. *Сребърният нитрат е безцветно кристално вещество, неразтворимо във вода.* (Хим. IX кл.)

Нитрѝд *м.* (от гр. nitron 'сода' + éidos 'вид'). *Хим.* Съединение на азот с метал или металоид (химичен елемент, който е твърд, крехък или газообразен; неметал) с голяма устойчивост на висока температура. *Металите могат да образуват при своето окисляване най-различни съединения: сулфиди, **нитриди**.* (Св. Райчев, Корозия)

Нитрѝт *м.* (от гр. nitron 'сода'). *Хим.* Сол на азотната киселина. *Натриев нитрит.*

△ нитра̀тен || нитрѝден || нитрѝтен

НО̀РМА || НОРМАТЍВ

Но̀рма *ж.* (от лат. norma 'правило'). 1. Установено общопризнато предписание, правило, установен задължителен ред, строй на нещо. *Правни норми.* 2. Определена мярка, величина, среден размер на нещо, които трябва да се достигнат, изработят и пр. *Производствени норми.*

Норматѝв *м.* (от лат. normativus). Количествено произвеждани или употребявани материали или средства за отделна единица (например за работник, ученик, машина, за единица време, за определен обем и т. н.)

О

ОБЍРАМ¹·² || ОТБЍРАМ¹·²

Обѝрам¹, -аш, *несв.;* **обера̀**, -еш, *мин. св.* обра̀х, *св., прех.* Бера, събирам всичко. *Обирам грозде.*

Обѝрам², -аш, *несв.;* **обера̀**, -еш, *мин. св.* обра̀х, *св., прех.* Извършвам обир; ограбвам. *Обирам каса.*

Отбѝрам¹, -аш, *несв.;* **отбера̀**, -еш, *мин. св.* отбра̀х, *св., прех.* Отделям, вземам измежду редица еднородни неща най-хубавото, най-доброто. *Отбирам най-хубавите плодове.*

Отбѝрам², -аш, *несв., непрех. Диал.* Разбирам от нещо; имам някакви знания. *Нищо не отбирам от коне!*

△ обѝране || отбѝране

ОБОБЩЀНИЕ || ОБЩЀНИЕ

Обобщѐние, *мн.* -я, *ср.* 1. Мислено обединяване на предмети и явления въз

основа на общите им свойства; обобщаване. *Историята се превърна не само в обект на отражение, но и в повод за философски размисли и **обобщения**.* (Лит. XI кл.) 2. Общ извод, направен въз основа на отделни наблюдения, факти. *Философски **обобщения**.*

Общѐние, *ср.* Поддържане връзки с други хора; общуване. *Влайков не обичаше да живее в самота. Той търсеше **общение** с хората.* (Хр. Миндов и др. в спомените на съвременниците си)

ОБОСНОВА̀ВАМ || ОСНОВА̀ВАМ

Обоснова̀вам, -аш, *несв.;* **обоснова̀,** -ѐш, *мин. св.* обосновах, *св., прех.* Подкрепям с факти, с доказателства; мотивирам, аргументирам. *Черноризец Храбър **обосновал** правото на славянските народи да се учат и просвещават на своя роден език.* (Ист. VIII кл.)

Основа̀вам, -аш, *несв.;* **основа̀,** -ѐш, *мин. св.* основа̀х, *св., непрех.* Поставям, слагам начало на нещо; създавам, учредявам. ***Основавам** списание.*

△ обоснова̀ване || основа̀ване

ОБСЛУ̀ЖВАМ || УСЛУ̀ЖВАМ

Обслу̀жвам, -аш, *несв.;* **обслу̀жа,** -иш, *мин. св.* обслу̀жих, *св., прех.* (от рус. обслужить). 1. *Нов.* Служа на някого. 2. Работя на нещо, на някакво съоръжение, машина и др. ***Обслужвам** няколко стана едновременно.* || Работя, услужвам на клиенти, купувачи.

Услу̀жвам, -аш, *несв.;* **услу̀жа,** -иш, *мин. св.* услу̀жих, *св., прех.* Правя услуга; помагам, съдействувам. *И наистина Деян беше внимателен към всички, винаги **услужваше** с каквото можеше.* (С. Кралевски, Възвърната обич)

△ обслу̀жване || услу̀жване

ОБСТАНО̀ВКА || ПОСТАНО̀ВКА || УСТАНО̀ВКА

Обстано̀вка *ж.* 1. Условия, които определят положението, съществуването на някого или нещо; положение, обстоятелство, условие, среда. *Политическа **обстановка**.* 2. Мебелировка, покъщнина. *Модерна **обстановка**.*

Постано̀вка *ж.* (от рус. постановка). 1. *Театр.* Начин, по който е разработено за сцена драматично или оперно произведение. *В Операта видяхме една много хубава **постановка** на „Аида" със забележителни изпълнители.* (Н. Фурнаджиев, Между приятели) 2. Начин, по който е поставен за разрешение известен въпрос. *Новата **постановка** на образованието е подложена на всенародно обсъждане.* 3. *Спец.* Начин на школуване глас на оперен певец. *Гласовата **постановка** е усъвършенствувала при известна вокална педагожка.* (ВН)

Устано̀вка *ж.* (от рус. установка). 1. Основно положение, директива, указание. *Много предишни **установки**, принципи и положения в нашата армия се оказаха остарели.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) 2. *Спец.* Уредба, устройство. *Направени бяха снимки на Марс с телевизионна **установка**.* (РД)

ОБЯСНЀН || ОБЯСНЍМ

Обяснѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е пояснен, разяснен. ***Обяснявам** правила.*

Обяснѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който лесно може да бъде обяснен. *Възторгът ти от величието на Витоша [...] ми е **обясним**.* (Ив. Вазов, Писма на Иван Вазов до Евгения Марс)

ОВОЩА̀РСКИ || ОВО̀ЩЕН

Овоща̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до овощар (лице, което се

занимава с отглеждане на плодни дръвчета). *Клонки от дървета и храсти се режат с* ***овощарска*** *ножица или остро ножче.* (Д. Воденичаров и др., Екскурзии по ботаника)

Овощен, -щна, -щно, *мн.* -щни, *прил.* Който се отнася до овошки (градинско дърво, което ражда плодове, например ябълка, круша, слива, череша и др.). *Големият двор и къщата се затулваха от една хубава, грижливо гледана* ***овощна*** *градина.* (Ем. Манов, Ден се ражда)

ОГОЛВАМ || ОГОЛЯВАМ

Оголвам, -аш, *несв.;* **оголя**, -иш, *мин. св.* оголих, *св., прех.* **1.** Събличам цялото тяло или част от него. **Оголвам** *ръката си за инжекция.* **2.** Отстранявам това, което покрива, закрива нещо, и го оставям голо; откривам. **3.** Обезлесявам. **4.** *Прен.* Отнемам някому цялото състояние (имот и пари) и го оставям без нищо; ограбвам, обирам. ***Оголихте*** *и почернихте народа, това ви е управлението!* (Г. Караславов, Обикновени хора)

Оголявам, -аш, *несв.;* **оголея**, -ееш, *мин. св.* оголях, *прич. мин. действ.* оголял, -а, -о, *мн.* оголели, *св., непрех.* **1.** Оставам с недостатъчно, износено, изпокъсано облекло. *Мъжът ти е* ***оголял*** *— няма риза на гърба си!* (К. Петканов, Старото време) **2.** Лишавам се от растителност, листа, косми и под. *Ти побеляваш, а моята глава* ***оголява*** *— каза фамилиарно Борис.* (Ем. Станев, Иван Кондарев) **3.** *Прен.* Напълно се разорявам, ставам беден, обеднявам, осиромашавам. *Разпродадохме каквото ни беше останало,* ***оголяхме*** *и обосяхме.*

△ оголване || оголяване

ОГРЕБВАМ || ОТГРЕБВАМ

Огребвам, -аш, *несв.;* **огреба**, -еш, *мин. св.* огребах, *св., прех.* С гребане обирам всичко; изгребвам. *Да ми направиш една каца да събира триста оки извара, само че да мога да я* ***огребвам****, като се наведа, с пръсти.* (Н. Хайтов, Изпит)

Отгребвам, -аш, *несв.;* **отгреба**, -еш, *мин. св.* отгребах, *св., прех.* С гребане вземам, отделям част от нещо. *Хайверът беше в стъклен буркан и той* ***отгреба*** *с дървената лъжица колкото му бе нужно.* (П. Вежинов, Далече от бреговете)

△ огребване || отгребване

ОГРИЗВАМ || ОТГРИЗВАМ

Огризвам, -аш, *несв.;* **огриза**, -еш, *мин. св.* огризах, *св., прех.* **1.** Гриза по повърхността на нещо. *Костов бе забравил искрено за гръцките деца, които* ***огризваха*** *захвърлените в сметта динени кори, и се извини на два пъти за скромността на вечерята.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** С гризане дояждам нещо, изгризвам, оглозгвам. *Аз виждам как вашите деца* ***огризват*** *малки царевични коматчета хляб с по една главичка лучец.* (Ал. Спасов, Спомени)

Отгризвам, -аш, *несв.;* **отгриза**, -еш, *мин. св.* отгризах, *св., прех.* Отхапвам, откъсвам част от нещо с гризане. *Мулетата неуморно ситнеха по каменливите пътеки, пътем си* ***отгризваха*** *трева или шума и бързаха.* (Х. Русев, Под земята)

△ огризване || отгризване

ОДИРАМ || ОТДИРАМ

Одирам, -аш, *несв.;* **одера**, -еш, *мин. св.* одрах, *св., прех.* Дера докрай. *Той залагаше клюсите тайно,* ***одираше*** *животните и кожите продаваше скъпо.* (Ст. Ц. Даскалов, Селски души) || Ожулвам, одрасквам кожата на ръка, крак и др. ***Одирам*** *ръцете си из храсталаците.*

Отдирам, -аш, *несв.;* **отдера**, -еш, *мин. св.* отдрах, *св., прех.* Отделям, откъсвам нещо с дране. ***Отдрах*** *едно парче плат от роклята си и превързах кървящата*

рана.

△ одѝране || отдѝране

ОДУ̀МВАМ || ОТДУ̀МВАМ

Оду̀мвам, -аш, *несв.;* **оду̀мам**, -аш *мин. св.* оду̀мах, *св., прех.* Приказвам за някого лоши неща в негово отсъствие, зад гърба му; злословя за някого. *Одумвам съседите си.* || Говоря много дълго за нещо, като давам една или друга преценка за него. *От съседните къщи вече надничаха любопитни съседи и* ***одумваха*** *нещо.* (Г. Караславов, Обикновени хора)

Отду̀мвам, -аш, *несв.;* **отду̀мам**, -аш, *мин. св.* отду̀мах, *св., прех. Диал.* **1.** Отговарям, продумвам. *Дори баща си, на когото думица не беше* ***отдумвала****, тя укори меко и галено, задето беше влязъл в гостната с мръсни калеври.* (Г. Караславов, Обикновени хора) **2.** Отбранявам някого от нападки; защищавам. *Защо я е женила майка ѝ? — Ех, малка я зехме, како Панчовице — мъчеше се стрина Венковица да* ***отдума*** *невестата.* (Т. Г. Влайков, Стрина Венковица и снаха ѝ)

△ оду̀мване || отду̀мване

ОДЯ̀ЛВАМ || ОТДЯ̀ЛВАМ

Одя̀лвам, -аш, *несв.;* **одя̀лам**, -аш, *мин. св.* одя̀лах, *св., прех.* С дялане правя нещо да стане гладко; оглаждам, издялвам. *Изтича под навеса, дето Сълпията* ***одялваше*** *една оралица.* (Г. Караславов, Съвет)

Отдя̀лвам, -аш, *несв.;* **отдя̀лам**, -аш, *мин. св.* отдя̀лах, *св., прех.* С дялане отрязвам, отсичам част от дърво, камък и под. ***Отдяла*** *от скалата голямо парче.*

△ одя̀лване || отдя̀лване

ОЖИВЯ̀ВАМ[1, 2] || ОТЖЍВЯВАМ

Оживя̀вам[1], -аш, *несв.;* **оживѐя**, -ѐеш, *мин. св.* оживя̀х, *прич. мин. действ.* оживя̀л, -а, -о, *мн.* оживѐли, *св., непрех.* **1.** Ставам жив или се възвръщам към живот; възкръсвам, съживявам се. *Младата невеста* ***оживява*** *и изпълва с радост бащината ми къща.* (Т. Г. Влайков, Преживяното) || *Прен.* Възниквам, зараждам се. *Чувство на самотност* ***оживява*** *дълбоко в душата.* **2.** Оставам жив след тежка болест или след голяма опасност, премеждие, злополука и др.; оцелявам. *Илийца е умряла отдавна. Но полуумрялото дете* ***оживя*** *и сега е здрав левент.* (Ив. Вазов, Една българка) **3.** *Прен.* Ставам като жив, изглеждам като жив, изпъквам живо, ярко. *Войниците пееха с душа. Може би в сърцето на всеки от тях* ***оживяваше*** *споменът за някаква рекичка, за чудна вечер.* (К. Кръстев, Катастрофа) **4.** *Рядко.* Оживявам се. *Полето изведнъж* ***оживява*** *от викове, смях и шум.* (А. Гуляшки, МТ станция)

Оживя̀вам[2], -аш, *несв.;* **оживя̀**, -ѝш, *мин. св.* оживѝх, *св., прех.* **1.** *Рядко.* Правя да стане жив или възвръщам към живот; съживявам. *Цветята гледам* ***оживява*** */ нощната росна хладина.* (П. Р. Славейков, Смесна китка) **2.** Правя нещо да стане по-живо, изпълвам с живот, дейност. *Костенченки със своите шеги и смехове* ***оживяваха*** *шосето.* (Н. Попфилипов, Забравени реалисти) || Правя някого пълен с живот, изпълвам с бодрост, създавам повишено настроение. *Мисълта за приближаващата ваканция и празниците* ***оживяваше*** *всички.* || Правя нещо да стане оживено, по-изразително, одухотворено. *В сивите ѝ, малко помътени очи свети издълбоко някаква искра, която ги* ***оживява*** *и сгрява.* (Т. Г. Влайков, Стрина Радовица са вълнува)

Отживя̀вам, -аш, *несв.;* **отживѐя**, -ѐеш, *мин. св.* отживя̀х, *прич. мин. действ.* отживя̀л, -а, -о, *мн.* отживѐли, *св., прех.* За обичай, възглед и под. — остарявам, ставам чужд на съвременността. *Не бях напълно сигурен дали бъдещият мъж на Лилето щеше да хармонира на нейния твърде висок ръст, но решихме, че тия*

*неща **отживяха** вече времето си.* (Л. Станев, Поглед от хълма)

△ оживя̀ване || отжѝвяване

ОЖỲЛВАМ || УЖЍЛВАМ

Ожỳлвам, -аш, *несв.;* **ожỳля**, -иш, *мин. св.* ожỳлих, *св., прех.* Претривам, обелвам с жулене, обикновено кожа; охлузвам. *Ожулвам дланите си.* || Изтривам от дълга употреба. *Той се спъваше из камъните и **ожули** черния лак на обувките си.* (Ст. Сивриев, Петко войвода)

Ужѝлвам, -аш, *несв.;* **ужѝля**, -иш, *мин. св.* ужѝлих, *св., прех.* **1.** За насекомо, което има жило или хобот — бодвам, ухапвам. *Лакомо се нахвърлих на меда. Но изведнъж пчела **ужили** езика ми.* (Мл. Исаев, Незабравимото) **2.** За коприва — опарвам. *Иван се изчерви, като че ли го **ужилиха** с коприва.* (Г. Караславов, Татул) **3.** *Прен.* Болезнено засягам някого с думи или действия, жегвам. *При всеки удобен случай го **ужилваме** с подигравки: философът в облаците.* (Бл. Димитрова, Лавина)

△ ожỳлване || ужѝлване

ОЗВУЧА̀ВАМ || ОТЗВУЧА̀ВАМ

Озвуча̀вам, -аш, *несв.;* **озвуча̀**, -иш, *мин. св.* озвучѝх, *св., прех.* **1.** Снабдявам с апаратура, която приема звукове (музика и говор) и ги предава на разстояние. *Залата е добре **озвучена**.* **2.** Правя филм да стане звуков, да е с говор и музика. *След снимането филмът бе **озвучен**.* || Подбирам съпровод от подходяща музика към изпълнението на пиеса, театрална постановка.

Отзвуча̀вам, -аш, *несв.;* **отзвуча̀**, -ѝш, *мин. св.* отзвуча̀х, *св. непрех.* **1.** Преставам да звуча; замлъквам, смълчавам се. || Преминавам, отминавам. ***Отзвучаха** битките, дните на героизъм.* **2.** Препредавам звук. *Конгресът вече денонощно заседаваше / и **отзвучаваха** антените в света.* (Е. Багряна, Пет звезди) **3.** Отеквам. *Партизаните също спряха стрелбата с пушките и това им позволи да чуят високи болезнени стонове, които като ехо **отзвучаваха**.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

△ озвуча̀ване || отзвуча̀ване

ОЗОВА̀ВАМ СЕ || ОТЗОВА̀ВАМ СЕ

Озова̀вам се. -аш се, *несв.;* **озова̀ се**, -ѐш се, *мин. св.* озова̀х се, *св., непрех.* Идвам, достигам, попадам, намирам се някъде. *Той мина покрай масите, поздрави насам-натам и **се озова** при компанията.* (Г. Райчев, Златният ключ)

Отзова̀вам се, -аш, се, *несв.;* **отзова̀ се**, -ѐш се, *мин. св.* отзова̀х се, *св., непрех.* **1.** Отговарям на зова, вика, повика на някого с висок глас; обаждам се. *Хо-хо! — викат някъде далеч, хо-хо! — **отзовават се** други.* (Й. Йовков, Жетварят) **2.** *Прен.* Намирам отзвук, отклик, отглас. *На призива **се отзоваха** всички трудещи се.* **3.** *Прен.* Проявявам отзивчивост, съчувствие към някого. *Топузов беше търпелив слушател и милостивото му сърце **се отзоваваше** съчувствено на всяка чужда болка.* (Й. Йовков, Песента на колелетата) || Идвам на помощ, помагам на някого. ***Отзовавам се** на молбите на болния.* **4.** Съгласявам се да изпълня нещо или да отида някъде. ***Отзовавам се** на поканата.* **5.** Изказвам се върху нещо или за някого. *В едно кафене бяха похвалили поемата му, а богатият българин Х. беше го попитал, де може да си купи творението му, за което **се отзова** много ласкаво.* (Ив. Вазов, Немили-недраги)

△ озова̀ване || отзова̀ване

ОКА̀ЗВАМ || УКА̀ЗВАМ

Ока̀звам, -аш, *несв.*, **окажа̀**, -еш, *мин. св.* ока̀зах, *св., прех.* **1.** Показвам, проя-

вявам. *Оказвам внимание.* 2. В *съчет.* с някои съществителни означава действие със значението на съществителното, например оказвам влияние = влияя, оказвам помощ = помагам.

Указвам, -аш, *несв.;* **укàжа**, -еш, *мин. св.* укàзах, *св., прех.* (от рус. указывать). Посочвам, показвам. *Спектралните линии* ***указват*** *присъствието и на друг, непознат нам елемент — нубилий.* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. III)

Δ окàзване || укàзване

ОКИСЛЙТЕЛ || ОТКИСЛЙТЕЛ

Окислйтел, -ят, -я, *мн. -и, м. Хим.* Вещество, което може да окислява (да се съединява с химични елементи и да образува окис). *Някои окиси се употребяват като* ***окислители****, други — като бои.* (Хим. VII кл.)

Откислйтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м. Хим.* Вещество, което служи за откисляване (да отнема кислород от някои съединения). *Водородът има химично свойство да отнема кислорода от неговите съединения и затова се нарича* ***откислител.*** (Хим. VII кл.)

Δ окислйтелен || откислйтелен, окислйтелно || откислйтелно, окислявам || откислявам, окисляване || откисляване

ОКОПÀВАМ || ОТКОПÀВАМ

Окопàвам, -аш, *несв.;* **окопàя**, -àеш, *мин. св.* окопàх, *св., прех.* С копаене натрупвам пръст около растение, като заравям по-дълбоко корените му. ***Окопавам*** *царевица.*

Откопàвам, -аш, *несв.;* **откопàя**, -àеш, *мин. св.* откопàх, *св., прех.* С копаене разравям, изваждам от земята нещо заровено; изравям. *Привел се* [...] *и дълбае ли, дълбае. — Имане ли закопава или имане* ***откопава****?* (О. Василев, Житие-битие)

Δ окопàване || откопàване

ОКУЛЙСТ || ОКУЛТЙСТ

Окулйст *м.* (от лат. oculus 'око'). *Мед.* Лекар специалист по очни болести; офталмолог, очен лекар. *Известен* ***окулист.***

Окултйст *м.* (от лат. occultus 'таен, скрит'). *Спец.* Лице, което се занимава с окултизъм (мистическо учение за тайнствените сили в природата, които не могат да бъдат обяснени по научен път или чрез опити и били уж достъпни само за избрани люде). *Пияните глави на фашистите обезумяват. Намира се дори между тях и* ***окултист****, който по поведението на „светия дух" настоява за кървава жертва.* (Ст. Станчев, На раздумка)

ОМАЛЯВАМ || ОТМАЛЯВАМ

Отмалявам, -аш, *несв.;* **омалèя**, -èеш, *мин. св.* омалях, *прич. мин. действ.* омалял, -а, -о, *мн.* омалèли, *св., непрех.* За дрехи, обувки — ставам малък, не съответствувам вече на размерите на тялото, по-малък съм. *Роклите ми* ***омаляха.***

Отмалявам, -аш, *несв.;* **отмалèя**, -èеш, *мин. св.* отмалях, *прич. мин. действ.* отмалял, -а, -о, *мн.* отмалèли, *св., непрех.* Изгубвам сили, отпадам — от болест, умора, силно преживяване и пр. *Раменете ми* ***отмалявàт*** *от работа.*

Δ омаляване || отмаляване

ОМАЛЯВАМ || УМАЛЯВАМ

Омалявам (вж. ***омалявам*** || ***отмалявам***).

Умалявам, -аш, *несв.;* умалй, -иш, *мин. св.* умалйх, *св., прех.* Правя нещо да стане по-малко; намалявам. *Формата на стъклото е или изпъкнала, или вдлъбната — вдлъбнатото* ***умалява*** *предметите, а изпъкналото ги увеличава.* (М. Калин-

ков, Галилео Галилей)

△ омаля̀ване || умаля̀ване

ОПА̀ДАМ || ОТПА̀ДАМ || УПА̀ДАМ

Опа̀дам, опа̀двам, -аш, *несв.;* **опа̀дам**, -аш, *мин. св.* опа̀дах, *св., непрех.* За листа, цвят, коса и под. — падам напълно; окапвам. *Цветовете на ябълката увяхнаха и* ***опадаха.***

Отпа̀дам, -аш, *несв.;* ***отпа̀дна***, -еш, *мин. св.* отпа̀днах, *св., непрех.* **1.** Постепенно губя физически сили; отслабвам. *Напоследък той често* ***отпадаше****, без да бе боледувал.* (К. Петканов, Дамяновата челяд) || *Прен.* Постепенно губя бодрост; душевни сили. ***Отпадам*** *духом.* **2.** Преставам да съм в състава на нещо. *Двама души* ***отпаднаха*** *от бригадата му, а да им се намерят заместници не беше лесно.* (А. Гуляшки, Село Ведрово)

Упа̀дам, -аш, *несв.;* **упа̀дна**, -еш, *мин. св.* упа̀дах, *св. непрех.* Отивам към по-лошо състояние; западам. *След идването на турците светогорските манастири значително* ***упадат.*** (Б. Пенев, Начало на Бълг. възраждане)

△ опа̀дане || отпа̀дане || упа̀дане

ОПОЗИЦИО̀НЕН || ОПОЗИЦИОНЀРСКИ

Опозицио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до опозиция (противопоставяне срещу възгледи, становища, решения; партия или група партии в буржоазното общество, които се противопоставят на управляващата партия или на група партии). ***Опозиционните*** *водачи се ориентираха към съзаклятия за насилствено събаряне на народната власт с помощта на външна намеса.* (Г. Димитров, Политически отчет на ЦК на БКП(к) пред V конгрес на партията)

Опозиционѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до опозиционер (лице от опозицията). ***Опозиционерски*** *настроения.*

ОПРА̀ВЕН || ОТПРА̀ВЕН

Опра̀вен, -а, -о, *мн.* и. *Прич. мин. страд.* от оправя като *прил.* Който има вече здрав вид, напълнял е, поправил се е. *Пациентът е* ***оправен*** *след курортно лечение.*

Отпра̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от рус. отправить). От който се започва, тръгва, заминава; изходен. ***Отправна*** *точка.*

ОПРЕДЕЛЀН || ОПРЕДЕЛЍМ

Определѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от определя като *прил.* **1.** Който е точно установен, предварително посочен. *Три неща има, които могат да се познаят само в* ***определено*** *време: героят в сражение, мъдрият в гняв и приятелят в нужда.* (М. Арнаудов, Гьоте, човек, поет, мислител) **2.** Който е ясен, отчетлив, който не дава повод за съмнение, колебание. ***Определен*** *смисъл.* || Който е добил своя форма, свой образ. *По-нататък вече всякакви* ***по-определени*** *очертания липсваха и всичко се сливаше в една мъглява дрезгавина.* (Й. Йовков, Трета смяна) **3.** Който е предназначен за нещо. *Те си имат* ***определени*** *часове за работа, за почивка, за четене на вестници и разходка.* (О. Василев, Житие-битие)

Определѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде определян. *Трудно* ***определима*** *граница.*

ОПУ̀СКАМ || ОТПУ̀СКАМ

Опу̀скам и опу̀щам, -аш, *несв.;* **опу̀сна**, -еш, *мин. св.* опу̀снах, *прич. мин. страд.* опу̀снат, *св., прех.* Изпускам. *През лятото детето* ***опусна*** *веднъж кравите в чужда нива.* (Ил. Волен, Между два свята)

Отпу̀скам и отпу̀щам, -аш, *несв.;* **отпу̀сна**, -еш, *мин. св.* отпу̀снах, *прич. мин. страд.* отпуснат, *св., прех.* **1.** Преставам да държа, пускам нещо или някого. ***Отпускам** поводите на коня.* || Оставям свободно да лежи нещо върху друго. *Болният **отпусна** безпомощно ръка върху завивката.* **2.** Оставям да увисне, да се наведе, да клюмне, спускам надолу. *Ту **отпускаше*** [птицата] *ястребовите си крила, ту разтваряше жълтата си, голяма уста.* (Ем. Станев, Януарско гнездо) **3.** За нещо изопнато, стегнато — оставям свободно, разпускам, разхлабвам. *Докато те говореха, Людмил, седнал до боцмана на най-задния ред, непрекъснато пристягаше и **отпускаше** червената кърпа около врата си.* (П. Льочев, Песента на белите платна) || За тяло, мускули — държа свободно. || Отслабвам, правя да отслабне нещо. **4.** *Рядко.* Пускам на свобода; освобождавам. *Герчо включва на скорост, **отпуска** амбреажа, но колата не тръгва.* (Н. Широв — Тарас, Смешно и горчиво) **5.** Наддавам, продължавам, разширявам. ***Отпускам** палтото си.* **6.** Предоставям някому материални средства за използуване. *Всяка година* [общината] ***отпускаше** по една стипендия за учене в гимназията.* (П. Спасов, Хлябът на хората) **7.** Оставям свободно да се прояви. ***Отпускам** волята си.* **8.** Оставям, пускам да порасне. ***Отпуснал** е гуша.*

△ опу̀скане || отпу̀скане

ОПУЩЀНИЕ || ОТПУЩЀНИЕ

Опущѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Неволно пропускане на нещо; пропускане, пропуск. *Сега нашите партийни ръководители са онези, които ще носят главната отговорност за всички недостатъци, **опущения** и грешки.* (Г. Димитров, Политически отчет на ЦК на БКП(к) пред V конгрес на партията) **2.** Допускане на грешки в работата. *Покрай тези успехи в счетоводството има и сериозни слабости, груби **опущения** и нарушения.* (РД)

Отпущѐние, *мн.* -я, *ср. Църк.* Опрощаване на грешките и греховете на някого; опрощение, опростяване. ***Отпущение** на греховете си да не получи, светлина да не види!* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

ОРГАНИЗА̀ТОРСКИ || ОРГАНИЗАЦИО̀НЕН

Организа̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до организатор (лице, организиращо нещо; лице с организаторски способности). *Васил Левски притежава изключителни **организаторски** способности.* (РД)

Организацио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до организация (доброволно обединение от лица, обществени групи или държави, свързани с обща програма, общи задачи и цели, организиране; съвкупност от физиологични и психични свойства на даден организъм, съчетан в стройна система). *На тая конференция ние трябва да обсъдим някои **организационни** въпроси на партизанския ни отряд.* (К. Калчев, Живите помнят)

О̀РДЕН[1, 2] || О̀РДЕР

О̀рден[1] *м.* (от лат. ordo 'ред, разред' през нем. Orden). Почетен отличителен знак за награждаване за високи военни, граждански, обществени и трудови заслуги с форма на звезда, кръст, многоъгълник и под. ***Орден** на труда.*

О̀рден[2] *м.* (от лат. ordo 'ред, разред'). *Истор.* Средновековна монашеска организация на католическата църква с определен устав, която е служела за опора на папството. ***Орден** на доминиканците.* || Средновековна монашеско-рицарска организация, която е служела на завоевателните цели на феодалите и на папата. ***Орден** на кръстоносците.*

О̀рдер *м.* (от лат. ordo 'ред, разред' през нем. Order). **1.** *Банк.* Документ, с който се внасят или изтеглят от банката парични средства. *Аз подписах **ордер** да*

ми се върнат неправилно взетите пари. (ВН) **2.** *Архит.* Един от основните видове архитектурни конструкции, който се отличава с целесъобразно и естетическо съчетаване на отвесни и хоризонтални елементи; ред.

ОРИЕНТА̀ЛЕЦ || ОРИЕНТАЛЍСТ

Ориента̀лец, *мн.* -лци, *м.* (от лат. orientalis 'източен'). Лице от местното население на Ориента (страните, които се намират в Азия и Североизточна Африка; Изток). *От няколкото думи, които си размениха черният господин и момичето, се видя, че то е чистокръвна французойка, а той* ***ориенталец.*** (Д. Калфов, Жан Самарѐ)

Ориенталѝст *м.* (от лат. през фр. orientaliste). Специалист по ориенталистика (наука, която се занимава с езиците и културата на народите от Азия и Североизточна Африка). *Обществото, в което е попаднал Мендел, не било чак толкова лошо. Напротив, тук е имало филолог,* ***ориенталист,*** *литературовед, ботаник.* (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността)

△ ориента̀лка || ориенталѝстка, ориента̀лски || ориенталѝстки

ОРНАМЕНТА̀ЦИЯ || ОРНАМЀНТИКА

Орнамента̀ция *ж.* (от лат. ornamentum 'украшение'). В *знач.* на: Украсяване с орнаменти (рисувани или скулптурни художествени украшения, които се състоят обикновено от геометрични фигури или от стилизирани елементи от изображения на животни или растения). *Добрите къщовници подновяваха стените си, като [...] долната им част теглеха с ивица жълта глина, способ на* ***орнаментация,*** *запазена и сега из българско.* (Ив. Вазов, Цончовата мъст)

Орнамѐнтика *ж.* (от лат. ornamentum 'украшение'). Съвкупност от орнаментни елементи в произведение на изобразителното изкуство или архитектурата. *Претрупана* ***орнаментика.***

ОРОГЕНЀЗА || ОРТОГЕНЀЗА

Ортогенѐза, *мн.* няма, *ж.* (от гр. orthós 'прав' + génesis 'произход'). *Биол.* Образуване на планини, т. е. движение на земната кора и процесите, които предизвикват образуването на планините. *Планинообразуването (****орогенезата****) е един сравнително краткотраен процес, който е причинявал дълбоки и почти внезапни скокообразни изменения.* (Геол. IX кл.)

Ортогенѐза, *мн.* няма, *ж.* (от гр. orthós 'прав' + génesis 'произход'). *Биол.* Идеалистическа теория за развитието на живата природа, според която еволюцията на органичните форми е предопределена и се извършва в малко направления.

ОРОГРА̀ФИЯ || ОРТОГРА̀ФИЯ

Орогра̀фия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. òros 'планина' + grápho 'пиша'). *Геогр.* Дял от физическата география, изучаващ релефа (външния вид, формата) на земната повърхност. *Той тука е от три години и казва, че познава като петте си пръсти* ***орографията*** *на тая част от Родопите и на Рила.* (Ив. Вазов, Великата Рилска пустиня)

Ортогра̀фия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. órthos 'прав' + grápho 'пиша'). Правопис. *Според старата* ***ортография*** *имаше и ятова гласна в българския език.*

△ орогра̀фски || ортогра̀фски

ОРОГРА̀ФИЯ || УРОГРА̀ФИЯ

Орогра̀фия (**вж.** ***орография*** || ***ортография***).

Урогра̀фия *ж.* (от гр. oûron 'урина' + grápho 'пиша'). *Мед.* Метод за рентге-

ново снимане на пикочната система.

ОРОЛО̀ГИЯ || УРОЛО̀ГИЯ

Ороло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. óros 'планина' + lógos 'наука'). *Геогр.* Дял от геолого-географската наука, изучаващ образуването и устройството на планините. *Студентите слушаха лекции по **орология**.*

Уроло̀гия *ж.* (от гр. oúron 'урина' + lógos 'наука'). **1.** Само *ед. Мед.* Дял от медицината, занимаващ се с болестите на пикочно-половите органи (бъбреците, жлъчката, пикочния мехур и канал, простатната жлеза и др.) *Катедра по **урология**.* || Тази наука като учебен предмет. *Часовете по **урология** са в началото на седмицата.* **2.** *Разг.* Учебник по този предмет.

ОРО̀НВАМ || УРО̀НВАМ

Оро̀нвам, -аш, *несв.;* **оро̀ня**, -иш, *мин. св.* оро̀них, *св., прех.* Отделям зърната от клас, грозд, кочан. ***Оронвам** царевица.*

Уро̀нвам, -аш, *несв.;* **уро̀ня**, -иш, *мин. св.* уро̀них, *св., прех.* (от рус. уронить). Накърнявам, намалявам. *Той* [Борис] *беше отритнал болната си жена, потискал, изнудвал и **уронвал** достойнството на стотици хора.* (Д. Димов, Тютюн)

Δ оро̀нване || уро̀нване

ОСА̀НКА || ОТСЯ̀НКА

Оса̀нка *ж. Поет.* Строен, внушителен, горд външен вид на човек или животно. *Широката бяла хавлия внасяше в **осанката** ѝ нещо римско.* (Л. Михайлова, Грижи)

Отся̀нка, *мн.* отсѐнки, *ж.* **1.** Разновидност на един и същ цвят в зависимост от различната сила на тона; нюанс. *Тъмнее просторът* [...], *в **отсенки** безбройни безкрайната шир се прелива.* (Д. Бояджиев, Край брега) **2.** *Прен.* Едва доловима особеност или различие в проявата или характеристиката на нещо. *Преводачът трябва да се стреми да дава и идейното съдържание на оригинала в цялото богатство на неговите **отсенки**.* (Н. Лилиев, Статии. Спомени)

ОСТА̀ВАМ || ОСТА̀ВЯМ

Оста̀вам, -еш, *несв.;* **оста̀на**, -еш, *мин. св.* оста̀нах, *св., непрех.* **1.** Задържам се, стоя на мястото, където съм бил, не отивам другаде. ***Оставам** си вкъщи.* || Продължавам да стоя, да се намирам, да се задържам някъде; престоявам. || Почвам да живея, да пребивавам при някого. || За предмет — който не е взет от някъде. ***Оставаха** също и много куфари с елегантни дрехи, които не можеха да се отнесат с колата.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** Намирам се на мястото, през което е минал някой или откъдето се е отдалечил. *Цялото хълмисто поле, което **оставаше** зад Еньо, светеше обилно от слънцето.* (Елин Пелин, Земя) **3.** Продължавам да съществувам; запазвам се, не изчезвам. **4.** Ставам, оказвам се някакъв или изпадам в някакво състояние, положение. *Еньо разпродаде всичко и **остана** последен сиромах.* (Елин Пелин, Земя) || Продължавам да съм, да бъда някакъв или да се намирам в някакво състояние, положение. ***Оставам** жив и здрав.* || *Диал.* Съм, бъда (обикновено при поздрави или клетви). ***Остани** със здраве!* **5.** С *предл.* без. Лишавам се от нещо, бивам лишен от нещо. *Бръчков* [...] ***остана** из един път без средства.* (Ив. Вазов, Немили-недраги) **6.** Който е завещан, предаден като наследство. *Тия дрехи бяха **останали*** [на Султана] *от дядо ѝ.* (Д. Талев, Железният светилник) **7.** Който е налице след изразходване, използуване на известна част, на известно количество или след смърт и др. под. *Продавачът дължеше на Еньо голяма сума. Сега искаше да се наплати и да му **остане** нещо.* (Елин Пелин, Земя) || Само *3 л.* Обикновено за време — намирам се, налице съм

в известно количество, до някакъв предел, до настъпването на ново положение. ***Останаха** още десетина минути до тръгването на трена.* (Ал. Константинов, Бай Ганьо) **8.** Не преминавам в по-горен клас. **9.** Който е предоставен на някого. *Сумата **остана** на негово разположение.*

Оставям, -аш, *несв.;* **оставя**, -иш, *мин. св.* оставих, *св., прех.* **1.** Поставям, турям, слагам нещо, което държа. *Бързо **остави** брадвата зад хамбара, гдето беше скрит Краличът.* (Ив. Вазов, Под игото) || Поставям нещо настрана, защото преставам да си служа с него. *Копачите **оставиха** мотиките и седнаха да починат.* || Не вземам нещо със себе си. *Дигна си* [Бай Ганьо] *дисагите, без да чува увещанията на стопанина да ги **остави** у дома му.* (Ал. Константинов, Бай Ганьо) **2.** Накарвам някого да остане, да се намира някъде за известно време. *Когато Стотелов го извика и му съобщи, че го **оставя** на кораба, Митруш се свъси.* (Д. Добревски, Бунтът на крайцера „Надежда") **3.** Отдалечавам се от някъде, напускам някакво място или се отклонявам от нещо (обикновено от път). || Отделям се от някого, разделям се с него. *Извинете, ще ви **оставя** само за една минута, каза госпожата и излезе из другите врата.* (Ал. Константинов, Бай Ганьо) **4.** Предоставям, давам някому нещо. *Султана **остави** в ръцете на Ния цялата работа.* (Д. Талев, Преспанските камбани) || Предавам в наследство, предоставям нещо като наследство, обикновено след смъртта си; завещавам. *Къщата смятам да **оставя** на дъщерята.* **5.** Запазвам нещо, обикновено за някого или с известна цел. ***Оставям** хляб за утре.* **6.** Ставам причина, правя нещо да се появи. || *Прен.* Пораждам, направям. || Запазвам известно положение или състояние. **7.** Позволявам нещо да стане или да бъде в известно положение. || Не възпирам, пускам някого някъде. *А бе, Еньо, я ни **остави** да си вървим.* (Елин Пелин, Земя) **8.** Преставам да имам връзки; изоставям, напускам. ***Оставям** жена си.* **9.** Преставам да се грижа за някого; пренебрегвам, забравям. **10.** Преставам, спирам, прекратявам да върша нещо, да се занимавам с нещо; изоставям, зарязвам. ***Остави** таз песен любовна, / не вливай ми в сърце отрова.* (Хр. Ботев, До моето първо либе) **11.** Не закачам, не безпокоя никого. ***Остави** ме на спокойствие!* **12.** Отлагам. **13.** С *предл.* без. Лишавам от нещо. ***Оставям** го без наследство.* **14.** Отказвам се от нещо, лишавам се от нещо. **15.** В отрицателни изречения (не) пропускам, отминавам. *Полог не **оставя** непретърсен!* **16.** Не режа, не бръсна коса, брада и др., за да растат свободно. ***Оставил** си мустаци.* **17.** *Диал.* Отстранявам някого от нещо, правя някой да не върши нещо. *Ако не ме пуснат, да **оставиш** Тоня от училище да помага.* (Г. Караславов, Косач)

△ оставане || оставяне

ОСЪЖДАМ || ОТСЪЖДАМ

Осъждам, -аш, *несв.;* **осъдя**, -иш, *мин. св.* осъдих, *св., прех.* **1.** Издавам присъда въз основа на доказана в съд вина. *Ала в съда / не потупват по рамото, / а го **осъждат** на смърт.* (Н. Й. Вапцаров, Песен за човека) **2.** Изразявам открито неодобрението, възмущението си от постъпките, поведението на някого; порицавам, не одобрявам. ***Осъждам** войнолюбива политика.* **3.** Отреждам някому нещо като неизбежна участ, наказание; обричам. *Какъв грях непростим, о богове, / аз сторил съм, че на вечни мъки / небето ме от първий ден **осъди**?* (К. Христов, Приближени хоризонти)

Отсъждам, -аш, *несв.;* **отсъдя**, -иш, *мин. св.* отсъдих, *св., прех.* В *знач.* на: **1.** Решавам, определям. *Образованото момиче ще може по-право да съди и **отсъжда** съдбата си и не ще става така лесно плячка на случайности.* (Ас. Златаров, Избр. съч. Т. II) **2.** Произнасям се, заключавам. *Председателят **отсъжда** като Соломон: да се раздели* [земята] *по равно между двете села!* (Н. Стефанова, Романтично пътешествие)

△ осъждане || отсъждане

ОСЪЩЕСТВЀН || ОСЪЩЕСТВЍМ

Осъществѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от осъществя като *прил.* Който е станал действителен. ***Осъществени** мечти.*

Осъществѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да стане действителност, да се осъществи. ***Осъществим** план.*

ОТДЀЛЕН, ОТДЕЛЀН || ОТДЕЛЍМ

Отдѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който не е съединен с друго, еднородно нещо, който не е част от цяло; самостоятелен, особен. *Те преминаха покрай тезгяха и се изгубиха в **отделната** стаичка.* (Й. Йовков, Жетварят) **2.** Обикновено *мн.* За звук, глас и под. — откъслечен, единичен. *И песента им се едвам-едвам дочува, / **отделни** думи сал „Свобода!" и „На бой"!* (П. П. Славейков, Кървава песен) **3.** Един от редица еднородни. *През нощта на **отделни** места ще превали сняг.* **4.** *Прен.* Който не е свързан с това, за което става дума в момента; друг, различен. *Ти остави момичето. То е **отделен** въпрос.* (П. Спасов, Хлябът на хората) **5.** *Диал.* Който има сила да разделя; разделѐн. *Билки **отделни**, омразни.*

Отделѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от отделя като *прил.* Който е откъснат, изолиран, обособен от някакво цяло, от което е съставна част. ***Отделената** незасята площ в двора служи за игрище.*

Отделѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде отделѐн. *Кората на портокала е **отделима** от месестата му част.*

ОТЍЧАМ || УТЍЧАМ

Отѝчам, -аш, *несв.;* **отекà**, отечѐш, *мин. св.* отѐкох, отѐче, *прич. мин. действ.* отѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св., непрех.* За наранено, възпалено място — подувам се, изгубвам нормалните си размери и вид; подпухвам. *Той никак не обичаше да го гледат като пие, понеже в такива моменти очите му се напълваха със сълзи и цялото му лице **отичаше**.* (К. Калчев, Семейството на тъкачите)

Утѝчам, -аш, *несв.;* **утекà**, утечѐш, *мин. св.* утѐкох, утѐче, *прич. мин. действ.* утѐкъл, -кла, -кло, *мн.* -кли, *св., непрех. Диал.* Избягвам, отдалечавам се. *Ти кравите гледай, че полека-лека ще се измъкнат. Овцете няма къде да **утекат**.* (П. Здравков, Незабравимо детство)

Δ отѝчане || утѝчане

ОТКРОВЀНИЕ || ОТКРОВЀНОСТ

Откровѐние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Откриване на някаква тайна. *Думите на Карлайла днес звучат като **откровение** със своя пророчески смисъл.* (Б. Пенев, сп. Бълг. реч) **2.** Това, което открива някаква истина, което по нов начин тълкува нещо. *Мислите на автора ставаха негови* [на Масалитинов] *собствени мисли и пречупени през големия му талант, стигаха до* [...] *слушателите като **откровения**.* (Ив. Димов, Ако имах два живота)

Откровѐност, -ттà, *мн.* няма, *ж.* Искреност, прямота, чистосърдечност. *Из пътя първите зидари не могли да се стърпят да не изкажат омаята си от голямото богатство, което зазидали. Тази **откровеност** им изяла главите: избити били от преоблечените хайдути.* (П. Росен, В поле широко)

ОТСТОЙВАМ || УСТОЙВАМ

Отстоѝвам, -аш, *несв.;* **отстоѝ**, -йш, *мин. св.* отстоях, св., *прех.* Твърдо защищавам нещо. ***Отстоявам** правата си.*

Устоѝвам, -аш, *несв.;* **устоѝ**, -ойш, *мин. св.* устоях, *св., прех.* В *знач.* на: **1.** Стоя докрай. *Филмът беше лош. Едва **устоях** до края.* **2.** Не се поддавам на въздействието на сила, натиск, напор, държа се, крепя се. *Правилно построените*

*сгради **устояват** на трусове.* (ВН) **3.** Оставам твърд, не отстъпвам, не се разколебавам. ***Устоявам** на изкушение.*

△ отстойване || устойване

ОТСЯ̀ДАМ || УСЯ̀ДАМ

Отся̀дам, -аш, *несв.*; **отсѐдна**, -еш, *мин. св.* отсѐднах, *св.*, *непрех.* **1.** При пътуване — настанявам се в хотел или другаде за нощуване, кратък престой, почивка. *Пак са дошли гладници. **Отседнали** са в Димо Кехая.* (К. Петканов, Хайдути) **2.** Слизам от кон или от друго животно, което яздя. *До слога дойде и от коня чевръсто / **отседна**, и сне му товара.* (Ем. Попдимитров, Златни ниви и бойни полета)

Уся̀дам, -аш, *несв.*; **усѐдна**, -еш, *мин. св.* усѐднах, *св.*, *непрех.* Оставам да живея на едно място. *Ще полудува, пък ще **уседне** и се смири.*

△ отся̀дане || уся̀дане

ОТЧЀТЕН || ОТЧЀТНИЧЕСКИ

Отчѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Канц.* **1.** Който съдържа отчет (писмено или устно съобщение за изпълнена работа или за действие и поведение) за нещо. *Повече от 700 учители изслушаха с внимание **отчетния** доклад за резултатите от работата през изтеклата учебна година.* (ВН) **2.** На който се дава отчет за нещо. *Какво събрание сега! — намръщи се Петър. — Годишно **отчетно** събрание, бе.* (И. Петров, Нонкината любов) **3.** За период от време — за който се дава отчет. *През **отчетното** тримесечие са проведени три заседания.*

Отчѐтнически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до отчетник (служебно лице, което се занимава с отчетната работа в учреждение или предприятие). *Сега се обмисля въпросът, как да се опрости по-нататък досегашната **отчетническа** система.* (ОФ)

ОЧЕВА̀ДЕН || ОЧЕВЍДЕН

Очева̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил. Диал.* **В знач.** на: Буден, умен, отворен. ***Очевадно** дете.*

Очевѝден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е толкова ясен, убедителен, че не се нуждае от доказателства; безспорен, несъмнен. *Той слушаше с **очевидно** снизхождение ръкоплясканията на публиката.* (К. Калчев, Живите помнят)

П

ПАЛА̀НКА || ПЛА̀НКА

Пала̀нка *ж.* (от ит. palanca 'ограда от колове'). Малък град или голямо село. *Обикновено той живееше в Пловдив и често правеше заобикалки и по околните **паланки**.* (Ив. Вазов, Под игото)

Пла̀нка *ж.* (от лат. planum 'повърхност'). Гладка дървена или метална дъсчица с различно предназначение. *Прикрепям с **планка**.*

ПАЛЕОЛО̀ГИЯ || ПАЛЕОНТОЛО̀ГИЯ

Палеоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. palaiós 'древен' + lógos 'наука'). Наука за старините, за древността. *Ще се проведе конкурсен изпит по **палеология**.*

Палеонтоло̀гия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. palaiós 'древен' + on, óntos 'съществуващ' + lógos 'наука'). Наука, която изучава животните и растенията от минали

геоложки времена, която изяснява условията, причините и закономерностите на тяхната еволюция. *Палеонтологията е тясно свързана с биологията и географията.* (Енциклопедия А—Я)

△ палеоло̀г || палеонтоло̀г, палеоло̀жки || палеонтоло̀жки

ПАРАГРА̀Ф || ПАРА̀Ф

Параграф *м.* (от гр. parágraphos). 1. Малка част от текст в правилник, договор и под., който започва с нов ред, има самостоятелно съдържание и се означава със знака §; член. 2. Самият знак §.

Пара̀ф *м.* (от фр. paraphe). Съкратен подпис (или инициали), употребяван в канцеларската практика за потвърждаване съдържанието на документ. *Всеки негов подчинен, който влизаше в кабинета му да речем за подпис на писмо, за* ***параф*** *на заявление, Аспарухов го канеше да седне.* (Б. Болгар, Близнаците)

ПАРАДЍРАМ || ПАРОДЍРАМ

Парадѝрам, -аш, *несв., непрех.* (от нем. paradieren). Старая се да изпъквам с нещо пред обществото; големея се. *Парадирам със знания.*

Пародѝрам, -аш, *несв., прех.* (от гр. parodía). 1. Пиша, създавам, творя пародия (шеговито или сатирично подражание на произведение на изкуството със запазване на външната форма и тона на подражаваното произведение). *Найостроумни бяха Подвързачов, Дебелянов и Лилиев, които взаимно* ***пародираха*** *стихотворенията си.* (К. Константинов, Път през годините) 2. Осмивам, подигравам, окарикатурено представям нещо. *Актьорът умело* ***пародира*** *походката и гласа на свой известен колега.*

△ парадѝране || пародѝране

ПАРАДОКСЍЗЪМ || ПАРОКСЍЗЪМ

Парадоксѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от гр. parádoxos 'неочакван'). *Литер.* Стилна фигура, в която са свързани две взаимно изключващи се понятия. *Изразът 'ужасно красив' е* ***парадоксизъм.***

Пароксѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от гр. paroxysmós 'раздразнение'). 1. *Мед.* Внезапен, силен пристъп на остра физическа болка, болест; атака. 2. Внезапен пристъп на силна душевна възбуда и неговата външна проява; припадък. *Тя усети, че мъката ѝ стига до* ***пароксизъм.*** *После нададе слаб вик и за да потисне припадъка, захапа ръката си.* (Д. Димов, Тютюн)

ПАРАМЀТЪР || ПЕРИМЀТЪР

Парамѐтър, -ът, -а, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. parámetros). 1. *Спец.* Величина, която запазва постоянно значение само в условията на една отделна задача. 2. *Техн.* Показател, който характеризира свойствата или качествата, състоянието или положението на частите на дадена машина, уредба, механизъм и пр. *Подобрявам* ***параметрите*** *на радиоприемника.*

Перимѐтър, -ът, -а, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. perímetros). 1. *Геом.* Сбор от дължината на всичките страни на геометрична фигура; обиколка. ***Периметър*** *на правоъгълник.* 2. Определени части от местност със залежи от каменни въглища, руда и пр. *Значителна част от западните дялове* [на Витоша] *попадат в* ***периметъра*** *на мина Перник.* (П. Делирадев, Витоша) 3. *Прен.* Област на действие. *Това изобретение е с ограничени* ***периметри*** *на приложение в производството.*

ПАРАНО̀МИЯ || ПАРОНЍМИЯ

Парано̀мия *ж.* (от гр. paranomía 'беззаконие'). 1. Противоречие в законите. 2. *Мед.* Разстройство в говора, при което болният назовава предметите с други

имена.

Парони̇мия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. paronimía). *Езикозн.* **1.** Езиково явление, изразяващо се в погрешна подмяна на думи с различно значение. *Реално изявената* ***паронимия*** *обикновено има индивидуален характер, понеже зависи както от общата, така и от езиковата култура на говорещото лице.* (Р. Русинов, сп. Бълг. език) **2.** Раздел от лексикологията (дял от езикознанието, изучаващ словното богатство на езика), който разглежда паронимите (думите, близки по звуков състав, но различни по значение) в езика и обяснява явлението паронимия.

ПАРАФИНЙРАМ || ПАРАФЙРАМ

Парафинйрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от фр. paraffiner). Намазвам, напоявам с парафин (восъкоподобно вещество, устойчиво на химични въздействия). ***Парафинирам*** *марля.*

Парафйрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* *Канц.* Поставям параф (вж. ***параграф*** || ***параф***) на някакъв документ. *Цял един отдел от управлението ви събира заявки, сортира ги,* ***парафира*** *ги, преписва ги на машина.* (ВН)

△ парафинйране || парафйране

ПАРАФРА̀ЗА || ПЕРИФРА̀ЗА

Парафра̀за *ж.* (от гр. paráphrasis 'описание'). **1.** Описателно преразказване, предаване със свои думи на чужд текст, чужди мисли, мнения, изказвания и пр. **2.** *Муз.* Музикална пиеса, построена върху тема, взета от друго музикално произведение. *В творчеството на Ференц Лист намираме съвършени* ***парафрази.*** (ВН)

Перифра̀за *ж.* (от гр. periphrasis). *Литер.* Стилна фигура, при която явлението или предметът не се назовават пряко, а се изясняват чрез разкриване на техни белези. *В стиховете „А нейде животът пулсира / израства завод след завод, / бръмчат пропелери... („Родина") Н. Й. Вапцаров си служи с* ***перифраза*** *за „съветска страна, Съветски съюз, СССР", за да избегне намесата на цензурата.*

ПАРЛАМЕНТАРЙСТ || ПАРЛАМЕНТЬО̀Р

Парламентарйст *м.* (от фр. parlementariste). **1.** Привърженик на парламентаризма (буржоазно-политическа система, при която държавното ръководство се осъществява от държавен законодателен орган, изграден пълно или частично на изборни начала — парламент). **2.** Член на парламент.

Парламентьо̀р *м.* (от фр. parlamentaire). **1.** Лице, което се изпраща при противниковите войски, за да води преговори. *Вие, майор Цинцар-Маркович, ще отидете като мой* ***парламентьор*** *и ще отнесете моето съобщение в българската главна квартира.* (В. Геновска, Седем години) **2.** *Прен.* Посредник.

ПАС[1, 2] || ПАСТ

Пас[1], па̀со (от фр. je passe 'пропускам играта'). **1.** *Междум.* При игра на карти — за отказ от участие при отделно раздаване на картите. *Играта продължаваше. — Не ще и не ще! — каза Калоянов и хвърли картите си на зеленото сукно. —* ***Пас.*** (П. Незнакомов, Тунелът Суламанш) **2.** Като *същ. м.* **пас**, пасът, па̀са, *мн.* па̀сове, след *числ.* па̀са. При игра на карти — отказ от участие при отделно раздаване на карти.

Пас[2] (от англ. pass 'предавам'). *Спорт.* **1.** *Междум.* При игра на футбол и под. — сигнал за предаване на топка от един играч на друг. **2.** Като *същ. м.* **пас**, па̀сът, па̀са, мн. па̀сове, след *числ.* па̀са. При игра на футбол и под. — предаване на топка от един играч на друг.

Паст, пастта̀, *мн.* няма, *ж.* *Старин.* Устна кухина обикновено на звяр. *Точно*

*пред лицето си видя зиналата **паст** на звяра — дълг червен език и два огромни бели зъба.* (Сп. Космос)

ПАТЕНТЕН || ПАТЕНТОВАН

Патѐнтен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. patens, -entis 'открит'). Който се отнася до патент (документ, удостоверяващ изключителното право над изобретение). *Институтът за изобретения и рационализации търси за **патентната** библиотека и **патентната** информация машинни инженери, електроинженери, юристи и преводачи.* (ВН)

Патентòван, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от патентовам като *прил.* (от лат. patens, -entis 'открит'). Който е снабден с патент. ***Патентовано** откритие.* **2.** *Прен.* Същински, действителен, неподправен. *Банда от **патентовани** лъжци сквернят по вражеската радиостанция името на България.* (ОФ) **3.** *Подигр.* Който си присвоява правото да върши нещо и не оставя друг да го върши. ***Патентованите** наши патриоти, които тикаха България в лапите на Хитлер, не можеха спокойно да гледат как Людмил Стоянов и у нас, и в чужбина издига мъжествено глас срещу настъплението на мрака, срещу наближаващата война.* (ОФ)

ПАТРИОТ || ПАТРИОТАР

Патриòт *м.* (от гр. patriótes 'сънародник' през фр. patriote). Лице, което обича отечеството и народа си и е готово да се жертвува за тях; родолюбец. *Груев правеше следното разсъждение: „Делото е народно: ако са **патриоти**, те не могат да не го подкрепят."* (С. Радев, Строителите на съвременна България)

Патриотàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (от гр. patriótes 'сънародник' през фр. patriotard). *Неодобр.* Лице, което привидно, на думи се проявява като патриот; лицемерен родолюбец. *Централен образ във фейлетона „Разни хора, разни идеали" от Ал. Константинов е великобългарският **патриотар**, който мечтае да стане управител на Солунската митница и да натрупа пари.*

ПАТРОНАЖ || ПАТРОНТАШ

Патронàж *м.* (от фр. patronage). **1.** Покровителство. *Ти вършеше само парадни постъпки, откупваше предмети от благотворителния базар под височайшия **патронаж** на царицата.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** *Мед.* Форма на работа в лечебно-профилактичните заведения, при която здравен работник посещава по домовете известни групи от населението (деца, жени, някои болни), за да подпомогне повишаването на здравната им култура, установяването на хигиенни навици и др. *В участъковата поликлиника **патронажът** е утвърдена форма на обслужване.*

Патрондàш 'патронташ' *м.* (от нем. Patrontasche). Специален пояс или презрамка с места за слагане и носене на патрони. *Цяла мрежа каиши кръстосват гърдите му* [на Яне Сандански]: ***патронташи**, голям револвер, светла кама и широк ятаган.* (П. К. Яворов, Хайдушки копнения)

ПЕНСИОНЕН || ПЕНСИОНЕРСКИ

Пенсиòнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който се отнася до пенсия (пари за издръжка, които едно лице получава периодично поради навършване на определения от закона срок за трудов стаж, поради нетрудоспособност или инвалидност). ***Пенсионен** фонд.*

Пенсионѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до пенсионер (лице, което получава пенсия). ***Пенсионерско** кафене.*

ПЕРГАМЕНТЕН || ПЕРМАНЕНТЕН

Пергамѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от собств.). Който се отнася до

пергамент (в древността и средновековието — специално обработена кожа за писане, полупрозрачна, плътна хартия). *Картата бе нарисувана с туш на **пергаментна** хартия.* (М. Марчевски, Тайнствените светлини)

Перманѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. permanens, -entis). Постоянен, непрекъснат. ***Перманентна** сесия.*

ПЕРИКА̀РДИЙ || ПЕРИКАРДЍТ

Перика̀рдий, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (от гр. peri 'около' + kardia 'сърце'). *Анат.* Външната обвивка на сърдечна торбичка. *Възпаление на **перикардия**.*

Перикардѝт, -ът, -а, *мн.* няма, *м.* (от гр. perikarditis). *Мед.* Възпаление на външната обвивка на сърдечната торбичка, на перикардия. *Страдам от **перикардит**.*

△ перикардиен || перикардитен

ПЕРО̀Н || ПИРО̀Н

Перо̀н *м.* (от фр. perron). Площадка за пътници в железопътна гара или станция, пред която спира влакът. *Към девет и половина се намерихме с Денчо на гарата и нетърпеливо се заразхождахме по **перона** в очакване на влака.* (Г. Белев, Патилата на едно момче)

Пиро̀н *м.* (от гр. peróne). *Разг.* Гвоздей. *Забивам **пирон** в стената.*

ПЕТЍЦА || ПЕТЍЦИЯ

Петѝца *ж.* **1.** Цифрата 5; петорка **2.** Бележка, оценка на много добър успех при изпитване. *Той има само **петици** и шестици.*

Петѝция *ж.* (от лат. petitio). Официална молба, обикновено колективна, отправена към органи на държавната власт или към висше началство. *Подписвам **петиция** за мир.*

ПЕЧАТА̀РСКИ || ПЕЧА̀ТЕН

Печата̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до печатар (работник, специалист в печатница) и до печатарство (занятие на печатар; книгопечатане). ***Печатарска** техника.* **2.** Който се занимава с печатарство. *В нашето работническо движение **печатарските** работници имат славни традиции.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

Печа̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който е отпечатан, напечатан. *Първата **печатна** книга на жив народен говор с една езикова редакция датира от 1806 г.* (М. Арнаудов, Бълг. книжовно дружество в Браила) **2.** Който е характерен по форма, вид за печатането, който се отнася до печатане. ***Печатни** букви.*

ПИКТОГРА̀ФИЯ || ПИРОГРА̀ФИЯ

Пиктогра̀фия *м.* (от лат. pictus 'рисуван' + гр. graphia 'писане'). Картинно писмо, най-древният начин на писане чрез рисунки, които изобразяват предмети, събития и действия. ***Пиктографията** е главен помощник на археологията.*

Пирогра̀фия *ж.* (от гр. pyr 'огън' + graphia 'писане'). **1.** Изкуство да се правят украшения върху дърво, плат или кожа с нажежен инструмент; пирографиране. **2.** Произведение на това изкуство. *На изложбата на художествено-занаятчийските произведения ще бъдат представени килими, керамика, **пирография**.* (ОФ)

ПИРОМА̀НИЯ || ПИРОМА̀НТИЯ

Пирома̀ния, *мн.* няма, *ж.* (от гр. pyr 'огън' + mania 'лудост'). *Мед.* Душевно разстройство, изразено в болезнено желание у болния да причинява пожари. *Една от героините от романа „Джейн Еър" от Ш. Бронте страда от **пиромания**.*

Пиромàнтия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. pyr 'огън' + mantéia 'предсказание'). Гадаене по огън. *Занимавам се с* ***пиромантия.***

ПЛÀВЕН || ПЛЎВЕН

Плàвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от рус. плавный). За движение, вървеж, звук и под. — който се извършва, протича без внезапни, резки преходи; отмерен, равен, ритмичен. *Плавна походка.*

Плўвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до плуване с ръце и крака. *Плувни състезания.*

ПЛÀЗМА || ПРОТОПЛÀЗМА

Плàзма *ж.* (от гр. plásna 'образуване'). *Биол.* Течната съставна част на кръвта, лимфата и др. *Кръвта се състои от* ***плазма,*** *червени кръвни клетки (еритроцити), бели кръвни клетки (левкоцити) и тромбоцити.* (Вл. Андреев, Атомната енергия и живата материя)

Протоплàзма *ж.* (от гр. prótos 'пръв' + plásma 'образуване'). *Биол.* Основна материя на живата клетка, основа на жизнените процеси, които протичат в нея. ***Протоплазмата*** *е полутечна, полупрозрачна материя с много сложен химичен състав.* (Анат. VIII кл.)

ПЛÀНЕР || ПЛЕНЀР

Плàнер *м.* (от фр. planeur). Безмоторен самолет. *В атмосферата се извършват полети от самолети,* ***планери,*** *аеростати.* (П. Марков, Атмосфера)

Пленѐр *м.* (от фр. plein-air). **1.** Рисуване на открито, след природата. *Времето е хубаво, художникът ни отведе на* ***пленер.*** (Др. Асенов, Изпити) **2.** Умело отразяване на природата и нейните разнообразни багри в картина. *Но акцента художникът поставя върху предаване на* ***пленера.*** *Цялата картина е издържана в топли, светли тонове.* (Сп. Изкуство) **3.** Предаване на естественото осветление във въздушната среда въз основа на наблюдавани в натура отсенки и преходи на цветовете.

ПЛАНИНÀР || ПЛАНЍНЕЦ

Планинàр, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което обича да прави излети в планината; турист. ***Планинари*** *огласят с песните си горските усои.* (ВН)

Планѝнец, *мн.* -нци, *м.* Жител на селище в планина. ***Планинците*** *са здрави хора.* || Роден в планинско селище. ***Планинците*** *са горди и свободолюбиви хора.*

ПЛЀСКАМ[1,2] || ПЛЯ̀СКАМ

Плѐскам[1], -аш, *несв., прех. Разг.* **1.** Цапам, мацам, зацапвам. ***Плескам*** *си дрехите с вар, когато мажа, и затова обличам нещо по-вехто.* **2.** *Прен.* Рисувам лошо. ***Плескам*** *картината.*

Плѐскам[2], -аш, *несв., прех. Разг. Пренебр.* Говоря необмислено и глупаво; дърдоря, плещя. ***Плеска*** *каквото му дойде наум.*

Пля̀скам, -аш, *несв.* **1.** *Прех.* Удрям с плясък някого или нещо. *Той гледаше само напред,* ***пляскаше*** *конете по хълбоците с ремъчките и му се струваше, че се бавят.* (Кр. Григоров, Отново на училище) || *Непрех.* Удрям ръцете си една о друга, като израз на някакво чувство. ***Пляскам*** *с ръце от радост.* (А. Каралийчев, Птичка от глина) **2.** При удряне издавам плясък. *Припряно тропаше точилката по софрата,* ***пляскаше*** *и шумеше недоразточената кора.* (Д. Талев, Преспанските камбани) || За вода, река и под. — вълнувам се, движа се с плясък. *Лей се, Дунаве славянски, / с кръв и сълзи сѐ залян, / шумиш,* ***пляскаш*** *и се пениш, / като свързан великан.* (Ив. Вазов, Пъстър свят)

△ плѐскане || пля̀скане

ПЛО̀ДЕН || ПЛО̀ДОВ

Пло̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който се отнася до плод на растение. ***Плодни пъпки.*** **2.** За земя, нива и под. — който дава плод, който ражда плод; плодороден. ***Плодна земя.***

Пло̀дов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се приготвя от плодове. ***Плодов сок.***

ПЛОДОРО̀ДЕН || ПЛОДОТВО̀РЕН

Плодоро̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** За земя, почва — който дава много, изобилни плодове, който се отличава с плодородие. ***Плодородни равнини.*** **2.** По време на който има плодородие. *Годината беше* ***плодородна.***

Плодотво̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който дава добри резултати и постижения. ***Плодотворно*** *сътрудничество.*

△ плодоро̀дност || плодотво̀рност

ПЛУТОКРАТЍЧЕН || ПЛУТОКРА̀ТСКИ

Плутократѝчен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до плутокрация (държавен строй, при който управлява група от най-богатите представители на господствуващата класа, а народът е в пълно безправие); плутократически. ***Плутократична*** *република.*

Плутокра̀тски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до плутократ (лице от най-богатия слой на управляващата класа, което поради богатството си има голямо влияние и власт). *Знаем и други, които уж правят завой към комунизма — пък и техните имена се мяркат* [...] *в долните етажи на* ***плутократските*** *листове.* (Г. Бакалов, Избр. пр.)

ПЛЪ̀ТЕН || ПЛЪ̀ТСКИ

Плъ̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който се състои от тясно и здраво съединени частици. ***Плътна*** *дървесина.* || Който се състои от разположени съвсем близо, непосредствено една до друга съставни части; гъст. ***Плътни*** *редици.* || *Прен.* За мрак, тъмнина и др. — гъст, непрогледен. ***Плътна*** *сянка.* **2.** За плат, дреха и под. — чийто нишки са разположени една до друга, който е гъсто изтъкан, изплетен; гъст. ***Плътен*** *килим.* **3.** Който е здраво натъпкан, напълнен с нещо. *Той бръкна във вътрешния джоб на дрехата си, извади оттам* ***плътен*** *кожен портфейл.* (Г. Райчев, Карнавал) **4.** За глас и под. — силен, звучен, мек. ***Плътен*** *тон.*

Плъ̀тски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е свързан с плътта, който се отнася до плът (тялото на човек или животно; тялото като източник на чувствени желания или похот). ***Плътски*** *наслади*

ПНЕВМАТЍЧЕН || ПНЕВМОНЍЧЕН

Пневматѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. pneumatikós 'въздушен'). Който е приспособен да действува или се извършва със сгъстен въздух; пневматически. ***Пневматична*** *машина.*

Пневмонѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. pneumonikós). *Мед.* Който се отнася до пневмония (възпаление на белите дробове). ***Пневмонично*** *огнище.*

ПОБЍВАМ[1, 2] || ПОДБЍВАМ[1, 2]

Побѝвам[1], -аш, *несв.;* **побѝя**, -йеш, *мин. св.* побѝх, *прич. мин. страд.* побѝт, *св., прех.* Забивам, втъквам нещо в изправено положение обикновено в земята; забучвам. ***Побивам*** *кол.*

Побѝвам[2], -аш, *несв., прех.* Бия някого малко или от време на време; побийвам. *Кротка ми е жената! Само от време на време ме* ***побива.*** (ВН)

Подбѝвам[1], -аш, *несв.;* **подбѝя**, -йеш, *мин. св.* подбѝх, *прич. мин. страд.* подбѝт, *св., прех.* **1.** Набивам, начуквам нещо откъм долната му страна, в основата. *Потракваха търнокопите на работниците, които* ***подбиваха*** *релсите.* (О. Василев, Тор) **2.** Натъртвам стъпала при ходене. *Каменистият път* ***подби*** *краката ми.*

Подбѝвам[2], -аш, *несв.;* **подбѝя**, -йеш, *мин. св.* подбѝх, *св., прех.* **1.** *Разг.* Подигравам, осмивам, иронизирам някого. *В селото я знаеха като върла политиканка, но никой не я съдеше и не я* ***подбиваше*** *за това.* (Г. Караславов, Татул) **2.** *Прен.* Накърнявам, подронвам. ***Подбивам*** *авторитет.*

△ побѝване || подбѝване

ПОБЍРАМ[1, 2] || ПОДБЍРАМ[1, 2]

Побѝрам[1], -аш, *несв.;* **поберà**, -еш, *мин. св.* побрàх, *св., прех.* За помещение, съд и под. — вмествам в себе си; събирам. *Столовата едва* ***побира*** *20 души.*

Побѝрам[2], -аш, *несв.;* **поберà**, -èш, *мин. св.* побрàх, *св., прех.* Бера малко, за кратко време. *Отидохме в градината да* ***поберем*** *сливи.*

Подбѝрам[1], -аш, *несв.;* **подберà**, -еш, *мин. св.* подбрàх, *св., прех.* **1.** Избирам подходящото, съответното на вкуса си, правя подбор; пробирам. ***Подбирам*** *дрехи.* **2.** Избирам неща, които си приличат, разполагам в някакъв ред. *Лазар се мъчеше да* ***подбира*** *думи, не знаеше кое да каже, кое да премълчи.* (Д. Талев, Железният светилник)

Подбѝрам[2], -аш, *несв.;* **подберà**, -еш, *мин. св.* подбрàх, *св., прех.* **1.** *Разг.* Повеждам, подкарвам заедно със себе си; забирам. ***Подбирам*** *овце.* **2.** *Разг.* Събирам, прибирам пола, рокля откъм долния ѝ край. *Тя сърдито* ***подбра*** *фустата си и избяга.* **3.** *Диал.* Продължително и настойчиво говоря за някого, досаждам му с молбите и исканията си; вързнкам. **4.** *Прен. Разг.* Почвам да се карам на някого, да го хокам или да го бия. *Ще взема едно дърво и ще ви* ***подбера****, нехранимайковци такива!* **5.** *Прен. Разг.* Започвам, подхващам. *На колко си години? — Осемдесет и една* ***подбрах.*** (А. Каралийчев, Наковалня или чук)

△ побѝране || подбѝране.

ПОБЯ̀ГВАМ[1, 2] || ПОДБЯ̀ГВАМ

Побя̀гвам[1], -аш, *несв.;* **побя̀гам**, -аш, *мин. св.* побя̀гнах, *непрех.* Бягам малко, за кратко време; потичвам. ***Побягвам*** *половин час за разгрявка.*

Побя̀гвам[2], -аш, *несв.;* **побя̀гна**, побѐгнеш, *мин. св.* побя̀гнах, *пов.* побегнѝ, побегнѐте, *св., непрех.* **1.** Отдалечавам, отстранявам се с бягане; избягвам. *Бързо* ***побягвам*** *от пожара.* **2.** Спускам се, втурвам се да бягам, да тичам. *Войниците* ***побягват*** *към спасителния бряг.*

Побя̀гвам[2], -аш, *несв.;* **побя̀гна**, побѐгнеш, *мин. св.* побя̀гнах, *пов.* побегнѝ, побегнѐте, *св., непрех.* **1.** Отдалечавам, отстранявам се с бягане; избягвам. *Бързо* ***побягвам*** *от пожара.* **2.** Спускам се, втурвам се да бягам, да тичам. *Войниците* ***побягват*** *към спасителния бряг.*

△ побя̀гване || подбя̀гване

ПОВЍВАМ[1, 2, 3] || ПОДВЍВАМ

Повѝвам[1], -аш, *несв.;* **повѝя**, -йеш, *мин. св.* повѝх, *прич. мин. страд.* повѝт, *св., прех.* Увивам бебе в пелени. *Мама братчето* ***повива*** */ на мене се засмива.* (Сб. Хоро)

Повѝвам[2], -аш, *несв.;* **повѝя**, -йеш, *мин. св.* повѝх, *св., непрех.* Надавам вой малко, за кратко време; вия. *Кучето* ***пови*** *малко, после се успокои.*

Повѝвам[3], -аш, *несв.;* **повѝя**, -йеш, *мин. св.* повѝх, *прич. мин. страд.* **повѝт**, *св., прех. Диал.* Обръщам нещо на една или друга страна; извивам, възвивам. ***Пови-***

вам си назад главата.

Подвѝвам, -аш, *несв.; **подвѝя***, -йеш, *мин. св.* подвѝх, *прич. мин. страд.* подвѝт, *св., прех.* **1.** Свивам, прегъвам, прибирам под нещо. *Кучето **подвива** опашка.* **2.** Превивам на две, свивам, подгъвам. ***Подвивам** кърпата си.* **3.** Завивам, засуквам. ***Подвивам** мустаци.* **4.** *Диал.* Превивам клонче и го заравям в земята да пусне корен, за да го пресадя.

△ повѝване || подвѝване

ПОВРÀТ || ПРЕВРÀТ

Повра̀т *м.* **1.** Прелом с връщане, насочване назад. *Да искаме **поврат** означава да желаем връщането на мрака и мракобесието.* (РД) **2.** Рядка и основна промяна в насоката, развитието на нещо; прелом, обрат. ***Поврат** в международните отношения.*

Превра̀т *м.* В. *знач.* на: Насилствена смяна на власт, управление. *В София бил извършен военен **преврат** — каза загрижено младежът. — Земеделската власт била свалена.* (Г. Караславов, Обикновени хора)

ПОГÀЗВАМ || ПРЕГÀЗВАМ

Пога̀звам, -аш, *несв.; **пога̀зя***, -иш, *мин. св.* пога̀зих, *св., прех.* **1.** Газя малко, за кратко време. ***Погазих** бос из калта.* **2.** Смачквам нещо, като го газя; потъпквам. *Децата **погазиха** сеното на двора, когато играеха на гоненица.* **3.** *Прен.* За морални и духовни ценности — пренебрегвам, не тача нещо. *Ти просто **погазваш** устава на Организацията, правилника на четата.* (Д. Талев, Гласовете ви чувам)

Прега̀звам, -аш, *несв.; **прега̀зя***, -иш, *мин. св.* прега̀зих, *св., прех.* Преминавам с газене. ***Прегазвам** реката.* **2.** Премачквам, сгазвам с кола и др. *Внимавам да не прегазя някого с колата на светофара.* || *Прен.* Унищожавам, разсипвам. *Поробителите вилнееха, **прегазваха** села и изпепеляваха градове.* (Д. Линков, За земята българска)

△ пога̀зване || прега̀зване

ПОГЛЪ̀ЩАМ || ПРЕГЛЪ̀ЩАМ

Поглъ̀щам, -аш, *несв.; **погъ̀лна***, -еш, *мин. св.* погъ̀лнах, *прич. мин. страд.* погъ̀лнат, и поглъ̀тна, -ѐш, *мин. св.* поглъ̀тнах, *прич. мин. страд.* поглъ̀тнат, *св., прех.* **1.** Гълтам изцяло. *Изгладнялото животно **поглъщаше** бързо едно след друго парчетата месо.* **2.** *Прен.* Поемам в себе си, прибирам. *Всяка заран жертви нови / ямата **поглъща** гробна.* (Ив. Вазов, Легенди при Царевец) **3.** Само *3 л.* Поемам нещо и го задържам в себе си; попивам. *Много соли, оставени на открито на въздуха, **поглъщат** влагата.* **4.** *Прен.* Само *3 л.* Като поемам в себе си звук или светлина, не им позволявам да се разпространяват по-нататък. **5.** *Прен.* Възприемам, поемам нещо. ***Поглъщам** всяка казана дума.* || Усвоявам при четене. **6.** *Прен.* Само *3 л.* Запълвам изцяло съзнанието на някого със себе си; увличам. *Работата ме **поглъща** изцяло.* **7.** *Прен.* Само *3 л.* Ставам причина да се изразходват за мене много средства, време, енергия и под. *Грижите за домакинството **поглъщат** цялото ми свободно време.*

Преглъ̀щам, -аш, *несв.; **преглъ̀тна***, -еш, *мин. св.* преглъ̀тнах, *прич. мин. страд.* преглъ̀тнат, *св., прех.* **1.** С гълтане прекарвам храна, течност и под. към стомаха си. *Близнаците едва **преглъщаха** залъците си и не смееха глави да вдигнат.* (А. Дончев, Сказание за времето на Самуила) || Правя мускулни движения с глътката, като че ли гълтам нещо. *А от фурната лъхаше на печен хляб и на бели симиди. Започнахме да **преглъщаме**.* (К. Калчев, При извора на живота) **2.** *Прен.* Примирявам се без протест, понасям мълчаливо някаква обида, оскърбление, нещо неприятно. ***Преглъщам** мълчаливо обидата.*

△ поглъщане || преглъщане

ПОДА̀ВАМ СЕ || ПОДДА̀ВАМ СЕ

Пода̀вам се, -аш се, *несв.*; **пода̀м се**, подадѐш се, *мин. св.* пода̀дох се, *пов.* пода̀й се, пода̀йте се, *прич. мин. действ.* пода̀л се, *св.*, *непрех.* **1.** Появявам се, като се приближавам, идвам към мястото, за което се говори, или към лицето, което говори. *От гората се **подават** първите туристи и се упътват към нашата група.* **2.** Излизам навън, показвам се, виждам се. *Изпод забрадката ѝ се **подава** кичур коса.* **3.** *Разг.* Изниквам, пониквам, пораствам. *Кокичетата вече се **подадоха**.*

Поддàвам се, -аш се, *несв.*; **подда̀м се**, поддадѐш се, *мин. св.* подда̀дох се, *прич. мин. действ.* подда̀л се, *св.*, *непрех.* **1.** Не оказвам съпротива, отстъпвам пред някого или пред нещо; предавам се. *Поддавам се на нейното очарование.* || Отстъпвам пред някакви предложения, увещания, молби; съгласявам се, склоням. **2.** Изпадам под влияние на нещо. *Поддавам се на новата мода.* **3.** Не издържам напор, натиск; огъвам се. || *Разг.* Само *3 л.* За стена, дървен предмет и под. — издавам се навън, изкривявам се, издувам се. *От влагата вратата на банята се е **поддала**.* **4.** *Прен.* Податлив съм. *Пластмасите не се **поддават** на окисляване.*

△ пода̀ване || подда̀ване

ПОДКА̀ЧВАМ || ПОКА̀ЧВАМ

Подка̀чвам, -аш, *несв.*; **подкача̀**, -иш, *мин. св.* подкачѝх, *св.*, *прех.* **1.** Започвам, начевам, подхващам. *Татко идваше усмихнат в нашата стая [...] и неусетно **подкачваше** да ни разказва ту някоя приказка, ту легенда.* (Г. Русафов, И те са били деца) **2.** Закачам, задирям, задявам, дразня някого.

Пока̀чвам, -аш, *несв.*; **покача̀**, -йш, *мин. св.* покачѝх, *св.*, *прех.* **1.** Качвам на по-високо място; повдигам. *Едва **покачиха** рояла до осмия етаж.* **2.** Повишавам цената, поскъпвам. *За една седмица **покачили** цената двойно.*

△ подка̀чване || пока̀чване

ПОДЛЀПВАМ || ПОЛЀПВАМ[1, 2]

Подлѐпвам, -аш, *несв.*; **подлепя̀**, -иш, *мин. св.* подлепѝх, *св.*, *прех.* Залепвам отдолу или на отделни места. *В печатницата **подлепиха** тук-там книгата и я върнаха.*

Полѐпвам[1], -аш, *несв.*, **полѐпна**, -еш, *мин. св.* полѐпнах, *св.*, *прех.* Закрепвам, залепвам нещо по някаква повърхност. *Виелицата загребваше снега, запращаше го в очите ни, **полепваше** го по веждите, не ни даваше да дишаме.* (Сл. Македонски, Една земя ни стига)

Полѐпвам[2], -аш, *несв.*; **полепя̀**, -иш, *мин. св.* полепѝх, *св.*, *прех.* **1.** Лепя малко или от време на време. **2.** Облепвам на много места с нещо. ***Полепиха** афиши по стените.*

△ подлѐпване || полѐпване

ПОДЛЍЗВАМ || ПОЛЍЗВАМ

Подлѝзвам, -аш, *несв.*; **подлѝжа**, -еш, *мин. св.* подлѝзах, *св.*, *непрех.* За течност — стичам се по малко отвън по съда и капя. *Виното **подлизва** от бурето.*

Полѝзвам, -аш, *несв.*; **полѝжа**, -еш, *мин. св.* полѝзах, *св.*, *прех.* Лижа малко или понякога. *Той се извърна само, видя биволиците как **полизват** гладни с дългите си зачервени езици и пак се наведе.* (Ст. Ц. Даскалов, Без межда)

△ подлѝзване || полѝзване

ПОДПРА̀ВКА || ПОПРА̀ВКА || ПРЕПРА̀ВКА

Подпра̀вка *ж.* **1.** Съзнателно и користно променяне на някои данни в документи и др.; фалшификация. *Съдиха го за **подправка** на документи.* **2.** *прен.* Подправен документ, банкнота, предмет и др., който минава за истински. *Това не е оригинална народна песен, а обикновена **подправка**.* **3.** *Готв.* Прибавка към ястие, което му придава вкус (черен пипер, чубрица, канела и др.).

Попра̀вка *ж.* **1.** Отстраняване, премахване на повреда. *Бяха му казали, че в една къща имало за **поправка** пишеща машина.* (М. Грубешлиева, През иглено ухо) **2.** Отстраняване на грешка. *Изваждам **поправките** в полетата на листа.* || Внасяне на промени за подобрение. *Романът беше отпечатан след някои **поправки**, направени от самия автор.* **3.** Само *ед.* *Остар.* За здраве — възстановяване, закрепване. *Между другите там бяха и Никола Недкович, [...] Кандов, студент от един руски университет, дошел за **поправка** на здравето си.* (Ив. Вазов, Под игото)

Препра̀вка *ж.* *Остар.* Правене на нещо по друг начин, преправяне, преработване. ***Преправка** на сако.*

△ подпра̀вям || препра̀вям, подпра̀вяне || препра̀вяне

ПОДСЪ̀ДЕН || ПОДСЪДЍМ

Подсъ̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който подлежи на съдене. ***Подсъдна** постъпка.* **2.** Който подлежи на съдене от определен съд, от определена съдебна инстанция. *Военните лица са **подсъдни** на военен съд.*

Подсъдѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** *Юрид.* Който е обвинен в извършване на престъпления; обвиняем. ***Подсъдимите** лица се намираха най-отпред, заобиколени от стража.* (К. Калчев, Живите помнят) **2.** Като *същ.* подсъдим *м.*, подсъдима *ж.*, подсъдими, *мн.* Обикновено членувано. Лице, обвинено, че е извършило престъпление; обвиняем. *Свидетелите се отдръпнаха... Лазар се върна между **подсъдимите**.* (Д. Талев, Преспанските камбани)

△ подсъ̀дност || подсъдѝмост

ПОЕТЍЧЕН || ПОЕТЍЧЕСКИ

Поетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който съдържа поезия (в *знач.* на очарование, обаяние, свързано с по-дълбоки естетически преживявания). ***Поетичен** език. **Поетична** картина. **Поетичен** стил.*

Поетѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до поет (творец на поетически произведения). ***Поетическа** дарба. **Поетически** чувства. **Поетическо** творчество.*

ПОКЛОНЀНИЕ || ПРЕКЛОНЀНИЕ

Поклонѐние, *мн.* -ия, *ср.* Отдаване почит пред нещо скъпо или свято. ***Поклонението** на Бузлуджа е организирано в чест на 100-годишнината от създаването на партията.*

Преклонѐние, *мн.* няма, *ср.* Дълбока почит, уважение. *Към Ботевия талант и към личността му изпитваме благоговейно **преклонение**.*

△ покла̀ням || прекла̀ням, покла̀няне || прекла̀няне

ПОКРЍТИЕ || ПРИКРЍТИЕ

Покрѝтие, *мн.* -ия, *ср.* *Финанс.* **1.** Парична сума, вложена в кредитен (който може да отпуска парични суми някому срещу гаранция) институт, която служи за погасяване на материални задължения. *Чек без **покритие**.* **2.** В *съчет.* **Златно покритие.** Количеството злато в монети или на кюлчета, стойността на което е в определено съотношение с пуснатите в обръщение банкноти. **3.** *Спец.* Слой

от вещество, метал и др., който се нанася върху друго вещество за предпазване от външни влияния и др. *Хромовите **покрития** имат висока топлоустойчивост.*

Прикрѝтие, *мн.* -ия, *ср.* 1. Място, където някой може да се крие от поглед или нападение. *Реших да наблюдавам туземците отдалеч, изкачвах се на някое кичесто дърво и мълчаливо ги следях от своето **прикритие**.* (М. Марчевски, Остров Тамбукту) || Предмет и под., зад който човек може да се укрие; закритие. *Скалата ни служеше за **прикритие**.* 2. *Воен.* Военна част, поделение, което защищава някого или нещо. *Бях — започна той — заедно с взвода си **прикритие** на една батарея.* (Й. Йовков, Белият ескадрон)

△ покрѝвам || прикрѝвам, покрѝване || прикрѝване

ПОЛЕМИЗЍРАМ || ПОЛИМЕРИЗЍРАМ

Полемизѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от гр. polemikós 'войнствен, враждебен'). Водя с някого публичен спор по научен, литературен, политически въпрос; препирам се. *Б. Ангелов умело **полемизира** както с литературните си противници, така и с авторите, които разглежда.* (Ив. Богданов, Спътници на първенците)

Полимеризѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от гр. polyméres 'от много части'). *Хим.* Извършвам полимеризация (химична реакция, при която от две или няколко молекули от едно и също вещество се получава съединение, което има същия състав, но по-голямо молекулно тегло).

△ полемизѝране || полимеризѝране

ПОЛИТЍК || ПОЛИТИКА̀Н

Политѝк, *мн.* -ци, *м.* (от гр. politikós 'политически') 1. Човек, който се занимава с политика (съвкупност от ръководните начала за дейност на държавни и обществени организации, партии, класи и пр.); държавник. *Опитен **политик**, той успя да спечели и последните избори.* 2. *Прен.* Човек, който постъпва тактично, умело, хитро.

Политика̀н *м.* (от гр. politikós 'политически'). *Неодобр.* Човек, който се занимава с политика, без да разбира много от нея. *Из кафенетата се бяха навъдили много **политикани**.*

△ политѝчка || политика̀нка

ПОЛИТЍЧЕН || ПОЛИТЍЧЕСКИ

Политѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който умее да води политика (вж. ***политик*** || ***политикан***), тактично и ловко да се справя с трудни положения. ***Политична** личност.*

Политѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до въпроси на политиката (вж. ***политик*** || ***политикан***), на държавно управление. ***Политически** борби.*

ПОЛЯРИЗА̀ЦИЯ || ПОПУЛЯРИЗА̀ЦИЯ

Поляриза̀ция *ж.* (от лат. polarisatio). 1. *Физ.* Изменяне свойствата на светлинния лъч при отражение, пречупване или преминаване през кристали, при което той запазва първоначалните си свойства само в една равнина. *Нютон не сгрешил, като причислил **поляризацията** към основните свойства на светлината.* (Ив. Възарова, Исак Нютон) 2. Рязко разграничаване на две противоположни мнения, възгледи, обществени групировки, обществени сили и т. н. *Настъпи обаче момент, когато в тая **поляризация** на мненията всеки трябваше да вземе отношение.* (П. Илиев, В леговището на вълците)

Популяриза̀ция *ж.* (от лат. popularisatio). 1. Излагане, представяне на научен или друг сложен въпрос, идея, почин и т. н. в достъпна за широките кръгове

(читатели, слушатели и др.) форма. *Широка **популяризация** на освободителните идеи на Великата октомврийска социалистическа революция.* **2.** Масово разпространяване на идея, почин и т. н. ***Популяризация** на изкуството и културата.*

△ поляризатор || популяризатор, поляризирам || популяризирам, поляризиране || популяризиране

ПОМРАЧАВАНЕ || ПОМРАЧЕНИЕ

Помрачаване, *мн.* -ния, *ср.* Временно намаляване (или напълно изчезване) на светлината на Слънцето или Луната; смрачаване. || Разсейване на радостта и настъпване на неприятности и тревоги. *Не си ти причината за **помрачаването** на празника ми!*

Помрачение, *мн.* -я, *ср.* Състояние на умствено разстройство, на полудяване; умопомрачение. *Младият момък хукна към побоището в селото с пълното **помрачение** на настървен от кръв човек.* (А. Страшимиров, Есенни дни)

ПОНТОН || ПОТОН

Понтон *м.* (от лат. pons, -ntis 'мост'). **1.** Плоскодънен плавателен съд, който служи като съставна част за построяване на плаващи мостове. *Първоначално 30 бамбукови **понтона**, натоварени с ориз, [...] направили опит да стигнат до позициите.* (Ал. Гетман, Виетнамско сърце) **2.** Редица от плоскодънни плавателни съдове, върху които е построен мост за временно ползуване, обикновено по време на война. **3.** Подвижен пристанищен мост върху шлеп. **4.** Приспособление за издигане на плавателни съдове над водата. *Нашите **понтони** не можаха да достигнат триетажното препятствие, защото пред него имаше голям каменен праг.* (Ал. Гетман, Виетнамско сърце)

Потон *м.* **1.** Горната вътрешна част на стая или на друго помещение; таван. *Главата на войника стига до ниския **потон** на хижата.* **2.** *Диал.* Таванско помещение. *Бабата шътачка ги приела, скрила ги на **потона** на училището.* (Ив. Вазов, Под игото) **3.** *Диал.* Под на помещение. *Тя сне лежешком фибите и фуркетите си от прическата си и ги пусна лениво на **потона**.* (Ст. Чилингиров, Шинел без пагони)

ПОПЕЧИТЕЛ || ПОРЪЧИТЕЛ

Попечител, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, официално определено да ръководи извършването на правни действия от името на непълнолетни деца или юноши без родители или на лица, поставени под ограничено запрещение. *Той стана **попечител** на сирачетата.*

Поръчител, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* **1.** Лице, което поема задължението да изплати някоя сума, ако не я изплати длъжникът. *Той става **поръчител** и, както често се случва, сам плаща дълга.* (Ив. Унджиев, Васил Левски) **2.** Лице, което гарантира за някого при влизане в организация и др. *Те са му **поръчители** за влизане в партията.*

△ попечителка || поръчителка, попечителство || поръчителство.

ПОРИЦАТЕЛ || ПРОРИЦАТЕЛ

Порицател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което не одобрява и остро осъжда поведение, дела, думи и пр., силно укорява. *Неумолим **порицател**.*

Прорицател, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* *Старин.* Лице, което прави предсказания; предсказател. *Дойде една вечер в двореца **прорицател** — беловлас старец по име Кардам.* (Н. Райнов, Видения из древна България)

△ порицавам || прорицавам, порицаване || прорицаване, порицателка || прорицателка, порицателски || прорицателски

ПОРО̀К[1, 2] || ПРОРО̀К

Поро̀к[1], *мн.* -ци, *м.* Осъдителен, позорен недостатък в характера на човек. *Завистта е голям **порок**.*

Поро̀к[2], *мн.* няма, *м.* Само в *съчет.* **Порок на сърцето.** *Мед.* Органична повреда на клапите на сърцето, при която се нарушава правилното кръвообращение. *Открит е нов метод за лекуване на **порок на сърцето**.*

Проро̀к, *мн.* -ци, *м.* 1. По религиозно-мистичните представи — тълкувател на божията воля като предсказване за бъдещето. *Библейски **пророк**.* 2. *Разш.* Лице, което предвижда или предсказва бъдещето; предсказател. *Не съм **пророк**, — казваше той, — за да предвидя бъдещето.* (Ив. Вазов, Живописна България)

ПОСА̀ЖДАМ || ПОСЯ̀ВАМ

Поса̀ждам, -аш, *несв.;* **посадя̀**, -йш, *мин. св.* посадѝх, *прич. мин. действ.* посадѝл, *св., прех.* Заравям семена или растения в земята, за да поникнат. *Едни от децата копаеха дупки, други **посаждаха** малките борчета и после зариваха дупките.* (Д. Калфов, Сърничката)

Постя̀вам, -аш, *несв.;* **посѐя**, -ееш, мин. *св.* посях, *прич. мин. действ.* посял, -а, -о, *мн.* посѐли, *прич. мин. страд.* посян, -а, -о, *мн.* посѐни и посят, -а, -о, *мн.* посѐти, *св., прех.* 1. Сея (хвърлям семена в земята), засявам определено пространство. ***Посявам** пшеница, ечемик, лен.* 2. Сея определено количество. *Отделил съм 5 kg ечемик, за да го **посея** напролет.* 3. Сея по малко или от време на време. *Дай да **посея**!*

△ поса̀ждане || посяване

ПОСВЕТЯ̀ВАМ || ПРОСВЕТЯ̀ВАМ

Посветя̀вам, -аш, *несв.:* **посветя̀**, -йш, *мин. св.* посветѝх, *св., прех.* Посвещавам (вж. ***посвещавам** || **просвещавам***). *В желанието на Султана да **посвети** по-малкия си син на науката, както тя я разбираше, имаше суета, но и почит и възхищение.* (Д. Талев, Преспанските камбани)

Просветя̀вам, -аш, *несв.;* **просветя̀**, -йш, *мин. св.* просветѝх, *прех.* Просвещавам (вж. ***посвещавам** || **просвещавам***). *Старите гръцки учени ме възрадваха и ми **просветиха** душата.* (Д. Немиров, Братя)

△ посветя̀ване || просветя̀ване

ПОСВЕЩА̀ВАМ || ПРОСВЕЩА̀ВАМ

Посвеща̀вам, -аш, *несв.;* **посветя̀**, -йш, *мин. св.* посветѝх, *прич. мин. страд.* посветѐн, *св., прех.* 1. Отдавам напълно силите, възможностите си за извършването на нещо. ***Посвещавам** се изцяло на отечеството си.* 2. Имам за тема, обикновено на писмено произведение, разговор и др. *Специална страница от вестника е **посветена** на творчеството на Иван Вазов.* 3. Означавам в началото на художествено произведение, научен труд и под., че е написано в знак на признателност, обич или уважение към някого; правя посвещение. 4. Откривам, съобщавам някому обикновено нещо тайно, скрито. *Апостолът **посвещава** в делото и игумена на Троянския манастир Макарий.*

Просвеща̀вам, -аш, *несв.;* **просветя̀**, -йш, *мин. св.*, просветѝх, *прич. мин. страд.* просветѐн, *св., прех.* Давам знания, разпространявам просвета, култура и пр. *Той **просвещаваше** неукия народ.*

△ посвеща̀ване || просвеща̀ване

ПОСЁЛНИК || ПРЕСЁЛНИК

Посёлник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което се е поселило, населило някъде; жител. *Дядо ѝ бил между първите **поселници** по тези места.*

Пресѐлник, *мн.* -ци, *м.* Лице, което се е преместило, преселило, отишло да живее в друга държава, местност или селище. *Селото е основано от **преселници** от Балкана.*

△ посѐлница || пресѐлница, посѐлнически || пресѐлнически

ПОСЍНВАМ || ПОСИНЯ̀ВАМ

Посѝнвам, -аш, *несв.;* **посѝня**, -иш, *мин. св.* посѝних, *прич. мин. действ.* посѝнил, -а, -о, *мн.* посѝнили, *св., прех.* Правя нещо да стане синьо. *С мастилото **посиних** ръцете си.*

Посиня̀вам, -аш, *несв.;* **посинѐя**, -ѐеш, *мин. св.* посиня̀х, *прич. мин. действ.* посиня̀л, -а, -о, *мн.* посинѐли, *св., непрех.* Добивам син цвят, ставам син. *Устните ми **посиняха** от студа.*

△ посѝнване || посиня̀ване

ПОСТЪ̀ПКА || ПРОСТЪ̀ПКА

Постъ̀пка *ж.* Действие, извършено от някого. *Изказвам похвала пред целия отряд на Митко Палаузов за неговата героична **постъпка**.* (М. Марчевски, Митко Палаузов)

Простъ̀пка *ж.* Провинение (нарушение на закон, правилник, установен ред и под.; грешка, прегрешение, вина). *Колективът осъди неговата **простъпка**.*

ПОТА̀ЙВАМ || УТА̀ЙВАМ

Пота̀йвам, -аш, *несв.;* **пота̀й**, -йш, *мин. св.* потайх, *св., прех. Поет.* Крия, прикривам нещо. *Удоволствието, че я видях отново и че можах да ѝ поверя всичко, което вчера бях **потаил**, беше тъй голямо.* (М. Арнаудов, Гьоте, човек, поет, мислител)

Ута̀йвам, -аш, *несв.;* **ута̀й**, -айш, *мин. св.* утайх, *св., прех.* Отделям утайка (раздробено на малки частици твърдо вещество в течност, което се отделя на дъното); напластявам, наслоявам, утаявам. ***Утайвам** разтвор.*

△ пота̀йване || ута̀йване

ПОЧЀРПАН || ПОЧЀРПЕН

Почѐрпан, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от почерпя като прил. Който е взет, заимствуван от нещо. *Данните са **почерпани** от сигурен източник.*

Почѐрпен, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от почерпя като *прил.* Който е нагостен с нещо (обикновено сладко, питие и под.) от някого. *Гостите си отидоха **почерпени**.*

ПО̀ЧЕСТ || ПО̀ЧИТ

По̀чест, -тта̀, *мн.* по̀чести, *ж.* Външен израз на почит, уважение. *Делегацията беше посрещната с военни **почести**.*

По̀чит, -тта̀, *мн.* няма, *ж.* Чувство, породено от положителна нравствена оценка на някого, на нещо; уважение. *Децата гледаха с удивление и **почит** летеца.*

ПРА̀ИСТОРИЯ || ПРЕДИСТО̀РИЯ

Пра̀история *ж.* Най-старата история на човечеството, за която няма писмени паметници. *В сборника са разгледани въпроси из областта на **праисторията** и старата история.* (ОФ)

Предисто̀рия *ж.* Предварителна история, която предхожда самата история. *Разказвам **предисторията** на събитията.*

△ пра̀исторически || предисторѝчески

ПРАКТЍК || ПРАКТИКА̀НТ

Практѝк, *мн.* -ци, *м.* Лице, което добре познава работата си от практиката (приложение на придобити теоретични знания в действие, в работа; умение и опитност за прилагане на знания в работата) и има голям практически опит. *Той не е инженер химик, а* ***практик****, който от любознателност и от обич към работата си е станал истински специалист.* (ВН)

Практика̀нт *м.* Лице, което практикува (прилага придобити теоретични знания на практика) някакъв занаят, професия. *Какъв началник е, моля ви се? Като организатор — нула, като специалист — посредствен* ***практикант****.* (ВН)

△ практѝчка || практика̀нтка

ПРАКТЍЧЕН || ПРАКТЍЧЕСКИ

Практѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* **1.** Който умее да се справя с нещата; опитен, похватен в живота. ***Практичен*** *човек.* || Който е пресметлив. **2.** Който умее да използува всички благоприятни или налични възможности. ***Практичен*** *ум.* 3. Който е удобен, лесно приложим на практика (вж. ***практик*** || ***практикант****).* *Промиването на златоносния пясък е ставало по един примитивен, но* ***практичен*** *начин.* (П. Делирадев, Витоша)

Практѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който се отнася до практиката (вж. ***практик*** || ***практикант***). **Практическа** *дейност.* **2.** Който е свързан с прилагане на теоретични знания. ***Практически*** *занимания с компютри.* **3.** Който е свързан с жизнения опит, с действителните нужди. *Марко имаше свой* ***практически*** *възглед на възпитание.* (Ив. Вазов, Под игото)

ПРЕБОЛЯ̀ВА МЕ || ПРИБОЛЯ̀ВА МЕ

Преболя̀ва ме, *несв.;* **преболѝ ме**, *мин. св.* преболя̀ ме, *св., непрех.* В *съчет.* със *същ.* Преставам да усещам болка в някой орган или част от тялото си (означени със съществителното), престава да ме боли. *Стомахът* ***ме преболя****.*

Приболя̀ва ме, *несв.;* **приболѝ ме**, *мин. св.* приболя̀ ме, *св., непрех.* В *съчет.* със *същ.* **1.** Изведнъж започвам да усещам болка в някой орган или част от тялото си (означени със съществителното). ***Приболя ме*** *раняваният крак.* **2.** Усещам слаба болка или усещам от време на време болка в някой орган или част от тялото си (означени със съществителното). *Жънех аз, кръстът* ***ме приболяваше*** *вече и все гледах към село.* (Ст. Ц. Даскалов, Бялата погача)

△ преболя̀ване || приболя̀ване

ПРЕБЯ̀ГВАМ || ПРИБЯ̀ГВАМ[1, 2]

Пребя̀гвам, -аш, *несв.;* **пребя̀гам**, -аш и пребя̀гна, пребѐгнеш, *мин. св.* пребя̀гнах, *св., непрех.* С бягане, с тичане отивам от едно място до друго. *Никита Степанич [...]* ***пребягваше*** *от матрос на матрос и ги побутваше усмихнат* (Гр. Угаров, По следите на заточеника)

Прибя̀гвам[1], -аш, *несв.;* **прибя̀гам**, -аш, и прибя̀гна, прибѐгнеш, *мин. св.* прибя̀гнах, *св., непрех.* В *знач.* на: Бързо отивам някъде за малко; притичвам. ***Прибягна*** *до градината за магданоз.*

Прибя̀гвам[2], -аш, *несв.;* **прибя̀гна**, прибѐгнеш, *мин. св.* прибя̀гнах, *св., непрех.* В *съчет.* с предлог *до (към)* — обръщам се към някого за помощ, използвам някого. ***Прибягвам*** *до услугите на туристическото бюро.* || Служа си с нещо. *При болки в стомаха* ***прибягвам*** *към билколечение.*

△ пребя̀гване || прибя̀гване

ПРЕВА̀Л || ПРОВА̀Л

Прева̀л *м.* Най-високо, най-горно място на планина, хълм или място, откъ-

дето се преминава на отвъдната страна. *От **превала** пътеката се спуска в югозападна посока.*

Провàл *м.* (от рус. провал). **1.** Пълен неуспех в дело, работа, начинание; проваляне. *В историята няма по-грозен и позорен **провал** от тоя, който претърпя „стратегията" на Хитлер.* (В. Коларов, Против хитлеризма и неговите български слуги) **2.** Предателство, издаване или разкриване на нелегална организация. *Провокаторът, вмъкнал се в редовете на организацията, предизвика **провал**.*

ПРЕВЀЖДАМ[1, 2, 3] || ПРИВЀЖДАМ || ПРОВЀЖДАМ

Превѐждам[1], -аш, *несв.;* **преведà**, -ѐш, *мин. св.* превѐдох, *прич. мин. действ.* превѐл, *св., прех.* Водя някого през нещо или покрай нещо. *Хора от селото **преведоха** гостите през опасните места в мочурището.*

Превѐждам[2], -аш, *несв.;* **преведà**, -ѐш, *мин. св.* превѐдох, *прич. мин. действ.* превѐл, *прех.* и *непрех.* Предавам текст, реч от един език на друг. ***Превеждам** стихотворения от английски на немски език.*

Превѐждам[3], -аш, *несв.;* **преведà**, -еш, *мин. св.* превѐдох, прич. мин. действ. превѐл, св., прех. **1.** *Канц.* Изпращам на служба другаде; премествам. *Поручик някакъв* [...]. ***Превеждат** го в нашия полк.* (П. Вежинов, Втора рота) **2.** Изпращам, прехвърлям сума чрез поща или банка. ***Преведе** цялата сума на жена си.*

Привѐждам, -аш, *несв.;* **приведà**, -ѐш, *мин. св.* привѐдох, *прич. мин.* действ. привѐл, *св., прех.* **1.** Наклонявам надолу; навеждам. *Над нас **привеждаха** клони дървета.* **2.** В *съчет.* с *предлог* 'в' и *съществително* — извършвам това, което означава съществителното. ***Привеждам** в ред материалите.* **3.** Посочвам, изтъквам данни, факти, цитати, доводи и под. в подкрепа на някаква теза. ***Приведох** му за пример моя Васил, който дори в паричните сделки проявява безукорна честност.* (А. Гуляшки, Златното руно) **4.** *Разг.* За вдовица — завеждам децата от предишния брак в семейството на втория си мъж.

Провѐждам, -аш; **проведà**, -ѐш, *мин. св.* провѐдох, *прич. мин. действ.* провѐл, *св., прех.* Извършвам нещо организирано, подготвено; устройвам, осъществявам. ***Провеждам** събрание.*

△ превѐждане || привѐждане || провѐждане

ПРЕВЗЀТ || ПРЕДВЗЀТ

Превзѐт, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от превзема като *прил.* **1.** Който се държи неестествено, който се преструва. *Когато си сред **превзети** хора, просто ти е противно и да танцуваш.* (В. Ченков, С нови другари) **2.** Който е израз на неестественост, на преструване. *В неговото възхищение към всичко французко Христакиев съзираше **превзета** отчужденост и снобизъм на интелигент.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

Предвзѐт, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е основан на предубеждение; предубеден. *Необосновани и **предвзети** мнения.*

△ превзѐто || предвзѐто, превзѐтост || предвзѐтост

ПРЕВЛЍЧАМ || ПРИВЛЍЧАМ

Превлѝчам, -аш, *несв.;* **превлекà**, превлечѐш, *мин. св.* превлѝкох, превлѐче, *прич. мин. действ.* превлѝкъл, -кла, -кло, *мн.* превлѐкли, *св., прех.* **1.** С влачене премествам от едно място на друго. ***Превлякох** бюрото от хола в стаята.* **2.** Прекарвам брана през орано място; бранувам. *Изорахме, посяхме и **превлякохме** нивата.*

Привлѝчам, -аш, *несв.;* **привлекà**, привлечѐш, *мин. св.* привлѝкох, привлѐче, *прич. мин. действ.* привлѝкъл, -кла, -кло, *мн.* привлѐкли, *св., прех.* **1.** Притеглям, придърпвам нещо или някого към себе си, до себе си. *Той предпазливо се обърна,*

***привлече** към себе си пушката и все така предпазливо започна да я повдига.* (Д. Кисьов, Щастието не идва само) **2.** За магнит, земя и др. — въздействувам с притегателната си сила. *Магнитът **привлича** карфиците.* **3.** *Прен.* С качествата си притеглям към себе си, имам притегателна власт, обаяние. *Нему се искаше да прегърне тия странни хора, които тъй страшно го **привличаха**.* (Ив. Вазов, Немили-недраги) || Будя симпатии и любовни чувства. || Насочвам към себе си вниманието, любопитството, погледа на някого и под. *Надежда Захариева беше щастлива, загдето седеше точно срещу министъра и **привличаше** погледите му.* (Д. Ангелов, На живот и смърт) **4.** Въздействувам върху някого, за да го спечеля на своя страна да участвува в нещо. *Интересната дейност на клуба **привлече** много младежи.*

△ превли̇̀чане || привли̇̀чане

ПРЕВОДА̀ЧЕСКИ || ПРЀВОДЕН[1, 2]

Преводачески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до преводач (лице, което предава, превежда текст от един език на друг). ***Преводаческа** дейност.*

Прѐводен[1], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е преведен от един език на друг. ***Преводни** издания.*

Прѐводен[2], -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до превод (препращане, прехвърляне на суми чрез банка или поща). ***Преводна** валута.*

ПРЕВЪЗХОДЍТЕЛСТВО || ПРЕВЪЗХО̀ДСТВО

Превъзходѝтелство, *мн.* -а, *ср.* Титла и обръщение към високопоставено лице. *Щастлив съм да благодаря на Ваше **превъзходителство** за приятелските чувства към нашия народ.* (ВН)

Превъзхо̀дство, *мн.* няма, *ср.* Притежание на по-положителни, по-ценни качества от други лица или предмети; превъзхождане, предимство. *Духовно **превъзходство**.*

ПРЕВЪ̀РЗВАМ || ПРИВЪ̀РЗВАМ

Превъ̀рзвам, -аш, *несв.;* **превъ̀ржа**, -еш, *мин. св.* превъ̀рзах, *св., прех.* **1.** Слагам превръзка. ***Превързвам** ръка.* **2.** Връзвам повторно, по друг начин. ***Превържѝ** пакета, за да го направиш удобен за пренасяне!*

Привъ̀рзвам, -аш, *несв.;* **привъ̀ржа**, -еш, *мин. св.* привъ̀рзах, *св., непрех.* **1.** Прикрепям, завързвам към някакъв предмет (дърво, стълб и под.) с нещо. ***Привързаха** го към позорния стълб.* **2.** *Прен.* Спечелвам предаността, дружбата на някого. *Новата учителка **привърза** децата към себе си.*

△ превъ̀рзване || привъ̀рзване

ПРЕГЛАДНЯ̀ВАМ || ПРИГЛАДНЯ̀ВА МИ

Прегладня̀вам, -аш, *несв.;* **прегладнѐя**, -ѐеш, *мин. св.* прегладня̀х, *прич. мин. действ.* прегладня̀л, -а, -о, *мн.* прегладнѐли, *св., непрех.* **1.** Огладнявам, извънредно много; изгладнявам. ***Прегладнял** съм като вълк.* **2.** Губя апетит поради силно изгладняване. *Слагай масата, че децата ще **прегладнеят**!*

Пригладня̀ва ми, *несв.;* **пригладнѐе ми**, *мин. св.* пригладня̀ ми, *св., непрех.* Започвам да чувствувам слаб глад. *Трябва да хапна, че ми **пригладня**.*

△ прегладня̀ване || пригладня̀ване

ПРЕГЛА̀ЖДАМ || ПРИГЛА̀ЖДАМ

Прегла̀ждам, -аш, *несв.;* **прегла̀дя**, -иш, *мин. св.* прегла̀дих, *св., прех.* **1.** Гладя повторно, отново. ***Прегладих** набързо блузата си.* **2.** Гладя повече, отколкото е необходимо.

Приглàждам, -аш, *несв.;* **пригла̀дя**, -иш, *мин. св.* пригла̀дих, *св., прех.* Правя нещо, обикновено коса, мустаци и под., което е разрошено, да стане гладко, прилепнало. ***Приглаждам** по навик косата си.*

△ преглàждане || приглàждане

ПРЀГЛАС || ПРО̀ГЛАС

Прѐглас *м. Грам.* Промяна, изменение, преминаване на една гласна в друга при определени условия. ***Прегласът** ц—ч се среща предимно при образуване на съществителни и прилагателни — например овца — овчи.* (Л. Андрейчин и др., Бълг. граматика)

Про̀глас *м.* **1.** Оповестяване, известяване. **2.** Предговор (вж. ***преговор** || **предговор***). *Съществуват две мнения за авторството на „**Проглас** към евангелието".* (Енциклопедия България. Т. V)

ПРЕГЛЀЖДАМ || ПРИГЛЀЖДАМ

Преглѐждам, -аш, *несв.;* **преглѐдам**, -аш, *мин. св.* преглѐдах, *св., прех.* **1.** Последователно разглеждам много неща. ***Преглеждам** счетоводните документи.* **2.** Разглеждам, изследвам внимателно, обикновено за да установя нещо. *Лекарят я **прегледа**, даде нареждане на болничната сестра.* (Б. Болгар, Близнаците) **3.** Хвърлям бегъл, общ поглед върху писаното във вестник, книга и под. *Закусвайки, той **преглеждаше** вестника и после веднага хукваше навън.*

Приглѐждам, -аш, *несв.;* **приглѐдам**, -аш, *мин. св.* приглѐдах, *св., прех.* Грижа се за някого, помагам му. *Антица ще **пригледа** болни, ще зарадва старци.* (Й. Йовков, Чифликът край границата)

△ преглѐждане || приглѐждане

ПРЀГОВОР || ПРЀДГОВОР

Прѐговор *м.* Повтаряне на нещо, което е учено, за да се запомни. *Часът започна с **преговор** на предишния урок.*

Прѐдговор *м.* Встъпителна част към научно или литературно произведение, към сборник и др.; предисловие. ***Предговорът** е нужен при обемисти и сложни по съдържание книги.*

ПРЕГРЯ̀ВАМ || ПРИГРЯ̀ВАМ[1, 2]

Прегря̀вам, -аш, *несв.;* **прегрѐя**, -ѐеш, *мин. св.* прегря̀х, *прич. мин. действ.* прегря̀л, -а, -о, *мн.* прегрѐли, *прич. мин. страд.* **прегря̀н**, -а, -о, *мн.* прегрѐни и **прегря̀т**, -а, -о, *мн.* прегрѐти, *св., прех.* **1.** Нагрявам повече отколкото е необходимо. *Двигателят на колата **прегря**.* **2.** Загрявам нещо на огън повторно; претоплям. ***Прегрявам** водата в котела.*

Пригря̀вам[1], -аш, *несв.;* **пригрѐя**, -ѐеш, *мин. св.* пригря̀х, *прич. мин. действ.* пригря̀л, -а, -о, *мн.* пригрѐли, *св., прех. Рядко.* За слънце — почвам силно да грея или грея от време на време. *Слабото още пролетно слънце светеше насреща и **пригряваше** голото му тяло.* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

Пригря̀вам[2], -аш, *несв.:* **пригрѐя**, -ѐеш, *мин. св.* пригря̀х, *прич. мин. действ.* пригря̀л, -а, -о, *мн.* пригрѐли, *прич. мин. страд.* пригря̀н, -а, -о, *мн.* пригрѐни и пригря̀т, -а, -о, *мн.* пригрѐти, *св., прех. Рядко.* Стоплям, сгрявам малко. *Ела, и в пазвите ми тия / ръце премръзнали **пригрей**.* (П К. Яворов, Нощ)

△ прегря̀ване || пригря̀ване

ПРЕДА̀ВАМ || ПРИДА̀ВАМ

Преда̀вам, -аш, *несв.;* **преда̀м**, предадѐш, *мин. св.* преда̀дох, *пов.* преда̀й, преда̀йте, *прич. мин. действ.* преда̀л, *св., прех.* **1.** Давам някому нещо, което съм

получил. ***Предавам** книжата на заместника си.* || Давам някому нещо да го даде на друг. *Дадох му книгата, за да я **предаде** на библиотекарката.* **2.** Казвам на друг нещо, което са ми казали. ***Предавам** ти неговите най-сърдечни поздрави.* **3.** Давам в ръцете на някого; поверявам. *На гарата **предадохме** на съхранение багажа си.* || Правя друг да усвои нещо. *Занаятът ще **предам** на сина си.* **4.** Предоставям на разположение на друг. ***Предавам** машината на помощника си.* **5.** Възпроизвеждам със свои думи, със свои средства. ***Предавам** съдържанието на филм.* || Разказвам, изразявам нещо преживяно. **6.** Преподавам. *Тя е моя съседка и ми **предава** английски.* (Ив. Вазов, Пъстър свят) **7.** Пренасям, разпространявам надалеч по технически начин звук, сигнал и др. *Радио София **предаде** новините.* **8.** Върша предателство, измяна спрямо някого или нещо; издавам. *Той **предаде** партизаните на полицията.* **9.** *В съчет.* с някои съществителни — върша това, което изразява съществителното, например предавам на огън — изгарям.

Прида̀вам, -аш, *несв.;* **прида̀м**, придадѐш, *мин. св.* прида̀дох, *пов.* прида̀й, придайте, *прич. мин. действ.* прида̀л, *св., непрех.* **1.** Обикновено при пазарене — давам още към онова, което първоначално съм дал, предложил. ***Придаде** още към цената и купи картината.* **2.** Прибавям нещо към някакво по-голямо цяло. *Към нашия строителен обект **придадоха** още три по-малки.* **3.** Увеличавам теглото си, нараствам на тегло. **4.** *Прех.* Ставам причина да се получи едно или друго качество, вид, изглед, ефект. *Плакатите и светлината **придаваха** празничност на залата.* **5.** Давам един или друг характер (на гласа си, израза си, лицето си и пр.). *Ковачът Йордан, като **придаваше** най-голяма сладост на гласа си, молеше Куня да отвори и да им даде нещо да пият.* (Й. Йовков, Жетварят)

△ преда̀ване || прида̀ване

ПРЕДНАЗНАЧА̀ВАМ || ПРЕНАЗНАЧА̀ВАМ

Предназнача̀вам, -аш, *несв.;* **предназнача̀**, -ѝш, *мин. св.* предназначѝх, *св., непрех.* Предварително определям нещо за някаква цел. *Това място е **предназначено** за строеж.*

Преназнача̀вам, -аш, *несв.;* **преназнача̀**, -ѝш, *мин. св.* преназначѝх, *св., прех. Канц.* Назначавам отново някого (на същата или под. длъжност). *След година го **преназначили** на постоянна длъжност.*

△ предназнача̀ване || преназнача̀ване

ПРЕДОСТА̀ВЯМ || ПРЕДСТА̀ВЯМ[1, 2]

Предоста̀вям, -яш, *несв.;* **предоста̀вя**, -иш, *мин. св.* предоста̀вих, *св., прех.* Оставям на разположение, на разпореждане или на волята на някого. *Най-горния етаж на зданието сме **предоставили** за жилища на нашите чиновници.* (Й. Йовков, Обикновен човек)

Предста̀вям[1], -яш, *несв.;* **предста̀вя**, -иш, *мин. св.* предста̀вих, *св., прех.* **1.** Действувам, изказвам мнение, действувам като упълномощен от отделно лице или от колектив. *Те с чест ще **представят** страната ни на конгреса.* **2.** Имам качество, изглед.

Предста̀вям[2], -яш, *несв.;* **предста̀вя**, -иш, *мин. св.* предста̀вих, *св., прех.* **1.** Оставям, подавам документи за удостоверяване на нещо. ***Представих** медицинско свидетелство.* **2.** Казвам името на някого, за да го запозная с друго лице. *Митко, ела да те представя на сестра си!* **3.** Посочвам, предлагам някого за награда, наказание, уволнение и пр. **4.** Давам представление. *Довечера ще **представят** „Жизел".* **5.** Показвам, изтъквам, обрисувам, изобразявам. *Пред тях бе начертана груба фигура, която искаше да **представи** нещо като конска или човешка глава.* (Ив. Вазов, Казаларската царица)

ПРЕДПЍСВАМ || ПРЕПЍСВАМ || ПРИПЍСВАМ

Предпѝсвам, -аш, *несв.;* **предпѝша**, -еш, *мин. св.* предпѝсах, *св., прех.* **1.** Писмено заповядвам нещо по служебен ред. *Ако бяхте идвали да се съветваме* [...] *нямаше да стигнем до такова положение — да ни* ***предписват*** *да заведем срещу вас съдебно дирене.* (П. Вежинов, Втора рота) **2.** Давам лекарство, препоръчвам или вземам мерки за лечение. *Но хининът беше на прах, както го* ***предписваха*** *дружинните лекари на войниците.* (Д. Димов, Тютюн)

Препѝсвам, -аш, *несв.;* **препѝша**, -еш, *мин. св.* препѝсах, *св., прех.* **1.** Пиша още веднъж написан текст. ***Преписвам*** *на машина.* **2.** Пиша като използувам по непозволен начин нещо, което друг е написал, не работя самостоятелно. *Дадяха ли класно упражнение, тутакси* ***преписваше*** *задàчата и при това се хвалеше.* (К. Калчев, Училището на чичо Стоян)

Припѝсвам, -аш, *несв.;* припѝша, -еш, *мин. св.* припѝсах, *св., прех.* **1.** *Юрид.* Прехвърлям върху друго лице правото си на собственост на имот. *Склони майка си да му* ***припише*** *половината от къщата.* **2.** *Прен.* Казвам, твърдя неоснователно, че някой е направил нещо. ***Приписвам*** *му чужди грехове.* **3.** Смятам за причина, отдавам на нещо. ***Приписвам*** *вълнението ѝ на спонтанни чувства.*

△ предпѝсване || препѝсване || припѝсване

ПРЕДРАЗПОЛÀГАНЕ || ПРЕДРАЗПОЛОЖЀНИЕ

Предразполàгане *ср.* Създаване на разположение, нагласа, желание у някого . извършване, възприемане и пр. на нещо. *За* ***предразполагане*** *на детето да свърши някаква работа от значение е изразяването на доверие към него.*

Предразположѐние *ср.* **1.** Склонност у човека към някакво заболяване или порок; податливост. ***Предразположение*** *към напълняване.* **2.** Добро чувство към някого или към нещо. *Към този човек* [...] *той изпитваше особено чувство на* ***предразположение*** *и доверчивост.* (Б. Обретенов, Сноп)

ПРЕДРЀМВА МИ СЕ || ПРИДРЯ̀МВА МИ СЕ

Предрѐмва ми се и предря̀мва ми се, *несв.;* предрѐме ми се, *мин. св.* предря̀ма ми се, *св., непрех.* Престава да ми се дреме, преминава ми дрямката. *Невидели са ти ръцете бели — / ти с тях му, Марковице, стори знак, / че Марку* ***се предрема...*** (К. Христов, Вълнолом)

Придря̀мва ми се *несв.;* **придрѐме ми се,** *мин. св.* придря̀ма ми се, *св., непрех.* Изведнъж почва да ми се дреме; додрямва ми се. ***Придряма*** *му се, морският въздух падна като лятна роса върху гърдите му и той затвори очи.* (К. Петканов, Златната земя)

△ предрѐмване || придря̀мване

ПРЕДСТÀВИТЕЛЕН || ПРЕДСТÀВИТЕЛСКИ

Предстàвителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е с внушителна и хубава външност. ***Представителен*** *внушителен старец.* **2.** Който е подбран и подготвен да представя добре някой колектив. ***Представителен*** *оркестър.* **3.** Който е съставен от представители (лица, упълномощени да представят някого или нещо, действуващи от името на някого или на нещо). ***Представителни*** *органи на държавната власт.*

Предстàвителски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до представител (вж. ***представителен***). ***Представителски*** *мандат.*

ПРЕДСТÀВКА || ПРИСТÀВКА

Предстàвка *ж. Грам.* Словообразувателна частица, стояща пред корена на дадена дума. ***Представките*** *изпълняват двойна служба при образуване на глаго-*

лиѝе — внасят нещо ново в техния първоначален смисъл и променят несвършения вид на глаголната основа в свършен.

Приставка *ж.* Приставена, добавена част на нещо. *Купувам* ***приставка*** *на телевизора.*

ПРЕДСТÀВЯМ || ПРЕСТÀВАМ || ПРИСТÀВАМ || ПРИСТÀВЯМ

Предстàвям (вж. ***предоставям*** || ***представям***).

Престàвам, -аш, *несв.;* **престàна**, -еш, *мин. св.* престàнах, *св., непрех.* Спирам да правя нещо. ***Преставам*** *вече да ходя на гости.* || Спирам. *Дъждът* ***престана,***

Пристàвам, -аш, *несв.;* **пристàна**, -еш, *мин. св.* пристàнах, *св., непрех.* **1.** За мома — избягвам от бащината си къща и без съгласието на родителите си вземам някого за мъж. *Дойдох да ти пристана. Ей на,* ***приставам*** *ти! Искаш ли ме?* (Й. Йовков, Кошута) **2.** *Диал.* Давам съгласието си за нещо, склонявам за нещо. *Петър* ***пристана*** *да остане дома си, след като прие пред иконата клетва от Огнянов, Остена и Спиридончето.* (Ив. Вазов, Под игото)

Пристàвям, -яш, *несв.;* **пристàвя**, -иш, *мин. св.* пристàвих, *св., прех.* **1.** Наддавам нещо да стане по-дълго; снаждам, наставям. **2.** *Остар.* Пазарявам някого за ратай. *От дете те разгалихме много, / а голям вече мъж се не бий. / Ала грешката пак е в мене, че не съм те* ***приставил*** *пастир.* (Н. Марангозов, На повратки в село)

△ предстàвяне || престàване || пристàване || пристàвяне

ПРЕДХÒДЕН || ПРЀХОДЕН || ПРЍХОДЕН

Предхòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който предхожда нещо. *За начало на обществената си дейност той* [Левски] *не посочва годината на образуването на първата легия, а* ***предходната*** *1861 г.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

Прèходен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който се намира на прехода (преминаването) от едно състояние в друго. ***Преходна*** *епоха.* **2.** Който бързо преминава, който трае малко време; временен, краткотраен. ***Преходно*** *явление.* **3.** *Грам.* За глагол или значение на глагол — който изисква пряко допълнение. *Глаголното действие може да засяга различни предмети и може да има различно отношение към тях. Според това различаваме* ***преходни*** *и непреходни глаголи.* (Л. Андрейчин и др., Бълг. граматика)

Прѝходен, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който се отнася до паричен доход, до приход. *Направихме проверка на* ***приходните*** *счетоводни документи.*

ПРЕДХÒЖДАМ || ПРИХÒЖДАМ

Предхòждам, -аш, *несв., прех.* Извършвам се, ставам или се намирам непосредствено преди някого или нещо; предшествувам. *Поколение, което* ***предхожда*** *моето.*

Прихòждам, -аш, *несв.*, непрех. *Разг.* **1.** Идвам, отивам често на определено място от някъде. *Всеки ден* ***прихожда*** *от Перник на работа в София.* **2.** Само *мн.* и *3 л. ед.* Идваме, пристигаме, прииждаме мнозина или всички. *И гости всеки ден* ***прихождат*** *в Каменград.* (П. П. Славейков, Кървава песен) **3.** *Прен.* Само *3 л. мн.* Приближавам се, настъпвам. *Дните* ***прихождат,*** *минават.*

△ предхòждане || прихòждане

ПРЕКÀРВАМ || ПРИКÀРВАМ

Прекàрвам, -аш, *несв.;* **прекàрам**, -аш, *св., прех.* **1.** Карам, водя през някъде; превеждам. *Той запали газена ламбица,* ***прекара*** *Бойча между зида и воденичните камъни и между два хамбара.* (Ив. Вазов, Под игото) **2.** Карам, пренасям с превозно средство от едно място на друго; превозвам. ***Прекарвам*** *с камион строи-*

телни материали. **3.** Правя нещо да мине през тесен отвор или през някаква материя; промушвам, вкарвам. *Звезда [...] внимателно следеше отмерените и плавни движения на ръката, която държеше иглата и* ***прекарваше*** *червения копринен конец.* (Д. Спространов, Охридска пролет) **4.** Построявам, правя път, железопътна линия, водопровод, електроинсталация. ***Прекарахме*** *си вода в дворното място.* **5.** Начертавам линия от една точка до друга. *През центъра на окръжността* ***прекарваме*** *множество прави линии.* **6.** *Прен.* Изработвам, обработвам. **7.** Движа по повърхността на нещо. ***Прекарвам*** *гребен през косите си.* **8.** В хода на някаква работа извършвам отделно действие веднъж или няколко пъти; минавам. ***Прекарах*** *дрехите през центрофугата още веднъж.* **9.** *Прен.* Минавам времето си. *Свободното си време* ***прекарва*** *в планината.* **10.** *Прен.* Пребивавам, намирам се някъде през известно време. *Лятната ваканция* ***прекарвам*** *на село.* || Изживявам, преживявам. *Той беше* ***прекарал*** *хубава младост.* || Изтърпявам, понасям (болест, страдание и др.). ***Прекарах*** *тежка болест.* **11.** Живея, препитавам се. *Питаш ни, г-н Гороломов, [...] как* ***прекарваме****, как сме с кризата. Не сме добре.* (Й. Йовков, Приключенията на Гороломов)

Прика̀рвам, -аш, *несв.;* **прика̀рам**, -аш, *св., прех.* С каране приближавам нещо до определено място. *Той [Младен]* ***прикара*** *колата до купчината тор и взе да товари.* (Ил. Волен, Диви души)

△ река̀рване || прика̀рване

ПРЕКА̀ЧВАМ || ПРИКА̀ЧВАМ

Река̀чвам, -аш, *несв.;* **река̀ча**, -иш, *мин. св.* прекачѝх, *св., прех.* Качвам от едно място на друго. *Болният забави лодката с около един час, тъй като трябваше да го донесат и* ***прекачат*** *с носилката.* (Д. Димов, Тютюн)

Прика̀чвам, -аш, *несв.;* **прикача̀**, -иш, *мин. св.* прикачѝх, *прех.* **1.** Закачвам нещо към друго. ***Прикачиха*** *още един вагон към влака.* **2.** *Прен.* Назовавам, наричам някого или нещо с друго име, с псевдоним, с епитет. *Той* ***прикачваше*** *найоскърбителни съществителни и прилагателни на пушката си, която не можа да гръмне въз звяра.* (Ив. Вазов, Живописна България)

△ река̀чване || прика̀чване

ПРЕКОВА̀ВАМ || ПРИКОВА̀ВАМ

Прекова̀вам, -аш, *несв.;* **прекова̀**, -ѐш, *мин. св.* прекова̀х, *св., прех.* Отново кова. *Той* ***прекова*** *оградата и я боядиса.*

Прикова̀вам, -аш, *несв.;* **прикова̀**, -ѐш, *мин. св.,* прикова̀х, *св., прех.* **1.** Заковавам нещо към друго. ***Приковах*** *разхлабената дъска на масата.* **2.** *Прен.* Заставям някого да стои на едно място, не му давам възможност да се движи. *Ревматизмът го* ***прикова*** *на легло.* || На̀сочвам неподвижно поглед, очи продължително в една точка; втренчвам. **3.** *Прен.* Силно привличам, изцяло завладявам. *Пианистът* ***приковава*** *вниманието на публиката.*

△ прекова̀ване || прикова̀ване

ПРЕКУПУ̀ВАМ || ПРИКУПУ̀ВАМ

Прекупу̀вам, -аш, *несв.;* **реку̀пя**, -иш, *мин. св.* преку̀пих, *св., прех.* Купувам нещо от някого с цел да го продам. *Тръгнахме ние да* ***прекупуваме*** *кози по селата, аз купя коза за двеста, откарам я в града и я продам там.* (Й. Радичков, Барутен буквар)

Прикупу̀вам, -аш, *несв.;* **прику̀пя**, -иш, *мин. св.* прику̀пих, *св., прех.* Купувам нещо и го прибавям към купеното; докупувам. *От продадения имот в родното си село и с припечеленото от занаята той бе успял да* ***прикупи*** *някоя и друга нива в Игличево.* (Кр. Григоров, Игличево)

△ прекупу̀ване || прикупу̀ване

ПРЕЛА̀ЗВАМ || ПРИЛА̀ЗВАМ

Прела̀звам, -аш, *несв.;* **прела̀зя**, -иш, *мин. св.* прела̀зих, *св., непрех.* Преминавам от едно място на друго с лазене. ***Прелазиха** откритата поляна.*

Прила̀звам, -аш, *несв.;* **прила̀зя**, -иш, *мин. св.* прила̀зих, *св., непрех.* С лазене достигам, доближавам се до нещо, долазвам. *Кучето виновно **прилази** в краката на стопанина си.*

△ прела̀зване || прила̀зване

ПРЕЛЀПВАМ || ПРИЛЀПВАМ[1, 2]

Прелѐпвам, -аш, *несв.;* **прелепѝ**, -йш, *мин. св.* прелепѝх, *св., непрех.* Лепя нещо отново. ***Прелепвам** тапети.*

Прилѐпвам[1], -аш, *несв.;* **прилепѝ**, *мин. св.* прилепѝх, *св., непрех.* **1.** Лепя нещо върху друго. ***Прилепвам** внимателно марката върху плика.* **2.** Плътно допирам нещо до друго. *Майката **прилепи** длан о челото на детето си.*

Прилѐпвам[2], -аш, *несв.;* **прилѐпна**, -еш, *мин. св.* прилѐпнах, *св., непрех.* **1.** Плътно се допирам до повърхността на нещо. *От потта по лицето един кичур коса беше **прилепнал** на челото ѝ.* **2.** *Разг.* За дрехи, обуща и под. — плътно прилягам, лежа добре. *Мократа пола **прилепваше** о краката ѝ.*

△ прелѐпване || прилѐпване

ПРЕЛЕТЯ̀ВАМ || ПРИЛЕТЯ̀ВАМ

Прелетя̀вам, -аш, *несв.;* **прелетя̀**, -йш, *мин. св.* прелетя̀х, *прич. мин. действ.* прелетя̀л, -а, -о, *мн.* прелетѐли, *св., непрех.* Прелитам (вж. ***прелитам*** || ***прилитам*** || ***пролитам***). *Прилеп **прелетя** над главите ни.*

Прилетя̀вам, -аш, *несв.;* **прилетя̀**, -иш, *мин. св.* прилетя̀х, *прич. мин. действ.* прилетя̀л, -а, -о, *мн.* прилетѐли, *св., непрех.* Прилитам (вж. ***прелитам*** || ***прилитам*** || ***пролитам***). *Една чайка **прилетява** до най-близката лодка и кацва.*

△ прелетя̀ване || прилетя̀ване

ПРЕЛЍВАМ || ПРИЛЍВАМ || ПРОЛЍВАМ

Прелѝвам, -аш, *несв.;* **прелѐя**, -ееш, *мин. св.* прелях, *прич. мин. действ.* прелял, -а, -о, *мн.* прелѐли, *прич. мин. страд.* прелят, -а, -о, *мн.* прелѐти, и прелян, -а, -о, *мн.* прелѐни, *св.* **1.** *Прех.* Прехвърлям, пресипвам течност от един съд в друг. ***Преливам** вино от бурето в дамаджаната.* **2.** *Непрех.* Пълня съд с течност повече, отколкото може да побере; препълвам. *Той се загледа встрани и **преля** кофата с вода.* **3.** *Непрех.* За течност (вода и др.) — изливам извън препълнен съд или брегове и под. *А Райка стоеше над кладенеца и гледаше като **прелива** водата от менчето.* (Т. Г. Влайков, Дядовата Славчова унука) **4.** *Прех. Разг.* Извършвам обред, като изливам вино или вода над гроб.

Прилѝвам, -аш, *несв.;* **прилѐя**, -ееш, *мин. св.* прилях, *прич. мин. действ.* прилял, -а, -о, *мн.* прилѐли, *прич. мин. страд.* прилят, -а, -о, *мн.* прилѐти и прилян, -а, -о, *мн.* прилѐни, *св., прех.* Наливам, сипвам още течност (вода и др.) към нещо друго; доливам, присипвам. ***Прилей** ми още бобена чорба от казана!*

Пролѝвам, -аш, *несв.;* **пролѐя** -ееш, *мин. св.* пролях, *прич. мин. действ.* пролял, -а, -о, *мн.* пролѐли, *прич. мин. страд.* пролят, -а, -о, *мн.* пролѐти и пролян, -а, -о, *мн.* пролѐни, *св., прех.* Правя нещо обилно да тече, да се разлива, да се лее. *Водата не трябва да се **пролива** напразно!*

△ прелѝване || прилѝване || проливане

ПРЕЛЙТАМ || ПРИЛЙТАМ || ПРОЛЙТАМ

Прелѝтам, -аш, *несв.;* **прелетя̀**, -йш, *мин. св.* прелетя̀х, *прич. мин. действ.* прелетя̀л, -а, -о, *мн.* прелетѐли, *прич. мин. страд.* прелетя̀н, -а, -о, *мн.* прелетѐни, *св., непрех.* **1.** С летене преминавам от едно място на друго; прехвръквам. *Над града **прелитат** самолети.* || Само *3 л.* Летя без посока из пространството. *Над пътя, който се губеше наблизо в синкавия здрач, **прелитаха** закъснели чучулиги.* (И. Петров, Нонкината любов) **2.** Стигам, достигам, разпространявам се до някъде; долитам. *На улицата **прелитаха** звучни момински гласове.*

Прилѝтам, -аш, *несв.;* **прилетя̀**, -йш, *мин. св.* прилетя̀х, *прич. мин. действ.* прилетя̀л, -а, -о, *мн.* прилетѐли, *св., непрех.* С летене достигам при нещо. *Макар и ранено, птичето **прилетя** до гнездото си.*

Пролѝтам, -аш, *несв.;* **пролетя̀**, -йш, *мин. св.* пролетя̀х, *прич. мин. действ.* пролетя̀л, -а, -о, *мн.* пролетѐли, *св., непрех.* **1.** Летейки преминавам определено разстояние. *Разстоянието от София до Варшава **пролетяхме** удобно на борда на самолета ТУ — 134.* || В летене прекарвам определено време. *Двамата космонавти **пролетяха** заедно около 72 h.* **2.** *Прен.* Минавам много бързо, профучавам.

△ прелѝтане || прилѝтане || пролѝтане

ПРЕМЀРВАМ СЕ || ПРИМЀРВАМ СЕ

Премѐрвам се, -аш се, *несв.;* **премѐря се**, -иш се, *мин. св.* премѐрих се, *св., непрех.* Меря се, сравнявам се с някого в някое отношение. ***Премерихме се** след почивката — всички бяхме пораснали.*

Примѐрвам се, -аш се, *несв.;* **примѐря се**, -иш се, *мин. св.* примѐрих се, св., *непрех.* Насочвам оръжие към нещо; прицелвам се. *Следващия път, преди да натиснеш спусъка, **се примери** по-добре.*

△ премѐрване || примѐрване

ПРЕМЀСВАМ || ПРИМЀСВАМ

Премѐсвам, -аш, *несв.;* **премѐся**, -иш, *мин. св.* премѐсих, *св., прех.* Меся отново. *Стана бе **премесила** от тестото една по-дебелика погача, помазала я с две разбити яйца отгоре, надупчила я с вилицата, както правеха гороцветчанки.* (Кр. Григоров, Тончо от Гороцвет)

Примѐсвам, -аш, *несв.;* **примѐся**, -иш, *мин. св.* примѐсих, *св., прех.* Прибавям, слагам в състава на едно вещество по малко количество от друго вещество; слагам примес (вещество, прибавено и смесено с друго вещество). *В хана често **примесвали** виното с вода.*

△ премѐсване || примѐсване

ПРЕМЍРАМ || ПРИМЍРАМ

Премѝрам, -аш, *несв.* и *св., прех.* Давам премия (награда за прояви, заслуги, постижения в някаква област); награждавам. *Международното жури **премира** най-добрите филми.*

Примѝрам, -аш, *несв.;* **примра̀**, -ѐш, *мин. св.* примря̀х, *мин. действ.* примря̀л, -а, -о, *мн.* примрѐли, *св., непрех.* Става ми зле, изгубвам съзнание; припадам. ***Примирам** от страх.* || Изпитвам много силно желание за нещо. *Люшнала го люта треска* [Кумчо Вълчо]. *И той за вода **примира**.* (Ран Босилек, Радост)

△ премѝране || примѝране

ПРЕНА̀СЯМ || ПРИНА̀СЯМ

Прена̀сям, -яш, *несв.;* **пренеса̀**, -ѐш, *мин. св.* пренѐсох, *прич. мин. действ.* пренѐсъл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св., прех.* **1.** Нося, отнасям от едно място на друго.

Пренесоха дървата на сушина. || Нося през нещо, през някаква преграда. *Пренесохме детето през реката.* 2. Изменям посоката на нещо, прехвърлям от една страна на друга. *Пренесоха картечния огън на другия край на гората.* 3. *Грам.* При писане — отделям част от дума в края на един ред, а останалата част — в началото на следващия ред. 4. *Финанс.* Записвам сбора от една страница на сметководна книга в началото на следващата нова страница.

Прина̀сям, -яш, *несв.;* **принеса̀**, -ѐш, *мин. св.* принѐсох, *прич. мин. действ.* принѐсъл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св., прех.* 1. Нося нещо при лицето, което говори; донасям. *Възрастният селянин отвори голяма синя тенджера и насипа три чинии постен фасул,* ***принесе*** *ги на софрата.* (П. Вежинов, Нашата сила) 2. *Разг.* Нося, внасям вкъщи нещо спечелено. *И жена му* ***принася*** *пари вкъщи.* 3. *Прен.* Донасям някому нещо; допринасям. *Дългото пътешествие му бе* ***принесло*** *житейска опитност.*

△ прена̀сяне || прина̀сяне

ПРЀНОС || ПРЍНОС

Прѐнос *м.* 1. Пренасяне, превозване на нещо, занасяне от едно място на друго. *При* ***преноса*** *на мебелите до третия етаж носачите бяха счупили единия крак на старинната маса.* 2. *Църк.* Момент от литургията, когато свещеникът пренася причастието през храма. *Баба от малък ме тикаше към черквата. Попът ме хареса и взе да ме облича в черковни дрехи при големия* ***пренос.*** (Ст. Ц. Даскалов, Бялата погача) 3. В сметководна книга — сбор, пренесен на друга страница.

Пр̀иное *м.* 1. Нещо, което отделни лица, колектив или народ допринасят за издигане на равнището на културата, науката и под. *Давам значителен* ***принос.*** 2. *Диал.* Дар, подарък. *Малката ѝ снага се губеше под купове венци и китки пролетни, прощален* ***принос*** *от булки и невести.* (Ив. Вазов, Под игото)

△ прѐносен || прѝносен

ПРЕНОСЍТЕЛ || ПРИНОСЍТЕЛ

Преносѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Човек и др., който пренася зараза. *Много кръвосмучещи насекоми са* ***преносители*** *на разни болести по човека и домашните животни.* (Сп. Природа)

Приносѝтел, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което носи, донася бележка, писмо, пратка и др. *На* ***приносителя*** *на писмото имай пълно доверие и му дай парите!*

△ преносѝтелка || приносѝтелка

ПРЕОБРАЗОВА̀ТЕЛЕН || ПРЕОБРАЗОВА̀ТЕЛСКИ

Преобразова̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до преобразования (дълбоки промени, основни преустройства; придаване на нов вид). ***Преобразователни*** *процеси.*

Преобразова̀телски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е свойствен, присъщ на преобразовател (човек, който извършва преобразования). ***Преобразователски*** *способности.*

ПРЕОЦЕНЯ̀ВАМ || ПРЕЦЕНЯ̀ВАМ

Преоценя̀вам, -аш, *несв.;* **преоценя̀**, -ѝш, *мин. св.* преоценѝх, *св., прех.* Повторно оценявам, правя преоценка. *От това време* [Будевска] *започна да* ***преоценява*** *играта си, да държи подробни бележки върху образите на героите си.* (Ст. Грудев, Адриана Будевска)

Преценя̀вам, -аш, *несв.;* **преценя̀**, -ѝш, *мин. св.* преценѝх, *св., прех.* 1. Правя преценка, подлагам на преценка. *Той не преставаше да* ***преценява*** *хората, които го обкръжаваха: какви качества имаха те?* (Ст. Дичев, За свободата) || Идвам

до някакво заключение или решение; установявам. *Мисли дълго и* ***прецени****, че трябва да започне строежа.* **2.** Определям стойността, цената на нещо; оценявам. *Застрахователното дружество* ***прецени*** *щетите от пожара.*

△ преоцѐнка || прецѐнка, преоценя̀ване || преценя̀ване

ПРЕПЍРАМ || ПРИПЍРАМ

Препѝрам, -аш, *несв.;* **препера̀**, -ѐш, *мин. св.* препра̀х, *св., прех.* **1.** Пера повторно нещо вече прано. ***Препрах*** *ризите, за да им излязат петната.* **2.** Пера, изпирам. *Войниците, убити от дългия поход, кретаха по чакъла край рекичката: миеха се,* ***препираха*** *партенки и ризи.* (В. Ченков, По стръмното)

Припѝрам, -аш, *несв.;* **припира̀**, -ѐш, *мин. св.,* припря̀х, *прич. мин. действ.* припря̀л, -а, -о, *мн.* припрѐли, *прич. мин. страд.* припря̀н, -а, -о, *мн.* припрѐни, *св., непрех. Разг.* **1.** Натискам, наблягам върху нещо; напирам. ***Вятърът припира*** *на вратата.* **2.** Настоявам нещо да стане, да се извърши. *Кучето скимти и* ***припира*** *да излезе.*

△ препѝране || припѝране

ПРЀПИСКА || ПРЍПИСКА

Прѐписка *ж.* **1.** Само *ед.* Размяна на писма с някого; кореспонденция. **2.** *Канц.* Разменени служебни писма по някакъв въпрос. *Следобед прегледах* ***преписката.***

Прѝписка *ж.* Странична прибавка към текст. *Често писането на книги било един вид наказание или „канон", наложен от игумена за нарушение на устава или за грях. Това показват много* ***приписки****, направени от писачите към изписаните от тях книги.* (Б. Ангелов, Литературни статии)

ПРЕПЛА̀КВАМ || ПРИПЛА̀КВАМ

Препла̀квам, -аш, *несв.;* **препла̀кна**, -еш, *мин. св.* препла̀кнах, *св., прех.* Плакна (мия леко с вода без сапун) повторно, за втори път. ***Преплаквам*** *прането.*

Припла̀квам, -аш, *несв.;* **припла̀ча**, -еш, *мин. св.* припла̀ках, *св., непрех.* **1.** Изведнъж почвам да плача или плача от време на време. ***Приплаквам*** *от болка.* **2.** *Прен.* Моля се много настоятелно. *Севастия току се надигне, та при баща си.* ***Приплаква*** *му там, що му приплаква, и домъкне на кон каче със сирене.* (Кр. Григоров, Пролет в Черешово)

△ препла̀кване || припла̀кване

ПРЕПЛЍТАМ || ПРИПЛЍТАМ

Преплѝтам, -аш, *несв.;* **преплета̀**, -ѐш, *мин. св.* преплѐтох, *прич. мин. действ.* преплѐл, *св., прех.* **1.** Кръстосвам, сплитам в едно два или повече предмета. ***Преплетоха*** *ръце.* **2.** Плета повторно, изплитам наново нещо разплетено. ***Преплитам*** *шал.*

Приплѝтам, -аш, *несв.;* **приплета̀**, -ѐш, *мин. св.* приплѐтох, *прич. мин. действ.* приплѐл, *св., прех.* Към нещо оплетено доплитам друга част; наплитам. ***Приплитам*** *дантела към роклята.*

△ преплѝтане || приплѝтане

ПРЕПРА̀ВЯМ || ПРИПРА̀ВЯМ

Препра̀вям, -яш, *несв.;* **препра̀вя**, -иш, *мин. св.* препра̀вих, *св., прех.* **1.** Правя, изработвам нещо по нов начин; преработвам, преустройвам. *Тя беше пестелива жена, не обичаше да харчи пари за тоалети, [...] сама* ***преправяше*** *някоя своя блузка.* (А. Гуляшки, Любов) **2.** Давам друг вид, друг облик на нещо, на някого; преобразявам, променям, изменям. ***Преправям*** *жилището по свой вкус.* **3.** Про-

меням истинския, действителния вид; преинача̀вам. *Препра̀вям си гласа.*

Припра̀вям, -яш, *несв.;* **припра̀вя**, -иш, *мин. св.* припра̀вих, *св., прех. Разг.* Пристроявам (вж. ***престроявам* || *пристроявам***). *Глаушевата къща беше стара, [...] после Стоян Глаушев зида и* ***приправя****, колкото да има де да прибере нарасналата си челяд.* (Д. Талев, Преспанските камбани)

Δ препра̀вяне || припра̀вяне

ПРЕПРАЩЯ̀ВАМ || ПРИПРАЩЯ̀ВАМ

Препращя̀вам, -аш, *несв.;* **препращя̀**, -йш, *мин. св.* препращя̀х, *прич. мин. действ.* препращя̀л, -а, -о, *мн.* препращѐли, *св., непрех.* Изпращявам изведнъж за кратко време. *Чух как съчките набързо* ***препращяха****.*

Припращя̀вам, -яш, *несв.;* **припращя̀**, -йш, *мин. св.* припращя̀х, *прич. мин. действ.* припращя̀л, -а, -о, *мн.* припращѐли, *св., непрех.* Изведнъж започвам да пращя или пращя от време на време. *Плетът откъм улицата* ***припращява*** *и из буйно израслия буренак се мярва човешка сянка.* (Ц. Церковски, Театрални забавалки)

Δ препращя̀ване || припращя̀ване

ПРЕПУ̀КВАМ || ПРИПУ̀КВАМ || ПРОПУ̀КВАМ

Препу̀квам, -аш, *несв.;* **препу̀кам**, -аш, *мин. св.* препу̀ках, *св., непрех.* Изведнъж, внезапно издавам пукот. ***Препукаха*** *пушки.*

Припу̀квам, -аш, *несв.;* **припу̀кам**, -аш, *мин. св.* припуках, *св., непрех.* Ненадейно започвам да пукам или пукам от време на време. *Нещо* ***припуква*** *над главите ни между клоните на кестените.*

Пропу̀квам, -аш, *несв.;* **пропу̀кам**, -аш, *мин. св.* пропу̀ках, *св., прех.* Правя дълбоки пукнатини на нещо. *Като скочих от един плет, под мене* ***пропука*** *лед, затънах във вода до над коленете.* (Кр. Григоров, Отново на училище)

Δ препу̀кване || припу̀кване || пропу̀кване

ПРЕПЪЛЗЯ̀ВАМ || ПРИПЪЛЗЯ̀ВАМ || ПРОПЪЛЗЯ̀ВАМ

Препълзя̀вам, -аш, *несв.;* **препълзя̀**, -йш, *мин. св.* препълзя̀х, *прич. мин. действ.* препълзя̀л, -а, -о, *мн.* препълзѐли, *св., прех.* и *непрех.* С пълзене минавам от едно място на друго. *Санитарката* ***препълзя*** *от гората до пътя, където бяха ранените.*

Припълзя̀вам, -аш, *несв.;* **припълзя̀**, -йш, *мин. св.* припълзя̀х, *прич. мин. действ.* припълзя̀л, -а, -о, *мн.* припълзѐли, *св., непрех.* С пълзене достигам до нещо; допълзявам. *Партизаните* ***припълзяха*** *край командира си.*

Пропълзя̀вам, -аш, *несв.;* **пропълзя̀**, -йш, *мин. св.* пропълзя̀х, *прич. мин. действ.* пропълзя̀л, -а, -о, *мн.* пропълзѐли, *св., непрех.* **1.** С пълзене изминавам определено разстояние, отивам до нещо. *Една картечница се залостила и бълва огън.* ***Пропълзявам*** *по посока към нея.* (П. Михайлов, Малката партизанка) **2.** Почвам да пълзя. *Той бръкна с железната гега и измъкна едно от малките* [на вълчицата]. *Но вълчето* ***пропълзя*** *назад.* (Г. Райчев, Вълчето)

Δ препълзя̀ване || припълзя̀ване || пропълзя̀ване

ПРЕРА̀ЖДАМ || ПРИРА̀ЖДАМ

Прера̀ждам, -аш, *несв.;* **преродя̀**, -йш, *мин. св.* преродѝх, *св., прех.* Променям, преобразявам, превъзпитавам някого. *Трудът преобразява живота и* ***прераждa*** *хората.*

Прира̀ждам, -аш, *несв.;* **породя̀**, -йш, *мин. св.* природѝх, *св., прех.* Раждам дете от втори или трети брак при заварени деца от първия брак.

Δ прера̀ждане || прира̀ждане

ПРЕРА̀СТВАМ || ПРИРА̀СТВАМ

Прера̀ствам, -аш, *несв.;* **прераста̀**, -ѐш, *мин. св.* прера̀стох и **прера̀сна**, -еш, *мин. св.* прера̀снах, *прич. мин. действ.* прера̀съл, -сла, -сло, *мн.* -сли, *св., непрех.* В процеса на развитието си се превръщам в нещо ново, обикновено по-висше, по-съвършено; преминавам. *Икономическите искания на стачката* ***прераснаха*** *в политически цели.*

Прира̀ствам, -аш, *несв.;* **прира̀сна**, -еш, *мин. св.* прира̀снах и прираста̀, -ѐш, *мин. св.* прира̀стох, *св., непрех.* **1.** За растение, обикновено присадка — израствам, пораствам в непосредствена близост до някоя част на друго растение, използувайки за растеж неговите хранителни сокове. *Присаждането е операция, чрез която част от едно растение се поставя върху друго нему сродно растение, върху което тя* ***прираства*** *и получава по-нататък от него храна.* (Сп. Градинар) **2.** Увеличавам се по ръст, обем, количество. *Детето* ***прирасна.***

△ прера̀стване || прира̀стване

ПРЕСА̀ЖДАМ || ПРИСА̀ЖДАМ

Преса̀ждам, -аш, *несв.;* **пресадя̀**, -ѝш, *мин. св.* пресадѝх, *св., прех.* Изваждам, изкопавам растение и го насаждам на ново място. ***Пресадих*** *фикуса в по-голяма саксия.*

Приса̀ждам, -аш, *несв.;* **присадя̀**, -ѝш, *мин. св.* присадѝх, *св., прех.* **1.** Поставям клонче или стрък с пъпка от едно растение да расте на друго. **2.** Поставям органическа тъкан в чуждо тяло. *Днес лекарите успешно* ***присаждат*** *кожа, мускули, отделни телесни органи.* **3.** *Прен.* Внедрявам у някого нови обичаи, схващания, култура и др. *Пришълците* ***присадили*** *по тези земи свои обичаи.*

△ преса̀ждане || приса̀ждане

ПРЕСЍПВАМ [1, 2] || ПРИСЍПВАМ

Пресѝпвам [1], -аш, *несв.;* **пресѝпна**, -еш, *мин. св.* пресѝпнах, *св., непрех.* За глас — ставам дрезгав, глух. *От викане ми* ***пресипна*** *гласът.*

Пресѝпвам [2], -аш, *несв.;* **пресѝпя**, -еш, *мин. св.* пресѝпах, *св., прех.* Сипвам от един съд в друг. *Той беше се навел с гръб към вратата и старателно* ***пресипваше*** *брашно от един чувал в друг.* (П. Михайлов, Малката партизанка)

Присѝпвам, -аш, *несв.;* **присѝпя**, -еш, *мин. св.* присѝпах, *св., прех.* Сипвам още към онова, което е сипано. ***Присипи*** *ми още от яхнията!*

△ пресѝпване || присѝпване

ПРЕСЍЧАМ || ПРОСЍЧАМ

Пресѝчам, -аш, *несв.;* **пресека̀**, пресечѐш, *мин. св.* прея̀кох, пресѐче, *прич. мин. действ.* пресякъл, -кла, -кло, *мн.* пресѐкли, *св., прех.* **1.** Чрез сечене правя нещо на две части. ***Пресякох*** *дървото на две.* **2.** Минавам през нещо, като обикновено го разделям на две части, на две половини; разполовявам. *Реката* ***пресичаше*** *долината.* **3.** Заграждам, препречвам пътя. ***Пресичам*** *пътя за отстъпление.* **4.** Минавам през нещо, през някъде, отивам на отсрещната страна; прекосявам. ***Пресичам*** *улицата.* **5.** *Прен.* Спирам действието на нещо; прекъсвам. **6.** *Прен.* Прекъсвам говоренето, думите на някого, не го оставям да се доизкаже. *Ако ми заговорят неприятни неща,* ***пресичам*** *разговора.* **7.** Причинявам отделянето на по-твърди частици или на утайка в течност. ***Пресичам*** *прясно мляко.* **8.** Предотвратявам или спирам спиртна ферментация. ***Пресичам*** *вино.* **9.** *Прен.* Правя да отмалеят, да станат неустойчиви краката на някого; подкосявам.

Просѝчам, -аш, *несв.;* **просека̀**, просечѐш, *мин. св.* прося̀кох, просѐче, *прич. мин. действ.* прося̀къл, -кла, -кло, *мн.* просѐкли, *св., прех.* В *знач.* на: **1.** Правя отвор. *Редуваме се да проправяме пъртина. Предишният, току-що* ***просичал*** *снега,*

задъхан ни изчаква да го подминем. (Бл. Димитрова, Лавина) 2. Правя просека, път. *Геолозите* ***просекли*** *път до лагера си.*

△ пресѝчане || просѝчане

ПРЕСЛУ̀ШВАМ || ПРИСЛУ̀ШВАМ || ПРОСЛУ̀ШВАМ

Преслу̀швам, -аш, *несв.;* **преслу̀шам**, -аш, *мин. св.* преслушах, *св., прех.* С ухо или слушалка изследвам белите дробове или сърцето на някого. *Докторът дълго* ***преслушва*** *болния.*

Прислу̀швам, -аш, *несв.;* **прислу̀шам**, -аш, *мин. св., прислу̀шах, св., прех.* Подслушвам. *Затаен зад стълбите, той* ***прислушваше*** *всички разговори.*

Прослу̀швам, -аш, *несв.;* **прослу̀шам**, -аш, *мин. св.* прослу̀шах, *св.* 1. *Непрех. Рядко.* Започвам отново да слушам, да чувам. *След операцията* ***прослуша*** *отново.* 2. *Прех.* Слушам, изслушвам внимателно музикално произведение или изпълнител, за да оценя, преценя. ***Прослушвам*** *участниците в конкурса за естрадна песен.*

△ преслу̀шване || прислу̀шване || прослу̀шване

ПРЕСПѝВАМ || ПРИСПѝВАМ

Преспѝвам, -аш, *несв.;* **преспя̀**, -ѝш, *мин. св.* преспа̀х, *св., непрех.* 1. Прекарвам нощния си сън не на обичайното място; пренощувам. *Ятаци бяха бабини Сусини. Тук бяха* ***преспивали*** *неведнъж партизани.* (Кр. Григоров, Игличево) 2. Спя известно време. *Ама ти заспа, а? — Охо,* ***преспах*** *дори.* (Кр. Григоров, Игличево)

Приспѝвам, -аш, *несв.;* **приспя̀**, -ѝш, *мин. св.* приспа̀х, *св., прех.* 1. Въздействувам някому да заспи. *Майката пее и* ***приспива*** *детето си.* || Докарвам някому сън, дрямка. *Равномерният шум на реката го* ***приспа.*** 2. *Прен.* Правя някой да не види, да не забележи нещо; притъпявам. *Някои мисли* ***приспивам*** *чувството за дълг.*

△ преспѝване || приспѝване

ПРЕСТО̀РВАМ СЕ || ПРИСТО̀РВА МИ СЕ

Престо̀рвам се, -аш се, *несв.;* **престо̀ря се**, -иш се, *мин. св.* престо̀рих се, *св., непрех.* 1. Давам вид, че не съм видял, разбрал или усетил за извършването на нещо, или че върша, или не върша нещо; преструвам се. ***Престорих се,*** *че спя дълбоко.* 2. *Разг.* Приемам друг образ, правя да приличам на някой друг или на нещо друго; превръщам се, преобразявам се. *Той* ***се престорил*** *на вълк и потропал на вратата.*

Присто̀рва ми се, *несв.;* **присто̀ри ми се**, *мин. св.* присто̀ри ми се, *св., непрех.* Струва ми се, изглежда ми. *Николина е в момента при Петко! — злорадо ококори очи в стъклото Нешка. — Да не ти* ***се е присторило?*** (Ст. Ц. Даскалов, Стубленските липи)

△ престо̀рване || присто̀рване

ПРЕСТРОЙ̀ВАМ || ПРИСТРОЙ̀ВАМ

Престрой̀вам, -аш, *несв.;* **престроя̀**, -ѝш, *мин. св.* престроѝх, *св., прех.* Строя повторно и по нов начин. ***Престроиха*** *старата къща.*

Пристрой̀вам, -аш, *несв.;* **пристроя̀**, -ѝш, *мин. св.* пристроѝх, *св., прех.* Правя пристройка (допълнително построена част от сграда). *За стареца* ***пристроиха*** *стая към лятната кухня.*

△ престро̀йка || пристро̀йка, престрой̀ване || пристрой̀ване

ПРЕСТЪ̀ПВАМ || ПРИСТЪ̀ПВАМ

Престъ̀пвам, -аш, *несв.;* **престъ̀пя**, -иш, *мин. св.* престъ̀пих, *св., прех.* 1. Преминавам, прескачам през нещо. *С благоговение* ***престъпва*** *прага на родния дом.*

2. Нарушавам, не спазвам заповед, решение, закон и под. *Ако някой **престъпи** клетвата, чака го куршум.*

Пристъ̀пвам, -аш, *несв.;* **пристъ̀пя**, -иш, *мин. св.* пристъ̀пих, *св., непрех.* **1.** Вървя, движа се бавно напред стъпка по стъпка. *Сред двора, под лозите, **пристъпваше** величествен старец.* (Ив. Вазов, Под игото) **2.** Приближавам се, стигам до определено място. *Момчето **пристъпи** важно и подаде ръка на госта.* **3.** *Прен.* Обикновено в *съчет.* с *предлога* към и *отгл. същ.* означава, че действието, изразено в съществителното, започва да се извършва. *Убедил се веднъж в необходимостта да скъса с досегашния си живот и да отдаде всичките си сили на своето поробено отечество, Левски **пристъпва** спокойно към действие.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

△ престъ̀пване || пристъ̀пване

ПРЕСТЯ̀ГАМ || ПРИСТЯ̀ГАМ

Престя̀гам, -аш, *несв.;* **престѐгна**, -еш, *мин. св.* престѐгнах, *св., прех., прич. мин. страд.* престѐгнат. **1.** Стягам нещо напреки, през средата. *Престегнах пакета с канап.* **2.** Стягам силно, до болка. *Коланът ми **престегна** кръста.*

Пристя̀гам, -аш, *несв.;* **пристѐгна**, -еш, *мин. св.* пристѐгнах, *св., прех., прич. мин. страд.* пристѐгнат. **1.** Стягам нещо, което се е отпуснало. *Пристягам раницата си.* **2.** За пояс, колан и под. — обвит съм около нещо и го прикрепям. *Тънко сребърно синджирче **пристягаше** роклята ѝ в кръста вместо колан.*

△ *престя̀гане || пристя̀гане*

ПРЕТЁГЛЯМ [1, 2] || ПРИТЁГЛЯМ

Претѐглям [1], -яш, *несв.;* **претѐгля**, -иш, *мин. св.* претѐглих, *св., прех.* **1.** Измервам тежината на нещо с помощта на теглилка; премервам, отмервам. *Претегли ми от онези бонбони.* **2.** *Прех. Диал.* Правя преценка на нещо; преценявам. *Само с един поглед той **претегляше** донесените дарове.* (Г. Караславов, Снаха)

Претѐглям [2], -яш, *несв.;* **претѐгля**, -иш, *мин. св.* претѐглих, *св., непрех. Разг.* Преживявам страдания; изстрадвам. *Навярно много си **претеглил**. От затвор или от лагер идваш?* (М. Грубешлиева, През иглено ухо)

Притѐглям, -аш, *несв.;* **притѐгля**, -иш, *мин. св.* притѐглих, *св., прех.* Тегля, дърпам към себе си; приближавам, привличам. *Той я **притегли** към себе си и я погали.*

△ претѐгляне || притѐгляне

ПРЕТѝЧВАМ || ПРИТѝЧВАМ

Претѝчвам, -аш, *несв.;* **претѝчам**, -аш, *мин. св.* претѝчах, *св., непрех.* Изминавам някакво разстояние с тичане; пребягвам. *Видяхме заек да **претичва** през поляната.*

Притѝчвам, -аш, *несв.;* **притѝчам**, -аш, *мин. св.* притѝчах, *св., непрех.* С тичане стигам или идвам на определено място; дотичвам, изтичвам. *Притича до пътната врата и я залости.*

△ претѝчване || притѝчване

ПРЕТЪ̀ПВАМ [1, 2] || ПРИТЪ̀ПВАМ

Претъ̀пвам [1], -аш, *несв.;* **претъ̀пвам**, -аш, *мин. св.* претъ̀пах, *св., прех. Разг.* Правя, извършвам нещо набързо, небрежно. *Не бързай да **претъпваш** работата!*

Претъ̀пвам [2], -аш, *несв.;* **претъ̀пам**, -аш, *мин. св.* претъ̀пах, *св., прех. Разг.* Убивам, пребивам, претрепвам. *А единият от тях е бил стражарин два месеца. Но откак **претупал** едного и му взел парите, напуснал службата.* (Ив. Вазов, Нова земя)

Притỳпвам, -аш, *несв.*; **притỳпвам**, -аш, *мин. св.* притỳпах, *св.*, *непрех.* За сърце — изведнъж почвам да тупам ускорено. *Боян грабна от ръката му* [вестника] *и в следния миг усети сърцето си да **притупва** в гърлото: видя заглавието на едно свое стихотворение, прочете името си под него.* (Ем. Манов, Ден се ражда)

△ прѐтỳпване || притỳпване

ПРЕТỲРВАМ || ПРИТỲРВАМ

Претỳрвам, -аш, *несв.*; **претỳря**, -иш, *мин. св.* претỳрих, *св.*, *прех.* *Диал.* Поваля́м, събарям, прекатурвам. *Конят потегли и каруцата **претури**.*

Притỳрвам, -аш, *несв.*; **притỳря**, -иш, *мин. св.* притỳрих, св., прех. **1.** Турям, поставям нещо допълнително към друго; прибавям, добавям. ***Притурих** магданоз и чубрица на гозбата.* **2.** *Прен.* Изтъквам нещо допълнително; казвам, написвам, прибавям, допълвам. *Аз не съм против Кръстевича! Познаваме се с него — **притури** хаджи Смион.* (Ив. Вазов, Нова земя)

△ претỳрване || притỳрване

ПРЕТЪ̀ПКВАМ || ПРИТЪ̀ПКВАМ

Претъ̀пквам, -аш, *несв.*; **претъ̀пча**, -еш, *мин. св.* претъ̀пках, *св.*, *прех.* Натъпквам повече, отколкото трябва. *Залата беше **претъпкана** с хора.*

Притъ̀пквам, -аш, *несв.*; **притъ̀пча**, -еш, *мин. св.* притъ̀пках, *св.*, *прех.* С тъпкане леко притискам, сбивам нещо рохкаво. ***Притъпкаха** добре пръстта над скривалището.*

△ претъ̀пкване || притъ̀пкване

ПРЕТЪРЧА̀ВАМ || ПРИТЪРЧА̀ВАМ

Претърча̀вам, -аш, *несв.*; **претърча̀**, -йш, *мин. св.* претърча̀х, *св.*, *непрех.* Търча, тичам през някакво пространство, изминавам разстояние с тичане. *Децата **претърчаха** през двора и се скриха зад оградата.*

Притърча̀вам, -аш, *несв.*; **притърча̀**, -йш, *мин. св.* претърча̀х, *св.*, *непрех.* *Разг.* С търчане, тичане стигам до известно място; притичвам. ***Притърча** до съседите да занесе подаръка.*

△ претърча̀ване || притърча̀ване

ПРЕФУЧА̀ВАМ || ПРИФУЧА̀ВАМ

Префуча̀вам, -аш, *несв.*; **префуча̀**, -йш, *мин. св.* префуча̀вах, *св.*, *непрех.* Много бързо преминавам, претичвам или прелитам някакво разстояние. *Покрай гарата **префуча** бързият влак.*

Прифуча̀вам, -аш, *несв.*; **прифуча̀**, -йш, *мин. св.* прифуча̀х, *св.*, *непрех.* За буря, вятър — фуча от време на време. *Беше мразовит ден. Вятърът **прифучаваше** от време на време.*

△ префуча̀ване || прифуча̀ване

ПРЕХВА̀ЩАМ || ПРИХВА̀ЩАМ

Прехва̀щам, -аш, *несв.*; **прехва̀на**, -еш, *мин. св.* прехва̀нах, *прич. мин. страд.* прехванат, *св. прех.* Хващам, обгръщам с ръце. *Бръсна се на двора; хазайчето седи пред мен на тревата и **прехванало** коленете си, следи с любопитство бръсненето.* (Ил. Волен, Между два свята)

Прихва̀щам, -аш, *несв.*; **прихва̀на**, -еш, *мин. св.* прихва̀нах, *прич. мин. страд.* прихва̀нат, *св.*, *прех.* **1.** Улавям някого или нещо да не падне; подхващам. *Детето се подхлъзна, но майка му успя да го **прихване** навреме.* **2.** Хващам, улавям нещо внимателно. *Тя **прихвана** полата си и премина реката.* **3.** *Прен.* При изплащането на известна сума задържам част от нея; удържам. ***Прихващат** ми от*

заплатата всеки месец по 30 лева. **4.** Заразявам се от болест. ***Прихванах** хрема.* || За болест — предавам се, разпространявам се от един болен на друг. *Грипът **прихваща** лесно.*

△ прехва̀щане || прихва̀щане

ПРЕЦЀСИЯ || ПРОЦЀСИЯ

Прецѐсия *ж.* (от лат. praecessio 'предхождане'). **1.** *Астрон.* По-ранно настъпване на есенното и пролетното равноденствие. *Египтяните например са познавали с голяма точност големината на земния радиус, продължителността на годината и сложното явление — **прецесия** на равноденствените точки.* (Г. Томалевски, Астрономия на народа) **2.** *Техн.* Равномерно въртене на тяло около ос, която описва равномерно кръгов конус.

Процѐсия *ж.* (от лат. processio 'придвижване напред'). Тържествено многолюдно шествие. *Погребалната **процесия** се движеше към центъра на града.*

ПРЕЧУ̀КВАМ || ПРИЧУ̀КВАМ

Пречу̀квам, -аш, *несв.*; **пречу̀квам**, -аш, *мин. св.* пречу̀ках, *св., прех.* **1.** Премазвам, наранявам с чукане. ***Пречуках** си крака.* **2.** *Разг.* Убивам. *Ти си разбойник! — отвърна безсилно младежът. — Млъкни, ще те **пречукам**!* (Ив. Хаджимарчев, Овчарчето Калитко)

Причу̀квам, -аш, *несв.*; **причу̀кам**, -аш, *мин. св.* причу̀ках, *св., прех.* Зачуквам нещо разхлабено, недобре заковано. ***Причуквам** пантите на вратата.* || С чукане правя нещо да прилепне. *Дърводелецът постави летвите една върху друга и ги **причука**.*

△ пречу̀кване || причу̀кване

ПРЕШЍВАМ || ПРИШЍВАМ

Прешѝвам, -аш, *несв.*; **прешѝя**, -йеш, *мин. св.*, прешѝх, *прич. мин. страд.* прешѝт, *св. прех.* Шия отново, повторно. ***Преших** полата, за да ми стане по мярка.*

Пришѝвам, -аш, *несв.*; **пришѝя**, -йеш, *мин. св.* пришѝх, *прич. мин. страд.* пришѝт, *св., прех.* Шия, зашивам нещо върху друго. ***Пришивам** копчета на ризата.*

△ прешѝване || пришѝване

ПРЕШУМОЛЯ̀ВАМ || ПРИШУМОЛЯ̀ВАМ

Прешумоля̀вам, -аш, *несв.*; **прешумоля̀**, -йш, *мин. св.* прешумоля̀х, *прич. мин. действ.* прешумоля̀л, -а, -о, *мн.* прешумолѐли, *св., непрех.* Шумоля кратко време и преставам да шумоля. *В ъгъла **прешумоля** мишка и се спотаи.*

Пришумоля̀вам, -аш, *несв.*; **пришумоля̀**, -йш, *мин. св.* пришумоля̀х, *прич. мин. действ.* пришумоля̀л, -а, -о, *мн.* пришумолѐли, *св., непрех.* Изведнъж започвам да шумоля или шумоля от време на време. *Взрях се натам, откъдето **пришумоляваше**.*

△ прешумоля̀ване || пришумоля̀ване

ПРИВИДЀНИЕ || ПРОВИДЀНИЕ

Привидѐние, *мн.* -ия, *ср.* **1.** Призрак. *Като някакво **привидение**, излязло в късна доба, бледо, с натежала душа от непростени грехове, се възправи Бачо Киро.* (Зл. Чолакова, Бачо Киро) **2.** Нещо, което се привижда някому; видение, образ. *Пред очите ми заиграха фантастичните **привидения** на запустялата къща. И сред тези **привидения** — космати и рогати — се мяркаше непрекъснато образът на баба.* (К. Калчев, При извора на живота)

Провидѐние, *мн.* няма, *ср.* **1.** Според религиозните представи — бог, висша ръководна сила. *Освен това тя беше религиозна и вярваше твърдо, че постъпката*

й щеше да ѐ се възнагради от ***провидението.*** (Д. Димов, Тютюн) **2.** Самото най-висше същество; бог.

ПРИЗВА̀Н || ПРИЗОВА̀Н

Призва̀н, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който притежава големи способности, голям дар. **2.** Който е предопределен да извърши нещо. *Лекарят е* ***призван*** *да помага на болните.*

Призова̀н, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е повикан (обикновено да извърши нещо). *Ти войник служил ли си? — Тази година ще ида, господин управител.* ***Призован*** *съм вече в пехотата.* (М. Марчевски, Митко Палаузов) **2.** *Юрид.* Като *същ.* **призованият** *м.*, **призованата** *ж.*, *мн.* **призованите.** Лице, което се явява като свидетел по дадено дело. *Излезе навън и чак когато започнаха да извикват* ***призованите*** *по делото на Спиро Андреев, влезе отново.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

ПРИЗВА̀НИЕ || ПРИЗНА̀НИЕ

Призва̀ние, *мн.* няма, *ср.* **1.** Качество или способност за някоя дейност, работа и под. *Писател по* ***призвание.*** **2.** Предназначение в живота; цел. *Най-високото и най-благородното* ***призвание*** *на художника е да служи на хората.* (ЛФ)

Призна̀ние, *мн.* -я, *ср.* **1.** Думи, с които се признава известна постъпка, действие, чувство и др. *Плашеше я любовното* ***признание*** *на Калинко, но дълбоко в душата си искаше да го чуе.* (И. Петров, Нонкината любов) || Постъпка, знак, с който се изразява нещо. *Гледаше го с възхищение —* ***признание****, че е завладяна от таланта му.* **2.** Оценяване на дарбите и заслугите. *И още приживе неговите идеи и неговото дело получиха всеобщо* ***признание.*** (Ив. Унджиев, Васил Левски)

ПРЍЛИВ || ПРО̀ЛИВ

Прѝлив *м.* **1.** Временно повишаване равнището на водата в океаните и моретата, което се повтаря периодически. *Беше настъпило времето на* ***прилива****, водата заливаше част от пясъчния бряг.* (М. Марчевски, Остров Тамбукту) **2.** *Прен.* Натрупване, нахлуване, нарастване, подем на нещо. *Усещам* ***прилив*** *на сили.*

Про̀лив *м.* Тясно водно пространство, което съединява две морета; проток. *Всички очакваха, че след прегазването на Югославия и Гърция тези войски ще се насочат през* ***проливи*** *и морета към Средния изток и Суецкия канал, а ето че те се връщаха с лудешка бързина назад.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

ПРИМИРЀН || ПРИМИРЀНЧЕСКИ

Примирѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от примиря като *прил.* Който безропотно понася беди и неволи в живота. *Дядо Щилян умираше... Старецът лежеше в тясното легло мълчалив и* ***примирен.*** (П. Вежинов, Звездите над нас)

Примирѐнчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който изразява, показва примиренчество (пасивно примирение и бездействие пред обществените нередности). *В доклада стана въпрос и за* ***примиренческото*** *отношение към нередностите в квартала.* (ОФ)

ПРИСПОСОБЀН || ПРИСПОСОБЍМ

Приспособѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от приспособя като *прил.* Който е нагоден за нещо. *Помещението е* ***приспособено*** *за сушилня.*

Приспособѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да се приспособи, нагоди за нещо. ***Приспособимият*** *му характер побираше, смилаше и превръщаше в крът всички въпроси на деня.* (М. Кремен, Романът на Яворов)

ПРЙТОК || ПРÒТОК

Прйток, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* **1.** Река по отношение на друга по-голяма, в която се влива. *Река Осъм е **приток** на Дунав.* **2.** *Прен.* Само *ед.* Събиране, натрупване на нещо в голямо количество; прилив. ***Приток** на хора.*

Пpòток, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* Тясна водна ивица, която съединява две морета; пролив. *Почти всички морета са съединени помежду си с тесни или широки **протоци**.*

ПРИЎЧВАМ || ПРОЎЧВАМ

Приўчвам, -аш, *несв.*; **приўча**, -иш, *мин. св.* приўчих, *св.*, *прех.* Уча някого да свикне с нещо, да добие навик за нещо; привиквам. *Все тъй неусетно мама ме **приучва** и навън да помагам.* (Т. Г. Влайков, Преживяното)

Проўчвам, -аш, *несв.*; **проўча**, -иш, *мин. св.* проўчих, *св.*, *прех.* **1.** Събирам сведения, факти за нещо; разследвам, разузнавам. *Следователят **проучваше** миналото на заподозрения.* **2.** Основно разглеждам, проследявам, изучавам някой въпрос обикновено с научна цел. ***Проучвам** исторически факти.*

△ приўчване || проўчване

ПРОБЛЀМ || ПРОБЛЕМÀТИКА

Проблѐм *м.* (от гр. próblema 'задача'). Значителен въпрос, който е предмет на проучване, разглеждане, разрешение. *Сега проучват **проблема** за набавянето на прясна риба за града.*

Проблемàтика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. problematikós 'проблематичен'). Съвкупност от проблеми в дадена научна област. *Историческа **проблематика**.*

△ проблѐмен || проблематѝчен

ПРОГРЀС || ПРОГРЀСИЯ

Прогрѐс, *мн.* няма, *м.* (от лат. progressus). Напредък. ***Прогрес** в науката.*

Прогрѐсия *ж.* (от лат. progressio 'движение напред'). *Мат.* Редица от числа или величини, които растат или намаляват така, че величината на разликата или отношението между всяко число и предходното е постоянна. *Геометрична **прогресия**.*

ПРОЀКТ || ПРОЀКЦИЯ

Проѐкт *м.* (от лат. proiectus 'хвърлен напред'). **1.** Замисъл, план за осъществяване на нещо; намерение. *Сега Стефан продължаваше да скита по крайдунавските румънски пристанища и да крои по-големи и по-смели **проекти** за идното лято.* (Ст. Дичев, За свободата) **2.** Предварителен текст за акт, документ и пр. ***Проект** за решения на конгреса.* **3.** Разработен чертеж на строителен обект, машина и под.; план. *Тодор Беслеменов беше възложил на инженера задача да проучи и разработи **проект** за построяване на голяма фабрика.* (Д. Кисьов, Щастието не идва само)

Проѐкция *ж.* (от лат. proiectio). *Мат.* Геометрично изображение върху равнина, получено при спускане на перпендикуляри от различни точки на дадена фигура или тяло. *Петров отвори папката и разгледа чертежа. Приспособлението, което беше измислил, се показа пред очите му в трите си **проекции**, изработени грижливо.* (В. Райков, Прекършено весло)

ПРОЀКЦИЯ || ПРОТЀКЦИЯ

Проѐкция (вж. ***проект** || **проекция***)

Протѐкция *ж.* (от лат. protectio). Покровителство, поддръжка на някого от влиятелно лице в работа, служба. *По **протекция** Тихов имаше добра служба.*

(Ив. Вазов, Нора)

△ проекциòнен || протекциòнен

ПРОИЗВÒДЕН || ПРОИЗВОДЙТЕЛЕН

Произвòден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който е произведен, получен от нещо. *Производни химични съединения.* 2. *Грам.* За дума — който се получава чрез прибавяне на представка или наставка.

Производйтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който произвежда, който дава резултати; продуктивен. *Производителен труд.*

ПРОСТРÀНЕН || ПРОСТРÀНСТВЕН

Прострàнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* 1. Който заема или се простира на голяма площ; обширен. *Пространна поляна.* 2. За писмено произведение — обширен, подробен. *Пространно житие.*

Прострàнствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до пространство (място, включено в известни граници, в което може нещо да сè вмести). *Пространствени решения в проекта за жилище.*

ПРОЦЀС || ПРОЦЀСИЯ

Процѐс *м.* (от лат. processus 'напредване'). 1. Последователна закономерна смяна в състоянието и развитието на нещо; вървеж, ход, развитие. *Химичен процес.* 2. *Мед.* Развитие на болест. *В Суботица, където ме изпратиха на преглед в централно здравно заведение, установиха, че имам напреднал белодробен туберкулозен* ***процес.*** (Мл. Исаев, Незабравимото) 3. *Юрид.* Установен от закона ред за действията на съд при разглеждане и решаване на съдебни дела; съдебно дело, съдопроизводство. *Лайпцигският* ***процес*** *е инсцениран от германските фашисти против група комунисти, начело с Г. Димитров.* (Енциклопедия А—Я)

Процесия (вж. ***прецесия* || *процесия***).

ПСИХИАТРЙЧЕН || ПСИХЙЧЕН

Психиатрѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. phyché 'душа' + iatréia 'лекуване'). Който се отнася до психиатрия (медицинска наука за душевните болести и тяхното лечение; психиатрично отделение в болница — психиатрична клиника). *Психиатрична лаборатория.*

Психѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. psychikós). Който се отнася до психика (свойство на високоорганизираната материя (мозъка) да отразява обективната действителност; съвкупност от склонности и привички; душевен мир, свойствен на някого, типични черти в характера му — душа); психически. *Психологията има задача да установи законите, по които стават* ***психичните*** *процеси, и с това да даде научно обяснение на тези процеси.* (Псих. X кл.)

ПСИХЙЧЕН || ПСИХОЛОГЙЧЕН

Психѝчен (вж. ***психиатричен* || *психичен***)

Психологѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. psychologikós). Който се отнася до психология, който се основава на психологията (наука за психиката като функция на мозъка и за закономерностите на нейното развитие; учебен предмет по тази дисциплина; учебник по този предмет; съвкупност от психичните процеси, които обуславят една или друга дейност; психика, особености на характера); психологически. *Психологични изследвания.*

ПУРЙЗЪМ || ПУРИТАНЙЗЪМ

Пурѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. purus 'чист'). *Езикозн.* Борба за

очистване на езика от чужди думи и изрази и заменянето им с думи, образувани със средствата на родния език. *Александър Теодоров — Балан е един от ревностните застъпници на **пуризма** у нас.*

Пуританѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от англ. puritan). **1.** *Църк.* Строго спазване на християнския морал. ***Пуританизмът** със своята подчертана въздържаност, скромност и морал действува като спирачка срещу увлеченията на дворцовото изкуство.* (М. Бичев, Архитектура на новото време) **2.** *Прен.* Прекалена строгост на нравите.

△ пурѝст || пуритàн

ПЎХЕН || ПЎХКАВ

Пўхен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е направен от пух. ***Пухена** възглавница.*

Пўхкав, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е мек като пух. ***Пухкав** сняг.* **2.** Който е покрит с пух. ***Пухкаво** пиленце.*

ПЧЕЛÀРСКИ || ПЧЀЛЕН

Пчелàрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до пчелар (лице, което се занимава с отглеждане и развъждане на пчели). ***Пчеларски** инвентар.*

Пчѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който е добит, получен от пчели. ***Пчелен** мед.* **2.** Който се отнася до пчели. ***Пчелен** кошер.*

Р

РАДИÀН || РАДИÀНТ

Радиàн *м.* (от лат. radius 'лъч'). *Физ.* Единица мярка за големина на ъгли, използувана при кръговото им измерване, която представлява ъгъл от окръжност, сектор с дъга, равна на радиуса на окръжността (приблизително 57°17′44,8″). *Ъгловата скорост се измерва в **радиани**. **Радианът** е централен ъгъл с дъга, равна на радиуса.* (Физ. IX кл.)

Радиàнт *м.* (от лат. radians, -antis 'излъчващ'). *Астрон.* Точка на небесния свод, от която изхождат видимите пътища на метеорите (вж. ***метеор*** || ***метеорит***) на един и същ метеорен поток. [Поради] *перспективата метеорите от даден метеорен поток видимо изхождат от малка област на небесната сфера — **радиант**.* (Енциклопедия А—Я)

РÀДИЙ || РÒДИЙ

Рàдий *м.* (от лат. radius 'лъч'). *Хим.* Химичен елемент Ra, радиоактивен метал, излъчващ топлина и лъчиста енергия, при което се разпада на редица прости вещества. ***Радият** причинява лъчева болест.* (Енциклопедия А—Я)

Ròдий *м.* (от гр. rhódon 'роза'). *Хим.* Химичен елемент Rh, сребристобял, ковък, устойчив метал, който служи за изготвяне части на сложни уреди и механизми и като катализатор при платинените сплави. *Оптическите огледала, прожекторите и автомобилните фарове са покрити със сребро, **родий** и хром.* (Св. Райчева, Корозия)

РАЗДЀЛЕН, РАЗДЕЛЀН || РАЗДЕЛЍМ

Раздѐлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който причинява, предизвиква, създава раздяла. || Който се отнася до раздяла. *Нека бризът в **разделния** час ви целуне.* (Н. Зидаров, Фрески без ореоли)

Разделѐн, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е направен на части, дялове и под.

Разделен по равно имот. 2. Който е отделен, откъснат от някаква цялост или общност. ***Разделен** от приятелите си, той дълго страдаше.*

Разделѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде делен (да бъде правен на части). *Отсечката е **разделима**.*

РАЗДРА̀ЗНЕН || РАЗДРАЗНЍМ

Раздра̀знен, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от раздразня като *прил.* Който е изпаднал в нервна възбуда; изнервен, ядосан, нервиран. *Тя* [Ирина] *приседна на едно кресло огорчена и **раздразнена** от безразличието му.* (Д. Димов, Тютюн)

Раздразнѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се поддава лесно на раздразване. *Нервът на жабешкото краче се оказа лесно **раздразним** от електричния ток.*

РАЗЛЍЧЕН || РАЗЛИЧЍМ

Разлѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който се отделя със свои особени белези, черти при сравнение с друг, нееднакъв, несходен с друг. *Аз още щом дойдох, разбрах, че ти от другите си тъй **различен**, на теб не ти приляга грях.* (М. Петканова, Царица Теодора) 2. Обикновено *мн.* Разнообразен, всевъзможен, всякакъв; разен. *По този въпрос има **различни** мнения.*

Различѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде различѐн, разпознат. *Околните се взираха в нощта; дордето очи стигат, все снежна, прибулена равнина и само там, напред, някакво по-тъмно, **различимо** очертание.* (Ст. Дичев, За свободата)

РАЗОРА̀ВАМ || РАЗОРЯ̀ВАМ

Разора̀вам, -аш, *несв.; **разора̀**, -ѐш, *мин. св.* разора̀х, *св., прех.* Ора земя (целина, ливада или неорана нива). *Наех една градина край Тича. **Разорах** я, направих лехи.* (А. Каралийчев, Птичка от глина)

Разоря̀вам, -аш, *несв.; **разоря̀**, -ѝш, *мин. св.* разорѝх, *св., прех.* 1. Опустошавам, разрушавам. *През Втората световна война хитлеристкият агресор вилнееше, **разоряваше** и унищожаваше.* (ОФ) 2. Съсипвам материално, опропастявам. *Самата женитба **разорява** младоженеца. Момата трябва да бъде откупена, като че се продава добитък.* (РД)

△ разора̀ване || разоря̀ване

РАЗРУШЀН || РАЗРУШЍМ

Разрушѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от разруша като *прил.* 1. Който е съборен; порутен. *Пред развалините на една **разрушена** ниска къща, от която стърчаха само две стени, той видя стара жена и дете да ровят предпазливо.* (М. Грубешлиева, През иглено ухо) 2. Който е разтурен; развален, разтрогнат. *И доктор Карлов казал, че тоя годеж е **разрушен**.* (Ив. Вазов, Казаларската царица)

Разрушѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде рушен. *Скалата е лесно **разрушима**.*

РАТИФИКА̀ЦИЯ || РЕКТИФИКА̀ЦИЯ

Ратифика̀ция *ж.* (от лат. ratificatio). *Юрид.* Окончателно потвърждаване на международен договор, споразумение или конвенция (вж. ***инвенция** || **конвенция***) от върховните органи на съответните правителства. *Депутатите гласуваха **ратификацията** на договора.*

Ректифика̀ция *ж.* (от лат. rectificatio ’оправяне’). *Техн.* Последователно и многократно разделяне и пречистване на течни смеси, чиито съответни части имат близки точки на кипене. *Действуващ модел на ректификационна уредба*

онагледява ясно процеса ***ректификация.*** (ТД) **2.** Преглед и отстраняване на грешките при измервателни уреди. **3.** *Мат.* Измерване дължината на права линия.

△ ратификацио̀нен || ректификацио̀нен

РАЦИОНА̀ЛЕН || РАЦИОНАЛИСТѝЧЕН

Рациона̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. rationalis). Разумен, смислен, целесъобразен. ***Рационално*** *използуване на свободното време.*

Рационалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от рус. рационалистичный). **1.** Който се отнася до рационализъм (вж. ***ирационализъм** || **рационализъм***). ***Рационалистични*** *възгледи.* **2.** Основан само на разума, на изискванията на логиката.

РЕАБИЛИТА̀ЦИЯ || РЕХАБИЛИТА̀ЦИЯ

Реабилита̀ция *ж.* (от лат. rehabilitatio). **1.** Възстановяване на доброто име, достойнството, честта на някого. *Наскоро започнах работа отново като военен летец. Чувствувам се особено щастлива от тази* ***реабилитация.*** (Сп. Жената днес) **2.** *Юрид.* Снемане на обвиненията, заличаване на присъдата и възстановяване на правата на някого чрез съд. *След* ***реабилитацията*** той се върна на предишната си работа.

Рехабилита̀ция *ж.* (от лат. rehabilitatio). *Мед.* Комплекс от различни методи на лечение, прилагани обикновено след острия стадий на заболяване. *Открит е нов център за* ***рехабилитация*** *с най-модерни съоръжения.*

△ реабилитацио̀нен || рехабилитацио̀нен, реабилитѝрам || рехабилитѝрам, реабилитѝране || рехабилитѝране

РЕА̀ЛЕН || РЕАЛИСТѝЧЕН

Реа̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. realis 'действителен, веществен'). **1.** Който съществува в действителност; действителен, истински. *Давам* ***реален*** *израз на патриотичните си чувства.* **2.** Който може да се осъществи, да се изпълни. *Планът е* ***реален.*** **3.** Който отговаря на действителните житейски нужди, на истинското положение. ***Реални*** *нужди.* **4.** Който изразява действителната, истинската стойност на нещо. ***Реален*** *курс на лева.*

Реалистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от лат. realis 'действителен, веществен'). **1.** Който изхожда от действителните условия; реалистически. ***Реалистичен*** *подход.* **2.** Основан на принципите на реализма (вид творчество и метод за вярно, правдиво и обективно изобразяване на действителността и типичните ѝ черти). ***Реалистично*** *изкуство.*

△ реа̀лно || реалистѝчно, реа̀лност || реалистѝчност

РЕВОЛЮЦИО̀НЕН || РЕВОЛЮЦИОНЀРСКИ

Революцио̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е свързан с осъществяване на революция (вж. ***еволюция** || **революция***). ***Революционна*** *организация.* **2.** Който отразява, който е проникнат от идеите на революцията. ***Революционни*** *песни.*

Революционѐрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до революционер (участник, деятел в революционно движение, в революция; лице, което извършва коренен преврат в някоя област на науката, изкуството). ***Революционерска*** *дейност.*

РЕГЕНЕРА̀Т || РЕНЕГА̀Т

Регенера̀т *м.* (от лат. regeneratus 'преroден'). *Техн.* Материал, получен от преработка на производствени отпадъци и годен за вторична употреба.

Ренега̀т *м.* (от лат. renegatus 'отказан'). Лице, което се е отрекло от убежденията си и е преминало на страната на противника; отстъпник, предател, из-

менник.

РЕГИМЕНТ || РЕГЛАМЕНТ

Регимѐнт *м.* (от лат. regimentum 'упътване'). *Остар.* Войскова единица, полк.

Регламѐнт *м.* (от лат. regula 'правило' през фр. règlement). **1.** Устав от правила за реда на работата на държавните органи, организации и др. *Според **регламента** централното ръководство на спортните съюзи заседава два пъти годишно.* **2.** Ред за водене на заседания, конференции и др. ***Регламент** на конгреса.*

РЕЗОЛИРАМ || РЕЗОНИРАМ

Резолѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. resolvo 'развързвам'). Поставям резолюция (кратко писмено разпореждане на началник върху заявление, писмо и др.). ***Резолирам** докладната записка.*

Резонѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от лат. resono 'отразявам звук'). Давам резонанс (съответно звучене на едно тяло под влиянието на друго звучащо тяло); отеквам. *Изведнъж тя чу продължителен тътнеж от артилерийска стрелба, но сега вече тъй близо, щото металическите дреболии по масата почнаха да **резонират**.* (Д. Димов, Осъдени души)

Δ резолѝране || резонѝране

РЕЗОНАТОР || РЕЗОНЬОР

Резонàтор *м.* (от лат. resono 'отразявам звук'). *Физ.* Кухо тяло, което възпроизвежда звуци с определена височина и ги усилва.

Резоньòр *м.* (от фр. raisonneur). 1. *Литер.* Традиционно действуващо лице в античната трагедия и комедия, в старинния роман и в драмата на класицизма, чрез което авторът изразява своите мисли, отношението си към събитията. **2.** Лице, което обича да мъдрува и да се впуска в дълги разсъждения. *Вий ще станете може би добри **резоньори** и изкусни пропагандисти на утопии, но ще престанете да бъдете млади хора.* (Ив. Вазов, Нова земя)

РЕКЛАМА || РЕКЛАМАЦИЯ

Реклàма *ж.* (от лат. reclamo 'викам'). **1.** Само *ед.* Действие, което цели да създаде голяма известност на нещо, за да привлече купувачи, зрители и под. *Търговската **реклама** оказва своето влияние и хората с редовни доходи лесно се съблазняват да си създадат разни удобства и да вземат на кредит машини и дори автомобили.* (Г. Белев, Какво видях в Америка) **2.** Обява, афиш, плакат и др. като средство за това. *Светлинни **реклами**.* **3.** Само *ед.* Разпространение на положителни сведения, хвалебствия за някого, за да му се създаде известност, популярност. *Добрият майстор не се нуждае от **реклама**.*

Рекламàция *ж.* (от лат. reclamatio 'недоволство, възражение'). **1.** Възражение, оплакване. ***Рекламациите**, които напоследък му направиха, че цистерните не били добре заварявани и имали скрити шупли, още повече утежниха положението му.* (Д. Кисьов, Щастието не идва само) **2.** *Търг.* Изискване за заплащане на загуби поради неспазване на определени условия. *След направената **рекламация** на телевизора върнаха парите на клиента.*

Δ реклàмен || рекламациòнен

РЕКОРДЕР || РЕКОРДЬОР

Рекòрдер *м.* (от англ. rekorder). *Техн.* **1.** Апарат за записване на звуци по механичен, магнитен или фотографски начин. **2.** Самопишещ електроуред с писец на лост за нанасяне промените на измервана електрична величина върху разграфена хартиена лента.

Рекордьòр *м.* (от фр. récordeur). Лице, което е постигнало най-висок успех в някоя област. ***Рекордьор** по вдигане на тежести.*

РЕЛЁ || РУЛЁ

Релѐ, *мн.* -та, *ср.* (от фр. relais). *Спец.* Уред, който под въздействието на електричен ток, температура, напрежение и др. автоматично включва устройства с по-голяма мощност. *Апаратурата е съставена от множество електронни стабилизатори, **релета** и съпротивления.* (ОФ)

Рулѐ, *мн.* -а, *ср.* (от фр. roulette). **1.** *Готв.* Кълцано месо или вид колбас, приготвен в продълговата форма. **2.** Сладкиш от тесто, навито и вътре напълнено със сладко. *Шоколадово **руле**.*

РЕЛЍКВА || РЕЛЍКТ

Релѝква (вж. ***антиква*** || ***реликва***).

Релѝкт, *мн.* -и, *м.* (от лат. relictus 'изоставен'). **1.** Организъм, запазен от минала геологична епоха в ограничени места и съвсем слабо повлиян от измененията, настъпили в историята на Земята. **2.** *Прен.* Остатък, останка.

РЕСПЕКТЍВЕН || РЕТРОСПЕКТЍВЕН

Респектѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от фр. respectif). Който се отнася до всеки поотделно; съответен, надлежен. ***Респективни** планове.*

Ретроспектѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. retrospicio през фр. rétrospectif). Който дава представа за развоя на нещо, като се започне от сегашното му състояние; който съдържа преглед на миналото, който е с поглед към миналото. ***Ретроспективна** изложба.*

РЕФЛЀКС || РЕФЛЀКСИЯ

Рефлѐкс *м.* (от лат. reflexus 'отражение'). В *знач.* на: *Физиол.* Несъзнателно нервно реагиране на жив организъм към външно дразнене. *Той* [Павлов] *открил условните **рефлекси**, показал как се образуват те и как чрез тях животните и човекът много по-добре се приспособяват към околната среда.* (Св. Славчев, Живот без болести)

Рефлѐксия *ж.* (от лат. reflexio 'завой, извивка'). Размишление, самонаблюдение, анализ на собствените мисли и преживелици; отзвук. *Особено на художниците такава едностранчивост принася сериозна вреда: като се хранят с книги само и **рефлексии**, те достигат най-после до там, щото не получават никакви непосредствени впечатления!* (Ив. Вазов, Великата Рилска пустиня)

РЕФЛЀКТОР || РЕФРÀКТОР

Рефлѐктор *м.* (от лат. reflectus 'отразен' през нем. Reflektor). **1.** Уред за отразяване на лъчи в определена посока. ***Рефлектор** на автомобил.* **2.** *Астрон.* Оптически уред за наблюдаване на небесните тела; телескоп, снабден с вдлъбнато огледало. *За събиране на повече светлина се употребяват два вида уреди: астрономическа тръба или рефрактор, и телескоп или **рефлектор**, в който наместо обектив има вдлъбнато огледало.* (Астрон. XI кл.) **3.** Отражател на ултракъси вълни (например радарна инсталация) за насочването им. *Обвивката на балона е направена от тънка пластмаса, покрита с алуминий, който да служи като **рефлектор** (отражател) на радиовълните.* (Физ. IX кл.)

Рефрàктор *м.* (от лат. refractus 'пречупен' през нем. Refraktor). *Астрон.* Оптически уред за наблюдаване на небесните светила; вид телескоп с пречупващи светлината лещи. *Йохан Кеплер заменил разсейвателната окулярна леща в Галилеевия телескоп със събирателна — построил прототипа на съвременните теле-*

*скопи **рефрактори**.* (Вл. Хараламписв, По следите на светлината)
△ рефлѐкторен || рефрàкторен

РЕФÒРМА || РЕФОРМÀЦИЯ

Рефòрма *ж.* (от лат. reformo 'преобразявам'). Преустройство, преобразуване, нововъведение с цел да се подобри нещо. *Законодателни **реформи**.*

Реформàция, *мн.* няма, *ж.* (от лат. reformatio 'преобразуване'). *Истор.* Социалнополитическо движение през XVI в. в Западна Европа, възникнало на почвата на борбата на селяните и зараждащата се буржоазия против феодалния строй и католическата църква. *Епоха на **Реформацията**.*

РЕФОРМÀЦИЯ || РЕФОРМЍЗЪМ

Реформàция (вж. *реформа* || *реформация*).

Реформѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. reformo 'преобразявам'). *Полит.* Опортюнистическо течение в международното работническо движение, възникнало в края на XIX в. в средите на по-добре заплатените слоеве от работническата класа, чиито привърженици са за частични социални реформи в рамките на капиталистическия строй и против класовата борба и победата на диктатурата на пролетариата. *Димитров израсна и се закали сред непрекъснати икономически и политически борби на пролетариата, в най-упорита борба срещу **реформизма**, който в България носи името общоделство.* (Ст. Благоева, Георги Димитров)

РЕЦИТЍРАМ || ЦИТЍРАМ

Рецитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. recito през нем. rezitieren). Чета или казвам наизуст пред слушатели стихове, разкази и др. *На естрадата артистът **рецитираше** стихове на Маяковски.*

Цитѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. cito 'чета' през нем. zitieren). **1.** Точно привеждам чужди думи или мисли в подкрепа на мнение. *Ще си позволя да **цитирам** устава на Комунистическия интернационал.* (Г. Димитров, Георги Димитров пред фашисткия съд) **2.** Споменавам, посочвам, отбелязвам нещо. ***Цитирам** два документа, намерени в архивите.*
△ рецитиране || цитиране

РИНГ || РИНК

Ринг, рѝнгът, рѝнга, *мн.* рѝнгове, след *числ.* рѝнга, *м.* *(от англ. ring)*. *Рядко.* **1.** Площадка за състезания по бокс или по борба. *Състезателите излизаха на **ринга**.* (РД) **2.** Гумен кръг за детска игра. **3.** *Техн.* Кръгла пещ за печене на тухли. *За опалването на **ринга**, в който се изпичат тухлите, се употребяват и първо, и второ качество въглища.* (ОФ) **4.** *Спец.* Предачна машина.

Ринк, рѝнкът, рѝнка, *мн.* рѝнкове, след *числ.* рѝнка, *м.* (от англ. rink). *Рядко.* **1.** Помещение, в което има лед за пързаляне с кънки. ***Ринкът** е изгладен.* **2.** Асфалтирана повърхност за пързаляне с ролкови кънки.

РОМАНЍСТ[1, 2] || РУМЪНЍСТ

Романѝст[1] *м.* (от фр. romaniste). Писател, който пише романи. *Юго не е само лирически поет, не е само **романист**, той е и истински журналист.* (Н. Лилиев, Статии. Спомени)

Романѝст[2] *м.* (от фр. romaniste). **1.** Специалист по романски (вж. ***романски** || **ромейски** || **румънски***) език и литература, по романска филология. *През новата учебна година бе поканен от чужбина нов преподавател* **романист**. **2.** Студент по романска филология.

Румънѝст *м.* Специалист по румънски език и литература, по румънска фило-

логия. *В работата на конгреса участвуваха и* ***румънисти.***

△ романѝстка || румънѝстка

РОМА̀НСКИ || РОМЀЙСКИ || РУМЪ̀НСКИ

Рома̀нски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. romanus). Който се отнася до народите, чийто език произлиза от латински език. *Тя самата учела* ***романска*** *филология, мечтаела да стане учителка.* (Ем. Манов, Ден се ражда)

Ромѐйски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. Romaios 'ромейски, римски'). Който се отнася до ромеец (вж. ***ромеец*** || ***румелиец***); византийски. *През една облачна нощ българите слязоха от планината в Тракия и връхлетяха, по-бързо от птици, върху* ***ромейския*** *лагер.* (А. Каралийчев, Птичка от глина)

Румъ̀нски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до Социалистическа република Румъния и до румънец (вж. ***румънец*** || ***румънист***). ***Румънско*** *население.* **2.** Като *същ. м.* **румънски** — румънски език.

РОМАНТѝЗЪМ || РОМА̀НТИКА

Романтѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. romantisme). В *знач.* на: *Литер. Изк.* Направление в литературата и изкуството от края на XVIII и началото на XIX в., което се противопоставя на канона на класицизма от XVIII в.; издига в култ личността и разработва исторически и народнопоетически теми, като идеализира миналото, отдава голямо значение на чувствата и на народните предания. *Критиците отбелязват като характерен признак на* ***романтизма*** *у модерните поети и тяхната наклонност да вземат често сюжети за своите творения от миналото.* (П. П. Славейков, Бълг. литература)

Рома̀нтика *ж.* (от фр. romantique). Мечтателност, съзерцателност; фантастичност. *Къде е здравият смисъл тук: да напуснеш един сит охолен живот, за да делиш с мене беднотията? Това е чиста* ***романтика.*** (М. Грубешлиева, Пред прага)

РОМБ || РОМБО̀ЙД

Ромб, ро̀мбът, ро̀мба, *мн.* ро̀мбове, след *числ.* ро̀мба, *м.* (от гр. rhómbos). Равностранен четириъгълник без прави ъгли. *От двете страни на преддверието се виждаха по три плътно затворени врати, нашарени на неголеми* ***ромбове.*** (Д. Талев, Преспанските камбани)

Ромбо̀йд *м.* (от гр. rhómbos + eidos 'вид'). Четириъгълник с успоредни срещуположни страни, на който два от ъглите са остри и два тъпи; паралелограм. *Това беше съкровищница от бял мрамор, облепена по стените, по тавана и по пода с кристали —* ***ромбоиди****, кубчета, пирамиди.* (В. Ченков, Здравейте, хора)

РОМЀЕЦ || РУМЕЛѝЕЦ

Ромѐец, *мн.* -ѐйци и ромеи, *м. Истор.* Средновековен грък; византиец. *Империята била населена с различни народи — гърци, траки, египтяни, арменци и др., наречени с общо име* ***ромеи.*** (Ист. VI кл.)

Румелѝец, *мн.* -ѝйци, *м.* До 1886 г. (Съединението на България) жител на автономната Източна Румелия (Югоизточна България). *Шушукаше се, че след като* ***румелийците*** *бяха поднесли на тепсия Съединението на Батенберг, му бяха дали възможност да се нарече и княз на Румелия.* (В. Геновска, Седем години)

△ ромѐйка || румелѝйка, ромѐйски || румелѝйски

РУДНИЧА̀РСКИ || РУ̀ДНИЧЕН

Рудничарски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до рудничар (работник в рудник). ***Рудничарска*** *лампа.*

Ру̀дничен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до рудник (място с подземни галерии в мина — рудница; част от мина или от минен басейн). ***Руднична** галерия.*

РУМЪ̀НЕЦ || РУМЪНЍСТ

Румъ̀нец, *мн.* румъни, *м.* Мъж от основното население на Социалистическа република Румъния.

Румънѝст (вж. ***романист*** [1, 2] ||***румънист***).

△ румъ̀нка || румънѝстка

С

СА̀ЛДО || СА̀ЛТО

Са̀лдо, *мн.* няма, *ср.* (от ит. saldo). *Спец.* Остатък, резултат по сметка на отделна страница в счетоводна книга. *За този сметкаджилък свидетелствуват сметките, които занаятчии и търговци водеха в тефтерите си за похарченото от тях при годежите и сватбите на сестрите си, за да предявят **салдото** в деня на делбата.* (Ив. Хаджийски, Бит и душевност на нашия народ)

Са̀лто, *мн.* салта, *ср.* (от ит. salto). Скок, при който става премятане на тялото във въздуха. *Скачачите на ГДР [...] с голяма лекота изпълняват предно и задно **салто**.* (П. Николов, Наръчник на скиора)

САМУ̀М || САМУ̀Н

Саму̀м *м.* (от араб.). Сух горещ вятър, който духа в пустините. ***Самум** горещи, дето духа, поточенце срещнах кристално.* (Ив. Вазов, Легенди при Царевец)

Саму̀н, сому̀н *м.* (от гр. psomion). *Разг.* Цял хляб, обикновено с кръгла форма. *Като погледнеш едрите **самуни**, като усетиш особената миризма на препечена кора от пшеничен хляб, слюнките ти потичат.* (Кр. Григоров, Раздолчани)

САНАТО̀РЕН || САНИТА̀РЕН

Санато̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. sanatorium). Който се отнася до санаториум (лечебно заведение, обикновено извън населено място, за пълното възстановяване на болни); санаториален. ***Санаторен** режим.*

Санита̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. sanitarius). **1.** Който се отнася до здравето, здравеопазването на хората. ***Санитарен** контрол.* **2.** Който работи по здравеопазването. ***Санитарен** персонал.* || *Воен.* Който изпълнява задачи във връзка със здравеопазването и лечебното дело във войската. *Този човек трябва да бе лекарят на партизанската група. Тя се досети за това по червената звезда и пагоните му на **санитарен** полковник.* (Д. Димов, Тютюн) **3.** Който се използува за изпълнение на медицински, лечебни задачи. ***Санитарна** чанта.*

САНО̀ВНИК || СЪНО̀ВНИК

Сано̀вник, *мн.* -ци, *м.* *Старин.* Висш държавен служител. *По пъстрата пътека се зададе самият велик логотет Георги Тертер. И Ивайло разбра, че цената му е станала много висока, щом най-важният **сановник** тропа на вратата му.* (Ст. Загорчинов, Ивайло)

Съно̀вник, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* В миналото — книжка, която съдържа тълкуване, обяснения на сънища. *Братът на бирника предишната нощ сънувал лош сън. Ухапала го змия усойница за десния крак и текло много кръв. Според*

съновника, който стоял зад възглавницата му, това означавало, че ще умре близък нему човек. (Сл. Трънски, Неотдавна)

СВЀЗКА || СВЀСТКА

Свѐзка *ж.* Отделна книжка като част от по-голямо произведение или периодично издание. *Тая годишнина заварва бележития български учен* [Александър Теодоров — Балан] *наведен над ръкописа на третата* ***свезка*** *от неговата „Нова българска граматика за всякого“.* (П. Динеков, сп. Септември)

Свѐстка *ж. Диал.* Сестра на жената по отношение на нейния мъж; балдъза. ***Свестка*** *ми е по-голяма от жена ми.*

СВО̀ДЕН || СВО̀ДЕСТ

Сво̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е събран от различни места, от различни източници. ***Сводни*** *сведения.*

Сво̀дест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е с форма на свод (дъговидна извивка отгоре на врата, на мост и под.). *Монасите минаха по плочника и след миг потънаха в мрака на черковната* ***сводеста*** *врата.* (М. Смилова, Друм се вие)

СВО̀ЙСКИ || СВО̀ЙСТВЕН

Сво̀йски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, свойствен на близки хора. *Стефан слушаше как Ана разговаряше престорено любезно с мъжа си, гледаше ръцете ѝ, които се движеха бързо и* ***свойски*** *и оправяха ту връзката, ту ревера на сакото му.* (М. Грубешлиева, Пред прага)

Сво̀йствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е присъщ, характерен за някого или нещо. *Уверен в революционната готовност на народните маси, той се заема сега със* ***свойствената*** *си енергия да подготви въстание в България.* (Ив. Унджиев, Васил Левски)

СЀКСТА || СЀКТА

Сѐкста *м.* (от лат. sexta 'шеста'). *Муз.* **1.** Шестата степен от диатоническата гама (последователност на основните тонове на лада — системата на организация на тоновете в музиката по височина). **2.** Име на интервал, който включва шест степени.

Сѐкта *ж.* (от лат. secta). **1.** Религиозна група, отделила се от официалната църква и религиозно учение; ерес. *Увлекателно разказваше Наков за американските религиозни* ***секти****, за старогръцките философи.* (М. Кремен, Брегалница) **2.** *Прен.* Група от хора, които се делят от общото; отцепници. *Тесняците са една* ***секта*** *от фанатици — рече сухо Тъкачев. — Те искат да докарат социалистическия строй с насилие.* (Г. Караславов, Обикновени хора)

СЕКСТА̀НТ || СЕКТА̀НТ

Секста̀нт *м.* (от лат. sextans, -antis 'шеста част'). Оптичен инструмент за измерване на ъгли между посоките към два обекта. *Капитанът наблюдаваше небето със* ***секстант.***

Секта̀нт *м.* (от лат. sectans, -antis). **1.** Последовател на някаква религиозна секта (вж. ***секста*** || ***секта***). *Не пия алкохол. Не пуша. Да не помислиш, че съм* ***сектант****, пуритан. О, не!* (Тонич, Гайда за милиони) **2.** *Прен.* Човек с тесногръди схващания; отцепник. *Трябва да ти кажа, че по начало той* [бай Нако] *е добре разположен към теб. Но е малко* ***сектант*** *и понякога това е също полезно.* (П. Вежинов, Звездите над нас) || Привърженик на група, която действува против общата линия на партия, организация. *Под маската на болшевизация на Партията левите* ***сектанти*** *всъщност провеждаха антиболшевишки курс.* (Г. Димитров,

Политически отчет на ЦК на БКП (к) пред V конгрес на партията)

СЕКСУАЛЍЗЪМ || СЕНСУАЛЍЗЪМ

Сексуалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. sexualisme) Повишена полова чувствителност.

Сенсуалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. sensualis, 'чувствен, сетивен'). 1. *Филос.* Философско учение, според което възприятията, усещанията са единственият източник на познанието. 2. Признаване на чувствените наслади като цел на живота и като висше благо. 3. Чувственост, страст към удоволствия. *Тия начални стихове от втората строфа на „Ада на славея" — най-завършеното творение на Китс — позволяват на критиците да заключат, че в глъбините на неговата поетическа същност лежи някакъв вътрешен „всестранен* ***сенсуализъм***" (Н. Лилиев, Статии. Спомени)

СЀКТА || СЀКЦИЯ

Сѐкта (вж. *секста* || *секта*).

Сѐкция, *мн.* -ии, *ж.* (от лат. sectio 'разрязване'). 1. Отдел или подотдел в учреждение, организация и др. *Германската комунистическа партия и другите комунистически партии са* ***секции*** *на Комунистическия интернационал.* (Г. Димитров, Георги Димитров пред фашисткия съд) 2. Дял, елемент от няколко подобни дяла (от шосе, канал, електропроводна линия, сграда, мебел и др.). *Прилагането в строителството на „леките" обемни елементи (т. е. цели стени, помещения, апартаменти или цели жилищни* ***секции*** *като готови елементи) намалява строителните срокове.* (РД)

СЕМЕНА̀Р || СЕМИНА̀Р

Семена̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* Лице, което се занимава с производство или с продажба на семена за зеленчуци, цветя и др.; семепроизводител.

Семина̀р *м.* (от лат. seminarium 'разсадник'). 1. Групови практически занимания на студенти под ръководството на преподавател. *Семинар по славянска литература.* 2. Помещение, в което се провеждат такива занимания.

СЕМИНА̀РЕН || СЕМИНА̀РСКИ

Семина̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* Който се отнася до семинар (вж. *семенар* || *семинар*). *Професорът му предложи да води* ***семинарни*** *занятия със студентите.* (Сл. Боянов, Светлини от кладата)

Семина̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до семинария (учебно заведение за подготвяне на свещеници). *Семинарско образование.*

СЕМЍТ || СИМЍД

Семѝт *м.* (от евр. собств.). Лице от един от сродните близкоизточни народи от бялата раса (евреи, араби, древни вавилонци, финикийци и др.), които говорят родствени езици.

Симѝд *м.* (от араб.). Вид питка от бяло брашно, приготвена със специална мая. *Край вратата продаваха всевъзможни лакомства: шербети, ароматичен топъл* ***симид****, милинки и какво ли не още.* (Зл. Чолакова, Бачо Киро)

СЕНА̀ТОРСКИ || СЕНА̀ТСКИ

Сена̀торски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. senator). Който се отнася до сенатор (член на сенат — вж. *сенатски*). *Когато в игрите на цирка са зимали участие сенаторите и* ***сенаторските*** *синове, арената се е посипвала със златен пясък.* (К. Величков, Български писатели)

Сенàтски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. senatus). Който се отнася до сенат (в древния Рим — висш колективен държавен орган; в някои капиталистически страни — по-горно, висше законодателно събрание; горна камара). ***Сенатска подкомисия.***

СЕПАРÈ || СОАРÈ

Сепарè, *мн.* -та, *ср.* (от фр. séparé). Отделен, уединен кът за посетители в увеселителни заведения. *Влизаме в близкия бар и сядаме в първото **сепаре.*** (Б. Райнов, Господин Никой)

Соарè, *мн.* -та, *ср.* (от фр. soirée). Домашна вечеринка, вечерен прием. *Снощи бях на **соаре** у Дейзи. Имаше много интересен свят.* (Св. Минков. Дамата с рентгеновите очи)

СЙГЛА || СЙГМА

Сѝгла *ж.* (от лат. sigla). Заглавна буква, група от заглавни букви или знак за съкращение на често употребими думи; стенографско съкращение. *Плакатът е едно много „кратко" изкуство. То отразява големи политически събития, пропагандира спектакли, филми и всичко трябва да се сведе до един знак, до една **сигла.*** (Сп. Отечество)

Сѝгма, *мн.* няма, *ж.* (от гр. sigma — 17. буква от гр. азбука). Име на гръцката буква σ, ς, която съответствува на нашия звук с.

СИМВОЛИСТЙЧЕН || СИМВОЛЙЧЕН

Символистѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. sýmbolikós). Който се отнася до символизъм (упадъчно течение в изкуството и литературата в края на XIX и началото на XX в., което е проникнато от краен индивидуализъм). *В противовес на цялата **символистична** поезия, в която господствуват мъгливите и мрачни образи и тонове, в творчеството на революционния поет любим образ е слънцето като символ на човешки полет.* (Р. Ликова, Васил Карагьозов)

Символѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. symbolikòs). Който е символ (предмет, образ и пр., който е условен знак за някакво отвлечено понятие, за някаква идея) на нещо, който символизира нещо. ***Символична** фигура. **Символично** значение.*

СИМУЛÀНТЕН || СИМУЛТÀНЕН

Симулàнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до симулация и симулант (вж. ***симулация** || **стимулация***).

Симултàнен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. simul 'едновременно' през нем. simultan). Едновременен. *Включѝ уредбата за **симултанен** превод!*

СИМУЛÀЦИЯ || СТИМУЛÀЦИЯ

Симулàция *ж.* (от лат. simulatio). Преструване, лъжливо представяне на действителността с цел за измамване; симулиране. *Подозират го в **симулация.***

Стимулàция *ж.* (от лат. stimulatio). **1.** *Спец.* Подбуждане, подтикване, стимулиране. **2.** *Биол.* Специално обработване на семена за посев, което осигурява по-бързо развиване и по-голямо плодородие. *Направени са опити за **стимулация** при царевичните растения.*

Δ симулàнт || стимулàнт, симулàнтен || стимулàнтен, симулѝрам || стимулѝрам, симулѝране || стимулѝране

СЙНУСЕН || СЙНУСОВ

Сѝнусен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* *Анат.* Който се отнася до синус (кухина

на черепните кости). *Синусен възпалителен процес.*

Сѝнусов, -а, -о, *мн.* -и, *прил. Мат.* Който се отнася до синус (тригонометрична функция, равна на отношението на срещулежащия катет към хипотенузата в правоъгълен триъгълник). *Синусова таблица.*

СКА̀ЛЕН || СКАЛѝСТ

Ска̀лен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който е образуван, който е получен о скала̀. *Скални о̀тломки.* 2. Който живее или вирее по скалите. *Скални гълъби.*

Скалѝст, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се състои от множество скали или е покрит със скали. *Скалисти брегове.*

СКАЛП || СКА̀ЛПЕЛ

Скалп, ска̀лпът, ска̀лпа, *мн.* ска̀лпове, след *числ.* ска̀лпа, м. (от лат. scalpo 'одирам'). Кожата от черепа, одрана заедно с косата. *Някои племена одират скалповете на поробените си врагове.* (РД)

Ска̀лпел *м.* (от лат. scalpellum 'ножче'). *Мед.* Хирургически нож за операция и аутопсия. *След операцията по ръката ѝ остана един малък белег — там, където беше минал скалпелът на хирурга.*

СКАТ || СКИТ

Скат, ска̀тът, ска̀та, *мн.* ска̀тове, след *числ.* ска̀та, *м.* (от сканд. skata). Наклонена, полегата част на планина, хълм; склон. *Пътят слизаше към дола и ту се губеше в гората, ту излизаше на голия скат.* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

Скит, скѝтът, скѝта, *мн.* скѝтове, след *числ.* скѝта, *м.* (от гр. skétos). *Църк.* Малък уединен манастир. *И като блуждаехме из тъмната гора, ето ти друг скит, по̀ на открито и по-голям, с две стаички, обърнат на изток.* (Ем. Станев, Антихрист)

СКУ̀ЛПТОРСКИ || СКУЛПТУ̀РЕН

Ску̀лпторски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. sculptor). Който се отнася до скулптор (художник, който създава скулптурни произведения). *Скулпторски сечива.*

Скулпту̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. sculptura). Който се отнася до скулптура (вид изобразително изкуство, което създава обемни образи, статуи, бюстове и др.; ваятелство). *Спираме се само пред изключително редките творения на скулптурата и живописта: статуята на Аполон Белведерски, прочутата скулптурна група „Лаокоон".* (Л. Мелнишки, По паралел около света)

СЛАВЯНОФѝЛ || СЛАВЯНОФО̀Б

Славянофѝл *м.* 1. Привърженик на славянофилството (консервативно н[аци]оналистическо направление в руската обществена мисъл в средата на XIX в. привържениците на което се обявявали против западноевропейските влияния и се стремели да докажат самобитността и историческия развой на Русия и изключителната ценност на славянската култура). 2. Човек, който обича славяните и цени славянската култура.

Славянофо̀б *м.* Човек, който мрази славяните и не признава славян[ск]ата култура.

△ славянофѝлка || славянофо̀бка, славянофѝлски || славянофо̀бски, с[лавя]нофѝлство || славянофо̀бство

СЛА̀МЕНИК || СЛА̀МНИК

Сла̀меник, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м.* Постеля за спане, натъпкана със слама или сено; дюшек от слама. *Неравният сламеник, натъпкан с прясна слама, го*

бодеше, сякаш бе отвикнал от онова време, когато спеше в браздите или в шумата. (Ст. Ц. Даскалов, Стубленските липи)

Сла̀мник, *мн.* -ци, след *числ.* -ка, *м. Диал.* Постройка за плява, сено, слама и др.; плевник. *До курника имаше един **сламник**, пълен със сено за зимата.* (Й. Радичков, Неосветени дворове)

СЛИН || СПЛИН

Слин, слѝнът, слѝна, *мн.* слѝно̀ве, след *числ.* слѝна, *м.* Твърдо надебеляване на кожата, обикновено по дланите на ръцете или по врата на впрегатен добитък поради продължително триене, жулене при работа; мазол. *От въжето ръцете му бяха хванали **слин**.*

Сплин, сплѝнът, сплѝна, *мн.* няма, *м.* (от гр. splén 'далак'). Тъга, мъка, мрачно настроение. *Спомените на детството бяха разпръснали за миг дъждовните облаци на **сплина**, който от години притискаше душата ѝ.* (Д. Димов, Тютюн)

СЛО̀ВЕН || СЛОВЀСЕН

Сло̀вен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до слово, дума; речников, лексикален. ***Словен** състав на българския език.*

Словѐсен, -сна, -сно, *мн.* -сни, *прил.* Който става, проявява се с думи, с реч; говорен, езиков. *Двамата белотаджии с бутилката бяха твърде възбудени и до Филип достигаха откъслеци от техния **словесен** двубой.* (Ем. Манов, Бягството на Галатея)

СЛОМЀН || СЛОМЍМ

Сломѐн, -а, -о, *мн.* -и. *Прич. мин. страд.* от сломя като *прил.* Който е убит духом; отчаян, съсипан, съкрушен. *Госпожа Анета бе съвършено **сломена** от голямото нещастие.* (Д. Калфов, Под южното небе)

Сломѝм, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да бъде сломен. ***Сломим** дух.*

СМЕРЧ || СМЪРЧ

Смерч, смѐрчът, смѐрча, *мн.* смѐрчове, след *числ.* смѐрча, *м.* (от рус. смерч). Вихър с огромна скорост на въртене с голяма разрушителна сила; ураган. *Ако се случи човек да попадне в обсега на пясъчен **смерч**, което не е рядко явление в източнопамирските високи долини, той предварително е обречен на гибел.* (Ст. Петров, Памир)

Смърч, смъ̀рчът, смъ̀рча, *мн.* смъ̀рчове, след *числ.* смъ̀рча, *м.* Високопланинско иглолистно дърво от рода на елата, с увиснали шишарки. Picea exelsa. *Ала гледал ли си в гората, как до огромния **смърч**, който и двама души не могат да обгърнат, понякога се извива младо буково дръвце?* (А. Дончев, Време разделно)

СМЍСЛЕН || СМЍСЛО̀В

Смѝслен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който има смисъл; разумен, съдържателен. *Те отиват да се борят, да защищават родината. Отиват не да умират, а да живеят, при това живот пълен и **смислен**.* (Сл. Трънски, Неотдавна)

Смѝслов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до смисъл (вътрешно, логическо съдържание на дума, реч, явление; схващане чрез разума; значение; разумност, логичност). ***Смисловата** връзка на думите в изречението определя и техния ред.* (А. Андрейчин и др., Бълг. граматика)

СНА̀ЙПЕРОВ || СНА̀ЙПЕРСКИ

Сна̀йперов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* За оръжие — който е снабден със снайпер (оптичен мерник за точна стрелба). ***Снайперова** пушка.*

Снайперски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до снайперист (стрелец с оръжие, снабдено с оптичен мерник за точна стрелба). *Три денонощия той дебнел хитлериста, докато най-сетне го открил. Този* ***снайперски*** *дуел видял генералът, под чието командуване служил Номоконов.* (РД)

СНИЖАВАМ || СНИЗЯВАМ

Снижавам, -аш; *несв.* **снижа**, -йш, *мин. св.* снижих, *св., прех.* **1.** Правя по-тих (глас, говор и под.); понижавам, снишавам. *Нощ ли е вече? Нищо не виждам —* ***снижи*** *шепота си Малък Борован.* (Д. Ангелов, На живот и смърт). **2.** Намалявам. ***Снижавам*** *разходите на гориво.*

Снизявам, -аш, *несв.;* **снизя**, -йш, *мин. св.* снизих, *св., прех. Разг.* Насочвам надолу; свеждам, навеждам. ***Снизявам*** *глава.*

△ снижаване || снизяване

СНОВАЛКА || СОВАЛКА

Сновалка *ж.* Рамка с хоризонтални пръчки, на които са нанизани цеви с прежда за основа на тъкан. *Становете тракаха, вретената бръмчаха,* ***сновалките*** *съскаха, а зад машините се навиваха тежките топове коприна.* (П. Бобев, Гърбавата ела)

Совалка *ж.* **1.** Уред с форма на лодка, в който се поставя цевта с вътъка и се прокарва между нишките на основата при тъкане. *Добревица се наведе от стана, надникна и пак сръчно метна* ***совалката.*** (П. Стъпов, Живот с надежда) **2.** Приспособление на шевна машина, в която се поставя долният конец. *Конците в* ***совалката*** *се бяха свършили.* **3.** *Диал.* Двете кости на ръката между китката и лакътя.

СОК || СОС

Сок, сокът, сока, *мн.* сокове, след *числ.* сока, *м.* **1.** Течност, която се намира в тъканите на животински и растителни организми. *Стомашен* ***сок.*** **2.** Течност, която се получава от изстискване на плодове, зеленчуци и др. *След дългата реч на капитана на всички бяха поднесени сладкиши и високи чаши, пълни догоре с изстуден* ***сок*** *от портокали.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант)

Сос, сосът, соса, *мн.* сосове, след *числ.* соса, *м.* (от фр. sauce от лат. sal 'сол'). Подобна на рядка каша приправка към ядене. *Сипвам си* ***сос.***

СОМАТИЧЕН || СТОМАТИЧЕН

Соматичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. somatikós). **1.** Който се отнася до тялото; телесен. ***Соматични*** *клетки.* **2.** *Прен.* Плътски.

Стоматичен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. stomatikós). *Мед.* Който се отнася до болестите на устата; устен. ***Стоматично*** *заболяване.*

СОНАНТЕН || СОНАТЕН || СОНЕТЕН

Сонантен, -тна, тно, *мн.* -тни, *прил. Грам.* За някои съгласни звукове — които може да образуват самостоятелни срички. *Звукът 'л' е* ***сонантен.***

Сонатен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Муз.* Който се отнася до соната (вид инструментално музикално произведение, което се състои от три или четири части с различен темп). ***Сонатен*** *концерт от творби на Бетховен.*

Сонетен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил. Литер.* Който се отнася до сонет (стихотворение от 14 стиха, което се състои от две четиристишия и две тристишия с особено разположение на римите). *Стихотворението има* ***сонетна*** *форма.*

СПЕЦИАЛИЗАНТ || СПЕЦИАЛИСТ

Специализант *м.* (от фр. spécialiser 'специализирам'). Лице, което се усъвър-

шенствува в някоя област на науката, техниката и пр. *Специализант по най-нова история.*

Специалѝст *м.* (от лат. specialis 'особен'). Лице, което добре владее някоя специалност. *И чуждестранни специалисти участвуваха при монтирането на машините.*

△ специализàнтка || специалѝстка

СПЕЦЍФИКА || СПЕЦИФИКÀЦИЯ

Специ̇́фика *ж.* (от лат. specificus). Съвкупност от типични, характерни особености на нещо. *Спецификата на художествения образ.*

Спецификàция *ж.* (от лат. species 'вид' + facio 'правя' през фр. spécification или нем. Spezifikation). Разпределяне по вид, качество и под. *Някои от занаятите имаха спецификации. Тъй например обущарите бяха три категории.* (Д. Казасов, Видяно и преживяно) || Списък с такова разпределение. *Отпечатвам формуляри и спецификации.*

СПИРИТЍЗЪМ || СПИРИТУАЛЍЗЪМ

Спиритѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. spiritus 'дух' през фр. spiritisme). **1.** Вярване в задгробния живот на умрелите и във възможността живите да общуват с душите на умрелите чрез медиуми — посредници между хората и духовете. *Звездинцев, напълно оглупял от спиритизма, по-рано е обещал „да отстъпи" земята на мужиците, но сега, по съвета на духовете, не я отстъпва.* (Н. Лилиев, Статии. Спомени) **2.** Всичко което става при такова общуване; занимаване с такова общуване.

Спиритуалѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. spiritualis 'духовен, душевен'). *Филос.* Реакционно философско учение, според което светът поначало е духовен и всичко произлиза от духа, а не от материята.

△ спиритѝст || спиритуалѝст

СРЕЗ || СТРЕС

Срез, срѐзът, срѐза, *мн.* срѐзове, след *числ.* срѐза, *м.* Разрез на нещо. *Трябваше да изкопаят в ската широки срезове, после те да се покрият с пръти, поставени кръстом, като се измажат с кал.* (Ст. Загорчинов, Ивайло)

Стрес, стрѐсът, стрѐса, *мн.* стрѐсове, след *числ.* стрѐса, *м.* (от англ. stress). *Мед.* Физическо или умствено смущение, което нарушава нормалния живот и равновесието на човека; умствено или емоционално напрежение. *Закуската да бъде изобилна, богата на витамини, които подсилват организма в борбата му с инфекциите и му придават устойчивост срещу стреса, предизвикан от студа.* (Сп. Отечество)

СТÀДЕН || СТÀДИЕН

Стàден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* **1.** Който живее в стадо. *Стадна сърна.* || Който се води на стада. *При спокойно море се долавят шумовете на тюлени, отделни едри или дребни стадни риби, които плуват близо до повърхността на водата.* (С. Влахов, Живите звуци на морето) **2.** Който е присъщ, свойствен на стадо. *Стаден инстинкт.*

Стàдиен, -ийна, -ийно, *мн.* -ийни, *прил.* Който се извършва, протича на стадии (вж. *стадий* || *стадия*). *Стадийно развитие на растенията.*

СТÀДИЙ || СТÀДИЯ

Стàдий, -ият, -ия, *мн.* -ии, *м.* (от гр. stádion). Период, етап, степен в развитието на нещо. *Последен стадий на болестта.*

Ста̀дия *ж.* (от гр. stádion, мн. stádia). *Истор.* У древните гърци — мярка за дължина, равна приблизително на 180 m. *Островчето беше на една* ***стадия*** *от брега.*

СТАЛАГМЍТ || СТАЛАКТЍТ

Сталагмѝт *м.* (от гр. stalagmós 'капене'). *Минер.* Натрупан варовик, обикновено в конусовидна форма, по пода на пещера. *От пода срещу сталактитите се образуват стълбове, наречени* ***сталагмити.*** (РД)

Сталактѝт *м.* (от гр. stalaktós 'капещ'). *Минер.* Висулки от варовик по свода на стените на пещера. *Понякога сталагмитите и* ***сталактитите*** *в пещерите се съединяват в колони, наречени сталактони.* (РД)

СТА̀РТЕР || СТАТЀР

Ста̀ртер *м.* (от англ. starter). 1. *Спорт.* Лице, което дава знак за започване на състезание. ***Стартерът*** *даде знак.* 2. *Техн.* Приспособление към автомобилни или авиационни двигатели за пускането им в движение по механичен начин. *Моторът закиха и спря. Той натискаше* ***стартера,*** *помпеше газта, дърпаше смукача, но колата упорито стоеше на място.* (К. Кръстев, Катастрофа)

Статѐр *м.* (от гр. stater). *Остар.* У древните гърци — дребна сребърна монета. *В сбирката му имаше и няколко* ***статери.***

СТАТЍСТ || СТАТИСТЍК

Статѝст *м.* (от гр. statós 'стоящ'). *Театр.* Лице, което изпълнява спомагателни, незначителни роли в театър, без да говори; фигурант. *В операта много често имаха нужда от* ***статисти.*** *Аз бях винаги на тяхно разположение.* (Ив. Димов, Ако имах два живота)

Статистѝк, *мн.* -ци, *м.* (от лат. status 'състояние'). Лице, което се занимава със статистика (наука, изучаваща количествените промени в развитието на човешкото общество и народното стопанство); специалист по статистика.

△ статѝстка || статистѝчка

СТА̀ТОР || СТРА̀ТОР[1, 2] || СТРА̀ТУС

Ста̀тор *м.* (от лат. stator 'стоящ здраво'). *Техн.* Неподвижната част на електромотор, генератор, водна или парна турбина и др., във или около която се върти роторът (въртящата се част). *Задвижената от парата турбина върти ротора на електрогенератора, при което в намотките в* ***статора*** *му се получава електричен ток.* (Сп. Космос)

Стратор[1] *м.* (от гр. strator). Началник на въоръжени отреди в отделна област — титла в средновековна България, възприета от Византия.

Стра̀тор[2] *м.* Градинско растение с червен кичест цвят. Amaranthus panicalatus. *Централен образ* [в песента] *е орачът. Воловете му са уподобени на ангели, а ралото и жеглите са направени от босилек и* ***стратор.*** (Христом. VI кл.)

Стра̀тус *м.* (от лат. stratus). Название на основен вид облаци с добре оформена слоеста стру̀ктура; слоести облаци. *Събрани са сведения за замърсяването на околоземния* ***стратус.*** (ОФ)

СТАЦИОНА̀Р || СТАЦИОНЀР

Стациона̀р *м.* (от лат. stationarius 'неподвижен'). *Спец.* Болнично заведение за лежащо болни. ***Стационар*** *за болни от диабет.*

Стационѐр *м.* (от лат. stationarius 'неподвижен' през фр. stationnaire). *Мор.* Чуждестранен военен кораб, който стои на котва в пристанище на колониална

страна като стража или изпълнява полицейска служба. *И изведнъж до кея се дигна гигантски облак от бял дим, в който заиграха огнени езици. Гореше продънелият **стационер** „Османие".* (А. Страшимиров, Роби)

СТЀЖЕР || СТО̀ЖЕР

Стѐжер *м. Остар.* Вид дъб. *Жълъди от **стежер**.*

Сто̀жер *м.* **1.** Кол, побит в средата на хармана, около който обикалят коне или други животни при вършитба. *Децата гонеха навързаните четири-пет коня около **стожерите**.* (О. Василев, Умната патица) || *Мор.* Мачта. **2.** *Прен:* Главна опора, крепител, стълб. ***Стожѐрът** на семейството е взаимното уважение.* (ВН)

СТЕРИЛИЗА̀ЦИЯ || СТИЛИЗА̀ЦИЯ

Стерилиза̀ция *ж.* (от лат. sterilis 'безплоден' през фр. stérilisation). *Хим.* **1.** Унищожаване на микроорганизми и спорите им чрез висока температура или химични средства; обеззаразяване. *За да се намалят загубите от разваляне на консервите, необходимо е да се подобри технологията за **стерилизация**.* (ВН) **2.** Изкуствено премахване на възможността за възпроизвеждане на потомство у човек или животно (чрез операция, облъчване с ренгенови лъчи и др.); обезплодяване.

Стилиза̀ция *ж.* (от лат. stilus 'пръчица за писане върху восъчна хартия'). **1.** Придаване на нещо черти, които извикват представата за някакъв стил (или предмет, епоха, народност). ***Стилизация** на шевица.* **2.** Опростена рисунка с декоративен характер.

△ стерилиза̀тор || стилиза̀тор, стерилизѝрам || стилизѝрам, стерилизѝране || стилизѝране .

СТО̀ПОР || СТУ̀ПОР

Сто̀пор *м.* (от англ. stopper). **1.** *Техн.* Приспособление или част (винт, болт, зъбец) за задържане на движеща се част от механизъм в определено положение. **2.** Детайл или част, която свързва други части. **3.** Приспособление към леярска кофа за отваряне и затваряне на разливния отвор. *В металургичните цехове се подлагат на сушене сурови материали, леярски форми, сърца, **стопори** за кофи и др.* (К. Дойчев, Металургични пещи)

Сту̀пор, *мн.* няма, *м.* (от лат. stupor 'вцепеняване'). *Мед.* Форма на психическо разстройство, изразяващо се в почти или напълно изгубени подвижност и говор у болния. *Причина за **ступор** може да бъде заболяване на горните дихателни пътища или внезапна уплаха.* (ОФ)

СТРИКТУ̀РА || СТРУКТУ̀РА

Стрикту̀ра *ж.* (от лат. strictus). *Мед.* Стесняване на отвор или на кух тръбест орган (хранопровод, стомах и др.) на тялото вследствие на заболяване. *Най-чести са възпалителните **стриктури**, които са последици от различни възпалителни процеси.* (РД)

Структу̀ра, *мн.* няма, *ж.* (от лат. structura). Вътрешно устройство, строеж. *Материалите, изградени от тежки основни вулкански продукти, съдържат много железни съединения и затова, въпреки шуплестата си **структура**, са тежки.* (Хр. Тилев, Вулкани)

СТРОЙТЕЛЕН || СТРОЙТЕЛСКИ

Строѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* **1.** Който се занимава със строеж (на сгради, мостове, пътища и под.). ***Строителна** бригада.* **2.** Който служи за строеж. ***Строителни** материали.* **3.** Който се строи. ***Строителен** обект.* **4.** Който е свър-

зан със строеж. ***Строителна работа.*** **5.** Който създава, твори; творчески, градивен. ***Строителна дейност.***

Строителски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до строител (лице, което се занимава със строеж; творец, създател). *Това селище се слави със стари* ***строителски*** *традиции.*

СТРОФА || СТРОФИКА

Строфа *ж.* (от гр. strophé 'обръщане'). *Литер.* Няколко стиха от стихотворение, които по смисъл, ритъм, интонация и рима образуват една цялост; куплет. *Най-малката* ***строфа*** *е от два стиха.* (РЛТ)

Строфика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. strophiká). *Литер.* **1.** Дял от стихознанието, изучаващ построяването на строфата, видовете строфи и тяхното използуване в поезията. **2.** Разделяне на стихотворение по строфи.

СУВЕРЕН || СЮЗЕРЕН

Суверен *м.* (от фр. souverain). Носител на върховната власт в държавата.

Сюзерен *м.* (от фр. suzerain). **1.** *Истор.* Феодал, едър земевладелец в западните страни, който давал земя на зависимите от него васали. **2.** *Полит.* Държава, на която е васално подчинена друга държава или е част от земите на друга държава.

△ суверенен || сюзеренен

СУЛФАТ || СУЛФИД || СУЛФИТ

Сулфат *м.* (от лат. sulfur 'сяра'). *Хим.* Сол на сярната киселина. *Амониевият* ***сулфат*** *се получава при неутрализация на сярна киселина и амоняк.* (Г. Георгиев, Торът в живота на растението)

Сулфид *м.* (от лат. sulfur 'сяра' + гр. eídos 'вид'). *Хим.* Название на елементите на сероводородната киселина или съединенията на елементите със сярата. *Ако потопим сребърна монета в сероводородна вода, два атома сребро ще отдадат по един електрон на атома на сярата и ще се получи съединението сребърен* ***сулфид.*** (Св. Райчева, Корозия)

Сулфит *м.* (от лат. sulfur 'сяра'). Сол на сернистата киселина. *Днес ние разполагаме с нов модерен металургичен завод. В него се добиват меден* ***сулфит*** *(син камък), сярна киселина.* (Г. Димитров, Ролята и задачите на жените в НРБ)

СХВАТКА || ХВАТКА

Схватка *ж.* (от рус. схватка). **1.** Краткотрайно, ограничено по място и по брой на участници въоръжено стълкновение. *Кратка* ***схватка*** *и отново ескадроните летят.* (Хр. Смирненски, Червените ескадрони) || Сбиване, бой между двама (или повече) души. ***Схватка*** *между махленски деца.* **2.** *Прен.* Остро скарване, спречкване. *Словесна* ***схватка.***

Хватка *ж.* **1.** Количество, което може да се хване с дланта, да се стисне с пръстите на една ръка. ***Хватка*** *слама.* **2.** *Спорт.* При борба ловък начин на хващане. *„Свинският хомот" беше любимата му* ***хватка*** *в борбата на селската поляна.* (К. Георгиев, Възможни и невъзможни признания) **3.** *Диал.* Мярка за дължина — ширината на длан.

СЪВМЕСТЕН || СЪВМЕСТИМ

Съвместен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който съществува, става заедно с друг. ***Съвместна*** *дейност.*

Съвместим, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който може да съществува заедно с друг, който противоречи на друг и не изключва съществуването му. ***Съвместими*** *ли*

са твоите действия със закона?

СЪГЛАША̀ТЕЛСТВО || СЪГЛАШЀНИЕ

Съглаша̀телство *ср.* (от рус. соглашательство). Опортюнистическа политика на съгласяване с буржоазията, политика на предателство към интересите на работническата класа. ***Съглашателство** между буржоазнодемократични партии.*

Съглашѐние, *мн.* -я, *ср.* (от рус. соглашѐние). Постигнато съгласие, споразумение между държави, партии, обикновено от политически характер. *Преговорите завършиха със **съглашение**.* || Споразумение, спогодба в търговски среди. *В разгара на Великата отечествена война в Москва бе подписано първото търговско **съглашение**.* (ОФ)

△ съглаша̀телски || съглашѐнски

СЪДЪРЖА̀ТЕЛЕН || СЪДЪРЖА̀ТЕЛСКИ

Съдържа̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който е с богато, ценно съдържание. ***Съдържателен** живот.*

Съдържа̀телски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до съдържател (стопанин на търговско или занаятчийско предприятие, заведение, хотел и др.). ***Съдържателска** предприемчивост.*

СЪСЀДЕН || СЪСЀДСКИ

Съсѐден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е в непосредствена близост по място. ***Съседен** двор.*

Съсѐдски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който принадлежи на съсед (човек по отношение на друг човек, който живее или има жилище, имот непосредствено до него; човек по отношение на другиго, който се намира непосредствено до него). *Стоименчо пък, връстник на Милчо и **съседско** дете, вече се опитва да говори френски и руски.* (Н. Каралиева, Неуловимият) **2.** Който се отнася до съсед. ***Съседски** отношения.*

СЪЧИНЍТЕЛЕН || СЪЧИНЍТЕЛСКИ

Съчинѝтелен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Само в *съчет.*: **Съчинителен съюз.** *Грам.* Съюз, който свързва еднакви части в простото изречение. ***Съчинителните** съюзи свързват еднакви части в простото изречение или самостоятелни прости изречения в сложното изречение.* (Л. Андрейчин и др., Бълг. граматика)

Съчинѝтелски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до съчинител (автор на измислици, клюки, клевети). *През този ден в съда слушахме само **съчинителските** показания на лъжесвидетеля.*

СЪЮ̀ЗЕН || СЪЮ̀ЗНИЧЕСКИ

Съю̀зен, -зна, -зно, *мн.* -зни, *прил.* Който се отнася до съюз (единение, тясна връзка между отделни класи, обществени групи или лица; обединение на хора с еднакво занимание, с еднаква професия; обединение, съглашение между две или повече организации, държави и др. за съвместни цели; политическо държавно обединение; неизменяема част на речта, която служи да съединява отделни изречения или техните части). ***Съюзен** договор.*

Съю̀знически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до съюзник или съюзница (лице или държава, което е в отбранителен или нападателен съюз заедно с някого). ***Съюзническа** държава.*

Т

ТАКТИЧЕН || ТАКТИЧЕСКИ

Тактѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. taktikós). **1.** Който проявява такт (внимателно отношение, държане с някого). ***Тактичен** човек.* **2.** Който е извършен с внимание, грижа, такт. ***Тактична** постъпка.*

Тактѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. taktikós). Който се отнася до тактика (изкуство за водене на бой; наука, занимаваща се с теорията и практиката на подготовката и воденето на бой; начин на действие за постигане на някаква цел). *Евлоги направи тази вечер първата и последната **тактическа** грешка в своя нелегален живот.* (А. Гуляшки, Любов)

ТАКТУВАМ || ТРАКТУВАМ

Тактỳвам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* (от лат. tactus 'докосване'). *Муз.* Отмервам, определям времетраенето на тоновете при изпълнение на музикално произведение с движение на ръка, с чукане на крак, с броене и др. *Пея и си **тактувам** с крак.*

Трактỳвам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. tracto). **1.** Преговарям, водя преговори. **2.** Разглеждам, тълкувам, обмислям, обсъждам. ***Трактувам** договор.*

△ тактỳване || трактỳване

ТАНК || ТА̀НКЕР

Танк, та̀нкът, та̀нка, *мн.* та̀нкове, след *числ.* та̀нка, *м.* (от англ. tank). **1.** *Воен.* Бронирана бойна гъсенична кола с мощно въоръжение, монтирано във въртяща се кула. *Когато немците ужасени се върнали назад, шестдесет разбити, опожарени и разрушени **танка** останали в минното поле.* (П. Вежинов, За честта на родината) **2.** Висок метален съд с охлаждаща течност; резервоар. *Ще се постави още един **танк** за пиво към бутилковото отделение.* (ВН)

Та̀нкер *м.* (от англ. tanker). Плавателен съд за превоз на течности (нефт, спирт, растителни масла, вино и др.) в наливно състояние и без опаковка; кораб-цистерна. *Втечненият газ се пренася в специални речни и морски кораби — **танкери**.* (Д. Русчев, Невидимото злато)

ТА̀РТАР || ТА̀РТОР

Та̀ртар *м.* (от гр. tártaros 'ад, пъкъл'). **1.** Според вярванията на древните гърци и римляни — дълбока бездна в подземния свят; преизподня, ад, царство на мъките. ***Тартарът** беше страшно място, гдето се мъчеха и въздишаха неправедните души.* (Ем. Васкидович, Първи понятия на детинско употребление) **2.** *Прен.* Мрак, тъмнина, мъчилище.

Та̀ртор *м.* (от гр. tártaros 'ад, пъкъл'). **1.** *Разг.* Главатар на дяволите. *Знам всички дяволски преображения / и на самия **тартор** зъбите познавам.* (Ем. Станев, Антихрист) **2.** *Прен. Неодобр.* Предводител, водач на група пакостници. *Той е **тартор** на нехранимайковците в селото.*

ТЕКСТ || ТЕСТ

Текст, тѐкстът, тѐкста, *мн.* тѐкстове, след *числ.* тѐкста, *м.* (от лат. textus 'изтъкан, свързан'). **1.** Думите и изреченията, които съставят книга, документ, писмо и др. *Той прочете **текста** на телеграмата.* **2.** Цялостен откъс от произведение, обикновено за учебни цели. ***Текста** на ролята заучих леко и бързо.* (Ив. Димов, Ако имах два живота) **3.** Писмено обяснение към чертеж, картина и др. **4.**

Думите към някое музикално произведение, предназначено за пеене. *Пиша **текст** за естрадна песен.*

Тест, тѐстът, тѐста, *мн.* тѐстове, след *числ.* тѐста, *м.* (от англ. test 'изпитване'). Психотехническо изпитване за определяне умственото развитие и интелигентността у човека. *Попълвам **тест**.* **2.** Задача за такова изпитване. ***Тестовете** за анкетата са изготвени от колектив.*

ТЕЛЕГРА̀ФЕН || ТЕЛЕГРАФЍЧЕСКИ

Телегра̀фен, -фна, -фно, *мн.* -фни, *прил.* Който се отнася до телеграф (уредба за бързо предаване на писмени знаци на далечно разстояние по проводник на електричен ток; помещение, в което се приемат и предават телеграми). *Зад стъклото с уморително еднообразие бягаха един след друг **телеграфните** стълбове.* (Л. Михайлова, Жени)

Телеграфѝчен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е съобщен чрез телеграма (съобщение, известие, предадено по телеграф; бланка с такова съобщение); телеграфически. *Той бе предупреден, че Бонев е получил **телеграфична** заповед от Бендерев да го арестува.* (В. Геновска, Седем години)

ТЀМА || ТЕМА̀ТИКА

Тѐма *ж.* (от гр. théma). **1.** Предмет на разискване, на изложение или на съчинение. *Статията е на **тема** „Възпитаването на трудови навици у децата".* (ВН) **2.** Основна мисъл на писмено съчинение. || Предмет на разговор, беседа с някого. *Стефчов изкусно подхвърля **тема** за разговор.* (Ив. Вазов, Под игото) **2.** *Муз.* Основен мотив на музикално произведение. ***Тема** с вариации.*

Тема̀тика *ж.* (от гр. thematiká). Съвкупност от широко застъпени в творчеството на даден писател или в литературата през определен период теми. *Сборник с военна **тематика**.*

ТЀПАМ [1, 2] || ТЀПКАМ

Тѐпам [1], -аш, *несв., прех.* Правя по-гъста и по-плътна вълнена тъкан, като я поливам с гореща вода и я удрям със специални дървени чукове. ***Тепам** вълна за губер.* || *Диал.* Бия.

Тепам [2], -аш, *несв., непрех.* Тупам с крака при ходене. *След мъжа **тепаше** босо момче.*

Тѐпкам, -аш, *несв., непрех. Диал.* Мъчно изричам думите, запъвам се при говорене; заеквам. *И макар че малко **тепкаше** като приказваше, той захвана търговия.* (Ил. Волен, Между два свята)

△ тѐпане || тѐпкане

ТЕРМЍТЕН || ТЕРМЍЧЕН

Термѝтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от гр. thérme 'горещина, топлина'). *Спец.* Който е направен от термит (смес от алуминиев прах и железен или друг окис). ***Термитен** метал.*

Термѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. thermikós). Който се отнася до топлина; топлинен. *Сутрин работниците се спираха пред високия комин на новата **термична** централа.* (Д. Кисьов, Щастието не идва само)

ТЕРО̀Р || ТЕРОРЍЗЪМ

Теро̀р, *мн.* няма, *м.* (от лат. terror 'ужас'). **1.** Система от мерки за преследване, насилие и физическо унищожение на класовия и политическия противник. *След поражението на Септемврийското въстание 1923 г. в страната настъпва небивал **терор**.* **2.** Управление, властвуване чрез заплахи, физическо насилие и

убийства. *Фашистки **терор**.*

Тероризъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. terror 'ужас' през фр. terrorisme). Политика, тактика на терор. *Правителството набеляза мерки против **тероризма**.*

ТЀХНИКА || ТЕХНОЛО̀ГИЯ

Тѐхника *ж.* (от гр. technikė). **1.** Средствата на труда в процесите на въздействието им върху предметите на труда. *Въвеждането на модерна **техника** намалява ръчния труд в текстилната промишленост.* (ВН) **2.** Съвкупност от похвати, средства, които се прилагат при извършване на някаква работа, в изкуството и под. *Печатарска **техника**.* || Владеене на тези похвати, майсторско изпълнение на нещо. *Изключителна **техника** на първокласен цигулар.*

Технологѝя *ж.* (от гр. technológia). **1.** Наука за различните физични, химични и други начини за обработване на суровини, полуфабрикати, изделия, за оръдията и средствата на тази обработка, за необходимата енергия; за човешката работна сила и др. *Химическа **технология**.* **2.** Самият процес на такова обработване. ***Технология** на хлебопроизводството.*

Δ технѝк || технолò̀г, технѝчен || технологѝчен, технѝчески || технологѝчески, технѝчка || технолòжка

ТЕХНЍЧЕН || ТЕХНЍЧЕСКИ

Технѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил. Рядко.* Който е сръчен, умел. ***Техничен** футболист.*

Технѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е свойствен или принадлежи на техника (вж. ***техника** || **технология***). **2.** Който се използува от техниката в промишлеността. ***Технически** метод.* **3.** Който е свързан с изучаването и научната разработка на техниката. *Той е с **техническо** образование и разбира от машини.* || Който се занимава с практическата страна на нещо. ***Технически** редактор.*

Δ технѝчно || технѝчески

ТИК || ТРИК

Тик, тѝкът, тѝка, *мн.* тѝкове, след *числ.* тѝка, *м.* (от фр. tik). Бързо нервно несъзнателно движение на мускулите на лицето, главата и други части на човешкото тяло. *Понякога, като ходеше из двора или градината, спираше, гледаше с минути в една точка и правеше нервни **тикове** с главата си.* (И. Петров, Мъртво вълнение)

Трик, трѝкът, трѝка, *мн.* трѝкове, след *числ.* трѝка, *м.* (от фр. trik). **1.** Ефектен номер (в цирк, на естрада и под.), изпълнен с ловък похват. *Акробатичен **трик**.* **2.** *Прен.* Хитро и умело скроена постъпка, с която се цели да се измами, да се заблуди някой. *Това твърдение е пропаганден **трик** на западната преса.* (ВН)

ТЍЛЕН || ТЍЛОВ

Тѝлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който се отнася до тил (задната част на главата и шията у човек или животно; тъпата задна част на сечиво); заден. ***Тилна** кост.*

Тѝлов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се намира в тила (военни части или територия, далече от бойната линия). ***Тилова** част. **Тилова** служба.*

ТИПЍЧЕН || ТЍПОВ

Типѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. typikós). Който притежава черти, свойствени на определена група хора, явления; характерен. ***Типичен** пример.*

Тѝпов, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от гр. týpos 'отпечатък'). **1.** Който има еднакъв

вид с множество други. *Типови жилища.* **2.** Който е от най-обикновено качество, който не се различава от нещо преобладаващо. *Типов хляб.*

ТИПОГРА̀ФИЯ || ТОПОГРА̀ФИЯ

Типогра̀фия *ж.* (от гр. týpos 'отпечатък' + grápho 'пиша'). **1.** Отпечатване на текстове, книги и под. **2.** *Остар.* Печатница. *Васил знаеше* [...] *скривалището на примитивната ми* ***типография****, която пренесох в неговата квартира.* (Сл. Трънски, Неотдавна)

Топогра̀фия *ж.* (гр. tópos 'място' + grápho 'пиша'). **1.** Дял от геодезията (наука за формите и размерите на Земята), занимаващ се с измерване на земната повърхност и изобразяването ѝ върху планове или карти. *Шишко изкара при майора курс по* ***топография*** *и сега може да си служи с военните карти.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** Характер на част от земната повърхност.

△ типогра̀ф || топогра̀ф, типогра̀фен || топогра̀фен, типографѝчен || топографѝчен, типогра̀фски || топогра̀фски

ТИПОЛО̀ГИЯ || ТОПОЛО̀ГИЯ

Типоло̀гия *ж.* (от гр. týpos 'отпечатък' + lógos 'наука'). Научна класификация на различни предмети въз основа на съвременните им признаци и взаимоотношения. *И. П. Павлов стига до основаването на една нова* ***типология*** *на висшата нервна система, изградена изключително върху физиологични принципи.* (Сп. Природа)

Тополо̀гия *ж.* (от гр. tópos 'място' + lógos 'наука'). Дял от математиката, изучаващ най-общите свойства на геометричните (пространствените) фигури — свойства, които остават непроменени при каквито и да е преобразувания на фигурите.

△ типологѝчен || топологѝчен

ТЍТЛА[1, 2] || ТЍТУЛ

Тѝтла[1] *ж.* (от гр. títlos през лат. titulus). **1.** *Истор.* Във феодалното и буржоазното общество — почетно звание за степен на благородство, предавано по наследство (княз, граф, барон и под.). *Придворни длъжности и* ***титли.*** **2.** Звание за висока научна квалификация; степен. *Получавам докторска* ***титла.***

Тѝтла[2] *ж.* (от гр. títlos през лат. titulus). В средновековната писменост — знак над съкратено написана дума или над буква, която означава цифра. *Някой бе издълбал* [по короната] *стрела, имаше и букви, свързани помежду си с* ***титли*** *като в царски грамоти.* (Ст. Загорчинов, Ден последен)

Тѝтул *м.* (от лат. titulus). В *знач.* на: Първата страница на книга, на която са написани името на автора, заглавието, издателството и мястото на издаване; заглавна страница.

ТОПОНЍМ || ТОПОНИМЍСТ

Топонѝм *м.* (от гр. tópos 'място' + ónoma 'име'). *Езикозн.* Име на местност. *Имената на тези селища са толкова стари, че могат да се мислят за тракийски* ***топоними.***

Топонимѝст *м.* (от гр. tópos 'място' + ónoma 'име'). *Езикозн.* Специалист по топонимия (дял от езикознанието, който се занимава с проучване произхода и значението на местните географските имена; съвкупност от местните названия на дадена област). *Български* ***топонимисти.***

ТОР || ТОРФ

Тор, торъ̀т, тора̀, *мн.* то̀рове, *м.* **1.** Само *ед.* Животински изпражнения, изг-

нила слама и др., които се смесват с почвата, за да я подсилят. *Оборски **тор.*** **2.** Химични или минерални вещества, употребявани за същата цел. *Азотни **торове.***

Торф, тòрфът, тòрфа, *мн.* няма, *м.* (от нем. Torf). Наситена с вода черногафява маса — продукт от непълно разлагане на различни видове растителни остатъци, образуван при блатни условия и недостатъчен достъп на въздух. ***Торфът** се употребява за гориво, за добиване на кокс, светлинен газ и пр.* (РД)

ТÒРИ || ТÒРИЙ

Тòри, само *мн., м.* (от англ. tory). **1.** *Истор.* Английска политическа партия, възникнала през 70—80-те години на XVII в., която изразява интересите на едрите земевладелци и висшето духовенство. *Торите са привърженици на кралската власт.* (Енциклопедия А—Я) **2.** Членовете на тази партия. **3.** *Прен.* Консервативната английска партия или нейните членове; консерватори.

Тòрий, -ият, -ия, *мн.* няма, *м.* (от собств.). *Хим.* Радиоактивен химичен елемент Th, един от най-твърдите метали в природата. *Торият се разтваря в азотна и сярна киселина.* (Енциклопедия А—Я)

ТОТАЛИТÀРЕН || УТИЛИТÀРЕН

Тоталитàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. totaliter 'общо'). **1.** Диктаторски. **2.** В *съчет.* **Тоталитарен режим** — диктаторски, фашистки режим.

Утилитàрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. utilis 'полезен'). Който е насочен само към практическата полза от нещо. *Обредните ни песни са проникнати с **утилитарен** дух.*

△ тоталитàрност || утилитàрност

ТРАВЀРС || ТРАВЀРСА

Травèрс *м.* (от фр. traverse). **1.** Във военното дело — земен насип за предпазване на защитници на укрепление. **2.** *Мор.* Посока, която е перпендикулярна по отношение посоката на движението на кораб. *По едно време той се домъкна при Максим и викна с цяло гърло, за да надвие воя на вятъра: — Курс източен... **Траверс** Големия бурун.* (С. Чернишев, Вятърната мелница) **3.** Изкуствен насип по брега на река към дълбоките места на коритото ѝ за запазване на брега при високи води. **4.** *Спец.* Бяг на кон настрана. **5.** *Спец.* Маршрут на алпинист, който минава по гребена на планински хребет, като обхваща няколко върха. *Едвам ни склони да го включим в нашия подбран състав за този труден **траверс**.* (Бл. Димитрова, Лавина)

Травèрса *ж.* (от фр. traverse). **1.** Напречна греда или друга подпора под релсите на железопътна линия. **2.** Напречна греда, която свързва надлъжните зидове в постройка. *Хиляди кубици тънки материали отиват за **траверси** и минни подпори.* (Н. Тихолов, Дни като другите)

ТРАНСПОНЍРАМ || ТРАНСПОРТЍРАМ

Транспонѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. transpono 'размествам'). *Муз.* Пренасям всички звукове на музикално произведение на определен интервал по-високо или по-ниско, запазвам интервалните отношения, но променям тоналността. ***Транспонирам** соната.*

Транспортѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. transporto 'пренасям'). Превозвам, прекарвам, пренасям стоки и др. ***Транспортирам** храни. **Транспортирам** оръжие.*

△ транспонѝране || транспортѝране

ТРАНСПОРТЙР || ТРАНСПОРТЬОР

Транспортѝр *м.* (от лат. transporto 'пренасям'). *Мат.* Геометрически уред във вид на полукръг, разделен на градуси, за измерване и чертане на ъгли. *Планиметрията също се занимава с мерене на триъгълници, като си служи за целта с пергел, линия, **транспортир** и пр.* (Тригоном. VI кл.)

Транспортьо̀р *м.* (фр. transporteur). **1.** Лице, което се занимава с превозване на нещо; преносвач. **2.** *Техн.* Устройство за непрекъснато механично пренасяне на сипливи или късови материали в хоризонтална или слабо наведена посока с помощта на движеща се безкрайна платнена, метална или гумена лента; конвейер. **3.** Приспособление за преместване на автомобили в гараж, без да се пускат в движение.

ТРАПЕЗОЙД || ТРАПЀЦ

Трапезо̀йд *м.* (от гр. trapezoeidés). *Мат.* Четириъгълник, който няма успоредни страни. *Крива е нивата, на **трапезоид** прилича — тихо обясни той причината, задето искаме мярката и на другите синури.* (Х. Русев, По стръмнините)

Трапѐц *м.* (от гр. trapésion). **1.** *Мат.* Четириъгълник с две успоредни и две неуспоредни страни. *Язовирната стена е във формата на **трапец**.* **2.** *Спорт.* Гимнастически уред — хоризонтален лост, закачен на две въжета. *Моля, цирка продължава! / Следва номер на **трапец**!* (Ив. Радоев, Китайчето Хао Ли)

Δ трапезойден || трапецовиден

ТРАСА̀НТ || ТРАСА̀Т

Траса̀нт *м.* (от нем. Trassant). *Банк.* Лице, което издава полица, трата.

Траса̀т *м.* (от нем. Trassat). *Банк.* Лице, което получава известие да заплати сума по дадена полица; платец на полица.

ТРАХЕЙД || ТРАХЕЙТ || ТРАХЙТ

Трахѐйд *м.* (от гр. trachéia 'гърло' + éidos 'вид'). *Бот.* Елемент на проводящата тъкан в дървесината, по която минава възходящият поток вода с разтворените в нея минерални вещества. *Вследствие на наранявания в беловината (найгорната част на дървесината) се образува на незначителна дълбочина смолиста корица, под която **трахеидите** на беловината запазват проводящите си функции за възходящото движение на водата.* (Сп. Природа)

Трахѐйт *м.* (от гр. trahéia 'гърло'). *Мед.* Възпалително заболяване на лигавицата на дихателната тръба (трахеята). ***Трахеитът** протича с покачване на температурата на болния.*

Трахѝт *м.* (от гр. trachýs 'груб, грапав'). *Минер.* Вид грапав минерал, скала с ортоклаз, кварц, слюда и др. ***Трахитите** са скали, които имат същия състав както сиенитите.* (Геогр. IX кл.)

ТРЀВЕН || ТРЕВЙСТ

Трѐвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* Който се отнася до трева. ***Тревни** семена.*

Тревѝст, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е покрит с трева, обрасъл гъсто с трева. ***Тревиста** поляна.* **2.** Който има вид на трева. **Тревисто** *растение.*

ТРЕПА̀Н || ТРЕПА̀НГ

Трепа̀н *м.* (от фр. trépan). *Мед.* Хирургически инструмент за пробиване предимно на черепната кост. ***Трепанът** се употребява при някои мозъчни операции.*

Трепа̀нг *м.* (от мал. tripang). Морско безгръбначно животно с форма на краставица, достигащо до 60 cm, използувано за храна. ***Трепангът**, който живее в далекоизточните морета, представлява твърде голямо лакомство за народите*

от Далечния изток. (Д. Славчев и др., Богатствата на морето)

ТРИБЎН || ТРИБЎНА || ТРИБУНА̀Л

Трибу̀н *м.* (от лат. tribunus). **1.** *Истор.* В древния Рим — водач на триба (всяко едно от трите племена, които образуват римския народ — **римляни**, сабини и етруски); защитник. **2.** Обществен деятел, народен водач, който с речи и статии защищава правата и интересите на широките народни маси. *Колоритната фигура на Славейков е обрисувана и чрез задълбочено познаване на онова, което* [той] *е бил през Възраждането — като народен **трибун**, като жив изразител на българските чувства и изживявания.* (С. Радев, Строителите на съвременна България)

Трибу̀на *ж.* (от лат. tribunal през ит. tribuna). **1.** Място, обикновено издигнато, откъдето говори оратор пред публика. *Каравелов се качи на **трибуната** и почна да говори посред едно всеобщо и напрегнато внимание.* (С. Радев, Строителите на съвременна България) **2.** *Прен.* Място, откъдето се защищават и пропагандират някакви идеи. *През Възраждането театърът постепенно се оформя като **трибуна** за възпитание на населението в патриотизъм и свободолюбие.* (ВН) **3.** Само *мн.* Издигнато място за зрители на спортни състезания, манифестации и под. *За образцовото поддържане на баскетболните и волейболните площадки, пистите и **трибуните** са нужни всекидневни грижи.* (НС)

Трибуна̀л *м.* (от лат. tribunal). Висше съдилище. *Отговорът на този въпрос ще трябва да даде бъдещият революционен **трибунал** на германския народ.* (Г. Димитров, Георги Димитров пред фашисткия съд)

ТРИО̀Д[1, 2] || ТРИО̀Р

Трио̀д[1] *м.* (от гр. triódion). *Църк.* Богослужебна книга с песнопения (молитви от по три песни всяка), която се чете преди и след Великден. *Кефалията ни даде шест конници и четирима стрелци, сложихме в колесницата нови преводи на житиета и **триоди**, а между тях евангелие.* (Ем. Станев, Антихрист)

Трио̀д[2] *м.* (от гр. tríodos 'кръстопът'). Електронна лампа с три електрода (катод, решетка и анод). *За елемент, чрез който ще се осъществи протичане на ток през бобините, за да се предаде импулс на махалото, използувана е електронна лампа (**триод**).* (Е. Чичов, Времеизмерване)

Трио̀р *м.* (от фр. trieur). Машина за чистене на семена от плевели или за сортиране на семена. *Ремонтирани са механизираните веялки и **триорът** за почистването на зърното.* (ВН)

ТРОМБО̀Н || ТРОМПЀТ

Тромбо̀н *м.* (от ит. trombone). *Муз.* Духов меден музикален инструмент с плътна звучност и форма на двойно извита тръба. *Някъде изписка кларнет, обади се и **тромбон**.* (Д. Ангелов, На живот и смърт)

Тромпѐт *м.* (от фр. trompette). *Муз.* Духов меден музикален инструмент с висока и ясна звучност, с форма на извита тръба. *Като концертен инструмент **тромпетът** не е особено популярен.* (ВН)

Δ тромбонѝст || тромпетѝст

ТРОФЀЙ || ТРОХЀЙ

Трофѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* (от гр. trópaion). **1.** Оръжие, знамена и друго военно имущество на противника, което победителят е взел в бой; плячка. **2.** Символ на победи. *Между ловните му **трофеи** бяха и чифт красиви рога от елен лопатар.*

Трохѐй, -ѐят, -ея, *мн.* няма, *м.* (от гр. trochaios). *Литер.* Двусрична стихот-

ворна стъпка, състояща се от една дълга и една кратка или една ударена и една неударена сричка (—); хорей. *Стихотворението е написано в **трохей**.*

ТРЪБЕН || ТРЪБЕСТ

Тръ̀бен, -бна, -бно, *мн.* -бни, *прил.* 1. Който е свързан с изработването на тръби (кух предмет с цилиндрична форма, през който минава вода, дим, жица и др.). 2. Който е направен от тръби. *Вътре имаше маса, стол, в ъгъла — **тръбно** легло.* (Й. Гешев, Вик от тъмнината) 3. За звук, мелодия — който е произведен от музикален инструмент, тръба. *Аз чувам ясно вик на хора, бърз тропот на коне и **тръбен** звук.* (Г. Райчев, Еленово царство)

Тръ̀бест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е с цилиндрична форма, който е подобен на тръба, на цев. ***Тръбни** конструкции.*

ТРЪС || ТРЪСТ [1, 2]

Тръс, тръ̀сът, тръ̀са, *мн.* няма, *м.* Умерено бърз конски ход. *Качваме се в кабриолета. Конете потеглят в равен **тръс**.* (Т. Харманджиев, Краят на едно детство)

Тръст [1], тръ̀стът, тръ̀ста, *мн.* тръ̀стове, след *числ.* тръ̀ста, *м.* (от англ. trust). 1. Съюз, сливане на големи еднородни капиталистически предприятия, индустриални или търговски. *Никой не знаеше по-добре от фон Гайер, че войните се предизвикваха от съперничеството на пазари, от борбата между **тръстове** и концерни.* (Д. Димов, Тютюн) 2. В СССР — обединение на предприятия, които са близки по продукция или по начин на преработване на суровините. *В Москва работите по светлинните реклами се извършват от **тръста** по външното оформление и рекламите.* (ВН)

Тръст [2], -тта, *мн.* няма, *ж.* Тръстика (високо блатно растение с кухо стъбло и разперено съцветие). *Захарна **тръст**.*

ТУЛ || ТЮЛ

Тул, ту̀лът, ту̀ла, *мн.* ту̀лове, след *числ.* ту̀ла, *м.* *Остар.* Кожена чанта за стрели; колчан. *Те* [войниците на цар Крум] *носеха тежки **тулове** от кожа.* (Н. Райнов, Видения из древна България)

Тюл, тю̀лът, тю̀ла, *мн.* тю̀лове, след *числ.* тю̀ла, *м.* (от фр. tulle). Тънка мрежеста тъкан. *Грациозните й ръце бяха покрити със син прозрачен **тюл**.* (ВН)

ТЪЖДЀСТВЕН || ТЪРЖЀСТВЕН

Тъждѐствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който е напълно еднакъв, сходен с друг. *Чувството за индивидуалност и чувството за свобода бяха за него почти **тъждествени** понятия.* (П. Вежинов, Далече от бреговете)

Тържѐствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който е свързан или съпроводен с тържество, празненство. ***Тържествено** събрание.* 2. Който е изпълнен с празничност или изразява празничност; празничен. *Той влиза в счетоводството и заема **тържествена** поза в средата на стаята.* (Н. Каралиева, Неуловимият) 3. *Прен.* Ненарушим. *Срещата завърши с **тържественото** обещание на момъка да уреди в две седмици работата с венчавката.* (А. Гуляшки, Любов)

ТЪМНЀЯ || ТЪМНЍЯ

Тъмнѐя, -ѐеш, *мин. св.* **тъмня̀х**, *прич. мин. действ.* тъмня̀л, -а, -о, *мн.* тъмнѐли, *несв.*, *непрех.* 1. Ставам постепенно тъмен; потъмнявам. *Очи **тъмнеят**, глава се люшка / уста проклина цяла вселена.* (Хр. Ботев, Хаджи Димитър) 2. Само *безл.* Настъпва тъмнина, мрак. 3. Изпъквам с тъмния си цвят, изглеждам тъмен. *Селата **тъмнееха** в далечината — не се виждаше никакъв огнец, никаква светлина.*

(П. Вежинов, Нашата сила)

Тъмнѝ, -йш, *мин. св.* **тъмних**, *несв., непрех.* Затулям някому светлината. *Дръпни се от прозореца, че ми* ***тъмниш!***

△ тъмнеѐне || тъмнѐне

У

УГО̀ДЕН || УГО̀ДНИЧЕСКИ

Уго̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* Който е такъв, какъвто го желае човек, по волята му. *Иван гледаше на Съединението като на общо дело на българския народ,* ***угодно*** *на бога и на Русия.* (Ив. Вазов, Нова земя)

Уго̀днически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който изразява угодничество (поведение на угодник, на човек, който постъпва така, че да е приятно и по волята на някого). ***Угодническа*** *усмивка.*

УНИТА̀РЕН || УТИЛИТА̀РЕН

Унита̀рен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от лат. unitas 'единство'). Единен, обединен, съставящ едно цяло. *В демонстрацията взеха участие повече от 50 големи демократични организации, в това число и* ***унитарната*** *социалистическа партия.* (ОФ)

Утилита̀рен (вж. ***тоталитарен* || *утилитарен***).

УПРА̀ВИТЕЛЕН || УПРА̀ВИТЕЛСКИ

Упра̀вителен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* Който управлява, ръководи дейността на учреждение, предприятие и др. ***Управителен*** *съвет.*

Упра̀вителски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до управител (лице, което ръководи дейността на административна единица, стопанство, учреждение, предприятие и др.). *Щом слънцето озари големите сгради на училището, на* ***управителския*** *дом, тримата затропаха по вратите на близките къщи и подканиха стопаните за пиршество.* (Й. Вълчев, Стъпала към небе)

УРЀМИЯ || УРЀЯ

Урѐмия *ж.* (от гр. oúron 'урина' + haíma 'кръв'). *Мед.* Болестно състояние — самоотравяне на организма от проникването на пикочни вещества в кръвта. *А старецът от какво умря? —* ***Уремия****... Отравяне на кръвта значи.* (Кл. Цачев, Свят широк)

Урѐя *ж.* (от гр. oúron 'урина'). *Мед.* Вещество, което се образува от разграждането на белтъчините в организма, съдържа се в кръвта и в другите биологични течности, отделя се в урината. *Болният има висока* ***урея.***

УРЀТЕР || УРЀТРА

Урѐтер *м.* (от гр. ouréter). *Анат.* Канал от бъбрека до пикочния мехур.

Урѐтра *ж.* (от гр. ourétra). *Анат.* Канал от пикочния мехур навън.

Ў̀СТЕН || Ў̀СТНЕН

Ўстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който се отнася до уста, който е свързан с уста. ***Устна*** *кухина.* **2.** Който става с реч, с думи. ***Устна*** *заповед.*

Ўстнен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* *Грам.* Който се образува с помощта на устните; бърнен, лабиален. ***Устнени*** *съгласни са б, п, м.*

Ф

ФА̀БУЛА || ФЍБУЛА

Фа̀була *ж.* (от лат. fabula). Общ ход на събитията, обща схема на действието в художествено произведение. *Той смята, че основното в драмата е **фабулата**, която веднъж съставена, ще даде указания за характерите.* (НК)

Фѝбула *ж.* (от лат. fibula 'игла за закопчаване'). У древните народи — игла, която е служела за забождане на дреха и същевременно за украшение. *Намерени са и бронзови **фибули**, приличащи на големи безопасни игли.* (ВН)

ФАКТУ̀РА || ФРАКТУ̀РА

Факту̀ра *ж.* (от лат. factura 'извършване'). **1.** Документ за предадена или изпратена стока, в който се вписват цената, количеството на всеки предмет и разходите по изпращането. *Отнесеш продуктите по столовете, после седнеш, прегледаш **фактурите**, претеглиш, каквото остава.* (Н. Антонов, В открито море) **2.** *Архит.* Начин на обработка на външност на сграда. **3.** *Муз.* Начин на изложение на звуковата тъкан в музикално произведение. *Оркестрова **фактура**. Хорова **фактура**.* **4.** *Изк.* Съвкупност от различни технически начини на обработка на материални повърхности, използувани както изразни средства на художествена изява.

Факту̀ра *ж.* (от лат. fractura). *Мед.* Счупване на кост. *Тежките **фрактури** се лекуват оперативно.* **2.** *Печат.* Немски готически шрифт със силно начупени букви.

ФАКУЛТАТЍВЕН || ФАКУЛТЀТЕН

Факултатѝвен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил.* (от лат. facultas, -atis 'способност, възможност'). Който не е задължителен, който е предоставен на избор. ***Факултативна** учебна дисциплина.*

Факултѐтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. facultas, -atis 'способност, възможност'). Който се отнася до факултет (учебно и административно подразделение във висше учебно заведение, в което се преподават определен кръг сродни или близки научни дисциплини). ***Факултетен** съвет. **Факултетен** номер.*

ФАЛ || ФАЛШ

Фал, фа̀лът, фа̀ла, *мн.* фа̀лове, след *числ.* фа̀ла, *м.* (от хол. val). *Мор.* Тънко въже, с което се издига корабно платно, знаме, сигнален флаг и др. *Людмил се наведе над яхтата на Иван, после се обърна някак гузно настрана. — Сега разбирам... прерязал е **фала**...* (П. Льочев, Песента на белите платна)

Фалш, фа̀лшът, фа̀лша, *мн.* няма, *м.* (от лат. falsus 'лъжлив' през нем. falsch). **1.** Неискреност, лицемерие. *Колкото и да бях пиян, не можех да не усетя **фалша** и нелепостта на положението.* (Л. Станев, Поглед от хълма) **2.** Измама, лъжа, мошеничество. **3.** Невярно пеене или свирене на инструмент. *Музиката е най-великото изкуство — изкуство точно, изкуство, което ни учи, че нищожни изменения пораждат **фалша**.* (Сп. Театър)

ФАЛЦ || ФАЛШ

Фалц (вж. *валц* || *фалц*).

Фалш (вж. *фал* || *фалш*).

ФАЛЦ || ФИЛЦ

Фалц (вж. *валц* || *фалц*).

Филц, филцът, филца, *мн.* филцове, след *числ.* филца, *м.* (от нем. Filz). Вид мека и фина плъстена материя за шапки и др. *От **филц** са направени най-елегантните шапки.*

ФАЛЦ || ФАЛЦЕТ

Фалц (вж. *валц* || *фалц*).

Фалцет *м.* (от лат. falsus 'лъжлив'). 1. *Муз.* При пеене — много висок звук на мъжки глас, който изисква особен начин за изпълнение, а също и начин за такова пеене. ***Фалцетът** е фалшив глас от гласовия регистър на мъжете, който най-често се използува за комично имитиране.* (Св. Четриков, Музикален терминологичен речник) 2. *Разг. Прен.* Много висок и остър мъжки глас. *От горния етаж се чу остър **фалцет**.*

ФАЛШ || ФАРШ

Фалш (вж. *фал* || *фалш*).

Фарш, фаршът, фарша, *мн.* няма, *м.* (от лат. farcio). 1. Скълцано месо, приготвено за пълнене на чушки, черва и т. н. 2. Нещо приготвено за ядене с пълнеж, плънка от накълцано месо.

ФАМИЛЕН || ФАМИЛИАРЕН

Фамилен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. familia). Който се отнася до фамилия, семейство; семеен. ***Фамилни** портрети.*

Фамилиарен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. familiaris). Който се държи интимно, безцеремонно. ***Фамилиарен** човек.* 2. Който изразява интимност, безцеремонност. ***Фамилиарен** тон.*

ФАНАТИЗЪМ || ФАТАЛИЗЪМ

Фанатизъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. fanaticus 'обладан от вдъхновение'). Прекалена преданост към своите вярвания или убеждения, свързана с ненавист и нетърпимост към чуждите вярвания или убеждения. *Обзета от **фанатизъм** тълпа.*

Фатализъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от фр. fatalisme). Религиозно-философско схващане, според което всичко в света и в човешкия живот е предопределено от съдбата и не може да бъде избегнато. *Тия съседи бяха добри, прости хорица, които искрено съжаляваха за Чакъра. Сега те си спомняха за срихавия му, ала честен нрав и печално цъкаха с език. Това цъкане изразяваше тъга, съжаление и примирен **фатализъм**.* (Д. Димов, Тютюн)

ФАНТАЗИЯ || ФАНТАСТИКА

Фантазия *ж.* (от гр. phantasia 'въображение'). 1. Способност на човека мислено да създава, да си представя образи; въображение. *Често животът е по-богат от **фантазията**.* 2. Нещо измислено, което не отговаря на действителността; измислица, мечта, блян. *И все пак най-любимите ми **фантазии** са онези, в които аз ставам собственик на света.* (Д. Цончев, Опасни типове) 3. *Муз.* Музикална пиеса, изградена в свободна форма. *Слушам изпълнение на **фантазия** във фа минор за пиано от Шопен.*

Фантастика, *мн.* няма, *ж.* (от гр. phantastiká). 1. Фантастичен елемент, фантастично начало в творба. *Само поезия, която извира от действителността, може да се разискри в пъстра и свежа **фантастика**.* (ЛФ) 2. *Литер.* Необикновеното и невероятното, недействителното и свръхестественото в образите и случ-

ките на литературно произведение. *Фантастиката се създава върху основата на явления от действителността, предадени в чудновата, приказна форма.* (РЛТ)

ФАНТАЗЬО̀Р || ФРАЗЬО̀Р

Фантазьо̀р *м.* (от гр. fantasía през рус. фантазер). Човек, който обича да фантазира, който не гледа реално на нещата. *Той е бърборко и **фантазьор.***

Фразьо̀р *м.* (от гр. phrásis през фр. phraseur). Човек, който обича и умее да си служи с красиви, надути и гръмки, но без реално съдържание изрази. *Не можем да търпим в партията дърдорковци и **фразьори** на ръководни места.* Г. Димитров, Речи, доклади и статии)

△ фантазьо̀рка || фразьо̀рка, фантазьо̀рски || фразьо̀рски, фантазьо̀рство || фразьо̀рство

ФАРМА̀ЦИЯ || ФОРМА̀ЦИЯ

Фарма̀ция, *мн.* няма, *ж.* (от гр. pharmakéia 'лекарства'). Наука за лекарствата и за начина на приготвянето им; фармацевтика, аптекарство.

Форма̀ция *ж.* (от лат. formatio 'преобразуване, вид'). **1.** *Спец.* Етап от развитието на човешкото общество, който се характеризира с определени форми на производството и определени производствени отношения. *България е една от малкото страни в Европа, гдето след завършването на войната една и съща обществено-политическа **формация*** [Отечественият фронт] *твърдо държи в ръцете си държавното управление.* (Г. Димитров, Речи, доклади и статии) **2.** *Геол.* Система от пластове и наслоения през геологична епоха. *Някога* [...] *Рила и Родопите са образували една планина — за това свидетелствуват еднаквата им флора, фауна и геологически **формации.*** (Ив. Вазов, Великата Рилска пустиня) **3.** Организирана група от хора с известна цел. *Някои от тях* [учителите] *трябваше да издирят скритото оръжие, да създадат бойните военни **формации** по места.* (К. Митев, През бури)

ФАРС || ФАРШ

Фарс, фа̀рсът, фа̀рса, *мн.* фа̀рсове, след *числ.* фа̀рса, *м.* (от лат. farce). **1.** *Литер.* Лека комедия с пресилено комични елементи. *Ние написахме **фарса** „Мортагон" и напечатахме една част от него без подпис в „Народний глас".* (Цани Гинчев и др. в спомените на съвременниците си) **2.** *Прен.* Груба, неприлична шега.

Фарш (вж. ***фалш** || **фарш***).

ФА̀УНА || ФЛО̀РА

Фа̀уна *ж.* (от лат. fauna). Съвкупност от всички видове животни, характерни за известна област или геологична епоха; животински мир. *Най-едрият представител на сухоземната **фауна** е слонът.* (Сп. Космос)

Фло̀ра *ж.* (от лат. flora). Съвкупност от всички видове растения на дадена местност, страна или геологична епоха; растителност. *Нейната* [на Витоша] *непроучена още **флора** е една обширна ботаническа градина с редки алпийски видове.* (П. Делирадев, Витоша)

ФЍБА || ФЍБУЛА

Фѝба *ж.* (от лат. fibula 'игла за закопчаване'). Щипка, обикновено от метал, за прибиране на коса; шнола. *Руска беше с нежно, бяло лице, с руси вежди и руса къдрава коса, прибрана с **фиби.*** (Х. Русев, Под земята)

Фѝбула (вж. ***фабула** || **фибула***).

ФЙБРА || ФЙБЪР

Фйбра *ж.* (от лат. fibra 'влакно'). **1.** *Анат.* Влакно от мускулна или нервна тъкан. **2.** *Прен.* Нещо много тънко, много нежно.

Фйбър, -ът, -а, *мн.* няма, след *числ.* -ъра, *м.* (от лат. fibra през фр. fibre). Електроизолационен и топлоизолационен материал, произведен чрез импрегниране (напояване на материал със смола, каучук, катран, за да стане той водонепропусклив и водоустойчив) на хартия в концентриран химичен разтвор. *При строежа на залата са приложени някои нови строителни материали като люспести дървесни плоскости, **фибър** за тавана, нови външни облицовки.* (Сп. НТ за младежта)

ФИБРЙН || ФИБРОЙН

Фибрйн, *мн.* няма, *м.* (от лат. fibra 'влакно'). *Биол.* Белтъчно вещество, което се намира в кръвта и мускулите и при допир с въздуха подпомага съсирването на кръвта.

Фибройн, *мн.* няма, *м.* (от лат. fibra 'влакно'). *Спец.* Белтъчно вещество, найважна съставна част от нишката на естествената коприна.

ФИГУРА̀НТ || ФИГУРЙСТ

Фигура̀нт *м.* (от лат. figurans, -antis 'даващ вид'). **1.** *Театр.* Лице, което изпълнява спомагателни, незначителни роли в представление, без да говори; статист. *И двамата имахме първоначално участие да изпълняваме роли на безмълвни герои: клоуни, прислужници и други **фигуранти**.* (Ив. Димов, Ако имах два живота) **2.** *Прен. Разг.* Човек, който заема място или пост, без да играе особена роля; бездеен, безличен човек.

Фигурйст *м.* (от лат. figura 'образ, вид'). *Спец.* Състезател по фигурно пързаляне с кънки. *Тогава се възхищавах от майсторството на съветските **фигуристи** Роднина и Зайцев.* (ВН)

△ фигура̀нтка || фигурйстка

ФИЗИА̀ТРИЯ || ФТИЗИА̀ТРИЯ

Физиа̀трия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. phýsis 'природа' + iatreía 'лекуване'). Природолечение; физиотерапия.

Фтизиа̀трия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. phthísis 'туберкулоза' + iatreía 'лекуване'). **1.** Медицинска наука за изучаване и лекуване на туберкулозата на белите дробове. *Специалист по **фтизиатрия**.* **2.** Болнично отделение за лекуване на туберкулозно болни. *Клиника по **фтизиатрия**.*

△ физиа̀тър || фтизиа̀тър

ФЙКУС || ФУ̀КУС

Фйкус *м.* *Бот.* Тропично и субтропично растение с широки, овални вечнозелени листа, което се отглежда у нас в стаи за украса. Ficus elastica. *Де ви е **фикуса**? Моят станал три боя висок. Като пуснал ония листа, ония клоне, да му се ненагледаш.* (Д. Немиров, Възелът)

Фу̀кус *м.* *Бот.* Название на семейство червени морски водорасли. Fucaceal. *Известно е, че римляните са употребявали червила, приготвени от един вид водорасло от рода **фукус**.* (В. Петров, Растителният свят на Черно море)

ФЙКЦИЯ || ФРЙКЦИЯ

Фйкция *ж.* (от лат. fictio 'измислица'). Нещо, което не съществува в действителност; измислица. *Поетическа **фикция**.*

Фрйкция *ж.* (от лат. frictio, -onis 'триене'). Разтривка на кожата с вода, спирт

или друга течност. *Той отиде в банята и когато се върна от нея обръснат и свеж, направи си **фрикция** с одеколон и облече ново бельо.* (Д. Димов, Тютюн)

ФИЛТРА̀Т || ФѝЛТЪР

Филтра̀т *м.* (от лат. filtratio през фр. filtrat). Течност, която е минала през филтър.

Фѝлтър, *мн.* -три, *м.* (от лат. filtrum 'плъст, рече'). Уред, приспособление или вещество, през което се прекарва течност, въздух, газ и др., за пречистване. *За пречистване на отпадъчните води беше монтиран многослоест **филтър**.* (ВН)

△ филтра̀тен || фѝлтърен

ФИТѝН || ФѝТИНГ

Фитѝн *м.* (от гр. phytón 'растение'). **1.** Органично вещество, в чийто състав влизат фосфор, калциеви соли и др. и което се съдържа в растенията. **2.** *Фарм.* Препарат, получен по изкуствен начин, който служи като лекарство за засилване на организма. *Лекарят ми предписа **фитин** против умствена преумора.*

Фѝтинг *м.* (от англ. fiting). *Спец.* Общо наименование на всяка малка свързваща част при тръбопровод (коляно и др.). *Цехът произвежда доброкачествени водопроводни и инсталационни материали — тръби и **фитинги**.* (ОФ)

ФЛАГ || ФЛАНГ

Флаг, фла̀гът, фла̀га, *мн.* фла̀гове, след *числ.* фла̀га, *м.* (от англ. flag). **1.** Държавно знаме, обикновено корабно. **2.** Едноцветно знаме за сигнализация. *Спирам влак със сигнален **флаг**.*

Фланг, фла̀нгът, фла̀нга, *мн.* фла̀нгове, след *числ.* фла̀нга, *м.* (от фр. flanc). *Воен.* **1.** Странична част, крило на боен ред, на строй или на бойно разположение на войски. *Един от двамата бойци, които едновременно се вдигаха от двата **фланга**, още щом се изправи, падна убит.* (Ив. Мартинов, Драва тече през славянски земи) **2.** Единият или другият край на укрепление, откъдето отбиват неприятелски нападения.

ФЛО̀Т || ФЛОТѝЛИЯ

Фло̀т, *мн.* няма, *м.* (от фр. flotte). Съвкупност от кораби с еднакво предназначение и национална принадлежност или други еднакви признаци (например търговски). *Военен **флот**.*

Флотѝлия *ж.* (от исп. flotilla). **1.** Съвкупност от по-малки еднотипни (обикновено военни) кораби, които действуват по море, река, езеро. *Този кораб е славата на дунавската **флотилия**.* (РД) **2.** В САЩ, Англия и др. — тактическо съединение на един клас кораби. **3.** Малка група самолети.

ФЛУО̀Р || ХЛОР

Флуо̀р *м.* (от лат. fluor 'течение'). *Хим.* Химичен елемент F, жълтозеленикав газ, подобен на хлора. ***Флуорът** е много активен химически; разлага водата.* (Енциклопедия А—Я)

Хлор, хло̀рът, хло̀ра, *мн.* няма, *м.* (от гр. chlorós 'жълто-зелен'). *Хим.* Химичен елемент Cl, отровен газ с жълто-зелен цвят, чийто воден разтвор избелва и дезинфекцира.

△ флуо̀рен || хло̀рен

ФЛУОРѝД || ФЛУОРѝТ || ХЛОРѝД

Флуорѝд *м.* (от лат. fluor 'течение'). *Хим.* Съединение на флуора (вж. ***флуор** || **хлор***). *От изворите на Карлови Вари ежегодно се добиват около 6 тона калциев*

флуорид. (Н. Ненков и др., Безценното съкровище)

Флуорѝт *м.* (от лат. fluor 'течение'). *Минер.* Вид минерал, който се употребява при топене на руда. ***Флуоритът** е минерален кристал.*

Хлорѝд *м.* (от гр. chlorós + eídos 'вид'). *Хим.* Сол на солната киселина, получавана при взаимодействието ѝ с основа или метал. *Натрият се съединява с хлора, като образува натриев **хлорид** (готварска сол).*

ФОН || ФОНД

Фон, фòнът, фòна, *мн.* фòнове, след *числ.* фòна, *м.* (от лат. fundus 'дъно, основа'). **1.** Основен цвят, върху който е написано или нарисувано нещо. *С големи букви младежите са написали на зелен **фон**: „Бригада Георги Димитров."* (Г. Караславов, Проходът на младежта) **2.** Заден план на изглед или картина. *Вехтите къщи се изрязват като декори върху синия **фон** на небето.* (Н. Тихолов, Дни като другите) **3.** *Прен.* Среда, обстановка, в която става нещо, развива се някакво събитие, действие (обикновено в литературно произведение). *Романтиката на скитническия живот често служи само за **фон**, върху който са пресъздадени страданията и копнежите на народа.* (ЛФ)

Фонд, фòндът, фòнда, *мн.* фòндове, след числ. фòнда, *м.* (от лат. fundus 'дъно, основа' през фр. fond). **1.** *Финанс.* Парични средства, предназначени за определена цел. *Банковият контрол върху изразходването на **фонда** работна заплата съдейства за укрепването на социалистическия принцип за заплащане според количеството и качеството на вложения труд.* (РД) **2.** Запас от нещо — пари, стоки, ценности и др. под. *Книжен **фонд**.*

ФОНÀЦИЯ || ФОНДÀЦИЯ

Фонàция, *мн.* няма, *ж.* (от фр. phonation). Произнасяне на звук, изговаряне на звук. *Някои заболявания водят и до смущения във **фонацията**.*

Фондàция *ж.* (от лат. fundatio). Юридическа личност, учредена с акт за дарение или завещание на пари или имоти с благотворителна или научна цел. *Международна **фондация**.*

ФОНОМÈТЪР || ФОТОМÈТЪР

Фономèтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. phoné 'глас, звук' + métron 'мярка'). *Физ.* Уред за измерване силата на звук или глас; звукомер.

Фотомèтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. phós, photós 'светлина' + métron 'мярка'). **1.** *Физ.* Уред за измерване силата на светлината на даден източник или степента на осветеност на повърхност. *С **фотометрите** измерваме силата на източниците не направо, а посредством осветлението, което дават те.* (Физ. X кл.) **2.** Астрономически уред за измерване яркостта на звездите.

ФОНОТÈКА || ФОТОТÈКА

Фонотèка *ж.* (от гр. phoné 'глас, звук' + théke 'склад'). *Спец.* Сбирка от звукозаписи (грамофонни плочи, магнетофонни ленти и др.). *Имам богата **фонотека**.*

Фототèка *ж.* (от гр. phós, photós 'светлина' + théke 'склад'). *Спец.* Сбирка от фотокопия и негативи, създадени обикновено в библиотека, музей, архива и под. *Във **фототеката** са запазени и стари ленти.*

ФОРМÀНТ || ФОРМÀТ

Формàнт *м.* (от лат. formans, -antis 'образуващ'). *Езикозн.* Част от дума, която служи за образуването ѝ; словообразуваща част. *Представките и наставките се наричат афикси (**форманти**).*

Формàт *м.* (от лат. formatum 'оформление' през фр. format). *Полигр.* **1.** Размери (ширина и дължина) на лист печатарска хартия. **2.** Означение на размера на книга, който показва колко пъти е сгънат печатарският лист. *Намаляване на* ***формата*** *на вестника.*

ФОРМЍРАМ || ФОРМУЛЍРАМ

Формѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. formo 'образувам'). **1.** *Книж.* Образувам, създавам нещо за постигане на известна цел; организирам, съставям. **2.** Придавам завършен вид на нещо. *Малко ли е то, да* ***формираш*** *волята, характера и ума на петдесетина палавници, живели и расли при най-различни условия.* (Ст. Чилингиров, Рибена кост)

Формулѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* (от лат. formula). Излагам мисли, решения, изводи и под. в ясна и сбита форма. *Исак Нютон* ***формулирал*** *основните закони на класическата механика.* (Сп. НТ за младежта)

△ формѝране || формулѝране

ФОСФÀТ || ФОСФÒР

Фосфàт *м.* (от гр. phós, photós 'светлина'). **1.** *Хим.* Сол на фосфорната киселина, употребявана в техниката, медицината и земеделието. **2.** *Минер.* Минерал, които съдържа фосфорна киселина. *Покрай Червената река и нейните притоци има много мини за желязо, мед, цинк и* ***фосфати.*** (Ал. Гетман, Виетнамско сърце)

Фòсфор *м.* (от гр. phós, photós 'светлина' + phorós 'който носи'). *Хим.* Химичен елемент P, твърдо, леснозапалимо, силно отровно вещество с жълт, червен и друг цвят. *През 1848 г. успяват да превърнат отровния и самозапалващ се обикновен* ***фосфор*** *в безопасен червен фосфор и оттогава започва добиването на съвременния кибрит.* (В. Цокова, Огънят през вековете)

ФÒСФОР || ФОСФОРЍТ

Фòсфор (вж. *фосфат* || *фосфор*).

Фосфорѝт *м.* (от гр. phós, photós 'светлина' + phorós 'който носи'). *Минер.* Минерал, който съдържа калциев фосфат и се употребява за торене. *Старите кости са особено ценни за тор. Този източник обаче е съвсем недостатъчен и големите количества се добиват от скалите* ***фосфорит*** *и апатит.* (Хим. IX кл.)

ФРАКЦИОНЀР || ФУНКЦИОНЀР

Фракционèр *м.* (от лат. fractio 'пречупване'). *Полит.* Член на фракция (обособена група между членове на една организация, политическа партия и пр. за прокарване на отделна политика, различна от общия курс); разединяващо лице. *Янков щеше да го обяви за* ***фракционер*** *и да го отстрани от партията. Кондарев прочете това в очите му.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

Функционèр *м.* (от лат. functio 'дейност'). Лице, което изпълнява задачи, определени от обществена организация; отговорен работник (в обществена, политическа и друга организация). *Преди да влезе в отряда, бе важен* ***функционер,*** *на когото бяха поверили тежки задачи за организиране на съпротивата.* (Ем. Станев, В тиха вечер)

ФРЕЗ || ФРЀЗА || ФРЀЗИЯ || ФРИЗ

Фрез *неизм.*, *прил.* (от фр. fraise 'ягода'). *Рядко.* Който има цвят, подобен на цвета на ягода, който е със светлочервен като зряла ягода цвят. *Роклята ми е във* ***фрез.***

Фрèза *ж.* (от фр. fraise 'остра пила'). Инструмент с няколко въртящи се рез-

ци, който служи за обработка на метална или дървена повърхност.

Фрѐзия *ж.* Двегодишно цвете, което цъфти в годината на посева с бели, жълти, наситено жълти, сини и други цветове и е с приятен аромат; отглеждано у нас в оранжерии. Hybrida Bak. *Букет от **фрезии.***

Фриз, фрѝзът, фрѝза, *мн.* фрѝзове и фрѝзи, след *числ.* фрѝза, *м.* (от гр. phrýgion 'фригийско украшение' през фр. frise). *Спец.* Украса по края на стена, паркет, дървена мебел и др. под., която представлява тясна лента от скулптурни или рисувани фигури. *По сандъка неизвестен майстор беше издълбал прекрасни **фризи.***

ФУНДАМЕНТА̀ЛЕН || ФУНДАМЀНТЕН

Фундаментàлен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от лат. fundamentum 'основа'). *Книж.* Основен, най-главен, най-важен. ***Фундаментален** труд.*

Фундамѐнтен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* (от лат. fundamentum 'основа'). Който се отнася до фундамент (основа на сграда или подпора на машина, мебел и др.). ***Фундаментни** болтове.*

Х

ХАРМОНИЗА̀ЦИЯ || ХАРМО̀НИЯ

Хармонизàция *ж.* (от фр. harmonisation). **1.** *Муз.* Построяване акорди на музикално произведение според правилата на хармонията; хармонизиране. ***Хармонизация** и разработка на народни песни.* **2.** Учебен предмет. *Предавам **хармонизация.***

Хармòния, *мн.* няма, *ж.* (от гр. harmonía 'съзвучие'). **1.** *Муз.* Едновременно приятно звучене на няколко тона; съзвучие. *Струва ми се, че тъй също се вълнува и диригентът, който за пръв път е стъпил на пулта и иска да обедини в обща **хармония** толкоз отделни звукове.* (Л. Александрова, Има едно щастие) **2.** *Муз.* Дял от теорията на музиката, занимаващ се със закономерното съчетаване на тоновете при едновременно звучене. *Упражнения по **хармония.*** || Този дял от теорията на музиката като учебна дисциплина. *Изпит по **хармония.*** || *Разг.* Учебник, книга по тази дисциплина. **3.** *Прен.* Стройна съгласуваност между частите на едно цяло. *Привеждам в **хармония** целите и средствата на борбата.* || Приятна комбинация от цветове, багри. **4.** Съгласие, единодушие; разбирателство. *Действителният живот не е поезия. Поезията се заменява с **хармонията**, която ще владее между съпрузите.* (Ив. Вазов, Нора)

Δ хармонизѝрам || хармонѝрам, хармонизѝране || хармонѝране

ХАРМО̀НИКА || ХАРМО̀НИЯ

Хармòника *ж.* (от гр. harmonikḗ). **1.** *Муз.* Музикален инструмент с клавиатура и мех, който се разтяга и свива с ръце, за да се получи въздушна струя. *Млад момък с пълно розово лице разтягаше **хармоника** и изтръгваше сякаш от сърцето си всеки звук.* (Гр. Угаров, По следите на заточеника) **2.** Малък джобен инструмент за свирене с уста. *Устна **хармоника.***

Хармòния (вж. ***хармонизация** || **хармония***).

ХАРПЎН || ХАРПУНЀР

Харпўн *м.* (от хол. harpoen). *Рибол.* Метателно копие на дълга връв, което се употребява при лова на китове и други едри морски животни. ***Харпуни** за акули.*

Харпунѐр *м.* (от хол. harpoen). *Рибол.* Специалист по мятане на харпун. *Те искаха всеки ден да им нося риба и ми се отплащаха още и с това, че пръскаха славата ми на **харпунер** из двата плажа.* (А. Мандаджиев, Белият цвят на рибите)

ХЕКТОГРА̀Ф || ХЕЛИОГРА̀Ф

Хектогра̀ф *м.* (от гр. hekatón 'сто' + grápho 'пиша'). *Спец.* Уред за копиране и размножаване на ръкописен и машинописен текст, на рисунки. *За да може да издаваме къси хвърчащи листове* [позиви], *по онова време използувахме **хектографи**.* (ОФ)

Хелиогра̀ф *м.* (от гр. hélios 'слънце' + grápho 'пиша'). *Спец.* **1.** Оптически уред за предаване на светлинни сигнали. **2.** Уред за записване продължителността на слънчевото сияние. **3.** *Астрон.* Апарат за фотографиране на Слънцето. *За пристигащата до земната повърхност слънчева радиация се съди по продължителността на слънчевото греене, определяно с помощта на **хелиограф**.* (П. Боянов, Почвознание) **4.** Уред за копиране и размножаване на чертежи от прозрачна върху светлочувствителна хартия.

ХЕЛИКОМЀТЪР || ХЕЛИОМЀТЪР

Хеликомѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. hélix, -ikos 'извит' + métron 'мярка'). *Спец.* Уред за мерене силата на корабни витла.

Хелиомѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. hélios 'слънце' + métron 'мярка'). *Астрон.* Астрономически инструмент за измерване на малки ъглови разстояния между две светила, както и за измерване на видимите диаметри на Слънцето, Луната и планетите.

ХЕЛИОГРА̀ФИЯ || ХОРЕОГРА̀ФИЯ

Хелиогра̀фия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. hélios 'слънце' + graphía 'писане'). *Спец.* **1.** Копиране и размножаване на чертежи от прозрачна върху светлочувствителна хартия. **2.** Работилница, където се извършва такова отпечатване. *Той работи в **хелиографията** на I етаж.*

Хореогра̀фия, *мн.* няма, *ж.* (от гр. chorós 'танц' + grápho 'пиша'). **1.** Изпълнение на балетни, класически и народни танци като изкуство. *Българска народна **хореография**.* **2.** Поставяне на такива танци на сцена. *Той* [Мишел] *беше поставил прекрасна пантомима „Момиче, уший си рокличка". **Хореографията** беше изключителна.* (П. Вежинов, Сините пеперуди)

△ хелиогра̀ф || хореогра̀ф, хелиогра̀фски || хореогра̀фски

ХЕМАТЍН || ХЕМАТЍТ

Хематѝн, *мн.* няма, *м.* (от гр. haíma 'кръв'). *Биол.* Вещество, което се съдържа в кръвта и определя цвета ѝ.

Хематѝт, *мн.* няма, *м.* (от гр. haíma 'кръв'). **1.** *Хим.* Железен окис с червенокафяв цвят, главна съставна част на ръждата. ***Хематитът** от пробата има високо съдържание на желязо.* **2.** *Минер.* Вид желязна руда с червеникав цвят. *От железните руди най-често срещаните са магнетит и **хематит**.* (Хим. X кл.)

ХЀРЕС || ХЀРОС

Хѐрес *м.* (от собств.). Вид испанско качествено вино. *Той се появи съвсем неочаквано, когато почнаха да пият **херес**.* (Д. Димов, Осъдени души)

Хѐрос, *мн.* няма, *м.* (от гр. héros). *Митол.* **1.** Герой от прадревен, полубожествен или божествен произход, идеал на сила и доблест. **2.** Тракийски бог, чийто култ бил широко разпространен сред населението на антична Тракия през

епохата на римското владичество. *Херос е познат на науката от паметниците на римската епоха.*

ХЕТЀРА || ХЕТЀРИЯ

Хетѐра *ж.* (от гр. hetaira). В древна Гърция — жена от висшето общество с артистични способности, която водела свободен и разпуснат живот. *Жената в Атина не получавала никакво образование и затова мъжете са търсили не нейното общество, а това на **хетерите**.* (Сп. Театър)

Хетѐрия *ж.* (от гр. hetairéia 'дружество'). *Истор.* Тайно гръцко сдружение от края на XVIII и началото на XIX в. за борба против турското робство. *Първата **хетерия** е била организирана през 1795 г. от гръцкия поет Константин Ригас.* (РД)

ХИАЛЍН || ХИАЛЍТ

Хиалѝн *м.* (от гр. hýalos 'стъкло'). *Биол.* Полупрозрачно плътно белтъчно вещество, което се появява в някои тъкани от човешкото тяло при определени заболявания. *Някои заболявания се откриват по наличието на **хиалин** в организма.*

Хиалѝт *м.* (от гр. hýalos 'стъкло'). *Минер.* Вид скъпоценен камък, висококачествен опал. *Разновидности на опала са благороден опал, хидрофан и **хиалит**.* (РД)

ХИГИЀНЕН || ХИГИЕНЍЧЕН

Хигиѐнен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* Който е свързан с хигиената (дял от медицината, изучаващ условията за запазване на здравето, причините на заболяванията и начините за тяхното отстраняване; благоприятна за здравето чистота; мерки за опазване на здравето). *Хигиенни навици.*

Хигиенѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който запазва здравето или отговаря на изискванията на здравеопазването; здравословен. *Хигиенично жилище.*

ХИГРОМЀТЪР || ХИДРОМЀТЪР

Хигромѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. hygrós 'влажен' + métron 'мярка'). *Спец.* Уред за измерване влажността на въздуха; влагомер. *Относителната влажност на въздуха се определя с **хигрометър**.*

Хидромѐтър, *мн.* -три, след *числ.* -търа, *м.* (от гр. hýdor 'вода' + métron 'мярка'). *Спец.* Уред за измерване теглото, гъстотата и налягането на водата; водомер. *Водните котли трябва да имат **хидрометър**, по който да се следи нивото на водата.* (ВН)

ХИДРА̀НТ || ХИДРА̀Т || ХИДРЍД

Хидра̀нт *м.* (от гр. hýdor 'вода'). *Спец.* Голям кран на водопроводна тръба за поливане, гасене на пожар или напояване чрез дъждуване. *Пускам **хидранта**.*

Хидра̀т *м.* (от гр. hýdor 'вода'). *Хим.* Съединение, което съдържа определен брой молекули вода. *Калиев **хидрат**.*

Хидрѝд *м.* (от гр. hýdor 'вода' + eidos 'вид'). *Хим.* Съединение на водорода с химични елементи. *Литиев **хидрид**.*

ХИДРОФА̀Н || ХИДРОФО̀Н || ХИДРОФО̀Р

Хидрофа̀н *м.* (от гр. hýdor 'вода' + phanós 'ясен'). *Минер.* Вид минерал, разновидност на опала. *Разновидности на опала са благороден опал, **хидрофан** и хиалит.* (РД)

Хидрофо̀н *м.* (от гр. hýdor 'вода' + phoné 'глас, звук'). *Спец.* Уред за приема-

не на звукови вълни във вода. *Предизвиканите от взривовете звукови вълни прекосили Индийския океан, преминали през Атлантическия океан и били уловени чрез **хидрофони** на Бермудските острови.* (ВН)

Хидрофòр *м.* (от гр. hýdor 'вода' + phéro 'нося'). *Спец.* Уредба за регулиране и поддържане на необходимото налягане на водата във водопроводната мрежа. ***Хидрофорът** се монтира при високи сгради.*

ХИПЕРГЛИКЕМЍЯ || ХИПОГЛИКЕМЍЯ

Хипергликемѝя *ж.* (от гр. hypér 'над, върху' + glykýs 'сладък' + haíma 'кръв'). *Биол.* Повишаване съдържанието на захарта в кръвта. *Повишаването на кръвната захар над 120 mg (**хипергликемия**) се наблюдава най-често при диабет.* (Кратка бълг. енциклопедия. Т. III)

Хипогликемѝя *ж.* (от гр. hypó 'под' + glykýs 'сладък' + haíma 'кръв'). *Биол.* Намаляване на съдържанието на захарта в кръвта. ***Хипогликемия** настъпва при продължително гладуване, при големи телесни усилия и др.* (ВН)

ХИПЕРПЛÀЗИЯ || ХИПОПЛÀЗИЯ

Хиперплàзия *ж.* (от гр. hypér 'над, свръх, върху' + plásis 'образуване'). *Биол.* Голямо увеличаване на органична тъкан поради разрастване на клетките ѝ; ненормално увеличаване на орган. ***Хиперплазия** на бъбрек.*

Хипоплàзия *ж.* (от гр. hypó 'под' + plásis 'образуване'). *Биол.* Недостатъчно по отношение на размерите развитие на тъкан или орган, част от тялото или цялото тяло вследствие нарушение във вътрешноутробното развитие на зародиша. ***Хипоплазия** на черния дроб.*

ХИПЕРТÒНИЯ || ХИПОТÒНИЯ

Хипертòния, *мн.* няма, *ж.* (от гр. hypér 'над, свръх, върху' + tónos 'напрежение, ударение'). *Мед.* Повишено кръвно налягане, по-голямо от налягането на 140 mm живачен стълб. ***Хипертонията** е много сложно по своята същност нарушение на функциите на организма за регулиране нивото на артериалното налягане.* (ВН)

Хипотòния, *мн.* няма, *ж.* (от гр. hypó 'под' + tónos 'напрежение, ударение'). *Мед.* **1.** Понижено кръвно налягане. **2.** Понижено налягане на мускул или кух орган с мускулни стени (стомах, черва, кръвоносни съдове и др.). *Мускулна **хипотония**.*

△ хипертонѝк || хипотонѝк, хипертонѝчен || хипотонѝчен, хипертонѝчка || хипотонѝчка

ХИПЕРТРÒФИЯ || ХИПОТРÒФИЯ

Хипертрòфия *ж.* (от гр. hypér 'над, свръх, върху' + trophé 'храна'). *Биол.* Неестествено увеличаване на орган, тъкан, клетка и др. ***Хипертрофия** на черния дроб.*

Хипотрòфия *ж.* (от гр. hypó 'под' + trophé 'храна'). *Биол.* Неестествено намаляване на орган, тъкан, клетка и др. ***Хипотрофия** на бъбрек.*

△ хипертрофѝчен || хипотрофѝчен

ХИПЕРФỲНКЦИЯ || ХИПОФỲНКЦИЯ

Хиперфỳнкция *ж.* (от гр. hypér 'над, свръх, върху' + лат. functio). *Биол.* Повишена дейност на орган. ***Хиперфункция** на жлезите с вътрешна секреция.*

Хипофỳнкция *ж.* (от гр. hypó 'под' + лат. functio). *Биол.* Понижена дейност на орган. ***Хипофункция** на вътрешните органи.*

ХИПНОТИЗА̀ТОР || ХИПНОТЍК

Хипнотиза̀тор *м.* (от гр. hýpnosis 'приспивам, замайвам'). Лице, което има способността да хипнотизира, да предизвиква хипноза (сънно състояние, причинявано от внушение, при което изпадналото в такова състояние лице се подчинява на волята на този, който му внушава). *През XVIII в. някои започнали да предполагат, че **хипнотизаторът** излъчва някакъв особен вид магнетизъм. По-нататъшните изследвания показали, че хипнозата няма нищо общо с магнетизма.* (С. Славчев, Живот без болести)

Хипнотѝк, *мн.* -ци, *м.* (от гр. hypnodia). **1.** Лице, което е податливо на хипноза (вж. ***хипнотизатор***). **2.** Лекарство със сънотворно действие. *Болният употребява **хипнотици**.*

ХИПНОТЍЧЕН || ХИПОТЕТЍЧЕН

Хипнотѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се отнася до хипноза (вж. ***хипнотизатор* || *хипнотик***). ***Хипнотично** състояние.*

Хипотетѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който се основава на хипотеза (вж. ***хипотеза* || *хипотенуза***), който е свързан с хипотеза; предполагаем. ***Хипотетично** съдържание на ръкопис.*

Δ хипнотѝчно || хипотетѝчно

ХИПОТЀЗА || ХИПОТЕНУ̀ЗА

Хипотѐза *ж.* (от гр. hypóthesis). Научнообосновано предположение, което обяснява някакво явление и трябва да се провери чрез доказателства, за да стане научна теория или научен закон. *Съществува **хипотеза** (която не е общоприета), че астероидите са останки от съществувалата в миналото планета Фаетон, която е била разкъсана вследствие могъщото притегляне на Юпитер.* (Сп. Космос)

Хипотену̀за *ж.* (от гр. hypoteinousa 'протягаща се под'). *Геом.* Страна на правоъгълен триъгълник, която лежи срещу правия ъгъл. *Според питагоровата теорема квадратът на дължината на **хипотенузата** е равен на сбора от квадратите на катетите.*

ХИТЍН || ХИТО̀Н

Хитѝн *м.* (от гр. chitón 'броня'). *Биол.* Вещество, което се среща в твърдите покрития на насекомите, във външния скелет на членестоногите (раци, насекоми и др.). ***Хитинът** се използува като суровина за производство на някои пластмаси.* (ВН)

Хито̀н *м.* (от гр. chitón 'дреха'). Част от античното гръцко облекло във вид на широка дреха, която е закопчана на едното рамо и пада на гънки. *Пурпурен **хитон**.*

ХЛОРА̀Л || ХЛОРА̀Т || ХЛОРЍД || ХЛОРЍТ

Хлора̀л *м.* (от гр. chlorós 'жълто-зелен'). *Хим.* Безцветна масловидна течност с остър мирис, получаваща се при прекарване на хлор през спирт. ***Хлоралът** е химично съединение, чиито производни имат сънотворно и упоително въздействие.*

Хлора̀т *м.* (от гр. chlorós 'жълто-зелен). *Хим.* Сол на хлорната киселина.

Хлорѝд *м.* (от гр. chlorós 'жълто-зелен'). *Хим.* Сол на солната киселина *Натриевият **хлорид** има търговско наименование готварска сол.*

Хлорѝт *м.* (от гр. chlorites 'зелен камък'). *Минер.* Слюдоподобен минерал със зеленикав цвят, който влиза в състава на някои скали.

ХОЛЁРЕН || ХОЛЕРЙЧЕН

Холѐрен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от гр. cholé 'жлъчка' през лат. cholera). Който се отнася до холера (остра заразна болест на тънките черва). *Търново пламна от холерна зараза.* (Г. Дръндаров, Велчова завера) **2.** *Рядко.* Като *същ.* **холерен** *м.* Лице, което боледува от холера. *В края на лагера е палатката на холерните.* (Л. Стоянов, Холера)

Холерѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от гр. cholé 'жлъчка' през лат. cholericus). Присъщ на холерик (енергичен, темпераментен човек, който лесно се поддава на гняв, яд и др.). *Холеричен смях.*

ХОМЕРЙЧЕН || ХОМИЛЙЧЕН

Хомерѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* (от лат. chomericus). Много голям, огромен, необичаен по размер или сила; хомерически. *Хомеричен смях.*

Хомилѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, прил. (от гр. homilia 'разговор'). Който се отнася до хомилия (проповед). *Византийска хомилична литература.*

ХОРÀЛ || ХУРÀЛ

Хорàл *м.* (от гр. chorós 'хорд' през фр. choral). *Муз.* **1.** У католиците — едногласно пеене на латински език. **2.** У протестантите — многогласно пеене на религиозни песни на народен език. **3.** Музикална творба за такова пеене. *Хорали от Бах.*

Хурàл *м.* (от монг.). Название на върховен и местен орган на държавната власт в Монголия. *След победата на Аратската революция първият Велик хурал прие конституцията на Монголската народна република.* (Л. Мелнишки, По паралел около света)

ХОРЕОГРÀФИЯ || ХОРОГРÀФИЯ

Хореогрàфия (вж. *хелиография* || *хореография*).

Хорогрàфия *ж.* (от гр. chóra 'страна' + grápho 'пиша'). Описване на земя, страна, област.

Δ хореогрàфски || хорогрàфски

ХРОНИКЬÒР || ХРОНЙСТ

Хроникьòр *м.* (от гр. chroniká през фр. chroniqueur). **1.** Лице, което описва, отразява в последователен ред съвременни нему събития. **2.** *Остар.* Сътрудник на вестник, който събира материали за отдел „Хроника". *Втората ни бележка е за нехайството на хроникьорите на „Мисъл"* [към] *известни въпроси от обществен характер.* (П. П. Славейков, Бълг. литература)

Хронѝст *м.* (от гр. chroniká през нем. Chronist). *Истор.* Съставител на средновековна хроника (историческо съчинение от средновековието, в което авторът последователно описва накратко събития, свързани с управлението на цар; художествено произведение, което по строеж прилича на летописно изложение). *Византийски хронисти.*

ХУДÒЖЕСТВЕН || ХУДÒЖНИЧЕСКИ

Худòжествен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който отговаря на изискванията на изкуството, на естетическия вкус. *Художествен език.* **2.** Който предава действителността в образи. *Художествени творби.* **3.** Който се отнася до изкуството или до действителност в областта на изкуството. *Художествен метод.*

Худòжнически, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до художник (лице, което се занимава с живопис; лице, което се проявява като творец в някоя област на изкуството). *У него има художнически заложби.*

ХУМА̀НЕН || ХУМАНИТА̀РЕН

Хума̀нен, -нна, -нно, *мн.* -нни, *прил.* (от лат. humanus). Човечен, човеколюбив. ***Хуманни** средства.*

Хуманита̀рен, -рна, -рно, *мн.* -рни, *прил.* (от лат. humanus 'човешки'). В *съчет.:* **Хуманитарни науки.** Обществените науки, които изучават човешката дейност и култура (история, философия, филология и др.)

Ц

ЦА̀РСКИ || ЦА̀РСТВЕН

Ца̀рски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който принадлежи на цар, на монарх, служи на цар, на монарх. *Властолюбието повече и повече го обгръща и той наздраво вече мисли за **царската** корона.* (В. Друмев, Иванко) 2. Който е присъщ на цар. ***Царско** достойнство.* 3. Който произхожда от цар. ***Царски** род.* 4. Който е приближен на цар. ***Царски** довереник.* 5. Държавен. ***Царска** длъжност.* 6. Който е управляван или възглавяван от цар.; монархичен. 7. Който се извършва от цар и приближените му. ***Царска** сватба.*

Ца̀рствен, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* В *знач.* на: Величествен, горд, тържествен. *Той има **царствен** вид.*

ЦВЀТЕН [1, 2] || ЦВЕТЍСТ

Цвѐтен [1], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* 1. Който се отнася до цвят (част от растение, съставена от венче, което обкръжава плодник и тичинки, служеща като орган за размножаване). ***Цветният** прашец.* 2. Който дава цвят; цветоносен. ***Цветни** пъпки.* 3. Който е насаден, обрасъл с цветя. ***Цветна** градина.* 4. Който е от цветя. ***Цветно** украшение.* || Който изобилствува с цветя.

Цвѐтен [2], -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* Който се отнася до цвят (свойство на едно тяло да предизвиква определено зрително усещане в съответствие със спектралния състав на отразеното или изпусканото от него излъчване, например червено, синьо, зелено и др.). ***Цветни** моливи.*

Цветѝст, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* В *знач.* на: *Прен.* За стил, език и под. — изпълнен с епитети, образи; образен, художествен. ***Цветист** израз.*

ЦЀЗУРА || ЦЀНЗУРА

Цѐзура *ж.* (от лат. caesura 'сечене'). 1. *Литер.* Кратка пауза на определено място в стих, обикновено в средата на дълъг стих. *Нека отбележим пътьом, че Вазов често използува **цезурата*** [...], *за да придаде повече гъвкавост на стиха.* (Цани Гинчев и др. в спомените на съвременниците си) 2. *Муз.* Разчленяване на музикалната реч, което разграничава частите или отделните съставки на едно музикално произведение и спомага за изразително изпълнение и ясно възприемане на музиката. ***Цезурата** се изразява чрез по-малки или по-големи прекъсвания в звученето на музикално произведение.* (К. Константинов, Обща теория на музиката)

Цѐнзура *ж.* (от лат. censura 'преценка, съдене'). 1. Институция, която преглежда и контролира представени за печат литературни произведения, филми, пиеси и под. 2. Такова преглеждане, контролиране. *„Работнически вестник" излизаше наполовина изпояден от **цензурата**.* (А. Каралийчев, Наковалня или чук) 3. Институция за преглеждане, контролиране на частна кореспонденция от официални органи на властта, обикновено през време на война. *Още много работи*

*искаше да му напише, но нямаше да пуснат писмото ѝ, **цензурата** щеше да го зачертае или съвсем да го захвърли.* (Г. Караславов, Обикновени хора)

ЦЀНЗОР || ЦЀНЗУРА

Цѐнзор *м.* (от лат. censor). **1.** *Истор.* В древния Рим — длъжностно лице, което се грижи за редовното събиране на данъците и за оценката на имотното състояние на гражданите. **2.** *Остар.* Длъжностно лице, което цензурира представено за печат литературно произведение, вестник и пр. *След като бе освободен от ареста, Фучик започна да публикува статии за Съветския съюз. **Цензорите** внимателно се взираха в тия статии и често оставяха бели полета в колоните.* (В. Геновска, Повест за Юлиус Фучик)

Цѐнзура (вж. ***цезура** || **цензура***).

ЦЕНТ || ЦЀНТНЕР

Цент, цѐнтът, цѐнта, *мн.* цѐнтове, след *числ.* цѐнта, *м.* (от лат. centum 'сто' през англ. cent). Една стотна от долар. *Около един негър се бяха събрали много хора, които викаха, смееха се и един през други подаваха **центове**.* (Г. Белев, Какво видях в Америка)

Цѐнтнер *м.* (от лат. centum 'сто' през нем. Zentner). Единица мярка за тежина, равна на 100 kg, а в някои страни — на 50 kg.

ЦЕНТРАЛИЗЍРАМ || ЦЕНТРЍРАМ

Централизѝрам, -аш, *несв.* и *св.*, *прех.* Събирам сродни служби под управлението на едни и същи органи; съсредоточавам. ***Централизирам** производствена дейност.*

Центрѝрам (вж. ***концентрирам** || **центрирам***).

Δ централизѝране || центрѝране

ЦЕНТРАЛЍЗЪМ || ЦЕНТРЍЗЪМ

Централѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. centralis). Система на управление, при която местните органи са подчинени на един център и се ръководят от него. *Демократически **централизъм**.*

Центрѝзъм, -змът, -зма, *мн.* няма, *м.* (от лат. centrum). Враждебно на марксизма-ленинизма опортюнистическо течение, възникнало в партиите на Втория интернационал преди Първата световна война, чиито представители се опитвали да помирят опортюнизма с марксизма.

ЦЕР || ЦЯР

Цер, цѐрът, цѐра, *мн.* цѐрове, след *числ.* цѐра, *м.* Вид горски дъб с едро напукана кора и малоценна дървесина. Quercus cerris. *Пътят, който вървеше покрай гората, се отби и навлезе между напуканите стъбла на **церовете**.* (Г. Мишев, Есенен панаир)

Цяр, церъ̀т, церà, *мн.* церовѐ, след *числ.* ця̀ра, *м.* *Разг.* Лечебно средство; лек, лекарство. *Намери **цяр** за болестта си.* || *Прен.* Средство за отстраняване на нещо; лек. *Спасителен **цяр** за тази нещастна любов беше раздялата.* (ОФ)

ЦЕРЕМОНИÀЛ || ЦЕРЕМÒНИЯ

Церемониàл *м.* (от лат. caeremonialis). Официален, строго определен начин за провеждане на тържества, паради и под. *Той знаеше целия **церемониал** на двора на благородния Хръз, участвуваше в живота на болярския дворец като главен разпределител.* (Д. Добревски, Благословените илюзии)

Церемòния *ж.* (от лат. caeremonia). **1.** Извършване на някакъв тържествен

акт или обред по строго установени правила. *Старците бяха чакали настрана, докато свърши погребалната **церемония**, за да се приближат до гроба на своите близки.* (Ал. Бабек, Малкият емигрант) **2.** Тържествено честване по предварително изработен план. *Всеки умен император разбираше, че безкрайните почести и **церемониите** не са нищо повече от позлатени вериги, чиито звена се намираха в ръцете на знатните.* (А. Дончев, Сказание за времето на Самуила)

ЦИÀН || ЦИАНЙН

Циан, *мн.* няма, *м.* (от гр. kyanós 'лазурен, небесносин'). *Хим.* Безцветен, силно отровен газ с остър мирис, съединение на въглерод и азот.

Цианйн, *мн.* няма, *м.* (от гр. kyanós 'лазурен, небесносин'). **1.** Естествено багрилно вещество, което влияе на обагрянето на цветята, крилата на насекомите и др. **2.** *Хим.* Изкуствено светлосиньо багрилно вещество, което служи за боядисване на вълнени и копринени платове в устойчив на светлина и при пране син цвят.

ЦИКЛÒН || ЦИКЛÒП

Циклòн *м.* (от гр. kyklón 'който се върти в кръг'). **1.** Вихрово кръгово движение на атмосферата на голямо пространство при ниско налягане и облачно време, обикновено с валежи. **2.** Стихиен подвижен вихър, който се характеризира със спиралообразни движения; силна буря, ураган. *Навън бушува **циклонът**.* **3.** Силно отровен газ.

Циклòп *м.* (от гр. kýklops 'кръглоок'). В древногръцката митология — великан само с едно око на челото. *На минути тия раздразнителни звукове,* [...] *наумяваха хъркането на **циклоп** и правеха будния момък да се обърне зачуден към него.* (Ив. Вазов, Казаларската царица)

Ч

ЧАСОВНИКÀРСКИ || ЧАСÒВНИКОВ

Часовникàрски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до часовникар (лице, което поправя или продава часовници). ***Часовникарско ателие.***

Часòвников, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* Който се отнася до часовник (уред за измерване на времето в денонощието). ***Часовников механизъм.***

ЧÀСТЕН || ЧАСТЙЧЕН

Чàстен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.* **1.** Който принадлежи на едно или няколко отделни лица, а не на обществото, на държавата. ***Частна собственост.*** **2.** Който е свързан с дейността на едно или повече отделни лица; не обществен, не държавен. ***Частни фирми.*** || Който се организира и издържа от отделни лица. ***Частна колекция.*** **3.** Който се отнася или е свързан с отделната личност; личен, интимен. ***Частна работа.*** **4.** Който се извършва от отделно лице, без да ангажира обществените среди; неофициален, личен. ***Частна инициатива.*** **5.** За стопански деятел — който не влиза в колектив. ***Частен стопанин.*** **6.** Който действува от свое име или в своя лична полза. ***Частно лице.*** **7.** Който представя отделна част от нещо, подробност от нещо; отделен. *На заседанието ще бъдат разгледани някои общи и **частни** въпроси на изследователската дейност.* || Който не се отнася до общите принципи на нещо; отделен, нетипичен, изолиран. *Нютоновата механика е само **частен** случай на така наречената релативистична механика.* (Вл. Хараламписв,

По следите на светлината)

Части̇чен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* Който обхваща, засяга част от нещо или отделни отрасли, дялове на нещо; непълен. ***Частично** лунно затъмнение.*

ЧЕСТОТА̀ || ЧИСТОТА̀

Честота̀, *мн.* няма. *ж.* 1. Честа употреба, честа проява. *По съществуването на тези обичаи, по тяхната **честота** в годината, по числото на лицата, които участвуват в тях, по кръговете, от които излизат тези лица, можем да проследим стопанското и нравственото индивидуализиране на селото.* (Ив. Хаджийски, Бит и душевност на нашия народ) 2. *Спец.* Брой на трептенията за единица време при периодично движение.

Чистота̀, *мн.* няма, *ж.* Качество или състояние на чист. *Нравствена **чистота**.*

ЧОВЀЧЕН || ЧОВЀШКИ

Човѐчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* 1. Който е добросърдечен, състрадателен, милостив към другите; човеколюбив, хуманен. *Справедливи, това ще рече да сме **човечни**, да обичаме другарите си, когато съдим, да сме добри...* (А. Гуляшки, Село Ведрово) 2. Който отразява добросърдечие, състрадание. ***Човечна** постъпка.*

Човѐшки, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който принадлежи на човек. ***Човешко** сърце.* 2. Който е свойствен, характерен, присъщ на човек. ***Човешко** достойнство.* 3. Който се състои от хора. ***Човешко** общество.* 4. Предназначен за хора. ***Човешко** жилище.* 5. *Прен. Разг.* Сносен, поносим, приличен. ***Човешки** живот.*

ЧУ̀ВСТВЕН || ЧУВСТВИ̇ТЕЛЕН

Чу̀вствен, -а, -о, *мн.* прил. 1. Който е склонен към плътски удоволствия, наслади. ***Чувствен** човек.* 2. Който изразява склонност към плътски удоволствия, наслади. ***Чувствени** устни.* 3. Който е свързан с удовлетворяване на плътски удоволствия, наслади. *Тя го намираше по-нежен само в минутите на **чувствените** пориви.* (Ив. Вазов, Казаларската царица)

Чувстви̇телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* 1. Който се поддава бързо и лесно на чувствата си. *Няма живот повече за нас! — изпъшка **чувствителният** Георги Обретенов и погледна другаря си с очите на обречен.* (С. Северняк, От нашия кореспондент) || Който лесно се засяга. 2. Който реагира на външни дразнения. *Ти обичаш да се надсмиваш и да апострофираш, когато друг говори, а когато ти поискаме сметка за твоите думи, ставаш много **чувствителен**.* (Д. Кисьов, Щастието не идва само) 3. За органи и части на тялото — който реагира рязко или болезнено на дразнение. ***Чувствителна** кожа.* 5. За апарати, уреди и под. — който отбелязва с голяма точност нужните данни. ***Чувствителни** везни.* 5. *Прен.* Голям по степен, размери; значителен. ***Чувствителни** загуби.*

Δ чу̀вствено || чувстви̇телно, чу̀вственост || чувстви̇телност

ЧУ̀ДЕН || ЧУТО̀ВЕН

Чу̀ден, -дна, -дно, *мн.* -дни, *прил.* 1. Който буди учудване, недоумение; особен, странен, необикновен. ***Чудна** работа! Гледаш дрехите ми дрехи, всичко на мястото си и на̀, все не мога да си пробия път!* (Ал. Константинов, Българска Швейцария) || Който буди учудване със своите постъпки, прояви и пр. ***Чудни** хора сте! Едно животно защищавате, а мене, човека, обвинявате.* (Ст. Ц. Даскалов, Есенно сено) 2. Който буди възхищение, удивление с красотата, хубостта си; прекрасен, дивен. ***Чудни** очи.* 3. За качество, способност — който е застъпен

в голяма степен. *Чуден дар имаше тая жена: колкото и нервен да отиваше при нея, тя умееше да го разсее и да му създаде най-хубавото настроение.* (М. Грубешлиева, През иглено ухо)

Чутовен, -вна, -вно, *мн.* -вни, *прил. Поет.* Прочут, прославен, именит. ***Чутовни** подвизи.*

ЧУМАВ || ЧУМЕН

Чумав, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* **1.** Който е болен от чума (остра заразна и смъртоносна болест). *Бягат от нея, като че е **чумава**.* **2.** За година — време, през което е върлувала чума. ***Чумави** години.* **3.** *Разг.* Който е много рошав; чорлав. ***Чумава** жена.*

Чумен, -мна, -мно, *мн.* -мни, *прил.* **1.** Който е свързан с болестта чума. *Спомнете си за страшните **чумни** епидемии, които вземали ежегодно стотици хиляди живота.* (Хр. Одисеев, Тайните на наследствеността) **2.** Който се дължи на болестта чума, който е резултат от болестта чума. *По кожата му имаше **чумни** петна.*

Ш

ШАНС || ШАНЦ

Шанс, шансът, шанса, *мн.* шансове, след *числ.* шанса, *м.* (от фр. chance). **1.** Вероятна възможност, изглед за успех. *Фон Гайер съобрази равнодушно, че ако не беше куц, имаше **шанс** да изтича бързо в колата и да побегне с нея.* (Д. Димов, Тютюн) **2.** Добър случай, щастие, късмет. *Разчитам на **шанса** си.*

Шанц, шанцът, шанца, *мн.* шанцове, след *числ.* шанца, *м.* (от нем. Schanze). **1.** *Остар. Воен.* Дълъг окоп, в който се укриват стрелците по време на бой; шанец. **2.** Дълъг крайпътен ров; канавка, шанец. *Камионът се движеше близо до **шанца**.*

ШАНТАН || ШЕЙТАН

Шантан *м.* (от фр. chantant 'пеещ'). Увеселително заведение, кафене, кръчма и под. с певачка (*остр.* лека жена, която пее в заведение, кръчма). *Ах, какъв живот! Какви великолепни **шантани**, където можеш да се наслаждаваш на жени от цял свят.* (П. Стъпов, Живот с надежди)

Шейтан *м.* (от араб.). **1.** Дявол. *Мирният народ из Тракия повярва, че има насреща си сам **шейтана**; търпеше злините, както градушката или мора — нечовешка, надземна сила.* (В. Мутафчиева, Летопис на смутното време) **2.** *Прен.* Хитрец. *Голям **шейтан** си!*

ШАНЦ || ШАНЦА

Шанц (*вж.* ***шанс** || **шанц***).

Шанца *ж.* (от нем. Schanze). *Спорт.* Специално пригодена площадка за скачане със ски. *Състезания по скокове със ски на **шанцата** при „Черния кос".*

ШАХ[1,2] || ШЕХ

Шах[1], шахът, шаха, *мн.* шахове, *м.* (от перс.). Монарх в Иран или управител на някои мюсюлмански области в Индия. *Сбрани са при **шаха** / всичките велможи, всички знатни хора.* (П. П. Славейков, На острова на блажените)

Шах[2], шахът, шаха, *мн.* шахове, след *числ.* шаха, *м.* (от перс.). **1.** Само *ед.* Игра между двама противници, при която по определени правила се местят фи-

гури върху специална дъска, разделена на 64 бели и черни квадратчета; шахмат. *Играя **шах**.* **2.** Комплектът от фигури и шахматна дъска, която служи за игра на шахмат. ***Шах** от слонова кост.*

Шех, шѐхът, шѐха, *мн.* няма, *м.* (от перс.). *Спец.* При игра на шахмат — нападение с някаква фигура срещу неприятелската царица. *Лена се сепна и погледна братовчед си, който хищно сграбчи черната царица. — Шах — **шех**!* (М. Грубешлиева, Пред прага)

ШЀСТВУВАМ || ШЀФСТВУВАМ

Шѐствувам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* **1.** Вървя, движа се тържествено. **2.** *Прен.* Стремително настъпвам, разпространявам се. *Футболът победно **шествува** по всички континенти.*

Шѐфствувам, -аш, *несв.* и *св.*, *непрех.* *Разг.* Ръководя учреждение, предприятие, организация и под. *Той **шефствува** повече от десет години.*

Δ шѐствуване || шѐфствуване

ШИЙФЕР || ШИЙФЪР

Шѝфер *м.* (от нем. Schiefer). **1.** *Геол.* Глинест плочник с червен или сив цвят със съвършена цепителност; употребяван за правене на плочки за писане и за покриване на постройки. **2.** Покривен или облицовъчен строителен материал във вид на плочки от цимент и азбест; етернит. *Покрив от **шифер**.*

Шѝфър, *мн.* -фри, след *числ.* -фъра, *м.* (от араб. през фр. chiffre 'цифра'). **1.** Условна азбука за тайно писмо. *Беше разчел телеграмата с помощта на **шифъра**.* (Д. Ангелов, На живот и смърт) **2.** Библиотечен регистрационен знак върху книга.

ШПИЦ || ШПРИЦ

Шпиц, *неизм.*, *прил.* (от нем. Spitze). Който е с остър връх; островръх. *Черни лачени обуща с остри върхове — **шпиц**, красяха нозете му.* (Ем. Манов, Ден се ражда)

Шприц, шпрѝцът, шпрѝца, *мн.* шпрѝцове, след *числ.* шпрѝца, *м.* (от нем. Spritze). **1.** Чаша вино със сода. *Той току-що бе влязъл и вдигаше чаша тънък бял **шприц**.* (Б. Несторов, Светлина над Родопите) **2.** Пръскачка за боя, лак и под. **3.** Тенекиена конусовидна тръбичка, през която се прекарва тесто за бисквити и други тестени изделия, за да им се придаде специална форма. ***Шприцове** за тестени изделия.*

ШУ̀МКА || ШУ̀НКА

Шу̀мка *ж.* Листа от широколистно дърво или друго растение. *Сегиз-тогиз тих лъх гали нежно листите и сваля по някоя* златна ***шумка** на земята.* (Ив. Вазов, Репетиция)

Шу̀нка *ж.* (от нем. Schinken). Специално приготвено варено или пушено месо, обикновено от свински бут. *Какво ли нямаше в тия безбройни порцеланови чинийки! И желета, и студена риба, и червен хайвер, и панирана **шунка**.* (А. Гуляшки, Любов)

Щ

ЩА̀НГА || ЩРА̀НГА

Ща̀нга *ж.* (от нем. Stange). **1.** Метален прът; лост. **2.** *Спорт.* Спортен уред за вдигане на тежести, състоящ се от метален прът и тежести на двата края. **3.** *Техн.* Дълга метална част с различно сечение, която предава натиск, опън или въртене.

Щра̀нга, обикновено *мн.* щранги, *ж.* (от нем. Strang). Дълги ремъци или синджири, с които кон тегли кола.

ЩАНГЍСТ || ЩАНДЍСТ

Щангѝст *м.* (от нем. Stange 'щанга'). *Спорт.* Спортист, който вдига тежести, прикрепени на щанга (вж. ***щанга* || *щранга***).

Щандѝст *м.* (от нем. Stand 'щанд'). Продавач при щанд (отдел в магазин с определен вид стоки за продажба).

ЩА̀ТЕЛЕН || ЩА̀ТЕН

Ща̀телен, -лна, -лно, *мн.* -лни, *прил.* (от рус. тща̀тельный). Подробен, грижлив, влиятелен. ***Щателен** лекарски преглед.*

Ща̀тен, -тна, -тно, *мн.* -тни, *прил.*(от нем. Staat). Който се отнася до разпределението на служебните места по брой и категория в едно ведомство. *Кузов имаше голямо желание след свършване срока на редовната служба да остане на **щатна** длъжност и затова понякога се престараваше повече, отколкото е необходимо.* (В. Нешков, Настъпление)

ЩА̀ТЕН || ЩА̀ТСКИ

Ща̀тен (вж. ***щателен* || *щатен***).

Ща̀тски, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* (от нем. Staat). Който се отнася до щат (административна териториална единица в държави с федерално устройство). ***Щатски** избори.*

ЩЀКЕР || ЩЀПСЕЛ

Щѐкер *м.* (от нем. Stecker). *Електр.* Приспособление за съединяване на проводников шнур към електроуред.

Щѐпсел *м.* (от нем. Stöpsel). *Електр.* Приспособление, което се слага на края на проводников шнур и служи за включване на уред в електромрежа.

ЩОРМ || ЩУРМ

Щорм, що̀рмът, що̀рма, *мн.* що̀рмове, след *числ.* що̀рма, *м.* (от хол. storm). Силна морска буря (скорост на вятъра 15 m/sek — над осем бала). *Буря иде и започва **щорм**.*

Щурм, щу̀рмът, щу̀рма, *мн.* щу̀рмове, след *числ.* щу̀рма, *м.* (от Sturm). **1.** *Воен.* Стремително нападение срещу противника, за да му се отнеме позицията, атака. *Потоци от въоръжени мъже се хвърлиха в неудържим **щурм** и нахлуха в Зимния дворец.* (А. Каралийчев, Спомени)

ЩЎРМАН || ЩУРМОВА̀К || ЩУРМОВЍК

Щу̀рман *м.* (от хол. stuurman). **1.** *Мор.* Специалист, водач на кораб, помощник на капитан. **2.** *Авиац.* Специалист по управление на самолет.

Щурмова̀к, *мн.* -ци *м.* Лице, което се числи към щурмова военна част. *Нем-*

ците нападнаха изведнъж отвсякъде, а самоходката бавно запълзя към върха. Зад гърба ѝ като дълга опашка тъплеха ***щурмоваците****, стиснали в ръце шмайзерите.* (П. Вежинов, Втора рота)

Щурмовѝк, *мн.* -ци, *м.* (от рус. штурмовик). *Разг.* Военен самолет, предназначен за нападение на обекти на земята от малка височина.

Ъ

ЪГЛЕСТ || ЪГЛОВ

Ъ̀глест, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който е с ъгли или с ръбове. ***Ъглеста** кула.* 2. Който не е извит, закръглен, а наподобява ъгъл; ъгловат. ***Ъглести** рамене.*

Ъглòв, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 1. Който се намира, който е разположен на ъгъл или в ъгъл. ***Ъглова** къща.* 2. Който се извършва, иде, насочва се от някой ъгъл. ***Ъглов** удар.*

Ю

ЮБИЛЀЙ || ЮБИЛЯ̀Р

Юбилѐй, -ѐят, -ѐя, *мн.* -ѐи, *м.* (от стевр. през лат. iubilaeus). Тържествено празнуване, чествуване на кръгла годишнина от някое важно събитие, дейност на заслужило лице и под. ***Юбилей** на Яворов.* || Тържествено заседание, обед и под., посветени на такова празненство. *На **юбилея** присъствуваха ученици, студенти и много граждани.*

Юбиля̀р, -ят, -я, *мн.* -и, *м.* (от стевр. през лат. iubilaeus). Лице или учреждение, в чест на което се урежда юбилей. *Тържествената вечер завърши с художествена програма от произведения на* ***юбиляра****.* (РД)

ЮТ || Ю̀ТА

Ют, ютът, юта, *мн.* ютове, след *числ.* юта, *м.* (от хол. hut). *Мор.* Част от горната палуба в задната част на параход. *Капитанът се отправи към* ***юта****.*

Ю̀та (вж. ***йота** || **юта***).

Я

ЯМБЍЧЕН || ЯМБЍЧЕСКИ

Ямбѝчен, -чна, -чно, *мн.* -чни, *прил.* *Литер.* Който е написан в стихотворна стъпка ямб (двусрична ритмическа стъпка с ударение на втората сричка).

Ямбѝчески, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* В *съчет.* **Ямбическа поезия.** *Литер.* Една от трите форми на лирическата поезия в древна Гърция; състои се от сатирични стихотворения, написани в ямбова ритмическа стъпка.

Пароними — фразеологизми

ВАДЯ ОЧИ || ВАДЯ ОЧИТЕ (на някого)

Вадя очи. Лесно и бързо бивам забелязан, правя впечатление, налагам се на вниманието. *Крушков по никой начин не може да има сега трийсет години! Тоя факт **вади очи** — каза Кардашев, като изглеждаше депутата.* (Ив. Вазов, Кардашев на лов)

Вадя очите на някого. **1.** Неприятен съм на някого, дразня някого с присъствието си, със съществуването си; преча. *Поне тоя дъб да отсече, да го не гледам — корените му са порасли в сърцето ми... — Ще го отсека, като му **вади очите**.* (Елин Пелин, Земя) **2.** Натяквам на някого за нещо. *Ами я ако свърне каруцарят по някоя тъмна уличка и остави половината жито у дома си!... Има да ни **вадят очите** кооператорите, че малко им се е паднало на трудоден.* (Гр. Григоров, Игличево)

ВДИГАМ/ВДИГНА НА КРАК (някого или нещо) || ВДИГАМ/ВДИГНА НА КРАКА (някого)

Вдигам/вдигна на крак (някого или нещо). **1.** Привеждам в бойна готовност; мобилизирам. *Едва бе минал Араповския мост и Христо видя, че тука вестта за чета е* [в]***дигнала града на крак.*** (Ст. Дичев, За свободата) **2.** Подтиквам към бързо, енергично действие, мобилизирам за действие, работа. *Пенчо Знаховски се спря пред една порта, отвори я... След няколко минути той влезе, [...] спря пред друга порта и влезе. Подир обед Знаховски тръгна пак. Той* [в]***дигаше на крак*** *цяла София. Трябваше да се измоли, спечели, грабне службата.* (Ив. Вазов, Просител)

Вдигам/вдигна на крака (някого). Помагам на някого да си възстанови здравето; излекувам. *Той идваше тука като ангел-хранител да направи едно чудо, да я* [в]***дигне на крака,*** *да я зарадва.* (Ив. Вазов, Под игото)

ВДИГАМ/ВДИГНА РЪКА [1, 2] (против, срещу, на, въз някого или самостоятелно)||ВДИГАМ/ВДИГНА РЪЦЕ

Вдигам/вдигна ръка [1] (против, срещу, на, въз някого или *самостоятелно)* **1.** Замахвам, посягам да ударя или удрям, бия някого. *Мен ли обвиняваш! — изкрещя Павел гневно и обиден[...]* ***вдигна ръка*** *срещу Божан... (Елин Пелин, Гераците)* **2.** Опълчвам се срещу някого или нещо, почвам да се бунтувам; възбунтувам се. *Войниците обещаха, че вече никога не ще* ***вдигнат ръка*** *срещу партизаните, но отказаха да се присъединят към тях.* (К. Ламбрев, Средногорски партизани)

Вдигам/вдигна ръка [2] (за някого, за нещо или самостоятелно). Гласувам за някого или за нещо. *Заговорих какво значи да* ***вдигнат ръка*** *всички твои другари за теб, каква гордост е то!* (Л. Александрова, Има едно щастие)

Вдигам/вдигна ръце. 1. ~ от някого. Преставам да се интересувам от постъпките, от поведението на някого, преставам да се боя, за да го поправя или вразумя; отчайвам се от някого. *Още като дете той не приличаше на другите деца и баща му* ***вдигна ръце*** *от него.* (Д. Талев, Старата къща) **2.** ~ от някого или от нещо. Преставам да се грижа за някого или за нещо, да се интересувам от някого или нещо. *Какво трябва да е станало в душата му, че да* [в]***дигне ръце*** *от имота?* (Д. Немиров, Възелът)

ВЗЕМАМ/ВЗЕМА АКЪЛ, УМ (от някого) || ВЗЕМАМ/ВЗЕМА АКЪЛА, УМА (на някого)

Вземам/взема акъл, ум (от някого). Уча се, поучавам се от някого или се съветвам с някого. *Кажи, ми, Йордане, правичката ми кажи... Ти си по-млад от*

мене... ама съм дошъл от тебе ***акъл*** *да* [в]***зема****. Каквото ми речеш, туй ще сторя.* (Ст. Марков, Дълбоки бразди)

Вземам/взема акъла, ума (на някого). **1.** Отнемам способностите на някого да разсъждава разумно, трезво; лишавам някого от разум; правя някой да оглупее или да обезумее; побърквам. **2.** Смайвам, слисвам някого. *Проговорваше само когато беше сигурен, че с приказките си ще направи добро впечатление, ще* ***вземе акъла*** *на хората, както обичаше сам да си казва.* (В. Нешков, Настъпление) **3.** Правя някой да се влюби силно в мене; увличам по себе си някого. *Войводата мисли за топъл скут на жена — ... Сестрата на байрактаря му* ***взела акъла.*** (М. Марчевски, Калофер войвода) **4.** Силно изплашвам или разтревожвам много някого. *Всеки от офицерите си пази службичката и го е страх да не го уволнят. Народният съд им* ***взе акъла.*** (Д. Кисьов, Щастието не идва само)

ВЗЕМАМ/ВЗЕМА СТРАНА || ВЗЕМАМ/ВЗЕМА СТРАНАТА (на някого), ВЗЕМАМ/ВЗЕМА (нечия) СТРАНА

Вземам/взема страна. Не стоя неутрален, присъединявам се към едно или друго мнение, становище. *Хъркалът* ***взе страна*** *и се нахвърли срещу присмехулниците: — Защо се присмивате на човека? Та вие по-горни ли сте от него?* (К. Петканов, Старото време)

Вземам/взема страната (на някого), **вземам/взема** (нечия) **страна.** Присъединявам се към някого, подкрепям някого при спор, защищавам някого при разправия и пр. *Той пазеше от старите да не научат, че принуждавам Нонка да напусне фермата, защото се страхуваше баща му да не* ***вземе страната*** *на Нонка и да попречи на плана му.* (И. Петров, Нонкината любов)

ВЛИЗАМ/ВЛЯЗА В РЪЦЕ || ВЛИЗАМ/ВЛЯЗА В РЪЦЕТЕ (на някого)

Влизам/вляза в ръце. *Диал.* Попадам на неприятел, бивам хванат, уловен от неприятел.

Влизам/вляза в ръцете (на някого). **1.** Попадам под нечия зависимост, ставам притежание на някого или бивам използуван от някого. *Питам кой е тоз? Поет, думат ми. Боже, упази я, рекох, на поет* ***в ръцете*** *да не* ***влезе.*** *Ще ѝ засуче некое стихотворение, та ще замае главата на момичето.* (Елин Пелин, Аз, ти, той) **2.** Давам възможност някому да ме залови; бивам заловен от някого. *И Алексо беше сега там, сред тях. Е, тя не го издаде, не каза, че се крие под хамбара, главицата на детето ѝ щеше да отиде, той сам дойде, сам* ***влезе в ръцете*** *на душманите.* (Д. Талев, Гласовете ви чувам)

ДАВАМ/ДАМ ПЪТ || ДАВАМ/ДАМ ПЪТЯ (на някого)

Давам/дам път. 1. ~ някому. Отдръпвам се, за да може някой да мине пред мене. *Ние тръгнахме в шест часа след пладне и нашият параход трябваше да пищи всяка минута, за да му* ***даде път*** *безчетното множество от параходчета, които замрежваха канала.* (Ал. Константинов, До Чикаго и назад) **2.** ~ някому. Давам възможност на някого да действува или да напредне в работата си. *Дядо Стаменко, стягай се да напущаш службата! Време е вече...* ***Дай път*** *и ти на младите.* (А. Каралийчев, Птичка от глина) **3.** ~ на нещо. Оставям нещо да се прояви, свободно да действува. *Най-после беше дошъл един близък човек, пред когото свободно можеше да* ***даде път*** *на сълзите си* (К. Петканов, Дамяновата челяд)

Давам/дам пътя на някого. Изгонвам, изпъждам грубо някого. *Днес гледам едно хлапе все около нея... — Не бой се, нищо няма... Ще му* ***дам пътя.*** (Ст. Л. Костов, Големанов)

ГРИЗА/КОКАЛ || ГРИЗА КОКАЛИТЕ (на някого)

Гриза кокал. *Диал.* Дадена ми е работа, от която се препитавам.

Гриза кокалите (на някого). Говоря лошо, злобно; злословя, одумвам.

ЗАТВАРЯМ/ЗАТВОРЯ ОЧИ || ЗАТВАРЯМ/ЗАТВОРЯ ОЧИТЕ (някому)

Затварям/затворя очи. 1. Обикновено с *отриц.* Не заспивам. *На Еледжик ние стигнахме на разсъмване, убити и изморени, понеже две нощи ставаше, как не бяхме **затворили очи**.* (З. Стоянов, Записки по българските въстания) 2. Умирам. *Аз може да **затворя очи**, да си отида.* (Й. Йовков, Обикновен човек)

Затварям/затворя очите (някому). Намирам се при някого в последните му минути; при някого съм, когото издъхва, умира. *Той беше едничкото ѝ мъжко дете, той щеше да я гледа на старини, той щеше да **затвори очите** ѝ.* (И. Петров, Нонкината любов)

ИЗПРАВЯМ/ИЗПРАВЯ НА КРАК (някого или нещо) || ИЗПРАВЯМ/ИЗПРАВЯ НА КРАКА (някого)

Изправям/изправя на крак (някого или нещо). 1. Привеждам в бойна готовност, мобилизирам. 2. Подтиквам към бързо, енергично действие, мобилизирам за действие, работа.

Изправям/изправя на крака (някого). Помагам на някого да стане самостоятелен, да започна да работи и да печели.

НЕ ЗНАЯ СМЕТКА НА ПАРИТЕ СИ || НЕ ЗНАЯ СМЕТКАТА НА ПАРИТЕ СИ

Не зная сметка на парите си. *Неодобр.* Не умея да пестя, разточителен съм, пилея пари.

Не зная сметката на парите си. Много съм богат, голям богаташ съм. *Та за такъв го имат те него — за някакъв градски богаташ като ония, едновремешните, дето не **знаеха сметка на парите си**?* (Г. Караславов, Къща с колони)

ОТВАРЯМ/ОТВОРЯ ОЧИ || ОТВАРЯМ/ОТВОРЯ ОЧИТЕ (на някого) [1, 2]

Отварям/отворя очи. Събуждам се. *Но сутринта още не бе **отворил очи**, когато Мария влезе в стаята и му каза, че Славина е заминала.* (И. Петров, Мъртво вълнение)

Отварям/отворя очите (на някого) [1]. 1. Разкривам на някого истината за нещо, помагам му да престане да се заблуждава в нещо. *Мъча се да ви **отворя очите** за ваше добро, а вие сте зяпнали в устата на един никаквец!* (К. Петканов, Старото време) 2. Помагам на някого да разбере, да проумее нещо, да се просвети в известна насока. *Откак Николай пое работата, баща му не се вестяваше в обора. Тук четеше, тук две брошури му **отвориха очите** за ролята и значението на работническата партия.* (Г. Караславов, Първа крамола)

Отварям/отворя очите (на някого) [2]. *Диал.* Измамвам някого.

ПОЗНАВАМ/ПОЗНАЯ КОСЪМА (на някого) || ПОЗНАВАМ/ПОЗНАЯ ПО КОСЪМА (някого)

Познавам/позная косъма (на някого). Опознавам някого много добре. *Като деца сме отрасли заедно и му **познавам и косъма**.*

Познавам/позная по косъма (някого). По трудно уловими, по характерни белези разбирам какъв е той. *Толкоз повече съжалявам — прибави той, че нейна милост ми се видя от „еманципираните" — той натърти тази дума, — **по косъма***

я познах, а еманципираните жени са по-весели другарки и дене, и нощe. (Ив. Вазов, Казаларската царица)

ПРЕВИВАМ/ПРЕВИЯ ВРАТ || ПРЕВИВАМ/ПРЕВИЯ ВРАТА (на някого)

Превивам/превия врат. (Самостоятелно или пред някого, пред нещо.) Ставам или съм покорен, смирен; подчинявам се, покорявам се. *Още утре, помисли той, вестниците ще напечатат с големи букви, че главатарят на бунтовниците най-сетне е* ***превил врат,*** *уплашил се е от смъртта и е минал в служба на турската държава!* (Ст. Дичев, За свободата)

Превивам/превия врата (на някого). Накарвам някого да ми се подчини, да стане покорен; сломявам непокорството, съпротивата, ината на някого; подчинявам, покорявам. *И тая гяурка сега... Не иска да се ожени за харамията, за да продължи той зулумлуците си. Но татаринът ще* ***превие врата ѝ.*** (М. Марчевски, Калофер войвода)

РАЗВЯВАМ/РАЗВЕЯ БАЙРАК || РАЗВЯВАМ/РАЗВЕЯ БАЙРАКА

Развявам/развея байрак. Водя въоръжена борба. *Аз научих, че имало доста уволнени по тия села. Има. И въглевския даскал го уволниха. Сега* ***развява байрак*** *из Балкана.* (Ем. Станев, Иван Кондарев)

Развявам/развея байрака. Стоя начело на борба, на някакво движение или течение. *Една вълна на декадентство беше заляла главата на нашите тогавашни писатели. Всичко беше символизъм. Теодор Траянов* ***развяваше байрака.*** (А. Балабанов и др. в спомените на съвременниците си)

УМА МИ НЕ Е НА МЯСТО || УМА МИ НЕ Е НА МЯСТОТО СИ

Ума ми не е на място. Не съм напълно нормален, не разсъждавам нормално, трезво. *Погледът ѝ издаваше, че* ***ума ѝ не е на място.***

Ума ми не е на мястото си. Разсеян съм, не внимавам, не съм съсредоточен. *Като видя учителят Ния, лицето му отведнаж се промени. През цялото време умът му беше раздвоен,* ***не беше умът му на мястото си.*** (Д. Талев, Преспанските камбани)

ХВАЩАМ/ХВАНА ОЧИ (ОКО) || ХВАЩАМ/ХВАНА ОЧИТЕ

Хващам/хвана очи (око). *Диал.* Бивам урочасан; урочасвам. *След това хвърлят въглени във вода и гледат: ако въгленът се завърти на колело, пращи и се премята, значи че болният е* ***хванал очи,*** *урочасан е.* (Ив. Хаджийски, Бит и душевност на нашия народ)

Хващам/хвана очите. За нещо с ярки тонове, с ярки шарки или силен блясък — въздействувам силно на зрението; премрежвам погледа. *Блузата ѝ от червена коприна* ***хващаше очите.***

ХВЪРЛЯМ/ХВЪРЛЯ В ОГЪН (някого) || ХВЪРЛЯМ/ХВЪРЛЯ В ОГЪНЯ (някого)

Хвърлям/хвърля в огън (някого). Накарвам някого да се зачерви, засрамвам някого.

Хвърлям/хвърля в огъня (някого). Изпращам някого в разгара на боя. *Всичките офицери са такива. За да окачи кръст на гърдите си, готов е да* ***хвърли в огъня*** *цяла рота. Не съм съгласен с тебе.* (К. Петканов, Морава звезда кървава)

Пароними — географски имена и техните производни

АВСТРА̀ЛИЯ || АВСТРЍЯ

Австра̀лия. Най-малкият континент на Земята, разположен на юг от екватора в тропичния и субтропичния пояс.

Австрѝя (Република Австрия). Държава в Централна Европа, разположена по горното и отчасти по средното течение на Дунав и по североизточните разклонения на Алпите, граничеща на север с ФРГ и Чехословакия, на юг с Италия и Югославия, на запад с Швейцария и Лихтенщайн, на изток с Унгария; столица Виена.

△ австралѝец || австрѝец || австралѝйка || австрѝйка, австралѝйски || австрѝйски, австралѝйче || австрѝйче

АНТАРКТЍДА || АНТА̀РКТИКА || А̀РКТИКА

Антарктѝда. Континент около Южния полюс на Земята.

Анта̀рктика. Полярната област в Южното полукълбо на Земята.

А̀рктика. Полярната област в Северното полукълбо на Земята

АСЍРИЯ || СЍРИЯ

Асѝрия. Древна робовладелска държава в северозападната част на Месопотамия, която е просъществувала от края на третото хилядолетие до края на VII в. пр. н. е.

Сѝрия (Сирийска арабска република). Държава в Близкия Изток, разположена на Средиземно море и граничеща с Турция, Ирак, Йордания, Израел и Ливан; столица Дамаск.

△ асирѝец || сирѝец, асирѝйка || сирѝйка, асирѝйски || сирѝйски, асирѝйче || сирѝйче

БѐЛГРАД || БО̀ЛГРАД

Бѐлград. Столица на Социалистическа федеративна република Югославия.

Бо̀лград. Град в СССР, районен център на Одеската област на УССР.

△ бѐлградчанин || бо̀лградчанин, бѐлградчанка || бо̀лградчанка, бѐлградски || бо̀лградски, бѐлградчанче || бо̀лградчанче

ГАЛЍСИЯ || ГАЛЍЦИЯ

Галѝсия. Област в Северозападна Исландия с главен град Ла Коруня.

Галѝция. Историческа област в Централна Европа, обхваща територията на СССР и Полша в северния склон на Карпатите.

ГА̀МБИЯ || ЗА̀МБИЯ

Га̀мбия (Република Гамбия). Държава в Западна Африка край Атлантическия океан; столица Банджул.

За̀мбия (Република Замбия). Държава в Южна Африка, столица Лусака.

△ гамбѝец || замбѝец, гамбѝйка || замбѝйка, гамбѝйски || замбѝйски, гамбѝйче || замбѝйче

ГВИА̀НА || ГВИНЀЯ

Гвиа̀на. Географска област в северната част на Южна Америка. Влиза в териториите на Гаяна, Суринам, Венесуела, Бразилия и френското владение Гвиана.

Гвинѐя. 1. Географска област в Африка около Гвинейския залив от Сенегал до Ангола. 2. Държава в Западна Африка — Република Гвинея, граничеща с

Гвинея—Бисау, Сиера Леоне, Либерия, Мали и Кот д'Ивоар; столица Конакри.

△ гвиа̀нец || гвинѐец, гвиа̀нка || гвинѐйка, гвиа̀нски || гвинѐйски, гвиа̀нче || гвинѐйче

ДЀЛФИ || ДЀЛХИ

Дѐлфи. Град и религиозен център в древна Гърция.

Дѐлхи. (Дили, Дели). Столица на Индия, разположен на река Джамна.

△ делфѝец || делхѝец, делфѝйка || делхѝйка, делфѝйски || делхѝйски, делфѝйче || делхѝйче

ДНЀПЪР || ДНЀСТЪР

Днѐпър. Река в СССР — РСФСР, БССР и УССР, която извира от Валдайското възвишение и се влива в Черно море; дължина 2200 km

Днѐстър. Река в СССР, протичаща през УССР и Молдавска ССР; извира от Карпатите и се влива в Черно море; дължина 1352 km

△ днѐпърски || днѐстърски

ИРЛА̀НДИЯ || ИСЛА̀НДИЯ

Ирла̀ндия, Остров от групата на Британските острови в Атлантическия океан, трети по големина в Европа след Великобритания и Исландия.

Исла̀ндия (Република Исландия). Държава в Европа, разположена изцяло на едноименния остров на границата между Атлантическия и Северния ледовит океан; столица Рейкявик.

△ ирла̀ндец || исла̀ндец, ирла̀ндка || исла̀ндка, ирла̀ндски || исла̀ндски, ирла̀ндче || исла̀ндче

ЛА̀ТВИЯ || ЛЍТВА

Ла̀твия. Латвийска съветска социалистическа република, съюзна република в СССР, разположена на Балтийско море, граничеща на север с Естонска ССР, на изток — РСФСР и БССР, на юг с Литовска ССР.

Лѝтва. Литовска съветска социалистическа република, съюзна република на СССР, разположена на Балтийско море, граничеща на юг с Полша, на запад с БССР, на север с Латвийска ССР.

△ латвѝец || литвѝец, латвѝйка || литвѝйка, латвѝйски || литвѝйски, латвѝйче || литвѝйче

ЛИБЀРИЯ || ЛЍБИЯ

Либѐрия (Република Либерия). Държава в Западна Африка, разположена на Атлантическото крайбрежие и граничеща на северозапад със Сиера Леоне, Гвинея, Кот д'Ивоар; столица Монровия.

Лѝбия (Социалистическа народна либийска арабска джамахирия). Държава в Северна Африка, която на север опира до Средиземно море, на запад граничи с Тунис и Алжир, на юг с Нигер и Чад, на изток с Египет, на югоизток със Судан; столица Триполи.

△ либерѝец || либѝец, либерѝйка || либѝйка, либерѝйски || либѝйски, либерѝйче || либѝйче

МЕЛАНЀЗИЯ || ПОЛИНЀЗИЯ

Меланѐзия. Общо наименование на архипелазите и отделните острови в югозападната част на Тихия океан.

Полинѐзия. Сборно географско наименование на голяма част от островите в Тихия океан, разположени в неговата източна част.

△ меланезѝец || полинезѝец, меланезѝйка || полинезѝйка, меланезѝйски || полинезѝйски, меланезѝйче || полинезѝйче

МОРА̀ВА || МОРА̀ВИЯ

Мора̀ва. 1. Плавателна река в Чехословакия, извираща от масива Карлицки Снежник, ляв приток на Дунав; дължина 388 km; 2. Река в Югославия, приток на Дунав; дължина 563 km.

Мора̀вия. Историко-географска област в Чехословакия, разположена между Чехия и Словакия, с главни градове: Бърно, Острава, Готвалдов.

НѝГЕР || НИГѐРИЯ

Нѝгер. 1. Река в Африка; извира от възвишенията близо до Сиера Леоне и се влива в Гвинейския залив; дължина 4160 km. 2. Република Нигер, държава в Западна Африка, граничеща с Алжир, Либия, Република Чад, Нигерия, Дахомей, Горна Волта и Мали; столица Ниамей.

Нигѐрия (Федерална република Нигерия). Държава в Западна Африка, граничеща с НР Бенин, Буркина Фасо, Нигер, Камерун; столица Лагос.

△ нѝгерец || нигерѝец, нѝгерка || нигерѝйка, нѝгерски || нигерѝйски, нѝгерче || нигерѝйче

СЛОВА̀КИЯ || СЛОВѐНИЯ

Слова̀кия (Словашка социалистическа република). Автономна република в състава на Чехословакия, заемаща източната част на страната; столица Братислава.

Словѐния (Социалистическа република Словения). Съюзна република в състава на СФР Югославия, заемаща северозападната част на страната и граничеща с Унгария, Австрия и Италия; столица Любляна.

△ слова̀к || словѐнец, слова̀чка || словѐнка, слова̀че || словѐнче, слова̀шки || словѐнски

ТАЙВА̀Н || ТА̀ЙЛАНД

Тайва̀н. Остров в Тихия океан, отделен от Азия чрез Тайванския проток; административен център Тайбей.

Тайла̀нд (Кралство Тайланд). Държава, разположена на полуостров Индокитай, граничеща с Бирма, Лаос, Кампучия и Малайзия; столица Банкок.

△ тайва̀нски || тайла̀ндски

ИЗПОЛЗУВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Андрейчин, Л. Адресант и адресат. — Бълг. ез., 1955, № 4, с. 362.

Балли, Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М., 1955, с. 194.

Борисова, И. Призван и призован. — Бълг. ез., 1979, № 1—2, с. 115.

Бояджиев, Т. Пароними, Българска лексикология, С., 1986, 94—101.

Василева, Ст. За термините реабилитация и рехабилитация. — Бълг. ез., 1976, № 4, с. 351.

Гвоздев, А. Н. Очерки по стилистике русского языка, М., 1955.

Георгиев, Вл. и Ив. Дуриданов. Езикознание. С., 1959, 185—186.

Георгиева, Ел. Как да наричаме жителите на Куба? — Бълг. ез., 1962, № 3, с. 241.

Грабчиков, Ст. М. Межъязыковые омонимы и паронимы. Минск, 1980.

Димов, Ив. Lapsus linguae, lapsus calami, lapsus auris и феноменът „на върха на езика". — Бълг. ез., 1981, № 3, 226—231.

Иванова, К. Фон и фонд, фундамент. — Бълг. ез., 1965, № 4—5, с. 417; Изпитване или изпитание в техническата терминология. — Бълг. ез., 1971, № 1, с. 95.

Калдиева, Ст. Буксирам и буксувам. — Бълг. ез., 1973, № 6, 602—604.

Каримова, Н. П. Упражнения с паронимами. — Русский язык в школе. М., 1979, № 5, 61—64.

Коспартова, М. Поставка или подставка. — Бълг. ез., 1972, № 1—2, с. 125.

Костов, Н. Указвам или оказвам? Христоматия по практическа граматика. Съст. Хр. Първев, С., 1971, с. 42.

Младенов, М. Представка и приставка са различни думи, Христоматия по практическа граматика. Съст. Хр. Първев. С., 1971, с. 176.

Мурдаров, Вл. Книжен свят, книжовен свят и в света на книгите. — Бълг. ез. и стил. С., 1983, № 4, 351—353.

Николаев, Б. Методическо указание за работа с таблото по лексикология „Омоними, антоними и пароними". С., 1973.

Пешковский А. М., Вопросы методики родного языка, лингвистики и стилистики. М., 1930.

Русинов, Р. и Ст. Василева, Пароними в българския език. С., 1984.

Триницкая, Н. А. Янко. К изучению паронимов. — Русский язык в школе. М., 1979 г. № 5, 98—101

Чолакова, К. За някои видоизменения във формалната структура на фразеологичните единици. Известия на Института за бълг. ез., № XVI, 709—710.

Шахаран, М. Към въпроса за паронимията в руския език върху материал от речта на българските студенти-русисти. — Научни трудове. Т. 16. 1978, № 5, 436—445.

Шумлина, А. Л. К вопросу о синтактической синонимике. — Сб. Исследования по лексикологии и грамматике русского языка. М, 1961, с. 273.

Български етимологичен речник. Георгиев, Вл., Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев. Т. I (А—З) — 1971. Т. II (И—К) — 1979.

Български римен речник. Иванчев, Св., Г. Класов, Л. Любенов, Ив. Тренев. С., 1967.

Български тълковен речник. Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков. Ст. Стойков, Ив. Тодоров. 3. изд. С., 1976.

Военен терминологичен речник. Нешев, Н., Г. Баталски, С. Чобанов, А. Караиванов, С. Сретенов, И. Петров, М. Костов. С., 1979.

Географски речник на задграничните страни. Данилевски, М., 3. прераб. изд. С., 1987.

Енциклопедия А—Я. С., 1974.

Кратка българска енциклопедия. Т. 1—5, С., 1963—1969.

Кратък политически речник, 2. доп. изд. С., 1974.

Медицинска терминология и клиничен речник. Арнаудов, Г., С., 1975.

Музикален терминологичен речник. Четриков. Св., С., 1969.

Речник на българския език. Т. 1—4. С., 1977—1983.

Речник на литературните термини. Георгиев, Л., Л. Ницолов, Х. Джамбазов, С. Спасов. С., 1973.

Речник на съвременния български книжовен език. Т. I—III, С., 1955—1958.

Речник на чуждите думи в българския език. Милев, Ал., Б. Николов, Й. Братков. 4. изд., С., 1978.

Речник на чуждите думи в българския език. С., 1982.

ПАРОНИМНИ ГРУПИ, ПРЕДСТАВЕНИ В РЕЧНИКА

Абанос || Албинос
Абонамент || Абонат
Абсорбция || Адсорбция
Абсцесен || Абсцисен
Авал || Аврал
Аверсия || Версия
Авторитарен || Авторитетен
Агравирам || Гравирам
Агрономия || Ергономия
Адажио || Ажио
Адамант || Адамит
Адаптация || Адоптация
Адмиралски || Адмиралтейски
Адмиралство || Адмиралтейство
Адресант || Адресат
Аероби || Анаероби
Аеролит || Аеролифт
Аерофон || Аерофор
Акведукт || Виадукт
Акламация || Прокламация
Акме || Акне
Акомодация || Акумулация
Акорд [1, 2] || Рекорд
Акорден || Акордов
Активация || Активизация
Акузатив || Каузатив
Акционен || Акционерен || Акционерски
Алагатор || Алигатор
Алармирам || Армирам
Албиноски || Албионски
Алгоритъм || Логаритъм
Алегория || Алергия
Алегрето || Либрето
Алея || Алинея
Алимент || Елемент
Алитерация || Алтерация || Алтернация
Алкален || Алкилов
Алогичен || Аналогичен
Алпиец || Алпинист
Алпийски || Алпинистки
Алпиниада || Олимпиада
Алюзия || Илюзия
Амбра || Умбра
Амнезия || Анамнеза
Аморален || Аномален || Анормален
Ампер || Ампир
Амфибиален || Амфиболен
Аналогия || Антология
Анатомичен || Антонимичен
Анафора || Метафора
Анилин || Ванилин
Анимален || Аномален
Анимализъм || Анимизъм
Анихилация || Инхалация
Анотация || Нотация || Нутация
Антика [1, 2] || Антиква
Антиква || Реликва
Антиномия || Антонимия
Антипатия || Апатия
Антисептика || Асептика
Антисоциален || Антисоциалистически
Антрацен || Антрацит
Антропофагия || Антропофобия
Анхидрид || Анхидрит
Апаратура || Апретура
Апелация || Епилация
Апендикс || Апендицит
Аплик || Аплит
Апликация || Импликация
Апозиция || Позиция
Аполог || Апологет
Апологетика || Апология
Апостроф || Апострофа
Апсида || Аспида
Аранжирам || Ранжирам
Арго || Аргон
Ареал || Ариел
Ареал || Реал [1, 2]
Арена || Аренда
Арка || Аркада
Арсен || Арсеник
Артезиански || Картезиански
Артел || Картел
Архонт || Афронт
Аситнирам || Сигнирам
Асимилативен || Асимилаторски
Аспид || Аспида
Аспирант || Спирант
Аспирантски || Есперантски
Аспирация || Инспирация
Аспра || Астра
Астронавт || Стратонавт
Астроним || Астроном
Атавизъм || Атеизъм
Атеизъм || Теизъм
Атлаз || Атлас [1, 2]

Атракция || Тракция
Атрибут || Трибут
Ауденция || Аудиенция
Аул || Аула
Афганец || Афганистанец
Афект || Ефект
Афиширам || Фиширам
Афористичен || Еуфористичен
Африканер || Африканец || Африканист
Афронт || Фронт
Ахроматизъм || Хроматизъм
Ацетил || Ацетилен
Базален || Базалтов
Базедов || Базидиев
Бакалаврат || Бакалавър
Бактерия || Батерия
Баланс || Баласт
Балиста || Балистика
Бандаж || Блиндаж
Барелеф || Орелеф
Барк || Барка
Барон [1, 2] || Баронет
Бегач || Беглец
Бедрен || Бедрест
Безкласен || Безкласов
Безмесен || Безместен
Безмислен || Безсмислен
Безпристрастен || Безстрастен
Бензил || Бензол
Бензоен || Бензолен
Бертолетов || Бордолезов
Бибел || Бибер
Библиография || Библиология
Библиография || Биобиблиография
Библиография || Биография
Бизон || Визон
Бинокъл || Монокъл
Биотип || Биотит
Биоток || Биотоп
Благоволение || Благоговение
Благодетелен || Благодетелски
Благоев || Благоевски
Бламирам || Блъфирам
Богатир || Богатур
Боголюбен || Боголюбив
Боксирам || Буксирам || Буксувам
Болеро [1, 2] || Бордеро
Болярица || Болярка
Бомбен || Бомбест
Бордирам || Бродирам
Борика || Борина
Бот || Бота
Бота || Бута
Ботев || Ботевски
Ботевец || Ботевист
Бохемец [1, 2] || Бохемист
Боцман || Лоцман
Бран [1, 2] || Брана
Брашпил || Рашпил
Брезентен || Бризантен
Бретонец || Британец
Бригаден || Бригадирски
Бридж || Брич [1, 2]
Брус || Бруст
Будизъм || Нудизъм
Бундесвер || Бундесрат || Бундестаг
Бурат || Бурят
Буров || Бурски
Буфан || Буфон
Буфер || Бухер
Българофил || Българофоб
Вазов || Вазовски
Валута || Волута
Валц || Фалц
Вандализъм || Варваризъм
Вапцаров || Вапцаровски
Вариант || Варианта
Варианта || Вариация
Вариете || Вариетет
Вариола || Варицела
Вариола || Рубеола
Варов || Варовит
Ветрогон || Вихрогон
Веществен || Съществен
Видра || Хидра [1, 2]
Виза || Визита
Визита || Визитация
Винопроизводителен || Винопроизводителски
Виола || Виолина || Виолка
Виолетка [1, 2] || Воалетка
Вираж || Мираж
Вирмент || Фермент
Вироглав || Въртоглав
Високоуважаван || Високоуважаем
Вихрушка || Върхушка
Вишнак || Вишнап [1, 2]
Водоскок || Водосток
Водотек || Водоток
Возилка || Возилница
Волтаметър || Волтметър
Волфрам || Волфрамат || Волфрамит
Вредителен || Вредителски
Вретенен || Вретенест

Връзка || Свръзка
Връхен || Върхов
Всевишен || Възвишен
Всемерен || Всемирен
Въглеводи || Въглеводороди
Въздухоплавателен || Въздухоплавателски
Възможен || Заможен
Възмутен || Възмутителен
Възпитателен || Възпитателски
Възприемчив || Предприемчив
Върхов || Върховен
Габров [1,2] || Габровски
Гадателен || Гадателски
Газомер || Газометър
Гайтанджийски || Гайтанен
Гайтанджия || Гайтанлия
Гален || Галенит
Галера || Галерия
Гали [1, 2] || Галий
Галилеев || Галилейски
Галилейски || Тилилейски
Гарафа || Графа
Гарванов || Гарвански
Гарсонета || Гарсониера
Гастромания || Гастрономия
Гейм || Гема
Генерален || Генералски
Генеративен || Генераторен
Геноцид || Геоцид
Герберов || Гербов
Германец || Германист
Гети [1, 2] || Хети
Главорезен || Главорезки
Глаголен || Глаголски
Глей || Клей
Глицерин || Глицин
Гнилеж || Гнилец
Гном || Гнома || Гномон
Годежарски || Годежен
Горнянин || Горянин
Горчивка [1, 2, 3] || Горчилка
Господски [1, 2] || Господствен
Гостилничарски || Гостилничен
Гравирам || Гравитирам
Градирам || Градуирам
Гражданственост || Гражданство
Гранат [1, 2] || Граната
Гранат [1, 2] || Гранит
Грандомания || Графомания
Граничарски || Граничен
Грануларен || Гранулаторен
График || Графика [1, 2]
График || Графит
Графитен || Графичен [1, 2]
Графоман || Графоним
Греньор || Гримьор
Грив || Гриф [1, 2]
Громол || Ромол
Грудка || Грулка
Груден || Грудест
Група || Трупа [1, 2]
Гръкофил || Гръкофоб
Губернаторски || Губернски
Гулаш [1, 2] || Гулеш [1, 2]
Дарение || Даровапие
Двоен || Двойствен
Двутонен || Двутонов
Дебатирам || Дебитирам || Дебютирам
Дебит [1, 2] || Дебют
Дебри || Дерби
Девство || Детство
Дегазирам || Дегизирам
Дегенерация || Деградация
Дедукция || Индукция
Дезинсекция || Дезинфекция
Декалитър || Децилитър
Декаметър || Дециметър
Декодирам || Кодирам
Декредитирам || Декретирам
Декретирам || Дискредитирам
Делегат || Депутат
Делен || Делим || Делитбен
Деменция || Дименсия
Демономагия || Демономания
Демонстративен || Демонстрационен
Денатурант || Денатурат
Депресиран || Депресорен
Депресия || Импресия
Дерматин [1, 2] || Дерматит || Дерматол
Деспонт || Деспот
Деспонт || Дисконт
Детонация [1, 2] || Детронация
Дефанзива || Офанзива
Дефектен || Дефективен
Дефибратор || Дефибрилатор
Дефилирам || Дефинирам
Дефлация [1, 2] || Инфлация
Джанта || Джонта
Джирант || Джират
Джонка || Джонта
Диагноза || Диагностика
Диалектен || Диалектичен
Диалектика || Диалектология
Диапозитив || Позитив

Диверсантски || Диверсионен
Дивизион || Дивизия
Диктат || Диктатор
Диктофон || Домофон
Димитров || Димитровски
Динамитен || Динамичен
Диплодок || Диплокок
Дипломант || Дипломат
Дипломатика || Дипломация
Дисеминация || Дисимилация
Дисимилация || Дисимулация
Дискант || Дисконто
Дискредитирам || Дискриминирам
Диспепсия || Дисперсия
Дистанция || Инстанция
Дисциплинарен || Дисциплиниран
Дневален || Дневен
Доверителен || Доверчив
Довод || Повод [1, 2]
Докторант || Докторат
Долмен || Домен
Допинг || Дъмпинг
Дост || Тост
Дотация || Нотация
Дракон || Дракул
Дребен || Дребнав
Дриада || Триада
Дружен || Дружески
Дубле || Дублет
Дублет || Дуплекс
Духов || Духовен
Духовен || Духовнически
Душевадец || Душеведец
Дървообработване || Дървопреработване
Дяк || Дякон
Евангелистки || Евангелски
Еволюция || Инволюция
Еволюция || Революция
Евристика || Еристика
Едикт || Индикт
Единен || Единичен
Единен || Единствен
Едноверец || Иноверец
Едновременен || Едновремешен
Еднороден || Инороден
Езиков || Езиковедски
Езиков || Езически
Езичен || Езически
Езически || Езичест
Екер || Еркер
Екзогамия || Ендогамия
Екзогенен || Ендогенен
Екзотермичен || Ендотермичен
Екзотика || Еротика
Еклектика || Еклиптика || Енклитика
Екскаватор || Ескалатор
Екскавация || Ескалация
Експанзивен || Експлозивен
Експедирам || Експортирам
Експериментален || Експериментаторски
Експерименталист || Експериментатор
Експертиза || Епикриза
Експлоататорски || Експлоатационен
Експлозия || Имплозия
Експонат || Експонент
Експонирам || Експортирам
Експорт || Ескорт
Експорт || Импорт
Експресен || Експресивен
Експресен || Еспресен
Експресионизъм || Импресионизъм
Експресия || Импресия
Екстензивен || Интензивен
Екстериор || Интериор
Екстернант || Екстернат
Екстернат || Интернат
Екстрадирам || Екстрахирам
Електрод || Електрон [1, 2]
Еленски [1, 2] || Елински
Елиминатор || Илюминатор
Елиминация || Илюминация
Елиптичен || Епилептичен
Еманципация || Манципация
Емиграция || Имиграция || Миграция
Емисия || Мисия
Емитирам || Имитирам
Енергетичен || Енергиен
Енклитика || Проклитика
Ентомология || Етимология
Епичен || Етичен
Ератичен || Еретичен
Ерес || Ерос
Еретичен || Етеричен
Ерозия || Корозия
Ерупция || Корупция
Ескадра || Ескадрила
Ескадрен || Ескадронен
Ескудо || Скудо
Естакада || Естокада
Естетика || Етика
Етан || Етил
Метан [1, 2] || Метил [1, 2]
Етатизъм || Етацизъм || Итацизъм
Етимология || Етнология

Етиология || Етология
Етиология || Ихтиология
Етичен || Етничен
Еуфория || Ефория
Ефектен || Ефективен
Ефективен || Фиктивен
Ефемерен || Ефимерен
Ефимерен || Ефирен
Ефимерен || Химерен
Живопис || Животопис
Жилав || Жилест
Жилвам || Жулвам
Жиля || Жуля
Жълтеникав || Жълтеничав
Заеквам [1, 2] || Заяквам
Заземявам || Зазимявам [1, 2]
Замазка || Смазка
Заплисквам || Заплясквам
Зарзаватен || Зарзаватчийски
Заряд || Снаряд
Заставам [1, 2] || Заставям [1, 2]
Заточавам || Заточвам [1, 2, 3, 4]
Злачен || Злъчен [1, 2]
Знаменателен || Знаменит
Зрителен || Зрителски
Зубър || Зъбер
Изваждам || Извеждам
Извинен || Извиним
Извращавам || Развращавам
Излечим || Изличим
Измама || Измяна
Изобразявам || Изразявам
Изобретателен || Изобретателски
Изоставам || Изоставям
Изпарвам || Изпарявам
Изпитание || Изпитване [1, 2]
Изпълнителен || Изпълнителски
Иконом || Икономист
Икономика || Икономия
Икономичен || Икономически
Илюстрация || Инкрустация
Императив || Инфинитив
Императивен || Итеративен
Императорски || Имперски
Имплицирам || Комплицирам
Импрегнирам || Импримирам
Инвенция || Конвенция
Инверсия || Реверсия
Индианец || Индиец
Индивидуален || Индивидуалистичен
Индивидуалистичен || Индивидуалистически
Индикация || Индикция
Индосант || Индосат
Индукция || Интродукция
Инициативен || Инициаторски
Инспекторски || Инспекционен
Интелигентен || Интелигентски
Интервенция || Интерференция
Интерпелация || Интерполация || Интерпретация
Интонация || Интуиция
Инфузия || Инфузория
Инцидент || Прецедент
Ирадиация || Радиация
Ирационализъм || Рационализъм
Италианец || Италиец
Йерарх || Йерей
Йод || Йот
Йот || Йота
Йота || Юта
Кадет [1, 2] || Катет
Казак || Казах
Калий || Калций
Калоризация || Колоризация
Калориметрия || Колориметрия
Калус || Колос
Калций || Калцит
Камара || Камера
Камиларски || Камилски
Кампания || Компания
Камуфлаж || Камуфлет
Канава || Канаваца
Кандирам || Кантирам
Канон || Кантон [1, 2]
Канонерка || Кантонерка
Кантарджия || Катранджия
Карбол || Карбон
Карбонат || Карбонит
Кардинален || Кардиналски
Кардиограма || Картодиаграма
Кардиография || Картография
Кардирам || Картирам
Кариер || Кариера [1, 2]
Кариерен || Кариеристичен
Кариозен || Куриозен
Картер || Катер || Кратер [1, 2]
Каса || Касета
Катакомба || Хекатомба
Каталаза || Катализа
Катедра || Катедрала
Катет || Катетър
Катранджийски || Катранен
Кауза || Клауза
Кафеен || Кафен [1, 2]
Квадрант || Квадрат

Квалификационен || Квалифициран
Квалификация || Класификация
Квартет || Квинтет
Квартирантски || Квартирен
Кварц || Кварцит
Кворум || Форум
Квота || Кота
Кеч [1, 2] || Кич
Кеч [1, 2] || Скеч
Кинескоп || Кинетоскоп
Китоловен || Китоловски
Кларнет || Корнет
Класен || Класов
Клюз || Шлюз
Книжен || Книжовен
Коагулант || Коагулат
Код || Кода || Кота
Кодирам || Котирам
Кожар || Кожухар
Коз || Кос
Кокаин || Кофеин
Кокален || Кокалест
Кокетка || Кокотка
Коки || Коли
Кокосов || Коксов || Косов
Коларов || Коларовски
Коледарски || Коледен
Колективен || Колективизиран
Колектор [1, 2] || Конвектор
Колона || Колонада || Колония
Команден || Командирски
Командир || Командор
Комикси || Комингси
Комисионен || Комисионерски
Комисионер || Мисионер
Комитент || Комитет
Компактен || Контактен
Комплекс || Комплект
Конвекция || Конвенция || Конверсия
Консонанс || Консонант
Констатация || Контестация
Констативен || Конститутивен
Конституирам || Конструирам
Конститутивен || Конституционен
Констрикция || Конструкция
Конструктивен || Конструкторски
Консул || Консулт
Контакт || Контракт
Контестирам || Контрастирам
Контраакция || Контрактация || Контракция
Контролер || Контрольор
Конфедерация || Конфигурация
Концентрирам || Концертирам
Концентрирам || Центрирам
Концентриран || Концентричен
Концепция || Концесия
Концесионен || Концесионерски
Конюнктив || Конюнктивит
Кооперативен || Кооператорски
Координата || Координация
Копулация || Купелация
Копулирам || Куплирам
Коразия || Корозия
Корд || Корт
Коректорски || Коректурен
Коректура || Корекция
Корепетитор || Репетитор
Корона || Крона
Коронален || Коронарен
Кортеж || Куртаж
Кредитен || Кредиторски
Крепостен [1, 2] || Крепостнически
Крикет || Крокет
Криминалистика || Криминология
Критик || Критикар
Критикарски || Критически [1, 2]
Крон || Крона
Кубанец || Кубинец
Куверт || Куверта
Кум || Кумец
Лабиален || Лабилен
Лаборантски || Лабораторен
Лавра || Ларва
Лагуна || Лакуна
Лазаров || Лазерен
Лангуста || Мангуста
Ласкателен || Ласкателски
Левкоза || Левкома
Лекторат || Ректорат
Лекувам || Ликувам
Ленинов || Ленински
Летален || Летателен || Летлив
Летен || Лятошен
Лигнин || Лигнит
Линотип || Телетип
Лист [1, 2] || Листа
Литераторски || Литературен
Литургика || Литургия
Лихварски || Лихвен
Логопатия || Логопедия
Логопед || Логотет
Лозина || Лозинка || Лозница
Локаут || Нокаут
Лорд || Милорд
Лорнет || Люнет

Лунен || Лунест
Магазинен || Магазинерски
Магистрален || Магистратски
Магистрант || Магистрат
Магнат || Магнет || Магнит
Магнетон || Магнетрон
Мадона || Примадона
Макрокосмос || Микрокосмос
Макроструктура || Микроструктура
Макрофотография || Микрофотография
Макроцефалия || Микроцефалия
Максима || Максимум
Максимален || Минимален
Мана || Манна
Мангал || Манган
Манганин || Манганит
Мандант || Мандат
Манела || Манила
Маниер || Мениер
Манкирам || Маркирам
Манометър || Монометър
Марена || Марина || Морена
Масон || Мусон
Материален || Материалистичен
Мегатон || Мегафон
Медиана || Медианта
Меласа || Мелиса
Мелничарски || Мелничен
Мелодика || Мелодия
Мензула || Мензура [1, 2]
Ментов || Ментолов
Месен || Месест || Местен
Месия || Мисия
Метафаза || Метафраза
Метеор || Метеорит
Метеорология || Метрология
Метод || Методика || Методология
Методичен || Методически
Метрополия || Митрополия
Мецанин || Меценат
Мечтателен || Мечтателски
Мизантропия || Филантропия
Микроманометър || Микрометър
Минимум || Миниум
Миньорен || Миньорски
Миров || Мирски
Мирт(а) || Митра
Мис || Мисис
Мислен || Мислим
Мистичен || Митичен
Многозначен || Многозначителен
Моделирам || Модулирам
Модул || Модус
Моментален || Моментен
Монография || Номография
Мономер || Монометър
Монорема || Монорима
Монотип || Монотипист
Монтирам || Ремонтирам
Морален || Морализаторски
Морула || Моруна
Морфология || Морфонология
Мускат || Мускет
Мутация || Нутация
Мъчителен || Мъчителски
Нагрявам || Надгрявам
Надавам || Наддавам
Наддумвам || Надумвам
Адничарски || Надничен
Надстройка [1, 2] || Настройка
Наемател || Наемодател
Наложен || Наложителен
Нападателен || Нападателски
Народен || Народнически
Народник || Народняк
Наследнически || Наследствен
Наставам [1, 2] || Наставям [1, 2]
Наставник || Настойник
Настойничество || Настоятелство
Настоятелен || Настоятелствен
Натурален || Натуралистичен
Натурален || Нотариален
Натурализъм || Натуризъм
Национален || Националистичен
Невралгия || Неврастения
Неврология || Нефрология
Неделен || Неделим
Недоизказан || Недоказан
Недоказан || Недоказуем
Недоразумение || Недоумение
Недостоен || Непристоен
Незабележим || Незабележителен
Незаличим || Неизлечим
Неизвинен || Неизвиним
Неизлечим || Неизличим
Неизменен || Неизменим
Неизмерим || Несъизмерим
Неизплатен || Неизплатим
Неизтощен || Неизтощим
Неизчерпаем || Неизчерпателен
Неизяснен || Неизясним
Необяснен || Необясним
Неопределен || Неопределим
Неосъществен || Неосъществим
Неотменен || Неотменим
Неоценен || Неоценим

Непрегледен || Непрогледен
Непредвиден || Непредвидим
Неприспособен || Неприспособим
Непроизведен || Непроизводен
Непроизводен || Непроизводителен
Непростен || Непростим
Неразделен || Неразделим
Неразрешен || Неразрешим
Несклоним || Несклоняем
Несломен || Несломим
Неуловен || Неуловим
Неутолен || Неутолим
Неф || Нефт
Низък || Нисък
Нитрат || Нитрид || Нитрит
Норма || Норматив
Обирам [1, 2] || Отбирам [1, 2]
Обобщение || Общение
Обосновавам || Основавам
Обслужвам || Услужвам
Обстановка || Постановка || Установка
Обяснен || Обясним
Овощарски || Овощен
Оголвам || Оголявам
Огребвам || Отгребвам
Огризвам || Отгризвам
Одирам || Отдирам
Одумвам || Отдумвам
Одялвам || Отдялвам
Оживявам [1, 2] || Отживявам
Ожулвам || Ужилвам
Озвучавам || Отзвучавам
Озовавам се || Отзовавам се
Оказвам || Указвам
Окислител || Откислител
Окопавам || Откопавам
Окулист || Окултист
Омалявам || Отмалявам
Омалявам || Умалявам
Опадам || Отпадам || Упадам
Опозиционен || Опозиционерски
Оправен || Отправен
Определен || Определим
Опускам || Отпускам
Опущение || Отпущение
Организаторски || Организационен
Орден [1, 2] || Ордер
Ориенталец || Ориенталист
Орнаментация || Орнаментика
Орогенеза || Ортогенеза
Орография || Ортография
Орография || Урография
Орология || Урология
Оронвам || Уронвам
Осанка || Отсянка
Оставам || Оставям
Осъждам || Отсъждам
Осъществен || Осъществим
Отдѐлен, Отделѐн || Отделим
Отичам || Утичам
Откровение || Откровеност
Отстоявам || Устоявам
Отсядам || Усядам
Отчетен || Отчетнически
Очеваден || Очевиден
Паланка || Планка
Палеология || Палеонтология
Параграф || Параф
Парадирам || Пародирам
Парадоксизъм || Пароксизъм
Параметър || Периметър
Парономия || Паронимия
Парафинирам || Парафирам
Парафраза || Перифраза
Парламентарист || Парламентьор
Пас [1, 2] || Паст
Патентен || Патентован
Патриот || Патриотар
Патронаж || Патрондаш
Пенсионен || Пенсионерски
Пергаментен || Перманентен
Перикардий || Перикардит
Перон || Пирон
Петица || Петиция
Печатарски || Печатен
Пиктография || Пирография
Пиромания || Пиромантия
Плавен || Плувен
Плазма || Протоплазма
Планер || Пленер
Планинар || Планинец
Плескам [1, 2] || Пляскам
Плоден || Плодов
Плодороден || Плодотворен
Плутократичен || Плутократски
Плътен || Плътски
Пневматичен || Пневмоничен
Побивам [1, 2] || Подбивам [1, 2]
Побирам [1, 2] || Подбирам [1, 2]
Побягвам [1, 2] || Подбягвам
Повивам [1, 2, 3] || Подвивам
Поврат || Преврат
Погазвам || Прегазвам
Поглъщам || Преглъщам
Подавам се || Поддавам се
Подкачвам || Покачвам

Подлепвам ‖ Полепвам[1, 2]
Подлизвам ‖ Полизвам
Подправка ‖ Поправка ‖ Преправка
Подсъден ‖ Подсъдим
Поетичен ‖ Поетически
Поклонение ‖ Преклонение
Покритие ‖ Прикритие
Полемизирам ‖ Полимеризирам
Политик ‖ Политикан
Политичен ‖ Политически
Поляризация ‖ Популяризация
Помрачаване ‖ Помрачение
Понтон ‖ Потон
Попечител ‖ Поръчител
Порицател ‖ Прорицател
Порок[1, 2] ‖ Пророк
Посаждам ‖ Посявам
Посветявам ‖ Просветявам
Посвещавам ‖ Просвещавам
Поселник ‖ Преселник
Посинвам ‖ Посинявам
Постъпка ‖ Простъпка
Потайвам ‖ Утайвам
Почерпан ‖ Почерпен
Почест ‖ Почит
Праистория ‖ Предистория
Практик ‖ Практикант
Практичен ‖ Практически
Преболява ме ‖ Приболява ме
Пребягвам ‖ Прибягвам[1, 2]
Превал ‖ Провал
Превеждам[1, 2, 3] ‖ Привеждам ‖ Провеждам
Превзет ‖ Предвзет
Превличам ‖ Привличам
Преводачески ‖ Преводен
Превъзходителство ‖ Превъзходство
Превързвам ‖ Привързвам
Прегладнявам ‖ Пригладнява ми
Преглаждам ‖ Приглаждам
Преглас ‖ Проглас
Преглеждам ‖ Приглеждам
Преговор ‖ Предговор
Прегрявам ‖ Пригрявам[1, 2]
Предавам ‖ Придавам
Предназначавам ‖ Преназначавам
Предоставям ‖ Представям[1, 2]
Предписвам ‖ Преписвам ‖ Приписвам
Предразполагане ‖ Предразположение
Предремва ми се ‖ Придрямва ми се
Представителен ‖ Представителски
Представка ‖ Приставка
Представям ‖ Преставам ‖ Приставам ‖ Приставям
Предходен ‖ Преходен ‖ Приходен
Предхождам ‖ Прихождам
Прекарвам ‖ Прикарвам
Прекачвам ‖ Прикачвам
Прековавам ‖ Приковавам
Прекупувам ‖ Прикупувам
Прелазвам ‖ Прилазвам
Прелепвам ‖ Прилепвам[1, 2]
Прелетявам ‖ Прилетявам
Преливам ‖ Приливам ‖ Проливам
Прелитам ‖ Прилитам ‖ Пролитам
Премервам се ‖ Примервам се
Премесвам ‖ Примесвам
Премирам ‖ Примирам
Пренасям ‖ Принасям
Пренос ‖ Принос
Преносител ‖ Приносител
Преобразователен ‖ Преобразователски
Преоценявам ‖ Преценявам
Препирам ‖ Припирам
Преписка ‖ Приписка
Преплаквам ‖ Приплаквам
Преплитам ‖ Приплитам
Преправям ‖ Приправям
Препращявам ‖ Припращявам
Препуквам ‖ Припуквам ‖ Пропуквам
Препълзявам ‖ Припълзявам ‖ Пропълзявам
Прераждам ‖ Прираждам
Прераствам ‖ Прираствам
Пресаждам ‖ Присаждам
Пресипвам[1, 2] ‖ Присипвам
Пресичам ‖ Просичам
Преслушвам ‖ Прислушвам ‖ Преслушвам
Преспивам ‖ Приспивам
Престорвам се ‖ Престорва ми се
Престроявам ‖ Пристроявам
Престъпвам ‖ Пристъпвам
Престягам ‖ Пристягам
Претеглям[1, 2] ‖ Притеглям
Претичвам ‖ Притичвам
Претупвам[1, 2] ‖ Притупвам
Претурвам ‖ Притурвам
Претъпквам ‖ Притъпквам
Претърчавам ‖ Притърчавам
Префучавам ‖ Прифучавам
Прехващам ‖ Прихващам
Прецесия ‖ Процесия
Пречуквам ‖ Причуквам
Прешивам ‖ Пришивам
Прешумолявам ‖ Пришумолявам

Привидение || Провидение
Призван || Призован
Призвание || Признание
Прилив || Пролив
Примирен || Примиренчески
Приспособен || Приспособим
Приток || Проток
Приучвам || Проучвам
Проблем || Проблематика
Прогрес || Прогресия
Проект || Проекция
Проекция || Протекция
Производен || Производителен
Пространен || Пространствен
Процес || Процесия
Психиатричен || Психичен
Психичен || Психологичен
Пуризъм || Пуританизъм
Пухен || Пухкав
Пчеларски || Пчелен
Радиан || Радиант
Радий || Родий
Разделен, Разделѐн || Разделим
Раздразнен || Раздразним
Различен || Различим
Разоравам || Разорявам
Разрушен || Разрушим
Ратификация || Ректификация
Рационален || Рационалистичен
Реабилитация || Рехабилитация
Реален || Реалистичен
Революционен || Революционерски
Регенерат || Ренегат
Регимент || Регламент
Резолирам || Резонирам
Резонатор || Резоньор
Реклама || Рекламация
Рекордер || Рекордьор
Реле || Руле
Реликва || Реликт
Респективен || Ретроспективен
Рефлекс || Рефлексия
Рефлектор || Рефрактор
Реформа || Реформация
Реформация || Реформизъм
Рецитирам || Цитирам
Ринг || Ринк
Романист [1, 2] || Румънист
Романски || Ромейски || Румънски
Романтизъм || Романтика
Ромб || Ромбоид
Ромеец || Румелиец
Рудничарски || Рудничен
Салдо || Салто
Самум || Самун
Санаторен || Санитарен
Сановник || Съновник
Свезка || Свестка
Своден || Сводест
Свойски || Свойствен
Секста || Секта
Секстант || Сектант
Сексуализъм || Сенсуализъм
Секта || Секция
Семенар || Семинар
Семинарен || Семинарски
Семит || Симид
Сенаторски || Сенатски
Сепаре || Соаре
Сигла || Сигма
Символистичен || Символичен
Симулантен || Симултанен
Симулация || Стимулация
Синусен || Синусов
Скален || Скалист
Скалп || Скалпел
Скат || Скит
Скулпторски || Скулптурен
Славянофил || Славянофоб
Сламеник || Сламник
Слин || Сплин
Словен || Словесен
Сломен || Сломим
Смерч || Смърч
Смислен || Смислов
Снайперов || Снайперски
Снижавам || Снизявам
Сновалка || Совалка
Сок || Сос
Соматичен || Стоматичен
Сонантен || Сонатен || Сонетен
Специализант || Специалист
Специфика || Спецификация
Спиритизъм || Спиритуализъм
Срез || Стрес
Стаден || Стадиен
Стадий || Стадия
Сталагмит || Сталактит
Стартер || Статер
Статист || Статистик
Статор || Стратор [1, 2] || Стратус
Стационар || Стационер
Стежер || Стожер
Стерилизация || Стилизация
Стопор || Ступор
Стриктура || Структура

Строителен || Строителски
Строфа || Строфика
Суверен || Сюзерен
Сулфат || Сулфид || Сулфит
Схватка || Хватка
Съвместен || Съвместим
Съглашателство || Съглашение
Съдържателен || Съдържателски
Съседен || Съседски
Съчинителен || Съчинителски
Съюзен || Съюзнически
Тактичен || Тактически
Тактувам || Трактувам
Танк || Танкер
Тартар || Тартор
Текст || Тест
Телеграфен || Телеграфически
Тема || Тематика
Тепам [1, 2] || Тепкам
Термитен || Термичен
Терор || Тероризъм
Техника || Технология
Техничен || Технически
Тик || Трик
Тилен || Тилов
Типичен || Типов
Типография || Топография
Типология || Топология
Титла [1, 2] || Титул
Топоним || Топонимист
Тор || Торф
Тори || Торий
Тоталитарен || Утилитарен
Траверс || Траверса
Транспонирам || Транспортирам
Транспортир || Транспортьор
Трапезоид || Трапец
Трасант || Трасат
Трахеид || Трахеит || Трахит
Тревен || Тревист
Трепан || Трепанг
Трибун || Трибуна || Трибунал
Триод [1, 2] || Триор
Тромбон || Тромпет
Трофей || Трохей
Тръбен || Тръбест
Тръс || Тръст [1, 2]
Тул || Тюл
Тъждествен || Тържествен
Тъмнея || Тъмня
Угоден || Угоднически
Унитарен || Утилитарен
Управителен || Управителски
Уремия || Урея
Уретер || Уретра
Устен || Устнен
Фабула || Фибула
Фактура || Фрактура
Факултативен || Факултетен
Фал || Фалш
Фалц || Фалш
Фалц || Филц
Фалц || Фалцет
Фалш || Фарш
Фамилен || Фамилиарен
Фанатизъм || Фатализъм
Фантазия || Фантастика
Фантазьор || Фразьор
Фармация || Формация
Фарс || Фарш
Фауна || Флора
Фиба || Фибула
Фибра || Фибър
Фибрин || Фиброин
Фигурант || Фигурист
Физиатрия || Фтизиатрия
Фикус || Фукус
Фикция || Фрикция
Филтрат || Филтър
Фитин || Фитинг
Флаг || Фланг
Флот || Флотилия
Флуор || Хлор
Флуорид || Флуорит || Хлорид
Фон || Фонд
Фонация || Фондация
Фонометър || Фотометър
Фонотека || Фототека
Формант || Формат
Формирам || Формулирам
Фосфат || Фосфор
Фосфор || Фосфорит
Фракционер || Функционер
Фрез || Фреза || Фрезия || Фриз
Фундаментален || Фундаментен
Хармонизация || Хармония
Хармоника || Хармония
Харпун || Харпунер
Хектограф || Хелиограф
Хеликометър || Хелиометър
Хелиография || Хореография
Хематин || Хематит
Херес || Херос
Хетера || Хетерия
Хиалин || Хиалит
Хигиенен || Хигиеничен

Хигрометър || Хидрометър
Хидрант || Хидрат || Хидрид
Хидрофан || Хидрофон || Хидрофор
Хипергликемия || Хипогликемия
Хиперплазия || Хипоплазия
Хипертония || Хипотония
Хипертрофия || Хипотрофия
Хиперфункция || Хипофункция
Хипнотизатор || Хипнотик
Хипнотичен || Хипотетичен
Хипотеза || Хипотенуза
Хитин || Хитон
Хлорал || Хлорат || Хлорид || Хлорит
Холерен || Холеричен
Хомеричен || Хомиличен
Хорал || Хурал
Хореография || Хорография
Хроникьор || Хронист
Художествен || Художнически
Хуманен || Хуманитарен
Царски || Царствен
Цветен [1, 2] || Цветист
Цезура || Цензура
Цензор || Цензура
Цент || Центнер
Централизирам || Центрирам
Централизъм || Центризъм
Цер || Цяр
Церемониал || Церемония
Циан || Цианин
Циклон || Циклоп
Часовникарски || Часовников
Частен || Частичен
Честота || Чистота
Човечен || Човешки
Чувствен || Чувствителен
Чуден || Чутовен
Чумав || Чумен
Шанс || Шанц
Шантан || Шейтан
Шанц || Шанца
Шах [1, 2] || Шех
Шествувам || Шефствувам
Шифер || Шифър
Шпиц || Шприц
Шумка || Шунка
Щанга || Щранга
Щангист || Щандист
Щателен || Щатен
Щатен || Щатски
Щекер || Щепсел
Щорм || Щурм
Щурман || Щурмовак || Щурмовик
Ъглест || Ъглов
Юбилей || Юбиляр
Ют || Юта
Ямбичен || Ямбически

ПАРОНИМИ — ФРАЗЕОЛОГИЗМИ

Вадя очи || Вадя очите (на някого)
Вдигам/Вдигна на крак (някого или нещо) || Вдигам/вдигна на крака (някого)
Вдигам/вдигна ръка [1, 2] (против, срещу, на, въз някого или самостоятелно) || Вдигам/вдигна ръце
Вземам/взема акъл, ум (от някого) || Вземам/взема акъла, ума (на някого)
Вземам/взема страна || Вземам/взема страната (на някого), вземам / взема (нечия) страна
Влизам/вляза в ръце || Влизам/вляза в ръцете (на някого)
Давам/дам път || Давам/дам пътя (на някого)
Гриза/кокал || Гриза кокалите (на някого)
Затварям/затворя очи || Затварям/затворя очите (някому)
Изправям/изправя на крак (някого или нещо) || Изправям/изправя на крака (някого)
Не зная сметка на парите си || Не зная сметката на парите си
Отварям/отворя очи || Отварям/отворя очите (на някого) [1, 2]
Познавам/позная косъма (на някого) || Познавам/позная по косъма (някого)
Превивам/превия врат || Превивам/превия врата (на някого)
Развявам/ развея байрак || Развявам/развея байрака
Ума ми не е на място || Ума ми не е на мястото си
Хващам/хвана очи (око) || Хващам/хвана очите
Хвърлям/хвърля в огън (някого) || Хвърлям/хвърля в огъня (някого)

ПАРОНИМИ — ГЕОГРАФСКИ ИМЕНА И ТЕХНИТЕ ПРОИЗВОДНИ

Австралия || Австрия
Антарктида || Антарктика || Арктика
Асирия || Сирия
Белград || Болград
Галисия || Галиция
Гамбия || Замбия
Гвиана || Гвинея
Делфи || Делхи
Днепър || Днестър
Ирландия || Исландия
Латвия || Литва
Либерия || Либия
Меланезия || Полинезия
Морава || Моравия
Нигер || Нигерия
Словакия || Словения
Тайван || Тайланд

ПОКАЗАЛЕЦ

СЪДЪРЖАНИЕ

Стефка Василева

РЕЧНИК НА БЛИЗКОЗВУЧАЩИТЕ ДУМИ (ПАРОНИМИТЕ) В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Първо издание, българска
Рецензенти: ст. н. с. к. ф. н. Емилия Илиева Пернишка,
к. ф. н. Мария Георгиева Чоролеева
Редактор Любка Камарашева
Художествено оформление Борислав Кьосев
Технически редактор Ари Калъчев
Коректори: Росица Великова, Керяна Даскалова
Дадена за набор на 9. III. 1988 г. Подписана за печат на 23. IX. 1988 г.
Излязла от печат през октомври 1988 г. Печатни коли 20
Издателски коли 20. Условно-издателски коли 26,68
Формат 16/60/90 Тираж 9108
Код 12/9535175431/5022—21—88
Цена 3,50 лв.

Държавно издателство „Д-р Петър Берон“, София

Държавна печатница „Георги Димитров“, София